

საქართველოს
საზღვრისპირა რეგიონების
მდგრადი განვითარება და
უსაფრთხოება

2025

მდგრადი განვითარება და უსაფრთხოების გამოწვევები საქართველოს საზღვრისპირა რეგიონებში: გარდაბანი, ლაგოდეხი, საგარეჯო (კვლევა) კვლევა განხორციელდა „შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის ფინანსური მხარდაჭერით # BRG-I-23-037 „საქართველოს საზღვრისპირა რეგიონებში გარდაბნის, ლაგოდეხისა და საგარეჯოს მდგრადი განვითარებისა და უსაფრთხოების საკითხების შესწავლა“.

პროექტის ხელმძღვანელი: ი. კოკაია

პროექტის კოორდინატორი: წ. ნაზაროვა

ავტორები: მ. არემიძე, ი. კლდიაშვილი, წ. ნაზაროვა, გ. ცოფურაშვილი

რედაქტორები: მ. იაშვილი, მ. სალუქვაძე

შოთა რუსთაველის ეროვნული
სამეცნიერო ფონდი
SHOTA RUSTAVELI NATIONAL
SCIENCE FOUNDATION

ადამიანის ჰარმონიული განვითარების ხელშემწყობი საზოგადოება

თბილისი, 2025

ISBN: 978-9941-8-7421-5

შინაარსი

ანოტაცია	9
შესავალი	12

სასაზღვროუქაფრთხობის პოლიტიკა და მისი გავლენა სასაზღვრომუნიციპალიტეტების მფრად განვითარებაზე

შესავალი	17
რეკომენდაციების რეზიუმე	20
სამართალმცავი სისტემის გამოწვევები	22
ტრანსსასაზღვროინფექციური რისკები და ბიოუქაფრთხობის გამოწვევები	23
ნარკოტიკებთან დაკავშირებული პრობლემები	24
სოციალურადუცველ ჯგუფების გამოყენება	24
სამართალმცავი სისტემის კადრების დეფიციტი	25
სამართალმცავი ორგანოების პროორიტი	25
ოჯახური ძალადობის წინააღმდეგ სამართლებრივი და სოციალური მხარდაჭერის ზომების ხარგეები	26
სამართლებრივი ვაკუუმი და რადკალური ნარტივები	27
საზღვარზე გადაადგილების შეზღუდებითგამოწვეულ ეკონომიკური შედეგები	28
საქარუელს საზღვრის გაზრკვევლობა: დელმიტაციის გამოწვევები	28
საზღვრისპირა რეგიონების პრობლემები და სამუშაოჯგუფის შექმნის აუცილებლობა	30
რეკომენდაციები და გადაჭრის გზები	30

მფრად განვითარების სუქტი რგოლ: ადგილობრივი თვითმმარუელის ინსტიტუციური და ეკონომიკური შეზღუდვები

ადგილობრივი თვითმმარუელა და რეგიონების განვითარება. ინტერგიუექსპერტგრა ცოჯურაშვილან	38
ადგილობრივი თვითმმარუელა და რეგიონების მფრად განვითარება: გამოწვევები, რესურსები და პერსპექტივები	55
1. ადგილობრივი თვითმმარუელის დეცენტრალზაცია	55
2. ადგილობრივ თვითმმარუელაში არსებულ ორგანიზაციულ და საკადროპრობლემები	61
3. ფინანსური მმარუელის პრობლემები და ბიუჯეტის არუეექტური ხარჯვა	66
4. სამართლებრივი და ადმინისტრაციულ პრობლემები ადგილობრივ თვითმმარუელაში	70
5. სოციალური და დემოგრაფიული პრობლემები, როგორც სუქტი ადგილობრივი თვითმმარუელის შედეგი	73
6. სოფლის მეურნეობის და ეკოლოგიური პრობლემები	77
7. სათემოდ არსამთავრობოორგანიზაციების როლ ადგილობრივი თვითმმარუელის გაძლერებაში	83
8. ზოგად დსკვნები და რეკომენდაციები	87
რეკომენდაციები სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების ჭკვიანი სპეციალზაციისთვის	89
ევროპის ადგილობრივი თვითმმარუელის ქარტიისა და საქარუელს ადგილობრივი თვითმმარუელის შესახებ კოდექსის შედრება	91
საზღვრისპირა მუნიციპალიტეტების არპრობორციულ მონაწილობა ტრანზიტულ მოძრაობის სარგებელში	96

ადგილობრივი თვითმმართველობის გაძლიერება და მართვის ახალი მოდელის განვითარება	99

სამოქალაქო საზოგადოება როგორც მფარალობის საფუძველი: საქართველოს სასაზღვრო თემების გამოწვევები და პერსპექტივები

103

დემოკრატია, როგორც ცხოვრების წესი. ინტერგოუქსპერტმარინა თბუჯაშვილთან	105
პრობლემები და გადაწყვეტილებები	117
10 ძირითადი ასპექტი	118
1. სასაზღვრო სოფლების განუვითარებლობა — სახელმწიფოს მხრიდან გამოყენებულ შესაძლებლობა	118
2. სასაზღვრო სოფლების მფარალო განვითარება	119
3. დეცენტრალიზაცია, სამოქალაქო პასუხისმგებლობა და სოფლის უსაფრთხოება	120
4. სამოქალაქო ცნობიერება, განათლება და ადგილობრივი ორგანიზაციების (CBO) ხელმისაწვდომობა	122
5. ეთნიკური კონფლიქტების მემკვიდრეობა, სამოქალაქო იდენტობის დეფიციტი და განათლების როლი ინტეგრაციაში	124
6. განათლება, როგორც სოციალური თავისუფლებისა და ღია საზოგადოების საფუძველი	125
7. ეროვნული იდენტობის გადაზრება	126
8. ადგილობრივი თვითმმართველობის განმტკიცება და ადგილობრივ თემზე დაფუძნებული განვითარების სამართლებრივი საფუძვლები	128
9. ფელთონობის სამართლებრივი საფუძვლების შექმნის აუცილებლობა და ადგილობრივი ორგანიზაციების მფარალობა	129
10. სოფელი, როგორც სტრატეგიული პარტნიორი: უსაფრთხოება, ღირსება და ადგილობრივი რესურსების აღდგენა	131
საერთოდასკვნა	133
დემოკრატია, როგორც აზროვნებისა და პასუხისმგებლობის ფორმა	135

ეთნიკური მრავალფეროვნება, ინტეგრაცია და გარე გავლენები

136

ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაციის საკითხები და უსაფრთხოების სტრატეგიული გამოწვევები	138
1. შესავალი	138
2. გავლენის ინფრასტრუქტურა და გარე აქტორებს შორის კონკურენცია	138
3. რადიკალიზაცია, იდენტობა და რელიგიური კონფლიქტები	140
4. სახელმწიფო პოლიტიკა და რეაგირების შეზღუდვები	141
5. დიპლომატიური ინტერგრაცია და სტრატეგიული მიდომის საჭიროება	142
6. დასკვნა და რეკომენდაციები	144
ეთნიკური მრავალფეროვნება, ინტეგრაცია და გარე გავლენები	146
1. ეთნიკური უმცირესობები და ინტეგრაციის გამოწვევები ცვალებად გარემოში	146
2. ეთნიკური უმცირესობების ტრანსფორმაცია და გარე ძალების სტრატეგიები	152

ძალადობისა და უთანასწორობის სისტემური სოციალური კრიზისი: ოჯახური ძალადობა, ადრეული ქორწინება და ბავშვთა შრომა

160

1. ოჯახური ძალადობა: სამართლებრივი, სოციალური და ფსიქოლოგიური ასპექტები	162
2. ადრეული ქორწინება	172

3. ბავშვთა შრომის სოციალური და ეკონომიკური საფუძვლები	182

მფრად განვითარების კონცეფცია და 2030 წლის დის წესრიგი	192

კონცეფციის განსაზღვრა და ევოლუცია	193
შაფრთხობის რეალ მფრად განვითარების მიზნების განხორციელებაში	197
მფრად განვითარების მე-16 მიზანი: მშვიდობა, სამართლიანობა და ძლიერი ინსტიტუტები	199
სამიზნე მუნიციპალტეტების შაფრთხობის გამოწვევები	200
ადმიანის შაფრთხობის კომპონენტები გაეროს განვითარების პროგრამის მიხედვით	201
მფრად განვითარების მიზნების ლგალოზება: შედეგები საქარულელში და სამიზნე მუნიციპალტეტებში	211
ადილბრვი და რეგიონულ მთავრობების რეალ ზრდ მფრად განვითარების პროცესში	213
ადილბრვი პესპექტივის ინტეგრირება ეროვნულსტატეგებში მფრად განვითარების მიზნების (SDGs) კონტექსტში	215
მფრად განვითარების მიზნების ლგალოზაციის ინსტიტუციური გამოწვევები	216
მფრად განვითარების მიზნების ლგალოზაცია: გლობალური მიდგომა	217
გაეროს გაილოზები: დცენტრალიზაცია და სერვისებზე ხელმისაწვდომობა	218
საქარულელში SDG-ების კოორდინაცია და მონიტორინგის სისტემა	219
სახელმწიფოა უდტის სამსახურის შეფასება და რეკომენდაციები	221
ადილბრვი დწეზე იმპლემენტაციის ჩამორჩენა და გადჭრის მცდელობები	222
დცენტრალიზაციის სტრატეგია	223
საქარულელს დცენტრალიზაციის სტრატეგია	224
დცენტრალიზაციის სტრატეგიის რეალ	225
სტრატეგიის ძირითად მიზნები	225
ადილბრვი თვითმმარულელის ფინანსური გაძლეება	227
მფრად განვითარების მიზნების იმპლემენტაცია	228
მფრად განვითარების მიზნების მონიტორინგი და შეფასება	232

მფრად განვითარების პრობლემების ანალიზი	233

რეტმ არის ეს თავი მნიშვნელგანი?	234

გარდბნის მუნიციპალტეტ	235

ზოგადი მიმოხილვა	236
გარდბნის მუნიციპალტეტის სოციალური პრობლემები	239
1. განათლება და ინტეგრაცია	239
2. ჯანმრთულობის დცვის სისტემის გამოწვევები	242
3. სოციალური პრობლემები	244
გარდბნის მუნიციპალტეტის ეკონომიკური მდგომარეობა	247
1. ბიუჯეტი და ადილბრვი ეკონომიკა	247
2. სოფლის მეურნეობის სექტორის გამოწვევები და პესპექტივები	248
3. სამრეწველსექტორის გამოწვევები და განვითარების შესაძლებლობები	248
4. ეკონომიკური განვითარების და ინვესტიციების პრობლემები	249
5. სახელმწიფოდხმარება და ბიწესპროექტები გარდბნის მუნიციპალტეტში	250
6. მიგრაცია და დსაქმების პრობლემა გარდბნის მუნიციპალტეტში	251

გარდბნის მუნიციპალიტეტის ეკოლოგიური პრობლემები	252
1. ჰაერის დბინძურება	252
2. წყლის დბინძურება დ ხარისხი	252
3. ნარჩენების მარუა დ უტილზაცია	253
4. სხვა ეკოლოგიური პრობლემები	253
გარდბნის ინფრასტრუქტურის პრობლემები	254
1. წყლის რესურსების მარუა	254
2. სანიაღრე დ საკანაღზაციოსისტემები	255
4. ჰაერის დბინძურება	255
5. ტრანსპორტი დ გზები	255
6. ნარჩენების მარუა	256
7. სხვა ინფრასტრუქტურული პრობლემები	256
გარდბნის მუნიციპალიტეტის თვითმმარუელების პრობლემები	257
1. თვითმმარუელების ფრმაღრი ხასიათ დ ფქციების შეზღუდუბა	257
2. ინფრასტრუქტურული პროექტების დგეგმარების პრობლემები	257
3. საჯროინფრმაციის ნაკლებბა დ მონაწილეობით მმარუელების პრობლმა	258
4. მიწის რეგისტრაცია დ მარუა	259
 ღგოუბნის მუნიციპალიტეტი	 260
ზგად მდმბილვა	261
ღგოუბნის მუნიციპალიტეტის სოციაღრი პრობლემები	264
1. განათლების ხარისხი დ ენობრივი ბარერები	264
2. პროფესიული განათლების ნაკლებბა	265
3. ქარული ენის სწავლების ინტენსიფაცია მულტიენიკურრეგიონებში	266
4. ინტეგრაციის საკითხები:	269
5. ჯანდცვის სერვისები დ დმოგრაფია	270
6. ეკოლოგიური პრობლემები დ საცხოვრებელ გარემოს ხარისხი	271
7. ინფრასტრუქტურის დფიციატი დ საზგადოებრივი სერვისები	272
8. სოციაღრი დცვის სისტემის ხელმისაწვდომბა	275
9. არსამთვრობდ სათემოორგანიზაციების როლ დ გამწვევები მუნიციპალიტეტების განვითარებაში	279
ღგოუბნის მუნიციპალიტეტის ეკონომიკური გამწვევები დ განვითარების პერსპექტივები	281
1. სოფლის მეურნეობა	281
2. ტურისტული სექტორი	282
3. ინფრასტრუქტურა დ ეკონომიკის განვითარება	283
4. ფნანსური წიგნიერების პრობლემები	284
5. დასაქმების გამწვევები დ ეკონომიკური სირთულეები	285
6. მიგრაციის ეკონომიკური გავლნა ღგოუბნის მუნიციპალიტეტში დსაქმება დ მიგრაციული პროცესები	286
7. ღგოუბნის ეკოლოგიური გამწვევები დკავშირებულ ეკონომიკასთან	287
8. საზღრისპირ რეგიონის გამწვევები დ განვითარების პერსპექტივები	288
9. აზერბაიჯანთან საზღრის ჩაკეტვის გავლნა ეკონომიკასა დ რეგიონულგანვითარებაზე.	289
ღგოუბნის მუნიციპალიტეტის ეკოლოგიური პრობლემები	290
1. ეკოლოგიური კონტექსტი დ ბიომრავალფროვნება	290
2. კლმატის ცვლლება დ მისი გავლნა რეგიონზე	290
3. ბიომრავალფროვნების შემცირება	290

4. ველური ბუნების გამოწვევები	291
5. სოფლის მეურნეობის ეკოლოგიური გამოწვევები	291
6. წყლის რესურსების დბინძურება	292
7. ნიადაგის დბინძურება და სასოფლო-სამეურნეო ქიმიკატების გამოყენება	292
8. ტყეების დცვა და ქარსაცავი ზოლები	293
9. ნარჩენების მარაგა და გარემოს დბინძურება	293
10. ეკოლოგიური ცნობიერების ნაკლებობა	293
დგონების მუნიციპალიტეტის ინფრასტრუქტურული პრობლემები	295
1. განათლების ინფრასტრუქტურის პრობლემები	295
2. ტრანსპორტისა და გადაადგილების სირთულეები	295
3. წყალმომარაგებისა და საწყვავი ინფრასტრუქტურის პრობლემები	296
4. ნარჩენების მარაგა	296
5. ენერგოეფექტური ტექნოლოგიების ნაკლებობა	297
6. ადგილობრივი თვითმმართველობა და ინფრასტრუქტურა	297
7. ადგილობრივი თემების განვითარების დგეგმვა მათ აზრისა და რესურსების უზუბელყოფით	298

საგარეჯოს მუნიციპალიტეტი	300

ზოგადი მიმოხილვა	300
საგარეჯოს მუნიციპალიტეტის სოციალური პრობლემები	303
1. განათლების ხელმისაწვდომობა და ენობრივი ბარიერები	303
2. ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაცია	304
3. ჯანდცვის ხელმისაწვდომობა და სოციალური დცვა	305
4. ინფრასტრუქტურის გამოწვევები	305
5. გზებისა და საზოგადოებრივი ტრანსპორტის პრობლემები	306
ეკონომიკური მდგომარეობის ძირითადი გამოწვევები	307
1. სოფლის მეურნეობა: მოვლ მიმოხილვა	307
2. სოფლის მეურნეობის მოდერნიზაციის საჭიროება	307
3. ქიმიური სასუქებისა და ეკოლოგიური პრობლემების გავლენა	307
4. იორმულანდო სოფლის მეურნეობა და ბუნებრივი რესურსების დფიცირტი	308
5. ადგილობრივი ბაზრის გამოწვევები და ვაჭრობა	308
6. მიწის გასხვისება და ადგილობრივი მოსახლეობის უფლებების შეზღუდვა	309
7. ტურიზმის განვითარება და მისი ბარიერები	310
8. დსაქმების სირთულეები და სეზონური შრომა	311
9. მიგრაცია სამუშაოს ძიების მიზნით	311
ეკოლოგიური პრობლემები საგარეჯოს მუნიციპალიტეტში	312
1. ქიმიური სასუქების გამოყენების ძირითადი პრობლემები	312
2. კლმატური ცვლლებების გავლენა და ქიმიკატების მოხმარების ზრდა	312
3. ორგანულ სასუქებზე გადასვლის დბრვლებები	313
4. ინფორმაციის გავრცელების პრობლემები	313
5. კუტურულ და ეკონომიკური ფქტორები	313
საგარეჯოს მუნიციპალიტეტის ინფრასტრუქტურის გამოწვევები	314
1. გზები და სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა	314
2. ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის პრობლემა	314
3. ჯანდცვის სერვისები	314
4. ნარჩენების მარაგის პრობლემა	315

5. ინვესტიციების ნაკლებობა და ინფრასტრუქტურული პრობლემები	315

დასკვნები და რეკომენდაციები: პრობლემების გადაჭრის სტრატეგიული მიდგომები	316

სოციალური პრობლემები: დასკვნები და რეკომენდაციები	318

განათლების ხარისხი და ინფრასტრუქტურა	318
პროფესიული განათლება	319
ქართული ენის სწავლების ინტენსიფიკაცია მუჭიენიკურ რეგიონებში	320
ინტეგრაციის საკითხები მუჭიენიკურ რეგიონებში	322
ჯანდაცვის სერვისები და დემოგრაფიული გამოწვევები მრავალენიკურ რეგიონებში	324
ეკოლოგიური პრობლემები და საცხოვრებელ გარემოს ხარისხი	325
ინფრასტრუქტურის დეფიციტი და საზოგადოებრივ სერვისებზე წვდომა მუნიციპალიტეტებში	327
სოციალური დაცვის სისტემის ხელმისაწვდომობა	328

ეკონომიკა: დასკვნები და რეკომენდაციები	330

საზღვრისპირა რეგიონის ეკონომიკური გამოწვევები და განვითარების პერსპექტივები	330
ფინანსური წიგნიერება და სოფლის მეურნეობის მფრად განვითარება	331
დასაქმება და ეკონომიკური სირთულეები	333
მიგრაციის ეკონომიკური გავლენა	334
სოფლის მეურნეობის განვითარება	336
ტურისტული სექტორის განვითარება	337
გადამამუშავებელ ინდუსტრია და სოფლის მეურნეობის განვითარება	339
ინდუსტრიული განვითარების გამოწვევები და ეკონომიკური ზრდის პერსპექტივები	340
ინვესტიციები და ეკონომიკური განვითარების პერსპექტივები	342
მიწების რეგისტრაცია, საკუთრება და საძოვრების მართვა	343

ეკოლოგია: დასკვნები და რეკომენდაციები	345

ეკოლოგიური გამოწვევები და მფრად განვითარება საზღვრისპირა რეგიონებში	345
ეკონომიკასთან დაკავშირებულ ეკოლოგიური გამოწვევები	348
ლგოფხის ნაკრძალს ეკოლოგიური გამოწვევები და მფრად განვითარება	349

ინფრასტრუქტურა: დასკვნები და რეკომენდაციები	353

განათლების და სპორტული ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება საზღვრისპირა მუნიციპალიტეტებში	353
ჯანდაცვის სისტემის ინფრასტრუქტურა	354
ტრანსპორტი და გზების ხარისხი	356
სასმელ წყლის ინფრასტრუქტურა: პრობლემები და რეკომენდაციები	358
სანიტარული ინფრასტრუქტურისა და ჰაერის ხარისხის პრობლემები	360
ნარჩენების მართვის ინფრასტრუქტურა	361
ენერგეტიკული და ინდუსტრიული ინფრასტრუქტურა	363
გადამამუშავებელ ინდუსტრიის ინფრასტრუქტურა	363
ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარება	365
ინფრასტრუქტურული პროექტების განვითარება და დგეგმარება	366

ინტერვიუები: გარდაზნის, ლგოფხის, საგარეჯოს მუნიციპალიტეტები	369

კვლევის ღირებულება სწრაფდცვალბადგარემოში	370

G-1	371
G-2	380
G-3	382

G-4	384
L-1	392
ლაგოდეხის სახელმწიფო უნივერსიტეტი	400
L-2	402
L-3	412
L-4	428
L-5	438
L-6	445
S-1	448
S-2	451
S-3	455
დსკვნა	459
ლოტრატუნა	460

მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების სქემების სია

საქართველოს მრავალეთნიკურ მუნიციპალიტეტებში სასაზღვრო ზონების დეპოპულაციის მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების სქემა	18
დეცენტრალიზაციისა და მდგრადი განვითარების პრობლემები საქართველოს მრავალეთნიკურ მუნიციპალიტეტებში.....	63
სასიცოცხლო რესურსების დეფიციტი და სოციალური ბარიერები.....	82
ეთნიკური უმცირესობების ტრანსფორმაცია და გარე გავლენა.....	151
ეთნიკური უმცირესობებისთვის ენობრივი ბარიერი საქართველოს სასაზღვრო მუნიციპალიტეტებში-1.....	157
ეთნიკური უმცირესობებისთვის ენობრივი ბარიერი საქართველოს სასაზღვრო მუნიციპალიტეტებში - 2.....	158
ბუნებაზე ორიენტირებული კულტურის დაკარგვა, როგორც გარემოსდაცვითი და სოციალური პრობლემების წყარო.....	352

ანოტაცია

წიგნი „მდგრადი განვითარება და უსაფრთხოება საქართველოს საზღვრისპირა რეგიონებში“ წარმოადგენს ინოვაციურ კვლევას, რომელიც მიმოიხილავს მდგრადი განვითარების და უსაფრთხოების ურთიერთკავშირს გარდაბნის, ლაგოდეხისა და საგარეჯოს მუნიციპალიტეტების მაგალითზე. გლობალური და რეგიონული გამოწვევების ფონზე, ავტორები აანალიზებენ იმ ძირითად სოციალურ-ეკონომიკურ, ეკოლოგიურ და მმართველობით პრობლემებს, რომლებიც განსაზღვრავს ამ რეგიონების მდგრადობასა და უსაფრთხოების ხარისხს. კვლევა მიმართულია, მდგრადი განვითარების მიზნების (SDGs), პრაქტიკულ პოლიტიკურ ინსტრუმენტებთან ინტეგრაციით, ხელი შეუწყოს პროგრესს ადგილობრივი თემებისთვის უსაფრთხო და ინკლუზიური გარემოს შესაქმნელად.

ნაშრომი გამორჩეულია იმით, რომ წარმოადგენს ერთ-ერთ პირველ კომპლექსურ ანალიზს საქართველოს აღმოსავლეთის საზღვრისპირა რეგიონების შესახებ, რომელიც აკადემიური მეთოდოლოგიის პარალელურად იყენებს ადგილობრივი მოსახლეობის გამოცდილებას და მათ ხმას. ინტერვიუებზე, ფოკუს-ჯგუფებსა და კონტენტ-ანალიზზე დაყრდნობით, ავტორები გადადიან ოფიციალური სტატისტიკის ფარგლებს მიღმა და გვთავაზობენ სახელმწიფოს პოლიტიკის ზეგავლენის რეალურ სურათს ადგილობრივების ყოველდღიურ ცხოვრებაზე. კვლევაში გამოვლენილია ისეთი სისტემური გამოწვევები - როგორცაა ინფრასტრუქტურის არათანაბარი განვითარება, ეკოლოგიური საფრთხეები, მიგრაციის ტენდენციები, ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაციის პრობლემები და სამოქალაქო სივრცის შეზღუდვა, ყველაფერი რაც აფერხებს მდგრად განვითარებას და აზიანებს სოციალურ ერთობას.

ძირითადი დასკვნები მიუთითებს საჭიროებაზე - ჩამოყალიბდეს საზღვრისპირა უსაფრთხოების დაბალანსირებული სტრატეგია, რომელიც თანაბრად გაითვალისწინებს როგორც ეროვნულ ინტერესებს, ისე ადამიანის უფლებებს და ადგილზე სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას. ავტორები აკრიტიკებენ გავრცელებულ პრაქტიკას, როდესაც პრიორიტეტი მოკლევადიან უსაფრთხოების ზომებზე კეთდება, ნაცვლად გრძელვადიანი მდგრადობისა, რაც ასუსტებს მუნიციპალიტეტებს და უკარგავს მათ განვითარების შესაძლებლობას. წიგნში წარმოდგენილია დასაბუთებული რეკომენდაციები ადგილობრივი თვითმმართველობის გაძლიერების, სამოქალაქო ჩართულობის გაფართოების, აგრეთვე ინკლუზიური ეკონომიკური და ეკოლოგიური სტრატეგიების ხელშეწყობის შესახებ, რაც საგანგებო მნიშვნელობას იძენს როგორც პოლიტიკის შემუშავებლებისთვის, ისე ადგილობრივი ხელისუფლებისა და საერთაშორისო პარტნიორებისთვის.

პროექტის მნიშვნელობა სცდება მხოლოდ გამოყენებითი კვლევის ჩარჩოს: მას განსაკუთრებული წვლილი შეაქვს სამეცნიერო ცოდნის განვითარებაში, ორიგინალურ მონაცემებზე დაყრდნობით და მრავალდისციპლინური ანალიზის ჩარჩოს საფუძველზე, რომელიც აერთიანებს სოციალურ მეცნიერებებს, ეკონომიკას, ეკოლოგიასა და უსაფრთხოების კვლევებს. ნაშრომი ქმნის მყარ ბაზას ახალი ინიციატივებისთვის, აძლიერებს სამეცნიერო თანამშრომლობას ქართულ და საერთაშორისო (მათ შორის ქართულ-აზერბაიჯანულ) აკადემიურ წრეებთან და კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს მეცნიერების როლს რეგიონული პოლიტიკის ფორმირების პროცესში. ადგილობრივი მოსახლეობის ხმების გაძლიერებითა და ლოკალური რეალობების გლობალურ SDG-დებთან დაკავშირებით, ეს წიგნი მნიშვნელოვანი რესურსია მკვლევარებისთვის, პოლიტიკის შემქმნელებისთვის და თემებისთვის, რომლებიც ისწრაფვიან საქართველოს საზღვრისპირა რეგიონების მდგრადი და უსაფრთხო განვითარებისკენ.

მადლიერება

კვლევითი ჯგუფი გულითად მადლიერებას გამოხატავს შოთა რუსთაველის სახელობის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდისადმი პროექტის (BRG-I-23-037) — „საქართველოს საზღვრისპირა რეგიონებში გარდაბნის, ლაგოდებისა და საგარეჯოს მდგრადი განვითარებისა და უსაფრთხოების საკითხების შესწავლა“ — ფინანსური მხარდაჭერისთვის.

მადლობას მოვახსენებთ ჩვენს პარტნიორებსა და კოლეგებს რომლებმაც კვლევის სხვადასხვა ეტაპზე, სხვადასხვა ვიზიტების ორგანიზებაში, ექსპერტულ ინტერვიუებსა და მასალების შეგროვებაში აღმოგვიჩინეს დახმარება და თავიანთი პროფესიონალიზმით, მხარდაჭერითა და ჩართულობით შეიტანეს წვლილი წინამდებარე ნაშრომის შექმნაში.

განსაკუთრებული მადლიერება რესპონდენტებს: ექსპერტებს, სამოქალაქო საზოგადოების აქტივისტებს, აკადემიური წრეების წარმომადგენლებს. ადგილობრივ მოსახლეობას, ნდობისთვის, გულწრფელობისთვის და შინაარსიანი დიალოგებისთვის, რომლებმაც გაამდიდრა ჩვენი ხედვა მიმდინარე პროცესებზე.

მადლობას ვუხდით ინტერვიუერს მონაცემთა პროფესიონალური შეგროვებისთვის, რაც ამ კვლევის ანალიზის საფუძველი გახდა.

გულწრფელი მადლობა რედაქტორებსა და ტექნიკურ ჯგუფს, რომელთა შრომა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო ტექსტების ტრანსკრიფციისა და რედაქტირების ეტაპზე. რედაქტორებმა უზრუნველყვეს ტერმინოლოგიების კორექტულობა და ტექსტის ადაპტაცია. მათ შორის ხელოვნური ინტელექტის მიერ გენერირებული კონტენტის ჩასწორება ავტორის აზრობრივი მნიშვნელობის გათვალისწინებით.

მადლიერებით აღვნიშნავთ, რომ გამოყენებული იქნა ენობრივი მოდელები ChatGPT (OpenAI) და Grok, როგორც დამხმარე ინსტრუმენტები ტექსტების თარგმნის, წინასწარი რედაქტირებისა და შინაარსობრივი ანალიზის პროცესში.

შესავალი

კონტექსტი და კვლევის აქტუალობა

თანამედროვე მსოფლიოს მრავალფეროვანი გამოწვევების ფონზე, განსაკუთრებით აქტუალური ხდება სტრატეგიების შემუშავება, რომლებიც მიმართულია მდგრადი განვითარების და უსაფრთხოების უზრუნველყოფისკენ. გაეროს მდგრადი განვითარების მიზნების (ცურ) 2030 წლისთვის მიღწევა, განსაკუთრებით სასაზღვრო რეგიონებში, სადაც მსოფლიოს მოსახლეობის მეექვსედზე მეტი ცხოვრობს, რთულ ამოცანად რჩება. ეს ტერიტორიები ხშირად განიცდიან სიღარიბეს, ეკონომიკურ ჩამორჩენილობას, ინფრასტრუქტურის ნაკლებობასა და გარემოსდაცვით სისუსტეებს, მათ შორის, სტიქიური უბედურებებისა და ბიომრავალფეროვნების კრიზისის მიმართ მოწყვლადობას. გარდა ამისა, სასაზღვრო რეგიონები ხშირად ხდება გლობალური შეიარაღებული კონფლიქტების 45%-ისა და ტერიტორიული დავების ეპიცენტრი. ამ გამოწვევების გადასაჭრელად აუცილებელია მეზობელი ქვეყნების, ადგილობრივი ხელისუფლების, არასამთავრობო, კერძო სექტორის, ადგილობრივი თემებისა და მეცნიერების თანამშრომლობა.

საქართველოს სასაზღვრო მუნიციპალიტეტები – გარდაბანი, ლაგოდეხი და საგარეჯო – ხდება უნიკალურ გამოწვევებს, რომლებიც მოითხოვს კომპლექსურ ანალიზს და პრაქტიკულ გადაწყვეტილებებს. სოციალურ-ეკონომიკური განვითარება, გარემოსდაცვითი პრობლემები და მმართველობითი საკითხები მჭიდროდაა დაკავშირებული და ქმნის ერთიან უსაფრთხოების სისტემას.

მიზანი და მიდგომა

კვლევის მიზანია ამ მუნიციპალიტეტებში ძირითადი სოციალურ-ეკონომიკური, ეკოლოგიური და პოლიტიკურ-ადმინისტრაციული გამოწვევების გამოვლენა და რეკომენდაციების შემუშავება მათი გადაჭრის მიზნით. ანალიზის ცენტრალურ ასპექტს წარმოადგენს მდგრადი განვითარების მიზნების (SDGs) დაკავშირება რეალურ მექანიზმებთან, რომლებიც აძლიერებს რეგიონის მდგრადობას. კვლევა წარმოადგენს ერთ-ერთ პირველ ცდას აღმოსავლეთ საქართველოს სასაზღვრო მუნიციპალიტეტების მდგრადი განვითარების და უსაფრთხოების ინტეგრირებული ანალიზის თვალსაზრისით. კვლევა ეფუძნება როგორც ექსპერტულ შეფასებებსა და მონაცემებზე, ასევე ადგილობრივი მოსახლეობის ხმასა და გამოცდილებას. სწორედ ამ ორი წყაროს თანაარსებობა ქმნის უნიკალურ საფუძველს, რათა არსებული სურათი წარმოჩინდეს არა მხოლოდ სტატისტიკური ინდიკატორებითა და ოფიციალური დოკუმენტებით, არამედ ადამიანური გამოცდილების, ყოველდღიური პრაქტიკისა და რეალური დაკვირვებების პრიზმიდან. ეს მიდგომა მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს ადგილობრივი გამოწვევების შესახებ ინფორმაციის ეფექტიან გადაცემას როგორც აღმასრულებელი, ისე საკანონმდებლო ხელისუფლებისთვის, ხელს უწყობს სისტემურ საკითხებზე ცნობიერების ზრდას და ახალისებს კონსტრუქციული დიალოგის გაღრმავებას რეგიონული მდგრადობის გასამყარებლად.

კვლევის მეთოდოლოგია

კვლევა დაფუძნებულია ხარისხობრივ, ადამიანზე ორიენტირებულ და მრავალდარგობრივ მიდგომაზე, რომელიც მიზნად ისახავდა გარდაბნის, ლაგოდეხისა და საგარეჯოს მუნიციპალიტეტების დინამიკის შესწავლას. გამოყენებულია ხარისხობრივი კვლევის ტექნიკა, რომელიც აერთიანებს პირველადი მონაცემების შეგროვებასა და დამატებითი წყაროების ანალიზს, რათა უზრუნველყოფილიყო გამოწვევების ყოვლისმომცველი გაგება.

1. კვლევის დიზაინი

მუნიციპალიტეტები შერჩეულია გეოგრაფიული მდებარეობის, დემოგრაფიული სტრუქტურისა და სოციალურ-ეკონომიკური მრავალფეროვნების მიხედვით. მიზანი - სისტემური ბარიერების გამოვლენა მდგრად განვითარებასა და უსაფრთხოებაში, სასაზღვრო პოლიტიკის გავლენის შეფასება და მტკიცებულებებზე დაფუძნებული რეკომენდაციების შემუშავება.

2. მონაცემთა შეგროვება

- **ნახევრადსტრუქტურირებული ინტერვიუები:** ჩატარდა ადგილობრივ მოსახლეობასთან, თემის ლიდერებთან, მუნიციპალიტეტის წარმომადგენლებთან და ექსპერტებთან, რათა მიღებულიყო მრავალფეროვანი ხედვები სოციალურ-ეკონომიკურ, გარემოსდაცვით და უსაფრთხოების საკითხებზე. თემატიკა მოიცავდა მიგრაციას, ეთნიკურ ურთიერთობებს, ინფრასტრუქტურულ პრობლემებს და ეკოლოგიურ საფრთხეებს.
- **ფოკუს-ჯგუფები:** ორგანიზებული იქნა სხვადასხვა სოციალური ჯგუფის (ახალგაზრდები, ეთნიკური უმცირესობები, ქალები) მონაწილეობით, რათა დადგენილიყო საერთო პრობლემები. განიხილებოდა სოციალური და გარემოსდაცვითი საკითხები, უსაფრთხოება, ეთნიკური ინტეგრაცია, ადგილობრივი მმართველობის გამოწვევები, თემური და ორგანიზაციული განვითარება, მგრძნობიარე სოციალური საკითხები (ადრეული ქორწინება, ოჯახური ძალადობა, ბავშვთა შრომა), ასევე — მოსახლეობის დამოკიდებულება მუნიციპალიტეტის პოლიტიკისა და სასაზღვრო უსაფრთხოების ზომების მიმართ.
- **კონსულტაციები და ინტერესებულ მხარეებთან:** ჩატარდა სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლებთან და აკადემიურ წრეებთან, რათა ადგილობრივი დაკვირვებები დაეკავშირებინათ ეროვნულ და რეგიონულ კონტექსტთან.
- **დამატებითი მონაცემების ანალიზი:** გაანალიზდა ოფიციალური სტატისტიკა, მუნიციპალური ანგარიშები, ეროვნული სტრატეგიები, სამოქმედო გეგმები, წინა კვლევები და საკანონმდებლო დოკუმენტები პირველადი მონაცემების შესადარებლად. პროცესს ართულებდა ოფიციალურ და ადგილობრივ მონაცემებს შორის განსხვავებები და სახელმწიფო მონაცემების შეზღუდული ხელმისაწვდომობა.

3. მონაცემების ანალიზი

ინტერვიუებისა და ფოკუს-ჯგუფების მონაცემები გაანალიზდა კონტენტ-ანალიზის მეთოდით — ეს არის სისტემური მიდგომა თემების, ტენდენციებისა და წინააღმდეგობების გამოსავლენად. ამან საშუალება მოგვცა:

- კლასიფიცირებულიყო ძირითადი გამოწვევები (ეკონომიკისა და სოციალური სერვისების განვითარება, ინფრასტრუქტურის პრობლემები, ეკოლოგიური დეგრადაცია, სამოქალაქო სივრცის შევიწროება);
- შეფასებულიყო მოსახლეობის დამოკიდებულება ადგილობრივ მმართველობასა და სასაზღვრო პოლიტიკაზე, გამოიკვეთა სკეპტიციზმი მათი ეფექტიანობის მიმართ;
- დაკავშირებულიყო ადგილობრივი პრობლემები SDG-ებთან, რათა რეკომენდაციები ყოფილიყო შესაბამისი როგორც ლოკალურ, ისე გლობალურ დონეზე.

ციფრული ინსტრუმენტების გამოყენება: პროექტის ფარგლებში ტექნიკური ასისტირება მოიცავდა ენის მოდელების — ChatGPT (OpenAI) და Grok — გამოყენებას, როგორც დამხმარე ინსტრუმენტებს ტექსტების თარგმნის, საწყისი რედაქტირების და შინაარსობრივი ანალიზის მიზნით. ყველა ინტერპრეტაცია, ანალიტიკური დასკვნა და საბოლოო ფორმულირება სრულად ეკუთვნის კვლევის ავტორებს.

4. ძირითადი სირთულეები

- **მცირე ხელმისაწვდომობა ინფორმაციაზე:** სახელმწიფო სტრუქტურებს ხშირად არ ჰქონდათ საჭირო მონაცემები სასაზღვრო რეგიონების მდგრადი განვითარების შესაფასებლად.
- **SDG-ების მიმართ დაბალი ინფორმირებულობა:** ადგილობრივ თვითმმართველობებს აკლდათ სათანადო ცოდნა, რაც ართულებდა საერთაშორისო ჩარჩოებთან შეთანხმებას.
- **მონაცემთა შეუსაბამობა:** ოფიციალური სტატისტიკა ხშირად ეწინააღმდეგებოდა ადგილობრივ კვლევებს, საჭირო გახდა გადამოწმება პირველადი წყაროებით.
- **მოქალაქეობრივი თანამშრომლობის სისუსტე:** შემცირდა ურთიერთობა არასამთავრობო სექტორსა და ადგილობრივ თვითმმართველობებს შორის, გაძლიერდა სტიგმატიზაცია სამოქალაქო საზოგადოების მიმართ.

5. ეთიკური ასპექტები

გუნდი მუშაობდა ეთიკური პრინციპების დაცვით: ინფორმირებული თანხმობა, ანონიმურობის დაცვა, განსხვავებული პოზიციების პატივისცემა. განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო მოწყვლად ჯგუფებს — ეთნიკურ უმცირესობებსა და ქალებს, რათა მათ ხმა მიეღოთ, საფრთხის გარეშე. შედეგები წარმოდგენილია გამჭვირვალედ, აღინიშნება კვლევის შეზღუდვები და შესაძლო მიკერძოებები.

6. შედეგები და ვალიდაცია

შეგროვებული მონაცემები გახდა საფუძველი კომპლექსური მონოგრაფიისთვის, რომელიც გადამოწმდა ტრიანგულაციის მეთოდით — ინტერვიუების, ფოკუს-ჯგუფებისა და მეორეული წყაროების შედარებით. რეკომენდაციები პრაქტიკულია და ორიენტირებულია პოლიტიკოსების, თვითმმართველობების და თემების საჭიროებებზე. ინტერვიუების ფრაგმენტების გამოყენება ხაზს უსვამს ადგილობრივი ხმების მნიშვნელობას.

წიგნის სტრუქტურა და ლოგიკა

ჩვენი კვლევა არის მცდელობა, საზოგადოებას გავაცნოთ საზღვრისპირა რეგიონებში მცხოვრები ადამიანების ხმა - რა უჭირთ, რა ულხინთ, როგორ ხედავენ თავის მომავალს. ეს ხმები ქმნის რეგიონის სოციალურ პორტრეტს.

წიგნი ისეა სტრუქტურირებული, რომ კვლევის შედეგები ნაბიჯ-ნაბიჯ იხსნება და ხდება მისი სიღრმისეული გაცნობიერება. პირველი თავი მოიცავს საზღვრისპირა რეგიონების უსაფრთხოების პოლიტიკურ და პრაქტიკულ ანალიზს და აჩენებს თუ როგორ გავლენა აქვს პოლიტიკას სოციალურ, ეკონომიკურ და ეკოლოგიურ გარემოზე. აუცილებელია დავინახოთ და გავაცნობიეროთ, რომ რეგიონის უსაფრთხოება მოსახლეობის კეთილდღეობაზე უნდა იყოს: განათლებაზე, ჯანდაცვაზე, ეკოლოგიურად უსაფრთხო საცხოვრებელ გარემოზე, ინფრასტრუქტურის არსებობაზე, სამართლებრივ სამართლიანობაზე და პოლიციის საქმიანობაზე. ასევე განიხილება ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაციის ხარისხი და ადგილობრივი თვითმმართველობის სისუსტეები, როგორც განვითარების სისტემური ბარიერი.

შემდგომი ნაწილები ფოკუსირდება ეთნიკური ინტეგრაციის საკითხებზე, სოციალურ გამოწვევებზე (ადრეული ქორწინება, ოჯახური ძალადობა, ბავშვთა შრომა) და სამოქალაქო სივრცის შევიწროებაზე. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა არასამთავრობო სექტორის დასუსტებას და მუნიციპალიტეტებთან თანამშრომლობის შემცირებას.

დასასრულს, ანალიზი გადაიყრება გლობალურ ჭრილში — უშიშროების მნიშვნელობა SDG-ების მისაღწევად. ეს აერთიანებს ადგილობრივ რეალობას გლობალურ დღის წესრიგთან.

ბოლოს წარმოდგენილია მდგრადი განვითარების ანალიტიკური ინტერპრეტაცია და დეტალური რეკომენდაციები. წიგნი მთავრდება ადგილობრივთა სიტყვებით — ინტერვიუს ფრაგმენტებით, რომლებიც ამდიდრებს საერთო სურათს.

ეს არის ახალი ანალიტიკური მიდგომა, სადაც მდგრადი განვითარება აღიქმება ადამიანური გამოცდილების პრიზმით, ხოლო უსაფრთხოება — როგორც სოციალური, ინსტიტუციური და კულტურული წინაპირობა პროგრესისთვის.

„სუფთა დემოკრატია, რომელშიც ვგულისხმობ მცირე რაოდენობის მოქალაქეებისგან შემდგარ საზოგადოებას, რომლებიც პირადად იკრიბებიან და მართავენ მთავრობას, * * * [საერთო ვნება ან ინტერესი თითქმის ყოველთვის იგრძნობა მთლიანობის უმრავლესობის მიერ; მმართველობის ფორმიდან გამომდინარე წარმოიქმნება კომუნიკაცია და კოორდინაცია; და არაფერია ისეთი, რაც ხელს შეუშლის სუსტ ჯგუფს ან არასასურველ ინდივიდს მსხვერპლად შეწირვას. ამიტომ, ასეთი დემოკრატია ყოველთვის იყო არეულობისა და დაპირისპირების სპექტაკლი; ის ყოველთვის შეუთავსებელი იყო პირად უსაფრთხოებასთან ან საკუთრების უფლებებთან; და, ზოგადად, იმდენად ხანმოკლე ყოფილა თავისი არსებობით, რამდენადაც სასტიკი ყოფილა თავისი სიკვდილით.“

ფედერალისტი №10 (ჯეიმს მედისონი)

სასაზღვრო უსაფრთხოების პოლიტიკა და მისი გავლენა სასაზღვრო მუნიციპალიტეტების მდგრად განვითარებაზე

შესავალი

საქართველოსა და აზერბაიჯანის საზღვრისპირა რეგიონებში გატარებული პოლიტიკა განვითარდა რამდენიმე მნიშვნელოვანი წინაპირობის ფონზე, რომელიც მოიცავდა საზღვრის უსაფრთხოების გაუმჯობესებას, მიგრაციის კონტროლს და ადგილობრივ მოსახლეობასთან თანამშრომლობას. ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში საქართველოს ხელისუფლების მიერ ამ რეგიონებში არაპროპორციულად განხორციელებულმა პოლიტიკამ, უმეტესწილად, გამოიწვია სასაზღვრო ინფრასტრუქტურის არათანაზომიერი განვითარება, რის ფონზეც მოხდა გრძელვადიანი ეროვნული ინტერესების ნიველირება.

ამ პროცესმა მნიშვნელოვნად შეაფერხა საზღვრისპირა რეგიონების მდგრადი განვითარება, გააუარესა სოციალური და ეკონომიკური გარემო, შექმნა უსაფრთხოების ახალი გამოწვევები. ამასთან, სასაზღვრო რაიონებში ადგილობრივი მოსახლეობა სისტემურად, საბჭოთა პერიოდიდან მოყოლებული, ხვდებოდა სამოქალაქო და ადამიანის ფუნდამენტური უფლებების დარღვევის ფაქტებსა და შეზღუდვებს, თუნდაც თავისუფალი გადაადგილებისა და მიწის სარგებლობის შესაძლებლობების კუთხით. ეს შეზღუდვები დღესაც გრძელდება, კერძოდ, 2024 წლის მაისში სასაზღვრო ზონის სიგანის გაზრდით 500 მეტრიდან 5000¹ მეტრამდე, რაც რეგიონის განვითარებისთვის დამატებითი დაბრკოლება გახდა.

საზღვრისპირა რეგიონებში გატარებული პოლიტიკა უფრო მეტად ფოკუსირებული იყო შესაბამის მუნიციპალიტეტებში საზღვრის უსაფრთხოების აუცილებლობაზე, რათა ეფექტურად გაეკონტროლებინათ ადამიანებისა და ტვირთების ნაკადები. ამგვარი პოლიტიკის შედეგად შენარჩუნდა რეგიონების ისტორიული სატრანზიტო როლი, თუმცა ადგილობრივი მოსახლეობის ეკონომიკური ინტერესები მინიმუმამდე დაიყვანა. ამასთან, შეზღუდულია ადგილობრივი თვითმმართველობების ბიუჯეტები, რადგან სატრანზიტო შემოსავლები, რომლებიც კანონმდებლობით ცენტრალურ ბიუჯეტში ირიცხება, არ ნაწილდება ადგილობრივი მუნიციპალიტეტების გრძელვადიანი განვითარების ინტერესების სასარგებლოდ, რამაც დააკნინა მათი ფინანსური შესაძლებლობები.

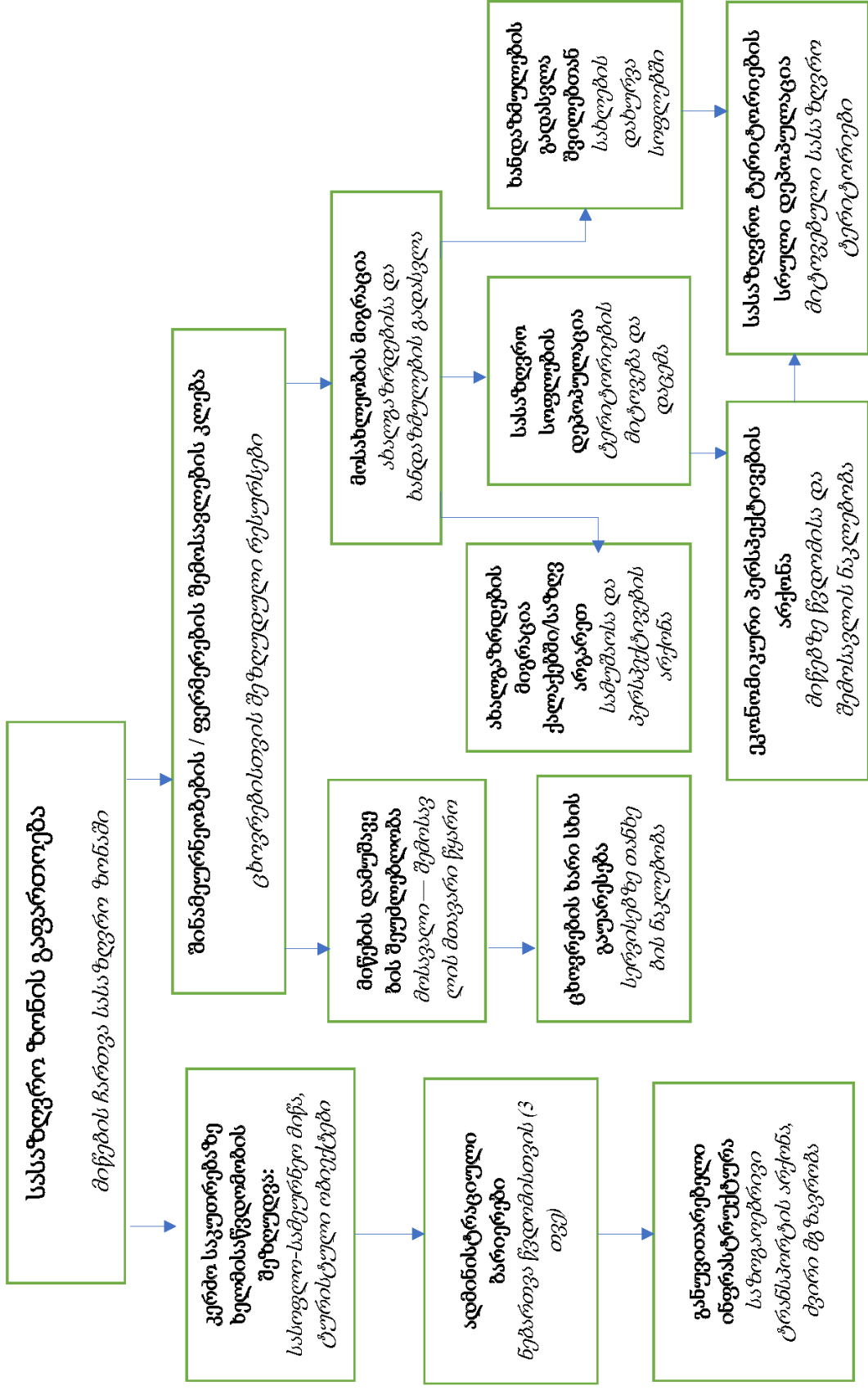
აღსანიშნავია, რომ ბოლო წლებში საზღვრის კონტროლს დაეთმო გადაჭარბებული ყურადღება ეროვნული უსაფრთხოების სტრატეგიული ჩარჩოს ფარგლებში, რამაც დაჩრდილა გრძელვადიანი მდგრადი ეკონომიკური და სოციალური განვითარების აუცილებლობა. როგორც წინამდებარე კვლევა აჩვენებს, ასეთმა მიდგომამ შეასუსტა საზღვრისპირა მუნიციპალიტეტების სოციალური და ეკონომიკური მდგრადობა და გაართულა ადგილობრივი მოსახლეობის ინტერესების დაცვის შესაძლებლობა.

მეტიც, აღნიშნული მიდგომის შედეგად, გაეწყო პარა-მილიტარიზებული საზღვარი, რამაც პარადოქსულად, გაზარდა რეგიონის მოწყვლადობა და გაართულა ადგილობრივი

¹ სასაზღვრო ზონა – საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის ხაზიდან ან სანაპირო ზოლიდან საქართველოს ტერიტორიის სიღრმეში შემავალი, არაუმეტეს 5 კილომეტრის სიგანის სახმელეთო ზოლი, აგრეთვე საერთაშორისო აეროპორტის (აეროდრომის), რკინიგზის სადგურის, საერთაშორისო სამდინარო და საზღვაო პორტის ტერიტორიის ნაწილი, სადაც ხორციელდება საზღვრის გადაკვეთასთან დაკავშირებული სასაზღვრო კონტროლი. განსაკუთრებულ შემთხვევაში, რელიეფის გათვალისწინებით, საქართველოს მთავრობის დადგენილებით საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის სახმელეთო მონაკვეთზე სასაზღვრო ზონა შეიძლება განისაზღვროს საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის ხაზიდან 30 კილომეტრით. (საქართველოს კანონი საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის შესახებ,

<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31966?publication=37>

საქართველოს მრავალთვიური მუნიციპალიტეტებში სასაზღვრო ზონების დეპოპულაციის მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების სქემა

მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა. ჩვენი მონაცემები ცხადყოფს, რომ ამ პოლიტიკის შედეგებმა გამოიწვია არა მხოლოდ სოციალური და ეკონომიკური სისტემების დაზიანება, არამედ ადამიანის უფლებების დაცვის შესუსტებაც. ამ საკითხების შესწავლისთვის ჩვენმა გუნდმა ორგანიზება გაუწია ფოკუს-ჯგუფებსა და ინტერვიუებს ადგილობრივ ექსპერტებთან, ადგილობრივი თემებისა და სათემო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან ლაგოდეხის, საგარეჯოსა და გარდაბანის მუნიციპალიტეტებში. შეხვედრებმა ნათლად წარმოაჩინა სასაზღვრო რეგიონებში გატარებული პოლიტიკის გავლენა და მისი სოციალურ-ეკონომიკური შედეგები. მიუხედავად თანამშრომლობის მზაობისა, სხვადასხვა ობიექტური მიზეზით ვერ მოხერხდა სრულფასოვანი ინტერვიუების ჩატარება თვითმმართველობის წარმომადგენლებთან. ეს ფაქტორი ხაზს უსვამს დიალოგის საჭიროებას და ჩვენი კვლევის ღიაობას შემდგომი თანამშრომლობისთვის.

დიალოგის პროცესში გამოიკვეთა საზღვართან მდებარე თემების კრიტიკული დამოკიდებულება არა მხოლოდ სახელმწიფო პოლიტიკის შინაარსისა და ფორმის მიმართ, არამედ იმ პროცესისადმიც, რომლის მეშვეობითაც ეს პოლიტიკა ფორმირდება საკანონმდებლო და ადმინისტრაციულ დონეებზე. სადაც ადგილობრივების ხმა, მათი მოსაზრებები და საჭიროებები პრაქტიკულად იგნორირებულია.

ამ კონტექსტში განსაკუთრებით საყურადღებოა მიწის სავარგებლების გასხვისების პროცესი, რომლებიც ადგილობრივი მოსახლეობის პირუტყვისთვის სამოვრებად გამოიყენებოდა, რადგან სახელმწიფო სტრუქტურები განკარგავენ სახელმწიფო საკუთრებაში არსებულ მიწებს ადგილობრივ მოსახლეობასთან წინასწარი შეთანხმებისა და ინფორმირების გარეშე, რაც იწვევს სასოფლო სამეურნეო რესურსებზე ხელმისაწვდომობის შეზღუდვასა და ადგილობრივი თემების ეკონომიკური სტაბილურობის შესუსტებას.

სასაზღვრო რეგიონებში, სადაც სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფის ათასობით ადამიანი ცხოვრობს და მუშაობს, სოციალურ-ეკონომიკური პოლიტიკა ისე უნდა შემუშავდეს, რომ გათვალისწინებული იყოს ადგილობრივი მოსახლეობის ინტერესები და მოხდეს მათი თანხვედრა საქართველოს ეროვნულ მიზნებთან. ამის უზრუნველყოფა ხელს შეუწყობს რეგიონების მდგრადი სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებასა და უსაფრთხოების გაძლიერებას.

ადგილობრივ მოსახლეობასთან კონსულტაციის პროცესმა აჩვენა, რომ საზღვრისპირა რეგიონებში გატარებული პოლიტიკა უნდა მოიცავდეს ეროვნული უსაფრთხოების, ადგილობრივი რეგიონების უსაფრთხოების, სოციალური და ეკონომიკური განვითარების, ასევე ადამიანის უფლებების პატივისცემის ურთიერთშეფარდებას. მუნიციპალიტეტების მაცხოვრებლები მიიჩნევენ, რომ ეროვნული უსაფრთხოება და ადამიანის უფლებების დაცვა ერთმანეთს არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს. პირიქით, ეს ორი პრინციპი უნდა იქცეს რეგიონების მდგრადი განვითარების და საზღვრისპირა პოლიტიკის გაუმჯობესების განუყოფელ ნაწილად.

წინამდებარე კვლევის მიგნებები ცხადყოფს, რომ საზღვარი – ცოცხალი, დინამიური ცნებაა. ჩვენი დასკვნებისა და რეკომენდაციების ამოსავალია ის, რომ სასაზღვრო რეგიონებს მნიშვნელოვანი კავშირები აქვთ არა მხოლოდ საქართველოსთან, არამედ აზერბაიჯანთანაც. ეს კავშირები ისტორიულად აყალიბებდა უნიკალურ შესაძლებლობებს და სერიოზულ გამოწვევებს, რომლებიც გავლენას ახდენს, როგორც მოსაზღვრე ტერიტორიებზე, ისე უფრო ფართო ეროვნულ/რეგიონალურ ინტერესებზე.

რეკომენდაციების რეზიუმე

წინამდებარე კვლევის სამუშაო ჯგუფმა შეიმუშავა კონკრეტული რეკომენდაციები, რომლებიც მიზნად ისახავს საზღვრისპირა რეგიონის მართვის გაუმჯობესებას. რეკომენდაციების უმრავლესობა წარმოგვიდგენს კონკრეტულ ქმედით ნაბიჯებს, რომლებიც ითვალისწინებს შესაბამისი პოლიტიკის აღსრულების გაუმჯობესებას, სამოქალაქო და ადამიანის უფლებების დარღვევის რისკების შემცირებას, საზღვრისპირა რეგიონების მოსახლეობისა და ადგილობრივი თვითმმართველობების მეტად აქტიურ ჩართვას უსაფრთხოების საკითხებზე გადაწყვეტილებების შემუშავებაში. ამასთან, მკვლევრები გვთავაზობენ, რომ საზღვრისპირა მუნიციპალიტეტების განვითარება არ შემოიფარგლოს მხოლოდ ფიზიკურ ინფრასტრუქტურაზე კონცენტრირებით. ამის ნაცვლად, საჭიროა ამ მიდგომის გადატანა გრძელვადიანი ეროვნული ინტერესების კრილში და ყურადღების გამახვილება რეგიონის მდგრად განვითარებასა და სხვა მნიშვნელოვან საჭიროებებზე, რომლებიც ამ მოსახლეობისთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია.

რეკომენდაციების გათვალისწინება და მათი პრაქტიკაში ინტეგრირება უნდა იყოს თანმდევი აქამდე არსებული, არაეფექტური და ფისკალურად გაუმართლებელი პოლიტიკის გადახედვასთან. კერძოდ, ფიზიკური სასაზღვრო ინფრასტრუქტურის გაძლიერებაზე ორიენტირებული მიდგომის ნაცვლად, პრიორიტეტი უნდა მიენიჭოს სამოქალაქო ინფრასტრუქტურის განვითარებას, რაც უკეთესად მოემსახურება ადგილობრივი საზოგადოების გრძელვადიან ინტერესებსა და რეგიონული სტაბილურობის უზრუნველყოფას.

გვსურს, რომ წარმოდგენილი რეკომენდაციები გახდეს იმ დისკუსიის ნაწილი, რომელიც შეეხება საზღვრის უსაფრთხოების საკანონმდებლო რეფორმის პროცესს, რასაც თან უნდა ახლდეს ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების გაძლიერება. ეს შექმნის შესაძლებლობას, ხელახლა გადაიხედოს საზღვრისპირა რეგიონებში არსებული პოლიტიკის სტრატეგიული კონტურები და მეტად გამოიკვეთოს გრძელვადიანი, მდგრადი ეროვნული განვითარების ინტერესები. ახალი დისკუსია საფუძველს დაუდებს ისეთი ეროვნული სტრატეგიის შემუშავებას, რომელიც ეფუძნება სისტემურ ჩართულობას. პროცესში აქტიურად უნდა მონაწილეობდნენ როგორც ცენტრალური და ადგილობრივი ადმინისტრაციული ორგანოები, ისე ბიზნეს სექტორი, რელიგიური კონფესიები, საზოგადოებრივი და სათემო ორგანიზაციები და ადგილობრივი მოსახლეობა. სწორედ ამგვარი მიდგომა შექმნის პლატფორმას, სადაც განსხვავებული მოსაზრებების მქონე ჯგუფები შეძლებენ შეთანხმების მიღწევას და საერთო ხედვის ჩამოყალიბებას რეგიონული უსაფრთხოების, განვითარებისა და თანაცხოვრების საკითხებზე.

გვჯერა, რომ წარმოდგენილი კვლევა ახალი პარადიგმის ჩამოყალიბებისკენ მიმართული ინიციატივაა, რომელიც მიზნად ისახავს თანამშრომლობითი პოლიტიკის ფორმირების საფუძველს, რომელიც სრულად აღიარებს და ითვალისწინებს სასაზღვრო პოლიტიკის რეფორმისა და მდგრადი განვითარების პროცესში ყველა დაინტერესებული მხარის ინტერესებს.

გაცნობიერებული გვაქვს, რომ ეფექტური სასაზღვრო პოლიტიკა მჭიდრო კავშირშია ეროვნული უსაფრთხოების საკითხებთან და უნდა მოიცავდეს კომპლექსურ და ქმედით ზომებს ისეთი დანაშაულების პრევენციისა და წინააღმდეგობისთვის, როგორიცაა ადამიანებისა და ნარკოტიკების ტრეფიკინგი, კონტრაბანდა და სხვა მძიმე დანაშაულები. თუმცა, ამ გამოწვევების წარმატებით დაძლევა შეუძლებელია სამართალდამცავ ორგანოებსა და ადგილობრივ მოსახლეობას შორის ნდობის განმტკიცების გარეშე.

ამასთან, წინამდებარე კვლევის რეკომენდაციები ორი ძირითადი მიმართულებით არის გათვლილი: ერთი მხრივ, აუცილებელია ეროვნული უსაფრთხოების პოლიტიკის განახლება, რომელიც ადგილობრივი რეგიონების საჭიროებებს გაითვალისწინებს; მეორე მხრივ, აუცილებელია საზღვრისპირა რეგიონების მდგრადი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების უზრუნველსაყოფად შესაბამისი საფუძვლების შექმნა. მუნიციპალიტეტების განვითარების რეკომენდაციების შემუშავებისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს სოციალურ, ეკონომიკურ და ეკოლოგიურ მდგრადობას. ეს პროცესი უნდა იყოს მთლიანად შერწყმული ეროვნულ პოლიტიკასთან და განხორციელდეს ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების მიერ, ცენტრალური ხელისუფლების სრული მხარდაჭერით.

უნდა ვაღიაროთ, რომ ადგილობრივი მოსახლეობის უსაფრთხოება და რეგიონის მდგრადი განვითარება ეროვნული უსაფრთხოების განუყოფელი ნაწილია. ამ ფონზე სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია სახელმწიფო სტრუქტურებთან თანამშრომლობის მექანიზმების გაძლიერება, რაც ადგილობრივი მოსახლეობის უფლებებისა და ინტერესების დაცვას ემსახურება. დღესაც გავრცელებულია მიდგომები, რომლებიც ადგილობრივ მოსახლეობას განიხილავს პოტენციურ რისკთან ასოცირებულ ჯგუფად, რაც ზღუდავს მათ მონაწილეობას უსაფრთხოების პოლიტიკის ფორმირებაში. ეს მიდგომა საჭიროებს გადახედვას და შეცვლას.

ეთნიკური ჯგუფები უნდა განიხილებოდეს ერთიანი ქართული საზოგადოების ორგანულ ნაწილად. მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფოს ოფიციალური სტრატეგია მიმართულია საზოგადოებრივი ინტეგრაციის მხარდაჭერისკენ, პრაქტიკაში კვლავ შეინიშნება ისეთი დამოკიდებულებები, რომლებიც ხელს უშლის ეთნიკური უმცირესობებისა და ადგილობრივი მოსახლეობის სრულფასოვან ჩართულობას გადაწყვეტილების მიღების პროცესში და თემის ცხოვრებაში სრულფასოვან მონაწილეობას. მსგავს ვითარებაში საჭიროა დამატებითი ძალისხმევა იმ მიმართულებით, რომ ეთნიკური უმცირესობები არ აღიქმებოდეს ე.წ. რისკ ჯგუფებად, რადგან ეს აზიანებს საერთო სახელმწიფოებრივ ინტერესებს. სახელმწიფო სტრუქტურებმა უნდა განავითარონ მეტი ნდობა ადგილობრივ მოსახლეობასთან მიმართებაში და აღიქვან ისინი არა როგორც პოტენციური საფრთხე, არამედ როგორც პარტნიორები იმ კრიტიკულად მნიშვნელოვანი ამოცანების შესრულებაში, რაც მოიცავს სასაზღვრო ზონის უსაფრთხოებასა და დანაშაულთან ბრძოლას.

„ადრე საქართველოში ეთნიკური და რელიგიური მრავალფეროვნება ეროვნულ სიმდიდრედ აღიქმებოდა, ამ სფეროში არასამთავრობო ორგანიზაციები აქტიურად მუშაობდნენ. ახლა ეს აღარ არის. საზოგადოებაში ნეგატიური ნარატივები დომინირებს და ამიტომაც ბევრმა არასამთავრობო ორგანიზაციამ საქმიანობა შეწყვიტა. მრავალფეროვნების იდეა თავადვე ხდება პრობლემად...“

...არჩევნების დროს მათ, ვინც წერა-კითხვა არ იცის, უბრალოდ ეუბნებიან: ეს ლურჯია, ეს წითელი — აირჩიე. უკვე 20 წელია ხალხი ფერებს შორის ირჩევს. ვინ დგას ამ ფერების უკან, ვინ არის სიებში — არავის არ აინტერესებს. იმიტომ რომ მივეჩვიეთ ზედაპირულად შეხედვას (არჩევნებზე) და მენტალიტეტში უკვე ზის, რომ ამ ქვეყანაში მეორეხარისხოვანი მოქალაქე ხარ. და ეს არ არის ადგილობრივი ხალხის პრობლემა — ამას სწრაფად გადავლახავდით. ეს სისტემური პრობლემაა და მთელი სისტემა გიბიძგებს იმისკენ, რომ იგრძნო — მეორეხარისხოვანი ხარ, მეორე ხარისხის მოქალაქე.“ (G-4).

ადგილობრივი ეთნიკური უმცირესობების „რისკის ჯგუფებად“ მიჩნევა არა მხოლოდ ართულებს სამართალდამცავი ორგანოების მუშაობას, არამედ ზოგიერთ შემთხვევაში პრაქტიკულად შეუძლებელს ხდის. ადგილობრივი ეთნიკური ჯგუფებისადმი ნდობის გაზრდა ბუნებრივად მოხსნის ადგილობრივ სამართალდამცავ ორგანოებზე გაზრდილ წნეხს. ზოგიერთ რეგიონში არსებობს პრაქტიკა, როდესაც საპატრულო და კრიმინალური

პოლიციის ქვედანაყოფები იღებენ სასაზღვრო სამსახურის ფუნქციებს, რაც ართულებს მათ მუშაობას და ბადებს კითხვებს მათი უფლებამოსილების ფარგლებისა და სამართლებრივი ჩარჩოების შესახებ. მსგავსი პრაქტიკა უპირისპირდება სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპებს და არღვევს როგორც სამართალდამცავების, ისე მოქალაქეთა უფლებებს.

იგივე პრობლემებს ვაწყდებით სამოქალაქო სახელისუფლებო სტრუქტურების საქმიანობაშიც. ნაცვლად იმისა, რომ მათი პოლიტიკა დაეფუძნოს ფართო ეროვნულ ეკონომიკურ ინტერესებს, ხშირად შეინიშნება მიდგომები, რომლებიც ვიწრო უწყებრივ პრიორიტეტებზეა ორიენტირებული. მაგალითად, საბაჟო ორგანოები ხშირად მიმართავენ გამკაცრებულ ფორმალურ პროცედურებს: აწესებენ საქონლზე დაბალ კვოტებს, ხანგრძლივ შემოწმებას, დოკუმენტაციის გადამეტებულ მოთხოვნებს ან მაღალი საბაჟო მოსაკრებლების დაწესებას. მსგავსი პრაქტიკა მიზნად ისახავს მოკლევადიანი ფისკალური მაჩვენებლების გაუმჯობესებას, თუმცა შედეგად ზღუდავს მცირე მეწარმეების შესაძლებლობებს, აფერხებს ადგილობრივ ვაჭრობას და აზიანებს საზღვრისპირა რეგიონების სოციალურ და ეკონომიკურ ინტერესებს.

უდავოა, რომ რეგიონები, რომლებიც ქვეყნის ეკონომიკური კარიბჭეების როლს ასრულებენ, განვითარების მაღალი პოტენციალით გამოირჩევიან. მათი სწორად მართვა სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია როგორც ქვეყნის, ისე საზღვრისპირა რეგიონების ეკონომიკური ზრდისთვის. ამ ფონზე, გამკაცრებული ეკონომიკური პოლიტიკა მხოლოდ აბრკოლებს მნიშვნელოვანი ინვესტიციების მოზიდვას და აფერხებს შესაბამისი ეკონომიკური/სამოქალაქო ინფრასტრუქტურის განვითარებას. ამ ვითარებაში გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება ისეთი ძირითადი რესურსის, როგორიც მიწაა, სამოქალაქო ბრუნვაში სწორი და თანასწორი პრინციპებით ჩართვას. ეს ხელს შეუწყობს ადგილობრივი ეკონომიკური ინიციატივების გაძლიერებას, ხელსაყრელი საინვესტიციო გარემოს შექმნას და რეგიონების მდგრად სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას.

სამართალდამცავი სისტემის გამოწვევები

სასაზღვრო წესრიგის გაძლიერება დამატებით წნეხს უქმნის ადგილობრივ მოსახლეობას. მსგავსი მიდგომა ხშირად მიმართულია იმისკენ, რომ სასაზღვრო ზონის არეალი მაქსიმალურად „გამოთავისუფლდეს“ სოციალური და ეკონომიკური აქტივობებისგან, რის შედეგადაც ეს სივრცე უფრო სტერილურ გარემოდ გარდაიქმნება. სტერილურობის შესანარჩუნებლად სამართალდამცავი სტრუქტურები მუდმივად ცდილობენ კონტროლის/მონიტორინგის სივრცის გაფართოებას, რაც ოფიციალურად სახიფათო აქტივობების პრევენციას ისახავს მიზნად. როგორც ადგილობრივი მოსახლეობები აღნიშნავენ, „საშვის გარეშე იქვერ შედიხარ“ (L-4) და „საშვი უნდა ავიღოთ ულიანოვკაში... გვაძლევენ 3-თვიანს“ (L-6), რაც მოსახლეობისთვის არაერთგვაროვნად აღიქმება. მოქმედი სამთვიანი საშვის სისტემა პრაქტიკაში იქცა ბიუროკრატიულ ბარიერად, რომელიც ზოგიერთ შემთხვევაში ზღუდავს ეკონომიკურ საქმიანობას — მათ შორის აგროტურისტულ ინიციატივებს. ერთ-ერთი რესპონდენტის თქმით, „25000 დოლარი გადაიხადა 12 ჰექტარში... მაგრამ ამ ყველაფერმა დაკარგა ხიბლი, იქ ტურისტები როგორ უნდა შევიდნენ?“ (L-4). აღნიშნულ პრაქტიკასთან დაკავშირებით საჭიროა დამატებითი შეფასება, რათა დადგინდეს, რამდენად ადეკვატურად პასუხობს ის უსაფრთხოების მიზნებს და უზრუნველყოფს თუ არა გრძელვადიან სოციალ-ეკონომიკურ სტაბილურობას.

ტრანსსასაზღვრო ინფექციური რისკები და ბიოუსაფრთხოების გამოწვევები

საქართველოს საზღვრისპირა რეგიონები მნიშვნელოვანი ბიოუსაფრთხოების გამოწვევის წინაშე დგანან: სახელმწიფო საზღვრებზე ველური ცხოველების შეუზღუდავი გადაადგილება ზრდის ინფექციური დაავადებების გავრცელების რისკს. ეს რისკები საფრთხეს უქმნის ეკოსისტემებს, იშვიათ სახეობის ცხოველებს (მაგ. ჯიხვი...), სოფლის მეურნეობასა და ადგილობრივ ეკონომიკას. სისტემური მონიტორინგის მექანიზმების არარსებობა, მეზობელ ქვეყნებთან ინფორმაციის შეზღუდული გაცვლა და საერთაშორისო თანამშრომლობის სისუსტე ამძაფრებს პრობლემებს, რაც ქვეყანას მაღალი ხარისხით დაუცველს ხდის ბიოუსაფრთხოების კუთხით.

ამჟამად საქართველოში არ არსებობს ინფექციური დაავადებების ყოვლისმომცველი მონიტორინგის სისტემა, ხოლო მეზობელი ქვეყნებიდან მონაცემებზე წვდომა ხშირ შემთხვევაში შეზღუდულია. ერთ-ერთი შემთხვევა, რომელიც ამ გამოწვევას თვალსაჩინოდ ასახავს, ჯიხვის ტრანსსასაზღვრო გადაადგილებას უკავშირდება. როგორც რესპონდენტი ამბობს: „*ჯიხვმა² საქართველო დატოვა და რუსეთის ფედერაციაში 180 დღე გაატარა... (ჩვენს ტერიტორიაზე დაბრუნებისას), რამდენიმე დღეში მივიღეთ სიგნალი, რომ ის აღარ მოძრაობდა*“ (L-1). GPS-ის საშუალებით რეინჯერებმა დაადგინეს, რომ ცხოველი ინფექციური დაავადებით დაიღუპა, რამაც დაღესტანში დაახლოებით 200 ჯიხვის სიკვდილი გამოიწვია. „*გაგვიმართლა, რომ ჯიხვს GPS მძიეებელი ჰქონდა — წინააღმდეგ შემთხვევაში, [...] ვერასოდეს ვიპოვიდით*“ (L-1). ამან ქართულ მხარეს საშუალება მისცა, თავიდან აეცილებინა დაავადების შემდგომი გავრცელება, მაგრამ ასეთი შემთხვევები გამონაკლისია, რადგან მონიტორინგის სისტემები ზოგადად არ არსებობს.

COVID-19-ის პანდემიამ არსებული ბიოუსაფრთხოების გამოწვევები კიდევ უფრო გააძევა. პანდემიამდე საქართველო მეზობელ ქვეყნებთან აქტიურად თანამშრომლობდა ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის მიმართულებით. „*ჩვენ გვქონდა კარგი თანამშრომლობის გამოცდილება აზერბაიჯანთან... მაგრამ კოვიდის შემდეგ საზღვრები დაიხურა*“ (L-1). ამ თანამშრომლობის შეწყვეტამ შეაფერხა ინფორმაციის გაცვლა და გაართულა შემთხვევებზე სწრაფი რეაგირება.

ტრანსსასაზღვრო ინფექციური რისკები სერიოზულ საფრთხეს უქმნის საქართველოს. ისინი აზიანებენ ეკოსისტემებს, განსაკუთრებით იშვიათ სახეობებს და ზიანს აყენებენ ეკონომიკას, განსაკუთრებით სოფლის მეურნეობის სექტორს. უფრო მეტიც, ასეთი რისკები შეიძლება გამომდინარეობდეს ბიოლოგიური ტერორიზმიდან, რადგან ტრანსსასაზღვრო მოძრაობის კონტროლი რთულია — განსაკუთრებით მწერების შემთხვევაში, რომლებიც ზიანს აყენებენ მცენარეებს, ცხოველებს ან სხვა მწერებს, მაგალითად, ფუტკრებს. ამგვარი რისკების მართვა მოითხოვს სწრაფ, კოორდინირებულ და სისტემურ რეაგირებას. ჯიხვის მაგალითი ნათლად აჩვენებს, რომ მონიტორინგის, რეგიონული თანამშრომლობისა და ბიოუსაფრთხოების დაცვის გარეშე საქართველო რჩება დაუცველი. პრობლემის ეფექტიანი მოგვარება საჭიროებს სახელმწიფოსა და ადგილობრივი თემების ერთობლივ ძალისხმევას, რათა დაცული იყოს ეკოსისტემები, ეკონომიკა და მოქალაქეთა კეთილდღეობა.

² Capra caucasica cylindricornis

ნარკოტიკებთან დაკავშირებული პრობლემები და სამართალდამცავი სისტემის გამოწვევები

ქვეყნის მრავალ მუნიციპალიტეტში, ბოლო წლებში მნიშვნელოვნად გამწვავდა ნარკოტიკებთან დაკავშირებული პრობლემები, განსაკუთრებით კანაფის უკანონო კულტივაცია. აღნიშნული საკითხი ემუქრება არა მხოლოდ თემების უსაფრთხოებას, არამედ ამძაფრებს უნდობლობას სამართალდამცავი სისტემისა და ადგილობრივი ხელისუფლების მიმართ. გავრცელებული ეჭვები ხელისუფლების მხრიდან შესაძლო მფარველობის ან უყურადღებობის შესახებ აფერხებს თანამშრომლობას თემებსა და ინსტიტუტებს შორის, რაც ართულებს პრობლემის გადაჭრას.

ადგილობრივი მოსახლეობის ცნობით, კანაფის უკანონო კულტივაციის შემთხვევები განსაკუთრებით გახშირდა ბოლო ორი წლის განმავლობაში.

„ბოლო ორი წლის განმავლობაში ნარკოტიკებთან დაკავშირებული პრობლემები გამწვავდა. განსაკუთრებით აღსანიშნავია კანაფის კულტივაციის შემთხვევები“ (L-3).

თემებში ვრცელდება ცნობები, რომ ზოგიერთი შემთხვევა შესაძლოა „კრიშის“ — ანუ ხელისუფლების მფარველობის — ქვეშ მიმდინარეობდეს.

„არის ცნობები, რომ ზოგიერთი ადამიანი ნარკოტიკებით ვაჭრობს და ამას თითქოს „კრიშავს“ ადგილობრივი ხელისუფლება. პირადად მინახავს შემთხვევები, როდესაც სათბურებში „ლეგალური“ მცენარეების გვერდით რაღაც სხვა იზრდებოდა“ (L-4).

ცნობები ეფუძნება ადგილობრივთა დაკვირვებებს, თუმცა ოფიციალური დადასტურების გარეშე ისინი ზრდის გაურკვევლობას და უნდობლობას.

სამართალდამცავი უწყებების მხრიდან რეაგირება ხშირად არასაკმარისია, რაც აძლიერებს შეგრძნებას, რომ ხელისუფლება სიტუაციას სრულად ვერ აკონტროლებს.

სოციალურად დაუცველი ჯგუფების გამოყენება

მუნიციპალიტეტებში გამართულ შეხვედრებზე ადგილობრივები ჰყვებიან შემთხვევებს, რაც ცხადყოფს არსებული პრობლემის სირთულეს. ერთ-ერთი გავრცელებული სქემაა, როდესაც საველე ნაკვეთებში აღმოჩენილი კანაფის პლანტაციების „მფლობელად“ სახელდება სოციალურად დაუცველი პირი, მაგალითად, მოხუცი, რომელსაც არ გააჩნია ფინანსური შესაძლებლობები. გამოძიებისას ასეთი პირები ვერ იხდიან დაკისრებულ ჯარიმებს, რის გამოც საქმე „იყინება“, ხოლო პლანტაციის ნამდვილი მფლობელები ჩრდილში რჩებიან. მსგავსი შემთხვევები, ერთი მხრივ, ხელს უშლის გამოძიების წარმატებას, ხოლო, მეორე მხრივ, აძლიერებს ადგილობრივებში უსამართლობის განცდას. ვინაიდან, სისტემა, როგორც ჩანს, ვერ სწვდება ნამდვილ დამნაშავეებს და ტვირთს დაუცველ ჯგუფებს აკისრებს.

სამართალდამცავი სისტემის არაეფექტური მოქმედება, მათ შორის, სოციალურად დაუცველი პირების გამოყენების შემთხვევებთან მიმართებაში არასაკმარისი რეაგირება, ხელს უწყობს ნარკოტიკებთან დაკავშირებული პრობლემების გაგრძელებას. კანაფის კულტივაციისა და ნარკოტიკების გავრცელების არასათანადო კონტროლი ზრდის უსაფრთხოების რისკებს და ამძაფრებს თემებში გაურკვევლობისა და უნდობლობის განცდას. ეჭვები „კრიშის“ შესახებ და სისტემის უუნარობა გამოავლინოს ნამდვილი ორგანიზატორები, ასუსტებს სამართალდამცავების ლეგიტიმაციას. ყოველივე, თავის მხრივ, ართულებს თემებთან თანამშრომლობას, ზრდის სოციალურ დაძაბულობას და ამძაფრებს უსაფრთხოების გამოწვევებს.

სამართალდამცავი სისტემის კადრების დეფიციტი და საზოგადოებრივი ნდობის გამოწვევები

ქვეყნის საზღვრისპირა თემებში სამართალდამცავი სისტემა სერიოზული გამოწვევის წინაშე დგას. კვალიფიციური კადრების დეფიციტი აფერხებს პოლიციის ეფექტურ მუშაობას და ამძაფრებს მოსახლეობის უნდობლობას.

გამოცდილი თანამშრომლების გადინება და პროფესიონალური უნარების ნაკლებობა იწვევს სამართლებრივი რეაგირების შეფერხებას, რაც ზრდის გაუცხოებისა და უსამართლობის განცდას. ეს პრობლემა განსაკუთრებით მწვავეა იმ თემებში, სადაც მოქალაქეები სამართალდამცავებისგან სწრაფ და სამართლიან მოქმედებას ელიან.

„ბევრი პოლიციელი მიდის ლაგოდებიდან და სიამოვნებით აიყვანეს საზღვარგარეთ სამუშაოდ“ (L-4).

ეს გადინება ქმნის სიცარიელეს, რომელსაც ახალი კადრები, ხშირად გამოცდილებისა თუ ადეკვატური მომზადების გარეშე, ვერ ავსებენ.

„პოლიციაშიც კვალიფიციური კადრების ნაკლებობა აქვთ, რაც აისახება როგორც მათ პროფესიონალიზმზე, ასევე მოსახლეობასთან ურთიერთობაზე“ (L-4).

შედეგად, სამართალდამცავი სისტემის მუშაობა ხდება ნაკლებად ეფექტური, რაც თემებთან ურთიერთობის ხარისხსაც აზიანებს.

ერთ-ერთი შემთხვევა ნათლად ცხადყოფს ამ პრობლემის სიმწვავეს: არასრულწლოვანი გოგონების ბულინგი სოციალურ ქსელებში (ე.წ. deepfakes) საქმეზე მშობლებმა ვერ მიიღეს სათანადო რეაგირება.

„დილიდან საღამოს 6 საათამდე გამომძიებელი არ გამოჩნდა... ბოლოს, მობრძანებულა გამომძიებელი და ერთი გოგონას მშობლებს გასაუბრებია. რეაგირება, მეტი არაფერი“ (G-4).

ასეთი შეფერხებები და ინერტულობა ადგილობრივებში ქმნის შთაბეჭდილებას, რომ სამართალდამცავები ვერ უმკლავდებიან თანამედროვე გამოწვევებს, რაც განსაკუთრებით მძიმედ აისახება მოწყვლად ჯგუფებზე, როგორიცაა ახალგაზრდები და მათი ოჯახები.

კვალიფიციური კადრების ნაკლებობა და სამართალდამცავი სისტემის ინერტულობა სერიოზულად აზიანებს მის ავტორიტეტს. მოსახლეობის უნდობლობა სამართალდამცველების მიმართ ღრმავდება, რაც ნიჰილიზმის გაჩენას უწყობს ხელს. ეს, თავის მხრივ, ართულებს კანონის აღსრულებას და საზოგადოებრივი სტაბილურობის შენარჩუნებას. როდესაც მოქალაქეები გრძნობენ, რომ მათი პრობლემები არ გვარდება ან უსაშველოდ ჭიანურდება მათი გადაწყვეტა, ისინი კარგავენ ნდობას არა მხოლოდ პოლიციის, არამედ მთლიანად სახელმწიფო ინსტიტუტების მიმართ.

სამართალდამცავი ორგანოების პრიორიტეტი

ადგილობრივი სამართალდამცავი სტრუქტურები მნიშვნელოვნად ზარალდებიან გადაჭარბებული ფუნქციური დატვირთვით, მიზეზი - პასუხისმგებლობათა გადანაწილების უსისტემო მიდგომაა. მათ ერთდროულად უწევთ როგორც კრიმინოგენური ვითარების მართვა, ისე სასაზღვრო კონტროლის უზრუნველყოფა. ეს პრობლემა ფართოდ გავრცელებულია საზღვრისპირა რეგიონებში, რაც განსაკუთრებით მწვავედ აისახება საპატრულო და კრიმინალური პოლიციის დეპარტამენტებზე. ადგილებზე მოქმედი კრიმინალური პოლიციის დეპარტამენტი ყველაზე მეტადაა დატვირთული. ამ დანაყოფების მანდატები განსხვავებულია ე.ი. შესაბამისად, კრიმინალური პოლიცია, გაფართოებული მანდატის განხორციელების ფარგლებში, უფრო

მეტად იწვევს ადამიანის უფლებების დარღვევას. ამასთან, სამართალდამცავი ორგანოების წარმომადგენელთა მანდატების გადაკვეთა იწვევს მათი სამოქმედო არეალების გადაფარვას, რაც თავის მხრივ განაპირობებს ან დუბლირებას, ან პასუხისმგებლობის არიდებას.

როდესაც კონტროლის ზონები არათანაბრად ნაწილდება, იქმნება ფოკუსირებული და არაფოკუსირებული სივრცეები, რაც სისტემურად ტოვებს ყურადღების მიღმა უსაფრთხოების მნიშვნელოვან გამოწვევებს. აქედან გამომდინარე არსებობს გრძელვადიან რისკების საფრთხე, რომელიც ხიფათის შემცველია როგორც ადგილობრივი მოსახლეობის უსაფრთხოების დაცვის, ისე ზოგად სახელმწიფოს სტაბილურობის შენარჩუნების კუთხით.

ადამიანის უფლებების დარღვევებთან ერთად, კრიმინალური პოლიციის ამგვარი დატვირთვა უარყოფითად აისახება სხვა მძიმე დანაშაულებთან, მათ შორის ადამიანებით უკანონო ვაჭრობასთან, ნარკოდანაშაულებთან და ორგანიზებული კრიმინალური ჯგუფების საქმიანობასთან, ბრძოლის ეფექტურობაზე.

“ბოლო ორი წლის განმავლობაში ნარკოტიკებთან დაკავშირებული პრობლემები გამწვავდა. განსაკუთრებით აღსანიშნავია კანაფის კულტივაციის შემთხვევები. კანონი იმდენად ლიბერალურია, რომ სამართალდამცავი ორგანოები ვერ ახერხებენ სიტუაციის მართვას. ისინი ხშირად აღმოაჩენენ დიდი ტერიტორიებს, სადაც კანაფი მასიურად არის გაშენებული. პოლიცია ამოიღებს და ანადგურებს მოსავალს, მაგრამ სოციალური სტრუქტურის პრობლემა კვლავ რჩება.” (L-4)

ადგილობრივი მოსახლეობის ცნობებზე, მედიის კრიმინალური ქრონიკისა და შინაგან საქმეთა სამინისტროს ვებგვერდის სტატისტიკის მონაცემებზე დაყრდნობით, გამოძიებები ხარვეზიანია. გარდა ამისა, შემცირდა კრიმინალური პოლიციის იურისდიქციაში შემავალი საქმეების გამოძიების ხარისხი. მოქალაქეების მიმართვების მიუხედავად, სამართალდამცავები ხშირად ვერ უზრუნველყოფენ ფიქსირებულ დანაშაულებრივ ფაქტებზე დროულ და სათანადო რეაგირებას.

ოჯახური ძალადობის წინააღმდეგ სამართლებრივი და სოციალური მხარდაჭერის ზომების ხარვეზები

მიუხედავად იმისა, რომ არსებობს სამართლებრივი ჩარჩოები ქალთა უფლებების დაცვისა და ოჯახური ძალადობის პრევენციისთვის, პრაქტიკაში მათზე რეაგირება ხშირად ფორმალურ სახეს ატარებს და არ ეფუძნება პრობლემების სისტემურ ანალიზს, ადგილობრივ და ეთნიკურ ტრადიციებს.

ბოლო ათწლეულში, ოჯახური ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლის სამართლებრივი მექანიზმები გაძლიერდა, განსაკუთრებით შემაკავებელი ორდერის ინსტიტუტის შემოღებით. ამან გაამარტივა სამართალდამცავი ორგანოებისთვის ასეთი საქმეების ფორმალიზაციის პროცესი, სტანდარტიზებული ადმინისტრაციული ოქმების წყალობით. „პოლიციისთვის ძალიან მარტივია ასეთ შემთხვევებზე მუშაობა — არსებობს შემაკავებელი ორდერის სტანდარტული ფორმა, რომელიც კანონით არის დამტკიცებული“ (G-4).

მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფო სტრუქტურები უფრო აქტიურად რეაგირებენ ოჯახური ძალადობის ფაქტებზე, სამართლის აღსრულების პრაქტიკის მიმართ კრიტიკა შენარჩუნებულია. ძირითადი პრობლემები დაკავშირებულია პრევენციის სისტემის სისუსტესა და დაზარალებულთა რეაბილიტაციისთვის სანდო ინფრასტრუქტურის არარსებობასთან.

კანონმდებლობის ავტომატურ რეჟიმში აღსრულება ეფექტური სოციალური მხარდაჭერის მექანიზმების არარსებობის პირობებში ზოგჯერ უარყოფით შედეგებს იწვევს. მიუხედავად

სამართლებრივი რეგულირების მნიშვნელოვანი გაუმჯობესებისა და ქალთა უფლებების ფორმალური აღიარებისა, სოციალური დახმარების სისტემა კვლავ დაუცველი რჩება. მხოლოდ პოლიციის ჩარევა არ არის საკმარისი — საჭიროა კომპლექსური ზომები: ფსიქოლოგიური მხარდაჭერა, ფინანსური სტაბილურობის უზრუნველყოფა (პროფესიის მიღება) და სოციალური რეაბილიტაციის მდგრადი მექანიზმები.

სამართლებრივი ვაკუუმი და რადიკალური ნარატივები

საქართველოს საზღვრისპირა თემებში სამართალდამცავი სისტემისადმი უნდობლობა და მისი არაეფექტურობა ქმნის სამართლებრივ ვაკუუმს, რის გამოც მოსახლეობა იძულებულია დახმარება ეძებოს არაფორმალურ სივრცეში. მაშინ, როდესაც პოლიცია ვერ უზრუნველყოფს სწრაფ და სამართლიან რეაგირებას, ადგილობრივები მიმართავენ ადგილობრივ „ავტორიტეტებს“, რომლებიც ირგებენ დავების მომრიგებლის როლს: „როდესაც პოლიციის იმედი არ არის, ხალხს ერთი გზა რჩება — მიმართონ კრიმინალურ ავტორიტეტებს ან რელიგიურ კლანებს, მაგალითად, ვაჰაბიტების მსგავსად, რომლებიც საკითხებს თავიანთი წესებით წყვეტენ, მაგრამ ხშირად მოქალაქეებს დიდ თანხას ახდევინებენ“ (G-4).

ასეთი პრაქტიკა ხელს უწყობს პარალელური სამართლის გაძლიერებას, რომელიც არ ეფუძნება სახელმწიფო კანონმდებლობას და ასუსტებს კანონის უზენაესობას. ამავე დროს, სამართლებრივი ვაკუუმი ზრდის იდეოლოგიური რადიკალიზაციის რისკებს. განსაკუთრებით შემაშფოთებელია ახალგაზრდებში ექსტრემისტული სიმბოლიკის პოპულარიზაცია, რომელიც სოციალურ ქსელებში ვრცელდება. „ახალგაზრდებში პანთურქული სიმბოლოს, „ნაცრისფერი მგლების“³, პოპულარიზაცია დაიწყო. მოზარდები ამ სიმბოლოს სოციალურ ქსელებში აქვეყნებენ, მაგრამ ევროპაში ის ტერორისტულ ორგანიზაციასთან ასოცირდება, აკრძალულია და ისჯება კანონით. აქ ბავშვებმა ეს არ იციან და აქვეყნებენ, რადგან მოსწონთ“ (G-4). სიმბოლო, რომელსაც ევროპაში⁴, ირანში, აზერბაიჯანში⁵ და სხვა ქვეყნებში ექსტრემისტულ ორგანიზაციასთანაა დაკავშირებული, საქართველოს მოქალაქე, ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენელი ახალგაზრდების მიერ გამოიყენება ისე, რომ მისი მნიშვნელობის შესახებ არაფერი იციან. არსებული მოცემულობა მიუთითებს განათლებისა და ინფორმაციული ცნობიერების დეფიციტზე. მედია და სოციალური ქსელები, ხშირად გაუცნობიერებლად, აძლიერებენ ამ ნარატივებს, რაც ზრდის ეთნიკურ დამაბულობასა და შიდა უსაფრთხოების გამოწვევებს. ექსტრემისტული სიმბოლიკის გავრცელება საქართველოში არამხოლოდ შიდა უსაფრთხოების პრობლემას ქმნის, არამედ სერიოზულ ზიანს აყენებს ქვეყნის საერთაშორისო რეპუტაციასაც.

³ ნაცრისფერი მგლების“ მისაღმება არის „მუშტი, რომელშიც მარჯვენა და საჩვენებელი თითები აწეული“ — თურქული ხელის ქესტი, რომელიც აღწერა დამფუძნებელმა ალფარსლან თურქემმა: „მარჯვენა თითი სიმბოლურად გამოხატავს თურქებს, საჩვენებელი თითი — ისლამს, ცხვირი — ანუ რგოლი — მსოფლიოს. ის ადგილი, სადაც დარჩენილი სამი თითი იკვრება, არის ბეჭედი. ეს ნიშნავს: ჩვენ მსოფლიოს თურქულ-ისლამურ ბეჭედს დავადებთ“ (Connolly, Kate. "Germany summons Turkish ambassador over 'wolf' goal celebration". The Guardian).

⁴ ეს ქესტი აიკრძალა ავსტრიაში 2019 წლის თებერვალში. გერმანიაში ქრისტიან-დემოკრატიულმა კავშირმა (CDU) და მემარცხენე პარტიამ 2018 წლის ოქტომბერში შესთავაზეს ამ მისაღმების აკრძალვა, რომელსაც ფაშისტურს უწოდებენ ("Germany seeks to ban Turkish 'Gray Wolves' far-right symbols". Deutsche Welle. 9 ოქტომბერი 2018).

⁵ 1995 წელს „ნაცრისფერი მგლები“ აზერბაიჯანში აიკრძალა ჰეიდარ ალიევის წინააღმდეგ ამბოხში მონაწილეობის გამო.

საზღვარზე გადაადგილების შეზღუდვებით გამოწვეული ეკონომიკური შედეგები

საქართველო-აზერბაიჯანის საზღვრის დახურვამ, განსაკუთრებით COVID-19 პანდემიის შემდეგ, მნიშვნელოვნად გააუარესა სასაზღვრო მუნიციპალიტეტების სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა. ტრანსსასაზღვრო მობილობის შეზღუდვამ და სავაჭრო-ეკონომიკური კავშირების შეწყვეტამ გამოიწვია ადგილობრივი ეკონომიკის ძირითად სექტორებში აქტივობის მკვეთრი კლება. ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტში ჩატარებულმა კვლევამ გამოავლინა რიგი პრობლემები, რომლებიც დაკავშირებულია გადაადგილების შეზღუდვებთან და ეკონომიკური რესურსების ინსტიტუციურ მიუწვდომლობასთან.

ერთ-ერთი ყველაზე შესამჩნევი შედეგი იყო ეკონომიკური აქტივობის შემცირება ტურიზმის, სასაზღვრო ვაჭრობისა და სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის გაცვლის სფეროებში. ადგილობრივი მოსახლეობის თქმით: „საზღვრის დახურვამ შეამცირა ეკონომიკური აქტივობა, განსაკუთრებით ტურიზმის, ვაჭრობისა და ადგილობრივი პროდუქციის გაცვლის სფეროებში. ადრე თავლს ვაგზავნიდით ექსპორტზე, ხოლო აზერბაიჯანიდან სათბურის პროდუქციას შემოვიტანდით“ (L-3).

საზღვრის დახურვამდე მოქმედებდა მცირემასშტაბიანი საქონლის გაცვლის ორგანიზებული სისტემა, რომელიც უზრუნველყოფდა მეფუტკრეების, ფერმერებისა და მცირე მოვაჭრეების შემოსავლებს. ამ კავშირების გაწყვეტამ გამოიწვია სოფლის მეურნეობის სტაგნაცია და დაუცველი ოჯახების შემოსავლების შემცირება. რეგიონის ეკონომიკას დამატებითი დარტყმა მიაყენა ტურიზმის შეწყვეტამ, მცირე ბიზნესის შემოსავლის მთავარმა წყარომ. რესპონდენტების მიხედვით: „ადრე რეგიონში აქტიური ტურისტული ნაკადი იყო, ახლა ყველაფერი შეჩერდა“ (L-3). ამან უარყოფითად იმოქმედა სასტუმროების, მომსახურების, ტრანსპორტისა და მასთან დაკავშირებული სფეროების მუშაობაზე. საზღვრის დახურვამ მკვეთრად შეამცირა უცხოელი და რეგიონული ტურისტების ნაკადი, რამაც გამოიწვია სასაზღვრო ტერიტორიების ეკონომიკური იზოლაცია.

ინტერვიუების დროს გამოვლინდა ცალკე პრობლემა — ფისკალური პოლიტიკის გაუმჯობესება და ტრანზიტული ნაკადებიდან მიღებული შემოსავლების არათანაბარი განაწილება. ერთ-ერთი რესპონდენტის თქმით: „ტრანზიტული ნაკადებიდან მიღებული შემოსავლები ცენტრალურ ბიუჯეტში მიდის, მუნიციპალიტეტი კი პირდაპირ სარგებელს ვერ იღებს“ (L-3). გადასახადებისა და ბიუჯეტის შემოსავლების ცენტრალიზაცია ადგილობრივ ხელისუფლებას ართმევს ფინანსურ რესურსებს, რომლებიც საჭიროა სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისა და ინფრასტრუქტურული პროექტების მხარდასაჭერად. შედეგად, მუნიციპალიტეტები გადაიქცნენ მომსახურე ტერიტორიებად, სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი ინფრასტრუქტურის უზრუნველყოფისთვის ადეკვატური კომპენსაციის გარეშე.

საქართველოს საზღვრის გაურკვევლობა: დელიმიტაციის გამოწვევები

საერთაშორისო სამართალში საზღვრების დელიმიტაცია რთული და ხშირად საკამათო პროცესია, რომელიც კულტურულ, ეკონომიკურ და სოციალურ გამოწვევებთანაა დაკავშირებული. მსოფლიოს მრავალ რეგიონში ტერიტორიული დავები წარმოიქმნება - მაგალითად, მდინარეთა კალაპოტების ცვლილებების ან ისტორიული ძეგლების გამო, რაც ზუსტ სამართლებრივ და პოლიტიკურ მიდგომებს მოითხოვს. საქართველოს სასაზღვრო რაიონებში ეს გაურკვევლობა განსაკუთრებით მწვავედ ვლინდება და ადგილობრივ თემებში დაუცველობის განცდას ამძაფრებს.

დავით-გარეჯის სამონასტრო კომპლექსი, კულტურული მემკვიდრეობის უნიკალური ძეგლია მაღალი ტურისტული პოტენციალით, თუმცა მისი სრულფასოვანი განვითარება პრობლემურია სასაზღვრო სტატუსის გაურკვევლობის გამო. საზღვრის დელიმიტაციასთან დაკავშირებული პრობლემები ზღუდავს რეგიონის ეკონომიკურ და კულტურულ პერსპექტივებს, რაც ადგილობრივ თემებს დამატებით სირთულეებს უქმნის. გეოგრაფიულ გაურკვევლობას ამძაფრებს მდინარე ალაზნის კალაპოტის სეზონურ ცვლილებებთან დაკავშირებული საკითხი, რომელიც სამართლებრივად განსაზღვრავს საქართველო-აზერბაიჯანის საზღვარს. კვლევის თანახმად, „ქვემო ალაზანში, რომელიც საქართველოსა და აზერბაიჯანს შორის საზღვარს აღნიშნავს, კალაპოტის ცვლილებები პერიოდულად იწვევს კითხვებს სახელმწიფო საზღვრის მდებარეობის შესახებ“ (EUWI+, 2019).

„მდინარე ალაზნის კალაპოტი რეგულარულად იცვლება, განსაკუთრებით გაზაფხულზე. როდესაც ის საქართველოსკენ გადაინაცვლებს, აზერბაიჯანის მხარე სწრაფად ამგვრებს თავის ნაპირს ბეტონის კონსტრუქციებით, რითაც მდინარის გასწვრივ ტერიტორიის ნაწილებს ისაკუთრებს. ადგილობრივები აღნიშნავენ, რომ ათი წლის წინ მდინარე მათი ფერმიდან 10 კმ-ში იყო, ახლა კი 5 კმ-შია, რაც არღვევს საქართველოს კანონებს, რომლებიც ფერმების საზღვრიდან მინიმუმ 10 კმ-ის მანძილზე განლაგებას მოითხოვს. შემოწმებისას მათ ჯარიმა ემუქრებათ“ (პრეზენტაცია, ირინა ფხოველიშვილი, 2023).

ალაზანი-იორის მდინარეთა აუზში კალაპოტის ცვლილებები ჩვეულებრივი პროცესია, განსაკუთრებით მდინარე ალაზნის შუა და ქვემო დინებაში. ეს ბუნებრივი პროცესი, რომელსაც აძლიერებს ადამიანის საქმიანობა და კლიმატის ცვლილება, იწვევს ნაპირების ეროზიას და სასოფლო-სამეურნეო მიწების დაკარგვას (EUWI+, 2019). ეს იწვევს ტერიტორიის თანდათანობით დაკარგვას, მათ შორის მდინარის კუნძულების აზერბაიჯანის კონტროლქვეშ გადასვლას, და ზრდის ეკონომიკურ რისკებს ადგილობრივი ფერმერებისთვის.

საკითხებთან დაკავშირებული პოლიტიკური ყურადღების ნაკლებობა ამძაფრებს უკმაყოფილებას და იწვევს გაუცხოებას ადგილობრივ თემებში. ისტორიული შიში, რომელიც საბჭოთა პერიოდის დროს არსებული კონტროლის მექანიზმებშია გამჯდარი, კვლავ ზღუდავს მოსახლეობის გახსნილობას.

„ეს გამჯდარი შიშია, თუმცა გარდაბანში ნაწილობრივ გადავლახეთ. მიუხედავად ამისა, ხალხი სასაზღვრო რაიონებში ყოველდღიურ საკითხებზეც ერიდება განხილვას“ (G-1).

არსებული ფაქტორები აფერხებს საზღვრის საკითხზე საჯარო დიალოგის წარმართვას და ამძიმებს დელიმიტაციის პროცესთან დაკავშირებულ სირთულეებს.

⁶ Academician R. Metreveli, David Gareji Monastery Complex – an Integral Part of Ancient Cultural Heritage of Georgia, Georgian National Academy of Sciences, October 19, 2020
<http://science.org.ge/?p=8247&lang=en#>

⁷ European Union Water Initiative Plus for Eastern Partnership Countries. (2019). Development of draft river basin management plan for Alazani/Iori river basin in Georgia: Thematic summary – Part I characterisation, p.16. ENI/2016/372-403. Retrieved from <http://euwipluseast.eu>

საზღვრისპირა რეგიონების პრობლემები და სამუშაო ჯგუფის შექმნის აუცილებლობა

მკაცრმა სასაზღვრო უსაფრთხოების პოლიტიკამ საქართველოს საზღვრისპირა რეგიონები გადააქცია გაძლიერებული კონტროლის ზონებად, სადაც გრძელვადიანი ეროვნული ინტერესები ხშირად უგულვებელყოფილიყო უსაფრთხოების“ უზრუნველყოფის მიზნით გატარებულმა ღონისძიებებმა განაპირობა როგორც ამ ტერიტორიებზე მცხოვრები მოსახლეობის სამოქალაქო და ადამიანის უფლებების სისტემური დარღვევა, ისე დაუსახლებელი ზონების ფართობის ზრდა, რაც არსებითად ეწინააღმდეგება ადგილობრივი მოსახლეობის შენარჩუნებისა და განვითარების სტრატეგიულ მიზნებს. ჩვენი კომუნიკაცია ადგილობრივ მოსახლეობასთან და გამოვლენილი პრობლემების ანალიზი ნათლად მიუთითებს, რომ აუცილებელია შეიქმნას შესაბამისი მანდატით აღჭურვილი სახელისუფლებო სამუშაო ჯგუფი. ამ ჯგუფმა უნდა შეაჯამოს და გაანალიზოს საზღვრისპირა რეგიონებში მოქმედი სხვადასხვა სექტორის (სახელისუფლებო, საექსპერტო, საზოგადოებრივი და პროფესიული წრეების) ხედვებისა და პოზიციების შეჯერება. იგი უნდა დაეფუძნოს მიღებული ინფორმაციის საფუძვლიან ანალიზს და ჩამოაყალიბოს პოლიტიკური სტრატეგია, რომელიც დააბალანსებს საზღვრის უსაფრთხოების, ადგილობრივი მოსახლეობის სამოქალაქო და ადამიანის უფლებების, საზოგადოებრივი უსაფრთხოებისა და საზღვრისპირა რეგიონების მდგრადი განვითარების ინტერესებს.

რეკომენდაციები და გადაჭრის გზები

წინამდებარე კვლევამ გამოავლინა მნიშვნელოვანი საკითხი: საქართველო-აზერბაიჯანის სასაზღვრო რეგიონების მდგრადი განვითარების პერსპექტივები და ადგილობრივი მოსახლეობის სასიცოცხლო ინტერესები გათვალისწინებული უნდა იყოს ეროვნული განვითარების სტრატეგიული ჩარჩოს ფარგლებში. ჩვენი მიგნებები ცხადყოფს, რომ აუცილებელია სასაზღვრო რეგიონებში ეროვნული პოლიტიკის განხორციელების მიდგომების გადახედვა, რადგან ამჟამინდელი პრაქტიკა მნიშვნელოვან ზიანს აყენებს ადგილობრივ მოსახლეობას, რომელთა მოსაზრებები ხშირად უგულვებელყოფილია ეროვნულ და სახელმწიფო დისკუსიებში.

ჩვენი რეკომენდაციების მიზანია ხელი შეუწყოს ისეთი პოლიტიკის შემუშავებას, რომელიც ადგილობრივი ისტორიული და სოციალური ინტერესების ინტეგრირებას განახორციელებს ეროვნული უსაფრთხოების ერთიან სტრატეგიაში.

კვლევის დასკვნები ხაზს უსვამს ისეთ პრაქტიკებს, რომლებიც არა მხოლოდ ეწინააღმდეგება გაცხადებულ ეროვნული განვითარების პრიორიტეტებს, არამედ ზიანს აყენებს როგორც ადგილობრივი მოსახლეობის, ისე ქვეყნის ეროვნული უსაფრთხოების ინტერესებს.

ანგარიშვალდებულება და ზედამხედველობა

სასაზღვრო რეგიონებში სამოქალაქო და ადამიანის უფლებების დარღვევების პრევენციის მიზნით:

- აუცილებელია ყველა ადამიანის უფლებების დაცვა, მიუხედავად მათი ეთნიკური წარმომავლობის, რელიგიური კუთვნილებისა თუ სოციალური სტატუსისა;

- გასათვალისწინებელია, რომ ანგარიშვალდებულების არარსებობა ზრდის დარღვევების რისკებს.

ანგარიშვალდებულება და ზედამხედველობა არ უნდა განიხილებოდეს როგორც აღმასრულებელი ხელისუფლების შეზღუდვა, არამედ როგორც კანონის ეფექტური აღსრულებისა და საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფის აუცილებელი მექანიზმები. აღნიშნული პრაქტიკა უწყობს ხელს აღმასრულებელი ორგანოების გამჭვირვალე და მიზანმიმართულ საქმიანობას, მათი ძალისხმევის კონცენტრაციას არსებით ამოცანებზე. ამავე დროს, ანგარიშვალდებულებისა და ზედამხედველობის მექანიზმები აძლიერებს ნდობას საზოგადოების და სახელმწიფო სტრუქტურებს შორის. ისინი ქმნიან მყარ საფუძველს ადგილობრივ მოსახლეობასა და ადმინისტრაციულ ორგანოებს შორის მჭიდრო თანამშრომლობისთვის, რაც კიდევ უფრო ამცირებს გაუცხოებასა და ბიუროკრატიულ ბარიერებს.

საზღვრისპირა რეგიონების მდგრადი განვითარებისა და უსაფრთხოების შეფასების კომისიის შექმნა

არსებული მდგომარეობის სრულფასოვანი შეფასებისა და რეალური ცვლილებების განსაზოგადოებლად, აუცილებელია შეიქმნას პლატფორმა, რომელიც ყველა დაინტერესებულ მხარეს მისცემს შესაძლებლობას, მონაწილეობა მიიღოს ახალი ეროვნული დისკუსიის ფორმირებაში და განახლებული, ერთიანი ეროვნული სტრატეგიის შემუშავებაში.

ამ პროცესის კოორდინაციისთვის უნდა ჩამოყალიბდეს სპეციალური კომისია, რომელსაც ექნება საკმარისი რესურსი და მანდატი, რათა გააერთიანოს არსებული გამოცდილება და ჩამოაყალიბოს ახალი ხედვა ეროვნული უსაფრთხოების პოლიტიკის გაუმჯობესებისთვის.

- კომისიას უნდა მიენიჭოს უფლებამოსილება, რათა შეძლოს რეკომენდაციების შემუშავება და მიწოდება აღმასრულებელი ხელისუფლებისთვის უსაფრთხოების პოლიტიკის ეფექტური დაგეგმვისა და განხორციელებისთვის;
- მისი მანდატი უნდა მოიცავდეს ადგილობრივი პოტენციალის სრულად გამოყენებას — საზოგადოებასა და ხელისუფლებას შორის დიალოგი უნდა გახდეს სტრატეგიული აუცილებლობა;
- კომისიამ ყოველწლიურად უნდა მოამზადოს და წარმოადგინოს ანგარიში და რეკომენდაციები შესაბამისი სახელმწიფო უწყებებისთვის;
- კომისიამ უნდა შეიმუშაოს საზღვრისპირა რეგიონების მდგრადი განვითარებისა და უსაფრთხოების გრძელვადიანი სამოქმედო გეგმა 3-5 წლიანი პერსპექტივით.

საგანმანათლებლო პროგრამები

განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გამახვილდეს საზოგადოებრივ განათლებაზე. აუცილებელია საზოგადოებრივი განათლების ერთიანი პროგრამის ინიცირება, რომელიც გაითვალისწინებს სწავლის სისტემის დანერგვას, მორგებულს ადგილობრივი მოსახლეობის ინტერესებსა და რეგიონის მდგრადი განვითარების მიზნებზე:

- პროგრამის ძირითადი კომპონენტი უნდა იყოს სასაზღვრო რეგიონების მოსახლეობის სამოქალაქო და ადამიანის უფლებების ცნობიერების ამაღლება;
- მჭიდრო თანამშრომლობის ფორმატების შექმნა შესაბამისი სახელმწიფო ორგანოებთან;
- განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ქართული ენის სწავლებასა და საგანმანათლებლო ინფრასტრუქტურის (საბავშვო ბაღები, სკოლები) განვითარებას;
- აუცილებელია მასწავლებელთა გადამზადება;
- მნიშვნელოვანია ორენოვანი სახელმძღვანელოების შექმნა ქართულ და აზერბაიჯანულ ენებზე;

- სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომლებისთვის საჭიროა ერთიანი სასერტიფიკაციო პროგრამების დანერგვა ეთიკის, სამოქალაქო და ადამიანის უფლებების, აგრეთვე საზოგადოებასთან ურთიერთობის სფეროებში;
- მუნიციპალიტეტებს სჭირდებათ სათანადო რესურსები საინფორმაციო კამპანიების დასაფინანსებლად, რომლებიც სასაზღვრო თემებს გააცნობს მოქალაქეთა უფლებებს სამართალდამცავებთან ურთიერთობისას და ადამიანის უფლებების საკითხებს;
- მნიშვნელოვანია კამპანიების დაფინანსება, რომლებიც ხელს შეუწყობს ნდობისა და სოლიდარობის განვითარებას სასაზღვრო თემებსა და სამართალდამცავ/სასაზღვრო სტრუქტურებს შორის;
- აუცილებელია მკაფიო კომუნიკაცია სასაზღვრო კონტროლისა და ადგილობრივი მოსახლეობის უსაფრთხოებას შორის კავშირის შესახებ, როგორც სამართალდამცავებისთვის, ისე საზოგადოებისთვის.

საზღვრისპირა ტერიტორიებზე წვდომა

ადგილობრივი მოსახლეობისთვის საზღვრისპირა ტერიტორიებზე წვდომა მნიშვნელოვან გამოწვევად რჩება. არსებული რეგულაციების შენარჩუნებამ შესაძლოა უარყოფითი გავლენა იქონიოს როგორც საზოგადოებრივ უსაფრთხოებაზე, ისე საზღვრისპირა რეგიონების მდგრად სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე.

- აუცილებელია ადგილობრივ მოსახლეობას შეუნარჩუნდეს წვდომა ტრადიციულად მნიშვნელოვან საზღვრისპირა ტერიტორიებზე ადმინისტრაციული ბარიერების გარეშე;
- განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია დაცულ საზღვრისპირა ტერიტორიებში ადგილობრივებისთვის გრძელვადიანი საშვების გაცემა;
- ცენტრალიზებულ გამშვებ პუნქტებზე უნდა დაწესდეს პროცედურები, რომლებიც პრიორიტეტს მიანიჭებენ ადგილობრივ მოსახლეობას გადაადგილებისას;
- ყველა გამშვებ პუნქტის პერსონალი უნდა იყოს გადამზადებული ადამიანის უფლებების საკითხებში, რათა უზრუნველყოფილ იქნას მოსახლეობის ინტერესების დაცვა და ჩამოყალიბდეს ურთიერთგაგების საფუძველი.

ტრანსსასაზღვრო ინფექციური რისკები და ბიოუსაფრთხოების გამოწვევები

ტრანსსასაზღვრო ინფექციური რისკები მოითხოვს სწრაფ და სისტემურ მოქმედებას, არსებული მექანიზმები არასაკმარისია. მონიტორინგის, თანამშრომლობისა და ბიოუსაფრთხოების ინტეგრაციის გარეშე საქართველო დაუცველი რჩება. ამ საკითხის გადაჭრა მოითხოვს სახელმწიფოს, თემებისა და საერთაშორისო პარტნიორების ერთობლივ ძალისხმევას ეკოსისტემების, ეკონომიკისა და მოსახლეობის კეთილდღეობის დასაცავად. ამ გამოწვევების დასაძლევად საჭიროა:

- მონიტორინგის გაძლიერება: თანამედროვე ტექნოლოგიების, მაგალითად, GPS-ის გამოყენება ველური ცხოველების გადაადგილების თვალყურის დევნებისთვის, განსაკუთრებით სასაზღვრო ზონებში;
- თანამშრომლობის განახლება: მეზობელ ქვეყნებთან, განსაკუთრებით აზერბაიჯანთან, ინფორმაციის გაცვლისა და ერთობლივი მონიტორინგის სისტემის აღდგენა;
- უსაფრთხოების სტრატეგიები: ბიოუსაფრთხოების საკითხების ინტეგრირება ეროვნული უსაფრთხოების გეგმებში, განსაკუთრებით ბიოლოგიური ტერორიზმის პრევენციის მიზნით;
- თემების ჩართვა: სასაზღვრო თემების ჩართვა მონიტორინგისა და პრევენციის პროცესებში ცნობიერების ამაღლების მიზნით;

- ეკონომიკის დაცვა: სოფლის მეურნეობისა, მაგალითად, მეფუტკრეობის დაცვა ისეთი დაავადებებისგან, როგორიცაა ნოზემოზი და ტროპილაელაპსოზი, სპეციალიზებული პროგრამებით.

საპატრულო - კრიმინალური პოლიცია

ადგილობრივი სამართალდამცავი ორგანოების მიერ მანდატით განსაზღვრული უფლებამოსილების ფარგლების გადაჭარბება მნიშვნელოვან გამოწვევად რჩება, რაც იწვევს უფლებამოსილების გადამეტებას როგორც პირდაპირი, ისე ირიბი გზით. ეს პრაქტიკა განსაკუთრებით თვალსაჩინოა კონკრეტულ დანაშაულებზე რეაგირებისას. მანდატის მიღმა მოქმედება ცხადყოფს სამართალდამცავთა არასაკმარის მზაობას მოქმედი კანონების ეფექტური აღსრულებისთვის. ამავე დროს, ასეთი მიდგომა გაუმართლებელ ტვირთად აწევს სამართალდამცავთა შეზღუდულ რესურსებს და უარყოფითად მოქმედებს მათზე დაკისრებული ძირითადი ფუნქციების შესრულებაზე. ადამიანის უფლებები და სამოქალაქო თავისუფლებები უნდა გახდეს პოლიტიკის შემუშავებისა და განხორციელების ძირითადი სტანდარტი.

- სამართალდამცავი ორგანოების კომპეტენციისა და მანდატის საზღვრები მკაფიოდ უნდა განისაზღვროს;
- აუცილებელია საკადრო რესურსის გაზრდა;
- საჭიროა შესაბამისი სასწავლო პროგრამების განხორციელება.
- ისტორიულად, საზღვრისპირა რეგიონებში გატარებული პოლიტიკა ეფუძნებოდა სამოქალაქო და ადმინისტრაციული სამართლის მექანიზმებს. თუმცა, ბოლო წლებში ტენდენცია შეიცვალა და სისხლის სამართლის მექანიზმების დომინანტური გამოყენება გახშირდა.
- ადგილობრივი სამართალდამცავი ორგანოების ჩართულობა სასაზღვრო კონტროლის ამოცანებში უნდა შემცირდეს;
- პატრულირების არეალები ისე უნდა განისაზღვროს, რომ მინიმუმამდე დაიყვანოს წნეხი ადგილობრივი მოსახლეობის ყოველდღიურ ცხოვრებაზე;
- სამართალდამცავი დანაყოფების ძალისხმევა უნდა ფოკუსირდეს საზოგადოებრივ უსაფრთხოებასა და ადამიანის უფლებების დაცვაზე.

ნარკოტიკებთან დაკავშირებული პრობლემები და სამართალდამცავი სისტემის გამოწვევები

ნარკოტიკებთან დაკავშირებული პრობლემები, განსაკუთრებით კანაფის უკანონო კულტივაცია და სოციალურად დაუცველი ჯგუფების წარმომადგენლების გამოყენება, სერიოზულ გამოწვევად რჩება. სამართალდამცავი სისტემის არაეფექტური რეაგირება და ხელისუფლების მიმართ უნდობლობა აფერხებს ამ საკითხის გადაჭრას. გამჭვირვალე, სისტემური და სამართლიანი მიდგომა, რომელიც მიმართულია როგორც ნამდვილი დამნაშავეების გამოვლენაზე, ისე თემების ნდობის აღდგენაზე, აუცილებელია უსაფრთხო და სტაბილური გარემოს შესაქმნელად.

- გაძლიერდეს კანაფის კულტივაციის კონტროლი ადგილობრივ დონეზე სათბურებისა და საველე ნაკვეთების რეგულარული ინსპექტირებით, სამოქალაქო მონიტორინგისა და თანამედროვე ტექნოლოგიების, მაგ. დრონების გამოყენებით;
- გაუმჯობესდეს სამართალდამცავ სტრუქტურებში გამოძიების მექანიზმები, ნამდვილი ორგანიზატორების გამოვლენაზე ფოკუსირებით, ფინანსური ნაკადებისა და კავშირების ანალიზის გზით;
- ამოქმედდეს გამჭვირვალე გამოძიების სისტემა „კრიშის“ ან მფარველობის ექვების გადასამოწმებლად, რათა აღდგეს საზოგადოებრივი ნდობა;

- სოციალურად დაუცველი პირებისთვის, რომლებიც ნარკოტიკების საქმეებში ფორმალურად ფიგურირებენ, შემუშავდეს სოციალური მხარდაჭერისა და ამნისტიის მექანიზმები, მაგალითად, სოციალური დახმარება ან ალტერნატიული ზომები (საზოგადოებრივი სამუშაოები, განათლება) ჯარიმების ნაცვლად;
- განხორციელდეს პრევენციული ღონისძიებები, მათ შორის საინფორმაციო კამპანიები თემებში, რათა მოსახლეობამ იცოდეს, თუ როგორ იყენებენ დამნაშავეები სოციალურად დაუცველ ჯგუფებს, და ჰქონდეთ ანონიმური შეტყობინების შესაძლებლობა;
- გაძლიერდეს სათემო ორგანიზაციები, როგორც პრევენციის, განათლებისა და ხელისუფლებასთან დიალოგის ინსტრუმენტები.

სამართალდამცავი სისტემის კადრების დეფიციტი და საზოგადოებრივი ნდობის გამოწვევები

სამართალდამცავ სისტემაში არსებული კადრების დეფიციტი და მოსახლეობის უნდობლობა ქმნის მანკიერ წრეს, რომელიც აფერხებს თემების უსაფრთხოებასა და სამართლიანობის უზრუნველყოფას. პროფესიონალი თანამშრომლების გადინება, არასაკმარისი მომზადება და რეაგირების შეფერხებები ზრდის გაუცხოებას. ამ გამოწვევის გადასაჭრელად საჭიროა სისტემური ძალისხმევა, რომელიც მიმართული იქნება კადრების გაძლიერებაზე, მოქალაქეებთან გამჭვირვალე კომუნიკაციაზე და ნდობის აღდგენაზე.

- გაძლიერდეს ადამიანური რესურსები რეგიონულ პოლიციაში მოტივაციის მექანიზმებით, მათ შორის ხელფასების გაუმჯობესებითა და ადგილობრივი კადრებისთვის საბაზისო და სასწავლო მხარდაჭერით;
- დაწესდეს სტანდარტული რეაგირების ვადები და მოქალაქეებთან ურთიერთობის ქცევის პროტოკოლი, რომლის შესრულება მონიტორინგის საგანი გახდება;
- სისტემატურად გაანალიზდეს მოქალაქეებისგან მიღებული უკუკავშირი და მოხდეს სწრაფი რეაგირება კრიტიკულ შემთხვევებზე, განსაკუთრებით სოციალურად მოწყვლადი ჯგუფების საქმეებთან დაკავშირებით;
- შეიქმნას პროფესიული განვითარების უწყვეტი პროგრამები პოლიციელებისთვის, მათ შორის თანამედროვე გამოწვევებზე, როგორიცაა ციფრული დანაშაულები და ა.შ;
- განხორციელდეს საინფორმაციო კამპანიები თემებში, რათა მოსახლეობამ გაიგოს პოლიციის მუშაობის გაუმჯობესებისკენ მიმართული ძალისხმევა და ჩაერთოს ნდობის აღდგენის პროცესში.

სამართლებრივი ვაკუუმი და რადიკალური ნარატივები

სამართლებრივი ვაკუუმი და არაფორმალური გავლენის ცენტრების გაძლიერება მიუთითებს, რომ სახელმწიფო ინსტიტუტები ვერ უზრუნველყოფენ თემების უსაფრთხოებასა და სამართლიანობას. ეს პრაქტიკა არა მხოლოდ ასუსტებს კანონის უზენაესობას, არამედ ზრდის სოციალური არასტაბილურობისა და რადიკალიზაციის რისკებს. ამ გამოწვევის გადასაჭრელად აუცილებელია ნდობის აღდგენა სამართალდამცავ სისტემაში, ფორმალური მექანიზმების გაძლიერება და თემებთან ინკლუზიური თანამშრომლობა.

- გაძლიერდეს სამართალდამცავი სისტემის მიმართ ნდობა სწრაფი და გამჭვირვალე რეაგირების მექანიზმებით, რათა მოსახლეობამ იგრძნოს სახელმწიფოს მხარდაჭერა;
- შეიქმნას თემზე დაფუძნებული მედიაციის სისტემები სახელმწიფოს ზედამხედველობით, სამართლებრივი ჩარჩოს ფარგლებში;
- განხორციელდეს კრიმინალური სტრუქტურების იდენტიფიცირება და მათი გავლენის შესუსტება სამართლებრივი მექანიზმებით;

- ჩატარდეს საინფორმაციო კამპანიები, რათა თემებმა გაიაზრონ არაფორმალური სტრუქტურების რისკები და მხარი დაუჭირონ ფორმალურ სამართლებრივ სისტემებს.

სასაზღვრო ინფრასტრუქტურა

გამშვები პუნქტები წარმოადგენს ადგილობრივი მოსახლეობისთვის სასიცოცხლო, ისტორიულ მარშრუტებს, მაგრამ მათი არაეფექტური ფუნქციონირება ქმნის ბარიერებს ურთიერთქმედებისთვის. სატრანსპორტო და ინფრასტრუქტურული პროექტების დეფიციტი, აგრეთვე ადგილობრივი თვითმმართველობების ფინანსური შეზღუდვები, აფერხებს საზღვრისპირა რეგიონების ეკონომიკურ განვითარებას. მკაცრი პოლიტიკა და უსაფრთხოების პროექტების პრიორიტეტი იწვევს გრძელვადიანი ეროვნული ინტერესების უგულებელყოფას, რაც ზრდის ზეწოლას ადგილობრივ მოსახლეობაზე. განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს საზღვრის ორივე მხარეს მცხოვრები მოსახლეობის ისტორიულ ურთიერთკავშირს, რომელიც გასათვალისწინებელია ეკონომიკურ და სოციალურ ინიციატივებში:

- უზრუნველყოფილ იქნეს გამშვები პუნქტების ეფექტური ფუნქციონირება მათი მოდერნიზაციისა და გაფართოებისთვის ინვესტიციების განხორციელებით, რათა მინიმუმამდე დავიდეს წინაღობები ადგილობრივი მოსახლეობისთვის;
- გადაიხედოს საზღვრისპირა ზოლის მიმდებარე დაცული პერიმეტრების ზომები, ადგილობრივი მოსახლეობისთვის ხელმისაწვდომობის გასაადვილებლად;
- დაინერგოს მიწათმოქმედებით სამუშაოებისთვის გრძელვადიანი ნებართვების გაცემა საზღვრისპირა ზონაში, ფერმერების ეკონომიკური სტაბილურობის მხარდასაჭერად;
- დაჩქარდეს დავით გარეჯის კომპლექსის სტატუსის განსაზღვრა და განვითარდეს მის გარშემო ტურისტული ინფრასტრუქტურა;
- გაიზარდოს ინვესტიციები სატრანსპორტო და ლოგისტიკურ ქსელებში, საზღვრისპირა რეგიონების ეკონომიკური განვითარების სტიმულირებისთვის;
- გადანაწილდეს სახელმწიფო რესურსები, პრიორიტეტი მიენიჭოს განათლებას, ჯანდაცვასა და სამოქალაქო ინფრასტრუქტურას;
- ხელი შეეწყოს ვაჭრობისა და კაპიტალის თავისუფალი მოძრაობის განვითარებას, ხოლო ორ ქვეყანას შორის შეთანხმებებმა უზრუნველყოს ადგილობრივი მოსახლეობის უსაფრთხოება და მათი უფლებების დაცვა საზღვრისპირა კონტექსტში;
- დაინერგოს ბუნებრივი კატაკლიზმების ადრეული გაფრთხილების სისტემები, საზღვრისპირა ტერიტორიების უსაფრთხოების გასაძლიერებლად;
- გადაიხედოს საქართველოს პოლიტიკა, შემცირდეს საზღვრისპირა რეგიონებში უსაფრთხოების ინფრასტრუქტურის პრიორიტეტი, ხოლო რესურსები მიმართული იქნეს ამ ტერიტორიების სოციალური და ეკონომიკური გაძლიერებისკენ.

საზოგადოებრივი უსაფრთხოება

ადგილობრივი და ცენტრალური სახელმწიფო უწყებების წარმომადგენლები ვალდებული არიან დროული რეაგირირება მოახდინონ ქსენოფობიისა და მასთან დაკავშირებული დისკრიმინაციის შემთხვევებზე.

- საზოგადოებრივი უსაფრთხოება უნდა განიხილებოდეს როგორც ეროვნული, ასევე სასაზღვრო უსაფრთხოების განუყოფელი ნაწილი;
- საზღვრისპირა რეგიონების მოსახლეობა აპრიორი არ უნდა განიხილებოდეს პოტენციურ დამნაშავეებად და არ უნდა ხდებოდეს მათი მარგინალიზაცია. უსაფრთხოების ღონისძიებები მიმართული უნდა იყოს არა კანონმორჩილი პირების, არამედ მხოლოდ საშიში დამნაშავეებისა და ორგანიზებული დანაშაულებრივი ჯგუფების წინააღმდეგ.

- **სამართალდამცავებს** უნდა ჩაუტარდეს დამატებითი ტრენინგები ხოლო მათი ჩართულობა ადგილობრივ საკითხებში უნდა გაიზარდოს, რათა მოსახლეობას მეტი ნდობა ქონდეს ოფიციალური სამართლებრივი მექანიზმების მიმართ.
- საჭიროა რეგულარული კონტროლი და სამართლებრივი ღონისძიებების გააქტიურება, რათა არაფორმალურმა ჯგუფებმა ვერ შეძლონ პარალელური მმართველობის შექმნა.
- ახალგაზრდებში უნდა გაძლიერდეს საინფორმაციო კამპანიები, რათა მათ ჰქონდეთ სრული, მართებული ინფორმაცია ექსტრემისტული სიმბოლოების და იდეოლოგიების რეალური არსის შესახებ და რისკებზე, რომელიც მათთან შეიძლება წარმოიშვას.

დასკვნა

ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში საქართველოს საზღვრისპირა რეგიონებში, კერძოდ გარდაბნის, ლაგოდეხისა და საგარეჯოს მუნიციპალიტეტებში, გატარებული პოლიტიკა ძირითადად ორიენტირებული იყო საზღვრის უსაფრთხოების უზრუნველყოფაზე, რამაც უარყოფითად იმოქმედა ადგილობრივი მოსახლეობის ისტორიული და სასიცოცხლო ინტერესების განხორციელებაზე. ამან გამოიწვია სოციალური და ეკონომიკური შეზღუდვები, რაც ხელს უშლიდა ადგილობრივი მოსახლეობის პოტენციალის განვითარებას და უარყოფითად აისახა რეგიონის მდგრად განვითარებაზე.

საქართველოს საზღვრისპირა რეგიონებში გატარებული პოლიტიკა არ იყო ინტეგრირებული ფართო ეროვნული უსაფრთხოების სტრატეგიის ნაწილად და პრაქტიკულად უგულვებელყო გრძელვადიანი მდგრადი ეკონომიკური და სოციალური განვითარების საჭიროება, რამაც შეასუსტა საზღვრისპირა მუნიციპალიტეტების სოციალური და ეკონომიკური სტაბილურობა.

აღნიშნული მიდგომის შედეგად საზღვრისპირა რეგიონებში ჩამოყალიბდა პარამილიტარიზებული საზღვარი, გამკაცრდა სამართალდამცავი ორგანოების მოქმედებები, რამაც გაზარდა ადგილობრივი მოსახლეობის უფლებების დარღვევები და საზღვრისპირა რეგიონები გახდა ნაკლებად უსაფრთხო.

საზღვრისპირა რეგიონების ეთნიკური მრავალფეროვნება სათანადოდ არ იქნა გამოყენებული, რათა, ერთი მხრივ, შენარჩუნებულიყო ადგილობრივი მოსახლეობის თანხვედრა საქართველოს ეროვნულ ინტერესებთან, ხოლო, მეორე მხრივ, გაუმჯობესებულიყო რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა და უსაფრთხოება.

ცხადია, რომ მხოლოდ ჰარმონიული პოლიტიკა, რომელიც აერთიანებს ეროვნული და ადგილობრივი უსაფრთხოების, სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისა და ადამიანის უფლებების პატივისცემის პრინციპებს, შეძლებს დადებითი გავლენის მოხდენას. მნიშვნელოვანია, რომ ეროვნული უსაფრთხოება და ადამიანის უფლებების დაცვა არ იყოს ურთიერთგამომრიცხავი, არამედ მოქმედებდეს როგორც ურთიერთდამოკიდებული სისტემები, რათა ხელი შეუწყოს რეგიონების მდგრად განვითარებასა და საზღვრის პოლიტიკის გაუმჯობესებას.

„თავისუფალი ერების ძალა ადგილობრივ საზოგადოებაშია. ადგილობრივი ინსტიტუტები თავისუფლებისთვის იგივეა, რაც დაწყებითი სკოლები მეცნიერებისთვის; ისინი ხდიან მას ხალხისთვის ხელმისაწვდომს, ასწავლიან მას გამოყენებას და მისით სარგებლობას. ადგილობრივი ინსტიტუტების გარეშე, ქვეყანას შეიძლება ჰქონდეს თავისუფალი მმართველობა, მაგრამ ვერ ექნება თავისუფლების სული. დროებითი ვნებები, დროებითი ინტერესები, გარემოებების შემთხვევითი შანსები შეიძლება შექმნან დამოუკიდებლობის გარე ფორმები, მაგრამ დესპოტური ტენდენცია, რომელიც სოციალური სხეულის შიგნით იყო ჩახშობილი, ადრე თუ გვიან, ზედაპირზე გამოჩნდება.“

ალექსის დე ტოკვილი, დემოკრატია ამერიკაში

მდგრადი განვითარების სუსტი რგოლი: ადგილობრივი თვითმმართველობის ინსტიტუციური და ეკონომიკური შეზღუდვები

ადგილობრივი თვითმმართველობა და რეგიონების განვითარება. ინტერვიუ ექსპერტ გოჩა ცოფურაშვილთან

Exp-1: გოჩა ცოფურაშვილი

Exp-2: წოვინარ ნაზაროვა

D: ინტერვიუერი

D: რატომ უჭირს თვითმმართველობას თავისი კონსტიტუციური უფლებების სრულფასოვნად განხორციელება?

Exp-1: პირველ რიგში, უნდა აღინიშნოს, რომ თვითმმართველობის გაძლიერება უკვე წლებია პრიორიტეტი აღარ არის. ეს ტენდენცია 2005 წლის მერე დაიწყო და დღემდე გრძელდება. პოლიტიკური პარტიები ლობირებენ საკუთარ ჯგუფებს, რის შედეგადაც რეალური მუნიციპალური ლიდერები არ ჩანან. ადგილობრივ თვითმმართველობაში მოხვედრილი პირები არ არიან დამოუკიდებელი ფიგურები, ისინი უფრო პარტიული ინტერესების გამტარებლები არიან, ვიდრე საზოგადოებისთვის რეალური ცვლილებების მომტანნი. სწორედ ამიტომ, თვითმმართველობის არჩევნებში დგება შედეგი, სადაც კომპეტენტური, ინიციატივანი და გამოცდილი ადამიანები ვერ ხვდებიან მმართველ პოზიციებზე.

იდეალური სურათი იქნებოდა, რომ თანამდებობებზე იმყოფებოდნენ პროფესიონალები, რომლებსაც გააჩნიათ მყარი და სიღრმისეული ცოდნა, ჩამოყალიბებული ხედვა, შესაბამისი უნარ-ჩვევები და კონკრეტული პრაქტიკული გამოცდილება. თუმცა, არჩევანი, როგორც წესი, კეთდება ისეთ კანდიდატებზე, რომლებიც პარტიული ინტერესების მატარებლები არიან და ნაკლებად დამოუკიდებლები.

სამწუხაროდ, ცენტრალური ხელისუფლება ცდილობს, მაქსიმალურად დაიქვემდებაროს ადგილობრივი თვითმმართველობა. ამისთვის, ხშირად უპირატესობას ანიჭებს მორჩილ და კონტროლირებად კადრებს, პროფესიონალი და დამოუკიდებელი ლიდერების ნაცვლად. ჩანს, რომ არ ხდება გაცნობიერება იმ კონსტიტუციური დებულებისა, რომლის თანახმადაც ადგილობრივი თვითმმართველობა არ უნდა იქცეს ცენტრალური ხელისუფლების გაგრძელებად – ის ჰორიზონტალური მართვის სტრუქტურაა, რომელსაც დამოუკიდებელი და ექსკლუზიური უფლებამოსილება გააჩნია.

დღევანდელი პრაქტიკა ამ პრინციპის წინააღმდეგობრივ გამოყენებაზე მეტყველებს. თვითმმართველობამ პრაქტიკულად დაკარგა ადმინისტრაციულ-მმართველობითი დამოუკიდებლობა და ვეღარ მოქმედებს ცენტრალური ხელისუფლების გარეშე. ამ ფონზე, ადგილობრივ დონეზე კვალიფიციური და ცვლილებებზე ორიენტირებული კადრების დეფიციტი იწვევს მმართველობით დეზორგანიზაციას. კრეატიული მიდგომები არ ინერგება, ინიციატივები იშვიათია და ხშირ შემთხვევაში პასუხისმგებლობის სრულად გააზრებაც კი ვერ წარმოუდგენიათ.

ეს პრობლემა მხოლოდ თვითმმართველობის დონეზე არ იკვეთება – იგი სისტემურია და თითქმის ყველა სფეროში ვლინდება. მოცემულ ვითარებაში გამოსავალი ერთია – პოლიტიკური ნება, რომელიც რეალურად აამოქმედებს დეცენტრალიზაციის მექანიზმებს. ეს თემა აქტუალურ საკითხად ჯერ კიდევ 2006 წლიდან განიხილება. მაშინ თავად ხელისუფლებამაც გააცნობიერა, რომ პროცესები სხვაგვარად უბრალოდ ვერ განვითარდებოდა და დაიწყო გარკვეული ნაბიჯების გადადგმა, თუმცა ყოველივე, უმეტესად მოჩვენებითი აქტიურობით შემოიფარგლა. პრაქტიკაში დეცენტრალიზაციის განხორციელება ამ დრომდე შეჩერებულია.

საქართველო შეუერთდა არაერთ საერთაშორისო დოკუმენტს, მათ შორის, ევროპულ თვითმმართველობის ქარტიას. აღნიშნული ჩარჩოს საფუძველზე შემუშავდა

დეცენტრალიზაციის არაერთი სტრატეგია და მოქმედი დოკუმენტი 2020–2025 წლების დეცენტრალიზაციის სტრატეგია⁸, ე.ი. მიმდინარე წელს ამ სტრატეგიის ვადა იწურება. თუმცა, მიუხედავად მრავალწლიანი დისკუსიებისა, მნიშვნელოვან სისტემურ ცვლილებებთან საქმე არ გვაქვს. განხორციელებული კი ძირითადად, მხოლოდ „კოსმეტიკურ“ ხასიათს ატარებს, ხოლო უფლებამოსილებების, როგორც ფინანსური, ისე ფუნქციური თვალსაზრისით, რეალური გადაცემა არ მომხდარა.

ბოლო 12 წელი აქტიურად მიმდინარეობს ამ თემებზე საუბარი, მაგრამ ხელშესახები შედეგი და პოზიტიური მოლოდინი თითქმის არ ჩანს.

საინტერესოა, რომ 25–30 წლის წინ, როდესაც მე გამგებელი ვიყავი, ადგილობრივ ხელისუფლებას გაცილებით მეტი რეალური უფლებამოსილება გააჩნდა და ცენტრალური ხელისუფლების ჩარევაც ბევრად ნაკლები. პრეზიდენტის ვერტიკალში დანიშნული ადგილობრივი მმართველი ანგარიშვალდებული იყო მხოლოდ პრეზიდენტის წინაშე და მასთან კოორდინირებულად მუშაობდა ყველა ცენტრალური უწყება, მათ შორის ძალოვანი სტრუქტურებიც კი - შინაგან საქმეთა სამინისტრო. ეს იმდენად სრულ საქმიან კოორდინაციას და ეფექტიან მართვას.

დღეს კი თვითმმართველობა ფაქტობრივად „განყენებულ“, ფორმალურ სტრუქტურად არის ქცეული, რადგან დეცენტრალიზაციის სტრატეგიის განხორციელების სამოქმედო გეგმა⁹ არ სრულდება. შეიქმნა მუნიციპალური განვითარების ფონდი¹⁰, რომელიც ფორმალურად თითქმის მუნიციპალიტეტებისთვის მუშაობს. თუმცა, რეალურად ეს სტრუქტურა მხოლოდ აკონტროლებს რეგიონის ბიუჯეტისთვის განკუთვნილ ფინანსურ რესურსებს. ადგილობრივი განვითარების უზრუნველსაყოფად გამოყოფილი მილიონობით ლარი, კონცენტრირებულია თბილისში - ცენტრალურ დონეზე¹¹.

ამგვარად, მუნიციპალიტეტები მეტად დამოკიდებული ხდებიან ცენტრალურ ხელისუფლებაზე და ვერ ახერხებენ საკუთარი კონსტიტუციური ფუნქციების განხორციელებას და დამოუკიდებლად გადაწყვეტილებების მიღებას.

ამჟამად, ცენტრალური ხელისუფლება თავად განკარგავს იმ ფინანსურ რესურსებს, რაც ადგილობრივი ბიუჯეტებისათვისაა განკუთვნილი მაგ. საგარეჯოს¹², გარდაბნის¹³, ლაგოდეხისა¹⁴ და ქვეყნის სხვა რეგიონების შემთხვევაშიც. მიმდინარე მრავალი პროექტი მიუთითებს იმაზე, რომ ცენტრი თავად ახორციელებს დაფინანსებას, ნაცვლად იმისა, რომ რესურსების განაწილება და პრიორიტეტების განსაზღვრა ადგილზე ხდებოდა. ეს კი კიდევ უფრო ასუსტებს თვითმმართველობას და ამყარებს ცენტრალიზებულ კონტროლს.

Exp-2: მოცემულ მაგალითში⁷, რომელიც ეხება საბავშვო ბაღის მშენებლობას სოფელ ჭიაურში, ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტში, დოკუმენტაცია მიუთითებს, რომ ადგილობრივ თემთან კონსულტაციები 2019 წელს დაიწყო. თავდაპირველი დოკუმენტაციის პაკეტი, რომელიც 2020 წელს 24 გვერდს შეადგენდა, 2024 წლისთვის 225 გვერდამდე გაიზარდა,

⁸ <https://mrdis.gov.ge/uploads/publications/5e467a975a3be.pdf>

⁹ მაგ., დეცენტრალიზაციის 2020–2025 წლების სტრატეგიის განხორციელების 2024–2025 წლების სამოქმედო გეგმა <https://mrdis.gov.ge/pdf/6666f4e9a9416.pdf/matsne-6190776-0.pdf>

¹⁰ საქართველოს მთავრობის დადგენილება №558, 2015 წლის 30 ოქტომბერი ქ. თბილისი; საჯარო სამართლის იურიდიული პირის – საქართველოს მუნიციპალური განვითარების ფონდის დაფუძნების, სამეთვალყურეო საბჭოს განსაზღვრისა და მისი დებულების დამტკიცების შესახებ (მუხლი 2. ფონდის მიზნები) <http://mdf.org.ge/>

¹¹ დოკუმენტები <http://mdf.org.ge/?site-lang=ka&site-path=documents/>

¹² ინფორმაცია არიძებნება

¹³ გარდაბნის მუნიციპალიტეტის ხუთ სოფლის წყადმომარაგების სისტემის მოწყობის მესამე ეტაპის სამუშაოები, 2022, <http://mdf.org.ge/?site-lang=ka&site-path=documents%2F&munic=19&donor=0&year=0>

¹⁴ საბავშვო ბაღის მშენებლობა ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტის სოფელ ჭიაურში, 2024; ჭაბუჯიანის საბავშვო ბაღის მშენებლობა, 2024; ჭიაურის საბავშვო ბაღის მშენებლობა, 2021; <http://mdf.org.ge/?site-lang=ka&site-path=documents%2F&munic=35&donor=0&year=0>

მაგრამ საბავშვო ბაღი ჯერ კიდევ პროექტის ეტაპზეა.¹⁵ ბავშვები, რომლებიც ამ ბაღს ელოდნენ, უკვე გაიზარდნენ და სკოლაში წავიდნენ.

Exp-1: უმნიშვნელოვანეს დოკუმენტს დეცენტრალიზაციის სტრატეგია წარმოადგენს, რომელიც უნდა განსაზღვრავდეს ადგილობრივი თვითმმართველობის გაძლიერების ტენდენციებს. თუმცა, მოცემულ ეტაპზე აღნიშნული სტრატეგიის პრაქტიკული განხორციელება ფაქტობრივად შეფერხებულია.

მსოფლიო გამოცდილება აჩვენებს, რომ ძლიერი თვითმმართველობა ეფექტური მმართველობის აუცილებელი პირობაა. მაგალითად, აშშ-ში, 2017-2021 წლებში, ტრამპის ადმინისტრაციის დროს, განათლების სამინისტროს ფედერალური ფუნქციები ნაწილობრივ შემცირდა, ხოლო შტატებს მიეცა მეტი უფლებამოსილება საგანმანათლებლო პროგრამების მართვაში. ეს მოდელი ეფუძნება სუბსიდიარობის პრინციპს, რომელიც შეესაბამება საქართველოს კონსტიტუციით¹⁶ (მუხლები 7, 70) განსაზღვრულ თვითმმართველობის მიდგომას.

სუბსიდიარობის პრინციპის თანახმად, გადაწყვეტილებები უნდა მიიღებოდეს იმ დონეზე, რომელიც ყველაზე ახლოსაა პრობლემასთან და ყველაზე კარგად ითვალისწინებს ადგილობრივ საჭიროებებს. ეს გულისხმობს, რომ ცენტრალურმა ხელისუფლებამ უფლებამოსილებები უნდა გადასცეს ადგილობრივ თვითმმართველობებს, რათა მათ შეძლონ პროექტების დამოუკიდებლად მართვა და ლოკალური პრობლემების გადაჭრა. თუმცა, პრაქტიკაში, განსაკუთრებით საქართველოში, შეინიშნება საპირისპირო ტენდენცია: გადაჭარბებული ცენტრალიზაცია რჩება მმართველობის დომინანტურ ინსტრუმენტად, რაც ხელს უშლის ადგილობრივი ინიციატივების ეფექტურ განხორციელებასა და თემების საჭიროებების დაკმაყოფილებას.

ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები უკეთ იცნობენ თავიანთი თემების ლოკალურ საჭიროებებსა და სპეციფიკას, ვიდრე ცენტრალური ხელისუფლება. სოციალური, ეკონომიკური და აგრარული პოლიტიკის ეფექტური განხორციელებისთვის საჭიროა ადგილობრივი თვითმმართველობის უფლებამოსილებების გაფართოება და აქტიური მონაწილეობა. მაგალითად, მიწის მართვის სფეროში, განვითარებული დეცენტრალიზაციის მქონე ქვეყნებისთვის დამახასიათებელი საერთაშორისო პრაქტიკა ფუნქციებს ანაწილებს სამ დონეზე:

- ცენტრალური ხელისუფლება განსაზღვრავს სტრატეგიულ პოლიტიკურ ხედვასა და საკანონმდებლო ჩარჩოს.
- რეგიონული ორგანოები (შტატები, მიწები, პროვინციები და ა.შ., ქვეყნის სტრუქტურის მიხედვით) პასუხისმგებელი არიან სივრცით დაგეგმვასა და რეგიონულ განვითარებაზე.
- ადგილობრივი თვითმმართველობა უშუალოდ მართავს მიწის გამოყენების ლოკალურ პროცესებსა და სხვა დელეგირებულ ფუნქციებს.

საქართველოს შემთხვევაში, ეს პოლიტიკა პრაქტიკულად კონცენტრირებულია მხოლოდ ცენტრალურ დონეზე. ეკონომიკის სამინისტრო განკარგავს მიწის რესურსებს ისე, თითქოს ეს კომერციული საქონელია. ასეთი მაგალითები მრავლადაა ლაგოდეხშიც, საგარეჯოშიც და გარდაბანშიც. ადგილობრივ თვითმმართველობას იშვიათი გამოწვევის გარდა ამ პროცესში არავითარი როლი არ აქვს. ეს ცალსახად არღვევს როგორც დეცენტრალიზაციის, ისე მართვის ეფექტიანობის პრინციპებს.

¹⁵ იხილეთ 1. ადგილობრივი თვითმმართველობის დეცენტრალიზაცია; 1.9 Case Study: საბავშვო ბაღის მშენებლობის გაჯიანება სოფელ ჭიაურში, ლგოდეხის მუნიციპალიტეტი

¹⁶ https://www.gov.ge/files/65_150_360638_%E1%83%99%E1%83%9D%E1%83%9C%E1%83%A1%E1%83%A2%E1%83%98%E1%83%A2%E1%83%A3%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%90.pdf

ადგილობრივ დონეზე მიწას უნდა ახლდეს განვითარების გეგმა და პასუხისმგებლობა. ეს არ უნდა იყოს მხოლოდ „გაყიდვის“ ტექნიკური პროცესი, როგორც დღეს ხდება, არამედ უნდა წარმოადგენდეს სტრატეგიულად გააზრებულ პოლიტიკურ და ეკონომიკურ გადაწყვეტილებას, რაც ხელს შეუწყობს რეგიონის მდგრად სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას.

წინა ხელისუფლების დროს დანერგილი ეკონომიკური პოლიტიკა დღესაც უცვლელია. **მიწის რესურსების მენეჯმენტი მთლიანად ცენტრალიზებულია, ხოლო ადგილობრივ თვითმმართველობას პრაქტიკულად არ გააჩნია არც პასუხისმგებლობა და არც გავლენა ამ პროცესზე.**

ერთ-ერთი მთავარი პრობლემა მიწის გადასახადის დადგენასთან აირის დაკავშირებული. დღეს ადგილობრივი ხელისუფლებები ამ საკითხში ქმედითად არ არიან ჩართული. წინა ხელისუფლების დროს 2003-2012 წლებში, მიღებული იყო უპრეცედენტო გადაწყვეტილება, როდესაც ყოველგვარი კვლევისა და დასკვნის გარეშე, მიწის გადასახადი – ყველასთვის 100 ლარით განისაზღვრა.

2000 წლების დასაწყისში მოქმედებდა სამკატეგორიანი გადასახადის სისტემა (კარგი, საშუალო და ცუდი მიწა), რომელიც უფრო სამართლიანი იყო, ვინაიდან ითვალისწინებდა მიწის ხარისხსა და პოტენციალის შეფასების კრიტერიუმებს. შესაძლებელია დღესაც მუშაობდეს ბონიტეტის სისტემა, რომელიც საშუალებას იძლევა შეფასდეს მიწის ხარისხი და შესაბამისად განისაზღვროს გადასახადი. პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ დღეს ეს საკითხი უბრალოდ უგულებელყოფილია. რეალურად, კი სისტემა სწორედ ადგილობრივ დონეზე უნდა მოქმედებდეს, რადგან მუნიციპალიტეტში უკეთ იცნობენ როგორც მიწის რესურსების ხარისხს, ისე მათ ეკონომიკურ პოტენციალს.

ადგილობრივი თვითმმართველობის ინერტულობა პირდაპირ კავშირშია მის ფუნქციონალურ შეზღუდვებთან. როდესაც თვითმმართველობას არ გააჩნია მოქმედების შესაძლებლობა, ის ვერც პასუხისმგებლობას ვერ აიღებს მიმდინარე პროცესებზე. ფუნქციონალური დატვირთვის გარეშე, თვითმმართველობა მხოლოდ ფორმალური სტრუქტურაა, რომელიც ვერც ინიციატივას ავითარებს და ვერც რეალურ პოლიტიკას ახორციელებს. ამიტომ, ზოგჯერ „მორჩილი“ კადრების დანიშვნა ურჩევნიათ, ვიდრე ძლიერი ლიდერების, რომლებიც დასვამენ კრიტიკულ შეკითხვებს და მოითხოვენ ადგილობრივი უფლებამოსილების გაფართოებას. სისტემური პრობლემების გამო, დეცენტრალიზაციის პროცესი დამახინჯებულია და ადგილობრივი განვითარება რეალურად შეფერხებული.

სისტემის გადატვირთვა აუცილებელია, ვინაიდან მოქმედი მოდელი ვერ უზრუნველყოფს ეფექტურ მმართველობას. ადგილობრივი ხელისუფლების წარმომადგენლებს არ აქვთ საკმარისი ცოდნა და ინიციატივა, რაც პროცესებს კიდევ უფრო ამუხრუჭებს. ჩვენ, ვინც ვსწავლობთ ამ საკითხებს, შესაძლოა, უფრო ღრმად ვხედავდეთ პრობლემებს, ვიდრე თავად ის პირები, რომლებიც ხელმძღვანელ პოზიციებზე იმყოფებიან. ამიტომ საჭიროა სისტემური ცვლილებები, რათა ადგილობრივი მმართველობის ორგანოებში მოხდნენ არა მორჩილი, არამედ კომპეტენტური და ინიციატივიანი ადამიანები.

მელიორაცია ერთ-ერთი მთავარი სფეროა, სადაც ცენტრალური ხელისუფლების კონტროლი რეგიონებს უზღუდავს დამოუკიდებლად მოქმედების შესაძლებლობას. მელიორაციის რეფორმა ჯერ კიდევ 1997 წელს დაიწყო, როცა მე ბოლნისში გამგებლად ვმუშაობდი. იმ დროს, მინისტრი და მისი მოადგილე რამდენჯერმე ჩამოვიდნენ, რათა პროექტები განეხილათ. იყო კონკრეტული მელიორაციული არხები, რომელთა მართვაში იგეგმებოდა სისტემურ-სტრუქტურული რეფორმა ადგილობრივი დონის ჩართულობით. მელიორაციის ძირითადი ამოცანას წარმოადგენს ცენტრალური მაგისტრალის მოწესრიგება და მისი ეფექტური გადანაწილება. წყალი უნდა მოდიოდეს განსაზღვრული წყაროებიდან და შემდეგ სწორად ნაწილდებოდეს სხვადასხვა მიმართულებით. თუ,

მაგალითად, 1000 ჰექტარი მიწაა ორ ან სამ სოფელში, ამ მიწების სარწყავი წყლით უზრუნველყოფა /მორწყვა უნდა მოხდეს კარგად გააზრებული და განსაზღვრული წყლის მიწოდების რეჟიმში.

პროცესს მომხმარებელთა ასოციაციები უნდა მართავდნენ, მაგრამ დღეს ეს მექანიზმი პრაქტიკულად არ მუშაობს. წარსულში, მომხმარებელთა ასოციაციები იღებდნენ მელიორაციისგან წყალს, აწარმოებდნენ ანგარიშს და მრიცხველებით აკონტროლებდნენ მოხმარებას. ასოციაციას შეეძლო, სოფლის საჭიროებების მიხედვით გაეანალიზებინა, როდის რა კულტურა უნდა დაეთესათ, რათა არ შექმნილიყო წყლის გადაჭარბებული მოხმარება. ამგვარი მოდელი მთელ მსოფლიოში აპრობირებულია.

უნდა დაგნერგოთ მოქმედების პრინციპი, სადაც მელიორაციის მართვის ეფექტურობა ორი ძირითად დონეზე იქნება გადანაწილებული:

- **ცენტრალური მელიორაცია** – მაგისტრალური მიწოდების და კონტროლის ფუნქციით, რომელიც ასევე აქტიურად ზრუნავს წყალშემკრები სისტემების გამართულობაზე;
- **ადგილობრივი მომხმარებელთა ასოციაცია** – რომელიც მართავს წყლის განაწილებას კონკრეტულ სოფლებში, ითვალისწინებს საჭიროებებს და უზრუნველყოფს წყლის ოპტიმალურ გამოყენებას.

ამჟამად, საქართველოში ეს სისტემა თითქმის არ ფუნქციონირებს. ადგილობრივი თვითმმართველობები და მუნიციპალიტეტები პრაქტიკულად ვერ იღებენ მონაწილეობას პროცესში. **თუ მუნიციპალიტეტებს ექნებათ მეტი უფლებამოსილება და მხარდაჭერა, მათ შეეძლება შექმნან მომხმარებელთა ასოციაციები, რაც ხელს შეუწყობს მელიორაციის სწორად მართვას და სოფლის მეურნეობის განვითარებას.**

2000-იან წლებში მელიორაციის სისტემის ცენტრალიზებულმა მართვამ გააღრმავა მისი პრობლემები. სისტემა მთლიანად გადავიდა ცენტრალურ მმართველობაში, რათა მოზიდულიყო საერთაშორისო სესხები, რომლებიც ასობით მილიონ დოლარს შეადგენდა ინფრასტრუქტურის მოდერნიზაციისთვის. თუმცა, ამ თანხების გამოყენების გაუმჭირვალობამ სისტემა კორუფციული პრაქტიკებისადმი მოწვევადი გახადა. მელიორაციის სფეროში დასაქმების პროცესი ასევე ხასიათდებოდა გაუმჭირვალე და არაკვალიფიციური დანიშვნებით, რომლებიც ეფუძნებოდა პირად კავშირებს. შედეგად, სისტემის ეფექტურობა შემცირდა: კვლევის მონაცემებით, ირიგაციული სისტემებიდან წყლის დანაკარგები 2013 წლის 15%-დან 2021 წელს 19%-მდე (387 მლნ მ3) გაიზარდა¹⁷, რაც მიუთითებს ინფრასტრუქტურის დეგრადაციასა და ცენტრალიზებული მმართველობის არაეფექტურობაზე.

ამ პრობლემების გადასაჭრელად, საჭიროა დეცენტრალიზაციის პროცესის სწორად წარმართვა. **ადგილობრივი მმართველობის გაძლიერება კრიტიკულად მნიშვნელოვანია, რათა მუნიციპალიტეტებმა თავად მართონ მელიორაციის სისტემები.** დეცენტრალიზაცია არ უნდა შემოიფარგლოს ფორმალური უფლებების გადაცემით – აუცილებელია, ადგილობრივ დონეზე არსებობდეს შესაბამისი ფინანსური და ადმინისტრაციული რესურსები.

სოფლის მეურნეობის სამინისტროში მოქმედებს არაერთი პროგრამა, მათ შორის „დანერგე მომავალი“¹⁸ და სხვა პროექტები, რომლებიც სოფლის განვითარებას ემსახურება. თუმცა, პრობლემა ისაა, რომ ეს პროექტები მთლიანად ცენტრალიზებულია. ადგილობრივი თვითმმართველობა ამ პროცესებში პრაქტიკულად არ მონაწილეობს, რაც აფერხებს

¹⁷ წყლის რესურსების მართვის რეფორმის პროგრესის შეფასებით ანგარიში, 2023; https://reformeter.iset-pi.ge/system/reform_survey_reports/33/ka/%E1%83%AC%E1%83%A7%E1%83%9A%E1%83%98%E1%83%A1%E1%83%A0%E1%83%94%E1%83%A1%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%A1%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98%E1%83%A1%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%95%E1%83%98%E1%83%A1%E1%83%A0%E1%83%94%E1%83%A4%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%A8%E1%83%98.pdf

¹⁸ <https://www.rda.gov.ge/programs/305853-danerge-momavali/ca9c173d-887a-4ce8-a891-7988e9311c88>

პროგრამების ეფექტიანობას. ასეთი მიდგომა წინააღმდეგობაში მოდის საერთაშორისო პრაქტიკასთან, სადაც სოფლის განვითარების პროექტებში ადგილობრივი დონე აქტიურად არის ჩართული¹⁹.

ცენტრალიზებული მმართველობის გამო, პროექტების განხორციელება ხშირად ფერხდება. მაგალითად, როცა თბილისში მიიღებენ გადაწყვეტილებას გარდაბანში ან სხვა რაიონში სოფლის მეურნეობის პროექტის განხორციელებაზე, ადგილზე შეიძლება უამრავი ბიუროკრატიული დაბრკოლება წარმოიქმნას. შესაბამისად პროექტი მუხრუჭდება და მისი რეალიზაცია რთულდება, ადგილობრივ დონეზე საჭირო მექანიზმების არარსებობის გამო. ბევრი დაბრკოლება წარმოიქმნება ადგილობრივ თვითმმართველობასთან, სადაც აცხადებენ: „ჩვენ არაფერ შუაში არ ვართ, ეს ჩვენი საქმე არ არის.“ მაგრამ, თუ ეს მათი საქმე არ არის, მაშინ ვისი საქმეა? იმ ტერიტორიის განვითარება ხომ მაინც საჭიროა?

ამიტომ, ადგილობრივი თვითმმართველობა უნდა იყოს ფუნქციურად ჩართული პროცესში. გარდა ამისა, **სუბსიდიარობის პრინციპით**, უფლებამოსილებების ნაწილი დელეგირებული ადგილობრივ დონეზე. ამჟამად ეს **კავშირი გაწყვეტილია**, რის გამოც არ ხორციელდება აქტიური და მიზანმიმართული მოქმედება.

შემდეგი მნიშვნელოვანი საკითხი **სოფლის განვითარების პროგრამების მართვაა**.

- სოფლის განვითარების პროგრამები იქმნება სოფლის მეურნეობის სამინისტროში და ფორმალურად ითვალისწინებს სოფლების განვითარებას, თუმცა ძირითადად სტრატეგიულ დონეზე;
- სამინისტრო ადგენს ზოგად ხედვებს, მაგრამ ადგილობრივ თვითმმართველობებს ამ პროცესში მნიშვნელოვანი როლი არ ენიჭებათ, რაც ზღუდავს პროგრამების ეფექტიან განხორციელებას;
- სოფლები ხშირად არ განიხილებიან, როგორც განვითარების პროგრამების პრიორიტეტული სივრცეები, რაც მათ ეკონომიკურ და სოციალურ პროგრესს აფერხებს. ამრიგად, მიუხედავად იმისა, რომ სოფლის განვითარების პროგრამები ფორმალურად არსებობს, ცენტრალიზებული დაგეგმვა და ადგილობრივ დონეზე კომუნიკაციისა და კოორდინაციის ნაკლებობა სერიოზულ გამოწვევას წარმოადგენს.

არის შემთხვევები, როდესაც სოფლებში ჩამოდიან, აგროვებენ მოსახლეობას და ეკითხებიან: „გვაქვს გარკვეული თანხა, რა გსურთ, რომ გავაკეთოთ?“. თუმცა, ეს კომუნიკაცია ხშირად ფორმალური ხასიათისაა, რადგან ზოგიერთი პროგრამის პირობებით გათვალისწინებულია ადგილობრივ დონეზე საჯარო განხილვების ჩატარება. ასეთი განხილვები თითქოს მიზნად ისახავს სოფლის განვითარების პრიორიტეტების განსაზღვრას, მაგრამ შედეგები ხშირად განსხვავებულია. მოსახლეობა, უმეტეს შემთხვევაში, ითხოვს არა სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისთვის მნიშვნელოვან პროექტებს, არამედ სასაფლაოების შემოღობვას. ეს ტენდენცია, რომელიც ქვეყნის მასშტაბით შეინიშნება, მიუთითებს რამდენიმე ფაქტორზე: შეზღუდულ ფინანსურ რესურსებზე, სოფლების დაცარიელებაზე, კულტურულ ღირებულებებზე, რომლებიც პრიორიტეტს ანიჭებენ წინაპართა საფლავების შენარჩუნებას, და პრაქტიკულ საჭიროებებზე, როგორიცაა სასაფლაოების დაცვა საქონლისგან. ასეთი მიდგომა ასახავს სოფლის განვითარების პროგრამების ცენტრალიზებული დაგეგმვისა და ადგილობრივ დონეზე **ეფექტიანი კომუნიკაციის ნაკლებობას**, რაც ხელს უშლის გრძელვადიანი და მდგრადი განვითარების მიღწევას.²⁰

¹⁹ Mikaela Vasstrøm, The role of local government in rural communities: culture-based development strategies, Local Government Studies, Volume 45, 2019 - Issue 6.

<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/03003930.2019.1590200>

²⁰ იხილეთ **3. ფინანსური მმართველობის პრობლემები და ბიუჯეტის არაეფექტური ხარჯვა; 3.7 Case Study: სოფლის განვითარების პროორიტეტების განსაზღვრის გამოწვევები**

აქ კი ისმის მთავარი კითხვა:

- თუ გამგებელი მარიონეტია, მაშინ მოსახლეობას აქვს საშუალება, რამე შეცვალოს?
- არსებობს კი მექანიზმი, რომელიც ხალხს მისცემს უფლებას, მოითხოვოს მნიშვნელოვანი პროექტების განხორციელება?

რაიონებში დამკვიდრებულია მენტალიტეტი, რაც ხელს უშლის აქტიურ მოქალაქეობრივ პოზიციას. არსებობს გარკვეული სოციალურად დაუცველი ჯგუფები, რომლებიც იღებენ სხვადასხვა სოციალურ დახმარებას, არავის სურს კონფლიქტი, რადგან „კარგი ურთიერთობა“ ბევრისთვის პრიორიტეტულია. ჩამოყალიბებულია კლანური სისტემა, სადაც გარკვეულ ჯგუფებს აქვთ ტენდერებზე წვდომა – ზოგს დასუფთავებაში, ზოგს სხვა სფეროებში. მოსახლეობაც, შესაბამისად, გაკონტროლებულია – პროვინციული მიდგომა – „რაც გვაქვს, ისიც არ დავკარგოთ“. საბოლოოდ, ყველა ცდილობს სიტუაციას მოერგოს და რაღაცით იხეიროს, ნაცვლად იმისა, რომ მოითხოვოს ცვლილებები.

თუ ვინმე აქტიურ პროტესტს გამოხატავს ან ხმამაღლა განაცხადებს პრობლემების თაობაზე, ის უბრალოდ დამსმენად მოინათლება. ეს ნიშნავს, რომ მოსახლეობისგან ინიციატივას არ უნდა ველოდოთ, რადგან ამ მექანიზმში ჩართვა მათთვის კომფორტულია, ცვლილება კი საფრთხედ აღიქმება.

გამოსავალი – პოლიტიკური ნებაა: არსებული ვითარების ცვლილება მხოლოდ მმართველი გუნდის პოლიტიკურმა ნებამ შეიძლება უზრუნველყოს. სწორი დეცენტრალიზაციის შემთხვევაში გაჩნდება მეტი მიზნობრივ-პროგრამული დაფინანსება, სამუშაო ადგილების შექმნის მეტი შესაძლებლობა. ეს შეამცირებს მიგრაციას, ხალხი აღარ გაიქცევა რეგიონებიდან და დემოგრაფიული პრობლემაც შემცირდება.

2000-ების დასაწყისიდან ადგილობრივი თვითმმართველობებისთვის უფლებების ჩამორთმევა კრიტიკულ ზღვრამდე მივიდა. სასმელი წყლის მართვაც კი თბილისმა აიღო ხელში – შეიქმნა „გაერთიანებული წყალმომარაგების კომპანია“²¹, რაც ნიშნავდა, რომ ცენტრი აკონტროლებდა რეგიონებს. მთავარი მოტივაციას წარმოადგენდა საერთაშორისო სესხები და კრედიტები – მსოფლიო ბანკი, EBRD (ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკი) და სხვა ორგანიზაციები იძლეოდნენ მიზნობრივ თანხებს და დაპირება იყო, რომ ყველაფერი განვითარდებოდა და მოგვიანებით ადგილებს დაუბრუნებდნენ ფუნქციებს, მაგრამ ეს არ მოხდა.

საბოლოოდ, თანხები გაიხარჯა არაეფექტურად, რეგიონები დარჩნენ ფუნქციურად დასუსტებული, ხოლო დაბრუნების დაპირებები არ შესრულდა²². წყალმომარაგებისა და სხვა ინფრასტრუქტურული პროექტებისთვის გამოყოფილი თანხები გაუმართლებლად დიდია, თუმცა რეალურად უფრო მცირე ხარჯითაც შეიძლებოდა მათი განხორციელება. მაგალითად, ნორიოსა და მიმდებარე დასახლებების წყალმომარაგებაზე დაიხარჯა ათეულობით მილიონი, მაშინ როცა ადგილობრივების თქმით, მილიონიც საკმარისი იქნებოდა უფრო იაფი და ხარისხიანი წყლის მისაღებად. სამწუხაროდ, არსებული ცენტრალიზებული სისტემა ამის საშუალებას არ იძლევა.

პრობლემის ძირითადი მიზეზები:

1. ცენტრალიზებული ბიუჯეტის განკარგვა

- ფული ცენტრში „იკეცება“ და სწორედ აქ ხდება მისი არაეფექტური განაწილება;
- ადგილობრივ თვითმმართველობებს არ აქვთ უფლებები, რომ თავად განსაზღვრონ ხარჯები და შეარჩიონ პროექტები, რაც მეტად არაეფექტურია;

²¹ <https://water.gov.ge/>

²² კამპანიის დებულებაში ამაზე არაფერი არწერია: შპს საქართველოს გაერთიანებული წყალმომარაგების კომპანია; კომპანიის დებულება; ნოემბერი 2021; <https://water.gov.ge/public/images/page/pdf/171.pdf?v=2>

2. ადგილობრივი უფლებების ჩამორთმევა

- თვითმმართველობებს წართმეული აქვს საკუთარი ბიუჯეტის მართვის შესაძლებლობა, ვინაიდან, ყველა გადაწყვეტილება ცენტრში მიიღება;
- 2000 წწ. დასაწყისში ადგილობრივ ბიუჯეტში უფრო მცირე თანხების მიუხედავად, მაინც არსებობდა სივრცე დამოუკიდებლობელი გადაწყვეტილებების;
- ამჟამად, რეგიონებში გაცილებით მეტი თანხები იხარჯება და მათ ცენტრი აკონტროლებს;

3. კონფორმიზმი და კლანური მართვა

- არსებული სისტემის პირობებში, მოსახლეობა მიეჩნევა მოთმინებას და ადაპტირდა, ვინაიდან ვერ ხედავს ალტერნატივას;
- გამგებლები, მერები და სხვა ადგილობრივი ლიდერები ინიშნებიან ნათესაობით, სამეგობროთი, პირადი კონტაქტებით;
- ეს განსაკუთრებით შესამჩნევია გარდაბანში, ლაგოდეხში, საგარეჯოში და სხვა რეგიონებში, სადაც პოზიციებზე დანიშნული პირები ერთმანეთთან ნათესაური, ან ყოფილი თანამდებობებით არიან დაკავშირებული. მაგალითები მრავლადაა და ამ მოცემულობაში პერსონიფიცირება არაფრის მომცემია. მთავარი ისაა, რომ ნარჩუნდება კლანური მმართველობა, ნეპოტიზმი და გავლენის ცენტრების ფორმირება სახელმწიფოს ხარჯზე.

რომ შევაჯამოთ, ნაწილი ხალხი, ვინც ხელისუფლებაშია, გადასულია ფულის კეთებაზე. საზოგადოება ღარიბი და უნიათოა, უბრალოდ უყურებს ამას და ხმის ამოღებაც არ უნდა, რადგან იცის, რომ მაინც არავინ არაფერს შეცვლის. ურჩევნია, არ დაკარგოს ის 200-300 ლარი, რასაც სოციალური დახმარების სახით იღებს.

D: რაში ხედავთ გამოსავალს? კანონი უშველის ამ საქმეს? მენტალიტეტის შეცვლაზე არ ვილაპარაკოთ, რადგან ეს ჯერჯერობით შეუძლებელია.

Exp-1 პოლიტიკურმა ჯგუფმა, რომელიც აქტიურად იმუშავებს ამ პროცესზე, უნდა შესთავაზოს მოსახლეობას უკეთესი ცხოვრების, ყოფის და პერსპექტივის ალტერნატივა. მხოლოდ ამ შემთხვევაშია შესაძლებელი, რომ ხალხი რეალურად დაფიქრდეს და მხარი დაუჭიროს სხვა ძალას ან, მოქმედმა გაიაზროს შექმნილი ვითარება და შესთავაზოს პროცესის სწორედ გადატვირთვის ახალი ფაზა.

რა თქმა უნდა, ხმის მიცემაც და საარჩევნო გაყალბებაც ცალკე საკითხია, მაგრამ ჩვენს კვლევაში უნდა გამოჩნდეს, რომ საჭიროა პოლიტიკური პლატფორმის ჩამოყალიბება ახალი მიდგომებით. ამასთან, გარკვეულწილად, ადგილზე უნდა გაჩნდეს ჯგუფები, რომლებიც შესაძლოა, პოლიტიკურად არ აპროტესტებენ, მაგრამ საუბრობენ იმაზე, რაზეც მე ხშირად ვსაუბრობ მედიაში – რას ნიშნავს შესაძლებლობების ანალიზი და როგორ უნდა გამოვიყენოთ ადგილობრივი რესურსები უკეთესად.

ამის მისაღწევად სათემო ორგანიზაციები შეიძლება მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტი იყოს. თუმცა, ბოლო მოვლენების გათვალისწინებით საქართველოში, 2024 წ. დაწყებული, ადგილობრივ არასამთავრობო ორგანიზაციებს ფაქტობრივად არ გააჩნიათ რეალური გავლენა.

Exp-2: 90-იანი წლების დასაწყისიდან საქართველოს არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებმა გაიარეს სიღრმისეული ტრენინგები ადამიანის უფლებების, სამოქალაქო დაცვისა და სხვადასხვა სოციალურ ჯგუფებთან მუშაობის ტექნოლოგიების მიმართულებით. გასული 30 წლის განმავლობაში, მათ მიერ, განხორციელებულია უზარმაზარი სამუშაო – დაწყებული მონაწილეობით, სამოქმედო გეგმების შექმნით, კანონშემოქმედებით საქმიანობაში მონაწილეობით და საკანონმდებლო ცვლილებების ლობირებით. ჩატარებულია მრავალი ტრენინგი, ადგილობრივ დონეზე მოქმედებს ქსელები, რომლებიც აერთიანებს თანამოაზრეებს.

სამწუხაროდ, მოსახლეობის უმრავლესობა პასიურია, თუმცა არსებობს მცირე, მაგრამ ძალიან აქტიური ნაწილი რომელიც განათლებული, ინიციატივით ადამიანებისგან შედგება და ადგილობრივ მოსახლეობაშიც პატივისცემით სარგებლობენ. სწორედ ისინი შეიძლება იქცნენ ცვლილებების საყრდენად. განსაკუთრებული როლი ამ პროცესში ქალებს უკავიათ — მათი აქტიურობა და ჩართულობა განსაკუთრებით აღსანიშნავია.

არასამთავრობო ორგანიზაციებს გააჩნიათ პროექტების დაგეგმვის, პოლიტიკურ დოკუმენტებზე მუშაობის, სიტუაციის მონიტორინგისა და შეფასების, ასევე, ტრენინგების ჩატარების თანამედროვე ტექნოლოგიები. მათი კვალიფიკაციის ამაღლებისთვის დიდი ძალისხმევა გამოიყენეს საერთაშორისო ორგანიზაციებმა. ერთ-ერთი ყველაზე საინტერესო ტრენინგები, რომლებშიც მე მივიღე მონაწილეობა, ორგანიზებული იყო ევროკავშირისა და ეუთოს მიერ.

Exp-1: არასამთავრობო ორგანიზაციებმა ისე უნდა დააყენონ საკითხები, რომ მათ რეალური შედეგი მოყვეს. მაგალითად, მუნიციპალიტეტს აქვს განვითარების გეგმა, რომლის ფარგლებშიც ხელმძღვანელი ოთხი წლის განმავლობაში უნდა მუშაობდეს. თუმცა, არ არსებობს პროგრესის შეფასების მექანიზმი, თუ რა გაკეთდა პირველ წელს, რა შეიცვალა მეორეში, რა გაუმჯობესდა მესამეში და ა. შ. ამის თაობაზე შეკითხვა არავის უჩნდება.

თვითმმართველობა ხშირად არც კი განიხილავს ამას საკუთარი პასუხისმგებლობის ფარგლებში, არასამთავრობო სექტორი კი, უმეტეს შემთხვევაში, დუმის ამჯობინებს. ვითარება კიდევ უფრო გაუარესდა მას შემდეგ, რაც მერის პოზიცია არჩევითი გახდა. ამ ცვლილებამ საკრებულოს უფლებამოსილება მნიშვნელოვნად შეამცირა და შედეგად, მივიღეთ ის, რომ **ფაქტიურად მოიშალა მერიის სამსახურების მონიტორინგი.**

არსებობს მთელი რიგი საკითხებისა, რომლებიც გადახედვასა და შეცვლას საჭიროებს იქნება ეს ანგარიშგების სისტემა, გამჭვირვალობის მექანიზმები თუ ადგილობრივი მმართველობის მეტი აქტიურობა. თუმცა, დღევანდელი რეალობის გათვალისწინებით, პოლიტიკური ნების გარეშე ამ პრობლემების გადაჭრა შეუძლებელია.

ჩვენ ეს კარგად დავინახეთ შეხვედრებისას და მათ ინტერვიუებშიც — უკმაყოფილება არსებობს, მაგრამ ინიციატივები არ ისმის. ხალხს არ გააჩნია ისეთი მოთხოვნები, რომელიც პრობლემების რეალურ გადაჭრას უზრუნველყოფს.

Exp-2: ლაგოდეხში ჩვენ შევხვდით ორი არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენლებს. ისინი გვესაუბრნენ მათ მიერ განხორციელებულ რამდენიმე პროექტზე:

პირველი პროექტი – მზის პანელების დამონტაჟება. პანელები განთავსდა როგორც საზოგადოებრივ შენობებზე, ასევე გადაეცა სოციალურად დაუცველ ოჯახებს. პროექტის მთავარი მიზანი იყო მზის ენერგიის გამოყენების პოპულარიზაცია და რეგიონის განვითარების ხელშეწყობა.

მეორე პროექტი – ნარჩენების გატანის მანქანების შეძენა და ურნების განთავსება. პარალელურად, ჩატარდა საინფორმაციო კამპანია ნარჩენების დახარისხების შესახებ, რის შედეგადაც მოსახლეობამ დაიწყო ნარჩენების წინასწარ განაწილება გადამუშავებამდე. დღეს, ლაგოდეხში, მოქმედებს ნარჩენების მართვის ერთ-ერთი საუკეთესო მუნიციპალური სისტემა საქართველოში.

მესამე პროექტი – წყალდიდობების პრევენცია. ლაგოდეხი მდებარეობს ორ მდინარეს შორის, რომელთა ადიდება გაზაფხულზე შესაძლოა სერიოზული ზიანის მიზეზი გახდეს. შოვის ტრაგედიის შემდეგ ინიცირებულ იქნა წყლის დონის მონიტორინგის პროექტი. პოლონეთის მიერ მიწოდებული აღჭურვილობა დამონტაჟდა და გადაეცა ადგილობრივ თვითმმართველობას. თუმცა, სისტემა ამჟამად არ ფუნქციონირებს რადგან ადმინისტრაციულ ორგანოებს ჯერ არ გადაუწყვეტიათ, ვინ უნდა იყოს პასუხისმგებელი მის მომსახურებაზე. ერთადერთი მოთხოვნა ბატარეების პერიოდულად შეცვლა და ესეც არ სრულდება.

ამრიგად, რეგიონში ხორციელდება მნიშვნელოვანი ინიციატივები, მათი მდგრადობა კი პირდაპირ არის დამოკიდებული თანამშრომლობაზე და ადგილობრივი თვითმმართველობის ეფექტიან მუშაობაზე.

როგორ იწერება პროექტები? როგორც წესი, დონორები აცხადებენ საგრანტო კონკურსებს, სადაც დეტალურად არის გაწერილი, რა ამოცანების შესრულება შეუძლიათ არასამთავრობო ორგანიზაციებს და რა მიზნებისთვის არის შესაძლებელი დაფინანსების მოთხოვნა. ასევე, მკაფიოდაა განსაზღვრული ის მიმართულებები, რომელთა დაფინანსება კატეგორიულად აკრძალულია.

როდესაც ორგანიზაცია იღებს დაფინანსებას, დონორთან გაფორმებულ ხელშეკრულებას თან ერთვის პროექტი, სადაც დეტალურადაა აღწერილი მიზნები და ამოცანები, ასევე ბიუჯეტი – თითოეული თეთრი გაწერილია და ზუსტად არის მითითებული, რაში შეიძლება მისი გამოყენება. ჩემი 25-წლიანი გამოცდილებიდან გამომდინარე, შემიძლია დარწმუნებით ვთქვა, რომ არცერთი დონორი არ დააფინანსებს პროექტს, რომელიც, მაგალითად, სასაფლაოს ღობეების მშენებლობას გულისხმობს.

რეგიონებში ყველაზე მწვავე გამოწვევაა გზების ხარისხი, სასმელი წყალი, სკოლებისა და ბაღების ინფრასტრუქტურა, ჯანდაცვა. განსაკუთრებით კრიტიკულია გზების მდგომარეობა – სწორედ ამაზეა დამოკიდებული, შეძლებს თუ არა სოფელში მცხოვრები ადამიანი რაიონულ ცენტრამდე მისვლას. იქ ხომ უამრავი საქმე აქვს: ცნობების აღება, ექიმთან ვიზიტი და სხვა. თუ გზა ცუდია, გადაადგილება სამჯერ ძვირი ჯდება – ტაქსის დაქირავება უწევთ. ან სასწრაფო დახმარების მანქანა დროზე მოვა თუ არა სოფელში? შედეგად, ან სახლში რჩებიან, ან საერთოდ ტოვებენ სოფლებს და შვილებთან გადადიან საცხოვრებლად თბილისში.

ცალკე პრობლემა ნარჩენების გატანაა, ასევე სარწყავი არხების და შესაბამისი ინფრასტრუქტურის მოუწყვრეგებლობა. ჰაერის დაბინძურებაზე, განსაკუთრებით სამრეწველო ნარჩენებზე, ადგილობრივები ხშირად საუბრობენ – ეს მათთვის სერიოზული სატკივარია.

გარდა ამისა, ბავშვებსა და ახალგაზრდებს აკლიათ ყველაზე აუცილებელი: საბავშვო განვითარების ცენტრები, სპორტული მოედნები და გასართობი დაწესებულებები. სადამოს ექვსის შემდეგ სოფლები ფაქტობრივად "კვდებიან". სწორედ ამ ყველაფერმა მიიყვანა ბევრი ოჯახი იმ გადაწყვეტილებამდე, რომ სოფელი დაეტოვებინა.

ამ ყველაფერს კიდევ ერთ სერიოზულ პრობლემას ვამატებთ – საზღვრის ზონის გაფართოებით შექმნილ სირთულეებს. ადრე ეს ზონა 500 მეტრს მოიცავდა, ახლა კი თითქმის 1 კილომეტრამდე გაიზარდა. შედეგად, ბევრი სასოფლო-სამეურნეო მიწა ამ სივრცეში მოექცა. ამასთან, ადგილობრივ მოსახლეობას, ვინც ამ ტერიტორიაზე დაიბადა და მთელი ცხოვრება აქ იცხოვრა, საზღვრის გასასვლელად მხოლოდ 3-თვიანი ნებართვა ეძლევათ. მეტი – არა.

იმისათვის, რომ საკუთარ მიწაზე შევიდნენ, უნდა ჩავიდნენ რაიონულ ცენტრში, მოითხოვონ ნებართვა და დაბრუნდნენ უკან. ერთი გზის ფასი 30 ლარია, უკან დაბრუნებაც – 30 ლარი. ანუ მხოლოდ ერთი ნებართვის ასაღებად 60 ლარი სჭირდებათ გზაზე. უმეტესი პენსიონერია და პენსია კი, მხოლოდ 300 ლარია, ასეთი ხარჯი ძალიან მძიმე ტვირთია, განსაკუთრებით ხანდაზმულებისთვის. ეს ყველაფერი რეალური და მძაფრი პრობლემებია სასაზღვრო მუნიციპალიტეტებში.

მაგრამ კითხვა რჩება: ვინ უნდა მოაგვაროს ეს საკითხები?

D: რას იტყვით ადგილობრივ დონეზე არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ განხორციელებულ პროექტებზე?

Exp-2: არასამთავრობო ორგანიზაციები მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ რეგიონული განვითარების პროცესში, თუმცა მათი საქმიანობა ერთდროულად ძლიერი და წინააღმდეგობრივია. ერთი მხრივ, აქვთ აშკარა უპირატესობები:

- ფლობენ პროფესიულ მიდგომებს – იციან როგორ დაგეგმონ, განახორციელონ და მონიტორინგი გაუწიონ პროექტებს;
- აქვთ საერთაშორისო პარტნიორების მხარდაჭერა;
- ამოქმედებენ ადგილობრივი მოსახლეობის ყველაზე აქტიურ ნაწილს – განსაკუთრებით ქალებს;
- ქმნიან ინიციატივების ქსელებს და ავრცელებენ ადამიანის უფლებებზე დაფუძნებულ ღირებულებებს.

მეორე მხრივ, რეალობაში ხშირად ვხედავთ პრობლემებს:

- სუსტი კოორდინაცია ადგილობრივ თვითმმართველობებთან;
- ზოგჯერ ჩნდება ფორმალური აქტივობები, რომლებიც რეალურ ცვლილებებს არ იწვევს;
- ყურადღება იკვრება სიმბოლურ ან მეორეხარისხოვან თემებზე;
- მოსახლეობის ძირითადი ნაწილი პასიურია;
- ორგანიზაციების გავლენა სისტემურ, ხანგრძლივ ცვლილებებზე – საკმაოდ შეზღუდულია.

შედეგად, ისინი რჩებიან ადგილობრივი დემოკრატიის მნიშვნელოვან ელემენტად, თუმცა პოლიტიკური ნების, ინსტიტუციური მხარდაჭერისა და სისტემურ პროცესებში რეალური ჩართვის გარეშე, მათი პოტენციალი სრულად ვერ იხსნება.

Exp-1: სოფლის განვითარებისთვის გამოყოფილი ფინანსური რესურსები ზოგჯერ არაოპტიმალურად ნაწილდება ან არაეფექტიანად იხარჯება. მაგალითად, თანხები შეიძლება მიმართული იყოს საჯარო სივრცეების, როგორცაა სკვერები, მოედნები ან ავტობუსის გაჩერებები, მოწყობაზე იმ დასახლებებში, სადაც მოსახლეობის რაოდენობა მინიმალურია. ასეთ პირობებში, სასაფლაოების შემოღობვის პროექტები შეიძლება ჩაითვალოს უფრო პრიორიტეტულ და პრაქტიკულ საჭიროებად. აღნიშნული სახის დაფინანსების განაწილება შესაძლოა განპირობებული იყოს ბიუჯეტის დაგეგმილი ხარჯვის უზრუნველყოფის მიზნით, რაც ყოველთვის არ შეესაბამება სოფლის მოსახლეობის ცხოვრების ხარისხის გაუმჯობესების სტრატეგიულ მიზნებს. ამავდროულად, სასაფლაოების მოვლასთან დაკავშირებული პროექტები რჩება აქტუალურ საჭიროებად, მათ შორის მცირემოსახლეობიან სოფლებში. ეს განპირობებულია სასაფლაოების კულტურული და ემოციური მნიშვნელობით, რადგან მოსახლეობა, მიუხედავად სოფლის დაცლისა, აგრძელებს ნათესავების საფლავების მონახულებას, რაც ინარჩუნებს კავშირს მშობლიურ ადგილებთან.

D: სოფლის განვითარებისთვის განკუთვნილი თანხები ზოგჯერ არასწორად ნაწილდება, ან არაეფექტიანად იხარჯება. მაგალითად?

Exp-1: საქართველოს რეგიონებში მოქმედებს რამდენიმე მსხვილი პროექტი, მათ შორის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი არის ENPARD²³. ლაგოდეხი ერთ-ერთი პირველი მუნიციპალიტეტია, რომელიც ამ პროგრამაში ჩაერთო. თავდაპირველად ENPARD მუშაობდა მხოლოდ ოთხ რეგიონში, შემდეგ გაფართოვდა რვა, ხოლო მოგვიანებით – თორმეტ მუნიციპალიტეტზე. ლაგოდეხი იქცა ერთგვარ "ფოკუს რაიონად", სადაც არასამთავრობო სექტორის ჩართულობა საგრძნობლად აღემატებოდა სხვა მუნიციპალიტეტებს²⁴.

²³ <https://eu4georgia.eu/ka/enpard/> საქართველოში სოფლისა და სოფლის მეურნეობის განვითარება ევროკავშირის პრიორიტეტული მიმართულებებია, რომელსაც ევროკავშირი ENPARD პროგრამის ფარგლებში უჭერს მხარს

²⁴ მაგ., შემოწმავდ „ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტის ადგილობრივი განვითარების სტრატეგია 2016-2020“ <https://eu4georgia.eu/enpard-localactiongroups/>

სულ სხვა ვითარებაა საგარეჯოში, გარდაბანში და ზოგადად ქვემო ქართლში - აქ არასამთავრობოები მინიმალური აქტიურობით გამოირჩევიან. არასამთავრობო სექტორი ვერ ცვლის სისტემას (ეს არც არის მათი პირდაპირი მოვალეობა), თუ ადგილობრივი ხელისუფლება თავად არ არის სათანადო დონეზე პასუხისმგებელი და მოქმედი. სწორედ ამ შეუსაბამობის გამო, პროექტი ფორმალურად ხორციელდება, მაგრამ არ არის ბმაში სისტემურ დონეზე ადგილობრივ მმართველობასთან. შესაბამისად, მისი შედეგი ვერ გამოიყენება სრულყოფილად და გრძელვადიანად.

რიგ შემთხვევებში კი მინიმუმაც არ კეთდება იმისთვის, რომ პროექტის შედეგი შენარჩუნდეს. მაგალითად, ადგილობრივ თვითმმართველობებს ხშირად არ აქვთ უფლება შექმნან შესაბამისი სამსახური, რომელიც უზრუნველყოფს ახალი ინფრასტრუქტურის მოვლას. ხშირად, პროექტის ფარგლებში, ადგილობრივებს ჩუქნიან ტექნიკას ან მოწყობილობებს, მაგრამ მათ ექსპლუატაციაზე პასუხისმგებელი პირი/სტრუქტურა არ არსებობს. შედეგად, ეს მოწყობილობები ნადგურდება ან საერთოდ არ გამოიყენება. გარდა ამისა, მუნიციპალიტეტებისთვის, ერთ-ერთ ყველაზე მტკივნეულ საკითხად რჩება სასმელი წყლის მიწოდება. ეს სფერო, რომელიც თავდაპირველად ადგილობრივი ხელისუფლების პასუხისმგებლობა უნდა ყოფილიყო, დღეს მთლიანად ცენტრალურ სტრუქტურებზეა გადატანილი, რაც საგრძნობლად ზღუდავს ადგილობრივ დონეზე ეფექტურ მართვას. ცენტრალურ ხელისუფლებას არ აქვს საკმარისი მოქნილობა, რომ სწრაფად მოაგვაროს პრობლემები ადგილზე, ხოლო თვითმმართველობებს არ გააჩნიათ არც სათანადო ბიუჯეტი და არც სამართლებრივი ბერკეტები, დამოუკიდებელი გადაწყვეტილებების მიღებისთვის. შედეგად, მოსახლეობა წლების განმავლობაში ელოდება მნიშვნელოვან ინფრასტრუქტურულ პროექტებს.

ანალოგიური სურათია გზების მოწყობის საკითხშიც. ცენტრალური ბიუჯეტი აფინანსებს ძირითად მაგისტრალურ გზებსა და ტრასებს, მაშინ როცა შიდა, სოფლის ან გამჭოლი გზებისთვის მუნიციპალიტეტებს რჩებათ მინიმალური რესურსი. გარდა ამისა, მუნიციპალური განვითარების ფონდი განკარგავს იმ პროექტებს, რომლებიც წესით, ადგილობრივმა თვითმმართველობამ დამოუკიდებლად უნდა განახორციელოს. საბოლოო ჯამში, ცენტრალიზებული მართვა აბსოლუტურად უკარგავს აზრს თვითმმართველობის ფუნქციონირებას.

გარემოზე ზემოქმედების საკითხიც მთლიანად ცენტრალიზებულია და გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს პრეროგატივა გახდა. მეტიც, მუნიციპალიტეტებს არ გააჩნიათ საკმარისი უფლება-მოსილება, რათა ეფექტურად გააკონტროლონ გარემოსდაცვითი საკითხები, მეტიც, მათი წამოწევის უფლებაც კი არ აქვთ, ვინაიდან ეს მათ ფუნქცია/მოვალეობებში არ შედის. მაგალითად, გარდაბანში ცემენტის წარმოებას, თბოელექტროსადგურს (GRES) და სხვა მსხვილ საწარმოებს გარემოსდაცვითი პრობლემები აქვთ, მაგრამ მუნიციპალიტეტი ამაზე რეაგირებას ვერ ახდენს, რადგან დღევანდელი კანონმდებლობით, ეს მისი კომპეტენციის სფეროში არ შედის. ადგილობრივ ხელმძღვანელებს ეშინიათ, ამ საკითხის წამოჭრა, რადგან გადაწყვეტილების მიღება თბილისში ხდება. არა და ადგილობრივ ხელისუფლებას უნდა ჰქონდეს უფლება, ეს საკითხები წამოაყენოს და მოითხოვოს შესაბამისი რეგულაციების დაცვა.

ამავე პრინციპით უნდა განვითარდეს სარწყავი წყლის მართვა. დღეს მელიორაციის სისტემა სრულად ცენტრალიზებულია, საჭიროა თვითმმართველობებს გააჩნდეთ სისტემის მართვის მოწესრიგების საკუთარი ბერკეტები. მიუხედავად იმისა, რომ ამ უფლებების გადაცემაზე წლებია საუბარი მიმდინარეობს, მაგრამ რეალურად ეს არ განხორციელებულა. დეცენტრალიზაციის კრიტიკულად მნიშვნელოვანია, ვინაიდან მუნიციპალიტეტებს სჭირდებათ როგორც ფუნქციური, ასევე ფინანსური დამოუკიდებლობა. დღეს ეს სისტემა ინერციით მოძრაობს – არ არსებობს ცვლილებებისკენ მიმართული არანაირი მოტივაცია. თუ ცენტრალური ხელისუფლება გადაწყვეტს, რომ

თვითმმართველობებს მეტი ფუნქცია გადაეცეს, ინიციატივა ავტომატურად გადაინაცვლებს ადგილობრივ დონეზე.

D: როგორ უნდა გაჩნდეს ინიციატივა ადგილებზე?

Exp-1: როდესაც რეგიონებში დაინახავენ, რომ ცენტრალური ხელისუფლება დეცენტრალიზაციას ხელს უწყობს, ისინი აღარ დაუშვებენ არაკვალიფიციური გამგებლების და მოადგილეების დანიშვნას. თვითმმართველობები თავად დაიწყებენ მართვის პროცესის ოპტიმიზაციას.

საკადრო პოლიტიკა თავის დროზე გაცილებით მკაცრი იყო. 1990-2000 წლებში მუნიციპალიტეტის პირველი მოადგილე აუცილებლად ეკონომისტი უნდა ყოფილიყო. ეს პირი ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტროებთან იმყოფებოდა კომუნიკაციაში, მის კანდიდატურას კი სამინისტროს კოლეგია განიხილავდა და ამტკიცებდა. პირადად მე 1995 წელს ვიყავი პირველი მოადგილე და სწორედ ამ სისტემით, გასაუბრების შემდეგ დამამტკიცეს. ამ მიდგომამ ქვეყნის მასშტაბით კადრების კვალიფიკაციის ამაღლებას შეუწყო ხელი.

ამჟამად ვითარება აბსოლუტურად შეცვლილია: ადგილობრივ ხელისუფლებას არც ინიციატივა სჭირდება და არც კვალიფიკაცია. ყველაფერი ცენტრალური ხელისუფლების ბრძანებებს ემორჩილება. მაშინ ადგილებზე მუშავდებოდა ინფორმაცია, იგეგმებოდა ინდიკატორებზე დაფუძნებული სტრატეგიები, ბიუჯეტი ითვლებოდა, ხოლო პროცესებში კვალიფიციური კადრები იყვნენ ჩართული. დღეს კი ყველაფერი "მზამზარეულად" მოდის ცენტრიდან, ხოლო ადგილობრივი თვითმმართველობა მხოლოდ „მორჩილ-კეთილსინდისიერი“ შემსრულებლის როლში რჩება.

ამგვარი მიდგომით, თვითმმართველობის გაძლიერების ნაცვლად, მისი რეალური ფუნქციების ნიველირების პროცესის მოწმენი ვართ. პოლიტიკურ დონეზე დეცენტრალიზაციაზე საუბრობენ, მაგრამ ფაქტობრივად ყველაფერი პირიქითაა. რეგიონებს აღარ აქვთ საშუალება, მიიღონ მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებები იმ საკითხებზე, რაც უშუალოდ მათ ეხება. საკითხი სასწრაფოდ უნდა გადაიჭრას, თუ ვსაუბრობთ რეალურ თვითმმართველობაზე, და არა მხოლოდ ფორმალურ სტრუქტურაზე. ეს არ არის უბრალოდ ერთი კონკრეტული თემა – ეს ძირითადი პრობლემაა, რომელიც ადგილზე ნათლად გამოჩნდა. რჩება შთაბეჭდილება, რომ რეალურად ბევრი რამის გაკეთებაა შესაძლებელი, მაგრამ ადგილობრივი ხელისუფლება უსუსურია და არაფრის გაკეთების უნარი არ შესწევს.

D: იორმულანლოს შემთხვევაში რატომ იყო ასეთი მძიმე ვითარება წყლის უზრუნველყოფის მხრივ?

Exp-1: ეს არახალია – საბჭოთა პერიოდიდან მოყოლებული, ამ რეგიონს წყლის სისტემები არასოდეს ჰქონია სათანადო დონეზე განვითარებული. მოსახლეობა ჩივის, რომ მიწები ირანელებზე გასხვისდა, მიწების ნაწილი 2000-ების დასაწყისიდან გაიყიდა კერძო მფლობელებზე, შედეგად, მათ საკუთარი სახსრებით მოაწყვეს წყლის სისტემები, რადგან სახელმწიფო მხარდაჭერა არ ჰქონდათ. მაგალითად, რამდენიმე წლის წინ ბიზნესმენმა თემურ უგულავამ, რომელიც „აჭარა ჯგუფთან“ და „რუმის“ სასტუმროებთან არის დაკავშირებული, საგარეჯოში შეიძინა მიწები. 11 მილიონი ლარი დახარჯა, წყლის სისტემის გაყვანისთვის და 11 კილომეტრის მანძილიდან გამოიყვანა წყალი.

ამ რეგიონის ცხელი და მშრალი კლიმატური პირობები განაპირობებს, რომ სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობა წყლის ხელმისაწვდომობის გარეშე ფაქტობრივად შეუძლებელია. თუმცა, სასმელი და სარწყავი წყლის სისტემების განვითარებისთვის საჭირო ღონისძიებები ჯერ კიდევ არასაკმარისად ხორციელდება, რაც ზღუდავს სოფლის მეურნეობის განვითარების პერსპექტივებს.

იორმულანლო, რომელიც საგარეჯოს მუნიციპალიტეტში მდებარეობს, მაგალითად, მწვავე წყლის პრობლემის წინაშე დგას, მანავი კი, სადაც წყლის პრობლემა არ არის, საკმაოდ

ახლოსაა. იორი – წყალუხვი მდინარე – აქვეა, მაგრამ წყლის პრობლემა მაინც მწვავედ დგას და ეს მხოლოდ იორმულანლოს არ შეეხება. წლების განმავლობაში მსგავსი სოფლები ყურადღების მიღმა რჩებოდა, არ აქვს მნიშვნელობა, ქართული, აზერბაიჯანული თუ სომხური სოფელია – ყველა ერთნაირად იგნორირებული იყო. სახელმწიფო რესურსები, ძირითადად, რაიონული ცენტრების განვითარებაზე იყო ორიენტირებული, რამაც გარკვეულწილად შეაფერხა სოფლების ინფრასტრუქტურული გაუმჯობესება.

არსებულ პრობლემის მოგვარებას მოსახლეობა სხვადასხვა გზებით ცდილობს – ზოგი მეზობელი სოფლიდან ეზიდება წყალს, ზოგი წყალს მანქანებიდან ყიდულობს, რაც ძალიან ძვირი ჯდება. მსგავსი ვითარებაა მარნეულშიც, გარდაბანში და სხვა რეგიონებში. იგივე „მიგდებული“ სოფლები, იგივე მოუგვარებელი პრობლემები, იგივე მმართველობითი უსუსურობა.

გარდა ამისა, ბოლო წლებში არ განხორციელებულა არც ერთი მასშტაბური პროექტი წყლის უზრუნველყოფის მიმართულებით. არც დღევანდელმა და არც წინა მთავრობამ ამ საკითხის მოსაგვარებლად რეალური ნაბიჯები არ გადადგა. ძველი სისტემები ფუნქციონირებს, მაგრამ ფაქტობრივად აღარ მუშაობს. სანამ სახელმწიფო დონეზე არ მოხდება პრობლემის აღიარება და პრიორიტეტების გადახედვა ვითარება არ შეიცვლება.

D: რას გვეტყოდით სოფლის განვითარების პრობლემებზე საქართველოში.

სოფლის განვითარება მნიშვნელოვანია, მაგრამ საჭიროა სწორად გათვლილი პოლიტიკა. სოფელი უნდა იყოს ძლიერი და მდგრადი, აუცილებელი არ არის, რომ ქალაქსა და სოფლებს შორის მოსახლეობის რაოდენობრივი ბალანსი 50/50 იყოს.

მსოფლიო პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ თანამედროვე ცივილიზაცია ურბანიზაციისკენ მიდის, რაც ბუნებრივი პროცესია. ევროპულ ქვეყნებში სოფლის მოსახლეობის წილი, ჩვეულებრივ 9-12%-ის ფარგლებშია, მაშინ, როდესაც საქართველოში ეს მაჩვენებელი დღემდე 40-42%-ია. თუ სოფლის მოსახლეობის შენარჩუნება სურს სახელმწიფოს, ეს უნდა მოაგვაროს და არა ხელოვნურად, არამედ მათი ცხოვრების ხარისხის გაუმჯობესებით. თუ სოფელში ცხოვრება უნდა იყოს მიმზიდველი, უნდა შეიქმნას შესაბამისი პირობები: ინფრასტრუქტურა, ეკონომიკური პერსპექტივები, სოციალური მომსახურებები, სწორი განვითარების გეგმა, რომელიც ხელს შეუწყობს არა უბრალოდ სოფლის შენარჩუნებას, არამედ მის გაძლიერებას.

მნიშვნელოვანია, რომ სოფლის პოლიტიკა არ იყოს მიტოვებული სტიქიური პროცესების პირისპირ, არამედ იყოს სტრატეგიულად დაგეგმილი და განვითარებაზე ორიენტირებული. მაგალითად, ატამი, რომელიც ექსპორტზე გადის და მისი წარმოება უკვე კლასტერის ტიპის სტრუქტურაა მიუხედავად იმისა, რომ ადგილობრივ ფერმერებს ერთმანეთთან პირდაპირი კავშირი არ აქვთ და კოოპერაციაშიც არ არიან გაერთიანებულები. შეიძლება ითქვას, ეს ჰგავს ბუნებრივად ჩამოყალიბებულ კლასტერებს, მათ აერთიანებთ საერთო ინტერესები, საერთო ინფრასტრუქტურა - საწყობები, მაცივრები, შესაფუთი და დამაფასოებელი პუნქტები.

აღნიშნული კლასტერული სტრუქტურა სპონტანურად ჩამოყალიბდა რეგიონის ეკონომიკური და ბუნებრივი პოტენციალის გამო, რამაც ხელი შეუწყო ატამის წარმოების ზრდას. მაღალი ხარისხის, მოთხოვნადი პროდუქტის წარმოებამ განაპირობა ამ პროცესის თანმიმდევრული განვითარება: ერთი ფერმერის ინიციატივას მოჰყვა სხვა მწარმოებლების ჩართვა, რამაც გამოიწვია წარმოების მასშტაბის გაფართოება. ეს პროცესი, ფაქტობრივად, ბუნებრივი განვითარების შედეგია, რომელიც ეფუძნება რეგიონის კონკურენტულ უპირატესობებს.

თუმცა, მსგავსი მოდელის განზოგადება სხვა რეგიონებში რთულია ფინანსური რესურსების შეზღუდვის გამო, რაც ზღუდავს სპონტანური კლასტერული სტრუქტურების ფორმირებას. შესაბამისად, აუცილებელია სისტემური და პროგრამული მიდგომების

განხორციელება, რომელიც უზრუნველყოფს წარმოების ორგანიზებასა და გრძელვადიან განვითარებას.

პროცესის ერთ-ერთი ხელმძღვანელი, ინიციატორი და ავტორი უნდა იყოს თვითმმართველობა. მან უნდა შეასრულოს აქტიური როლი ადგილობრივი ეკონომიკური პროექტების შექმნასა და განვითარებაში. ერთ-ერთ პრიორიტეტულ ხაზად უნდა ჩამოყალიბდეს პროგრამული ინიციატივა - „ქვემოდან ზემოთ“. დღეს სამწუხაროდ სამივე პილოტურ მუნიციპალიტეტში ასეთი ინიციატივი საქმიანი ხედვა და ინიციატივა პრაქტიკულად არ არსებობს.

დღეს ინტენსიურ ბალებს ვერ მიეწოდება წყალი მაშინ, როცა ყველაზე მეტად სჭირდებათ. ეს თემა უნდა მუშავდებოდეს ადგილობრივი ხელისუფლების დონეზე, რადგან ინტენსიური ბალები წყალს მარტიდანვე მოითხოვენ, მათთვის აუცილებელია მუდმივი კვება, მცენარეთა დაცვის პრეპარატები და წვეთოვანი მორწყვა. ამ დროს მელიორაციის სისტემა ისეა მოწყობილი, რომ წყლის მიწოდება მაისის ბოლოს ან ივნისის დასაწყისში იწყება. არ არსებობს წყალშემგროვებლები, წყლის მარაგი არ იქმნება სეზონის დასაწყისში, მაშინ როცა ეს აუცილებელია.

მელიორაციის ცენტრალიზებული მოდელი უარყოფითად აისახება ფერმერებზე. ბევრ მეურნეს გაუფუჭდა და გაუხმა ინტენსიური ბალები სწორედ წყლის დეფიციტის გამო. ამიტომ, ადგილობრივი ხელისუფლების აქტიური ჩართულობა აუცილებელია. პასუხისმგებელი და კომპეტენტური ხელმძღვანელი, რომელიც ფერმერების პრობლემებს კარგად იცნობს, შეძლებს გადადგას შესაბამისი ნაბიჯები, მაგალითად, მოითხოვოს: „გამოვყოთ თანხები წყალშემგროვებელი სისტემის შესაქმნელად, რათა მარტსა და აპრილში დაგროვებული წყალი მაისსა და ივნისში არ გამოიწვიოს დეფიციტი.“

არარაციონალურად ხდება წყლის მართვა: მარნეულიდან წამოსული წყლის დიდი ნაწილი თებერვალსა და მარტში აზერბაიჯანში მიედინება, ამის შემდეგ კი, როცა ადგილობრივ ფერმერებს წყალი ყველაზე მეტად სჭირდებათ, მარაგი აღარ ჰყოფნით. ამიტომ ვამახვილებთ ყურადღებას მელიორაციაზე. მელიორაციას უნდა ჰყავდეს მეორე დონე – ადგილობრივი თვითმმართველობები უნდა იყვნენ ჩართულნი პროცესში. ცენტრალიზებული სისტემა ამ პრობლემებს ვერ გადაწყვეტს – მუნიციპალიტეტს უნდა ჰქონდეს სათანადო უფლებები, რათა ეს საკითხები თავად მოაგვაროს.

როდესაც ადგილობრივ ხელისუფლებას აქვს ინტერესი, ის მოითხოვს ცვლილებებს და მოქმედებს. მაგალითად, როცა მადნეულის და კვარციტის საკითხებს განვიხილავდი, სამინისტროში მეთვალყურეთა საბჭოს წევრი ვიყავი. მქონდა შესაძლებლობა აზრი გამომეთქვა და მომეთხოვა. მიუხედავად იმისა, რომ კანონით ხმის უფლება არ მქონდა, ეს მაინც მჭირდებოდა, რომ რაიმე მნიშვნელოვანი საკითხი არ გამომრჩენოდა, როგორც რაიონის ხელმძღვანელს. მაგალითად, წყალში ჩაშვება, გაფრქვევა, ეკოლოგიური დაბინძურება და მასთან დაკავშირებული პრობლემები. წიაღის გადასახადი ნორმატივების განსაზღვრა, რომელიც პირდაპირ ეხებოდა ადგილობრივ ბიუჯეტს და შესაბამისად სოციალურ-ეკონომიკურ თემებს. დღეს კი მუნიციპალიტეტებს ასეთი პროცესებიდან სრულიად აშორებენ, არ აქვთ უფლება რეალურად ჩაერიონ, რაიმე მოითხოვონ და მითუმეტეს გააკონტროლონ.

რუსთავის მაგალითი აქ მაღიან კარგი იქნება. როგორც თვითმმართველი ქალაქი, რუსთავმა თვითონ შეიმუშავა რამდენიმე პროექტი და თავად გამოყო თანხები ჰაერის ხარისხის გაუმჯობესებისა და გამწვანებისთვის. მათ პირდაპირ მოლაპარაკებები აწარმოეს მსხვილ საწარმოებთან – ცემენტის, აზოტის და სხვა დამაბინძურებელ კომპანიებთან. მათი ჩართულობის გარეშე ეს პროცესები ვერ განხორციელდებოდა.

D: მაშინ რატომ არ შეუძლია იგივე სხვა მუნიციპალიტეტს? ლოგიკურად, თუ რუსთავს აქვს ამის შესაძლებლობა, სხვასაც უნდა ჰქონდეს, არა?

Exp-1: პრობლემა ისაა, რომ ადგილობრივი ხელისუფლება ვერ ბედავს საკითხების დაყენებას. მუნიციპალიტეტი ვერ აგზავნის მოთხოვნას, რომ საწარმო გარემოს აბინძურებს და მისი დაჯარიმება საჭიროა, თუმცა რეგიონის მდგრადი განვითარება პრიორიტეტულია და ამას წესით უნდა აკეთებდნენ.

ეს ხდება რამდენიმე მიზეზის გამო:

- კორუფცია და გარიგებები – საწარმოს და ხელისუფლებას შორის არსებობს არაფორმალური შეთანხმებები;
- კონფორმიზმი – ადგილობრივი ლიდერები უბრალოდ არ ცდილობენ სიტუაციის შეცვლას ან გამწვავებას;
- მოსახლეობის პასიურობა – მოსახლეობას ეს საკითხები არ აინტერესებს ან ემინია კონფლიქტში შესვლა. ისინი ფიქრობენ, რომ ზედმეტი აქტიურობა მათთვის შეიძლება ცუდად დასრულდეს.

მთავარი პრობლემა ის არის, რომ მოქალაქეებმა არ იციან საკუთარი უფლებები და მოვალეობები, რადგან არ აქვთ ინფორმაცია და არ არიან ჩართულები პროცესებში, ისინი ვერ იცავენ საკუთარ ინტერესებს, ამიტომაც სისტემა კვლავ ინერტული რჩება და ცვლილებებიც არ ხდება.

მოსახლეობის ნაწილი არ მოქმედებს, რადგან ფიქრობს, რომ პროტესტი იმაზე მეტ საფრთხეს შეუქმნის, ვიდრე პრობლემის მოგვარებაა. ეს შიში გაძლიერებულია იმით, რომ ადგილობრივ ხელისუფლებას ბევრი ბერკეტი აქვს მოსახლეობის კონტროლისთვის.

ამ პრობლემას მეორე მხარეც აქვს. არავისთვის არახალია, რომ ბევრი ადამიანი კრიმინალურ საქმიანობას ეწევა ამ რეგიონში. სახელმწიფო სწორედ არსებულ ინფორმაციას იყენებს საზოგადოებაზე ზეწოლისთვის. „მთავრობას ხალხი უჭირავს ამით“ – ანუ, როცა დასჭირდებათ, ინფორმაციას წინააღმდეგობის ჩასახშობად გამოიყენებენ, მაგრამ გამოსავალი დესტრუქციულ ქმედებებში არ არის და ყოველივე არ უნდა გადაიზარდოს კონფრონტაციაში. საჭიროა, ჩამოყალიბდეს ისეთი ჯგუფები, რომლებიც საქმიანი, კონსტრუქციული მიდგომით იმოქმედებენ და სადაც გაერთიანდებიან სუფთა, პატიოსანი ადამიანები, რომლებიც რეალურად შეეცდებიან პრობლემების მოგვარებას.

მაგრამ მთავარი ისევ პოლიტიკური ნებაა. თუ მმართველ გუნდს არ აქვს სურვილი, რომ ცვლილებები რეალურად გაატაროს, პროცესს განვითარება არ უწერია. ამიტომაც, პასუხისმგებლობა თავად მმართველმა გუნდმა უნდა იკისროს და წინასაარჩევნოდ, ეს საკითხები უნდა იქცეს დღის წესრიგის ნაწილად. თუ დეცენტრალიზაციის სტრატეგიას აწერ ხელს, მაშინ შეასრულე კიდეც – წინააღმდეგ შემთხვევაში, ყოველივე მხოლოდ ქაღალდზე დაწერილი უსარგებლო დოკუმენტია.

Exp-2: რა სისტემური ფაქტორები აფერხებს სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის მიერ გამოვლენილი დარღვევების (მაგალითად, ადგილობრივი ხელისუფლების მიერ სამუშაოების დაბალი ხარისხით შესრულების) ეფექტიან გამოსწორებას, მიუხედავად საჯარო დასკვნებისა, და როგორ შეიძლება პოლიტიკური ნებისა და დეცენტრალიზაციის სტრატეგიის განხორციელების გაძლიერება, რათა უზრუნველყოფილ იქნას ფინანსური რესურსების ეფექტიანი მართვა და ადგილობრივი მმართველობის ანგარიშვალდებულება?

Exp-1: სახელმწიფო აუდიტის ეფექტიანობა და მისი დასკვნების განხორციელება მნიშვნელოვან სისტემურ გამოწვევებთანაა დაკავშირებული. ჩემი გამოცდილებიდან, როგორც კონტროლის პალატის ერთ-ერთი დეპარტამენტის ხელმძღვანელის, რომელიც 120-მდე აუდიტორის საქმიანობას ხელმძღვანელობდა, შემიძლია დავადასტურო, რომ სახელმწიფო აუდიტის სამსახური მაღალი პასუხისმგებლობით ასრულებს თავის ფუნქციებს. „სახელმწიფო აუდიტის შესახებ“ კანონი ავალდებულებს აუდიტორებს, ზუსტად აღწერონ ყველა გამოვლენილი დარღვევა, რადგან ნებისმიერი გადაცდომა მათ სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას იწვევს. აუდიტორის მიერ წარდგენილი

ფაქტები ობიექტურად უნდა აისახოს ანგარიშებში, ხოლო შეფასებისა და გადაწყვეტილების მიღების პროცესი ხელმძღვანელობის პასუხისმგებლობაა.

თუმცა, მიუხედავად აუდიტის მაღალი სტანდარტებისა, გამოვლენილი დარღვევების გამოსწორება ხშირად არ ხორციელდება. მაგალითად, ზოგიერთ შემთხვევაში, ადგილობრივი ხელისუფლების მიერ არაეფექტიანი ან დაბალი ხარისხის სამუშაოების შესახებ ანგარიშები საჯაროდ ხელმისაწვდომია, მაგრამ შესაბამისი ზომები არ მიიღება. ეს პრობლემა სისტემური ხასიათისაა და განპირობებულია, ნაწილობრივ, პოლიტიკური ნების ნაკლებობით, რაც ხელს უშლის ანგარიშვალდებულების მექანიზმების განხორციელებას. ცალკეულ შემთხვევებში, დარღვევებში მონაწილე პირები, მაგალითად, არაკეთილსინდისიერი ტენდერების ორგანიზატორები, არა მხოლოდ თავს არიდებენ პასუხისმგებლობას, არამედ ზოგჯერ პოლიტიკური მხარდაჭერით მნიშვნელოვან თანამდებობებს იკავებენ, რაც კიდევ უფრო ამძიმებს სისტემის ნაკლოვანებებს.

ამ პრობლემის გადაჭრა მოითხოვს არა მხოლოდ აუდიტის მაღალი ხარისხის შენარჩუნებას, არამედ საზოგადოების აქტიურ ჩართულობას. მუნიციპალიტეტების მოსახლეობამ და სამოქალაქო ჯგუფებმა უნდა გააძლიერონ ზეწოლა, რათა გამოვლენილ დარღვევებზე მოხდეს საჯარო განხილვა და შესაბამისი ზომების მიღება. ისტორიულად, გარკვეულ პერიოდებში, მაგალითად, ედუარდ შევარდნაძის მმართველობის დროს, მსგავსი საკითხები შედარებით მეტი გამჭვირვალობით განიხილებოდა, თუმცა შემდგომ, განსაკუთრებით 2000-იან წლებში, ეს პროცესი შენელდა, რამაც გაზარდა სისტემური გაუმჭვირვალობა.

მე მწამს, რომ ანგარიშვალდებულებისა და ეფექტიანი მმართველობის მისაღწევად აუცილებელია სამოქალაქო საზოგადოებისა და პოლიტიკური ნების ერთობლივი ძალისხმევა, რათა გამოვლენილი დარღვევები არ დარჩეს მხოლოდ ქაღალდზე, არამედ გამოიწვიოს რეალური ცვლილებები.

ადგილობრივი თვითმმართველობა და რეგიონების მდგრადი განვითარება: გამოწვევები, რესურსები და პერსპექტივები

ექსპერტთა და რესპონდენტთა ინტერვიუებზე დაფუძნებული ანალიზი

1. ადგილობრივი თვითმმართველობის დეცენტრალიზაცია

1.1 ადგილობრივი თვითმმართველობის არაეფექტიანობა

პრობლემა: ადგილობრივი თვითმმართველობა ვერ ასრულებს თავის ძირითად ფუნქციებს, რაც იწვევს სოციალურ და ეკონომიკურ პრობლემებს.

პრობლემის აღწერა: მუნიციპალური მმართველობა ფორმალურად არსებობს, თუმცა ფაქტობრივად იგი ვერ ახერხებს ეფექტიანად მართოს ინფრასტრუქტურული, ეკონომიკური და სოციალური საკითხები. გადაწყვეტილებები ხშირად მიიღება ცენტრალური ხელისუფლების დონეზე, ადგილობრივი კონტექსტის გათვალისწინების გარეშე.

შედეგი: მუნიციპალიტეტები ვერ ახორციელებენ რეალურ პოლიტიკას და მოსახლეობა არ გრძნობს ადგილობრივი მმართველობის ეფექტიანობას, რაც ნეგატიურად აისახება რეგიონების განვითარებაზე.

„დღეს თვითმმართველობა თითქმის „განყენებული“, ფორმალური სტრუქტურაა, რადგან დეცენტრალიზაციის გეგმა არ სრულდება.“ (Exp-G. Ts.²⁵)

„ადგილობრივი თვითმმართველობა საქართველოში ფიქცია გახდა. თუ მისიანისგან მოდის რამე, კეთდება, თუ არა, არავინ გააკეთებს.“ (G-2)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- ადგილობრივი ხელისუფლების როლის გაძლიერება და მისთვის მეტი უფლებამოსილების გადაცემა;
- მუნიციპალური დონის ხელმძღვანელობის კვალიფიკაციის ამაღლება;
- ადგილობრივ დონეზე გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში მოქალაქეების ჩართულობის გაზრდა.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

ადგილობრივი თვითმმართველობის ეფექტიანობის გაზრდა კრიტიკულად მნიშვნელოვანია, რათა მოქალაქეებმა იგრძნონ მისი ფუნქციურობა. აუცილებელია, რომ მუნიციპალიტეტებს მიეცეთ მეტი ავტონომია და ადგილზე გადაწყვეტილებების მიღების შესაძლებლობა.

1.2 ადგილობრივი თვითმმართველობის ცენტრალიზებული მართვა

პრობლემა: მუნიციპალიტეტები ვერ იღებენ რეალურ გადაწყვეტილებებს, რადგან ცენტრალური ხელისუფლება მართავს მათ საქმიანობას.

პრობლემის აღწერა : მიუხედავად იმისა, რომ კანონის მიხედვით ადგილობრივი თვითმმართველობები უნდა იყვნენ დამოუკიდებელი, რეალურად გადაწყვეტილებები მიიღება ცენტრალურ დონეზე. ადგილობრივ ხელისუფლებას არ აქვს ბერკეტები რეგიონისთვის საჭირო პროექტების დასაგეგმად და განსახორციელებლად.

შედეგი: რეგიონები ვერ ავითარებენ საჭირო პოლიტიკას და რჩებიან ცენტრალური ხელისუფლების გადაწყვეტილებების მოლოდინში, რაც აფერხებს ადგილობრივ ინიციატივებს.

„ადგილობრივი თვითმმართველობის ინერტულობა პირდაპირ არის დაკავშირებული მის ფუნქციონალურ შეზღუდვებთან. როდესაც თვითმმართველობას არ აქვს შესაძლებლობა,

²⁵ Exp-G. Ts. - ექსპერტი გოჩა ცოჭუაშვილი

იმოქმედოს, ის ვერ იღებს პასუხისმგებლობას. ფუნქციონალური დატვირთვის გარეშე, თვითმმართველობა მხოლოდ ფორმალური სტრუქტურაა, რომელიც ვერც ინიციატივას ავითარებს და ვერც რეალურ პოლიტიკას ახორციელებს. (Exp-G.Ts.)

"ზემოდან მოდის. თუ ზედა ემელონი არ ასრულებს ვალდებულებას, ქვედა ემელონი ამას არასოდეს გააკეთებს." (G-1)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- დეცენტრალიზაციის გაძლიერება და ადგილობრივი ბიუჯეტების დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფა;
- გადაწყვეტილებების მიღებაში მუნიციპალიტეტებისთვის მეტი უფლებების გადაცემა;
- ადგილობრივ დონეზე დაგეგმვის მექანიზმების გაძლიერება.

დასკვნები და რეკომენდაციები: დეცენტრალიზაციის გარეშე ადგილობრივი განვითარება შეუძლებელია. აუცილებელია, რომ თვითმმართველობებმა მიიღონ გადაწყვეტილებები დამოუკიდებლად და არ იყვნენ ცენტრალური მთავრობის პირდაპირი კონტროლის ქვეშ.

1.3 არასაკმარისი დაფინანსება და არასწორი პრიორიტეტები

პრობლემა: ადგილობრივი თვითმმართველობები ფინანსურად დამოუკიდებელნი არ არიან და მათი ბიუჯეტები არარაციონალურად ნაწილდება.

პრობლემის აღწერა : რეგიონებს არ გააჩნიათ საკუთარი შემოსავლის წყაროები, მათი ბიუჯეტი დამოკიდებულია ცენტრალური ხელისუფლების მიერ გამოყოფილ თანხებზე. აქედან გამომდინარე, ბევრი მნიშვნელოვანი პროექტი ვერ ხორციელდება, ხოლო დაფინანსება ხშირად არამიზნობრივად ნაწილდება.

შედეგი: ადგილობრივ დონეზე მნიშვნელოვანი პროექტები ვერ ხორციელდება, ხოლო თანხები იხარჯება ნაკლებად პრიორიტეტულ საქმეებზე.

"კომისიაზე პოზიციას ვაფიქსირებთ, ოქმშიც შეგვაქვს, მაგრამ არავინ გვისმენს, რადგან უკვე რამდენიმე კაცს გადაწყვეტილი აქვს საკითხი." (G-1)

"მუნიციპალური განვითარების ფონდი განკარგავს იმ პროექტებს, რომლებიც თვითმმართველობამ დამოუკიდებლად უნდა განახორციელოს." (Exp-G.Ts.)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- ადგილობრივი ბიუჯეტების ფინანსური დამოუკიდებლობის გაზრდა;
- ბიუჯეტის ხარჯვის პრიორიტეტის განსაზღვრა, რაც მოსახლეობის საჭიროებებზე იქნება ორიენტირებული;
- მოქალაქეების ჩართულობის გაზრდა ბიუჯეტის დაგეგმვის პროცესში.

დასკვნები და რეკომენდაციები: ადგილობრივი ბიუჯეტების დამოუკიდებლობა და გამჭვირვალობა აუცილებელია, რათა რესურსები სწორად და ეფექტიანად განაწილდეს.

1.4 საჯარო სამსახურების დაბალი ეფექტიანობა

პრობლემა: მუნიციპალიტეტებში საჯარო სამსახურები, ხშირად, ვერ უზრუნველყოფენ მომსახურების ეფექტიან მიწოდებას, რაც განპირობებულია ბიუროკრატიული პროცესებითა და სისტემური შეზღუდვებით.

პრობლემის აღწერა: ადგილობრივი მმართველობის სტრუქტურები ხასიათდება შეზღუდული მოქნილობითა და ოპერატიულობით, რაც ხელს უშლის მოქალაქეებისთვის საჭირო მომსახურების დროულ და ხარისხიან მიწოდებას. ბიუროკრატიული პროცედურები, გადაწყვეტილების მიღების ხანგრძლივი პროცესები და, ზოგ შემთხვევაში, თანამშრომელთა არასაკმარისი კვალიფიკაცია ან მოტივაციის ნაკლებობა ამცირებს საჯარო სამსახურების ეფექტიანობას. ეს ფაქტორები იწვევს მოქალაქეების უკმაყოფილებას და აფერხებს ადგილობრივი ხელისუფლების შესაძლებლობებს, უპასუხოს მოსახლეობის საჭიროებებს.

შედეგები: მოსახლეობა ხშირად ვერ იღებს საჭირო მომსახურებებს დროულად, რაც ამცირებს ნდობას ადგილობრივი მმართველობის მიმართ. თავის მხრივ, ადგილობრივი ხელისუფლება, სისტემური შეზღუდვების გამო, ვერ ახერხებს პრობლემების სწრაფ და ეფექტიან გადაჭრას, რაც ზღუდავს მუნიციპალიტეტების განვითარების პოტენციალს.

დეცენტრალიზაცია არ უნდა შემოიფარგლოს ფორმალური უფლებების გადაცემით – აუცილებელია, რომ ადგილობრივ დონეზე არსებობდეს შესაბამისი ფინანსური და ადმინისტრაციული რესურსები. (Exp-G.Ts.)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- მუნიციპალური საჯარო სამსახურის რეფორმა, კადრების გადამზადების სისტემის შექმნა;
- ბიუროკრატიული პროცედურების გამარტივება და გადაწყვეტილების მიღების პროცესის ოპტიმიზაცია;
- მოქალაქეებისთვის საჯარო მომსახურებების მეტი ხელმისაწვდომობა.

დასკვნები და რეკომენდაციები: მოქალაქეებს უნდა ჰქონდეთ უფრო ეფექტიანი და ხარისხიანი საჯარო მომსახურების მიღების შესაძლებლობა, რისთვისაც საჭიროა მართვის მოდერნიზაცია და კადრების გადამზადება.

1.5 ადგილობრივი პოლიტიკის არარსებობა და ინიციატივების ბლოკირება

პრობლემა: მუნიციპალიტეტებს არ აქვთ საკუთარი განვითარების სტრატეგიები, ხოლო ნებისმიერი ინიციატივა ხშირად იბლოკება ცენტრალური ხელისუფლების მხრიდან.

პრობლემის აღწერა : ადგილობრივი ხელისუფლება არ გეგმავს გრძელვადიან სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას, მათი მუშაობა ორიენტირებულია მოკლევადიან, ხშირად მხოლოდ ინფრასტრუქტურულ პროექტებზე. ამასთან, ცენტრალური ხელისუფლება ხშირად არ ამტკიცებს რეგიონული განვითარების ინიციატივებს, რაც ხელს უშლის მუნიციპალიტეტების დამოუკიდებლობას.

შედეგი: ადგილობრივი ეკონომიკა და სოციალური სექტორი ვერ ვითარდება, რეგიონებში ინიციატივები არ ხორციელდება, ხოლო თვითმმართველობები რჩებიან მხოლოდ ადმინისტრაციული ფუნქციების შემსრულებლებად.

„ადგილობრივმა ხელისუფლებამ პრაქტიკულად დაკარგა ადმინისტრაციულ-მმართველობითი დამოუკიდებლობა და ვეღარ მოქმედებს ცენტრალური ხელისუფლების გარეშე.“ (Exp-G.Ts.)

“ევროპული პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ იქ სადაც არსებობს ცენტრიდანული პოლიტიკა აუცილებელია იყოს ცენტრისკენული ინიციატივები.“ (Exp-G.Ts.)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- ადგილობრივ თვითმმართველობებს უნდა ჰქონდეთ შესაძლებლობა შეიმუშაონ და განახორციელონ გრძელვადიანი განვითარების გეგმები;
- ცენტრალური ხელისუფლების მხრიდან უნდა შემცირდეს ბიუროკრატიული ბარიერები რეგიონული ინიციატივების დასამტკიცებლად;
- მუნიციპალიტეტებმა უნდა განავითარონ ეკონომიკური და სოციალური ინიციატივები, რომლებიც შესაბამისობაში მოვა ადგილობრივი მოსახლეობის საჭიროებებთან.

დასკვნები და რეკომენდაციები: ადგილობრივმა თვითმმართველობებმა უნდა მოიპოვონ მეტი ავტონომია და შესაძლებლობა განახორციელონ საკუთარი ინიციატივები, რათა რეგიონები განვითარდეს ადგილობრივი საჭიროებების გათვალისწინებით.

1.6 მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის პრობლემები

პრობლემა: მუნიციპალიტეტებში ინფრასტრუქტურა განუვითარებელია, ხოლო არსებული ობიექტები კი, უმეტესად მოუვლელი ან არასწორად დაგეგმილი.

პრობლემის აღწერა : ადგილობრივი მოსახლეობა რეგულარულად აწყდება ისეთ პრობლემებს, როგორიცაა გაუმართავი გზები, წყლისა და კანალიზაციის სისტემების დეფიციტი და მოუვლელი მუნიციპალური ობიექტები. ინფრასტრუქტურული პროექტები ხორციელდება წინასწარი კვლევებისა და საჭიროებების გათვალისწინების გარეშე, რაც ხშირად იწვევს რესურსების არაეფექტიან გამოყენებას.

შედეგი: ინფრასტრუქტურული პრობლემები აფერხებს რეგიონის განვითარებას, აქვეითებს ცხოვრების ხარისხს და ამცირებს ბიზნესის წარმოების შესაძლებლობებს.

„ჯერ უნდა გამოკვლეული იყოს მიწის ქვეშ რა ხდება, სასმელი წყლის და კანალიზაციის სისტემები თუ არსებობს. ისე ასფალტი უნდა აყარო და თავიდან დააგო.“ (G-1)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- ინფრასტრუქტურული პროექტები უნდა დაიგეგმოს დეტალური კვლევებისა და ადგილობრივი საჭიროებების გათვალისწინებით;
- გაძლიერდეს მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის მონიტორინგი და კონტროლი, რათა გაიზარდოს შესრულებული სამუშაოების ხარისხი;
- უნდა მოხდეს ფინანსების მიზნობრივი გამოყენება ინფრასტრუქტურული პროექტებისთვის.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

ინფრასტრუქტურის განვითარება ადგილობრივი თვითმმართველობის ერთ-ერთ მთავარი პრიორიტეტად უნდა იქცეს, რათა გაუმჯობესდეს მოსახლეობის ცხოვრების პირობები და რეგიონების ეკონომიკური აქტივობა.

1.7 ეკონომიკური განვითარების დაბალი დონე

პრობლემა: მუნიციპალიტეტებში შეფერხებულია ბიზნესის განვითარება, ინვესტორები არ ინტერესდებიან რეგიონით, ხოლო ადგილობრივი მოსახლეობისთვის არ იქმნება დასაქმების შესაძლებლობები.

პრობლემის აღწერა: ადგილობრივ დონეზე არ არის სისტემურად დაგეგმილი ეკონომიკური განვითარების პროგრამები, ამიტომაც რეგიონებში სამუშაო ადგილების ნაკლებობაა. უპირატესობა ენიჭება უცხოურ ინვესტიციებს, მაშინ როცა ადგილობრივი ბიზნესის მხარდაჭერა სუსტია.

შედეგი: მოსახლეობა იძულებულია ეძებოს სამუშაო სხვა რეგიონებში ან ქვეყნის ფარგლებს გარეთ, რაც ამცირებს მიგრაციულ პროცესებს და ამცირებს რეგიონების ეკონომიკურ პოტენციალს.

„ბიზნესი არ ვითარდება იქ, სადაც მისთვის საინტერესო გარემო არ იქმნება.“ (Exp-G. Ts.)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- უნდა შეიქმნას ადგილობრივი ბიზნესის მხარდამჭერი პროგრამები, რომლებიც მცირე და საშუალო მეწარმეებს მისცემს განვითარების შესაძლებლობას;
- უნდა მოხდეს ინვესტორთა მოზიდვის პოლიტიკის გადახედვა და მათთვის ხელსაყრელი პირობების შექმნა;
- ადგილობრივ დონეზე უნდა გაძლიერდეს ეკონომიკური დაგეგმვის ინსტიტუტები, რათა ბიზნესგარემო გახდეს პროგნოზირებადი და სტაბილური.

დასკვნები და რეკომენდაციები: ადგილობრივი ბიზნესის მხარდაჭერის გარეშე ეკონომიკური განვითარება შეუძლებელია. აუცილებელია გრძელვადიანი პროგრამების განხორციელება, რაც ხელს შეუწყობს დასაქმების ზრდას და ბიზნესის განვითარებას.

1.8 მუნიციპალიტეტების არასაკმარისი ჩართულობა სახელმწიფო პროგრამებში

პრობლემა: ცენტრალური ხელისუფლება არ ანიჭებს სათანადო როლს ადგილობრივ თვითმმართველობებს სახელმწიფო პროგრამების დაგეგმვასა და მათ განხორციელებაში.

პრობლემის აღწერა : სახელმწიფო დონის სოციალური და ეკონომიკური პროგრამები მუნიციპალიტეტების ჩართულობის გარეშე მუშავდება, რის გამოც ხშირად აცდენილი არიან ადგილობრივ საჭიროებებს. ამასთან, მოსახლეობა არ ფლობს სრულფასოვან ინფორმაციას არსებული სახელმწიფო პროგრამების შესახებ.

შედეგი: მუნიციპალიტეტები ვერ ახდენენ საჭირო დახმარების ეფექტიან გადანაწილებას, მოსახლეობა კი ვერ სარგებლობს მათთვის განკუთვნილი სერვისებით.

„სოფლის განვითარების პროგრამები ამჟამად იქმნება სოფლის მეურნეობის სამინისტროში, მაგრამ მხოლოდ სტრატეგიულ დონეზე. სამინისტრო ადგენს ზოგად ხედვებს, თუმცა ადგილობრივ თვითმმართველობებს ამ პროცესში აქტიური როლი არ აქვთ. სოფლებს საერთოდ არ აქვთ სტატუსი, რაც მათ განვითარებას კიდევ უფრო აფერხებს.“ (Exp-G.Ts.)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- მუნიციპალიტეტები უნდა ჩაერთონ სახელმწიფო პროგრამების დაგეგმვასა და განხორციელებაში;
- გაძლიერდეს მუნიციპალიტეტებისა და ცენტრალური ხელისუფლების თანამშრომლობა;
- გაუმჯობესდეს სახელმწიფო პროგრამების ხელმისაწვდომობა და ინფორმაციული კამპანიები მოსახლეობისთვის.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

ადგილობრივი თვითმმართველობების ჩართულობის გარეშე სახელმწიფო პროგრამები ვერ იქნება ეფექტიანი. აუცილებელია მუნიციპალიტეტების უფლებამოსილების გაზრდა და მათი მეტი ჩართულობა რეგიონული განვითარების პროცესებში.

1.9 Case Study: საბავშვო ბაღის მშენებლობის გაჭიანურება სოფელ ჭიაურში, ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტი

სოფელ ჭიაურში, ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტში, საბავშვო ბაღის მშენებლობის დაგვიანება ასახავს მმართველობის გარკვეულ გამოწვევებს, რაც ზღუდავს ადგილობრივი თემის ცხოვრების ხარისხის გაუმჯობესების შესაძლებლობებს. საქართველოს მუნიციპალური განვითარების ფონდის ვებგვერდზე განთავსებული ინფორმაციის საფუძველზე, შეიძლება გამოიყოს შემდეგი დაკვირვებები:

1. ბიუროკრატიული პროცედურების სირთულე

დოკუმენტაციის მოცულობის ზრდა (2020 წელს 24 გვერდიდან 2024 წელს 225 გვერდამდე) მშენებლობაში მნიშვნელოვანი პროგრესის გარეშე მიუთითებს ადმინისტრაციული პროცესების გართულებაზე. პროექტი, რომელსაც აფინანსებს აზიის განვითარების ბანკი (ADB), სავარაუდოდ, არ განიცდის ფინანსურ შეზღუდვებს, რაც ხაზს უსვამს:

- მუნიციპალური განვითარების ფონდის ცენტრალიზებული მიდგომის გამოწვევებს, რომელიც ყველა მუნიციპალიტეტისთვის ერთიანად ხორციელდება.
- პროცედურების გარკვევისა და გამარტივების აუცილებლობას.
- ცენტრალური ხელისუფლების, მუნიციპალიტეტებისა და დონორების თანამშრომლობის გაუმჯობესების საჭიროებას.

2. მონიტორინგისა და ანგარიშვალდებულების გაძლიერების საჭიროება

პროექტის დაუსრულებლობა 2019 წლის კონსულტაციების დაწყებიდან ხუთი წლის შემდეგ მიუთითებს მონიტორინგისა და ანგარიშვალდებულების გაძლიერების საჭიროებაზე:

- პროგრესის თვალყურის დევნის ნათელი მექანიზმების შემუშავება.

- შემსრულებლების ანგარიშვალდებულების ამაღლება ადგილობრივი თემის წინაშე.
- ორგანიზაციული ხარვეზების აღმოფხვრა პროექტის მართვაში.

3. ადგილობრივი თემის მონაწილეობის გაძლიერების საჭიროება

მოსახლეობის საჭიროებები სრულად არ აისახება პროექტის პრიორიტეტებში, რაც ხაზს უსვამს:

- 2019 წლის კონსულტაციების უფრო შინაარსობრივი ხასიათის აუცილებლობას.
- პროექტის მნიშვნელობისა და აქტუალობის გაზრდის საჭიროებას სოფლის მოსახლეობისთვის.
- ნდობის გაძლიერებას ხელისუფლებისა და ფონდის მიმართ დაპირებების შესრულების გზით.

4. სოციალურ-დემოგრაფიული გავლენა

მშენებლობის დაგვიანება გარკვეულ გავლენას ახდენს სოფლის სოციალურ სტრუქტურაზე:

- სკოლამდელი განათლების შეზღუდული ხელმისაწვდომობა ამცირებს ბავშვთა საგანმანათლებლო პერსპექტივებს და ართულებს ოჯახების, განსაკუთრებით ახალგაზრდა მშობლების, ცხოვრებას.
- ეს ხელს უწყობს მოსახლეობის, განსაკუთრებით ახალგაზრდა ოჯახების, გადინებას, რაც ამძაფრებს დემოგრაფიულ კლებას.
- საბავშვო ინფრასტრუქტურის ნაკლებობა ამცირებს სოფლის მიმზიდველობას საცხოვრებლად.

5. მმართველობის გამოწვევები დაფინანსების არსებობის პირობებში

აზიის განვითარების ბანკის დაფინანსება და ფონდის მიერ დონორთა პროგრამების მოზიდვა გამოირიცხავს ფინანსური რესურსების ნაკლებობას, თუმცა დაგვიანება ხაზს უსვამს:

- რესურსების ეფექტური მართვის გაუმჯობესების საჭიროებას განხორციელების ეტაპზე.
- ტექნიკური, იურიდიული ან ადმინისტრაციული სირთულეების მოგვარების აუცილებლობას, რაც აისახება დოკუმენტაციის ზრდაში.
- ფონდის ცენტრალიზებული პროცესების უკეთ ადაპტირებას ადგილობრივ პირობებთან.

6. მდგრადი განვითარების შესაძლებლობების გამოყენება

პროექტის დაგვიანება ზღუდავს შესაძლებლობებს:

- სოციალური ინფრასტრუქტურის გაძლიერებას, რაც ხელს შეუწყობს ცხოვრების ხარისხის ამაღლებას.
- ადამიანური კაპიტალის განვითარებას სკოლამდელი განათლების ხელმისაწვდომობის გზით, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი სოფლად.
- დონორთა პროგრამების ეფექტურობის წარმოჩენას, რაც შეიძლება მოიზიდოს დამატებითი ინვესტიციები.

რეკომენდაციები

- **მმართველობის ოპტიმიზაცია:** გაამარტივოს ბიუროკრატიული პროცედურები, დააწესოს მკაფიო ვადები და სტანდარტები, მინიმუმამდე დაიყვანოს ზედმეტი დოკუმენტაცია.
- **ანგარიშვალდებულების გაძლიერება:** შეიმუშაოს საზოგადოებრივი კონტროლის მექანიზმები, მათ შორის, მოსახლეობისთვის რეგულარული ანგარიშების წარდგენა და დონორთა სახსრების გამჭვირვალობა.

- **თემის ჩართულობა:** განახორციელოს შინაარსობრივი კონსულტაციები, რათა მოსახლეობის საჭიროებები აისახოს პროექტის ყველა ეტაპზე.
- **ადაპტაცია:** უზრუნველყოს ფონდის პროცესების მოქნილობა ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტის სპეციფიკის გათვალისწინებით.
- **ინფორმირება:** გაზარდოს მოსახლეობის ცნობიერება პროექტის მიმდინარეობისა და მონაწილეობის შესაძლებლობების შესახებ.
- **კოორდინაცია:** გააუმჯობესოს თანამშრომლობა ფონდს, მუნიციპალიტეტებსა და დონორებს შორის ორგანიზაციული ხარვეზების აღმოსაფხვრელად.

დასკვნა: ეს შემთხვევა ხაზს უსვამს ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელების გამოწვევებს, მიუხედავად ხელმისაწვდომი დაფინანსებისა. გადაწყვეტა მოითხოვს მმართველობის გაუმჯობესებას, ანგარიშვალდებულების ამაღლებას და თემის საჭიროებებზე ორიენტირებას მდგრადი განვითარების მიზნების მისაღწევად.

2. ადგილობრივ თვითმმართველობაში არსებული ორგანიზაციული და საკადრო პრობლემები

2.1 მართვის არაეფექტიანი სტრუქტურა

პრობლემა: ადგილობრივი თვითმმართველობის სტრუქტურა არ არის ოპტიმალურად ორგანიზებული, რაც იწვევს ფუნქციური ეფექტიანობას და გადაწყვეტილებების მიღების პროცესის დაქვეითებას.

პრობლემის აღწერა: მართვის სისტემის გადატვირთულობა, ბიუროკრატიული პროცედურების სირთულე და უფლებამოსილების არათანმიმდევრული გადანაწილება აფერხებს მუნიციპალიტეტების ეფექტურ ფუნქციონირებას.

შედეგი: ადმინისტრაციული პროცესების დინამიკის შემცირება იწვევს დაგეგმილი პროექტების განხორციელების შეფერხებას და ამცირებს ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების შესაძლებლობას, განახორციელონ რეალური და დროული ცვლილებები.

„მილიონობით ლარი, რომელიც ადგილობრივ ბიუჯეტში უნდა დარჩენილიყო, პირდაპირ ცენტრშია კონცენტრირებული. ამგვარად, მუნიციპალიტეტები კიდევ უფრო დამოკიდებული ხდებიან ცენტრალურ ხელისუფლებაზე და ვერ ახერხებენ საკუთარი კონსტიტუციური ფუნქციების განხორციელებას და დამოუკიდებლად გადაწყვეტილებების მიღებას.“ (Exp-G.Ts.)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- საჭიროა მართვის სტრუქტურის გადახედვა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ფუნქციონალური სქემის ოპტიმიზაცია.
- უნდა მოხდეს სამუშაო პროცესების გამარტივება და ბიუროკრატიული ბარიერების შემცირება.
- აუცილებელია, გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში, მუნიციპალიტეტებისთვის მეტი ავტონომიის მინიჭება.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

მართვის მოდერნიზაციის გარეშე ადგილობრივი თვითმმართველობა ვერ შეძლებს ეფექტიან ფუნქციონირებას. აუცილებელია მოქნილი, დეცენტრალიზებული და შედეგზე ორიენტირებული მმართველობითი მოდელის დანერგვა.

2.2 კადრების დეფიციტი და კვალიფიკაციის პრობლემა

პრობლემა: მუნიციპალიტეტებში კვალიფიციური კადრების დეფიციტი წარმოადგენს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან დაბრკოლებას ადგილობრივი მმართველობის ეფექტიანი ფუნქციონირებისთვის.

პრობლემის აღწერა: თვითმმართველობების ორგანოებში არ ხდება კადრების სისტემური გადამზადება, მოქმედი თანამშრომლები ხშირად არ ფლობენ შესაბამის პროფესიულ უნარებს, არ ყოფნით კომპეტენცია, რაც აფერხებს ხარისხიანი გადაწყვეტილებების მიღებასა და ადმინისტრაციული პროცესების ეფექტიან მართვას.

შედეგი:

დაბალი პროფესიონალიზმი იწვევს მართვის პროცესების დაქვეითებას, პროექტების არასისტემურობასა და არაეფექტიანობას.

ცენტრალურ ხელისუფლებას სურს, რომ მაქსიმალურად დაიქვემდებაროს ადგილობრივი თვითმმართველობა, ამიტომ, ის ეძებს უფრო მორჩილ, კონტროლირებად კადრებს და არა პროფესიონალ, დამოუკიდებელ ლიდერებს. (Exp-G.Ts.)

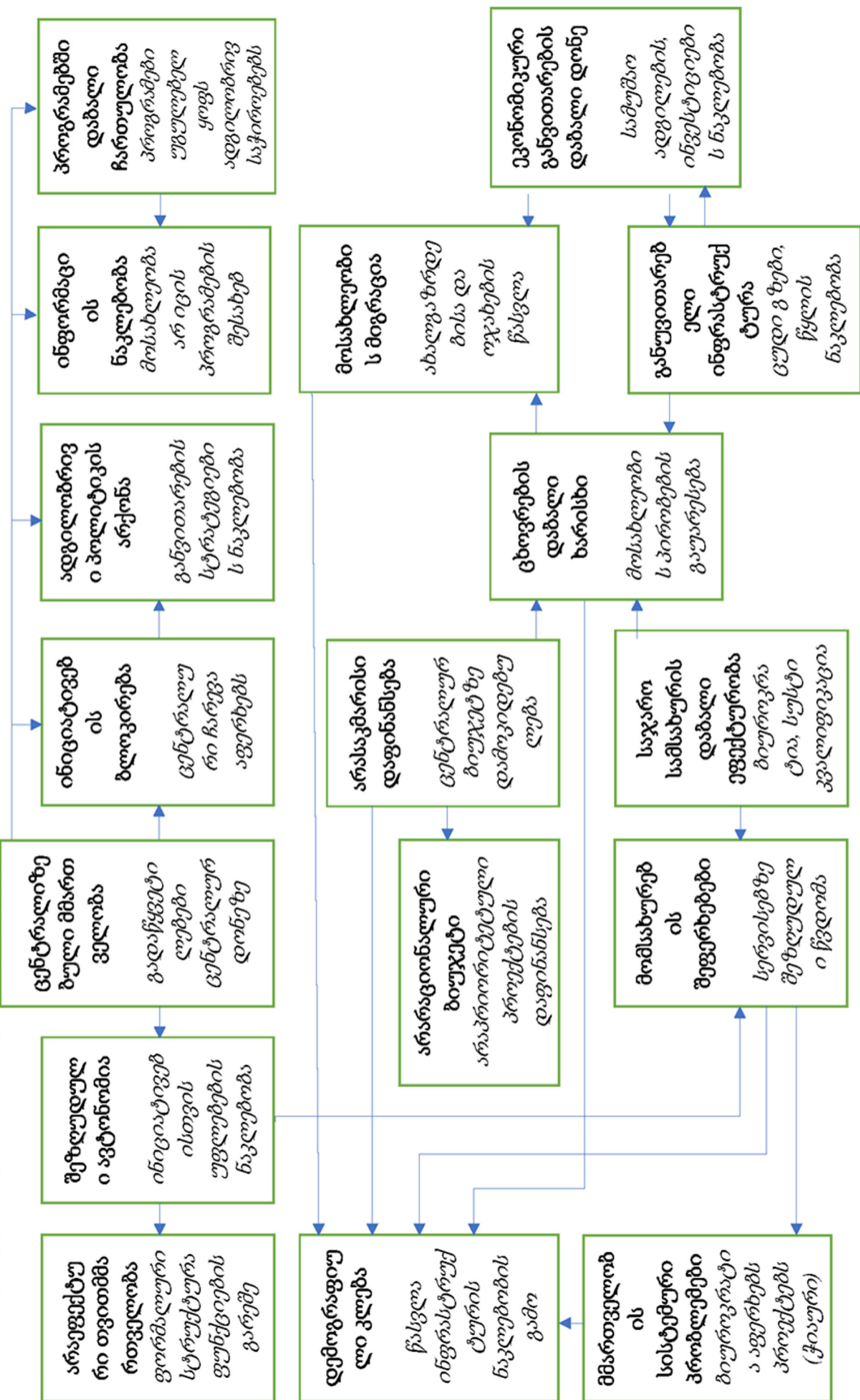
როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- აუცილებელია კვალიფიციური კადრების მოზიდვის სტიმულირების ეფექტური მექანიზმების შემუშავება და დანერგვა.
- საჯარო სექტორის თანამშრომლებისთვის უნდა დაწესდეს რეგულარული გადამზადების კურსები და პროფესიული განვითარების პროგრამები.
- რეკომენდებულია ანალიტიკური და მრჩეველთა ჯგუფების ფორმირება, რომლებიც მხარს დაუჭერენ ადგილობრივ ხელისუფლებებს მმართველობითი პროცესების გაუმჯობესებაში.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

კვალიფიციური კადრების ნაკლებობა წარმოადგენს სისტემურ გამოწვევას ადგილობრივი თვითმმართველობებისთვის. ამ პრობლემის გადასაჭრელად აუცილებელია კადრების პროფესიული განვითარების მხარდამჭერი პოლიტიკისა და სტრუქტურების გაძლიერება, რაც ხელს უწყობს ადგილობრივი მმართველობის ინსტიტუციურ გაძლიერებას.

დეცენტრალიზაციისა და მდგრადი განვითარების პრობლემები საქართველოს მრავალეთნიკურ მუნიციპალიტეტებში

2.3 დაბალი მოტივაცია საჯარო სექტორში

პრობლემა: ადგილობრივი თვითმმართველობის თანამშრომლებისთვის არ არსებობს ეფექტური მოტივაციის მექანიზმები, რაც უარყოფითად აისახება მათი საქმიანობის ხარისხსა და ინიციატივაზე.

პრობლემის აღწერა: დაბალი ანაზღაურება, კარიერული ზრდის შეზღუდული შესაძლებლობები და ბიუროკრატიული დაბრკოლებები მნიშვნელოვნად ამცირებს საჯარო სექტორში დასაქმებული ადამიანების მოტივაციას.

შედეგი: თვითმმართველობის თანამშრომლების ინიციატივისა და ეფექტიანობის შემცირება, რაც აისახება მუნიციპალური მმართველობის საერთო ხარისხზე.

„ადგილობრივ დონეზე კადრები არ არიან საკმარისად კვალიფიციურები და არ აქვთ ინიციატივა, ეს ქმნის სრულ დეზორგანიზაციას.“ (Exp-G.Ts.)

„კომისიაზე პოზიციას ვაფიქსირებთ, ოქმშიც შეგვაქვს, მაგრამ არავინ გვისმენს, რადგან უკვე რამდენიმე კაცს გადაწყვეტილი აქვს საკითხი.“ (G-1)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- აუცილებელია თვითმმართველობის თანამშრომლების შრომის ანაზღაურების ზრდა და კარიერული განვითარებისთვის რეალური შესაძლებლობების შექმნა;
- უნდა შემუშავდეს პროფესიული განვითარების სტიმულირების და მოტივაციის მხარდამჭერი პროგრამები;
- რეკომენდებულია ეფექტიანობის შეფასებისა და ანაზღაურების დიფერენცირებული სისტემის დანერგვა, რაც ხელს შეუწყობს შრომის სტიმულირებასა და საჯარო სექტორის მიმოხილველობის გაზრდას.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

დაბალი მოტივაცია მნიშვნელოვან დაბრკოლებად რჩება ადგილობრივი მმართველობის ხარისხის გაუმჯობესებისთვის. ამ ფონზე, აუცილებელია კომპლექსური რეფორმები, რომლებიც მოიცავს როგორც შრომის ანაზღაურების, ისე მოტივაციის გაძლიერებას, რაც საბოლოოდ გააუმჯობესებს თვითმმართველობების ეფექტურ მუშაობას და მოქალაქეებზე ორიენტირებულ მომსახურებას.

2.4 მმართველობითი პროცესების გადატვირთვა ბიუროკრატით

პრობლემა: ბიუროკრატიული პროცედურები ზედმეტად რთული და არაეფექტიანია, რაც აფერხებს თვითმმართველობის საქმიანობას და გადაწყვეტილებების დროულად მიღებას.

პრობლემის აღწერა: ყველა ადმინისტრაციული პროცესი ხორციელდება ზედმეტი ბიუროკრატით, ფორმალური დაბრკოლებებითა და გადაწყვეტილებების მიღების გაჭიანურებით. მმართველობითი პრაქტიკა ნაკლებად მორგებულია ეფექტიან და მოქნილ ადმინისტრირებაზე, რაც იწვევს სისტემურ ხარვეზებს.

შედეგი: მნიშვნელოვანი პროექტები დროულად ვერ ხორციელდება, მოქალაქეები კარგავენ ოპერატიული მომსახურების მიღების შესაძლებლობას, ხოლო თვითმმართველობები ეფექტიანი მოქმედების უნარს.

„ცენტრალიზებული მმართველობის გამო, პროექტების განხორციელება ხშირად ფერხდება. მაგალითად, როცა თბილისში მიიღებენ გადაწყვეტილებას გარდაბანში ან სხვა რაიონში სოფლის მეურნეობის პროექტის განხორციელებაზე, ადგილზე შეიძლება უამრავი ბიუროკრატიული დაბრკოლება წარმოიქმნას. ამის გამო, პროექტი იჭედება და მისი რეალიზაცია რთულდება, რადგან ადგილობრივ დონეზე საჭირო მექანიზმები არ არსებობს.“ (Exp-G.Ts.)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- უნდა დაინერგოს ბიუროკრატიული პროცესების გამარტივების პროგრამები;
- ციფრული ტექნოლოგიების გამოყენება უნდა უზრუნველყოფდეს ადმინისტრაციული პროცესების უფრო სწრაფ და მოქნილ განხორციელებას;

- აუცილებელია მმართველობის დეცენტრალიზაცია, რაც შეამცირებს ზედმეტი დოკუმენტაციისა და ნებართვების საჭიროებას ადგილობრივ დონეზე.

დასკვნები და რეკომენდაციები: ბიუროკრატიული ბარიერების შემცირება არის ადგილობრივი თვითმმართველობის ეფექტიანობის წინაპირობა. აუცილებელია ისეთი მოდელის დანერგვა, რომელიც ოპერატიულობასა და მოქნილობაზე იქნება ორიენტირებული და რეალურად გააუმჯობესებს მუნიციპალური მმართველობის ხარისხს.

2.5 ადგილობრივი თვითმმართველობის ავტონომიის ნაკლებობა

პრობლემა: მუნიციპალიტეტებს არ გააჩნიათ საკმარისი ფინანსური და მმართველობითი ავტონომია, რაც ზღუდავს მათ შესაძლებლობებს და ზრდის დამოკიდებულებას ცენტრალურ ხელისუფლებაზე.

პრობლემის აღწერა: ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები შეზღუდულნი არიან დამოუკიდებელი გადაწყვეტილებების მიღებაში, ვინაიდან ძირითადი საკითხები, მათ შორის ფინანსური და სტრატეგიული გადაწყვეტილებები, ხშირად ცენტრალური ხელისუფლების დონეზე წყდება. ეს განპირობებულია რესურსების ცენტრალიზებული განაწილებითა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების შეზღუდული უფლებამოსილებებით, რაც ამცირებს მათ შესაძლებლობას, განახორციელონ ადგილობრივი პრიორიტეტების შესაბამისი ინიციატივები.

შედეგები: შეზღუდული ავტონომიის გამო, რეგიონები ვერ ახერხებენ მათი საჭიროებების შესაბამისი პოლიტიკის განხორციელებას, რაც ზღუდავს ადგილობრივი განვითარების პოტენციალს და ამცირებს მმართველობის ეფექტიანობას. ამავდროულად, ცენტრალიზებული მიდგომა ხელს უშლის ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების ანგარიშვალდებულებას მოსახლეობის წინაშე.

„ადგილობრივ თვითმმართველობაში მოხვედრილი პირები არ არიან დამოუკიდებელი ფიგურები – ისინი უფრო პარტიული ინტერესების გამტარებლები არიან, ვიდრე საზოგადოებისთვის რეალური ცვლილებების მომტანნი.“ (Exp-G. Ts.)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- უნდა მოხდეს თვითმმართველობების უფლებამოსილების გადახედვა და მათთვის მეტი ავტონომიის მინიჭება;
- უნდა შეიცვალოს ადგილობრივი ბიუჯეტის ფორმირების სისტემა ისე, რომ მუნიციპალიტეტებს ჰქონდეთ ფინანსური დამოუკიდებლობა და საკუთარი განვითარების შესაძლებლობა;
- უნდა გაძლიერდეს ცენტრსა და რეგიონს შორის თანამშრომლობა, ისე რომ ადგილობრივ ხელისუფლებას მიეცეს რეალური გადაწყვეტილებების მიღების უფლება და პასუხისმგებლობა.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

ადგილობრივი თვითმმართველობის ეფექტიანობა დამოკიდებულია მის დამოუკიდებლობაზე. ავტონომიის გაზრდა არამხოლოდ ფუნქციური, არამედ დემოკრატიული მართვის აუცილებელი კომპონენტია. მუნიციპალიტეტებს უნდა მიეცეთ შესაძლებლობა, თავად განსაზღვრონ საკუთარი განვითარების პრიორიტეტები.

3. ფინანსური მმართველობის პრობლემები და ბიუჯეტის არაეფექტური ხარჯვა

3.1 ბიუჯეტის ფორმირების და ხარჯვის გაუმჯობესება

პრობლემა: მუნიციპალიტეტების ბიუჯეტები არათანაბრად ნაწილდება და მოქალაქეებს არ აქვთ დეტალური ინფორმაცია ფინანსების განაწილების თაობაზე.

პრობლემის აღწერა: მიუხედავად იმისა, რომ ბიუჯეტის შესახებ ინფორმაცია ფორმალურად საჯაროა, მოსახლეობას არ აქვს სრული წარმოდგენა იმაზე, როგორ იხარჯება თანხები. საჯარო მონაცემებში მოცემულია მხოლოდ ზოგადი კატეგორიები, არ იძებნება ინფორმაცია, ვინ ასრულებს სამუშაოებს, რა ღირს პროექტი და რამდენად მიზანმიმართულად იხარჯება საბიუჯეტო სახსრები.

შედეგი: დაბალი გამჭვირვალობის გამო, საზოგადოებას არ გაჩნია კონტროლის მექანიზმები, რაც ზრდის როგორც კორუფციის, ისე ბიუჯეტის არაეფექტური ხარჯვის რისკებს.

„ბიუჯეტში წერია „ინფრასტრუქტურული პროექტები“, მაგრამ კონკრეტულად რა და სად გაკეთდა, ამის შესახებ მოსახლეობას ინფორმაცია არ აქვს.“ (Exp-G. Ts.)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- უნდა დაინერგოს ბიუჯეტის ხარჯვის საჯარო მონიტორინგის მექანიზმები;
- მოქალაქეებისთვის საჭირო მონაცემები უნდა გახდეს მარტივად გასაგები და ხელმისაწვდომი - ციფრული პლატფორმების გამოყენებით;
- ადგილობრივ თვითმმართველობებს უნდა დაევალოს რეგულარული ანგარიშგება განხორციელებული პროექტების შესახებ.

დასკვნები და რეკომენდაციები: ბიუჯეტის გამჭვირვალობის გაზრდა კრიტიკულად მნიშვნელოვანია კორუფციის შემცირებისა და ფინანსური ეფექტიანობის უზრუნველსაყოფად.

3.2 ფინანსური დამოუკიდებლობის ნაკლებობა

პრობლემა: ადგილობრივი თვითმმართველობები ფინანსურად მთლიანად დამოკიდებული არიან ცენტრალური ბიუჯეტიდან მიღებულ ტრანსფერებზე, რაც ზღუდავს მათ დამოუკიდებლობას.

პრობლემის აღწერა: მუნიციპალიტეტებს არ გააჩნიათ საკუთარი შემოსავლის საკმარისი რესურსები, რის გამოც ადგილობრივი პროექტების განხორციელება ხშირად ვერ ხერხდება, ან ფერხდება.

შედეგი: ფინანსური შეზღუდვების გამო, მუნიციპალიტეტებს არ აქვთ განვითარების გრძელვადიანი სტრატეგიის განხორციელების შესაძლებლობა.

“მნიშვნელოვანია ადგილობრივი მუნიციპალიტეტების ფინანსური დამოუკიდებლობის გამართული სისტემის უზრუნველყოფა, სადაც ცენტრიდან განხორციელებული სატრანსფერო პოლიტიკა სრულ ჰარმონიაში იქნება ერთი მხრივ შემავსებელ-გამოთანაბრებითი თვალსაზრისით და მეორეს მხრივ დატოვებს შესაძლებლობას ადგილობრივი ინიციატივებით ბიუჯეტის ზრდის კუთხით. დღეს მოქმედი მოდელი სრულიად არ შეესაბამება თვითმმართველობის წინაშე არსებულ გამოწვევებს.” (Exp-G. Ts.)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- უნდა გაძლიერდეს ადგილობრივი შემოსავლების გენერირების მექანიზმები;
- მუნიციპალიტეტებს უნდა მიეცეთ მეტი უფლებამოსილება გადასახადების ადმინისტრირებაში;
- უნდა მოხდეს ფინანსური დეცენტრალიზაცია, რაც გაზრდის რეგიონის ფინანსურ ავტონომიას.

დასკვნები და რეკომენდაციები: ადგილობრივი ბიუჯეტების დამოუკიდებლობა უზრუნველყოფს თვითმმართველობის ეფექტიან ფუნქციონირებას და მდგრად განვითარებას.

3.3 არაეფექტიანი ხარჯვა და პრიორიტეტების არასწორი განაწილება

პრობლემა: ბიუჯეტის ხარჯვა ხშირად არ არის პრიორიტეტებზე ორიენტირებული, რის გამოც მნიშვნელოვანი პრობლემების ნაწილი გადაუჭრელი რჩება.

პრობლემის აღწერა: მუნიციპალიტეტები ძირითადად მოკლევადიან და პოლიტიკურად მომგებიან პროექტებზე ხარჯავენ საბიუჯეტო სახსრებს, ხოლო სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი ინფრასტრუქტურული პროექტები ან იგვიანებს, ან არ სრულდება სრულფასოვნად.

შედეგი: გრძელვადიანი განვითარების სტრატეგიის არარსებობა იწვევს მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის და ეკონომიკური სისტემის რეგრესს.

„სოფლის განვითარების ფული ზოგჯერ არასწორად ნაწილდება ან არაეფექტიანად იხარჯება. მაგალითად, სოფლისთვის გამოყოფილი თანხები ხშირად იხარჯება სკვერებზე, მოედნებზე და გაჩერებებზე, მაშინ როცა თავად სოფელში ხალხი აღარ ცხოვრობს.“ (G.Ts.)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- აუცილებელია პრიორიტეტების გადახედვა, რათა ბიუჯეტის ხარჯვა შესაბამისობაში მოდიოდეს ადგილობრივი მოსახლეობის რეალურ საჭიროებებსა და მოთხოვნებთან;
- უნდა შემუშავდეს გრძელვადიანი ინფრასტრუქტურული და ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიები;
- აუცილებელია მოსახლეობის აქტიური ჩართულობა ბიუჯეტის დაგეგმვის პროცესში, რათა გაიზარდოს საზოგადოების როლი გადაწყვეტილების მიღების პროცესში.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

ბიუჯეტის პრიორიტეტების სწორად განსაზღვრა და დაგეგმვა უზრუნველყოფს რეგიონის ეკონომიკურ მდგრადობას.

3.4 შესრულებული სამუშაოების კონტროლის ნაკლებობა

პრობლემა: კონტრაქტორების მიერ შესრულებული სამუშაოები არ კონტროლდება, რაც იწვევს შესრულებული სამუშაოს დაბალ ხარისხს და ბიუჯეტის არასათანადოდ ათვისებას.

პრობლემის აღწერა : ბიუჯეტიდან გამოყოფილი თანხები ხშირად ხმარდება ინფრასტრუქტურულ პროექტებს, რომლებიც უხარისხოდ სრულდება. შესაბამისი კონტროლის მექანიზმების არარსებობის გამო, მუნიციპალიტეტები ვერ უზრუნველყოფენ შესრულებული სამუშაოების მონიტორინგს.

შედეგი: დაბალი ხარისხის პროექტები იწვევს ფინანსური რესურსების ფლანგვას, ხოლო ინფრასტრუქტურა საჭიროებს მუდმივ რეაბილიტაციას.

„რომელიმე პროექტი რომ არასწორად შესრულდეს, არავის ეკითხებიან, რატომ მოხდა ასე, არავინ კითხულობს შედეგებს.“

„თუ ამის შესახებ საუბარი დაიწყება, ეს გააშიშვლებს მთელ თვითმმართველობის სისტემას. მაგრამ პოლიტიკურ დონეზე ამ საკითხებს არავინ ეხება – მათ უბრალოდ არ აქვთ კომპეტენცია. ოპოზიციაც კი არაკვალიფიციურია. მათ არ იციან, სად უნდა დაარტყან, სად არის რეალური პრობლემა.“ (Exp-G.Ts.)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- უნდა გაძლიერდეს მუნიციპალიტეტების მიერ კონტრაქტორების ზედამხედველობის მექანიზმები;
- ინფრასტრუქტურული პროექტების შესრულების მონიტორინგში უნდა ჩაერთოს საზოგადოება და დამოუკიდებელი აუდიტორები, რაც გაზრდის გამჭვირვალობას და ამცირებს კორუფციის რისკებს;

- უნდა დაინერგოს საჯარო კონტრაქტების გამჭვირვალობის მექანიზმები.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

ინფრასტრუქტურული პროექტების ხარისხიანი და გამჭვირვალე მართვა აუცილებელია რეგიონის მდგრადი და ეფექტური განვითარებისთვის.

3.5 ინფრასტრუქტურული პროექტების დაფინანსების პრობლემები

პრობლემა: საჭირო ინფრასტრუქტურული პროექტებისთვის საკმარისი დაფინანსება არ არის, რის გამოც ფერხდება ბევრი მნიშვნელოვანი ინიციატივა.

პრობლემის აღწერა : ბიუჯეტის შეზღუდული რესურსების გამო, კრიტიკულად მნიშვნელოვანი პროექტების რეალიზება (მაგალითად, გზების, წყალმომარაგების, კანალიზაციის სისტემების რეაბილიტაცია) ან იგვიანებს, ან არასრულფასოვნად ხორციელდება.

შედეგი: არარეგულარული დაფინანსება იწვევს მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის მუდმივ შეფერხებებს და მოსახლეობის უკმაყოფილებას.

„ცენტრალურ ხელისუფლებას არ აქვს საკმარისი მოქნილობა, რომ სწრაფად მოაგვაროს პრობლემები. ადგილობრივ ხელისუფლებას არც უფლებები აქვს, არც ბიუჯეტი, რომ რაიმე გადაწყვიტოს. შედეგად, ხალხი წლების განმავლობაში ელოდება მნიშვნელოვან ინფრასტრუქტურულ პროექტებს.“ (Exp-G. Ts.)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელებისთვის უნდა დაინერგოს გრძელვადიანი ფინანსური სტრატეგიები;
- უნდა მოხდეს ადგილობრივი და საერთაშორისო დაფინანსების ალტერნატიული წყაროების მოძიება;
- უნდა დაინერგოს მკაფიო პრიორიტეტების განსაზღვრის მექანიზმი, რათა ფინანსები ოპტიმალურად განაწილდეს ყველაზე კრიტიკულ პროექტებზე.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

ინფრასტრუქტურის მდგრადი განვითარება შეუძლებელია, თუ არ არსებობს სტაბილური ფინანსური რესურსები. ამიტომ აუცილებელია დაფინანსების ახალი მოდელების დანერგვა, რაც ხელს შეუწყობს მუნიციპალიტეტების უწყვეტ განვითარებას.

3.6 ფინანსების პოლიტიზირება და პრივილეგირებული პროექტები

პრობლემა: ადგილობრივი ბიუჯეტის ხარჯვა ხშირად გამომდინარეობს პოლიტიკური ინტერესებიდან და არა რეალური საჭიროებებიდან..

პრობლემის აღწერა : მუნიციპალიტეტებში დაფინანსებას ხშირად უპირატესობას იმ პროექტებს ანიჭებენ, რომლებიც პოლიტიკურად მომგებიანია, ნაცვლად იმისა, რომ რეალურ საჭიროებებს პასუხობდეს.

შედეგი: პოლიტიკური გავლენების გამო, საზოგადოებისთვის აუცილებელი პროექტები ხშირად სათანადო დაფინანსების გარეშე რჩება.

„პროექტები ვიღაცის ნაცნობების გავლენით ფინანსდება, რიგით მოქალაქეს კი არავინ უსმენს.“ (Exp-G. Ts.)

“მავნე პრაქტიკა შეიცვლება მხოლოდ საზოგადოებრივი საჯაროობით და გამჭვირვალობის მაღალი ხარისხით.“ (Exp-G. Ts.)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- უნდა დაინერგოს ბიუჯეტის განაწილების ობიექტური და გამჭვირვალე სისტემა, რომელიც უზრუნველყოფს პროექტების მართვას მხოლოდ რეალური საჭიროებების საფუძველზე;
- უნდა შემცირდეს პოლიტიკური ინტერესების ზემოქმედება ადგილობრივ მმართველობაზე;

- უნდა გაძლიერდეს საზოგადოებრივი მონიტორინგის მექანიზმები, რაც ხელს შეუწყობს ფინანსური რესურსების გამჭვირვალე და ეფექტიან განაწილებას.

დასკვნები და რეკომენდაციები: პოლიტიკურად ნეიტრალური ბიუჯეტირების სისტემა უზრუნველყოფს სამართლიან და ეფექტიან ხარჯვას, რაც წახალისებს ადგილობრივ თვითმმართველობებს და მათი საქმიანობას მეტად შედეგიანს გახდის.

3.7 Case Study: სოფლის განვითარების პრიორიტეტების განსაზღვრის გამოწვევები
მოსახლეობის მიერ სასაფლაოების შემოღობვის პრიორიტეტად წამოწევა, სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ნაცვლად, მიუთითებს სოფლის განვითარების პროგრამების სისტემურ გამოწვევებზე. ეს ფენომენი ასახავს რამდენიმე ძირითად ასპექტს:

1. **შეზღუდული ფინანსური რესურსები:** სოფლებში გამოყოფილი თანხები ხშირად მინიმალურია, რაც აიძულებს მოსახლეობას აირჩიოს მცირე მასშტაბის პროექტები, როგორცაა სასაფლაოების შემოღობვა, რომელიც ნაკლებ ხარჯს მოითხოვს, მაგრამ ხელშესახებ შედეგს იძლევა.
2. **სოფლების დაცარიელება:** დეპოპულაციის გამო სოფლები ძირითადად მოხუცებულ მოსახლეობას ინარჩუნებენ, რაც ამცირებს მოთხოვნას ეკონომიკური განვითარების პროექტებზე. სოფლები ხშირად რჩება მხოლოდ მემორიალურ სივრცეებად, სადაც წინაპართა ხსოვნის შენარჩუნება ხდება პრიორიტეტი.
3. **კულტურული ფასეულობები:** ქართულ კულტურაში წინაპართა საფლავების მოვლა მნიშვნელოვანი ტრადიციაა. სასაფლაოების შემოღობვა, მათი საქონლისგან დაცვის მიზნით, პრაქტიკული და სიმბოლური მნიშვნელობისაა, განსაკუთრებით დღესასწაულებზე სოფლებში დაბრუნებული მოსახლეობისთვის.
4. **ფორმალური კომუნიკაცია:** საჯარო განხილვები, რომლებიც პროგრამების პირობებითაა გათვალისწინებული, ხშირად ფორმალური ხასიათისაა. მოსახლეობა არ არის სათანადოდ ინფორმირებული პროგრამების შესაძლებლობების შესახებ, რაც ზღუდავს მათ მონაწილეობას განვითარების პრიორიტეტების განსაზღვრაში.
5. **მართვის ცენტრალიზაცია:** პროგრამების ცენტრალიზებული დაგეგმვა და ადგილობრივი თვითმმართველობების მინიმალური ჩართულობა იწვევს იმას, რომ სოფლის მოსახლეობის რეალური საჭიროებები არ აისახება განვითარების გეგმებში.

რეკომენდაციები სოფლის განვითარების პროგრამების გაუმჯობესებისთვის

1. **ადგილობრივ თემებთან თანამშრომლობის გაძლიერება:** საჭიროა მოსახლეობის წინასწარი ინფორმირება პროგრამების შესაძლებლობების შესახებ საგანმანათლებლო კამპანიებისა და ადგილობრივი ლიდერების ჩართვის გზით, რათა გაიზარდოს მათი მონაწილეობა გადაწყვეტილების მიღებაში.
2. **პროგრამების ადაპტაცია ადგილობრივ საჭიროებებზე:** განვითარების გეგმებმა უნდა გაითვალისწინოს სოფლების კულტურული და ეკონომიკური თავისებურებები, შესთავაზოს მცირე, მაგრამ მნიშვნელოვანი პროექტები, როგორცაა გზების შეკეთება, წყალმომარაგებისა და სარწყავი სისტემების გაუმჯობესება და ა.შ.
3. **ფინანსირების გაზრდა:** სოფლის განვითარებისთვის გამოყოფილი თანხების გაზრდა საშუალებას მისცემს მოსახლეობას აირჩიოს უფრო ამბიციური პროექტები, რაც ხელს შეუწყობს ეკონომიკურ გააქტიურებას.
4. **კომუნიკაციის გაუმჯობესება:** ცენტრსა და სოფლებს შორის ორმხრივი, არაფორმალური კომუნიკაციის არხების შექმნა, ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა ადგილობრივ ენებზე და საინფორმაციო კამპანიების განხორციელება.
5. **ძირითადი ინფრასტრუქტურული პრობლემების მოგვარება:** ინვესტიციები ისეთ სფეროებში, როგორცაა საძოვრების მართვა, შეამცირებს პრაქტიკულ პრობლემებს, მაგალითად, სასაფლაოების დაზიანებას საქონლის მიერ, და გაათავისუფლებს რესურსებს სხვა პრიორიტეტებისთვის.

4. სამართლებრივი და ადმინისტრაციული პრობლემები ადგილობრივ თვითმმართველობაში

ადგილობრივი თვითმმართველობის სამართლებრივი და ადმინისტრაციული პრობლემები აფერხებს მის დამოუკიდებლობას, ეფექტიანობასა და მოქნილ მმართველობას. მუნიციპალიტეტების უფლებამოსილების შეზღუდულობა, არასტაბილური საკანონმდებლო გარემო, დაბალი დემოკრატიული ჩართულობა და ბიუროკრატიული ბარიერები სერიოზულად ართულებს ადგილობრივი ხელისუფლების ფუნქციონირებას .

4.1 ადგილობრივი თვითმმართველობის უფლებამოსილების შეზღუდულობა

პრობლემა: მიუხედავად დეკლარირებული დეცენტრალიზაციისა, მუნიციპალიტეტებს რეალურად არ გააჩნიათ საკმარისი უფლებები დამოუკიდებელი გადაწყვეტილებების მისაღებად.

პრობლემის აღწერა: ადგილობრივი თვითმმართველობები ვერ ახორციელებენ დამოუკიდებელ პოლიტიკას, რადგან ყველა მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილება მიიღება ცენტრალური ხელისუფლების დონეზე. ადგილობრივი გადაწყვეტილებები ხშირად ფორმალურია და არ მოიცავს რეალურ ავტონომიას.

შედეგი:

- მუნიციპალიტეტები ვერ პასუხობენ ადგილობრივი მოსახლეობის საჭიროებებს;
- მცირდება თვითმმართველობის ეფექტიანობა და ნდობა.

„თვითმმართველობებს ბევრ საკითხზე დამოუკიდებლად გადაწყვეტილების მიღება არ შეუძლიათ. თითქმის ყველა მნიშვნელოვანი საკითხი ცენტრიდან წყდება.“ (Exp-G. Ts.)

„ეკონომიკის სამინისტრო განკარგავს მიწის რესურსებს ისე, თითქმის ეს კომერციული საქონელია. ასეთი მაგალითები მრავლადაა ლაგოდეხშიც, საგარეჯოშიც და გარდაბანშიც. ადგილობრივ თვითმმართველობას იშვიათი გამოწვევების გარდა ამ პროცესში არავითარი როლი არ აქვს. ეს ცალსახად არღვევს დეცენტრალიზაციის და მართვის ეფექტურობის პრინციპებს.“ (Exp-G. Ts.)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- უნდა მოხდეს მუნიციპალური უფლებამოსილების გაზრდა ადგილობრივი საჭიროებების შესაბამისად;
- ცენტრალური ხელისუფლების ჩარევის შეზღუდვა ადგილობრივი საკითხების გადაწყვეტაში;
- დეცენტრალიზაციის პროცესის გაძლიერება კანონის დონეზე.

დასკვნები და რეკომენდაციები: ადგილობრივი თვითმმართველობის რეალური ავტონომია კრიტიკულად მნიშვნელოვანია რეგიონის განვითარებისთვის და მოსახლეობის საჭიროებებზე სწრაფი რეაგირებისთვის.

4.2 საკანონმდებლო ჩარჩოს ფორმალური ხასიათი და განხორციელების ნაკლებობა

პრობლემა: საკანონმდებლო ჩარჩო ფორმალურია და ვერ უზრუნველყოფს სისტემურ ცვლილებებს, რაც იწვევს თვითმმართველობის არასტაბილურობას.

პრობლემის აღწერა: საქართველო შეუერთდა არაერთ საერთაშორისო დოკუმენტს, რაც მოითხოვს თვითმმართველობის სისტემის განმტკიცებასა და ინსტიტუციურ განვითარებას. მიუხედავად ამისა, ხანგრძლივი დისკუსიების ფონზე სისტემური რეფორმები არსებითად არ განხორციელებულა. არსებული საკანონმდებლო ჩარჩო, რომელსაც თან ახლავს ხშირი ცვლილებები და სუსტი აღსრულება, ქმნის მხოლოდ ფორმალურ საფუძველს და ვერ უზრუნველყოფს სტაბილურ და შედეგზე ორიენტირებულ მმართველობას.

შედეგი:

- ფორმალური საკანონმდებლო ჩარჩო იწვევს არასტაბილურობას, რაც ამცირებს თვითმმართველობის ეფექტიანობას.
- მუნიციპალიტეტები ვერ ახერხებენ სტრატეგიული გეგმების განხორციელებას, რაც ზღუდავს განვითარებას.
- სისტემური ცვლილებების ნაკლებობა ამცირებს მოსახლეობის ნდობას და ზრდის ცენტრალური ხელისუფლების დამოკიდებულებას.

„საქართველო შეუერთდა არაერთ საერთაშორისო დოკუმენტს, მათ შორის, ევროპულ თვითმმართველობის ქარტიას. აღნიშნული ჩარჩოს საფუძველზე შემუშავდა დეცენტრალიზაციის არაერთი სტრატეგია და მოქმედი დოკუმენტი 2020–2025 წლების დეცენტრალიზაციის სტრატეგია, ე.ი. მიმდინარე წელს ამ სტრატეგიის ვადა იწურება. თუმცა, მიუხედავად მრავალწლიანი დისკუსიებისა, მნიშვნელოვან სისტემურ ცვლილებებთან საქმე არ გვაქვს.“ (Exp-G. Ts.)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- უნდა შემუშავდეს მკაფიო და გრძელვადიანი საკანონმდებლო ჩარჩო, რომელიც უზრუნველყოფს თვითმმართველობის სტაბილურობას.
- საკანონმდებლო ცვლილებები უნდა განხორციელდეს ფართო საზოგადოებრივი განხილვისა და კონტროლის საფუძველზე.
- ადგილობრივი თვითმმართველობების წარმომადგენლები უნდა იყოს ჩართული საკანონმდებლო ცვლილებების შემუშავების პროცესში.

დასკვნები და რეკომენდაციები: მუნიციპალური სამართლებრივი ჩარჩოს სტაბილურობა მნიშვნელოვანია, რათა განახორციელდეს ადგილობრივი განვითარების გრძელვადიანი დაგეგმვა.

4.3 ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნების პრობლემები

პრობლემა: მუნიციპალიტეტებში არჩევნები ხშირად ტარდება დაბალი კონკურენციის პირობებში, რაც ზღუდავს დემოკრატიულ მმართველობას.

პრობლემის აღწერა: მოსახლეობის ნდობა ადგილობრივი არჩევნების მიმართ დაბალია, რის გამოც ბევრი ადგილობრივი ლიდერი ინარჩუნებს პოზიციებს წლების განმავლობაში, ხოლო კონკურენცია სუსტი.

შედეგი:

- ადგილობრივი მმართველობა ვერ ახერხებს განახლებას.
- საზოგადოებრივი ინტერესები სათანადოდ არ არის წარმოდგენილი.

„ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნები ხშირად ფორმალურ ხასიათს ატარებს, ხალხს არ სჯერა, რომ მათი ხმა რამეს შეცვლის.“ (Exp-G. Ts.)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- უნდა გაიზარდოს მოსახლეობის ჩართულობა საარჩევნო პროცესებში.
- უნდა დაინერგოს დამოუკიდებელი და გამჭვირვალე საარჩევნო მონიტორინგი.
- უნდა შემცირდეს ადმინისტრაციული რესურსების გამოყენება ადგილობრივ არჩევნებზე მანიპულაციის თავიდან აცილების მიზნით.

დასკვნები და რეკომენდაციები: სამართლიანი და კონკურენტული არჩევნები მნიშვნელოვანია ადგილობრივი მმართველობის დემოკრატიული ლეგიტიმაციისთვის.

4.4 კორუფციის და ნეპოტიზმის პრობლემა

პრობლემა: ადგილობრივ თვითმმართველობებში კორუფცია და ნეპოტიზმი კვლავ აქტუალურ პრობლემებად რჩება.

პრობლემის აღწერა: საჯარო სამსახურებში თანამშრომლების შერჩევა ხშირად ხდება პირადი კავშირების საფუძველზე, რაც აქვეითებს ადგილობრივი მმართველობის

ეფექტიანობას. ტენდერები და ბიუჯეტის განაწილება ხდება შეზღუდული წრის გავლენიანი პირების სასარგებლოდ.

შედეგი:

- ნეპოტიზმი და კორუფცია ამცირებს თვითმმართველობის ეფექტიანობას.
- მცირდება მოსახლეობის ნდობა საჯარო ინსტიტუტების მიმართ.

„მთავარი პრობლემა არის ის, რომ ადგილობრივი თანამდებობები ხშირად ნაწილდება ნათესაური კავშირების და პირადი ინტერესების საფუძველზე, რაც უკარგავს მმართველობას ეფექტიანობას.“ (Exp-G.Ts.)

„რაიონებში ჩამოყალიბებულია კლანური სისტემა, სადაც გარკვეულ ჯგუფებს აქვთ ტენდერებზე წვდომა – ზოგს დასუფთავებაში, ზოგს სხვა სფეროებში. მოსახლეობაც, შესაბამისად, გაკონტროლებულია – თითქმის ყველა ოჯახი ცდილობს, რომ არსებული რეალობას მოერგოს და რაღაცით იხიროს.“ (Exp-G.Ts.)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- უნდა გაძლიერდეს ადგილობრივი თვითმმართველობის აუდიტორული და კონტროლის მექანიზმები.
- უნდა დაწესდეს მკაცრი სანქციები კორუფციისა და ნეპოტიზმის წინააღმდეგ.
- უნდა შეიქმნას დამოუკიდებელი ანტიკორუფციული ორგანოები, რომლებიც შეისწავლიან ტენდერებსა და საჯარო სამსახურის დანიშვნის პროცესს.

დასკვნები და რეკომენდაციები: კორუფციის წინააღმდეგ ბრძოლა და გამჭვირვალე მმართველობის დანერგვა ადგილობრივი თვითმმართველობის სანდობასა და ეფექტიანობას გაზრდის.

4.5 ადმინისტრაციული ბიუროკრატია და გადაწყვეტილების მიღების გაჭიანურებული პროცესი

პრობლემა: ბიუროკრატული პროცედურების სიმძიმე აფერხებს ინიციატივების დანერგვას.

პრობლემის აღწერა: ნებისმიერი მნიშვნელოვანი ცვლილება ან ინიციატივა გადის რამდენიმე ადმინისტრაციულ ეტაპს, რის გამოც პროცესები ჭიანურდება. ეს კი ანელებს საჭირო გადაწყვეტილებების მიღებას და ამცირებს მუნიციპალიტეტების რეაგირების ეფექტიანობას.

შედეგი:

- ბიუროკრატული რუტინა აფერხებს თვითმმართველობის მხრიდან სწრაფ რეაგირებას.
- რთულდება ინოვაციური პროექტების განხორციელება.

„ბევრი გადაწყვეტილება იმდენად რთული ბიუროკრატული პროცესების გავლას მოითხოვს, რომ თვითმმართველობა რეაგირებას ვერ ასწრებს.“ (Exp-G.Ts.)

„დაფინანსების განაწილება შესაძლოა განპირობებული იყოს ბიუჯეტის დაგეგმილი ხარჯვის უზრუნველყოფის მიზნით, რაც ყოველთვის არ შეესაბამება სოფლის მოსახლეობის ცხოვრების ხარისხის გაუმჯობესების სტრატეგიულ მიზნებს.“ (Exp-G.Ts.)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- უნდა გამარტივდეს ადმინისტრაციული პროცესები და გადაწყვეტილებების მიღების მექანიზმები.
- უნდა დაინერგოს ელექტრონული მართვის სისტემები ბიუროკრატული შეფერხებების შესამცირებლად.
- უნდა გაძლიერდეს მუნიციპალური ადმინისტრაციის ეფექტიანობის შეფასების სისტემა.

დასკვნები და რეკომენდაციები: ბიუროკრატიული პროცესების გამარტივება და მართვის დინამიურობა აუცილებელია ადგილობრივი თვითმმართველობის ფუნქციონირების გასაუმჯობესებლად.

5. სოციალური და დემოგრაფიული პრობლემები, როგორც სუსტი ადგილობრივი თვითმმართველობის შედეგი

ადგილობრივი თვითმმართველობის არაეფექტური საქმიანობა პირდაპირ გავლენას ახდენს სოციალური და დემოგრაფიული პრობლემების გაღრმავებაზე. მუნიციპალიტეტები ვერ ახერხებენ ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხების მართვას, როგორცაა დასაქმება, ახალგაზრდობის მხარდაჭერა, ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაცია და სოციალური სერვისების განვითარება. შედეგად, რეგიონებში იზრდება უმუშევრობა, მიგრაცია, სოციალური გაუცხოება და ოჯახების დაშლა.

5.1 უმუშევრობა და მიგრაცია - ადგილობრივი ეკონომიკური პოლიტიკის სისუსტე

პრობლემა: მუნიციპალიტეტებს არ გააჩნიათ ეფექტიანი მექანიზმები დასაქმების ხელშეწყობისთვის. არ დგება ადგილობრივი ეკონომიკის განვითარების გეგმა, არ იქმნება ახალი სამუშაო ადგილები და არ არსებობს მცირე და საშუალო ბიზნესის მხარდამჭერი პროგრამები.

პრობლემის აღწერა: მიგრაციის ერთ-ერთი ძირითადი მიზეზი ადგილობრივი ეკონომიკის ნელი განვითარებაა. სამუშაო ადგილების სიმცირისა და დაბალი ხელფასების გამო, მოსახლეობა იძულებულია წავიდეს სამუშაოდ სხვა რეგიონებში, ან უცხოეთში. თვითმმართველობა ვერ ახერხებს ადგილობრივი ეკონომიკური პოლიტიკის ჩამოყალიბებას, რაც ქმნის დასაქმების დაბალ მაჩვენებელსა და ეკონომიკურ სტაგნაციას.

შედეგი:

- მოსახლეობა იძულებულია წავიდეს სამუშაოდ უცხოეთში, რაც რეგიონში მუშახელის დეფიციტს ქმნის.
- ადგილობრივი ეკონომიკა ვერ ვითარდება, რადგან არ ხდება ინვესტიციების მოზიდვა. „მიდიან (ყარაჯალიდან) სამუშაოდ პოლონეთში, გერმანიაში... რა ქნან, აქ სამუშაო არ არის, ოჯახს არჩენენ.“ (G-3)

"ძალიან ბევრი ადამიანი მიგრაციაში წავიდა. ადრე, ძირითადად, ქართველები რუსეთსა და ყაზახეთში გადადიოდნენ, ახლა კი ტენდენცია შეიცვალა – ჩვენი სოფლიდან ხალხი ამერიკასა და მექსიკაშიც მიდის." (L-2)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- ეკონომიკური განვითარების ადგილობრივი პროგრამები – უნდა შეიქმნას დასაქმების ხელშეწყობისა და მცირე ბიზნესის მხარდამჭერის პროგრამები.
- ინვესტიციების მოზიდვა – მუნიციპალიტეტებმა უნდა გაამარტივონ ბიზნეს-რეგისტრაციის პროცედურები და შექმნან ხელსაყრელი გარემო ინვესტორებისთვის.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- თვითმმართველობის ეკონომიკური ფუნქცია უნდა გაძლიერდეს, რათა შემცირდეს მიგრაციის ტალღა და შენარჩუნდეს ადგილობრივი მოსახლეობა.
- აუცილებელია ადგილობრივ დონეზე შეიქმნას მცირე და საშუალო ბიზნესის ხელშეწყობის სტიმულები, რაც უზრუნველყოფს სამუშაო ადგილების ზრდას.
- მიგრაციის შემცირება პირდაპირ არის დაკავშირებული თვითმმართველობის შესაძლებლობასთან, განავითაროს ადგილობრივი ეკონომიკა და შექმნას დასაქმების რეალური გარემო.

5.2 სეზონური დასაქმება → ადგილობრივი შრომითი ბაზრის რეგულირების ნაკლებობა

პრობლემა: მოსახლეობის დიდი ნაწილი სეზონურად არის დასაქმებული. არ არსებობს მუნიციპალური პროგრამები, რომლის მეშვეობით შესაძლებელი გახდებოდა გარანტირებული, სტაბილური სამუშაო ადგილების შექმნა.

პრობლემის აღწერა: სოფლის მეურნეობის დომინანტი რეგიონებისთვის სეზონური სამუშაოა და დასაქმებულთა დიდი ნაწილი მხოლოდ რამდენიმე თვე მუშაობს, შემდეგ კი კარგავს შემოსავლის წყაროს. ეს ქმნის ეკონომიკურ გაურკვევლობას და მოსახლეობას აიძულებს სამუშაოდ სხვა რეგიონებში გადავიდეს.

შედეგი:

- დასაქმება არასტაბილურია, რაც იწვევს სიღარიბესა და ფინანსურ გაურკვევლობას.
- მოსახლეობა იძულებულია სეზონურად გადასახლდეს სხვა რეგიონებში.

„სეზონურ პროდუქტებზე დამოკიდებულება დიდ პრობლემას ქმნის.“ (L-3)

„მთავარი პრობლემა გადამამუშავებელი ინდუსტრიის არარსებობაა. ადგილობრივად მოყვანილი პროდუქტის მასიური გადამამუშავება ჯერჯერობით ვერ ხორციელდება. სამწუხაროდ, ჩვენ ჯერ ისე არ ვართ განვითარებული, რომ სეზონურად მოყვანილი პროდუქტები მაქსიმალურად გამოვიყენოთ. ამასთან, სეზონური წარმოება თავისთავად პრობლემურია, რადგან ბაზარზე უფრო იაფი იმპორტირებული პროდუქტი შემოდის, რაც კონკურენციას ართულებს.“ (L-3)

„უმეტესად ახლა მწყემსები მთაში არიან, ცხვარს და ძროხებს მწყემსავენ ჯავახეთში.“ (S-1)

„ადგილზე მოსახლეობის 40% -ია მხოლოდ, დანარჩენები გასული არიან ჯავახეთში, თუშეთში, ტაბაწყურში და ბაკურიანის მთებში, ზემო აჭარაში.“ (S-2)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- სეზონური დასაქმების რეგულირება – მუნიციპალიტეტებმა უნდა შექმნან სტაბილური დასაქმების ალტერნატივები.
- მცირე საწარმოების მხარდაჭერა – ადგილობრივ დონეზე უნდა შეიქმნას პროგრამები, რომლებიც მცირე ბიზნესის განვითარებას შეუწყობს ხელს.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- სეზონური დასაქმების მაღალი მაჩვენებელი მიუთითებს შრომითი ბაზრის არასტაბილურობაზე, რაც ზრდის ეკონომიკურ რისკებსა და ზრდის მიგრაციას.
- საჭიროა მუნიციპალიტეტებში შემუშავდეს სტაბილური დასაქმების ხელშეწყობის პოლიტიკა, რაც გააუმჯობესებს ცხოვრების პირობებს და შეამცირებს სეზონურ გადინებას.
- მცირე საწარმოების ხელშეწყობა უნდა გახდეს ერთ-ერთი პრიორიტეტი, რათა მუდმივი სამუშაო ადგილების შესაქმნელად.

5.3 ახალგაზრდების მიგრაცია - განათლებისა და შესაძლებლობების ნაკლებობა

პრობლემა: ადგილობრივ დონეზე არ არსებობს პროფესიული განათლების ხელშეწყობის პროგრამები, ახალგაზრდებისთვის ეკონომიკური შესაძლებლობები შეზღუდულია.

პრობლემის აღწერა: რეგიონებში მცხოვრებ ახალგაზრდებს არ აქვთ პროფესიული განათლების მიღებისა და ადგილობრივად დასაქმების შესაძლებლობა. ეს აიძულებს მათ საცხოვრებლად, ქალაქებში ან უცხოეთში გადასვლას, რაც ქმნის დემოგრაფიულ პრობლემებს.

შედეგი:

- ახალგაზრდები მასობრივად ტოვებენ რეგიონს და გადიან უცხოეთში სამუშაოდ.
- რეგიონის დემოგრაფიული სურათი უარესდება, იზრდება ხანდაზმული მოსახლეობის წილი.

„რეგიონიდან ახალგაზრდები საზღვარგარეთ მიდიან უბრალო მუშებად სამუშაოდ. ექიმები ქვეყნიდან გარბიან და რეგიონში კი მათი ნაკლებობაა.“ (G-1)

„მიდიან ახალგაზრდები, უმეტესად პოლონეთსა და გერმანიაში. ადრე თურქეთშიც მიდიოდნენ, მაგრამ ახლა არ მიდიან, თურქული ლირა გაუფასურდა და ამიტომ.“ (S-1)

„ბავშვებსა და ახალგაზრდებს აკლიათ ყველაზე აუცილებელი: საბავშვო განვითარების ცენტრები, სპორტული მოედნები და გასართობი დაწესებულებები. სადამოს ექვსის შემდეგ სოფლები ფაქტობრივად "კვდებიან". სწორედ ამ ყველაფერმა მიიყვანა ბევრი ოჯახი იმ გადაწყვეტილებამდე, რომ სოფელი დაეტოვებინა.“ (Exp-G.Ts.)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- პროფესიული განათლების განვითარება – ახალგაზრდებს უნდა მიეცეთ შესაძლებლობა ადგილზე მიიღონ პროფესიული განათლება შემდგომი დასაქმების პერსპექტივით.
- ახალგაზრდების ეკონომიკური სტიმულირება – საჭიროა სპეციალური პროგრამები, რომლებიც ხელს შეუწყობს ახალგაზრდების რეგიონში დამაგრებას.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- ახალგაზრდების მიგრაცია რეგიონებიდან მკაფიოდ მიანიშნებს, რომ ადგილობრივ დონეზე მწირია განათლებისა და განვითარების რესურსები.
- აუცილებელია პროფესიული განათლების ცენტრების გახსნა და დასაქმების ხელშეწყობა, რათა ახალგაზრდა თაობას გაუჩნდეს დარჩენის რეალური მოტივაცია.
- ახალგაზრდებისთვის სპეციალური პროგრამების შემუშავება უნდა გახდეს მუნიციპალიტეტების სტრატეგიული მიმართულება.

5.4 ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაციის პრობლემა - ადგილობრივი ინკლუზიური პოლიტიკის არარსებობა

პრობლემა: მუნიციპალიტეტები ვერ ახორციელებენ ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაციის პოლიტიკას – არ არსებობს შესაბამისი განათლებისა და დასაქმების პროგრამები.

პრობლემის აღწერა: ეთნიკური უმცირესობებისთვის არ არის ხელმისაწვდომი სათანადო განათლება და სახელმწიფო პროგრამები. ეს იწვევს მათ იზოლაციას და ქმნის სოციალურ პრობლემებს.

შედეგი:

- ეთნიკური ჯგუფები რჩებიან იზოლირებულად, რაც იწვევს სოციალურ დაპირისპირებასა და კონფლიქტებს.
- მათ არ აქვთ წვდომა სრულფასოვან განათლებასა და ეკონომიკურ შესაძლებლობებზე.

„გაკვეთილები ტარდება ქართულად და იმის იქით, შესვენებაზე, სახლში, სოფელში ყველა აზერბაიჯანულად ლაპარაკობს.“ (G-4)

„სულ ვფიქრობ, ამბობენ, აზერბაიჯანელ ხალხის ინტეგრაცია. მაგრამ ინტეგრაცია ორმხრივი უნდა იყოს, მე ქართველი საზოგადოებისაგან ამას არ ვგრძნობ.“ (S-2)

„სამწუხაროდ, ენის ბარიერია, უჭირთ ხოლმე განცხადებების დაწერა.“ (G-1)

„ენა აუცილებელია ვიცოდეთ... ეს ხომ ჩვენი სამშობლოც არის. ამდენი საუკუნეა აქ ცხოვრობთ, რამდენი წინაპარი გყავდა აქ, რამდენი საფლავები გვაქვს, სხვა სამშობლო არ გვაქვს.“ (G-3)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაციის პოლიტიკა – უნდა დაინერგოს ინკლუზიური განათლებისა და დასაქმების პროგრამები.
- ენის ბარიერის შემცირება – საჭიროა სამთავრობო პროგრამები, რომლებიც უზრუნველყოფს სახელმწიფო ენის სრულფასოვან შესწავლას.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაცია რჩება გადაუწყვეტელ პრობლემად, რაც აძლიერებს სოციალურ დაყოფას და ხელს უშლის თანაცხოვრების განვითარებას.
- ინკლუზიური განათლებისა და დასაქმების პოლიტიკა უნდა გახდეს თვითმმართველობის ნაწილი, რათა ყველა ჯგუფს მიეცეს რესურსებზე თანაბარი წვდომის შესაძლებლობა.
- ენის ბარიერის შემცირება უნდა განხორციელდეს სახელმწიფოს მხარდაჭერით, როგორც სოციალური ჩართულობის აუცილებელი პირობა.

5.5 ოჯახების დანგრევა და სოციალური მხარდაჭერის ნაკლებობა

პრობლემა: მიგრაცია იწვევს ბავშვების მშობლების გარეშე დარჩენას, ხოლო მუნიციპალიტეტებს არ გააჩნიათ სოციალური დაცვის მექანიზმები.

პრობლემის აღწერა: სოციალური და ეკონომიკური სირთულეების ფონზე, ოჯახები სულ უფრო ნაკლებად ახერხებენ ბავშვების უზრუნველყოფასა და ჯანსაღ გარემოში აღზრდას. ადგილობრივი ხელისუფლება კი არ ფლობს საკმარის რესურსსა და მექანიზმებს ამ პროცესის შესაჩერებლად. ფსიქოსოციალური მხარდაჭერის ნაკლებობა და ოჯახების დაუცველობა ხელს უწყობს ბავშვების მიტოვებას და აქედან გამომდინარე ფსიქოლოგიური ტრავმების წარმოქმნას.

შედეგი:

- მატულობს მშობლების მიერ ბავშვების (სხვაგან სამუშაოს ძიების მოტივაციით) მიტოვების შემთხვევები, რაც ზრდის ფსიქოლოგიური ტრავმების ალბათობას.
- ადგილობრივი ხელისუფლება ვერ უზრუნველყოფს ასეთი ოჯახების სოციო-ეკონომიკურ მხარდაჭერას.

„ჩვენს სოფელში 300 ბავშვიდან ნახევარს ერთი ოჯახის წევრი მაინც ჰყავს მიგრაციაში.“ (L-2)

„დედები და მამები გადიან ქვეყნიდან, განსაკუთრებით საბერძნეთსა და იტალიაში, და ბავშვები რჩებიან ოჯახში სხვების მზრუნველობის ქვეშ.“ (L-2)

„ქალები თურქეთში მძიმე სამუშაოს ასრულებდნენ, კაცის საქმეზე მუშაობდნენ პლანტაციებში, ზოგი ტერმინალში ტვირთს ეზიდებოდა, მანქანებს ტვირთავდნენ, ან მძიმე პირობებში ოჯახებში მსახურობდნენ.“ (S-2)

„ადგილობრივი თვითმმართველობები ხშირად ვერ ახერხებენ ეთნიკური უმცირესობების საჭიროებების გათვალისწინებას, რადგან არ არსებობს სათანადო პოლიტიკა მათი ჩართულობისა და წარმომადგენლობისთვის.“ (Exp-G. Ts.)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- ოჯახების სოციალური დაცვა – უნდა გაძლიერდეს ბავშვთა და ოჯახთა დაცვის მუნიციპალური სერვისები.
- მიგრაციის შემცირება – ადგილობრივმა თვითმმართველობამ უნდა შექმნას პირობები, რომ ადამიანებს დარჩენის და ადგილზე განვითარების შესაძლებლობა ჰქონდეთ.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- ოჯახების დაშლა და ბავშვების დაუცველობა მიგრაციის ერთ-ერთი ყველაზე მძიმე შედეგია, რაც საჭიროებს მუნიციპალიტეტების მიერ საგანგებო რეაგირებას.
- სოციალური სერვისების განვითარება და ოჯახებისთვის მიზნობრივი დახმარების გაწევა უნდა გახდეს ადგილობრივი პოლიტიკის მნიშვნელოვანი კომპონენტი.
- რეგიონებში მიგრაციის შემცირება შესაძლებელი გახდება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ადგილობრივი თვითმმართველობა შექმნის ღირსეულ ალტერნატივას ოჯახებისთვის.

6. სოფლის მეურნეობის და ეკოლოგიური პრობლემები

ადგილობრივი თვითმმართველობის არაეფექტიანობა პირდაპირ აისახება სოფლის მეურნეობის, ეკოლოგიისა და ბუნებრივი რესურსების მართვის პრობლემებზე.

მიწათმოქმედებისა და მეცხოველეობის სექტორები, რომლებიც რეგიონების ეკონომიკისთვის უმნიშვნელოვანესია, მრავალი გამოწვევის წინაშეა. ამასთან, ეკოლოგიური მდგომარეობის გაუარესება ართულებს როგორც სოფლის მეურნეობის განვითარებას, ასევე მოსახლეობის ყოველდღიურ ცხოვრებას.

6.1 მიწის მართვის პრობლემები - არარეგულირებული საკუთრების განკარგვა

პრობლემა: მიწის პრივატიზაცია და განაწილება ხდება გაუმჭვირვალედ, რაც ადგილობრივ ფერმერებს ხელს უშლის მიწის ეფექტიან გამოყენებაში.

პრობლემის აღწერა: მიუხედავად იმისა, რომ მიწების ნაწილი კერძო საკუთრებაში გადავიდა, მრავალ ფერმერს კვლავ არ აქვს მიწის რეგისტრაციის შესაძლებლობა. მუნიციპალიტეტებს არ აქვთ მკაფიო პოლიტიკა მიწის მართვის საკითხში, ხოლო მიწის გასხვისება ხშირად ხდება უცხოელ მყიდველებზე, ადგილობრივი მოსახლეობის ინტერესების გათვალისწინების გარეშე.

შედეგი:

- ადგილობრივი ფერმერები ვერ ახერხებენ მიწის რეგისტრაციას, შესაბამისად ვერ იღებენ სასოფლო-სამეურნეო სუბსიდიებს.
- მუნიციპალიტეტებს არ აქვთ საკმარისი მონაცემები მიწების გამოყენების შესახებ.
- მოსახლეობა კარგავს მიწის რესურსებს, რაც ზღუდავს სოფლის მეურნეობის განვითარებას.

„აი, ბალები ხომ ნახეთ, იქ ჩვენი სამოვრები იყო, ეკონომიკის სამინისტრომ ირანელებზე გაყიდა.“ (S-1)

„სოფლებს სამოვრები აქვთ, მაგრამ მათ ძირითადად სარგებლობენ ისინი, ვისაც მთავრობასთან კავშირი აქვს. იხდიან მხოლოდ სარწყავ გადასახადს, ხოლო სხვა გადასახადებს არ იხდიან, თუმცა ოფიციალურად რომ შეხვიდეთ რეესტრში ეს მიწები ეკონომიკის სამინისტროს ან თვითმმართველობის ბალანსზე ირიცხება.“ (G-1)

„ეკონომიკის სამინისტრო განკარგავს მიწის რესურსებს ისე, თითქოს ეს კომერციული საქონელია. ასეთი მაგალითები მრავლადაა ლაგოდეხშიც, საგარეჯოშიც და გარდაბანშიც. ადგილობრივ თვითმმართველობას იშვიათი გამონაკლისების გარდა ამ პროცესში არავითარი როლი არ აქვს. ეს ცალსახად არღვევს დეცენტრალიზაციის და მართვის ეფექტურობის პრინციპებს. მიწის რესურსების მენეჯმენტი მთლიანად ცენტრალიზებულია და ადგილობრივ თვითმმართველობას პრაქტიკულად არ აქვს არც პასუხისმგებლობა და არც გავლენა ამ პროცესზე.“ (Exp-G.Ts.)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

მიწის რეგისტრაციის გამარტივება – ადგილობრივმა თვითმმართველობამ უნდა უზრუნველყოს მიწის რეგისტრაციის სწრაფი და გამჭვირვალე პროცესი.

მუნიციპალური მიწების რეგულირების პოლიტიკა – აუცილებელია მუნიციპალიტეტების უფრო აქტიური ჩართულობა მიწის განაწილების პროცესში, რათა **პრიორიტეტი მიენიჭოს ადგილობრივ ფერმერებს**

- უნდა შემუშავდეს მიწის მართვის გრძელვადიანი სტრატეგია, რომელიც უზრუნველყოფს საკუთრების რეგისტრაციის გამარტივებას.
- მიწის პრივატიზაციისა და გასხვისების პროცესები უნდა გახდეს სრულად გამჭვირვალე და ადგილობრივი მოსახლეობის ინტერესებზე მორგებული.
- უნდა შეიქმნას დეტალური რეესტრი და მონაცემთა ბაზა, რომელიც ასახავს მიწების საკუთრების, გამოყენებისა და სტატუსის შესახებ ინფორმაციას.
- ფერმერებს უნდა მიეწოდოს უფასო საკონსულტაციო და იურიდიული დახმარება მიწის რეგისტრაციის პროცესში.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- მიწის რესურსების ცენტრალიზებული მართვა არღვევს დეცენტრალიზაციის პრინციპებს და ზღუდავს ადგილობრივი ფერმერების შესაძლებლობებს.
- აუცილებელია ადგილობრივი თვითმმართველობის ჩართულობის გაზრდა მიწის განაწილების პროცესში და პრიორიტეტების მინიჭება ადგილობრივ მოსახლეობაზე.
- მიწის რეგისტრაციის გამარტივება ფერმერებს მისცემს წვდომას სუბსიდიებსა და განვითარების რესურსებზე.

6.2 წყლის რესურსების უკმარისობა - ირიგაციის არაეფექტური სისტემა

პრობლემა: სარწყავი წყლის დეფიციტი სოფლის მეურნეობის ერთ-ერთ ყველაზე მწვავე გამოწვევად რჩება, რაც გამოწვეულია იმით, რომ არსებული საირიგაციო სისტემები მოძველებულია ან, საერთოდ არ არსებობს.

პრობლემის აღწერა: წყლის რესურსების მართვა არ ეფუძნება გრძელვადიან სტრატეგიას. მიუხედავად იმისა, რომ რეგიონში არსებობს მდინარეები, სარწყავი არხები არაეფექტურადაა დაგეგმილი ან საჭიროებს რეაბილიტაციას.

შედეგი:

- ფერმერები იძულებულნი არიან საკუთარი ხარჯებით ეძიონ ალტერნატიული წყაროები, რაც ზრდის ხარჯებს და ამცირებს ეკონომიკურ ეფექტიანობას.
- მოსავლის ხარისხი და რაოდენობა კლებულობს, რაც ამცირებს სოფლის მეურნეობის მომგებიანობას.

• წყლის დეფიციტი ზღუდავს სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მრავალფეროვნებას. „შეიძლება ითქვას, რომ სარწყავი წყალიც პრობლემაა, იორი შორსაა აქედან, სიმინდსაც მორწყვა უნდა, ძნელია.“ (S-1)

„მელიორაცია ერთ-ერთი მთავარი სფეროა, სადაც ცენტრალური ხელისუფლების კონტროლი რეგიონებს უზღუდავს დამოუკიდებლად მოქმედების შესაძლებლობას...“ (Exp-G.Ts.)

„ერთი ჰექტარის მორწყვა 70 ლარი ღირს, მაგრამ ინფრასტრუქტურული გაუმჯობესება არ მომხდარა.“ (L-6)

„სისტემა სულადობაზე იყო დამოკიდებული, რაც უფრო სამართლიანი იყო, თუმცა ახლა გადასახადები უფრო საერთო პრინციპით დგინდება.“ (L-3)

„თუ სარწყავი წყალი უშვებენ, დასაღვეი წყალი წყდება.“ (L-6)

„2000-იან წ.წ. მელიორაციის სისტემის ცენტრალიზებულმა მართვამ გააღრმავა მისი პრობლემები. სისტემა მთლიანად გადავიდა ცენტრალურ მმართველობაში, რათა მოზიდულიყო საერთაშორისო სესხები, რომლებიც ასობით მილიონ დოლარს შეადგენდა

ინფრასტრუქტურის მოდერნიზაციისთვის. თუმცა, ამ თანხების გამოყენების გაუმჭვირვალობამ სისტემა კორუფციული პრაქტიკებისადმი მოწვევადი გახადა.“ (Exp-G.Ts.)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- ირიგაციის სისტემის განახლება – ადგილობრივმა ხელისუფლებამ უნდა შეიმუშაოს ინფრასტრუქტურული პროექტები სარწყავი არხების აღსადგენად და განავითაროს არსებული სისტემები.

წყლის მართვის მუნიციპალური პროგრამების დანერგვა – უნდა არსებობდეს წყლის რესურსების ეფექტიანი გამოყენების სტრატეგია და ფერმერებისთვის ხელმისაწვდომი მხარდაჭერის მექანიზმები.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- ირიგაციის სისტემის არარსებობა ან არაეფექტიანობა მნიშვნელოვნად აფერხებს სოფლის მეურნეობის განვითარებას და ზრდის სიღარიბის დონეს რეგიონში.
- საჭიროა სარწყავი ინფრასტრუქტურის მოდერნიზაცია და ადგილობრივი მუნიციპალიტეტების ჩართულობა წყლის რესურსების მართვაში.
- ცენტრალიზებული კონტროლის შემცირება და რეგიონული საჭიროებების გათვალისწინება გააუმჯობესებს სისტემის ეფექტიანობას.

6.3 სამოვრების ნაკლებობა - მეცხოველეობის შემცირება

პრობლემა: სამოვრების არარსებობა მეურნეობებს ეკონომიკურ კრიზისში აგდებს.

პრობლემის აღწერა: ბევრ მუნიციპალიტეტში სამოვრები ან გასხვსებულია კერძო საკუთრებაში, ან ადგილობრივი ხელისუფლების მხრიდან არ ხდება მათი მართვა და რეგულირება.. შედეგად, მფერმერები ვერ უზრუნველყოფენ პირუტყვის სრულფასოვან შენახვას, რაც აფერხებს მეცხოველეობის განვითარებას.

შედეგი:

- ფერმერები იძულებულნი არიან შეამცირონ მეცხოველეობის წარმოების მასშტაბები.
- ადგილობრივ ბაზარზე ხორცისა და რძის პროდუქციის დეფიციტი იზრდება.

„აქ სამოვრებიც კი არ არის... სოფელს სამოვარი არ აქვს. ერთ ძროხასაც ვერ შეინახავ ოჯახის, ბავშვების საჭიროებისთვის.“ (S-1)

„მიწის რესურსების მენეჯმენტი მთლიანად ცენტრალიზებულია, ხოლო ადგილობრივ თვითმმართველობას პრაქტიკულად არ გააჩნია არც პასუხისმგებლობა და არც გავლენა ამ პროცესზე.“ (Exp-G.Ts.)

„ადგილობრივ დონეზე მიწას უნდა ახლდეს განვითარების გეგმა და პასუხისმგებლობა. ეს არ უნდა იყოს მხოლოდ „გაყიდვის“ ტექნიკური პროცესი, როგორც დღეს ხდება, არამედ უნდა წარმოადგენდეს სტრატეგიულად გააზრებულ პოლიტიკურ და ეკონომიკურ გადაწყვეტილებას, რაც ხელს შეუწყობს რეგიონის მდგრად სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას.“ (Exp-G.Ts.)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- სამოვრების აღდგენა და მართვა – მუნიციპალიტეტებმა უნდა შეიმუშაონ მკაფიო რეგულაციები სამოვრების სამართლიანი განაწილებისა და ხელმისაწვდომობის უზრუნველსაყოფად.
- საჭიროა სამოვრების სტატუსის აღრიცხვა და საერთო სარგებლობაში არსებული მიწების მიზნობრივი გამოყენება.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- სამოვრების ნაკლებობა არა მხოლოდ ექვეყნეშ აყენებს მეცხოველეობის პერსპექტივებს, არამედ აფერხებს რეგიონული ეკონომიკის განვითარებასაც, აუარესებს სოფლის მაცხოვრებლების ცხოვრების ხარისხს და ხელს უწყობს მოსახლეობის გადინებას ქალაქში.

- აუცილებელია ისეთი მიწათსარგებლობის პოლიტიკის შემუშავება, რომელიც დაეფუძნება სოციალური სამართლიანობის პრინციპებს და აგრარული სეგმენტის მართვას, ხელს შეუწყობს მეცხოველეობის სტაბილურ განვითარებას და სასაზღვრო სოფლების შენარჩუნებასა და განვითარებაში. მიწის გამოყენებას უნდა ახლდეს ადგილობრივი სტრატეგიული დაგეგმვა და სოციალურ-ეკონომიკური პასუხისმგებლობა.

6.4. ეკოლოგიური დაბინძურება, ბუნებრივი რესურსების არასწორი მართვა

პრობლემა: სამრეწველო ნარჩენები, ქიმიკატების უკონტროლო გამოყენება და ნარჩენების არაეფექტური მართვა სერიოზულ საფრთხეს უქმნის გარემოს .

პრობლემის აღწერა: ადგილობრივი თვითმმართველობები ვერ უზრუნველყოფენ ეკოლოგიური სტანდარტების დაცვას. დაბინძურებულია სასმელი წყალი, ნიადაგი და ჰაერი.

შედეგი:

- სასმელი წყლის დაბინძურება ზრდის დაავადებების რისკს.
- ნიადაგი კარგავს ნაყოფიერებას, ეკოსისტემები განადგურებულია, რაც უარყოფითად აისახება სოფლის მეურნეობის განვითარებაზე.

„გარემოზე ზემოქმედების საკითხზე მთლიანად ცენტრალიზებულია და გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს პრეროგატივა გახდა. მეტიც, მუნიციპალიტეტებს არ გააჩნიათ საკმარისი უფლება-მოვლილება, რათა ეფექტურად გააკონტროლონ გარემოსდაცვითი საკითხები, მეტიც, მათი წამოწევის უფლებაც კი არ აქვთ, ვინაიდან ეს მათ ფუნქცია/მოვალეობებში არ შედის.“ (Exp-G.Ts.)

„ცემენტის ქარხნის ჰაერში გავრცელებული ნარჩენები ზუსტად იმ მინდვრებს ეფინება, სადაც ჩვენებს მწვანელი მოჰყავთ. ბავშვებს ფილტვების პრობლემა აქვთ, ფილტვების დაავადებებს, ალერგიას...“ (G-4)

„დილით გამოხვალ და მანქანა ყვითელი მტვერით დაფარული გხვდება. ეს ყველაფერი რუსთავიდან მოდის, სხვა მსგავსი ქარხანა აქ ახლოს არ არის. წლებია წესიერი ფილტრი ვერ დააყენეს. ვერ მივაღწიეთ ამას.“ (G-2)

„მდინარეებში დაბინძურების ძირითადი წყაროები ნარჩენები და ქიმიური საშუალებებია.“ (L-3)

„ფერმერები იყენებენ ქიმიურ სასუქებს, რომლებიც ნიადაგის და წყლის დაბინძურებას იწვევს.“ (L-2)

„მოსახლეობა სათანადოდ არ იცავს შრომის უსაფრთხოების წესებს – პირბადეებსა და დამცავ ხალათებს თითქმის არავინ იყენებს.“ (L-2)

„მულჩირებისას გამოყენებული პოლიეთილენი იშლება და მიკროპლასტმასის ნაწილებათ რჩება ნიადაგში.“ (L-2)

„ბოლო 5 წლის განმავლობაში წყლის ხარისხის ანალიზები არ ჩატარებულა.“ (L-2)

„ზოგს გვაქვს ჯა, ძალიან ძვირფასია წყალი, მაგრამ ძლაშეა. არ ვარგა სასმელად, რა ვქნათ ვსვამთ. მაგის გამო ორი ოპერაცია მაქვს გაკეთებული, კეჭები ამომიღეს. აქ ბევრს აქვს ეს პრობლემა, ვფიქრობ, წყლის ბრალია.“ (S-1)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- ეკოლოგიური მონიტორინგის გაძლიერება – რეგულარული შემოწმებები და სანქციები დაბინძურებაზე.
- გარემოსდაცვითი პროექტების მხარდაჭერა – ადგილობრივმა ხელისუფლებამ უნდა მოახდინოს ინვესტირება ეკოლოგიურად სუფთა ინიციატივებში.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- ეკოლოგიური დაბინძურება პირდაპირ გავლენას ახდენს სოფლის მეურნეობაზე, ჯანმრთელობაზე და ზოგადად სიცოცხლის ხარისხზე.

- საჭიროა რეგულარული მონიტორინგი, მკაცრი კონტროლი და სანქციები გარემოს დაბინძურებაზე.
- ადგილობრივმა თვითმმართველობებმა სათემო ორგანიზაციებთან ერთად უნდა განავითარონ გარემოსდაცვითი ინიციატივები და ხელი შეუწყონ ეკოლოგიურად უსაფრთხო ტექნოლოგიების დანერგვას.

6.5. სოფლის მეურნეობის არაეფექტიანი მხარდაჭერა - სუბსიდიების და პროგრამების შეზღუდული ხელმისაწვდომობა

პრობლემა: მიუხედავად იმისა, რომ სოფლის მეურნეობის მხარდასაჭერი სახელმწიფო პროგრამები არსებობს, მცირე ფერმერებს მათზე წვდომა შეზღუდული აქვთ. ბიუროკრატიული სირთულეები, ინფორმაციის ნაკლებობა და არასათანადო ადმინისტრირება ფერმერებს უზღუდავს სუბსიდიებისა და მხარდაჭერის პროგრამებით სარგებლობას.

პრობლემის აღწერა: სოფლის მეურნეობის განვითარებისთვის აუცილებელია ფერმერების ფინანსური მხარდაჭერა და ტექნიკური რესურსების ხელმისაწვდომობა. თუმცა, არსებული სუბსიდიების და ფინანსური დახმარების პროგრამები რეალურად არ აღწევს ადგილობრივ ფერმერებამდე. ხშირია შემთხვევები, როდესაც სუბსიდიების მიღების პროცესი იმდენად რთულია, რომ ფერმერები ან საერთოდ ვერ აფორმებენ განაცხადს, ან მათ განაცხადს არ ამტკიცებენ ბიუროკრატიული ფორმალობების გამო. ინფორმაციის ნაკლებობა და სისტემის გაუმჭირვალობა ქმნის დაბრკოლებებს: ფერმერებმა არ იციან, როგორ შეავსონ დოკუმენტები, სად უნდა გაიარონ კონსულტაცია და რა პირობებია დაწესებული გრანტების ან ტექნიკური დახმარების მისაღებად. ამასთან, ადგილობრივი თვითმმართველობა არ უზრუნველყოფს საკმარის საინფორმაციო მხარდაჭერას, რაც კიდევ უფრო ართულებს სუბსიდიების ეფექტიან გამოყენებას.

შედეგი:

- მცირე ფერმერები ვერ იღებენ საჭირო ტექნიკას და ფინანსურ დახმარებას, რის გამოც იზღუდება მათი საქმიანობა.
- სოფლის მეურნეობის სექტორი ვერ ვითარდება, რაც სოფლად ცხოვრების პირობების გაუარესებასა და მოსახლეობის ეკონომიკურ დასუსტებას იწვევს.
- გლეხები და ფერმერები გადადიან თვითგადარჩენის რეჟიმში – არ შეუძლიათ თანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენება, ამიტომაც სასოფლო-სამეურნეო წარმოება დაბალეფექტიან დონეზე რჩება.
- ფერმერები ხშირად იძულებულნი არიან აიღონ კომერციული სესხები არასახარბიელო პირობებით, რაც მათ კიდევ უფრო მძიმე ფინანსურ მდგომარეობაში აყენებს.

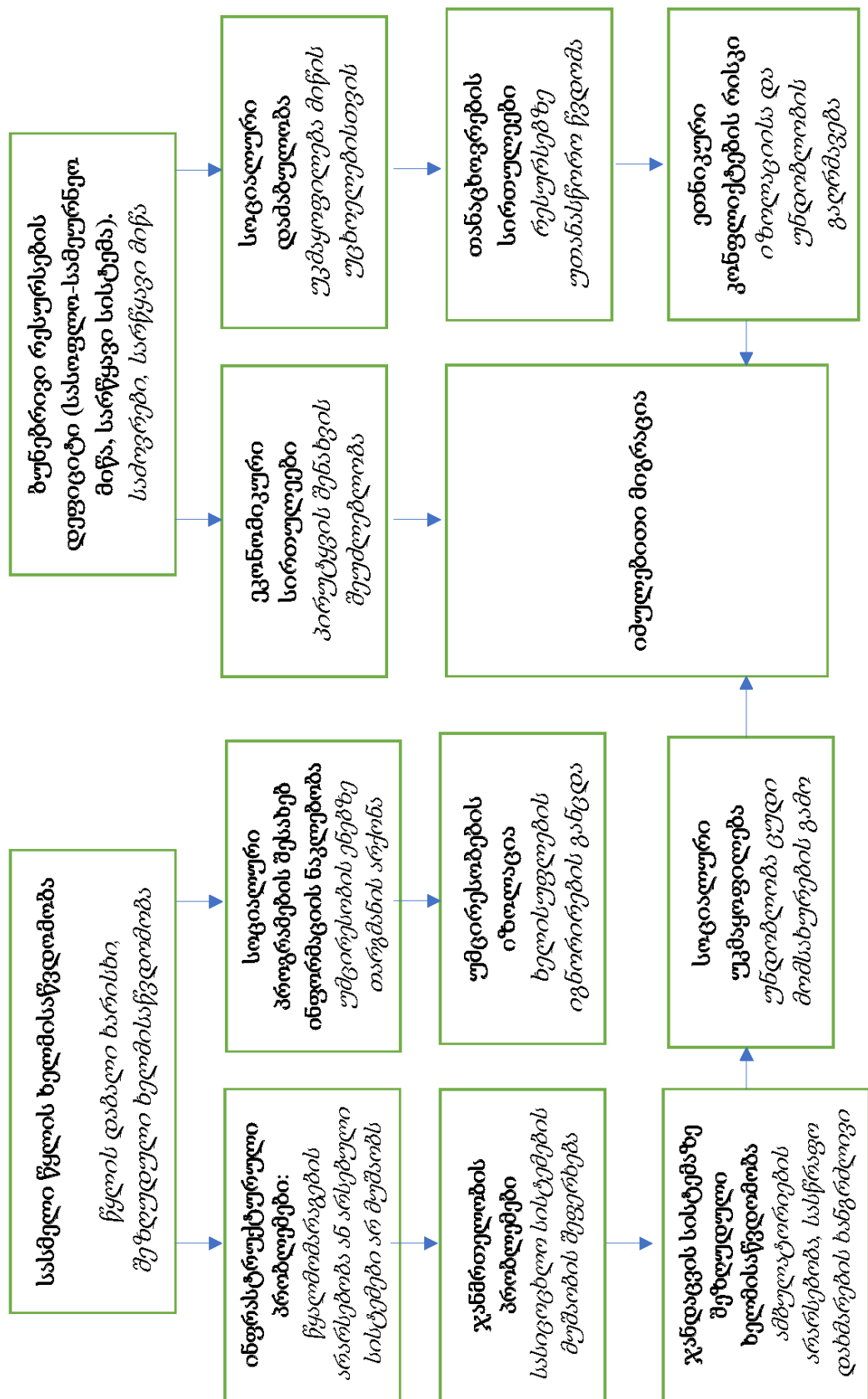
"მუნიციპალიტეტში ინვესტორები იშვიათად შემოდიან, რადგან არ არის საკმარისი ინფრასტრუქტურული და ლოგისტიკური მხარდაჭერა." (S-2)

"სახელმწიფოსგან დიდი თანხებით ფინანსდება როგორც ინფრასტრუქტურის, ასევე ბიზნესის განვითარება. ჩამოდიან სოფელში, ეუბნებიან, აი თქვენ პროექტი, მჭირდება ხელმოწერები. მოგცემთ თანხას, მაგრამ თქვენ უნდა დაამატოთ რაღაც პროცენტი. ამაზე გლეხები არ არიან თანახმა. ჰო და ის წერს, რომ არ არის მოთხოვნა. გლეხები არ იციან პროექტების შესახებ, თორემ ძალიან სჭირდებათ." (G-4)

"ქალაქის სასაფლაოს მოვლა-პატრონობა პროგრამაშია, მაგრამ რეალურად მოსახლეობა თვითონ ალაგებს და ასუფთავებს სასაფლაოებს." (G-1)

"სოფლის მეურნეობის სამინისტროში მოქმედებს არაერთი პროგრამა, მათ შორის „დანერგე მომავალი“ და სხვა პროექტები, რომლებიც სოფლის განვითარებას ემსახურება. თუმცა,

მიზნულ-შედეგობრივი კავშირების სქემა: სასიცოცხლო რესურსების დეფიციტი და სოციალური ბარიერები

პრობლემა ისაა, რომ ეს პროექტები მთლიანად ცენტრალიზებულია. ადგილობრივი თვითმმართველობა ამ პროცესებში პრაქტიკულად არ მონაწილეობს, რაც აფერხებს პროგრამების ეფექტიანობას. (Exp-G.Ts.)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- **ფერმერებისთვის სუბსიდიების სისტემის გამარტივება** – პროცესის გამარტივება და ბიუროკრატიული ბარიერების შემცირება აუცილებელია, რათა სუბსიდიები და გრანტები მაქსიმალურად ხელმისაწვდომი გახდეს მცირე და საშუალო ფერმერებისთვის.
- **სოფლის მეურნეობის საკონსულტაციო ცენტრების შექმნა** – აუცილებელია ადგილობრივ დონეზე ფუნქციონირებდეს საინფორმაციო და საკონსულტაციო ცენტრები, რომლებიც ფერმერებს დაეხმარება დოკუმენტაციის მომზადებასა და სუბსიდიებზე წვდომის მიღებაში.
- **სოფლის მეურნეობის დაფინანსების მექანიზმების გადახედვა** – საჭიროა განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმოს მცირე ფერმერების საჭიროებებს, რათა ისინი არ დარჩნენ დიდი აგრობიზნესის ჩრდილში.
- **მუნიციპალური თვითმმართველობების მეტად ჩართვა** – ადგილობრივმა ხელისუფლებამ უნდა იმუშაოს სოფლის მეურნეობის სამინისტროსთან კოორდინაციით, რათა შეიქმნას რეგიონისთვის ადაპტირებული პროგრამები.
- **ინფორმაციული კამპანიების გაძლიერება** – ფერმერებისთვის სუბსიდიების შესაძლებლობების შესახებ ინფორმაცია უნდა იყოს ხელმისაწვდომი და გასაგები, რაც ხელს შეუწყობს მათი ჩართულობის გაზრდას.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- სუბსიდიებზე წვდომის ბარიერები ართულებს მცირე ფერმერების მდგომარეობას და ზღუდავს სოფლის მეურნეობის განვითარების შესაძლებლობებს.
- აუცილებელია ინფორმაციის გავრცელება, ბიუროკრატიული პროცესების გამარტივება და ტექნიკური მხარდაჭერა ფერმერებისთვის.
- ადგილობრივმა თვითმმართველობამ უნდა შეიმუშაოს კონკრეტული რეგიონის საჭიროებებზე ადაპტირებული, სოფლის მეურნეობის მხარდამჭერი პროგრამები.

7. სათემო და არასამთავრობო ორგანიზაციების როლი ადგილობრივი თვითმმართველობის გაძლიერებაში

სათემო და არასამთავრობო ორგანიზაციები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ დეცენტრალიზაციის პროცესისა და ადგილობრივი დემოკრატიის გაძლიერებაში. ისინი მონაწილეობენ სოციო-ეკონომიკურ განვითარებაში, უზრუნველყოფენ თემის საჭიროებებზე რეაგირებას და ქმნიან მოქალაქეების ჩართულობის მოდელებს.

ადგილობრივ თვითმმართველობებთან თანამშრომლობა ხშირ შემთხვევაში ინერციულ ან ფორმალურ სახეს ატარებს. მიუხედავად იმისა, რომ სათემო ჯგუფებს შეუძლიათ თემში რეალური ცვლილებების ინიცირება, მათ არ აგააჩნიათ საკმარისი ინსტრუმენტები გადაწყვეტილების მიმღებ პროცესებზე და მდგრადი ჩართულობისთვის საჭირო სამართლებრივი გარანტიები.

7.1 ადგილობრივი თვითმმართველობის და სათემო ორგანიზაციების თანამშრომლობა

პრობლემა: თანამშრომლობა ადგილობრივი თვითმმართველობებისა და სათემო/არასამთავრობო ორგანიზაციებს შორის არ არის სისტემური და მდგრადი. ერთჯერადი პროექტები ან კამპანიები ვერ გადაიქცა მყარ პრაქტიკად.

პრობლემის აღწერა: სათემო/არასამთავრობო ორგანიზაციების მუშაობის არეალი მრავალმხრივია და მოიცავს თითქმის ყველა მნიშვნელოვან მიმართულებას - განათლება,

ძალადობის პრევენცია, ეკოლოგია, ინფრასტრუქტურა და სხვა. ამ პროექტების მახასიათებელი თემზე მორგებული მიდგომა და პრაქტიკული შედეგების მიღწევაა. თუმცა, მათი სისუსტე გრძელვადიანი სტაბილურობის არარსებობაშია. ვინაიდან, პროექტები დასრულების შემდეგ ხშირად არ გრძელდება, რადგან არ არსებობს ადგილობრივი ხელისუფლების მხრიდან აღსრულების შესაბამისი მექანიზმები და რესურსები. ამასთან, ადგილობრივ თვითმმართველობასთან თანამშრომლობა ხშირ შემთხვევაში მხოლოდ ტექნიკურ დონეზე რჩება. მათ არ გააჩნიათ სისტემური ხედვა, თუ როგორ გამოიყენონ და გააძლიერონ თემში არსებული აქტიური ჯგუფები.

შედეგი:

- პროექტების დამთავრების შემდეგ თემში არ ხდება მათი სისტემაში ინტეგრირება.
- რესურსები კარგავს ეფექტურობას პროექტების დასრულებისთანავე.
- ბოლომდე არ არის გამოიყენებული თემის გაძლიერების პოტენციალი.

„არასამთავრობოებიც ცდილობენ, ჟვანიას სკოლაც ცდილობს, მასწავლებელთა სახლიც ცდილობს, რომ მასწავლებლებმა ისწავლონ ქართული.“ (G-4)

„სისტემა გადავეცით ადგილობრივ თვითმმართველობას... ამჟამად ეს სისტემები გაჩერებულია.“ (L-3)

„სათემო ორგანიზაციების პროექტები ყველაზე კარგად მუშაობს, რადგან ხალხს ნამდვილად აინტერესებს შედეგი. პროექტების მთავარი პრობლემა ის არის, რომ პროექტები ძალიან მოკლეა – 3 წელი საკმარისი არ არის.“ (L-5)

„ვახორციელებთ გარემოსდაცვით პროექტებს... დავამონტაჟეთ ნარჩენების კონტეინერები და შევიძინეთ ნაგავზიდი მანქანა... სკოლებში დანერგილია ენერგოეფექტური ტექნოლოგიების მოდელები.“ (L-3)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- ადგილობრივი თვითმმართველობა უნდა გახდეს აქტიური პარტნიორი და არა მხოლოდ ბენეფიციარი.
- მუნიციპალიტეტებში უნდა შეიქმნას თემთან სტრატეგიული თანამშრომლობის მექანიზმები.
- სამოქალაქო ინიციატივები უნდა გადაიქცეს სისტემურ ელემენტებად. მაგალითად, განათლების, სოციალური დაცვის ან ეკოლოგიური სტანდარტების ნაწილად.
- პროექტების დაგეგმვის ეტაპზე აუცილებელია გათვალისწინებული იყოს მდგრადობისა და შემდგომი ფაზების განვითარების მექანიზმები.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- სათემო ორგანიზაციები წარმოადგენენ თემის გაძლიერების მნიშვნელოვან რესურსს, რომელსაც ადგილობრივმა თვითმმართველობა სისტემურად უნდა დაეყრდნოს.
- პროექტების მოკლე ციკლები და თვითმმართველობის მხრიდან დაბალი პასუხისმგებლობა ხელს უშლის გრძელვადიანი ეფექტის მიღწევას.
- სახელმწიფომ და მუნიციპალიტეტებმა უნდა უზრუნველყონ ადგილობრივ ინიციატივებზე დაფუძნებული პრაქტიკის მდგრადობა, შესაბამისი ბიუჯეტით და სწორი ადმინისტრირებით.
- ყველა იმ სფეროში, სადაც მიმდინარეობს თემის საჭიროებებზე დაფუძნებული მუშაობა (განათლება, გარემოს დაცვა, სოციალური საკითხები), ადგილობრივი ხელისუფლების როლი უნდა განისაზღვროს თანაბარ და პასუხისმგებლიან პარტნიორად.

7.2 სათემო ორგანიზაციების პოტენციალი და თანამშრომლობის გამოწვევები

პრობლემა: დონორების მოთხოვნები ზღუდავს ადგილობრივი სათემო ორგანიზაციების (CBOs) წვდომას დაფინანსებაზე, ხოლო უცხოური ან თბილისში რეგისტრირებული არასამთავრობო ორგანიზაციების პროექტები ყოველთვის არ შეესაბამება სრულად ადგილობრივი თემების უნიკალურ საჭიროებებს.

პრობლემის აღწერა: დონორები ხშირად ადგენენ მკაცრ კრიტერიუმებს, როგორიცაა დიდი ბიუჯეტების მართვის გამოცდილება, უცხო ენების ცოდნა და ტექნიკური ტერმინოლოგიის ფლობა. შედეგად, გრანტებს ძირითადად იღებენ უცხოური ან თბილისში დაფუძნებული არასამთავრობო ორგანიზაციები. მიუხედავად იმისა, რომ მათი პროექტები, როგორც წესი, შეესაბამება დონორების სტანდარტებს, ისინი ყოველთვის არ ითვალისწინებენ ადგილობრივი თემების სპეციფიკურ პრიორიტეტებსა და მახასიათებლებს. ამავე დროს, ადგილობრივი სათემო ორგანიზაციები, რომლებიც შედეგადად სოფლებისა და მუნიციპალური ქალაქების მაცხოვრებლებისგან, ღრმად იცნობენ ადგილობრივ გამოწვევებს და სარგებლობენ მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნდობით. თუმცა, შეზღუდული ტექნიკური რესურსები, სპეციალიზებული უნარ-ჩვევების ნაკლებობა და ინსტიტუციური მხარდაჭერის სიმწირე აფერხებს მათ დონორების მოთხოვნებთან შესაბამისობას.

შედეგები:

- პროექტები ხშირად მოკლევადიანია და დონორების მოთხოვნებზეა ორიენტირებული, რაც შეიძლება ზღუდავდეს მათ გრძელვადიან გავლენასა და მდგრადობას.
- ადგილობრივი თემების საჭიროებები ზოგჯერ სრულად არ ითვალისწინება, რაც გავლენას ახდენს პროექტების ეფექტურობაზე.
- მოსახლეობის ნდობა ინიციატივებისა და თანამშრომლობის პროცესების მიმართ შეიძლება შემცირდეს.
- თემების შეზღუდული ჩართულობა ზრდის სოციალური თანაგრძნობის შემცირების რისკს.

ციტატები

„სათემო ორგანიზაციების პროექტები ყველაზე კარგად მუშაობს, რადგან ხალხს ნამდვილად აინტერესებს შედეგი... პროექტები ძალიან მოკლეა – 3 წელი საკმარისი არ არის.“ (L-5)

„არასამთავრობო ორგანიზაციები ხშირად მოდიან რაღაც ტრენინგებით... ჩვენ კონკრეტული, პრაქტიკული დახმარება გვჭირდება.“ (L-2)

„პროექტი თემზე არ არის დაფუძნებული? ის არ იმუშავებს. ხალხს უნდა ვკითხოთ, რა სჭირდებათ.“ (L-5)

„პრობლემა ხდება მრავალფეროვნების იდეა... როგორც კი ხმა ამოიღე, გაცხადებენ უცხო ქვეყნის აგენტად.“ (G-4)

როგორ გადაიჭრას პრობლემა?

- შეიქმნას საკანონმდებლო ბაზა და მექანიზმები ადგილობრივ ორგანიზაციებსა და თვითმმართველობის ორგანოებს შორის თანამშრომლობისთვის.
- ხელი შეეწყოს სათემო ორგანიზაციების განვითარებას და მათ თანამშრომლობას არასამთავრობო ორგანიზაციებთან.
- დონორებმა (ფონდებმა და ფიზიკურ პირებმა საქართველოში) გაამარტივონ გრანტების მიღების პროცედურები სათემო ორგანიზაციებისთვის და უზრუნველყონ ტექნიკური მომზადება პროექტების მართვის უნარების განვითარებისთვის.
- პროექტები უნდა ეფუძნებოდეს ადგილობრივი თემის საჭიროებებს და იყოს გრძელვადიანი (8–10 წელი).

დასკვნა და რეკომენდაციები:

- სათემო ორგანიზაციები მნიშვნელოვანი პარტნიორები არიან ადგილობრივი თვითმმართველობისა და დონორებისთვის.
- ეფექტურობის გასაზრდელად, პროექტები უნდა იყოს გრძელვადიანი და თემის საჭიროებებზე ორიენტირებული.
- თვითმმართველობის ორგანოებთან თანამშრომლობა, მათ შორის პროექტების თანადაფინანსების გზით, ზრდის მდგრადობასა და დონორების ნდობას.
- პროექტების შეფასება უნდა ეფუძნებოდეს თემის ცხოვრებაში შეტანილ ხელშესახებ ცვლილებებს.

7.3 ადგილობრივი თვითმმართველობისა და თემზე დაფუძნებული ორგანიზაციების მდგრადი თანამშრომლობის ჩარჩო

პრობლემა: თანამშრომლობის ფორმალურობა და სამართლებრივი ჩარჩოს სისუსტე საქართველოში ადგილობრივი თვითმმართველობის ერთ-ერთი სუსტი წერტილი გახლავთ არასამთავრობო და სათემო ორგანიზაციებთან თანამშრომლობის ეფექტიანი მოდელის არქონა. მიუხედავად იმისა, რომ არაერთი ორგანიზაცია წარმატებით მუშაობს განათლების, გარემოს დაცვის, სოციალური მხარდაჭერისა და ახალგაზრდობის განვითარებაზე, მათი აქტივობები არ არის სრულფასოვნად ინტეგრირებული ადგილობრივი მმართველობის სისტემაში.

ადგილობრივი თვითმმართველობები ხშირად განიხილავენ არასამთავრობო სექტორს როგორც დროებით ან გარედან მოსულ პარტნიორს და არა სტრუქტურულ ნაწილად თემის განვითარების პროცესში. ამგვარი ხედვა ზღუდავს თანამშრომლობის სისტემურობას, სირთულეს უქმნის პროგრამების მდგრადობას და იწვევს რესურსების ნაკლებად ეფექტიან გამოყენებას.

პრობლემის აღწერა: სათემო ორგანიზაციების (CBOs) წევრები, რომლებიც უშუალოდ ცხოვრობენ და მუშაობენ კონკრეტულ მუნიციპალიტეტებში, ხშირად არიან ერთადერთი აქტიური ძალა თემში — ინიცირებენ სოციალური პროექტებს, ატარებენ ტრენინგებს, ეხმარებიან ოჯახებს და ბავშვებს, მონაწილეობენ გარემოსდაცვით ინიციატივებში. მათ აქვთ თემის საჭიროებების ღრმა ცოდნა და მჭიდრო ურთიერთობა მოსახლეობასთან.

მაგრამ ამ ორგანიზაციების როლი ჯერ არ არის სისტემურად აღიარებული:

- არ არსებობს მათი საქმიანობის სამართლებრივი და ფინანსური მხარდაჭერის სისტემა
- მუნიციპალიტეტების დონეზე არ არის შემუშავებული თანამშრომლობის სტანდარტული ფორმატები
- თემზე დაფუძნებული ინიციატივების ფინანსური მდგრადობა არ არის უზრუნველყოფილი

შედეგი:

- ადგილობრივი რესურსების არასრული გამოყენება
- თემზე ორიენტირებული პროგრამების შეწყვეტა დაფინანსების ამოწურვის შემდეგ
- მუნიციპალიტეტების სტრატეგიებიდან თემის ხმის გამოორიცხვა
- თემის ნდობის დაქვეითება თვითმმართველობის ორგანოების მიმართ

ციტატები

„სათემო ორგანიზაციების პროექტები ყველაზე კარგად მუშაობს, რადგან ხალხს ნამდვილად აინტერესებს შედეგი. მაგრამ პროექტები ძალიან მოკლეა – 3 წელი საკმარისი არ არის.“ (L-5)

„ჩვენი ორგანიზაცია თანამშრომლობდა მუნიციპალიტეტთან: ნარჩენების კონტეინერები დავამონტაჟეთ, სკოლებში ქარის გენერატორები და ბიოგაზის სისტემები დავაყენეთ.“ (L-3)
„მთავარი საკითხია, რომ ორგანიზაციები დროებით მოდიან, ატარებენ შეხვედრებს, მაგრამ მოსახლეობა რჩება იმავე მდგომარეობაში.“ (L-3)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

1. სათემო ორგანიზაციების სამართლებრივი აღიარება და ჩართვა მმართველობით პროცესებში
 - მუნიციპალიტეტებმა უნდა შექმნან საკონსულტაციო და თანამშრომლობის ფორმატები, რომლებიც სისტემურად ჩართავს სათემო ორგანიზაციები სტრატეგიულ დაგეგმვაში და ადგილობრივ პოლიტიკაში
2. ფინანსური მდგრადობის მექანიზმების შექმნა
 - საჭიროა ეროვნული დონორების სისტემის ჩამოყალიბება — საგრანტო ფონდები, რომელთა დაფინანსება მოხდება ქვეყნის შიდა რესურსებიდან

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- სათემო ორგანიზაციები (CBO) გახლავთ თვითმმართველობის ბუნებრივი პარტნიორები. მათი მხარდაჭერა არა მხოლოდ ზრდის საზოგადოების ნდობას თვითმმართველობის მიმართ, არამედ აძლიერებს ადგილობრივ გადაწყვეტილებების სისწორეს.
- აუცილებელია ადგილობრივ თვითმმართველობებს მიეცეთ ინსტრუმენტები, რესურსები და საკანონმდებლო საფუძველი სათემო ორგანიზაციებთან მუდმივი თანამშრომლობისთვის.
- ადგილობრივი განვითარება არ უნდა იყოს მხოლოდ სახელმწიფოს პასუხისმგებლობა, უნდა არსებოდეს სამოქალაქო სექტორის აქტიური, ლეგიტიმური და სტაბილური მონაწილეობაც.

8. ზოგადი დასკვნები და რეკომენდაციები

ადგილობრივი თვითმმართველობის სისტემის სირთულეები და გამოწვევები გვიჩვენებს, რომ არსებული მმართველობის მოდელი საჭიროებს ძირეულ რეფორმებს. ადგილობრივი თვითმმართველობის რეალური გაძლიერება, დეცენტრალიზაციის პროცესის სწორად წარმართვა და საზოგადოების ჩართულობის გაზრდა აუცილებელი ნაბიჯებია მდგრადი განვითარებისა და დემოკრატიული მართვის უზრუნველსაყოფად.

8.1 რა უნდა შეიცვალოს ადგილობრივი თვითმმართველობის სისტემაში?

- **მუნიციპალიტეტების რეალური ავტონომია** – თვითმმართველობებმა უნდა მიიღონ მეტი ფინანსური და ადმინისტრაციული უფლებამოსილება, რაც მათ საშუალებას მისცემს, დამოუკიდებლად განსაზღვრონ პრიორიტეტები და მართონ ადგილობრივი რესურსები.
- **ფინანსური დეცენტრალიზაცია** – ადგილობრივ ბიუჯეტში უნდა იყოს გათვალისწინებული უფრო მეტი ფინანსური რესურსი, სადაც ასახული იქნება მოსახლეობის საჭიროებებიდან გამომდინარე აქტივობების დაფინანსება.
- **მოქალაქეთა ჩართულობა** – ადგილობრივმა მმართველობამ უნდა უზრუნველყოს მოქალაქეების უშუალო მონაწილეობა გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში, რაც გაზრდის მის მიმართ ნდობას.
- **ინკლუზიური მართვა** – დემოკრატიული მართვისთვის აუცილებელია ეთნიკური უმცირესობების, ახალგაზრდებისა და ქალების ჩართულობის გაძლიერება.
- **ეფექტური ადმინისტრაცია** – უნდა გამართვიდეს ბიუროკრატიული პროცესები, გაძლიერდეს მუნიციპალიტეტების მართვის შესაძლებლობები და მოხდეს საჯარო მოხელეთა კვალიფიკაციის ამაღლება.

8.2 რომელი რეფორმები უნდა იყოს პრიორიტეტული?

მმართველობითი რეფორმები

- დეცენტრალიზაციის გაძლიერება – ადგილობრივ ხელისუფლებას უნდა მიენიჭოს უფრო მეტი უფლებამოსილება და რესურსი ადგილობრივი სერვისების გაუმჯობესებისთვის.
- ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების როლის გაძლიერება – უნდა გაიზარდოს ადგილობრივი წარმომადგენლობითი ორგანოების დამოუკიდებლობა.
- ელექტრონული მენეჯმენტის სისტემის დანერგვა – აუცილებელია ადმინისტრაციული სერვისების ავტომატიზაცია და გამჭვირვალობის გაზრდა.

სოციალური და ეკონომიკური რეფორმები

- დასაქმების ხელშეწყობა – უნდა შეიქმნას ადგილობრივი ეკონომიკის განვითარების პროგრამები, რომლებიც უზრუნველყოფენ დასაქმებას და მცირე ბიზნესის ხელშეწყობას.
- სოციალური სერვისების გაძლიერება – ადგილობრივმა მთავრობამ უნდა გააძლიეროს სოციო-ეკონომიკური მხარდაჭერის პროგრამები.
- განათლებისა და პროფესიული მომზადების განვითარება – აუცილებელია ახალგაზრდებისთვის პროფესიული და უმაღლესი განათლების ხელმისაწვდომობის გაზრდა.

ეკოლოგიური და ინფრასტრუქტურული რეფორმები

- ეკოლოგიური მენეჯმენტი – გარემოს დაცვის რეგულაციების გამკაცრება და ეკოლოგიური პროგრამების განხორციელება.
- ინფრასტრუქტურის განვითარება – მუნიციპალური და სოფლის ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება და განახლება.
- ბუნებრივი რესურსების ეფექტიანი მართვა – წყლის, საძოვრებისა და მიწის მდგრადი გამოყენების მექანიზმების შექმნა.

8.3 განვითარების შესაძლო სცენარები

ოპტიმისტური სცენარი – ადგილობრივი თვითმმართველობის გაძლიერება, დეცენტრალიზაციის პროცესის სწორად წარმართვა და მოქალაქეთა ჩართულობის ზრდა უზრუნველყოფს რეგიონების ეკონომიკურ და სოციალურ გაძლიერებას.

რეალისტური სცენარი – ეტაპობრივი რეფორმების გატარება და ინოვაციური მოდელების დანერგვა ხელს შეუწყობს მმართველობის გაუმჯობესებას, თუმცა ეს საჭიროებს გრძელვადიან სტრატეგიას და სტაბილურ პოლიტიკურ ნებაზე დაფუძნებულ მხარდაჭერას.

პესიმისტური სცენარი – არსებული მდგომარეობის შენარჩუნება გამოიწვევს დემოკრატიული ინსტიტუტების დასუსტებას, ეკონომიკური სტაგნაციის გაღრმავებას და მოსახლეობის რეგიონებიდან მიგრაციის ზრდას.

დასკვნა

მდგრადი განვითარება და უსაფრთხო გარემოს შექმნა ადგილობრივი თვითმმართველობის ეფექტიანობის გარეშე შეუძლებელია. აუცილებელია ისეთი ახალი პოლიტიკის შემუშავება, რომელიც პასუხობს თანამედროვე გამოწვევებს და უზრუნველყოფს მოსახლეობის კეთილდღეობასა და რეგიონის განვითარებას.

რეკომენდაციები სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების ჭკვიანი სპეციალიზაციისთვის

რეგიონული უპირატესობების ანალიზი და ჭკვიანი სპეციალიზაცია

- მიზანშეწონილია, თითოეულ რეგიონში ჩატარდეს სოფლის მეურნეობის კონკურენტული უპირატესობების ანალიზი, კლიმატური, ნიადაგისა და ეკონომიკური პირობების გათვალისწინებით;
- შემუშავდეს ჭკვიანი სპეციალიზაციის რეგიონული გეგმები, რომლებიც ფოკუსირდება უნიკალურ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტებზე (მაგალითად, ორგანული წარმოება, ადგილობრივი ჯიშები და ტრადიციული პროდუქტები) და ხელი შეუწყოს მათ ინტეგრირებას ეროვნულ და საერთაშორისო ბაზრებზე;
- რეკომენდებულია, სტრატეგიებში აისახოს ციფრული ტექნოლოგიების გამოყენება (მაგ. IoT, დრონები, სენსორები) წარმოების ეფექტურობის ზრდისა და რესურსების ოპტიმიზაციის მიზნით.

ციფრული ტექნოლოგიებისა და ზუსტი მეურნეობის დანერგვა

- მიზანშეწონილია ზუსტი მეურნეობის ტექნოლოგიების ეტაპობრივი დანერგვა, GPS-ნავიგაცია, თანამგზავრული მონიტორინგი და ფერმის მართვის ავტომატიზებული სისტემები.
- გასათვალისწინებელია პლატფორმების განვითარება, რომელიც ხელს შეუწყობს მონაცემების გაზიარებას ფერმერებს, აგროტექნოლოგიურ კომპანიებსა და სამეცნიერო ცენტრებს (მაგალითად, ამინდის პროგნოზი, ნიადაგის ანალიზი) პროცესების ოპტიმიზაციისთვის .
- შესაქმნელია მხარდაჭერის მექანიზმები აგროტექნოლოგიურ სტარტაპებთან მიმართებით - გრანტებისა და საგადასახადო შეღავათებით.

სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციისა და კლასტერული მოდელის განვითარება

- მიზანშეწონილია სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების შექმნის ხელშეწყობა, რომლებიც გააერთიანებენ მცირე და საშუალო მეურნეობებს ერთობლივი წვდომისთვის ბაზრებზე, ტექნოლოგიებზე და ფინანსურ რესურსებზე;
- რეკომენდებულია აგრო-სამრეწველო კლასტერული ინფრასტრუქტურის განვითარება, რომელიც მოიცავს წარმოებას, გადამამუშავებასა და ლოგისტიკას ადგილობრივი ინოვაციებისა და რესურსების გათვალისწინებით;
- მნიშვნელოვანია რეგიონული ბრენდების განვითარება (მაგ. დაცული გეოგრაფიული აღნიშვნები), რაც გაზრდის პროდუქტების ღირებულებას და ბაზარზე ცნობადობას.

ადამიანური კაპიტალის გაძლიერება და განათლება

- საჭიროა ფერმერებისა და სოფლის მეწარმეებისთვის თანამედროვე ტექნოლოგიების, მარკეტინგისა და მდგრადი პრაქტიკების შესახებ სასწავლო პროგრამების ორგანიზება;
- მიზანშეწონილია, უნივერსიტეტებთან და კვლევით ცენტრებთან თანამშრომლობის გზით შემუშავდეს ჭკვიანი სპეციალიზაციის შესაბამისი სასწავლო კურსები;
- რეკომენდებულია ონლაინ პლატფორმების შექმნა დისტანციური სწავლებისა და ცოდნის გაზიარების ხელშეწყობად, განსაკუთრებით სოფლის თემების ჩართულობით.

ინვესტიციები ინფრასტრუქტურასა და მწვანე ტექნოლოგიებში

- სოფლის ინფრასტრუქტურის მოდერნიზაცია, მათ შორის, სარწყავი სისტემების, საცავების და სატრანსპორტო ქსელების გაუმჯობესება, რაც ხელს შეუწყობს მიწოდების ჯაჭვის ეფექტურობასა და აგროსექტორის მდგრად განვითარებას;
- მიზანშეწონილია განახლებადი ენერგიის წყაროების - მზის პანელები, ბიოგაზის სისტემები და სხვა. ინტეგრაცია სოფლის მეურნეობაში, როგორც ხარჯების შემცირების, ასევე გარემოზე ზემოქმედების შემცირების მიზნით;
- სამეცნიერო კვლევებსა და მდგრადი მეურნეობის პრაქტიკის დანერგვა, მათ შორის, რეგენერაციული მეურნეობისა და ორგანული წარმოების განვითარება, რაც გაზრდის ეკოლოგიურ სტაბილურობასა და

საერთაშორისო ბაზრებთან და ინიციატივებთან ინტეგრაცია

- მიზანშეწონილია აქტიური ჩართვა საერთაშორისო სატრანსპორტო მარშრუტებში (მაგალითად, „შუა დერეფანი“) სასოფლო-სამეურნეო ექსპორტის მასშტაბის გასაფართოებლად და ლოგისტიკური ეფექტიანობის ზრდისთვის;
- საჭიროა ხელი შეეწყოს პროდუქციის სერტიფიცირებას საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად (ISO, GlobalGAP და სხვა), რაც მნიშვნელოვნად გაზრდის პროდუქციის კონკურენტუნარიანობას გლობალურ ბაზრებზე;
- მნიშვნელოვანია პარტნიორობის განვითარება საერთაშორისო ორგანიზაციებთან (FAO, EBRD და სხვა), რათა მოხდეს ინვესტიციების მოზიდვა, ტექნიკური დახმარების გაძლიერება და რეგიონული გამოცდილების ინტეგრაცია.

სოფლის თემების მხარდაჭერა და ეკონომიკის დივერსიფიკაცია

- აგროტურიზმისა და ეკოტურიზმის განვითარების ხელშეწყობა, როგორც ჭკვიანი სპეციალიზაციის კომპონენტების, რაც შეუწყობს ხელს სოფლის მოსახლეობის დამატებითი შემოსავლის წყაროების გაჩენასა და კულტურულ-ეკოლოგიური პოტენციალის უკეთ რეალიზებას;
- სოფლის ტერიტორიებზე არასასოფლო-სამეურნეო ეკონომიკური საქმიანობების განვითარება (ხელოსნობა, მცირე ბიზნესები), ადგილობრივი ეკონომიკის დივერსიფიკაციისა და მდგრადი დასაქმების წასახალისებლად;
- შეიქმნას მიზნობრივი გრანტების პროგრამები ახალგაზრდებისთვის, რომლებიც ორიენტირებულნი არიან ინოვაციური პროექტების განხორციელებაზე სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების მიმართულებით. განსაკუთრებით ციფრული, ეკოლოგიური და მეწარმეობრივი მიდგომების ფარგლებში.

ევროპის ადგილობრივი თვითმმართველობის ქარტიისა და საქართველოს ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ კოდექსის შედარება

ევროპის ადგილობრივი თვითმმართველობის ქარტიისა და საქართველოს ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ კოდექსის შედარებითი ანალიზი

ევროპის ადგილობრივი თვითმმართველობის ქარტია (1985) და საქართველოს ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ კოდექსი (2014 წ. შემდგომი ცვლილებებით) ადგენს სამართლებრივ ჩარჩოს, რომელიც განსაზღვრავს ადგილობრივი თვითმმართველობის სისტემის ფუნქციონირების ძირითად პრინციპებს. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს სამართლებრივი ჩარჩო დეკლარაციულად ეფუძნება ქარტიის საფუძვლებს. პრაქტიკაში დასაფიქსირებელია მნიშვნელოვანი განსხვავებები სუბსიდიარობის პრინციპის განხორციელებას, უფლებამოსილებების დელეგირებასა და რესურსების განაწილებაში არსებული ძირითადი განსხვავებები მნიშვნელოვან დაბრკოლებებს ქმნის მუნიციპალიტეტების ავტონომიისთვის.

1. ავტონომია და დელეგირებული უფლებამოსილებები ქარტია (მუხლები 3, 4, 5, 8):

- ხაზს უსვამს ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების სრული და ექსკლუზიური უფლებამოსილებების აუცილებლობას, მათი განხორციელების მოქნილობით, ადგილობრივი პირობების გათვალისწინებით.
- დელეგირებული ფუნქციები უნდა იყოს უზრუნველყოფილი შესაბამისი რესურსებით.
- ადმინისტრაციული ზედამხედველობა შემოიფარგლება მხოლოდ კანონიერების შემოწმებით და უნდა იყოს პროპორციული.

საქართველოს კოდექსი (მუხლები 15–18):

- განასხვავებს საკუთარ და დელეგირებულ უფლებამოსილებებს, მაგრამ დელეგირებული ფუნქციები მკაცრი კონტროლის ქვეშაა სექტორული სამინისტროების მხრიდან (მუხლი 17.5). მაგალითად, ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო ინარჩუნებს მიწის რესურსების მართვის უფლებას, მუნიციპალიტეტებისთვის გადაცემის გარეშე, მიუხედავად საერთაშორისო და ეროვნული გამოცდილებისა, რომელიც ადასტურებს ადგილობრივი მართვის ეფექტიანობას ამ სფეროში.
- რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო ორი ათწლეულის განმავლობაში ინარჩუნებს მუნიციპალიტეტების ექსკლუზიური უფლებამოსილებების ნაწილს, მათ შორის ადგილობრივი ინფრასტრუქტურის მართვას.
- „საკუთარი“ უფლებამოსილებებისთვისაც კი ცენტრალურ ორგანოებს შეუძლიათ სავალდებულო სტანდარტებისა და რეგულაციების დაწესება (მუხლი 18).

პრობლემა: ცენტრალიზებული კონტროლი და უფლებამოსილებების დელეგირების მოქნილობის ნაკლებობა ზღუდავს მუნიციპალიტეტების ნამდვილ ავტონომიას, რაც ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციის მე-7 მუხლით განმტკიცებულ სუბსიდიარობის პრინციპს.

2. ფინანსური დამოუკიდებლობა და შემოსავლების წყაროები

ევროპის ქარტიის მიხედვით (მუხლი 9):

- მუნიციპალიტეტებს უნდა ჰქონდეთ საკმარისი საკუთარი რესურსები, მათ შორის ადგილობრივი გადასახადები, რომელთა განაკვეთების განსაზღვრა მათ თავად შეუძლიათ.
- ფინანსური გათანაბრების სისტემა არ უნდა ზღუდავდეს ავტონომიას.
- ადგილობრივ ხელისუფლებას უნდა ჰქონდეს მონაწილეობის შესაძლებლობა ტრანსფერების განაწილების პროცესში.

საქართველოს კოდექსი (მუხლები 16, 17):

- აღიარებს ადგილობრივი გადასახადებისა და ბიუჯეტის უფლებას, თუმცა გადასახადების განაკვეთები შეზღუდულია ეროვნული კანონმდებლობით.
- დელეგირებული რესურსები განისაზღვრება და დამტკიცდება ცენტრალური ხელისუფლების მიერ, მუნიციპალიტეტების მონაწილეობის გარეშე, ფორმულების ან პრიორიტეტების განსაზღვრის პროცესში.
- არ არსებობს ფინანსური გათანაბრების გამჭვირვალე სისტემა, რაც ამლიერებს უთანასწორობას მდიდარ და ღარიბ მუნიციპალიტეტებს შორის.
- სასაზღვრო მუნიციპალიტეტები (მაგ., ლაგოდეხი, გარდაბანი, საგარეჯო) ვერ იღებენ შემოსავლებს ტრანზიტული აქტივობებიდან (საბაჟო გადასახადები, აქციზი), მიუხედავად ადგილობრივი ინფრასტრუქტურის ცვეთისა და გარემოსდაცვითი შედეგებისა.

პრობლემა: სახელმწიფო ტრანსფერებზე დამოკიდებულება, გადასახადების შეზღუდული უფლებამოსილებები და ტრანზიტული შემოსავლების წილის არარსებობა საფრთხეს უქმნის მუნიციპალიტეტების, განსაკუთრებით სასაზღვრო რეგიონების, ფინანსურ მდგრადობას, რაც არღვევს ქარტიის პრინციპებს.

3. ზედამხედველობის მექანიზმები და სამართლებრივი დაცვის გარანტიები

ევროპის ქარტიის მიხედვით (მუხლები 8 და 11):

- ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებზე დაწესებული ადმინისტრაციული ზედამხედველობა უნდა შემოიფარგლოს მხოლოდ კანონიერების შემოწმებით და სრულად ემყარებოდეს პროპორციულობის პრინციპს;
- მუნიციპალიტეტებს უნდა ჰქონდეთ შესაძლებლობა, სამართლებრივი მექანიზმების მეშვეობით დაიცვან თავიანთი უფლებამოსილებები, მათ შორის — სასამართლოს გზით.

საქართველოს ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსი (მუხლები 7.4–7.6):

- კანონმდებლობა ითვალისწინებს როგორც საერთო, ისე საკონსტიტუციო სასამართლოში მიმართვის უფლებას იმ შემთხვევაში, როცა ადგილი აქვს მუნიციპალიტეტის უფლებამოსილებების დარღვევას;
- ამავედროულად, ცენტრალური ხელისუფლების ორგანოებს გააჩნიათ შესაძლებლობა, დადგენილი სტანდარტებით შეასუსტონ ადგილობრივი თვითმმართველობის დისკრეცია, რაც ხშირად სცდება მხოლოდ კანონიერების კონტროლის ფარგლებს და ქმნის ფართო ადმინისტრაციული ზედამხედველობის სივრცეს.

შეფასება:

მიუხედავად ფორმალური შესაბამისობისა ქარტიის მოთხოვნებთან, ზედამხედველობის პრაქტიკაში განხორციელება ხშირად არღვევს პროპორციულობის და ფუნქციური თავისუფლების პრინციპებს. ზედმეტად გაფართოებული ადმინისტრაციული კონტროლი

იწვევს ადგილობრივი თვითმმართველობის ფაქტობრივი ავტონომიის შემცირებას და ძირს უთხრის მისი ინსტიტუციური განვითარების საფუძვლებს.

4. მოქალაქეთა მონაწილეობა და ადგილობრივი დემოკრატია

ევროპის ქარტია (მუხლები 3.2 და 10):

- ადგენს მოთხოვნას, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები უნდა იქნენ არჩეული პირდაპირი და ზოგადი არჩევნების გზით, რაც უზრუნველყოფს მოქალაქეთა დემოკრატიულ ჩართულობას მმართველობის პროცესში;
- ასევე, ქარტია ხელს უწყობს მუნიციპალიტეტებს შორის თანამშრომლობას, მათ შორის — ტრანსსასაზღვრო ფორმატებში, რაც ხელს უწყობს საერთო ინტერესებზე დაფუძნებულ ინიციატივებს.

საქართველოს ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსი (მუხლები 6, 20–22):

- სრულად შეესაბამება ქარტიის მიერ განსაზღვრულ დემოკრატიული არჩევის პრინციპს და უზრუნველყოფს თვითმმართველობის წარმომადგენლობით ორგანოთა ფორმირებას პირდაპირი არჩევნების გზით;
- კანონმდებლობა აღიარებს ადგილობრივი ხელისუფლების უფლებას, მონაწილეობა მიიღოს ასოციაციებში, განახორციელოს ერთობლივი პროექტები და დაამყაროს საერთაშორისო თანამშრომლობა, რაც წარმოადგენს თანამშრომლობის და ინტეგრაციის მექანიზმს.

შეფასება:

მოქალაქეთა პოლიტიკური ჩართულობისა და მუნიციპალიტეტთა თანამშრომლობის კუთხით საქართველოს სამართლებრივი ჩარჩო, არსებითად, შეესაბამება ევროპის ქარტიის პრინციპებს. თუმცა, ადგილობრივი დემოკრატიის გაღრმავების პრაქტიკული ეფექტიანობა კვლავაც საჭიროებს მუდმივ მონიტორინგს და მხარდაჭერას, რათა ფორმალური ნორმები რეალურ მონაწილეობად გარდაიქმნას.

5. ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული საზღვრების ცვლილება და მოსახლეობასთან კონსულტაციები

ევროპის ადგილობრივი თვითმმართველობის ქარტია (მუხლი 5):

- წინასწარ განსაზღვრავს, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობის საზღვრების შეცვლა დაუშვებელია მოსახლეობასთან სავალდებულო კონსულტაციების გარეშე;
- განსაკუთრებულად გამოკვეთილია რეფერენდუმის ჩატარების მიზანშეწონილობა, როგორც პირდაპირი დემოკრატიის მექანიზმი, რომელიც უზრუნველყოფს მოსახლეობის რეალურ მონაწილეობას გადაწყვეტილების მიღებაში.

საქართველოს ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსი (მუხლები 10–12):

- განსაზღვრავს საკრებულოსა და ადგილობრივი მოსახლეობის კონსულტაციის პროცედურებს ადმინისტრაციულ საზღვრებთან დაკავშირებულ ცვლილებებზე;
- მიუხედავად ამისა, საბოლოო გადაწყვეტილება პარლამენტის პრეროგატივაა, რომელიც მოქმედებს საქართველოს მთავრობის წარდგინების საფუძველზე — რეფერენდუმის ჩატარების გარეშე.
- პრობლემა: სავალდებულო რეფერენდუმის არარსებობა ამცირებს მოქალაქეთა გავლენას ტერიტორიულ ცვლილებებზე, რაც მხოლოდ ნაწილობრივ შეესაბამება ქარტიას.

ძირითადი განსხვავებები და რისკები

სფერო	ქარტიის მოთხოვნა	საქართველოს კოდექსის მდგომარეობა	შეფასება
ფინანსური ავტონომია	გადასახადების შეგროვებისა და განაწილების თავისუფლება	შეზღუდული განაკვეთები, ცენტრზე დამოკიდებულება	❖ დარღვევა
დელეგირებული უფლებამოსილებები	ადგილობრივ პირობებთან ადაპტაცია	სამინისტროების მკაცრი კონტროლი	❖ შეზღუდვა
ადმინისტრაციული ზედამხედველობა	მხოლოდ კანონიერების შემოწმება, პროპორციულობა	მიზანშეწონილობის კონტროლი	❖ რისკი
საზღვრებთან კონსულტაციები	სავალდებულო კონსულტაციები, სასურველია რეფერენდუმი	კონსულტაციები სავალდებულო ძალის გარეშე	❖ ნაწილობრივ
ფინანსური გათანაბრება	არ უნდა ზღუდავდეს უფლებამოსილებებს	გამჭვირვალე სისტემის არარსებობა	❖ ნაკლებობა
ტრანზიტული შემოსავლები	ტერიტორიაზე გენერირებული შემოსავლებში მონაწილეობა	სასაზღვრო მუნიციპალიტეტებისთვის წილის არარსებობა	❖ დარღვევა

სასაზღვრო მუნიციპალიტეტებში ტრანზიტული პროცესების მართვა: პრობლემები და სამართლებრივი შეუსაბამობები

სასაზღვრო მუნიციპალიტეტები ლაგოდეხი, გარდაბანი და საგარეჯო ვერ სარგებლობენ თავიანთ გეოგრაფიულ მდებარეობასთან დაკავშირებული ტრანზიტული აქტივობების (მაგალითად, საბაჟო და აქციზური გადასახადები) შედეგად მიღებული ეკონომიკური სარგებლით, მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული პროცესები მნიშვნელოვანი ზემოქმედებით აისახება ადგილობრივ ინფრასტრუქტურასა და ეკოლოგიურ გარემოზე. ეს პრაქტიკა ეწინააღმდეგება ევროპის ადგილობრივი თვითმმართველობის ქარტიის მე-9 მუხლს, რომლის თანახმადაც ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებს უნდა ჰქონდეთ წვდომა ისეთ ფინანსურ რესურსებზე, რომლებიც გამომდინარეობს მათ ტერიტორიაზე განხორციელებული ეკონომიკური საქმიანობიდან.

ტრანზიტული ნაკადების ცენტრალიზებული მართვა, მათ შორის საბაჟო ინფრასტრუქტურის დაგეგმვა, ლოგისტიკური ჰაბების განთავსება ან სატრანსპორტო მარშრუტების დაგეგმვა, განხორციელდება ადგილობრივი ხელისუფლების მონაწილეობის გარეშე. ეს კიდევ უფრო აღრმავებს მუნიციპალიტეტების მარგინალიზაციას და არღვევს სუბსიდირების პრინციპს, რომლის არსიც მდგომარეობს გადაწყვეტილებების მიღების ადგილობრივ დონეზე კონცენტრირებაში.

დასკვნა

საქართველოს ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ კოდექსი ზოგადად ემთხვევა ევროპის ქარტიის ძირითად პრინციპებს, თუმცა რიგ მნიშვნელოვან ასპექტში იკვეთება შინაარსობრივი შეუსაბამოებები, რაც ზღუდავს ადგილობრივი თვითმმართველობის რეალურ ავტონომიას. კერძოდ:

- ფინანსური და ფუნქციური დამოუკიდებლობა არსებითად შეზღუდულია ცენტრალური ხელისუფლების დომინირების პირობებში, განსაკუთრებით დელეგირებული უფლებამოსილებების განაწილებისა და ტრანზიტული შემოსავლების მართვის მიმართულებით;
- არ არსებობს ფინანსური გათანაბრების ეფექტიანი სისტემა, რაც ზრდის მუნიციპალიტეტებს შორის უთანასწორობას.
- ტერიტორიული ცვლილებების გადაწყვეტილებები მიიღება მოსახლეობის სავალდებულო მონაწილეობის, მათ შორის რეფერენდუმის, გარეშე.
- სამინისტროების (მაგ., ეკონომიკისა და ინფრასტრუქტურის) ცენტრალიზებული კონტროლი ხელს უშლის სუბსიდიარობის პრინციპის განხორციელებას, მიუხედავად მისი კონსტიტუციური აღიარებისა.

ქარტიასთან სრულ შესაბამისობის მისაღწევად, საქართველომ უნდა:

- გააძლიეროს მუნიციპალიტეტების ფინანსური დამოუკიდებლობა, მათ შორის გადასახადების განაკვეთების განსაზღვრისა და ტრანსფერების განაწილებაში მონაწილეობის უფლებით.
- შეზღუდოს საკუთარი უფლებამოსილებების ადმინისტრაციული კონტროლი.
- შემოიღოს მოსახლეობის მონაწილეობის მექანიზმები, მათ შორის ადგილობრივი რეფერენდუმები.
- შეიმუშაოს კომპენსაციის მექანიზმები სასაზღვრო მუნიციპალიტეტებისთვის, რომლებიც ტრანზიტული აქტივობებით გამოწვეულ დატვირთვას განიცდიან.

საზღვრისპირა მუნიციპალიტეტების არაპროპორციული მონაწილეობა ტრანზიტული მოძრაობის სარგებელში

კონტექსტი:

საქართველოს საზღვრისპირა მუნიციპალიტეტების (ლაგოდეხი, გარდაბანი, საგარეჯო, სადახლო და სხვ.) განვითარების კვლევის ფარგლებში დადგინდა, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები არ მონაწილეობენ სახელმწიფო საზღვრებით გამავალი ინტენსიური ტრანზიტული ნაკადებიდან მიღებული შემოსავლების განაწილებაში. ეს ეწინააღმდეგება ადგილობრივი თვითმმართველობის ევროპული ქარტიით განსაზღვრულ საერთაშორისო სტანდარტებს და ქმნის მნიშვნელოვან გამოწვევებს რეგიონების მდგრადი განვითარებისთვის.

ძირითადი ფაქტები

- საზღვრისპირა მუნიციპალიტეტებში გადის ძირითადი სატრანსპორტო მარშრუტები: საავტომობილო, სარკინიგზო და სატვირთო ნაკადები, მათ შორის, გადაადგილება საგუშაგო-გამშვები პუნქტების (სგპ) მეშვეობით.
- ინფრასტრუქტურული პროექტები (გზების მშენებლობა, სგპ) ძირითადად ფინანსდება საერთაშორისო დონორების ან სახელმწიფო პროგრამებით, ადგილობრივი ორგანოების გადაწყვეტილებებში მონაწილეობის გარეშე.
- მუნიციპალიტეტები ხარჯავენ თანხებს გზების მიმდინარე შეკეთებაზე, მოვლა-პატრონობაზე, ქუჩის განათებასა და მიმდებარე ტერიტორიების სანიტარულ მომსახურებაზე, მაგრამ არ იღებენ შესაბამის დაფინანსებას.
- მიუხედავად ტრანზიტთან დაკავშირებული მაღალი ეკონომიკური აქტივობისა, შემოსავლები (საბაჟო გადასახადები, აქციზები) ცენტრალიზებულია და არ ნაწილდება ადგილობრივი ბიუჯეტების სასარგებლოდ.

პრობლემა

- საბაჟო შემოსავლების, აქციზებისა და ინფრასტრუქტურის გამოყენების გადასახადების განაწილება;
- ლოგისტიკური ზონების დაგეგმვა, საგუშაგო-გამშვები პუნქტების (სგპ) განთავსება და შესაბამისი სერვისული ინფრასტრუქტურის განვითარება;
- ტრანზიტის ეკონომიკური პოტენციალის ადგილობრივი განვითარებისათვის გამოყენება (მაგალითად, ლოგისტიკური ჰაბების, სერვისცენტრებისა და საწყობების შექმნა).

შედეგები

- აღნიშნული მდგომარეობა იწვევს შემდეგი ტიპის სირთულეებს:
- ადგილობრივი ინფრასტრუქტურის (გზები, კომუნიკაციები) გადატვირთვასა და ცვეთას, ხმაურისა და გამონაბოლქვის ზრდას, რაც განსაკუთრებით კრიტიკულია ეკოლოგიურად და დემოგრაფიულად მგრძნობიარე ზონებისთვის.
- სოციალურ დაძაბულობას, განსაკუთრებით ეთნიკურად შერეულ რაიონებში, სადაც ტრანზიტის სარგებლის არარსებობა აძლიერებს მარგინალიზაციის განცდას.
- დემოგრაფიული მდგომარეობის გაუარესებას, მათ შორის, მიგრაციული გადინების რისკს საზღვრისპირა ზონებიდან ეკონომიკური პერსპექტივების არარსებობის გამო.
- სახელმწიფო ინსტიტუტებისადმი ნდობის შესუსტებას და მუნიციპალიტეტების მოტივაციის შემცირებას ინფრასტრუქტურის განვითარებაში მონაწილეობისთვის.

სამართლებრივი პერსპექტივა

ადგილობრივი თვითმმართველობის ევროპული ქარტიის თანახმად, საზღვრისპირა მუნიციპალიტეტებს აქვთ უფლება მონაწილეობა მიიღონ მათ ტერიტორიასთან

დაკავშირებულ შემოსავლებსა და მართვაში. საქართველოში არსებული მდგომარეობა ეწინააღმდეგება ამ სტანდარტებს:

დებულება	ქარტიის სტანდარტი	მდგომარეობა საქართველოში
ფინანსური მონაწილეობა	ადგილობრივ ორგანოებს უფლება აქვთ ჰქონდეთ ადეკვატური რესურსები, მათ შორის, ადგილობრივი აქტივობებიდან მიღებული შემოსავლები (მუხ. 9.1–3).	ტრანზიტიდან მიღებული შემოსავლები ცენტრალიზებულია, მუნიციპალიტეტებს წილი არ აქვთ.
კონსულტაციები	ადგილობრივი ორგანოები წინასწარ უნდა გაიარონ კონსულტაციები მათთან დაკავშირებულ საკითხებზე (მუხ. 4.6).	მონაწილეობა შეზღუდულია, გადაწყვეტილებები მიიღება ცენტრალურ დონეზე.
გათანაბრება	ფინანსურად სუსტი მუნიციპალიტეტები უნდა იყვნენ კომპენსირებული ავტონომიის დაკარგვის გარეშე (მუხ. 9.5).	არ არსებობს მდგრადი კომპენსაციის მექანიზმი, ტრანსფერების ამჟამინდელი პოლიტიკა არაეფექტურია.

საქართველოს კონსტიტუციით განსაზღვრული სუბსიდიარობის პრინციპის (მუხ. 7) დარღვევა ვლინდება იმაში, რომ საზღვრისპირა ზონებთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებები მიიღება ადგილობრივი საჭიროებებისა და შესაძლებლობების გათვალისწინების გარეშე. საერთაშორისო პრაქტიკა აჩვენებს, რომ ცენტრალური ხელისუფლების დომინანტური როლის მიუხედავად, მუნიციპალიტეტები იღებენ ტრანზიტული შემოსავლების პროცენტს, რაც ლოგიკურია და ხელს უწყობს ინფრასტრუქტურისა და კომუნიკაციების განვითარებას.

რეკომენდაციები

აღმოჩენილი პრობლემების აღმოსაფხვრელად და ევროპული ქარტიის სტანდარტებთან შესაბამისობის მისაღწევად, მიზანშეწონილია კომპლექსური მიდგომის შემუშავება, რომელიც საჭიროებს კოორდინაციას ფინანსთა სამინისტროსა და სხვა ცენტრალურ უწყებებთან. რეკომენდაციები შემდეგი მიმართულებებით განისაზღვრება:

1. კომპენსაციის მექანიზმების შექმნა

- განისაზღვროს ტრანზიტული შემოსავლების (საბაჟო გადასახადები, აქციზები) ნაწილობრივი გადანაწილების მოდელი საზღვრისპირა მუნიციპალიტეტების სასარგებლოდ, მათი ინფრასტრუქტურული და ეკოლოგიური ზიანის ანაზღაურების მიზნით;
- შემუშავდეს მიზნობრივი ფინანსური ტრანსფერების მექანიზმი, რომელიც ასახავს დემოგრაფიულ, სოციალურ და მიგრაციულ მახასიათებლებს, განსაკუთრებით მარგინალიზებული და მოწყვლადი საზღვრისპირა თემებისთვის.

2. მუნიციპალური მონაწილეობის უზრუნველყოფა ტრანზიტის მართვაში

- განისაზღვროს სავალდებულო საკონსულტაციო პროცედურები ადგილობრივ ორგანოებთან, საგუშაგო-გამშვები პუნქტების (სგპ) დაგეგმარებისა და ექსპლუატაციის, ლოგისტიკური ჰაბებისა და ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელების ეტაპებზე;

- შეიქმნას უწყებათაშორისი კომისიები საზღვრისპირა სატრანზიტო დერეფნების მართვისთვის, ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების სრულფასოვანი ჩართულობით.
3. **ადგილობრივი ეკონომიკის გაძლიერება ტრანზიტის ფონზე**
- სახელმწიფო და მუნიციპალური დონორების მხარდაჭერით წახალისდეს ტრანზიტთან დაკავშირებული სერვისული ინფრასტრუქტურის (პარკინგები, სერვისცენტრები, საწყობები, სასტუმროები) შექმნა, რაც გაზრდის ადგილობრივ ინვესტიციურ პოტენციალს;
 - შემუშავდეს პროგრამები, რომლებიც ხელს შეუწყობს მოსახლეობის ადგილზე შენარჩუნებასა და ახალგაზრდული მიგრაციის შემცირებას, მათ შორის ეკონომიკური სტიმულების მეშვეობით.
4. **ფინანსური განაწილებისა და საგადასახადო პოლიტიკის რეფორმა**
- გადაისინჯოს მოქმედი საგადასახადო პოლიტიკა და დაწესდეს სპეციფიკური ნორმები, რომლებიც უზრუნველყოფს დამატებითი შემოსავლების გადანაწილებას ტრანზიტულად დატვირთული საზღვრისპირა რეგიონებისთვის.
 - გაუმჯობესდეს ფინანსური გათანაბრების არსებული სისტემა ისე, რომ ის ასახავდეს საზღვრისპირა და სატრანზიტო რეგიონების სპეციფიკურ საჭიროებებს და მიზნობრივად ანაზღაურებდეს მათ ფუნქციურ დატვირთვას.

დასკვნა

საქართველოს საზღვრისპირა მუნიციპალიტეტებში ტრანზიტული საქმიანობიდან მიღებული შემოსავლების ცენტრალიზებული მართვა წინააღმდეგობაში მოდის ადგილობრივი თვითმმართველობის ევროპული ქარტიის ძირითად პრინციპებთან და სერიოზულ დაბრკოლებებს ქმნის ადგილობრივი თემების მდგრადი განვითარების გზაზე. ფინანსური რესურსების მიუწვდომლობა და გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში მუნიციპალიტეტების ჩართულობის სიმწირე აღრმავებს ინფრასტრუქტურულ, ეკოლოგიურ და დემოგრაფიულ პრობლემებს, განსაკუთრებით, ეთნიკურად და სოციალურად მგრძნობიარე რეგიონებში.

შემოსავლების სამართლიანი განაწილების მექანიზმების შემოღება და ადგილობრივი თვითმმართველობების როლის გაძლიერება ტრანზიტთან დაკავშირებული პოლიტიკის დაგეგმვასა და განხორციელებაში წარმოადგენს აუცილებელ წინაპირობას საზღვრისპირა მუნიციპალიტეტების გრძელვადიანი, ინკლუზიური და სტაბილური განვითარებისათვის. აღნიშნული ნაბიჯები ასევე გააუმჯობესებს მოსახლეობის ნდობას სახელმწიფო ინსტიტუტების მიმართ და შექმნის საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამის პირობებს. საკითხის გადაჭრა მოითხოვს კომპლექსურ, უწყებათაშორის კოორდინაციას, განსაკუთრებით ფინანსთა სამინისტროს აქტიური მონაწილეობით, აგრეთვე მოქმედი ტრანსფერული პოლიტიკისა და ფისკალური რეგულაციების გადახედვას საზღვრისპირა რეგიონების სპეციფიკის გათვალისწინებით.

შენიშვნა

მოხსენება მომზადებულია საქართველოს კანონმდებლობის ადგილობრივი თვითმმართველობის ევროპულ ქარტიასთან შესაბამისობის ანალიზის ფარგლებში. აქტუალიზებულია ექსპერტული და ბიუჯეტური ინფორმაციის საფუძველზე.

ადგილობრივი თვითმმართველობის გაძლიერება და მართვის ახალი მოდელის განვითარება

კონცეფცია და ხედვა

ძირითადი გამოწვევები

საქართველოს ადგილობრივი თვითმმართველობის სისტემა აწყდება მნიშვნელოვან სტრუქტურულ და ფუნქციურ გამოწვევებს, მათ შორის, მართვის პროცესების ცენტრალიზაციას, მოქალაქეთა არასაკმარის ჩართულობასა და გამჭვირვალობის უზრუნველყოფის სირთულეებს. ეს ფაქტორები აფერხებს სოციალური, ეკონომიკური და გარემოსდაცვითი ამოცანების გადაჭრას, ამცირებს მოსახლეობის ნდობას ადგილობრივი ხელისუფლების მიმართ. გარდა ამისა, მუნიციპალიტეტების პოლიტიკური, ეკონომიკური და ადმინისტრაციული ავტონომიის ნაკლებობა ზღუდავს მათ შესაძლებლობებს, ეფექტიანად უპასუხონ ადგილობრივ საჭიროებებს. არსებული გამოწვევების დასაძლევად აუცილებელია ღრმა სტრუქტურულ-ინსტიტუციური რეფორმა, რომელიც დაეფუძნება სუბსიდიარობის პრინციპს, ხელისუფლების ფუნქციებისა და რესურსების გადანაწილებას იმგვარად, რომ გადაწყვეტილებები მიიღებოდეს მოსახლეობასთან მაქსიმალურად დაახლოებულ დონეზე. აღნიშნული პრინციპის განხორციელება მოითხოვს ფუნქციითა დეცენტრალიზაციას, მართვის დეკონცენტრაციას და ლოკალური თვითმმართველობების გაძლიერებას როგორც პოლიტიკური, ისე ფინანსური კუთხით.

მიზანი

შეიქმნას განახლებული ადგილობრივი თვითმმართველობის მოდელი, რომელიც ეფუძნება დემოკრატიულ მმართველობას და ხელს შეუწყობს:

- ადგილობრივი თვითმმართველობის სრულფასოვანი ინსტიტუტების ფორმირებას, ნათლად განსაზღვრული ფუნქციური უფლებამოსილებებით;
- მუნიციპალიტეტების ფინანსურ და ადმინისტრაციულ დამოუკიდებლობას;
- საკუთრებისა და რესურსების შესაძლებლობების გაფართოებას, ასევე მათი შესწავლის, შეფასებისა და მართვის მექანიზმების გაუმჯობესებას;
- მოქალაქეთა აქტიურ ჩართულობას ხელმისაწვდომი, გამჭვირვალე და ინკლუზიური მექანიზმების მეშვეობით, რაც უზრუნველყოფს თემატურ ღიაობასა და ანგარიშვალდებულებას;
- რეგიონების მდგრადი განვითარების ხელშეწყობას სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების მიზნობრივი პროგრამებითა და ინკლუზიური ეკონომიკის პრინციპების ინტეგრირებით, პროგრესის რეგულარული გაზომვით კეთილდღეობის ინდექსის მეშვეობით.
- სუბსიდიარობის პრინციპის დანერგვას, რომელიც უზრუნველყოფს გადაწყვეტილებების მიღებას ადგილობრივ დონეზე, ეფექტიანობისა და მოსახლეობის საჭიროებებთან შესაბამისობის გაზრდის მიზნით.

მოსალოდნელი შედეგები

- მუნიციპალიტეტებისთვის გადაწყვეტილების მიღებისა და რესურსების მართვის დამოუკიდებლობის გაზრდა.

- მოქალაქეთა ნდობის გაძლიერება ადგილობრივი ხელისუფლების მიმართ, მათი აქტიური ჩართულობისა და პროცესების გამჭვირვალობის წყალობით.
- რეგიონების მდგრადი და ინკლუზიური განვითარებისთვის პირობების შექმნა, ადგილობრივი რესურსების, ცოდნისა და სტრატეგიული პროგრამების საფუძველზე.

ძირითადი მიმართულებები და ნაბიჯები

1. მართვის ახალი მოდელის შემუშავება

- **უფლებამოსილებების გაფართოება:** მუნიციპალიტეტებისთვის განათლების, ჯანდაცვისა და ინფრასტრუქტურის სფეროებში დამატებითი ფუნქციების თანდათანობით გადაცემა, ადგილობრივი თავისებურებებისა და საჭიროებების გათვალისწინებით.
- **პილოტური რეგიონები:** რამდენიმე მუნიციპალიტეტის შერჩევა ახალი მოდელის გამოსაცდელად, შედეგების ანალიზითა და წარმატებული პრაქტიკის გავრცელებით.
- **ადგილობრივი თემების მხარდაჭერა:** საზოგადოებრივი და პროფესიული ასოციაციების შექმნის ხელშეწყობა ადგილობრივი ინიციატივების კოორდინაციისა და მათი როლის გაძლიერებისთვის.
- **მოქალაქეთა ჩართულობა:** მოსახლეობის წინადადებების, განხილვებისა და ერთობლივი ბიუჯეტის დაგეგმვისთვის მოსახერხებელი ციფრული პლატფორმის შექმნა, რომელსაც დაემატება ოფლაინ ფორმატები, როგორიცაა საჯარო ფორუმები და მოსმენები.

2. ადგილობრივი ბიუჯეტებისა და ეკონომიკის გაძლიერება

- **ბიუჯეტის გამჭვირვალობა:** ბიუჯეტის პროცესებზე საჯარო კონტროლის მექანიზმების განვითარება, ფინანსური ინფორმაციის ღია ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფით;
- **ადგილობრივი შემოსავლები:** მუნიციპალიტეტების საგადასახადო ავტონომიის მხარდაჭერა და მუნიციპალური საწარმოების განვითარება საკუთარი დაფინანსების წყაროების გაზრდისთვის;
- **ეკონომიკური განვითარება:** მცირე და საშუალო ბიზნესის ხელშეწყობა ადმინისტრაციული პროცედურების გამარტივებითა და ინვესტიციების მოზიდვისთვის ხელსაყრელი პირობების შექმნით;

3. სოფლის მეურნეობისა და ბუნებრივი რესურსების მართვა

- **სოფლის მეურნეობის პროგრამები:** ადგილობრივ პირობებზე დაფუძნებული სასოფლო-სამეურნეო წარმოებისა და გადამუშავების მხარდაჭერის ინიციატივების შემუშავება;
- **სასოფლო-სამეურნეო ტერიტორიების დაგეგმვა:** ზონირების სისტემის ფორმირება სასოფლო-სამეურნეო მიწების გამოყენების ოპტიმიზაციისთვის;
- **რესურსების მდგრადი გამოყენება:** ადგილობრივი რესურსების (აღამიანური, მიწის, წყლის, მინერალური) ანალიზი მათი რაციონალური გამოყენების გეგმების შესამუშავებლად;
- **მიწის პოლიტიკა:** მიწის რეგისტრაციის პროცედურების გამარტივება გამჭვირვალე და ხელმისაწვდომი მექანიზმებით;

- **სარწყავი ინფრასტრუქტურა:** სარწყავი სისტემების ეტაპობრივი განახლება სოფლის მეურნეობის ეფექტიანობის გაზრდისთვის;
- **გარემოსდაცვითი ინიციატივები:** გარემოს დაცვისა და მდგრადი განვითარების მიმართულებით პროექტების მხარდაჭერა.

4. სოციალური პოლიტიკა და დემოგრაფიული საკითხები

- **ახალგაზრდების მხარდაჭერა:** პროფესიული განათლების, სტიპენდიებისა და დასაქმების შესაძლებლობების გაფართოება, რეგიონებში მათი ჩართულობის სტიმულირებისთვის.
- **მოსახლეობის შენარჩუნება რეგიონებში:** სოციალური და ეკონომიკური პირობების გაუმჯობესება (დასაქმების ხელშეწყობა, სერვისების ხელმისაწვდომობა, საცხოვრისის პირობები და სხვ.) მიზნად უნდა ისახავდეს მოსახლეობის ადგილზე დაფუძნებულ ცხოვრებას და სოფლის მიგრაციული გადინების შემცირებას.
- **ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაცია:** ინკლუზიური განათლებისა და კულტურული მხარდაჭერის პროგრამების განვითარება სოციალური ერთიანობის გასაძლიერებლად.

5. ადმინისტრაციული პროცესების გაუმჯობესება

- **კორუფციასთან ბრძოლა:** ადგილობრივ დონეზე ანტიკორუფციული მექანიზმების ჩამოყალიბება აუცილებელია ანგარიშვალდებულებისა და საჯარო ინტერესების დაცვისთვის. საზოგადოების მონაწილეობა გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში ზრდის პროცესის ლეგიტიმურობასა და კონტროლის ხარისხს;
- **ადმინისტრაციული პროცესების ელექტრონული მმართველობის განვითარება,** მათ შორის ელექტრონული სერვისების დანერგვა და ხელმისაწვდომობის გაზრდა, ამცირებს ბიუროკრატიულ ბარიერებს და უზრუნველყოფს მოქალაქეებისთვის სწრაფ და გამჭვირვალე მომსახურებას;
- **შესყიდვების გამჭვირვალობა:** აა შესყიდვების პროცესის მონიტორინგის გაძლიერება ღია ტენდერების, ელექტრონული პლატფორმების გამოყენებისა და საჯარო აუდიტის სისტემური დანერგვით.

6. საზოგადოებრივი ორგანიზაციებისა და მოქალაქეების როლის გაძლიერება

- **ადგილობრივ საზოგადოებრივ ორგანიზაციებთან პარტნიორობა:** ერთობლივი პროგრამების შემუშავება და განხორციელება ადგილობრივი ინიციატივების მხარდასაჭერად;
- **ბიუჯეტის მონიტორინგის მხარდაჭერა — საზოგადოებრივი კონტროლის მექანიზმები:** მოქალაქეებისთვის ბიუჯეტის ხარჯვის კონტროლში მონაწილეობის შესაძლებლობის შექმნა;
- **ადგილობრივი მედიის განვითარება:** დამოუკიდებელი მედიის მხარდაჭერა ინფორმაციის ხელმისაწვდომობისა და საზოგადოებრივი დიალოგის სტიმულირებისთვის.

სტრატეგიული ნაბიჯები

1. ინიციატივების მოძრაობის ფორმირება

- რეგიონული ჯგუფების შექმნა რეფორმების წინსვლის ძალისხმევის კოორდინაციისთვის
- აქტიური მოქალაქეების მომზადება ადგილობრივ არჩევნებში მონაწილეობისთვის, თემების ინტერესების წარმოსადგენად.
- სამოქალაქო განათლების პროგრამების განვითარება მონაწილეობის შესაძლებლობების შესახებ ცნობიერების ამაღლებისთვის.

2. პარტნიორობა და რესურსების მოზიდვა

- ეროვნულ და საერთაშორისო პარტნიორობთან თანამშრომლობის დამყარება ფინანსური და ტექნიკური მხარდაჭერის მისაღებად.
- დეცენტრალიზაციისა და მდგრადი განვითარების მსოფლიო საუკეთესო პრაქტიკების შესწავლა და ადაპტაცია.

3. პილოტური პროექტები

- პილოტური მუნიციპალიტეტების შერჩევა გეოგრაფიული და სოციალურ-ეკონომიკური მრავალფეროვნების მიხედვით (მათ შორის, სოფლის, მთიანი და ურბანული რეგიონების ჩათვლით), რაც ხელს შეუწყობს უნივერსალური მიდგომების შემუშავებას.
- მოქნილი სტრატეგიის შემუშავება, პილოტური პროექტების გამოცდილებაზე დაყრდნობით, რეგულარული შეფასებითა და მიდგომების კორექტირებით.

დასკვნა

ეს გეგმა წარმოადგენს სტრატეგიულ საფუძველს ერთობლივი მუშაობისთვის, რათა შეიქმნას უფრო ეფექტიანი და გამჭვირვალე ადგილობრივი თვითმმართველობის სისტემა საქართველოში. იგი მიმართულია ძლიერი პარტნიორობის ჩამოყალიბებაზე მოქალაქეებს, საზოგადოებრივ ორგანიზაციებსა და ადგილობრივ ხელისუფლებას შორის.

სამართლიანობის, ინკლუზიურობისა და მდგრადობის პრინციპებზე დაფუძნებული ადგილობრივი მმართველობა შესაძლებელი გახდება მხოლოდ ღია დიალოგის, მრავალდონიანი ჩართულობისა და რეფორმებისადმი მოქნილი და პასუხისმგებლიანი დამოკიდებულების გზით.

„ფილანთროპიასა და საზოგადოებრივ პარტნიორობაზე კანონის მიღების შემთხვევაში, სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციები შეძლებენ თანმიმდევრულად იმუშაონ სოციალური სამართლიანობისა და მშვიდობისთვის, მოქალაქეები გახდებიან დემოკრატიული განვითარების მხარდამჭერი ფილანთროპები, ხოლო ადგილობრივ ორგანიზაციებს, გრანტებთან ერთად, მოსახლეობის წვლილი - მიზნობრივი შემოწირულობა და მოხალისეობრივი ჩართულობა - გააძლიერებს. ესაა ქვეყნის მომავალზე პასუხისმგებლობელი სამოქალაქო საზოგადოების მშენებლობის, მოსახლეობის ერთიანი პასუხისმგებლობისა და ერთობლივი ძალისხმევის გზა“.

ფონდი ტასო, 2014

სამოქალაქო საზოგადოება როგორც მდგრადობის საფუძველი: საქართველოს სასაზღვრო თემების გამოწვევები და პერსპექტივები

საქართველოს სასაზღვრო რეგიონების, განსაკუთრებით კი სოფლის თემების, სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა, სიღარიბე, არასაკმარისი სერვისები და უსაფრთხოების გამოწვევები – ცხადად მიუთითებს მოსახლეობის აქტიური ჩართულობის აუცილებლობაზე. ასეთ კონტექსტში სამოქალაქო სექტორი, მათ შორის არასამთავრობო (NGO) და სათემო (CBO) ორგანიზაციები, არამხოლოდ სახელმწიფოსა და ადგილობრივ მოსახლეობას შორის კომუნიკაციის მნიშვნელოვან პლატფორმას ქმნის, არამედ იქცევა დემოკრატიული მმართველობისა და მდგრადი განვითარების მნიშვნელოვან საყრდენად. სათემო ორგანიზაციების ჩართულობა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ სოფლებში, სადაც მოსახლეობას ხშირად ნაკლები წვდომა აქვს ინსტიტუციურ რესურსებზე. ასეთი ორგანიზაციები ეხმარებიან თემებს საკუთარი ინტერესების ფორმირებასა და დაცვაში, მონაწილეობენ ადგილობრივი პოლიტიკის განსაზღვრაში და აძლიერებენ მოქალაქეობრივ ცნობიერებას. შედეგად, საზოგადოება აღარ არის მხოლოდ პოლიტიკური გადაწყვეტილებების ობიექტი, არამედ გარდაიქმნება აქტიურ მონაწილედ ადგილობრივი და ეროვნული განვითარების პროცესებში.

ეს თავი ეფუძნება ექსპერტ მარინა თაბუკაშვილთან ჩატარებულ ინტერვიუს. ანალიზი ფოკუსირდება სამოქალაქო სექტორის როლზე, რომელიც, ხელისუფლების დეცენტრალიზაციისა და თანამონაწილეობითი მმართველობის გზით, ხელს უწყობს სასოფლო თემების გაძლიერებას. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ეთნიკური მრავალფეროვნების, როგორც ინტეგრაციის რესურსის, გამოყენებას, ასევე სათემო ორგანიზაციების წინაშე არსებულ გამოწვევებს — ფინანსური ბარიერებიდან დაწყებული, სამოქალაქო სივრცის შეზღუდვამდე.

ჩვენ განვიხილავთ, თუ როგორ შეუძლიათ სათემო ორგანიზაციებს, ადგილობრივ თვითმმართველობასთან თანამშრომლობით, გააძლიერონ მოქალაქეთა ჩართულობა და ნდობა, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მრავალეთნიკურ რეგიონებში. ასევე შევხებით ფილანთროპიის სამართლებრივი მხარდაჭერისა და სტაბილური დაფინანსების მნიშვნელობას, ისევე როგორც სამოქალაქო სექტორის სტიგმატიზაციის პრობლემას, რომელიც აფერხებს მის პოტენციალს. თეორიული და პრაქტიკული მიდგომების შერწყმით, ეს თავი მიზნად ისახავს შექმნას ხედვა, თუ როგორ შეიძლება საქართველომ გამოიყენოს თავისი მრავალფეროვნება ინკლუზიური, მდგრადი და დემოკრატიული საზოგადოების ფორმირებისთვის.

დემოკრატია, როგორც ცხოვრების წესი. ინტერვიუ ექსპერტ მარინა თაბუკაშვილთან

უფრო და უფრო ხდება ცხადი, რომ საფრთხე ყველგანაა, არა მხოლოდ საზღვრისპირა სოფელში, მეტი და სპეციფიური - ადმინისტრაციულ საზღვრისპირაში. თავისთავად - საფრთხეებიც მრავალგვარია, სურსათის უსაფრთხოებიდან, და უვნებლობიდან დაწყებული...

მაქვს მუშაობის გამოცდილება როგორც დასავლეთ საქართველოში, ანუ აფხაზეთთან ადმინისტრაციულ საზღვარზე, ისე შიდა ქართლის სოფლებში, იმერეთშიც. მათ შორის ისეთ ადგილებშიც, სადაც მანქანით ვერ გაივლიდი, რადგან იარაღი სამი მხრიდან იყო დამიზნებული, მოსახლეობა ამაზე გვაფრთხილებდა, დიდ მანძილებს დავიარებოდი ფეხით. მანქანებს ესროდნენ, ფეხოსნებს - არა. მახსოვს, ორი დღის წამოსულები ვიყავით იქიდან, და იმ სოფელში, დვანში, შემავალ გზაზე მანქანა აფეთქდა — ახალგაზრდა კაცი დაიღუპა. აღმოჩნდა, რომ ნაღმი იყო ჩადებული. ასეთი საფრთხე დღემდე არსებობს, რადგან კონფლიქტი არ არის დასრულებული, გაყინულია.

არავინ იყო მოწადინებული — ახლა არის? არავინ ცდილობდა, კონფლიქტი დამთავრებულიყო. და ის საფრთხე, რაც სპეციფიკურად ახლავს ამ ე.წ. ეთნიკურ კონფლიქტებს, გაქრეს. შუღლი იყო და თან ინტერესი იმაში, რომ ეს ადგილები მუდმივად საფრთხის შემცველ ზონებად დარჩენილიყო. მაგალითად, ეს ზონები ხელსაყრელი იყო მათთვის, ვინც უაქციზო საქონელს ეზიდებოდა... კონტრაბანდა. იყო ისეთი ხალხიც, ვინც ისარგებლა. იყო ისეთი შემთხვევებიც, როცა „სამართალდამცავები“ — აქეთ-იქიდან — შეთანხმებულები იყვნენ და ამ ბინძურ საქმეში პარტნიორობდნენ. იმას ვგულისხმობ, რომ ესწრაფვოდა მშვიდობას და საფრთხეების თავიდან აცილებას ძირითადად ჩვეულებრივი ხალხი, მოსახლეობა. არ არსებობდა მდგომარეობის შესაბამისი პოლიტიკური ნება და მოქმედება. იყო შეიარაღებული ხალხიც, აქეთ-იქით გადაადგილდებოდნენ და ასე შემდეგ...

თუ დაფიქრდება ჩვეულებრივი ადამიანი, მიხვდება, რომ საზღვრისპირა სოფლები უნდა იყოს აყვავებული. იმიტომ რომ თუ გასურს, როგორც სახელმწიფომ, მშვიდობიანი გზით დაიბრუნო ის ტერიტორიები, მაშინ ხალხს იქითა მხარეს უნდა აჩვენო, რომ შენთან პენსია მეტია, სკოლები და ბაღები ყვავის, ყველაფერი ვითარდება, რომ არსებობს, განსხვავებების გარდა, მსგავსებებიც, ერთიანი ინტერესები, ზიარი პრობლემები, რაც ერთობლივი მოქმედებებით, თანამშრომლობით უნდა დაიძლიოს. მაგალითად, იყო „ამერიკული პეპელის“ შემოსევა, მრავალწლიანი, მერე და დღემდე -ფაროსანა. ერთიც და მეორეც პირდაპირ მოსახლეობის სასიცოცხლო ინტერესებს მტრობს - მოსავალს ანადგურებს. ეს ყველაფერი ასევე ვრცელდება — და შეიძლება უფრო მეტადაც — იმ საზღვრისპირა რეგიონებზე. იქ უნდა იყოს ზრუნვა, მოქმედება, თანამშრომლობა პრობლემის დასაძლევად.

იმ დროს ვმუშაობდი სამეგრელოში, როცა „ამერიკული პეპელა“ იყო გავრცელებული, და მე სწორედ საზღვრისპირა სოფლებში ვმუშაობდი. ზუსტად ვიცოდი, ხალხი ხომ გადადიოდა და გადმოდიოდა, რომ იგივე სიტუაცია იყო იქაც — გალის რაიონში ხომ ნამდვილად. ვამბობდი, რომ ეს არის ის შესაძლებლობა, როდესაც შენ, როგორც სახელმწიფოს, შეგიძლია მოსპო პრობლემა შენს მხარესაც და იქითაც. ანუ ეს არის ის, რაზეც შეიძლება შეთანხმება — ერთობლივი საქმიანობა, თანამშრომლობა.

წესით და რიგით, ვისაც უნდა, მშვიდობიანი გზით დაიბრუნოს დაკარგული ტერიტორიები, მან განსაკუთრებული ყურადღება საზღვრისპირა რეგიონებზე უნდა გაამახვილოს — და არა მხოლოდ უშუალოდ საზღვრისპირა სოფლებზე. სწორედ იქ უნდა მოეწყოს ისეთი ცხოვრება, რომელიც თვალსაჩინოს ხდის, რომ ამ სახელმწიფოში

ჩვეულებრივი ადამიანი, ვინც შრომობს, კარგად ცხოვრობს. ეს არ უნდა იყოს მარტო თავის გატანა შემოდგომიდან შემოდგომამდე. თითქმის ყველა სოფელში მომისმენია — თუ აპრილი გადავაგორეთ, მერე ბალახი ამოვა, ფხალს მოვხარშავთ და გვეშველებაო...

აპრილში უნელდებათ მთელი რესურსები. აპრილი სახელდება, როგორც ყველაზე მძიმე თვე. აქედან გამომდინარე ჩნდება კითხვა — რაში არის სახელმწიფო დაინტერესებული? როდესაც თავიდან ვთქვი, რომ არ უნდა გავაცალკევოთ საზღვრისპირა სოფლების პრობლემები ქვეყნის სოფლების ზოგად პრობლემებთან, სწორედ იმ მომენტში დგება ადგილობრივი თვითმმართველობის — როგორც დემოკრატიული ინსტიტუტის — საკითხიც. ეს არის პირდაპირ დაკავშირებული რესურსების სამართლიან განაწილებასთან. ეს არის დაკავშირებული იმასთან, რომ ადამიანმა იქ, სადაც ცხოვრობს, თავი იგრძნოს იმ ტერიტორიის პატრონად.

ზუსტად ამავე კავშირს ვხედავ ეკოლოგიურ უსაფრთხოებაზეც. ნაგავმა წალეკა მთელი საქართველო. ათი წლის წინ არც ის ურნები იდგა, რაც ახლა დგას. მთელ ხეებსა და მდინარეებზე..., პლასტმასის პარკები ჰკიდია ხეებზე... არავინ ზრუნავდა იმაზე, რომ ეთქვა ადამიანისთვის: ის ცელოფანი, რომელსაც შენ ასე ხარობ, რომ ყველაფერი ცელოფანში ჩაგიდო გამყიდველმა, და გამყიდველსაც უხარია, რომ თითქოს ცივილურად გემსახურება — ეს არაა კარგი. ამიტომ საჭიროა საგანგებო მუშაობა, კამპანიები, ბუნებისდაცვითი ცნობიერების ამაღლება.

მედიას საერთოდ არასოდეს აინტერესებდა სოფელი — ზუსტად ისე, როგორც არც ერთ ხელისუფლებას არასდროს არ აინტერესებდა არასამთავრობო სექტორი, სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციები. ამიტომ თან მიკვირს და თან მიხარია კიდეც, რომ თურმე მოსახლეობის დიდი ნაწილისთვის — და ეს სამწუხაროდ ძირითადად მხოლოდ თბილისი და დიდი ქალაქებია — გახდა მნიშვნელოვანი სამოქალაქო საზოგადოების დაცვა. ეს ხომ დემოკრატიული ინსტიტუტებია, ადამიანთა ინიციატივებით დაფუძნებული და ამოქმედებული, ესაა პასუხისმგებელ ადამიანთა შრომა მთელი საზოგადოებისთვის. და ქვეყანა, სადაც ეს არ ხდება — რა ვიცი... ავტორიტარულია და ასე შემდეგ. იქ, სადაც მოქალაქე არ მონაწილეობს...

ახლა სხვა საკითხია, რა სახსრებით მონაწილეობს მოქალაქე ამ ყველაფერში? სად არის ის ფინანსური რესურსები, რომლებიც მოქალაქეებს ამის საშუალებას აძლევს? ეს სახსრები დასავლეთში, სხვადასხვა ქვეყნებში გროვდებოდა განვითარების პროცესში მყოფი ქვეყნებისთვის, მათ შორის, მოდიოდა სახელმწიფოებისგანაც, და არა მარტო სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების საქმიანობის მხარდასაჭერად, არამედ ძირითადი და უდიდესი ნაწილი მთავრობებს მიემართებოდა ამ უკანასკნელთა ქვეყნის აღმშენებლობითი საქმეების დასაფინანსებლად. მხარდაჭერა იყო კერძო პირების მიერ ინიცირებული ძლიერი ფონდებისგანაც. და ამ ფონდებს აძლიერებდა სწორედ ის, რომ მოსახლეობა თავად წირავდა მათთვის, რადგან მათ ჰქონდათ ინტერესი — და პასუხისმგებლობა მთელი კაცობრიობის მიმართ. შემომწირველებმა იცოდნენ, რომ ეს ფონდები მუშაობენ არა მხოლოდ თავიანთ ქვეყანაში, არამედ საერთაშორისოდ, სხვა, ღარიბ ქვეყნებშიც. ეს იყო, ასე ვთქვათ, კეთილი ნების ადამიანების მიერ გაღებული რესურსი.

რაც შეეხება სახელმწიფოების, მთავრობებისგან დახმარებას — მაგალითად, ნორვეგია, იგივე ამერიკა — იქ ეს იყო გადასახადის გადამხდელთა ფული. ანუ ისევ მოსახლეობის ფული. და განსხვავებით ჩვენი ქვეყნისგან, ამ ქვეყნებში გადასახადის გადამხდელმა იცის, სად მიდის მისი ფული. ანუ ძალიან მნიშვნელოვანია, რომ გადასახადის გადამხდელმა იცოდეს, სად მიდის მისი ფული.

როდესაც ჩავიფიქრე ეს ფილანთროპიის შესახებ კანონმდებლობა, და ამაზე დიდხანს ვფიქრობდი, მე მქონდა ჩემი მიზეზები. ეს მიზეზი იყო აბსოლუტურად თვალსაჩინო ყველასთვის, მაგრამ - ნაკლებად გაცნობიერებული, როგორც პრობლემა — აშკარა

უფსკრული მოსახლეობასა და არასამთავრობო ორგანიზაციებს შორის. ერთი უნდა ვთქვა: იმ დროს პროექტები ძირითადად ხორციელდებოდა თბილისში და დიდ ქალაქებში, და არა სოფლებში. სოფლებში ჩვენ შეგნებულად დავიწყეთ 2004 წლიდან, და ზუსტად ვიცოდით, რას ვაკეთებდით და რატომ — იმისთვის, რომ სოფლის მოსახლეობა არ ყოფილიყო იზოლირებული, მიტოვებული, უმოქმედო.

მეორე კი ის იყო, რომ ყველა ჯერზე, როდესაც მე ამ პროექტების განხორციელების ანგარიშს ვწერდი, მქონდა სურვილი, რომ ეს ანგარიში გამეგზავნა არა მხოლოდ იმ დონორისთვის — ხან ნორვეგიელი იყო, ხან ევროპელი, ხან ვინ და ხან ვინ — არამედ გამეგზავნა ჩემი საკუთარი ხალხისთვის. როგორ უნდა გამეგზავნა? მედია უნდა დაინტერესებულიყო ჩვენი მუშაობით ხალხთან. მედიას ეს არასოდეს აინტერესებდა.

სოფლებში რომ დავდიოდით, მოსახლეობას თავდაპირველად პოლიტიკურ პარტია ვეგონეთ. ეგონათ, რომ ხმების საკრეფად ვიყავით საარჩევნოდ და ასე შემდეგ. როგორც იქნა, რომ ვაგებინებდით, ვინ ვართ, რა გვინდა და რას ვაკეთებთ, ცხადი ხდებოდა, რომ მათ ჩვენი არ ეჯერათ და ამიტომ არ აინტერესებდათ ჩვენი შეთავაზებები. ეს თავიდან... ნდობის გაჩენასაც შრომა და დრო სჭირდებოდა.

ჩვენი მედიიდან რასაც ისმენდნენ — იყო ზოგადი სახელი: „არასამთავრობოები“. და მედია ამაში გულისხმობდა საერთაშორისო დიდ არასამთავრობო ორგანიზაციებს, რომლებსაც ხანდახან პატიჟებდნენ კიდეც, ჩანდნენ ეკრანზე. სხვა ორგანიზაციები, მათი უმრავლესობა, არ აინტერესებდათ. არასოდეს არ აინტერესებდათ.

მაგრამ უნდა გითხრათ, რომ ყოველი მოძრაობა და ყოველი შრომა, ყოველი თანამშრომლობა უშუალოდ სოფლის მოსახლეობასთან — ეს გარკვეული აზრით პოლიტიკური ნაბიჯია. რატომ არის ეს პოლიტიკური ნაბიჯი? იმიტომ რომ ემსახურება დემოკრატიის მშენებლობას, როგორც დიდ, სახელმწიფოსგან გაცხადებულ მიზანს.

როდესაც ვამბობ „დემოკრატიის მშენებლობა“, ვგულისხმობ, რომ იმ პროექტის შედეგად, რაც ჩვენ განვახორციელეთ, ხალხი უნდა გახდეს — და დარჩეს — უფრო ბეჯითი, შრომისუნარიანი, ზოგადად უფრო უნარიანი. მაგალითად, უნდა ისწავლოს ტექნოლოგიები, თავისი საქმიანობის მართვა და სხვა უამრავი რამ. და რაც მთავარია — უნდა გახდეს კითხვების დამსმელი, მოაზროვნე, მოქმედი და პასუხისმგებელი.

რას ნიშნავს ეს? ჩვენ ყოველთვის ვეუბნებოდით სოფლის მოსახლეობას: როდესაც ამბობ, რომ აი, დაბინძურებულია, ან წყალი არ მოდის აქამდე, ან სხვა რამ — შენ რა გააკეთე ამისთვის? თუ შენ, როგორც თემი, როგორც სამეზობლო, ერთი კვირა ერთად იმუშავე და შედეგად გექნება წყალი შენს საკუთარ სახლში და ეზოში — მაშინ რატომ არ აკეთებ ამას?

მე ვლაპარაკობ იმაზე, რომ ხელისუფლების ცენტრალიზაციამ გააზარმაცა ადამიანები. ხელისუფლება ძალიან შორს არის მათგან — ისინი, ვინც იღებს გადაწყვეტილებებს, შორს არიან მოსახლეობისგან. არ ხდება ძალაუფლების გადანაწილება. ძალაუფლება უნდა ჩამოვიდეს და უნდა დასადგურდეს იქ, სადაც მოსახლეობა ცხოვრობს, თემი სადაც ცხოვრობს.

შესაბამისად, შეიძლება პირველ ნაბიჯებში შეცდომაც დაუშვან, მაგრამ ეს მათი შეცდომა იქნება — და შემდეგ იმსჯელებენ, და მეორე წელიწადს უკეთესად გააკეთებენ. და ამ კეთებაში ადამიანი იზრდება. არის გამოთქმა: მუშაობით ისწავლო. მეც ვარ ადამიანი, რომელმაც ის, რაზეც ვლაპარაკობ, მუშაობით ვისწავლე.

ჩემი თანამშრომლებიც... ზოგიერთს სპეციალური საუნივერსიტეტო განათლება არ აქვს, რადგან ეს განათლება ჩვენთან არ არსებობს. სხვა ქვეყნებში არსებობს. ჩვენში — არა. ისინი არიან ყოფილი ხელოვნებათმცოდნეები, ყოფილი ფილოლოგები, ყოფილი სოციოლოგები... და ასე შემდეგ.

შენც ვიღაც ყოფილი ხარ, ხო? მეც ყოფილი ვარ. და რატომ ჩავერთეთ ამ საქმეში? იმიტომ რომ მოვიხედეთ და დავინახეთ — ამ საქმეს არავინ აკეთებდა. და ვთქვით: აბა, ვიღაცამ ხომ უნდა გააკეთოს? — და ვაკეთებთ.

არის ერთი ასეთი გამოთქმა, რომელიც ინდოეთში, ერთ კონფერენციაზე მოვისმინე. ვერ დავიმახსოვრე ავტორის სახელი და ინტერნეტშიც ვერ ვპოულობ — შეიძლება შენ იპოვო. ესაა: სადაც ძალაუფლება არაა გაზიარებული (*shared*), არა განაწილებული, იქ ჰუმანიტარული დარიგება ერთადერთი გამოსავალიაო. მაგარია, ხო? ანუ პირდაპირ მიდის უსაფრთხოების თემასთან.

და რას ნიშნავს ეს, როგორ უკავშირდება ჩვენს თემას? ეთნიკურად შეფერილ კონფლიქტებს? ვინც არ უნდა ცხოვრობდეს იმ ადგილებში, საზღვრის აქეთ-იქით, სადაც მეორე მხარეს არის ეთნოსი, რომელსაც დიდად არ უყვარს აქეთ მხარეს მცხოვრებს, და პირიქით, მათ მაინც საერთო საფიქრალი და საზრუნავი რეალურად უფრო მეტი და უფრო მნიშვნელოვანი აქვთ, ვიდრე გასაყოფი და სადაო: პასუხისმგებლობა საკუთარ ოჯახზე, გარემოზე, ჯანმრთელობა, უსაფრთხოება, შრომის პირობები, განვითარებისა და კეთილდღეობის შესაძლებლობებზე ზრუნვა და სხვა.

კი ბატონო, ზოგს აქვს კიდევ პასუხისმგებლობა — საკუთარ სოფელზე, საკუთარ მუნიციპალიტეტზე, საკუთარ რეგიონზე და ქვეყანაზეც. მაგრამ ასეთი ცოტაა, უმცირესობაა.

ადამიანი არ უნდა იყოს მხოლოდ მიმღები. იმიტომ რომ როცა მხოლოდ მიმღებია, მომხმარებელი, საბოლოოდ ძალიან ცოტას იღებს; მერე, როცა ცხადი ხდება, რომ „ზემოდან“ არ მოდის ისეთი და იმდენი, რასაც ელოდა, უჩნდება პროტესტი, ბრაზი, მაგრამ აზრად არ მოსდის, რომ მისი წილი დანაშაულიც არის გამომწვევი იმ მდგომარეობისა, რომლითაც უკმაყოფილო და გაბრაზებულია.

ლაპარაკია სამოქალაქო ცნობიერებაზე, მოქალაქეობრივ პასუხისმგებლობაზე და დროულ და გონივრულ ჩარევაზე. ანუ - სამოქალაქო საზოგადოების ნორმალურ რეაქციაზე ქვეყანაში, და უფრო ფართოდაც, და მიმდინარე მოვლენებში. ადამიანმა არ უნდა უცადოს იმგვარი მდგომარეობის ჩამოყალიბებას, როცა სხვა გზა აღარაა და სამახებელია - „გადადექი, გადადექი!“. უნდა ჰქონდეს იმის ჭკუა, რომ ნაბიჯ-ნაბიჯ დააკვირდეს და გააცნობიეროს ის ღონისძიებები და საქმეები, რასაც მისი ხელისუფლება სჩადის, მიხვდეს, როგორ და რას გამოიწვევს ესა თუ ის ქმედება ხვალ და ყოველ წვრილმანეზე უნდა ამოიღოს ხმა და თავისი სიტყვა თქვას როგორც პასუხისმგებელმა მოქალაქემ და მთელმა საზოგადოებამ.

ამ თვალსაზრისით, ხელისუფლებისთვისაც უნდა იყოს საინტერესო და სასარგებლო კრიტიკა, ასე ვთქვათ, ქვემოდან.

მაგრამ ყველაზე ნამდვილი გზაა, ანდო ადამიანს და ადამიანების ჯგუფს, თემს, იმ რესურსების მართვა, რომლებიც მისთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია. მაშინ ის წყალი მდინარეში სუფთა იქნება, და ბავშვებისთვის ბანაობა შესაძლებელი გახდება. ის მიტოვებული კლუბები, რომლებიც ინგრევა — ან ვიღაც ყიდულობს და რესტორანს აკეთებს შიგნით — გახდება სოფლის შეკრების, მსჯელობის და თუნდაც გართობისა და დროის კარგად გატარების ადგილი. ბიბლიოთეკებიც აღარ დაიკეტება სოფლად და ქალაქად.

მაშინ იმ სოფელში იმ ადამიანებისთვის ცხოვრება ისეთივე საინტერესო იქნება, როგორიც არის ცხოვრება კაი დედაქალაქის კაი უბნებში — და შეიძლება უფრო მეტადაც კი. ხომ ვიცით, რა ხდება ევროპაში — ხალხი გადადის საცხოვრებლად სოფლად. და ჩვენთან პირიქითაა — მისწრაფება ქალაქისკენ. და რატომ? რესურსისთვის, სასიცოცხლოდ აუცილებელი სახსრების მოსაპოვებლად.

ისეთი მისწრაფება უმაღლესი განათლებისკენ, როგორიც მე ვნახე საქართველოს სოფლებში, სხვაგან არ მინახავს. და რატომ? იმიტომ კი არ არის, რომ მეცნიერება სწყურიათ. ოჯახი წელებზე იდგამს ფეხს, ოღონდ შვილებს ქალაქში ასწავლოს, სკოლის მასწავლებლები თავისივე მოსწავლეებისთვის დაუღალავად რეპეტიტორობენ, ამას ბებიების პენსიები ყოფნის. ოჯახის მიზანი ისაა, რომ შვილებმა ქალაქში გადაინაცვლონ.

მთავარი მიზანია - შვილებმა აიცდინონ სოფლური ცხოვრება, რომელიც მშობლებმა სიმწარედ გამოსცადეს.

ითვლება, რომ სოფლად ცხოვრება ტანჯვაა და მეტი არაფერი. და რისთვის? მიწა მოსავალს აღარ იძლევა. შარშან ჩემს სოფელში, ჩემს თვალწინ, ცოლმა და ქმარმა იშრომეს, თოხეს, ყველაფერი გააკეთეს — და სამი ტარო მოვიდა, მეტი არაფერი. სურსათის უსაფრთხოების საკითხი კიდევ ცალკე ამბავია, რასაც, ვფიქრობ, დიდი პოლიტიკა უკვე სერიოზულად ითვალისწინებს...

ამას, პრობლემას, თავისი მიზეზები აქვს — უზარმაზარი შეცდომები, დაუდევრობა, უპასუხისმგებლობა და ასე შემდეგ. რა მოხდება და სად იქნება საკვები — არავინ იცის. ანუ, სოფლები ცარიელდება — მუშახელი აღარ არის, ბებრები რჩებიან სოფლებში. ზამთარი რომ მოდის და დიდი თოვლი, ვინ გადმოთოვლოს, ამ ბებერ ხალხს აღარ შეუძლია თოვლი მოხიკოს და რამე გააკეთოს. და ესეც უსაფრთხოების საკითხია, არა?

ჩემი თავდაპირველი სპეციალობა კლასიკური ფილოლოგიაა, ძველი საბერძნეთი და რომი, ლიტერატურა, ისტორია. ანუ ცოდნა დემოკრატიის შესახებ ჩემს საუნივერსიტეტო განათლებასთანადაა კავშირში. ტექსტებსაც ვკითხულობდით — ბერძნულად და ლათინურად.

სიტყვა „პოლისი“ ბერძნულად ნიშნავს „ქალაქს“, და „პოლიტიკა“ გულისხმობს „მოქალაქეობას“. ამას ვგულისხმობ, როცა ვამბობ, რომ განვითარების და სოციალური სამართლიანობის ყველა პროექტი, ჩვენი ფონდის პროექტებსაც ვგულისხმობ, უბიძგებს მონაწილეებს იმისკენ, რომ აიღონ პასუხისმგებლობა საკუთარ თემზე. ამ თვალსაზრისით, პროექტებს შეუძლიათ ხელი შეუწყონ მოქალაქეობრივი ცნობიერების გაღვიძებას და შესაბამის სამოქალაქო მოქმედებებს — ანუ სახელმწიფოსთვის სასარგებლო და მისი კეთილდღეობისკენ მიმართული საქმიანობის წახალისებას.

ეს არის მომზადება იმისთვის, რომ ადამიანს შეეძლოს საკუთარი აზრის დალაგებულად გამოთქმა. და მანამდე — რომ ეს აზრი თავის გონებაში ჩამოაყალიბოს. მანამდე კიდევ — რომ შეძლოს პრობლემის დანახვა. და მანამდეც კი — რომ ჰქონდეს შეგნება იმისა, რომ ეს პრობლემა, მართალია, მის ეზოში არ არის, მაგრამ ეზოს გარეთ არსებულად მისი პრობლემაა.

ესაა მთელი ჯაჭვი, რომელშიც აბსოლუტურად მნიშვნელოვანია ხედვა, შეკითხვების დასმა — საკუთარი თავისთვისაც და სხვისთვისაც. იმის ცოდნა, ვინ რა ფუნქცია აქვს, რომელ თანამდებობის პირს რა ევალება. რას ნიშნავს საკრებულო, ვინ არის — ადრე გამგებელი, ახლა მერი, ხო? და რა მოქმედება ევალება მას იმისთვის, რომ პრობლემა მოაგვაროს. რა გეგმა აქვს მუნიციპალიტეტს მთლიანად — მთელი მუნიციპალიტეტისთვის და კონკრეტულად მის სოფლისთვის? რა მონაწილეობა შეუძლია მოსახლეობას ამ გეგმის განხორციელებაში?

შეიძლება, მაგალითად, რომ არსებობდეს 100 000-ლარიანი პროექტი — და ამ სოფლის მოსახლეობა გამოვიდეს, წყლის გასაყვანად უსასყიდლოდ გათხაროს მიწა თავისივე სოფელში, ან გააკეთოს რაღაც, საჭირო და აუცილებლად გასაკეთებელი. მაშინ ეს 100 000 შეიძლება დაგიჯდეს 25 000 — კი იცით, რა „ოხერი“ ბიუჯეტის ხაზია ხელფასი, არა?

გარდა ამისა, მოხალისეობის კულტურის ხელახალი დანერგვაა აუცილებელი. იყო ადრე, **ნადი**, მაგალითად, ერთმანეთს რომ ეხმარებოდნენ, ერთად რომ თოხნიდნენ, შრომის სიმღერებსაც აყოლებდნენ. ეს სათემო ცხოვრება აშკარად იყო მხარდაჭერა, ზრუნვა ერთმანეთზე, ერთობა. იყო დავები და მტრობაც, მაგრამ სამართალიც იყო. იყო საერთო მიზნისკენ ყურება, იყო ერთად გართობა.

როცა უცხოელი სტუდენტები, რომლებიც მოხალისეობდნენ ჩვენს ორგანიზაციაში, სოფლებში დაგვყავდა, იქ სულ კითხულობდნენ: „ზამთარია, ცივა — და რატომ დგას ეს ხალხი გარეთ? რატომ ლაპარაკობენ გარეთ?“ „სად არის ადგილი, სადაც მათ შესვლა და დალაპარაკება-დათათბირება შეუძლიათ?“ — კითხულობდნენ. და რატომ ხდება, რომ

საარჩევნო უბნები მხოლოდ სკოლებშია? იმიტომ რომ სხვა ადგილი თავშესაფრელად არ არსებობს.

აქედან გამომდინარე, ჩნდება პრობლემები — ის, რაც აწვებათ სკოლის მასწავლებლებს, დირექტორებს და ასე შემდეგ. და ეს ყველაფერი არანაირად არ უწყობს ხელს დემოკრატიის განვითარებას. ახლა მინდა ორიოდ სიტყვა ვთქვა სათემო ორგანიზაციებზე. ეს თემა ძალიან კარგად ვიცი, იმიტომ რომ ჩვენ სულ ვცდილობდით ამ მიმართულებით მუშაობას — და სწორედ ჩვენ ვცდილობდით, როგორც ეროვნული ფონდი.

ვინ, თუ არა ეროვნული ფონდი, უნდა იყოს ხელმისაწვდომი იმ ადამიანებისთვის, ვინც სოფლებში ცხოვრობს? თანაც — არც ინგლისური ენა იციან და, რომც იცოდნენ, იმ მოთხოვნებს, რაც საკონკურსო განაცხადის ფორმებშია განსაზღვრული — ტექსტის წერა, დეტალების გათვალისწინება — ძლივს ჩვენ ვუძლებთ ამას, და ის ადამიანები როგორ გაუძლებენ?

შესაბამისად, რასაც ვამბობ: იქნება ეს ეროვნული ფონდი, ქალთა ფონდი, სოფლის განვითარების ფონდი, ბუნების დაცვის, სამშვიდობო თუ თვითმმართველობის განვითარების ფონდი — მნიშვნელობა არ აქვს. ასეთი ტიპის ფონდი არის ის რგოლი, რომელიც ყველაზე უფრო ადვილად ხელმისაწვდომია სოფლის მოსახლეობისთვის.

ჩვენ ვიღებთ საპროექტო განაცხადებს ქართულ ენაზე. ვიღებთ სომხურ ენაზეც. ვიღებთ აზერბაიჯანულ ენაზეც, როცა ეთნიკური უმცირესობების სოფლებში ვმუშაობთ. და თან ძალიან ვცდილობთ, რომ მეორე წელს ეს განაცხადები — თუნდაც გრამატიკული შეცდომებით — ქართულად შემოიტანონ. ამასაც ვცდილობთ თან.

ამასთან დაკავშირებით უნდა გითხრათ, რომ როდესაც საქართველოში მოხდა ეთნიკურად შეფერილი კონფლიქტები, მე არა მხოლოდ დამწუხრებული ვიყავი, არამედ გაბრაზებულიც. და გაბრაზებული ვიყავი იმაზე, თუ როგორ იაფად და ადვილად გამოუვიდა რუსეთს ამ კონფლიქტების პროვოცირება — არა მხოლოდ საქართველოში, არამედ მთელ კავკასიაში, ცენტრალური აზიის ქვეყნებში და ასე შემდეგ.

ეს იყო საშინელება — ერთი მხრივ იმიტომ, რომ იყო სისხლისღვრა, საშინლად მძიმე და ცუდი ამბები, და მეორე მხრივ იმიტომ, რომ ეს იყო მაჩვენებელი იმ მენტალობისა, რაც ჩვენს ხალხშია — მათ შორის დაპირისპირებულ მხარეებშიც: იქნება ეს აფხაზები და ქართველები, ოსები და ქართველები, თუ სხვა. ამ ყველაფერმა გამოავლინა, რომ ბოლომდე ქრისტიანები არც ერთი ვართ — არც ისინი, არც ჩვენ. სინამდვილეში არავის არ გვჯერა, რომ ადამიანი არ უნდა მოკლა. არავის არ გვჯერა, რომ ტყუილი არ უნდა თქვა და ასე შემდეგ.

რასაც ვამბობ, ისაა, რომ მოქალაქეობრივი გრძნობა, რომელიც ხშირად არ გააჩნია ადამიანებს — და მით უმეტეს, როდესაც არ ახლავს მას ვალდებულებების შეგრძნება — ამის ფონზე კიდევ უფრო მწვავედ ჩანს ეთნიკური უმცირესობების თემების ჩაკეტილობა. ანუ ეს არის ჩაკეტილი და თითქოს თვითმკმარი თემი — მიწა და მიწასთან დაკავშირებული შრომა. ძალიან კარგი მიწის მუშაკები არიან. მაგალითად, ეთნიკურად აზერბაიჯანელი მოსახლეობა — კარგ მოსავალს იღებენ იმ პირობებში, სადაც ეთნიკურ ქართველებს ხშირად არ აქვს წარმატება სოფლის მეურნეობაში.

ჩაკეტილობასთან დაკავშირებით ახლა სიტუაცია ცოტა გამოსწორდა, განსაკუთრებით თუ ისევ მოქმედებს პროგრამა „ოთხი პლუს ერთი“. ამ პროგრამამ მართლაც მოახდინა გავლენა და გააჩინა გარკვეული იმედები. განსაკუთრებით — აზერბაიჯანელი მოსახლეობისთვის, იმიტომ რომ SOCAR-ი მხარს უჭერს აზერბაიჯანელებს, და სომხებს არა. ეს თავისთავად... კი, ცოტა სასაცილოა, რომ სატირალი არ იყოს.

რა აინტერესებს SOCAR-ს — გასაგებია. მაგრამ საუბარია განათლებაზე. ანუ, თუ ლაპარაკია განათლებაზე, მაშინ სომეხ სტუდენტს და აზერბაიჯანელ სტუდენტს, როცა ისინი ხუთ წელს ერთად ატარებენ ერთსა და იმავე უნივერსიტეტში, მერე ისინი მეგობრობენ. და მეგობრობენ ნამდვილად — მე ამას ჩემი თვალთ ვხედავდი. იმიტომ რომ ეს არის

შესაძლებლობა, რომელიც ეძლევა ამ ადამიანებს, რომ თავი დააღწიონ თავიანთ ჩაკეტილობას.

მე ღრმად მწამს და მენატრება, რომ — ისე, როგორც ეს იყო მე-20 საუკუნის დასაწყისში — სოფელ ბავშვს, თუ მას სწავლის წყურვილი გაუჩნდა, უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა, მიიღოს განათლება. გაიხსენე ძმები კაკაბაძეები, გალაკტიონ და ტიციან ტაბიძეები და სხვა დიდი ქართველი მწერლები და მოღვაწეები — სოფელში დაბადებულები და გაზრდილები — ისე სომეხი ოვანეს თუმანიანი, რომელიც ქართველ მწერლებში ცნობილი იყო, როგორც წესიერი, ძალიან კარგი, ღია და თბილი ადამიანი, ყველას უყვარდა. ამას ზუსტად ვიცი — წაკითხული მაქვს მასზე უამრავი მოგონება.

ანუ, პირველი თაობის ინტელიგენტს უნდა შეეძლოს, რომ გახდეს გენიოსი. აი, ამაშია საქმე. მე კი არ უნდა ვიყო მისჯილი, რომ მთელი ცხოვრება ვთოხნო. თუ ეს თოხნა ისე მაცხოვრებს, რომ ჩემი ოჯახისთვის ეს არის ღირსეული, და ზაფხულში შემიძლია წასვლა კარგ კურორტზე, და ჩემს შვილს ექნება ყველაფერი — არამარტო საქმელი — მაშინ ვიცხოვრებ სოფელში. მე, მაგალითად, მიყვარს ჩემი ბოსტანი და ვცხოვრობ სოფელში.

მაგრამ, თუ მე მაინტერესებს, ვთქვათ, მიკრობიოლოგია და ბიოქიმია, მხატვრობა და პიანისტობა — ამის შესაძლებლობა უნდა მქონდეს. და ამას იძლევა მხოლოდ ღია საზოგადოება. მხოლოდ ღია საზოგადოება იძლევა ამ ხედვას — სადაც მე მიჯაჭვული და მისჯილი კი არა ვარ, არამედ...

მე ვიბადები თავისუფალი ქვეყნის თავისუფალ მოქალაქედ, და ჩემი შესაძლებლობები, სურვილისა და ინტერესის შემთხვევაში, უნდა იყოს შეუზღუდავი. ახლა დავუბრუნდეთ იმას, რომ დღეს ჩვენ გვაქვს ჩაკეტილი საზოგადოებები — იმდენად ჩაკეტილი, რომ შიდა ქორწინებების პრაქტიკა აბსოლუტურად არანორმალურ ფორმებს იღებს. დეიდაშვილებს და მამიდაშვილებს მოჰყავთ ცოლად — გარკვეულ ეთნიკურ უმცირესობათა ჯგუფებში — მხოლოდ იმისთვის, რომ ქონება არ გადავიდეს სხვის ხელში.

გასაგებია, ახლო ნათესავთა შორის ქორწინებებს სამეფო დინასტიები დაუღუპია, ამაზე მაქვს ნანახი აზერბაიჯანული დოკუმენტური ფილმიც — რომ ასეთ ქორწინებებში იბადებიან სუსტად განვითარებული ბავშვები, ავადმყოფები და ასე შემდეგ. აი, ეს არის ამ ჩაკეტილობის მეორე, ძალიან მძიმე მხარე.

ერთ ფოტოზე გადაღებული, ქალი და ახალგაზრდა კაცი სხედან გვერდი-გვერდ. ეს ქალი მისთვის არის დეიდა და ამავე დროს სიდედრი, სიძედ ჰყავს დისშვილი. ასეთი რაღაცეები ხდება. და ეს ხდება სწორედ ამ ჩაკეტილ სივრცეებში.

ეს ჩაკეტილი სივრცეები ჩემთვის ძალიან ძველი თემაა, მაგრამ გავიხსენებ — ყოველ ეთნოსს ამ თავის ჩაკეტილ სივრცეში, ქართულ სოფლებშიც, მათ შორის, აქვს მითოლოგიზირებული ისტორია: თავის მიწასთან, თავის მეზობლებთან, რომელთანაც გარკვეული მიზეზების გამო არ ურთიერთობს. ამავე დროს, მის მეზობელს, რომელიც სხვა ეთნოსს მიეკუთვნება, ასევე აქვს თავისი საკუთარი მითოლოგიზებული ისტორია, ზიარი ცოდნა, ასე ვთქვათ... და ამ ორ ისტორიულ ხაზს შორის საკმარისია ერთი ნაპერწკალი — რომ ომის ალი ავარდეს. და იმ წამიდან, პირველი სისხლი რომ დაიღვრება აღარავის ახსოვს არც ალაჰი, და არც ქრისტი. სისხლის სუნი არის საშინელება. ესეც უნდა გვესმოდეს.

და კიდევ ერთი ძალიან მნიშვნელოვანი რამ: იდენტობა — ეს არის ისეთი რამ, რასაც ადამიანი აღიქვამს როგორც თავისი ცხოვრების ღერძს. მაგალითად, ვიღაც ამბობს: „მე ქართველი ვარ, და გარდა ქართველობისა — მე არაფერი ვარ.“ ის არ არის დედა, არ არის მასწავლებელი, არც მეცნიერი, არც მუსიკოსი, რომელიც გიტარაზე უკრავს. არც თესლის მთესველია, არც სანერგე აქვს, არც ფუტკარი ჰყავს... არც არაფერი აქვს — არც გაზეთს კითხულობს, არც წიგნს. საღამოს იმდენად დაღლილია, რომ მეზობელთან აღარ გადადის. ვიღაცას ჰყავს ტრაქტორი და ხნავს და უხნავს, და მე ის ტრაქტორი ვერ ვიქირავე. ამიტომ მეჯავრება ის ვიღაცა, ვისაც ჩემზე მეტი აქვს. და ასე შემდეგ...

ლიაობა, სოლიდარობა, ერთმანეთზე ზრუნვა — და საბოლოო ჯამში, სოფელზე, მუნიციპალიტეტზე და მთელ ქვეყანაზე ზრუნვა — ეს უნდა გახდეს საერთო საქმე. და მე, ვინც უნდა ვიყო, ოსი, ქართველი, სომეხი, აზერბაიჯანელი თუ აფხაზი, თავს იმ ქვეყნის მოქალაქედ ანდა ვაცნობიერებდე, რომლის პასპორტიც მიდევს ჯიბეში. ესაა, რასაც ჰქვია „nationality“ — ანუ მოქალაქეობა.

ეთნიკურად შეიძლება არ ვიყო ქართველი, მაგრამ ეროვნულად — ვარ საქართველოს მოქალაქე. აი, ასეთი ცნობიერება უნდა ჩამოყალიბდეს. და თუ ეს ცნობიერება იარსებებს, მაშინ პასუხისმგებლობაც იქნება — არა მხოლოდ საკუთარ თემზე, არამედ მთელ სახელმწიფოზე და მთელ კაცობრიობაზე.

ალარ არის დრო, რომ მხოლოდ სახელმწიფოთი შემოვიფარგლოთ თავი. იმდენად ცოტა დარჩა გონიერი ადამიანი — ადამიანი, რომელიც ნამდვილად კარგად ხედავს მომავალს და გრძნობს, რა საფრთხეებია მომავალში — რომ თითოეულ ასეთ, გონიერ და პასუხისმგებელ ადამიანს უნდა მიეცეს სამოქმედო სივრცე, გასაქანი.

მე, მაგალითად, შეიძლება ისეთი რამე გამოვიგონო, რაც მდინარის წყალს წმენდს. ან, ვთქვათ, რაღაც ისეთი შევექმნა, რაც კაცობრიობისთვის სასარგებლოა. კი ბატონო — მივიღებ ამაზე, შეიძლება, პრემიასაც. მაგრამ თუ ეს კარგია ჩემი ქვეყნისთვის, ეს უნდა იყოს კარგი სხვაგანაც — სხვა კონტინენტზე, რომელიღაც სხვა სოფლისთვისაც.

როცა გლობალიზაციას „დაიძახეს“, მაშინ ჯერ კიდევ ახალგაზრდა ქალი ვიყავი. ბევრს ვფიქრობდი. ჩემს უცხოელ მეგობრებსაც ველაპარაკე, რაღაცები ავახსენე, ბევრი კითხვა მქონდა.

მივხვდი, რომ საფრთხე მრავალი იყო (მათ შორის - მოსახლეობების უმზაობის გამო), მაგრამ მაინც გამიხარდა: ძალიან მიამიტურად ვიფიქრე, რომ რაკი ყოველივე მჭიდრო კავშირში და ურთიერთქმედებაშია, ომები და სისხლისღვრა უბრალოდ უნდა გამოირიცხოს-მეთქი. მოხდა საპირისპირო.

ჩემი გონებამ ვერ გათვალა. როგორც ჩანს, მე ნაკლებად ვიცნობდი ადამიანის დამანგრეველ უნარებს - საკუთარი გარემოს და საკუთარი თავის დამანგრეველს. ამაზე კიდევ მინდა ვთქვა. ყველა ადამიანში არის ყოველნაირი შესაძლებლობა, საზიზღრობის ჩადენიდან (ადამიანის ტყავის ხელთათმანები...) აბსოლუტურ სისუფთავემდე და თავგანწირვამდე. აი, ასეთი ფართო დიაპაზონი აქვს ამ ქანქარას — გლახიდან დიადამდე.

ადამიანებს შორის ურთიერთობას, ჩემი თვალსაზრისით, ერთი მთავარი დანიშნულება აქვს — ხელი შევუწყოს ერთმანეთში უკეთესი თვისებების წინ წამოწევის, გააქტიურებას. ცივილიზაცია, ფაქტობრივად, ეს არის. ადამიანი ხომ მუდუმწოვარა ცხოველია. ცივილიზაციამ მოიტანა ომები და საშინელებებიც — მაგრამ ამავე დროს სულიერი კულტურად, მშვენიერებაც...

რელიგიის ისტორიაში არის ვრცელი ეტაპები, როცა ადამიანი ეძებს ცოდნას ღმერთის შესახებ, არქმევს სახელებს, ქმნის წარმოდგენებს — მაგალითად, შუმერები, ეგვიპტელები, ძველი ბერძნები და სხვა. მაგრამ ასევე არსებობს გამოცხადების რელიგიები — სადაც ღმერთი თავად იჩენს თავს, გამოდის და ადამიანს აძლევს ცოდნას და წესებს. ასე ხდება ქრისტიანობაში, ისლამში, იუდაიზმში — ეს რელიგიებიც გამოცხადების ენერგიის მატარებელი. ეს რელიგიები მონოთეისტურია — ერთი ღმერთის მაღიარებელი.

ახლა, თუ მე ერთი ღმერთი მყავს და შენც ერთი ღმერთი გყავს, და მესამესაც, და მეოთხესაც — ეს ხომ ნიშნავს, რომ საბოლოო ჯამში, ეს ღმერთები, ჩვენგან სხვადასხვა სახელებით მოხსენიებული, მაინც ერთია.

ადამიანმა უნდა მისწრაფოს, რომ ერთმანეთში მსგავსება დაინახოს და არა განსხვავება.

მე შავი თვალები მაქვს, შენ — ცისფერი, მაგრამ ეს განსხვავება არ უნდა გვიშლიდეს ხელს, რომ ერთმანეთი დავინახოთ და ვიცნოთ.

ახლა კი დადგა ისეთი დრო, როდესაც ინფორმაცია უზარმაზარია, მაგრამ ცოდნა — ძალიან შევიწროებული. იმიტომ, თუნდაც, რომ ყოველ წუთს ექვი გეპარება: „ეს ინფორმაცია მართალია?“ — და აღარ იცი, ვის დაუჯერო.

თუ შენ ამ გზას დაადგები — რომ ინფორმაციის მიღმა ჭეშმარიტება გაარჩიო, და ამაში შენი ინტელექტი ჩართო, შეიძლება ამან მთელი ცხოვრება წაიღოს. გახდები მხოლოდ მაძიებელი — და შეიძლება შენი მთელი სიცოცხლეც არ გეყოს იმისთვის, რომ სიმართლემდე მიაღწიო.

გარდა ამისა, წესიერი ადამიანის გონებაში ვერასდროს გაჭეჭანდება ის დასკვნები, რომლებიც ვიღაც-ვიღაცეების გეგმებში დევს. იმიტომ, რომ მათი ტვინი სხვანაირად მუშაობს. ჩვენი ტვინი ვერ დაუშვებს რაღაცეებს — უბრალოდ ვერ დაუშვებს. იმიტომ, რომ მორალური ბარიერები არსებობს.

მოკლედ, ვფიქრობ, რომ ღიაობა, გულწრფელობა, პასუხისმგებლობა და ძალაუფლების გადანაწილება — აი, ეს არის მთავარი. ძალაუფლების გადანაწილება ნიშნავს იმას, რომ თუ მე ვცხოვრობ ამ სოფელში — ეს სოფელი ჩემია, ჩემი მოსახმარიც და ჩემი მოსავლეიც.

შესაბამისად, როცა წავალ ტყეში შეშის მოსაჭრელად, ხმელ ხეებს მოვჭრი — იმიტომ რომ გაისადაც დამჭირდება. თუ წყარო ჩამოდის — ვიზრუნებ იმაზე, რომ ის ადგილი არ იყოს დანაგვიანებული, იმიტომ რომ იმ წყალს მე ვსვამ.

მერე, როცა დადგება საკითხი — ვთქვათ, მეორე წლისთვის თესლის ზანკი უნდა შეიქმნას, იმიტომ რომ ვნახეთ: ერთი წელი ძვირი იყო თესლი, გაჭირდა — მაშინ მე დავუძახებ გლეხებს, ჩემს ნათესავებს, ჩემს ამხანაგებს. ყველანი ერთმანეთის ნათესავები ვართ — ბიძაშვილები, მამიდაშვილები.

სულ ერთად ვცხოვრობთ — და ვეტყვი: აი, შენ კარგი მოსავალი მოგივიდა, ეს შენი თესლია. მოდი ახლა ვიღაცამ ამ ნაკვეთზე — სადაც, როგორც ჩანს, კარგი მოსავალი მოდის — დათესოს სათესლე. იმ მოსავალს მე გაგინაწილებ. შენ კი ჯობია ეს თესლი დატოვო სათესლედ. მერე ეს თესლი სახელს გაითქვამს — და ის სხვა სოფლებსაც მიჰყიდის, მეზობელ სოფელში და სხვაგანაც. ანუ ჭკვიანურად დავგეგმავთ.

ეს არ არის მარტივი საქმე. როცა ვლაპარაკობდით, ხელისუფლებას ვეუბნებოდით, რომ აუცილებელია ადგილობრივი თვითმმართველობა იყოს რეალურად დემოკრატიული ინსტიტუტი, პასუხი მთავრობისგან იყო ერთი: „ეგ ხომ კორუფციის ბუდე გახდება“.

მე არ მგონია, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობა, რეალური თვითმმართველობა უფრო კორუმპირებული იქნება, ვიდრე ის, რაც დღეს არის. პირიქით — მგონია, რომ როდესაც იქ ვიღაც დანიშნული ტიპი აღარ ეყოლებათ, ვიღაცის ბიძაშვილობით მოყვანილი, არამედ თავიანთ შორის არჩეული ადამიანი, მას ნამდვილად დააკვირდებიან, თვალყურს მიადევნებენ, რომ არ დაუშვას შეცდომები და არ გააფუჭოს საქმე. თუ ასე მოხდება — დასკვნებს გამოიტანენ. თუ შეამჩნევენ, რომ რამე არასწორად მოხდა — უბრალოდ საყვედურს კი არ ეტყვიან, შეცვლიან, სხვას აირჩევენ. ამას, შეცდომებზე სწავლას, რა თქმა უნდა, დრო სჭირდება.

აი, ის განათლებული ხალხი, ვისაც მშობლები სასწავლებლად გზავნიან უნივერსიტეტებში, ნაქირავებ ბინებში აცხოვრებენ, და ხშირად სიმწრით სწავლის ფულსაც ვეღარ უხდიან — ზოგი ამიტომ ვერც ამთავრებს სწავლას — და ვინც ამთავრებს, თავისი სპეციალობით ვერ მუშაობს. ვიცით, ბოლო პერიოდში მოდაში შემოვიდა სპეციალობები, როგორიცაა საერთაშორისო ეკონომიკა, საერთაშორისო ბიზნეს ადმინისტრირება და მსგავსი დარგები. და ეს დარგები რომ დაამთავრეს — ბიჭები მუშაობენ დაცვის თანამშრომლებად თბილისის სუპერმარკეტებში, და გოგონები — მოლარეებად.

ამ ადამიანებს შეიძლება ძალიანაც უნდათ შინ, თავიანთ სოფლებში დაბრუნება, მაგრამ სამუშაო ადგილი იქ არ არის. აი, მაშინ ექნება აზრი თვითმმართველობას, როცა კანონში ჩაიწერება: რაც არ უნდა გახსნა — მაღაზია იქნება, სამკერვალო, მანქანის შესაკეთებელი გარაჟი, ფურნე-თონე — რაც არ უნდა იყოს შენს სოფელში ამოქმედებული, შენ მოგებიდან

ფულს შენს სოფელს გადაუხდი. მაშინ იქნება მთელი სოფელი დაინტერესებული იმაში, რომ შენი ბიზნესი წარმატებული იყოს. და თვითონ ცხოვრებაც გახდება საინტერესო — მაგალითად, იმით, რომ ბიბლიოთეკარს სოფელი გადაუხდის ხელფასს საკუთარი შემოსავლიდან, და ბიბლიოთეკარიც მონდომებული იქნება, მოქმედი, განმანათლებელი. სასოფლო განვითარების საქმე ამ გზით უნდა წარიმართოს.

როგორც ვახსენე, ადგილობრივი ორგანიზაციები — არასამეწარმეო, არაკომერციული ორგანიზაციები — იქნებოდა არაჩვეულებრივი გამოსავალი სასოფლო განვითარების ყველა ეტაპზე, საწყისზე - განსაკუთრებით ეფექტური. იმიტომ, რომ უნარების განვითარება და საზოგადოებრივი პოზიციის გაფართოება შესაძლებელი იქნებოდა სწორედ ამ ორგანიზაციების საქმიანობის სივრცეში.

მაგრამ თუ პოლიტიკური ფაქტორი — როგორიც არის რეალური, დემოკრატიული თვითმმართველობა თავისი ბიუჯეტური უზრუნველყოფით — არ წაადგა ამ პროცესს, ეს არასოდეს მოხდება. არასამთავრობო სექტორის საქმე ასეა: ვისაც ემსახურება ეს არასამთავრობო ორგანიზაცია, მან უნდა მისცეს მას ფულადი სახსარი ამ სამსახურის გასაწევად, ანუ - თვითმმართველობა თემმა უნდა აიღოს პასუხისმგებლობა თავისი, სათემო ორგანიზაციის საქმიანობის მედეგობის უზრუნველსაყოფად.

ჩვენს კანონპროექტში („საქართველოს კანონი ფილანთროპიის, ქველმოქმედებისა და სოციალური პარტნიორობის შესახებ“) იყო გათვალისწინებული 1%-ის წესი. გავაკეთეთ ფილმიც ფილანთროპიის შესახებ — სასწავლო ფილმი, ფილანთროპიის კულტურის გასავრცელებლად — იქ ერთ-ერთი უცხოელი ექსპერტი ამბობს, რომ მათ ქვეყანაში სწორედ სათემო ორგანიზაციებისთვის იმუშავა ამ წესმა განსაკუთრებით კარგად.

და რატომ? იმიტომ, რომ სათემო ორგანიზაციების მიერ განხორციელებული საქმიანობის შედეგები აბსოლუტურად ცხადი, ხილული და შესამჩნევია მთელი თემისთვის. იმიტომ, რომ პირველ რიგში სწორედ სათემო ორგანიზაცია აკეთებს თემის კეთილდღეობის პროექტებს.

ეს შეიძლება იყოს წყლის გაყვანა, ლაბორატორიების მოწყობა, ბიბლიოთეკების გამართვა, კომპიუტერული მომსახურება, საგანმანათლებლო პროგრამები, უნარების განვითარება, მცირე ბიზნესის მხარდამჭერი ინიციატივები და ასე შემდეგ.

პრინციპი მარტივია: ვისაც ვემსახურები, მისგან უნდა მოდიოდეს ჩემი, როგორც არასამთავრობო ორგანიზაციის, საარსებო სახსარი.

მე ძალიან ვოცნებობდი — და ახლაც ვოცნებობ, რამდენადაც შემრჩა უნარი, რომ კიდევ რამეზე ვოცნებო: ვოცნებობ, რომ ჩვენი არასამთავრობო სექტორი არ იყოს მთლიანად დამოკიდებული უცხოურ დაფინანსებაზე. როგორ არის დღეს? — ასე. ეს კარგია, ანუ - დახმარება კარგია, და დიდი მადლობა, მაგრამ არ არის ნორმალური, რომ საზოგადოებისთვის სასიკეთოდ მოქმედ ორგანიზაციას არ ჰქონდეს ყურადღება, მონაწილეობა და მხარდაჭერა ამავე საზოგადოებისგან. უცხოური, საერთაშორისო ორგანიზაციები აფინანსებენ (თუ კონკურსში გავიმარჯვებთ) იმას, რაც ჩვენ მოვიფიქრეთ, გამომდინარე ქვეყნის განვითარების საჭიროებებისგან და აღვწერეთ, ჩვენს პროექტს აფინანსებენ. ხოლო ჩვენ ვაკეთებთ — ვაკეთებდით და ვაკეთებთ იმას, რაც ჩვენი კონსტიტუციით არის განსაზღვრული: ადამიანის უფლებები, მშვიდობა, კეთილდღეობა, დემოკრატია — აი, ამას ვემსახურებით ჩვენ. ოღონდ ვემსახურებით უცხოური ფულით.

მე ვოცნებობ იმ დროზე, როდესაც ჩვენი მოსახლეობა თვითონ გაიღებს ფულს თავისი ადგილობრივი, სათემო ორგანიზაციის, და საერთოდ - სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციის საქმიანობისთვის. და არა მხოლოდ ფულს გაიღებს, არამედ ამ ფულს მოაყოლებს თავის მოთხოვნებს და სოციალურ შეკვეთებს. ვოცნებობ იმ დროზე, როცა ჩვენს მიერ გაწეულ საქმიანობაზე ანგარიშს ჩავაბარებთ ჩვენს მოსახლეობას — როგორც დღონოს. აი, ეს იქნება მართლა მაგარი.

დიახ, მივიღებთ დახმარებას უცხოეთიდანაც — ვიტყვით დიდ მადლობას — მაგრამ ეს არ უნდა იყოს ერთადერთი და ძირითადი წყარო. და მაშინ, ჩვენი მუშაობის ყველაზე დიდი მტერი — ფრაგმენტულობა — დაიძლევა. აღარ ვიქნებით დამოკიდებული იმაზე, თუ ვინ, სად და რა კონკურსს გამოაცხადებს.

ჩვენ — როგორც ექსპერტებს — გვექნება ჩვენი გეგმა ჩვენი მოსახლეობის მდგომარეობისა და მისი არსებული საჭიროებების შესახებ. და გვექნება ამ მოსახლეობის მხარდაჭერა იმისთვის, რომ გონივრულად, თანმიმდევრულად და ეფექტურად ვიმუშაოთ ამ გეგმის განხორციელებაზე.

არასამთავრობო სექტორის მუშაობის ყველაზე დიდი შედეგი არის ადამიანი. ადამიანი, რომელსაც მე არასდროს ვუწოდებდი სიტყვას „ბენეფიციარი“. ის არ არის მოსარგებლე, არაა პასიური მიმღები, არამედ მონაწილე, პარტნიორი. ჩვენი პარტნიორია, ჩვენი პროექტის მონაწილეა და არა უბრალოდ ადამიანი, რომელსაც რაღაცას „ვუწვდით“.

ის, სინამდვილეში, უფრო მეტს გვაძლევს, ვიდრე ჩვენ — მას. ის გვაძლევს, უპირველეს ყოვლისა, ექსპერტულ ცოდნას თავისი სოფლის, თემის შესახებ — ის უკეთ იცნობს, ვის რა უჭირს. და მეორე — გვაძლევს იმ სიხარულს, რომ სწორედ ამ ადგილზე იქმნებიან, ვითარდებიან და რჩებიან პასუხისმგებელი, გონიერი და უნარიანი ადამიანები და მათი ორგანიზებული გუნდები.

მოგეხსენება, რომ ორგანიზაციებს ხშირად გვთავაზობენ სხვადასხვა კითხვარის შევსებას. და ერთხელაც, როცა, როგორც ეროვნულ ფონდს, ამგვარ აპლიკაციაში პარტნიორების ველი უნდა შემევსო, იმ დროს სოფლებში პარტნიორად გვყავდა დაახლოებით 38 სათემო ორგანიზაცია და საინიციატივო ჯგუფი, ვიფიქრე, რომ 38-ს ვერა, მაგრამ სამს მაინც ჩაწერდი. ამ ველებს რომ ვავსებდი, დავინახე, რომ მისამართის გრაფაში წერია: ქვეყანა, შტატი, საფოსტო ინდექსი, ქუჩა და სახლის ნომერი — და სიტყვა "სოფელი" არსად წერია, ასეთი ველი არ არსებობს. ასეთი რამ არაერთხელ გამომიცდია...

მაშინ მივხვდი, რომ ეს მარტო ჩვენი პრობლემა არ არის — რომ განვითარების პროგრამები სოფლამდე არ მიდის. ეს გლობალური საკითხი და პრობლემაა, და დღეს ეს განსაკუთრებით კარგად ჩანს. ვის აძლევს ხმას ამომრჩეველი არჩევნებზე? იგივე პრობლემა აქვთ საქართველოსაც, ამერიკის შეერთებულ შტატებსაც და ბევრ სხვა ქვეყანასაც, არსებითად - ყველას.

არავინ ზრუნავს სოფლის განვითარებაზე. ზოგ ქვეყანაში უკვე აღარც არსებობს სოფელი იმ ფორმით, როგორც ეს ჩვენ გვესმის. "სოფელი" ჰქვია იმ ადგილს, სადაც ადამიანები ცხოვრობენ ქალაქური წესით; მაგრამ სამიწადმოქმედო ტერიტორია და სამოვრები ჰექტრობითაა გადაჭიმული და ერთი ოჯახი ფლობს — ფერმა ჰქვია, ან - რანჩო.

ხოლო ის სოფელი, რაც ჩვენ გვაქვს — სწორედ ეს სოფელი გვაკვდება ხელში. ასეთი სოფელი დასავლეთში უკვე აღარ არსებობს.

დასავლეთში — ბოდიში — იქ ტექნიკა აკეთებს ყველაფერს. ერთ უზარმაზარ ფართობზე დგას ერთი საცხოვრებელი სახლი, ერთი-ორი სასაწყობო შენობა, ორი-სამი ტრაქტორი, სამი-ოთხი მანქანა — და ამას ყველაფერს ერთი ოჯახი მართავს. სეზონურად - ქირაობენ მუშახელს. აი, ასეა იქ.

ამ დროს საქართველო ყოველთვის იყო აგრარული ქვეყანა.

გლეხი თუ იყო — ის იყო ძლიერი მუშაკი, ის იყო ჯარი, და ის იყო ტრადიციების მატარებელიც. ყველაფერი გლეხზე იდგა.

ახლა კი დგას საკითხი — რა გვინდა? უნდა გადავწყვიტოთ, რას ვაკეთებთ. ქალაქურ ცხოვრებას, განსაკუთრებით იმას, რასაც ტელევიზორიდან ვხედავთ — აქვს ხიზლი. ადამიანი ველარ ირჯება თოხით მუშაობისთვის — და ვერც გავამტყუნებთ. მაგრამ ვილაცამ უნდა აწარმოოს, აწარმოოს საკუთარ ქვეყანაში, ესეც უსაფრთხოების საკითხია.

როცა ვლაპარაკობთ უსაფრთხოებაზე, პირველ რიგში უნდა გვესმოდეს, რომ ეს არის სურსათის უსაფრთხოება. თუ შენ არ გაქვს შენი მარცვლეული, შენი მოსავალი და თითქმის

მთლიანად უცხოეთიდან შემოტანაზე ხარ დამოკიდებული... სხვა საქმეა, რომ შეიძლება რაღაც გაკლდეს, ბანანი ან სხვა ეგზოტიკური მსგავსი პროდუქტი, მაგრამ ხომ ვხედავთ, რა ხდება?

გამიგია, რომ თბილისშიც კი არსებობდა სურსათის ბანკი — მიწისქვეშა სათავსოები და რაღაც მსგავსი. მგონია, რომ აღარ არსებობს. ყველაფერი ერთბაშად აიღეს... მოკლედ, არ არის მზადყოფნა, მომავალზე ფიქრი და ზრუნვა.

ვფიქრობ, რომ ისეთ ხალხს, ვინც მომავალზე ფიქრობს, სჭირდება ინდივიდუალური მხარდაჭერა (ინსტიტუტებს, შესაბამისად - ინსტიტუციური) — იმისთვის, რომ არ იყოს იძულებული დაიწყოს მუშაობა მოღარედ ან სადმე ბანკში კლერკად, არამედ დაჯდეს, იფიქროს, დაგეგმოს, და მერე სახელმწიფოს წარუდგინოს თავისი იდეები და ნამუშევარი — როგორც მომავლის პროგრამა.

ასეთი ადამიანები ნამდვილად არსებობენ. და თუ მათ მიეცემათ საარსებო პირობები იმისთვის, რასაც თავიანთი პასუხისმგებლობით, გონებით და ცოდნით ქმნიან — ეს მომავალიც ნამდვილად კარგი იქნება. სოფელშიც ბევრია საქმე, და სულაც არ არის აუცილებელი, ყვითელჩაფხუტიანი ხალხი დედაქალაქიდან ჩამოვიდეს და ააშენოს აქ სახლები.

ხალხი თვითონაც აშენებს — როგორც შეძლებს. და თუ რაღაც არ იცის — შეუძლია დაიქირაოს ერთი ინჟინერი, რომელიც ასწავლის. ეს არ არის დიდი პრობლემა.

პრობლემები და გადაწყვეტილებები

მარინა თაბუკაშვილთან ჩატარებული ინტერვიუ არა მხოლოდ მისი პირადი და პროფესიული გამოცდილების ანარეკლია, არამედ ქართული საზოგადოების ძირითადი გამოწვევების ღრმა გააზრება მდგრადი განვითარებისა და უსაფრთხოების კონტექსტში. ის ქმნის სამოქალაქო ფილოსოფიას, რომელიც მოიცავს ისეთ კატეგორიებს, როგორებიცაა დემოკრატია, მონაწილეობა, ძალაუფლების დეცენტრალიზაცია, ადგილობრივი თვითმმართველობა, იდენტობა, კულტურული ცნობიერება და სოციალური პასუხისმგებლობა, განსაკუთრებული ყურადღებით სასაზღვრო რეგიონებისა და ეთნიკური უმცირესობების მიმართ.

ინტერვიუს ცენტრალური თემაა დემოკრატიის გაგება, როგორც აზროვნების ფორმა — კითხვების დასმის, რეალობის კრიტიკული შეფასებისა და პასუხისმგებლობის აღების უნარი. აქ დემოკრატია არა მხოლოდ პროცედურებია, არამედ ცნობიერი მოქალაქის აღზრდის შედეგი, რომელსაც შეუძლია პრობლემების იდენტიფიცირება, მოქმედება და საზოგადოების ტრანსფორმაციაში წვლილის შეტანა. ეს ხედვა, სადაც დემოკრატია გააზრებასა და ჩართულობას ეფუძნება, მთელ ინტერვიუს გასდევს. სწორედ ეს ხდის მას მდგრადი განვითარების საფუძველს, რადგან ცნობიერი მონაწილეობა ხელისუფლების განაწილებას მოითხოვს.

ექსპერტი ხაზს უსვამს, რომ მდგრადი განვითარება შეუძლებელია ხელისუფლების ნამდვილი დეცენტრალიზაციის გარეშე — ადგილობრივი თვითმმართველობისა თუ თემების ყოველდღიური პრაქტიკის დონეზე. როდესაც ადამიანი თავს თავისი სოფლის, რეგიონის თუ სასაზღვრო ტერიტორიის პასუხისმგებელ მმართველად გრძნობს, ის იწყებს გადაწყვეტილებების მიღებას, გარემოს ფორმირებას და სტაბილურობის განმტკიცებას. ამისთვის გადამწყვეტია ძლიერი ადგილობრივი თვითმმართველობა, მაგალითად, თემის საბჭოები, და სათემო ორგანიზაციების (სათემო ორგანიზაციები, CBO) მხარდაჭერა, რომლებიც განვითარებას ქვემოდან იწყებენ, განსაკუთრებით მრავალეთნიკურ რეგიონებში, სადაც ისინი ინკლუზიას უწყობენ ხელს.

აგრეთვე მნიშვნელოვანია სამოქალაქო სექტორისთვის სამართლებრივი ბაზის იდეა, მათ შორის ფილანთროპიის შესახებ კანონი, რომელიც, მაგალითად, საგადასახადო შეღავათებით ხელს შეუწყობს ადგილობრივ თემთა ინიციატივებს. ეს არა მხოლოდ ტექნიკური ინსტრუმენტია, არამედ მონაწილეობის კულტურის ინსტიტუციური აღიარება. ექსპერტი ხაზს უსვამს სანდო, ეთიკური მექანიზმების აუცილებლობას, განსაკუთრებით სასაზღვრო სოფლებში, სადაც არასამთავრობო და სათემო ორგანიზაციები ხიდის როლს თამაშობენ მოსახლეობასა და სახელმწიფოს შორის.

ინტერვიუ გვთავაზობს ფიქრებს კულტურულ ტრანსფორმაციაზე — სოლიდარობაზე, ღიაობასა და განსხვავებების მიღებაზე. იდენტობა განიხილება არა როგორც ეთნიკური გამიჯვნა, არამედ როგორც სამოქალაქო სივრცის ნაწილი, სადაც ყველა, წარმოშობის მიუხედავად, თანაბარი მონაწილეა. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მრავალეთნიკური საქართველოსთვის, სადაც ეთნიკური მრავალფეროვნება, ინკლუზიური მიდგომით, ინტეგრაციისა და უსაფრთხოების რესურსი ხდება, რაც სოციალურ სტაბილურობას უწყობს ხელს.

მარინა თაბუკაშვილის ინტერვიუ ქმნის თეორიულ ჩარჩოს საქართველოში სამოქალაქო საზოგადოების გააზრებისთვის. ის აერთიანებს პრაქტიკულ გამოცდილებასა და ჰუმანისტურ ხედვას, სადაც დემოკრატია ცხოვრების წესია, რომელიც ეფუძნება ჩართულობასა და პასუხისმგებლობას. ეს ხედვა გვთავაზობს გზებს სასაზღვრო რეგიონებში იზოლაციის დასაძლევად, ინკლუზიის გასაძლიერებლად და სტაბილურობის უზრუნველსაყოფად, რაც საქართველოს თანამედროვე მსოფლიოში ინტეგრაციისა და მდგრადობის მოდელად აქცევს.

10 ძირითადი ასპექტი

1. სასაზღვრო სოფლების განვითარებლობა — სახელმწიფოს მხრიდან გამოუყენებელი შესაძლებლობა

პრობლემა: სახელმწიფოს არ გააჩნია სასაზღვრო თემების განვითარებისა და ამ რეგიონებში ღირსეული ცხოვრების დემონსტრირების გრძელვადიანი ხედვა, რაც შეიძლებოდა ყოფილიყო ძლიერი სტრატეგიული ინსტრუმენტი შიდა სტაბილურობის განმტკიცების, ეროვნული ერთიანობის ხელშეწყობისა და ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაციისთვის.

პრობლემის აღწერა: სასაზღვრო სოფლები უნდა იყვნენ სივრცე, სადაც ვლინდება დემოკრატიული და განვითარებული სახელმწიფოს მაგალითი. თუმცა, დღეს ეს არის დავიწყებული ტერიტორიები, რომლებიც განიცდიან სისტემურ უგულვებელყოფას, სოციალური სერვისების დეფიციტსა და მოსახლეობის დემოტივაციას. საქმე არ ეხება მხოლოდ ინფრასტრუქტურას ან სოციალურ მხარდაჭერას — ეს არის სერიოზული სტრატეგიული შეცდომა სახელმწიფოს მხრიდან. ამ სოფლებში მოსახლეობის განსაკუთრებით ეთნიკური უმცირესობების, კეთილდღეობა შეიძლება გახდეს აყვავებისა და ინტეგრაციის საფუძველი. ღირსეული ცხოვრების პირობების უზრუნველყოფა ამ ტერიტორიებზე ნიშნავს, რომ სახელმწიფო ზრუნავს თითოეულ თავის მოქალაქეზე და ქმნის „წინა ხაზის ზონის“ მაგალითს, რომელიც მიმზიდველია როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე მის ფარგლებს გარეთ.

შედეგები:

- სასაზღვრო სოფლების მცხოვრებნი, მათ შორის ეთნიკური უმცირესობები, ვერ გრძნობენ სახელმწიფოს ზრუნვას, რაც ძირს უთხრის ნდობას და ხელს უწყობს მიგრაციას;
- სახელმწიფო სტრატეგიულად არ იყენებს ამ ტერიტორიებს, როგორც პლატფორმას სასაზღვრო მუნიციპალიტეტების უსაფრთხოებისა და ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაციისთვის;
- გამოტოვებულია შესაძლებლობა, აჩვენოს, რომ ქვეყანაში ცხოვრების მოდელი ეფუძნება ღირსებას, სამართლიანობასა და განვითარებას, ამასთან, იკარგება ეკონომიკური პოტენციალი გადაუჭრელი ეკოლოგიური და სოციალური პრობლემების გამო.

ციტატები (Exp. M.T.): „საზღვრისპირა სოფლები უნდა იყოს აყვავებული. იმიტომ რომ თუ გსურს, როგორც სახელმწიფომ, მშვიდობიანი გზით დაიბრუნო ის ტერიტორიები, მაშინ ხალხს იქითა მხარეს უნდა აჩვენო, რომ შენთან პენსია მეტია, სკოლები და ბალები ყვავის, ყველაფერი ვითარდება, რომ არსებობს, განსხვავებების გარდა, მსგავსებებიც, ერთიანი ინტერესები, ზიარი პრობლემები, რაც ერთობლივი მოქმედებებით, თანამშრომლობით უნდა დაიდლოს.“

„სწორედ იქ უნდა მოეწყოს ისეთი ცხოვრება, რომელიც თვალსაჩინოს ხდის, რომ ამ სახელმწიფოში ჩვეულებრივი ადამიანი, ვინც შრომობს, კარგად ცხოვრობს.“

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა:

- სახელმწიფომ სასაზღვრო სოფლები უნდა მიიჩნიოს სტრატეგიულ პრიორიტეტად არა მხოლოდ უსაფრთხოების, არამედ სოციალური, ეკონომიკური და ეკოლოგიური განვითარების კონტექსტში, განსაკუთრებული ყურადღებით ეთნიკური უმცირესობების საჭიროებებზე;
- აუცილებელია ინვესტიციები განათლებაში, ინფრასტრუქტურაში, ადგილობრივ ეკონომიკაში, ეკოლოგიისა და ბუნებრივი რესურსების დაცვაში — ეს გაზრდის მოქალაქეების ნდობას და შეამცირებს მოსახლეობის გადინებას;
- სასაზღვრო სოფლები უნდა გახდნენ დემოკრატიული სახელმწიფოს ღირსების „ვიტრინა“, რაც გამორიცხავს გაუცხოებას და ზრდის სამოქალაქო ჩართულობას.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- სასაზღვრო თემების განვითარება არა მხოლოდ სოციალურ-ეკონომიკური და ეკოლოგიური ამოცანაა, არამედ ეროვნული უსაფრთხოებისა და ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაციის სტრატეგიული კომპონენტია.
- სახელმწიფომ ეს ტერიტორიები არ უნდა აღიქვას პერიფერიად, არამედ როგორც შესაძლებლობა, აჩვენოს დემოკრატიული მოწყობისა და მდგრადი განვითარების უპირატესობები.
- სასაზღვრო სოფლებში ღირსეული და სტაბილური ცხოვრება, განმტკიცებული ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობით (მაგ., ეკოლოგიის სფეროში), უნდა გახდეს სახელმწიფოს პასუხი რადიკალურ ან ძალადობრივ ნარატივებზე.

2. სასაზღვრო სოფლების მდგრადი განვითარება

რესურსების სამართლიანი განაწილება და ფილანთროპიის შესახებ

კანონმდებლობის აუცილებლობა

პრობლემა: სახელმწიფოს მხრიდან სასაზღვრო და რეგიონული სოფლების განვითარებისადმი ყურადღების დეფიციტი, განსაკუთრებით ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ ტერიტორიებზე, ხელს უშლის უსაფრთხოების განმტკიცებას, დემოკრატიულ პროცესებსა და ეკოლოგიურ სტაბილურობას. დემოკრატიული ინსტიტუტების (ადგილობრივი თვითმმართველობა, ადგილობრივი თემის ორგანიზაციები - CBO) შესუსტება და მედიის გულგრილობა ამ ტერიტორიებს სოციალურად, ეკოლოგიურად და სტრატეგიულად მოწყვლად ზონებად აქცევს.

პრობლემის აღწერა: როდესაც სახელმწიფო არ უზრუნველყოფს ღირსეულ ცხოვრებას სასაზღვრო სოფლებში, ადგილობრივი მოსახლეობა, მათ შორის ეთნიკური უმცირესობები, თავს ვერ გრძნობს ქვეყნის სრულფასოვან მოქალაქეებად. რესურსების უსამართლო განაწილება და თვითმმართველობის სისუსტე ძირს უთხრის სოციალურ კონტრაქტს. ამ ფონზე, ადგილობრივი ორგანიზაციები (CBO), რომლებიც რეალურად მუშაობენ მოსახლეობასთან, რჩებიან უხილავად მედიის გულგრილობის გამო, რომელიც ფოკუსირდება დედაქალაქსა და საერთაშორისო სტრუქტურებზე, უგულვებელყოფს რეგიონებში ნამდვილ სამოქალაქო აქტივობას. ფილანთროპიის შესახებ კანონმდებლობის არარსებობა და დონორთა პროგრამებზე წვდომის სირთულე (მაგ., ენობრივი ბარიერების გამო) დამატებით აფერხებს მოქალაქეების მონაწილეობას საერთო სიკეთის შექმნაში.

შედეგები:

- სასაზღვრო და სოფლად მცხოვრები მოსახლეობა, მათ შორის ეთნიკური უმცირესობები, ვერ სარგებლობს განვითარების თანაბარი შესაძლებლობებით;
- ადგილობრივი ორგანიზაციების წვლილი დემოკრატიის მშენებლობასა და უსაფრთხოების განმტკიცებაში ფასდაკლებული რჩება;
- მედიის ყურადღების დეფიციტი აძლიერებს გაუცხოებასა და აპათიას მოსახლეობაში;
- სახელმწიფოსა და სამოქალაქო სექტორს შორის „უფსკრული“ ინარჩუნებს თანამშრომლობის შეზღუდვას;
- დონორთა პროექტები რჩება მიუწვდომელი სოფლის მოსახლეობისთვის ბიუროკრატიისა და ენობრივი ბარიერების გამო.

ციტატები (Exp. M.T.): „არ უნდა გავაცალკევოთ საზღვრისპირა სოფლების პრობლემები ქვეყნის სოფლების ზოგად პრობლემებთან, სწორედ იმ მომენტში დგება ადგილობრივი თვითმმართველობის — როგორც დემოკრატიული ინსტიტუტის — საკითხიც.“

„მედიას საერთოდ არასოდეს აინტერესებდა სოფელი — ზუსტად ისე, როგორც არც ერთ ხელისუფლებას არასდროს არ აინტერესებდა არასამთავრობო სექტორი, სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციები.“

”როდესაც ჩავიფიქრე ეს ფილანთროპიის შესახებ კანონმდებლობა, და ამაზე დიდხანს ვფიქრობდი, მე მქონდა ჩემი მიზეზები. ეს მიზეზი იყო აბსოლუტურად თვალსაჩინო ყველასთვის, მაგრამ - ნაკლებად გაცნობიერებული, როგორც პრობლემა — ამკარა უფსკრული მოსახლეობასა და არასამთავრობო ორგანიზაციებს შორის.“

როგორ გადაიჭრას პრობლემა?

- სახელმწიფო დონეზე აუცილებელია ფილანთროპიის შესახებ კანონმდებლობის მიღება, რომელიც ლეგიტიმაციას მისცემს და წახალისებს მოქალაქეების მონაწილეობას საერთო სიკეთის შექმნაში;
- ადგილობრივი თვითმმართველობა უნდა გაძლიერდეს სწავლების, უფლებამოსილებების დელეგირებისა და რესურსების სამართლიანი, პროაქტიული განაწილების ორიენტაციის გზით;
- მედიის ჩართულობა სოფლებში მიმდინარე პროცესების გაშუქებაში უნდა წახალისდეს გრანტებისა და პარტნიორობების მეშვეობით, რაც გაზრდის ცნობიერებასა და ნდობას სამოქალაქო აქტივობის მიმართ;
- დონორებმა თავიანთი პროგრამები უნდა მოარგონ სოფლის მოსახლეობას, გაამარტივონ პროცედურები და გაითვალისწინონ უმცირესობების ენობრივი თავისებურებები;
- სახელმწიფომ და ადგილობრივმა ორგანიზაციებმა ერთობლივად უნდა შეიმუშაონ რეგიონული განვითარების მიდგომები, რაც მოიცავს სოციალურ, ეკონომიკურ და ეკოლოგიურ ზომებს.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- სახელმწიფოს სჭირდება სისტემური მიდგომა სასაზღვრო სოფლების განვითარებისადმი, როგორც უსაფრთხოებისა და დემოკრატიის გარანტი;
- ფილანთროპიის შესახებ კანონი არის გასაღები სამოქალაქო მონაწილეობის წახალისებისა და მოსახლეობასა და არასამთავრობო ორგანიზაციებს შორის „უფსკრულის“ დაძლევისთვის;
- მედიის აქტიური ჩართულობა რეგიონების ცხოვრებაში ხელს უწყობს ინფორმირებული და ჩართული საზოგადოების ფორმირებას;
- ადგილობრივი ორგანიზაციების მხარდაჭერა და ლეგიტიმაცია უნდა გახდეს სახელმწიფო პოლიტიკის პრიორიტეტი, რადგან ისინი ქმნიან რეალურ ცვლილებებს ადგილზე;
- ეს ნაბიჯები შექმნის საფუძველს, რომლის პირობებშიც მოქალაქე, მათ შორის უმცირესობების წარმომადგენლები, გახდება არა პასიური დამკვირვებელი, არამედ მდგრადი განვითარების თანაავტორი.

3. დეცენტრალიზაცია, სამოქალაქო პასუხისმგებლობა და სოფლის უსაფრთხოება

პრობლემა: ხელისუფლების ცენტრალიზებული სტრუქტურა და მოქალაქეების, განსაკუთრებით სასაზღვრო სოფლებში მცხოვრებთა, მხოლოდ „მიმღებებად“ აღქმა ხელს უშლის მათ მონაწილეობას დემოკრატიულ პროცესებში. მოსახლეობა, მათ შორის ეთნიკური უმცირესობები, არ განიხილება რესურსების მართვის სრულფასოვან მონაწილედ, არამედ მხოლოდ პასიურ ბენეფიციარად, რაც იწვევს გაუცხოებას, დემოტივაციასა და სოციალურ კრიზისს, რაც ამ ტერიტორიების მოწყვლადობას ზრდის.

პრობლემის აღწერა: როდესაც მოქალაქეებს, განსაკუთრებით სასაზღვრო სოფლებში, არ ენდობიან და არ აძლევენ ინსტრუმენტებს საკუთარი თემის მდგომარეობის შესაცვლელად, ისინი კარგავენ პასუხისმგებლობის განცდას. ხელისუფლების დაშორება და უფლებამოსილებების ცენტრალურ დონეზე კონცენტრაცია ქმნის გარემოს, სადაც სოფლის

მცხოვრებნი, მათ შორის ეთნიკური უმცირესობები, გრძნობენ საკუთარ უძლურებას. ირღვევა სოციალური კონტრაქტი, სოფლები ცარიელდება, ადგილობრივი ინიციატივები სუსტდება, ხოლო უსაფრთხოების — სოციალური, ფიზიკური და სურსათის — დონე მცირდება, რაც საფრთხეს უქმნის რეგიონის მდგრადობას.

შედეგები:

- მოსახლეობა, მათ შორის უმცირესობები, კარგავს მონაწილეობის მოტივაციასა და სახელმწიფოსადმი ნდობას;
- სოფლის მცხოვრებნი გადადიან ქალაქებში, რაც ზრდის ურბანულ ზეწოლას და იწვევს დემოგრაფიულ კრიზისს;
- საზოგადოებრივი ინფრასტრუქტურა (კულტურის სახლები, ბიბლიოთეკები) ნადგურდება და არ გამოიყენება თემის ინტერესებისთვის;
- სოფლად მცირდება სამუშაო ძალა, რაც საფრთხეს უქმნის სასოფლო-სამეურნეო სექტორს, სურსათის უსაფრთხოებასა და სასაზღვრო ის სტაბილურობას;
- მოსახლეობა არ გრძნობს თავს თავისი თემის „პატრონად“, რაც მირს უთხრის ადგილობრივ იდენტობას.

ციტატები (Exp. M.T.):

„ძალაუფლების გადანაწილება ნიშნავს იმას, რომ თუ მე ვცხოვრობ ამ სოფელში — ეს სოფელი ჩემია, ჩემი მოსახმარიც და ჩემი მოსავლეიც.“

ყველაზე ნამდვილი გზაა, ანდო ადამიანს და ადამიანების ჯგუფს, თემს, იმ რესურსების მართვა, რომლებიც მისთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია..“

„სოფლები ცარიელდება — მუშახელი აღარ არის, ბებრები რჩებიან სოფლებში. ზამთარი რომ მოდის და დიდი თოვლი, ვინ გადმოთოვლოს, ამ ბებერ ხალხს აღარ შეუძლია თოვლი მოხიკოს და რამე გააკეთოს. და ესეც უსაფრთხოების საკითხია, არა?“

„როცა ვლაპარაკობთ უსაფრთხოებაზე, პირველ რიგში უნდა გვესმოდეს, რომ ეს არის სურსათის უსაფრთხოება.“

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა:

- აუცილებელია ხელისუფლების გადანაწილება ადგილობრივ დონეზე: თვითმმართველობის ორგანოები უნდა გახდნენ გადაწყვეტილებების მიღების ნამდვილი სუბიექტები სწავლებისა და უფლებამოსილებების დელეგირების გზით;
- სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს თემების, მათ შორის უმცირესობების, მონაწილეობაზე რესურსების მართვაში — ბიუჯეტიდან ინფრასტრუქტურულ პროექტებამდე;
- სოფლად საჭიროა გრძელვადიანი სოციალური ინვესტიციები: კლუბების, ბიბლიოთეკების, კულტურის სახლების აღდგენა;
- საჭიროა განათლების მხარდაჭერა სოფლის ბავშვებისა და ახალგაზრდებისთვის — როგორც ინფრასტრუქტურულად (სკოლები, საბავშვო ბაღები), ისე შინაარსობრივად (სასწავლო პროგრამები, მათ შორის ქართული ენის სწავლება);
- სოფლის ყოფნა მედიასივრცეში უნდა გააქტიურდეს კამპანიებისა და პარტნიორობების მეშვეობით, რათა ხელახლა შეფასდეს სოფლის რეალობა და გაიზარდოს მისი მიმზიდველობა.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- დემოკრატია იწყება მოქალაქისადმი ნდობით, განსაკუთრებით სასაზღვრო სოფლებში, ნამდვილი პასუხისმგებლობის გადაცემით;
- დეცენტრალიზაცია და თემების გაძლიერება არის უსაფრთხოების, მდგრადი განვითარებისა და დემოკრატიის გარანტი;
- სოფლების დაცარიელება და სოციალური გაუცხოება ქმნის სტრუქტურულ საფრთხეს — მათ შორის სურსათისა და სოციალური უსაფრთხოებისთვის სასაზღვრო რეგიონებში;

- მოქალაქის გარდაქმნა აქტიურ მონაწილედ, და არა მხოლოდ მიმღებად, სახელმწიფოს გრძელვადიანი ინტერესის ნაწილია სტაბილურობისა და ინტეგრაციისთვის.

4. სამოქალაქო ცნობიერება, განათლება და ადგილობრივი ორგანიზაციების (CBO) ხელმისაწვდომობა

პრობლემა: სამოქალაქო ჩართულობის დაბალი დონე და დემოკრატიული უნარების ნაკლებობა, განსაკუთრებით სასაზღვრო სოფლების მცხოვრებთა და ეთნიკურ უმცირესობებს შორის, მნიშვნელოვნად აფერხებს ადგილობრივი განვითარების პროცესებს. სოფლის მოსახლეობას არ გააჩნია საკმარისი ცოდნა და რესურსები გადაწყვეტილებების მიღებაში მონაწილეობისთვის, ხოლო სახელმწიფო ფონდები და პროგრამები მათთვის რჩება გაუგებარი და მიუწვდომელი ენობრივი და ბიუროკრატიული ბარიერების გამო.

პრობლემის აღწერა: სოფლის მოსახლეობის გაძლიერება, განსაკუთრებით სასაზღვრო რეგიონებში, შეუძლებელია დემოკრატიული კულტურის გარეშე, რომელიც ეფუძნება ცოდნას, კითხვების დასმის უნარსა და თემის წინაშე პასუხისმგებლობის გაცნობიერებას. განათლება სამოქალაქო ცნობიერების ის საფუძველია, რომელიც აუცილებელია მდგრადი განვითარებისა და უსაფრთხოებისთვის. სახელმწიფოს მიერ შეთავაზებული რესურსები და ფონდები ხშირად არ შეესაბამება რეგიონების რეალურ საჭიროებებსა და შესაძლებლობებს, განსაკუთრებით ქართულად არმოლაპარაკე თემებისთვის (მაგ., ეთნიკური სომხები და აზერბაიჯანელები), რთული პროცედურებისა და ენობრივი ბარიერების გამო. მოხალისეობის კულტურის გაქრობა დამატებით ასუსტებს თანამშრომლობასა და სოლიდარობას, ამცირებს ადგილობრივი ინიციატივების პოტენციალს.

შედეგები:

- მოსახლეობა, მათ შორის ეთნიკური უმცირესობები, არ ფლობს საკმარის ცოდნას თავიანთი უფლებებისა და მოვალეობების გასაცნობიერებლად;
- ადგილობრივ დონეზე, დემოკრატიული პროცესები ვერ იძენს მნიშვნელობას, რის გამოც თემები, განსაკუთრებით სასაზღვრო, რჩებიან პასიურ ბენეფიციარებად;
- ადგილობრივი საჭიროებები ნაკლებად აისახება უცხოური ფონდების მიერ გამოცხადებულ კონკურსების პრიორიტეტებში, სათემო ორგანიზაციების მონაწილეობას აძნელებს რთული ბიუროკრატიული პროცედურები, რაც სოფლის მცხოვრებთათვის გადაულახავია;
- მოხალისეობის ტრადიციული კულტურა თანდათან იკარგება, რაც ასუსტებს თემის სოლიდარობასა და მდგრადობას;
- თემებს არ გააჩნია შეხვედრების, განხილვებისა და მონაწილეობის სივრცეები (გარდა სკოლებისა, რაც, სამწუხაროდ, მხოლოდ საარჩევნო საჭიროებებისთვის „იღება“), რაც ამცირებს მათ როლს სოციალური და ფიზიკური უსაფრთხოების უზრუნველყოფაში.

ციტატები (Exp. M.T.):

„ვინ, თუ არა ეროვნული ფონდი, უნდა იყოს ხელმისაწვდომი იმ ადამიანებისთვის, ვინც სოფლებში ცხოვრობს? თანაც — არც ინგლისური ენა იციან და, რომც იცოდნენ, იმ მოთხოვნებს, რაც საკონკურსო განაცხადის ფორმებშია განსაზღვრული — ტექსტის წერა, დეტალების გათვალისწინება — ძლივს ჩვენ ვუძლებთ ამას, და ის ადამიანები როგორ გაუძლებენ?“

„პროექტებს შეუძლიათ ხელი შეუწყონ მოქალაქეობრივი ცნობიერების გაღვიძებას და შესაბამის სამოქალაქო მოქმედებებს — ანუ სახელმწიფოსთვის სასარგებლო და მისი კეთილდღეობისკენ მიმართული საქმიანობის წახალისებას.“

„ესაა მთელი ჯაჭვი, რომელშიც აბსოლუტურად მნიშვნელოვანია ხედვა, შეკითხვების დასმა — საკუთარი თავისთვისაც და სხვისთვისაც.“

„სათემო ცხოვრება აშკარად იყო მხარდაჭერა, ზრუნვა ერთმანეთზე, ერთობა. იყო დავები და მტრობაც, მაგრამ სამართალიც იყო. იყო საერთო მიზნისკენ ყურება, იყო ერთად გართობა.“

„ჩვენ ვიღებთ საპროექტო განაცხადებს ქართულ ენაზე. ვიღებთ სომხურ ენაზეც. ვიღებთ აზერბაიჯანულ ენაზეც, როცა ეთნიკური უმცირესობების სოფლებში ვმუშაობთ. და თან ძალიან ვცდილობთ, რომ მეორე წელს ეს განაცხადები — თუნდაც გრამატიკული შეცდომებით — ქართულად შემოიტანონ. ამასაც ვცდილობთ თან.“

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა:

- განათლების სისტემაში აუცილებელია დემოკრატიის, პასუხისმგებლობისა და სამოქალაქო ჩართულობის კომპონენტების ინტეგრირება, ადაპტირებული სასაზღვრო სოფლებისა და უმცირესობებისთვის;
- ადგილობრივი ორგანიზაციების დაფინანსების მექანიზმები უნდა მოერგოს ადგილობრივ ენობრივ (მრავალენოვანი განაცხადები), პროფესიულ და კულტურულ თავისებურებებს;
- მოხალისეობის კულტურა თანამედროვე ფორმებით (მაგ., ერთობლივი პროექტები) უნდა აღდგეს, რაც გააძლიერებს თემის სოლიდარობასა და მდგრადობას;
- სოფლის რეგიონებში უნდა შეიქმნას საზოგადოებრივი სივრცეები (კლუბები, ცენტრები) შეხვედრების, განხილვებისა და მონაწილეობისთვის, რაც შეამცირებს სკოლებზე ზეწოლას;
- ფონდებმა და სახელმწიფო სტრუქტურებმა უნდა გაზარდონ ცნობიერება და ხელმისაწვდომობა მარტივი ინსტრუმენტებით (გამარტივებული ფორმები, საინფორმაციო კამპანიები), რაც ხელს შეუწყობს უსაფრთხოებასა და განვითარებას.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- დემოკრატიისა და უსაფრთხოების განმტკიცება იწყება მოქალაქეების ცოდნის გაღრმავებითა და ინიციატივებით, რომლებიც ზრდის მათ უფლებებსა და შესაძლებლობებს სასაზღვრო სოფლებში;
- ადგილობრივი ორგანიზაციები უნდა გახდნენ სახელმწიფო პოლიტიკის განუყოფელი ნაწილი რეგიონულ დონეზე, რაც ხელს შეუწყობს მდგრად განვითარებას;
- მრავალენოვანი და კულტურულად მგრძნობიარე მიდგომა აუცილებელია ადგილობრივი თემების, განსაკუთრებით ეთნიკური უმცირესობების, ჩართულობისთვის;
- მოხალისეობა უნდა აღდგეს, როგორც სამოქალაქო სოლიდარობის ფორმა და სოფლის განვითარებისა და სტაბილურობის ინსტრუმენტი;
- ფინანსურ რესურსებზე წვდომა და ინსტიტუციური მხარდაჭერა განსაზღვრავს თემთა ნამდვილი დემოკრატიული მონაწილეობის დონეს, რაც აძლიერებს მათ როლს უსაფრთხოების უზრუნველყოფაში.

5. ეთნიკური კონფლიქტების მემკვიდრეობა, სამოქალაქო იდენტობის დეფიციტი და განათლების როლი ინტეგრაციაში

პრობლემა: საქართველოში ეთნიკურად შეფერილი კონფლიქტების ნეგატიურმა მემკვიდრეობამ გამოავლინა სამოქალაქო კულტურის მნიშვნელოვანი ნაკლებობა, რის ფონზეც ეთნიკური უმცირესობების თემები რჩებიან იზოლირებულნი. ინტეგრაციის ნაცვლად, დომინირებს ჩაკეტილობა და მხოლოდ ყოველდღიურ შრომაზე ორიენტაცია, რაც აძლიერებს სეგრეგაციას და აფერხებს საზოგადოების კონსოლიდაციას.

პრობლემის აღწერა: რესპონდენტი (Exp. M.T.) გვიზიარებს პირად ემოციებსა და ღრმა გაგებას იმ კულტურული და მენტალური ფონის შესახებ, რომელიც ხელს უწყობს კონფლიქტებისა და ეთნიკური დისტანცირების გამყარებას, რაც საფრთხეს უქმნის სასაზღვრო მუნიციპალიტეტების სტაბილურობას. ეს კონფლიქტები დაკავშირებულია არა მხოლოდ ძალადობასა და ტრაგედიებთან, არამედ ღირებულებით ხარვეზებთან — კერძოდ, სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დეფიციტთან. ეთნიკური თემები, მაგალითად, აზერბაიჯანელი მოსახლეობა, წარმოადგენენ შრომისმოყვარე, მაგრამ ჩაკეტილ ჯგუფებს, რომელთა ეკონომიკური წარმატება (მაგ., სოფლის მეურნეობაში) არ გადადის სოციალურ ინტეგრაციაში. განათლება, მათ შორის პროგრამა „ოთხი პლუს ერთი“, ქმნის ინტეგრაციის იშვიათ შესაძლებლობებს, თუმცა ამ უფასო სახელმწიფო პროგრამაში მონაწილეობა ოჯახისთვის მაინც ხარჯიანია (სტუდენტის თბილისში ცხოვრებასთან დაკავშირებული ხარჯები - ბინის ქირა, გადაადგილება, კვება...), რაც აძნელებს გადაწყვეტილების მიღებას ამ პროგრამაში მონაწილეობის თაობაზე.

შედეგები:

- ეთნიკური თემების იზოლაცია და მხოლოდ ეკონომიკურ თვითკმარობაზე ორიენტაცია იწვევს გრძელვადიან დისტანცირებასა და სოციალურ მოწყვლადობას;
- სამოქალაქო თვითშეგნება დაბალია და ასეთად რჩება როგორც მოსახლეობის უმრავლესობაში, ისე უმცირესობებში, რაც ძირს უთხრის კონსოლიდაციას;
- ინტეგრაციის ეფექტიანი მექანიზმები, როგორიცაა საგანმანათლებლო პროგრამები, არ იღებენ საკმარის მხარდაჭერას და რჩებიან არათანაბრად ხელმისაწვდომად;
- ყალიბდება სეგრეგაციის ნიშნები: ეთნიკური ნიშნით განყოფილი შესაძლებლობები და ეთნოსთაშორისი დიალოგის დეფიციტი, რაც საფრთხეს უქმნის სასაზღვრო მუნიციპალიტეტების უსაფრთხოებას.

ციტატები (Exp. M.T.):

„ეს იყო საშინელება — ერთი მხრივ იმიტომ, რომ იყო სისხლისღვრა, საშინლად მძიმე და ცუდი ამბები, და მეორე მხრივ იმიტომ, რომ ეს იყო მაჩვენებელი იმ მენტალობისა, რაც ჩვენს ხალხშია — მათ შორის დაპირისპირებულ მხარეებშიც: იქნება ეს აფხაზები და ქართველები, ოსები და ქართველები, თუ სხვა. ამ ყველაფერმა გამოავლინა, რომ ბოლომდე ქრისტიანები არც ერთი ვართ — არც ისინი, არც ჩვენ.“

„მოქალაქეობრივი გრძნობა, რომელიც ხშირად არ გააჩნია ადამიანებს — და მით უმეტეს, როდესაც არ ახლავს მას ვალდებულებების შეგრძნება — ამის ფონზე კიდევ უფრო მწვავედ ჩანს ეთნიკური უმცირესობების თემების ჩაკეტილობა.“

„მაგალითად, ეთნიკურად აზერბაიჯანელი მოსახლეობა — კარგ მოსავალს იღებენ იმ პირობებში, სადაც ეთნიკურ ქართველებს ხშირად არ აქვს წარმატება სოფლის მეურნეობაში.“

„ეს არის შესაძლებლობა, რომელიც ეძლევა ამ ადამიანებს, რომ თავი დააღწიონ თავიანთ ჩაკეტილობას.“

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა:

- სახელმწიფო პოლიტიკაში პრიორიტეტი უნდა გახდეს ინტეგრაციის საგანმანათლებლო მიდგომები, რომლებიც გააძლიერებენ სასაზღვრო რეგიონების უსაფრთხოებას;
- პროგრამა „ოთხი პლუს ერთი“ და მსგავსი ერთობლივი საგანმანათლებლო სივრცის მექანიზმები უნდა გაგრძელდეს, გაფართოვდეს და უზრუნველყოფილ იქნას თანაბარი მხარდაჭერით;
- განვითარდეს ღირებულებითი განათლება, რომელიც ზრდის პასუხისმგებელ მოქალაქეს — ეთნიკური წარმომავლობის მიუხედავად, აქცენტით სამოქალაქო იდენტობაზე;
- მულტიკულტურული კომუნიკაციისა და თანამშრომლობის პრინციპები უნდა ინტეგრირდეს სკოლებში, უნივერსიტეტებსა და ადგილობრივ თემებში დიალოგის პლატფორმების უზრუნველყოფის მეშვეობით.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- ეთნიკური კონფლიქტების მემკვიდრეობა და სუსტი სამოქალაქო კულტურა აფერხებს ეროვნულ კონსოლიდაციასა და სასაზღვრო რეგიონების სტაბილურობას;
- სამოქალაქო პასუხისმგებლობის ამაღლება აუცილებელია როგორც უმრავლესობის, ისე უმცირესობებს შორის ერთიანობის განსამტკიცებლად;
- განათლება ყველაზე ეფექტიანი გზაა ჩაკეტილი თემების ინტეგრაციისა და ეთნოსთაშორისი დაძაბულობის შესამცირებლად;
- განათლების სფეროს პოლიტიკა უნდა იყოს ინკლუზიური, სამართლიანი და მულტიკულტურალიზმზე დაფუძნებული, სასაზღვრო რეგიონების კონტექსტის გათვალისწინებით;
- წარმატებული სოციალური ინტეგრაცია და უსაფრთხოება მოითხოვს დიალოგის მექანიზმებს და ყველა ეთნიკური ჯგუფის თანაბარ მხარდაჭერას.

6. განათლება, როგორც სოციალური თავისუფლებისა და ღია საზოგადოების საფუძველი

პრობლემა: საქართველოს სასაზღვრო სოფლების თემებში მცხოვრები ახალგაზრდები განიცდიან განათლებაზე არათანაბარი წვდომის პრობლემას, რაც ზღუდავს მათ თვითრეალიზაციის შესაძლებლობებს, ამყარებს სოციალურ წინასწარგანსაზღვრულობას და აფერხებს აქტიური მოქალაქეების ფორმირებას.

პრობლემის აღწერა: ინკლუზიური და თანაბარი საგანმანათლებლო სისტემის არარსებობა ართმევს სასაზღვრო რეგიონების ახალგაზრდებს, მათ შორის ეთნიკურ უმცირესობებს (გარდაბანსა და საგარეჯოში 43,5%–46,4%), შესაძლებლობას განავითარონ თავიანთი ნიჭი ინტერესების შესაბამისად. ინტერვიუებში აღნიშნულია, რომ სოფელი არ უნდა იყოს ჩაკეტილი სივრცე, სადაც ადამიანი შემოიფარგლება „მუშის“ როლით. სოფლის შრომა შეიძლება იყოს ცნობიერი არჩევანი, თუ ის უზრუნველყოფს ღირსეულ ცხოვრებას, მაგრამ მათთვის, ვინც ისწრაფვის ინტელექტუალური ან შემოქმედებითი განვითარებისკენ — მეცნიერების, ხელოვნების, მუსიკისკენ — რესურსები ხელმისაწვდომი უნდა იყოს. ღია საზოგადოება ქმნის არჩევანის თავისუფლებას, ანგრევს წინასწარგანსაზღვრულობის ბარიერებს, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სასაზღვრო მუნიციპალიტეტებში მდგრადი განვითარებისა და სოციალური ერთიანობისთვის.

შედეგები:

- სოფლის მცხოვრებთა „დანიშნულების“ შესახებ სტერეოტიპების გამყარება, რაც ზღუდავს მათ ამბიციებს;

- განათლებაზე არათანაბარი წვდომა (მათ შორის, ადგილობრივი სკოლების მასწავლებელთა არასაკმარისი პროფესიული კვალიფიკაცია) აძლიერებს სოციალურ სეგრეგაციასა და ეთნიკური უმცირესობების იზოლაციას;
- ლიდერების, მეცნიერთა, ხელოვანთა პოტენციალის დაკარგვა განვითარების შესაძლებლობების არარსებობის გამო;
- ახალგაზრდობის სამოქალაქო აქტივობის შემცირება, რაც ძირს უთხრის დემოკრატიასა და რეგიონების სტაბილურობას.

ციტატები (Exp. M.T.):

„პირველი თაობის ინტელიგენტს უნდა შეეძლოს, რომ გახდეს გენიოსი. მე კი არ უნდა ვიყო მისჯილი, რომ მთელი ცხოვრება ვთხოხნო.“

„თუ მე მაინტერესებს, ვთქვათ, მიკრობიოლოგია და ბიოქიმია, მხატვრობა და პიანისტობა — ამის შესაძლებლობა უნდა მქონდეს. და ამას იძლევა მხოლოდ ღია საზოგადოება.“

„მე ვიბადები თავისუფალი ქვეყნის თავისუფალ მოქალაქედ, და ჩემი შესაძლებლობები, სურვილისა და ინტერესის შემთხვევაში, უნდა იყოს შეუზღუდავი.“

როგორ გადაიჭრას პრობლემა?

- უზრუნველყოფილ იქნას თანაბარი საგანმანათლებლო შესაძლებლობები ყველა რეგიონში სოფლის სკოლებში ინვესტიციებისა და თანამედროვე რესურსებზე წვდომის გზით;
- შეიქმნას სოფლის ბავშვების, მათ შორის ეთნიკური უმცირესობების, ნიჭის გამოვლენისა და მხარდაჭერის პროგრამები, აქცენტით სტიპენდიებსა და კურსებზე;
- წახალისდეს კულტურული და პროფესიული მრავალფეროვნება არასტანდარტული საგანმანათლებლო ფორმატებით (მეცნიერება, ხელოვნება, ტექნოლოგიები);
- სასწავლო პროგრამებში ინტეგრირდეს სამოქალაქო განათლება, ხელი შეეწყოს სოციალური უნარების განვითარებას, რაც ჩამოაყალიბებს პასუხისმგებელ და აქტიურ მოქალაქეებს, რომლებიც შეძლებენ დემოკრატიის განმტკიცებას.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- განათლება არის განუყოფელი სამოქალაქო უფლება, და არა პრივილეგია, რომელიც განისაზღვრება დაბადების ადგილით ან სოციალური სტატუსით;
- ღია საზოგადოება შესაძლებელია მხოლოდ თითოეული ბავშვისთვის თანაბარი საგანმანათლებლო შესაძლებლობებით, იქნება ეს სოფელში, ქალაქში თუ სასაზღვრო მუნიციპალიტეტებში;
- ინკლუზიური განათლება ანგრევს წინასწარგანსაზღვრულობის მითებს, ქმნის თავისუფლებისა და თვითრეალიზაციის სივრცეს;
- სახელმწიფო პოლიტიკამ უნდა მხარი დაუჭიროს სოციალურ მობილობას სოფლის განათლებაში ინვესტიციებით, მრავალენოვანი პროგრამებითა და ახალგაზრდობისთვის პლატფორმებით, რაც გააძლიერებს სასაზღვრო რეგიონების მდგრადობასა და უსაფრთხოებას.

7. ეროვნული იდენტობის გადააზრება

და საერთო სამოქალაქო ცნობიერების განმტკიცება

პრობლემა: ეთნიკური იდენტობის, როგორც თვითგანსაზღვრის მთავარი კრიტერიუმის, დომინირება აფერხებს საერთო სამოქალაქო ცნობიერების ფორმირებას, აძლიერებს საზოგადოებაში განხეთქილებას და ზღუდავს ინკლუზიური დემოკრატიის განვითარებას.

პრობლემის აღწერა: საქართველოს სასაზღვრო რეგიონებში, სადაც ეთნიკური უმცირესობები, მაგალითად, აზერბაიჯანელები, მოსახლეობის მნიშვნელოვან ნაწილს შეადგენენ, იდენტობის ვიწროდ გაგება ეთნიკური კუთვნილების მეშვეობით ამცირებს

სოციალური ერთიანობის შესაძლებლობებს. ადამიანი, რომელიც თავს განსაზღვრავს მხოლოდ როგორც „ქართველი“ ან რომელიმე უმცირესობის წარმომადგენელი, კარგავს როლების მრავალფეროვნებას — მშობლის, პროფესიონალის, მოქალაქის. ეს იწვევს გაუცხოებას, სოციალურ დადლილობასა და უნდობლობას, განსაკუთრებით ეკონომიკური სირთულეების პირობებში. სამოქალაქო ცნობიერება, პირიქით, ეფუძნება საზოგადოებისა და სახელმწიფოს წინაშე პასუხისმგებლობას, ეთნიკური კუთვნილების მიუხედავად, და ხელს უწყობს სოლიდარობას, რომელიც აუცილებელია მდგრადი განვითარებისა და უსაფრთხოებისთვის.

შედეგები:

- ეთნიკური განხეთქილება აძლიერებს სოციალურ იზოლაციას და ასუსტებს თემთა შორის ნდობას;
- საერთო სამოქალაქო იდენტობის არარსებობა ამცირებს სოლიდარობას და აფერხებს მშვიდობის მშენებლობას;
- სუსტი სამოქალაქო ცნობიერება ზღუდავს დემოკრატიულ პროცესებში მონაწილეობას და ძირს უთხრის საზოგადოების მდგრადობას.

ციტატები (Exp. M.T.):

„ეს ღიაობა, სოლიდარობა, ერთმანეთზე ზრუნვა — და საბოლოო ჯამში, სოფელზე, მუნიციპალიტეტზე და მთელ ქვეყანაზე ზრუნვა — ეს უნდა გახდეს საერთო საქმე.“

„და მე, ვინც უნდა ვიყო, ოსი, ქართველი, სომეხი, აზერბაიჯანელი თუ აფხაზი, თავს იმ ქვეყნის მოქალაქედ ანდა ვაცნობიერებდე, რომლის პასპორტიც მიდევს ჯიბეში. ესაა, რასაც ჰქვია „nationality“ — ანუ მოქალაქეობა.“

„ადამიანმა უნდა მისწრაფოს, რომ ერთმანეთში მსგავსება დაინახოს და არა განსხვავება.“

„თუ ეს კარგია ჩემი ქვეყნისთვის, ეს უნდა იყოს კარგი სხვაგანაც — სხვა კონტინენტზე, რომელიც სხვა სოფლისთვისაც.“

„ყველა ადამიანში არის ყოველნაირი შესაძლებლობა, საზიზღრობის ჩადენიდან (ადამიანის ტყავის ხელთათმანები...) აბსოლუტურ სისუფთავემდე და თავგანწირვამდე. აი, ასეთი ფართო დიაპაზონი აქვს ამ ქანქარას — გლაზიდან დიადამდე.“

როგორ გადაიჭრას პრობლემა?

- სკოლებსა და საზოგადოებრივ სივრცეებში ინტეგრირდეს და გააქცენტდეს სამოქალაქო განათლება ადგილობრივ დონეზე, ეთნიკური განსხვავებების საპირისპიროდ, გამახვილდეს ზიარი პასუხისმგებლობისა და თანამშრომლობის ღირებულებები.
- ხელი შეეწყოს ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაციას თანაბარი პარტნიორობის გზით, ასიმილაციის თავიდან აცილებით, მრავალენოვანი პროგრამებისა და დიალოგის პლატფორმების მხარდაჭერით;
- განვითარდეს გლობალური აზროვნება, რაც დაეხმარება ახალგაზრდებს გააცნობიერონ თავიანთი როლი როგორც ადგილობრივ თემებში, ისე გლობალურ კონტექსტში;
- წახალისდეს ჰუმანიზმისა და სოლიდარობის კულტურა საზოგადოებრივი ინიციატივებით, რომლებიც აძლიერებენ ერთიანობას ადგილობრივ დონეზე.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- სამოქალაქო ცნობიერება კი არ უნდა ცვლიდეს, არამედ უნდა ავსებდეს ეთნიკურ იდენტობას, ქმნიდეს ინკლუზიური საზოგადოების საფუძველს;
- ეთნიკური მრავალფეროვნება არის დემოკრატიისა და მდგრადობის რესურსი, თუ ის ეფუძნება საერთო ღირებულებებსა და პასუხისმგებლობას;
- სახელმწიფომ და თემებმა ერთობლივად უნდა განავითარონ სივრცეები, სადაც თითოეული ადამიანი, წარმოშობის მიუხედავად, თავს გრძნობს მნიშვნელოვან მოქალაქედ;

- განათლებისა და საზოგადოებრივი ინიციატივების სფეროში პოლიტიკამ უნდა წახალისოს ჰუმანიზმი, უნივერსალიზმი და სოლიდარობა, როგორც სოციალური ერთიანობისა და სასაზღვრო რეგიონების უსაფრთხოების ბირთვი.

8. ადგილობრივი თვითმმართველობის განმტკიცება და ადგილობრივ თემზე დაფუძნებული განვითარების სამართლებრივი საფუძვლები

პრობლემა: ხელისუფლების ცენტრალურ დონეზე კონცენტრაციის გამო, საქართველოში ადგილობრივი თვითმმართველობა არ ფუნქციონირებს, როგორც სრულფასოვანი დემოკრატიული ინსტიტუტი. ეს ადგილობრივ თემებს ართმევს რესურსების მართვისა და საკუთარი ინიციატივების განვითარების ინსტრუმენტებს.

პრობლემის აღწერა: ხელისუფლების ცენტრალიზაცია სოფლისა და სასაზღვრო თემებს, მათ შორის ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ რეგიონებს, ტოვებს ადგილობრივი ბიუჯეტებისა და გადაწყვეტილებების კონტროლის გარეშე. ეს იწვევს აპათიას, უმწიობას და მოსახლეობის აღქმას, როგორც პასიური მიმდებლებისა, და არა აქტიური მონაწილეების. ეფექტიანი ადგილობრივი თვითმმართველობა მოითხოვს უფლებამოსილებების ნამდვილ გადანაწილებას, რაც თემებს საშუალებას მისცემს აიღონ პასუხისმგებლობა საკუთარ სივრცეზე. ამის გარეშე, სასაზღვრო ზონების მდგრადობა და უსაფრთხოება საფრთხის ქვეშ რჩება, რადგან განვითარება დამოკიდებულია გარე, და არა ადგილობრივ რესურსებზე.

შედეგები:

- მოსახლეობაში საკუთარი გარემოს მიმართ პასუხისმგებლობის განცდის დაკარგვა;
- ადგილობრივი თვითმმართველობა აღიქმება, როგორც ფორმალური, ხშირად კორუმპირებული ორგანო, მოწყვეტილი თემის საჭიროებებს;
- სამუშაო ადგილებისა და ინიციატივების მხარდაჭერის არარსებობა აფერხებს ახალგაზრდების სოფლებში დაბრუნებას;
- თემების ეკონომიკური და სოციალური განვითარება შეფერხებულია ცენტრალიზებულ გადაწყვეტილებებზე დამოკიდებულების გამო.

ციტატები (Exp. M.T.):

მე არ მგონია, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობა, რეალური თვითმმართველობა უფრო კორუმპირებული იქნება, ვიდრე ის, რაც დღეს არის. მას ნამდვილად დააკვირდებიან, თვალყურს მიადევნებენ, რომ არ დაუშვას შეცდომები და არ გააფუჭოს საქმე.“

”ცხოვრებაც გახდება საინტერესო — მაგალითად, იმით, რომ ბიბლიოთეკარს სოფელი გადაუხდის ხელფასს საკუთარი შემოსავლიდან, და ბიბლიოთეკარიც მონდომებული იქნება, მოქმედი, განმანათლებელი. სასოფლო განვითარების საქმე ამ გზით უნდა წარიმართოს.“

„ადგილობრივი ორგანიზაციები — არასამეწარმეო, არაკომერციული ორგანიზაციები — იქნებოდა არაჩვეულებრივი გამოსავალი სასოფლო განვითარების ყველა ეტაპზე, საწყისზე - განსაკუთრებით ეფექტური. იმიტომ, რომ უნარების განვითარება და სააზროვნო ჰორიზონტის გაფართოება შესაძლებელი იქნებოდა სწორედ ამ ორგანიზაციების საქმიანობის სივრცეში.“

„კანონპროექტში („საქართველოს კანონი ფილანთროპიის, ქველმოქმედებისა და სოციალური პარტნიორობის შესახებ“) იყო გათვალისწინებული 1%-ის წესი. იმიტომ, რომ პირველ რიგში სწორედ სათემო ორგანიზაცია აკეთებს თემის კეთილდღეობის პროექტებს.“

როგორ გადაიჭრას პრობლემა?

- განმტკიცდეს ადგილობრივი თვითმმართველობა ბიუჯეტის ავტონომიისა და მოსახლეობის გადაწყვეტილებების მიღებაში მონაწილეობის მექანიზმებით, მათ შორის არჩევნებითა და ანგარიშვალდებულებით;
- თემებს მიეცეთ უფლება, ადგილობრივი ინიციატივების დასაფინანსებლად, განკარგონ ადგილობრივი რესურსების ნაწილი, მაგალითად, მცირე ბიზნესის ან სოფლის მეურნეობის შემოსავლები;
- მხარდაჭერილ იქნას სათემო ორგანიზაციები მოსახლეობის ნებაყოფლობითი მონაწილეობითა და სამართლებრივი სტიმულებით, რაც ხელს შეუწყობს ადგილობრივ ფილანთროპიას;
- განვითარდეს საკანონმდებლო ბაზა, რომელიც უზრუნველყოფს გამჭვირვალობასა და ადგილობრივი ინიციატივების ფინანსური მხარდაჭერის შესაძლებლობებს, გარე გრანტებზე დამოკიდებულების შესამცირებლად.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- ხელისუფლების ცენტრალიზაცია ძირს უთხრის ადგილობრივ თემთა მდგრადობას, ამლიერებს ინსტიტუტებისადმი უნდობლობას და აფერხებს ადგილობრივ დემოკრატიას;
- ბიუჯეტის ავტონომია და მოსახლეობის მონაწილეობა მმართველობაში უნდა გახდეს ადგილობრივი თვითმმართველობის საფუძველი, განსაკუთრებით სასაზღვრო რეგიონებში;
- ადგილობრივ თემებს დამოუკიდებელი განვითარებისთვის სამართლებრივი ინსტრუმენტები სჭირდებათ, მათ შორის ადგილობრივ შემოსავლებზე წვდომა და მოსახლეობის ინიციატივების მხარდაჭერა;
- ფილანთროპიის კულტურის განვითარებას და სათემო ორგანიზაციების ნებაყოფლობით მხარდაჭერას, შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზის არსებობის შემთხვევაში, შეუძლია ამ ორგანიზაციების როლის გაძლიერება სოციალური განვითარების საქმეში ადგილობრივ დონეზე;
- ეფექტიანი და ინკლუზიური ადგილობრივი თვითმმართველობა უაღრესად მნიშვნელოვანია ეკონომიკური ავტონომიის, სოციალური ერთიანობისა და სასაზღვრო ტერიტორიების უსაფრთხოებისთვის.

9. ფილანთროპიის სამართლებრივი საფუძვლების შექმნის აუცილებლობა და ადგილობრივი ორგანიზაციების მდგრადობა

პრობლემა: მიუხედავად სათემო ორგანიზაციების საქმიანობაზე საზოგადოებრივი მოთხოვნისა, სამართლებრივი ბაზის არარსებობა ზღუდავს ადგილობრივი ფილანთროპიის განვითარებას, საქართველოში მოქმედი არასამთავრობო ორგანიზაციები სრულად არიან დამოკიდებული უცხოურ გრანტებზე, რაც იწვევს ფინანსურ არასტაბილურობას, კავშირების ფრაგმენტაციასა და სამოქალაქო მონაწილეობის დაბალ დონეს.

პრობლემის აღწერა: როგორც ინტერვიუებშია აღნიშნული (Exp. M.T.), ადგილობრივი თვითმმართველობა და მოსახლეობა არ მონაწილეობს არასამთავრობო ორგანიზაციების დაფინანსებაში, რაც ნიშნავს, რომ მათ არ გააჩნიათ არც მოთხოვნის გამოთქმის უფლება, არც კონტროლის მექანიზმები. ეს არის კრიტიკა არსებული მოდელის მიმართ, სადაც ადგილობრივი თემის საჭიროებებზე ორიენტირებული საქმიანობა ძირითადად უცხოელი დონორების ხარჯზე ხორციელდება. ამავ დროს, რესპონდენტი გვთავაზობს ადგილობრივი ფილანთროპიისა და თემის მიერ დაფინანსების მექანიზმების გააქტიურებას, როგორც გამოსავალს.

შედეგები:

- მოსახლეობას არ შეუძლია გავლენა მოახდინოს თემში მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციების პრიორიტეტებზე;
- ადგილობრივი ორგანიზაციები რჩებიან პოლიტიკურად მოწყვლადი და ფინანსურად არასტაბილური;
- ადგილობრივი ორგანიზაციების საქმიანობა ვერ იძენს სტრატეგიულ, გრძელვადიან განვითარებას, რადგან დაფინანსება ფრაგმენტულია;
- მოხალისეობა და საზოგადოებრივი მონაწილეობა არ აღიქმება, როგორც დემოკრატიის ორგანული ნაწილი.

ციტატები (Exp. M.T.):

„არასამთავრობო სექტორის საქმე ასეა: ვისაც ემსახურება ეს არასამთავრობო ორგანიზაცია, მან უნდა მისცეს მას ფულადი სახსარი ამ სამსახურის გასაწევად.“

„სათემო ორგანიზაციების მიერ განხორციელებული საქმიანობის შედეგები აბსოლუტურად ცხადი, ხილული და შესამჩნევია მთელი თემისთვის.“

„მე ვოცნებობ იმ დროზე, როდესაც ჩვენი მოსახლეობა თვითონ გაიღებს ფულს თავისი ადგილობრივი, სათემო ორგანიზაციის, და საერთოდ - სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციის საქმიანობისთვის. და არა მხოლოდ ფულს გაიღებს, არამედ ამ ფულს მოაყოლებს თავის მოთხოვნებს და სოციალურ შეკვეთებს. ვოცნებობ იმ დროზე, როცა ჩვენს მიერ გაწეულ საქმიანობაზე ანგარიშს ჩავაბარებთ ჩვენს მოსახლეობას — როგორც დონორს.“

როგორ გადაიჭრას პრობლემა?

- შეიქმნას ფილანთროპიის შესახებ კანონმდებლობა, რომელიც მხარს დაუჭერს ადგილობრივი ორგანიზაციების ფინანსურ დამოუკიდებლობასა და მათ კავშირს ადგილობრივ თემებთან მოქალაქეებისა და ბიზნესის ნებაყოფლობითი შემოწირულობებით;
- უზრუნველყოფილ იქნას სამართლებრივი მექანიზმები შემოწირულობების გასამარტივებლად, მათ შორის საგადასახადო შეღავათებითა და ადგილობრივი თვითმმართველობების მიერ ორგანიზაციების მხარდაჭერის შესაძლებლობებით;
- ხელი შეეწყოს სოციალური მეწარმეობის განვითარებას, როგორც ადგილობრივი ორგანიზაციების მდგრადობისა და სასაზღვრო რეგიონებში დასაქმების წყაროს;
- დანერგილ იქნას გამჭვირვალობის სისტემა, მაგალითად, საზოგადოებრივი ორგანიზაციების რეესტრის მეშვეობით, მოსახლეობის ნდობის გასაზრდელად;
- ჩატარდეს საინფორმაციო კამპანიები, შთაგონებული ადგილობრივი ფილანთროპიის იდეებით, სამოქალაქო მონაწილეობისა და მოტივაციის გასაძლიერებლად;
- ფილანთროპიის მხარდაჭერა ინტეგრირდეს სახელმწიფო პოლიტიკაში, როგორც სოციალური სამართლიანობისა და ერთიანობის ინსტრუმენტი, განსაკუთრებით სასაზღვრო მუნიციპალიტეტებში.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- ფილანთროპიის შესახებ კანონმდებლობა წარმოადგენს სისტემურ გადაწყვეტას, რომელიც უზრუნველყოფს ადგილობრივი ორგანიზაციების ფინანსურ დამოუკიდებლობასა და განმტკიცებას;
- მოქალაქეების ნებაყოფლობითი მონაწილეობა და თვითმმართველობების მხარდაჭერა უზრუნველყოფს ორგანიზაციების ანგარიშვალდებულებას;
- სოციალური სამართლიანობა, მშვიდობის მშენებლობა და თემის განვითარება შეუძლებელია, თუ რესურსების მობილიზაცია მხოლოდ უცხოურ დონორებზეა დამოკიდებული;
- ადგილობრივი ფილანთროპია და ადგილობრივ თემებთან პარტნიორობა დემოკრატიის საფუძველია, და მათი სამართლებრივი აღიარება აუცილებელია;

- მოხალისეობის, პასუხისმგებლობისა და ანგარიშვალდებულების კულტურა უნდა გახდეს საზოგადოებრივი ნორმა, რასაც ხელს შეუწყობს ახალი სამართლებრივი ბაზა.

10. სოფელი, როგორც სტრატეგიული პარტნიორი: უსაფრთხოება, ღირსება და ადგილობრივი რესურსების აღდგენა

პრობლემა: სოფლის ტერიტორიები, განსაკუთრებით სასაზღვრო მუნიციპალიტეტებში, რჩებიან მოწყვლად და მიტოვებულ მდგომარეობაში, მიუხედავად მათი, როგორც ეროვნული უსაფრთხოებისა და მდგრადი განვითარების საფუძვლის პოტენციალისა. სახელმწიფო პოლიტიკა სოფელს განიხილავს, როგორც დახმარების პასიურ მიმღებს, და არა აქტიურ პარტნიორს, რაც ძირს უთხრის მის სტრატეგიულ როლს.

პრობლემის აღწერა: სოფლის მოსახლეობა, მათ შორის ეთნიკური უმცირესობები, სისტემატურად მარგინალიზებულია მათი ცოდნის, ინიციატივებისა და საჭიროებების სახელმწიფო პოლიტიკაში იგნორირების გამო. ექსპერტი (Exp. M.T.) აკრიტიკებს ტერმინს „ბენეფიციარი“, ხაზს უსვამს, რომ სოფლის მცხოვრებლები არიან პარტნიორები, რომელთა წვლილი შეუცვლელია მდგრადობისთვის. ინფრასტრუქტურაში, სურსათის უსაფრთხოებასა და ადამიანურ კაპიტალში ინვესტიციების არარსებობა ეწინააღმდეგება სოფლის ისტორიულ როლს, როგორც სასოფლო-სამეურნეო საქართველოს საყრდენს. ადგილობრივი რესურსების გამოყენების ნაცვლად, პოლიტიკა ორიენტირებულია იმპორტსა და ცენტრალიზებულ გადაწყვეტილებებზე, რაც განსაკუთრებით მწვავედ იგრძნობა სასაზღვრო რეგიონებში, სადაც სტაბილურობა და თვითუზრუნველყოფა კრიტიკულად მნიშვნელოვანია უსაფრთხოებისთვის.

ციტატები (Exp. M.T.): „არასამთავრობო სექტორის მუშაობის ყველაზე დიდი შედეგი არის ადამიანი. ადამიანი, რომელსაც მე არასდროს ვუწოდებდი სიტყვას „ბენეფიციარი“. ის არ არის მოსარგებლე, არაა პასიური მიმღები, არამედ მონაწილე, პარტნიორი.“

„სოფლები ცარიელდება — მუშახელი აღარ არის, ბებრები რჩებიან სოფლებში. ზამთარი რომ მოდის და დიდი თოვლი, ვინ გადმოთოვლოს, ამ ბებერ ხალხს აღარ შეუძლია თოვლი მოხიკოს და რამე გააკეთოს. და ესეც უსაფრთხოების საკითხია, არა?“

„ის სოფელი, რაც ჩვენ გვაქვს — სწორედ ეს სოფელი გვაკვდება ხელში. ასეთი სოფელი დასავლეთში უკვე აღარ არსებობს.“

„გლეხი თუ იყო — ის იყო ძლიერი მუშაკიც, ის იყო ჯარიც, და ის იყო ტრადიციების მატარებელიც. ყველაფერი გლეხზე იდგა.“

„ისეთ ხალხს, ვინც მომავალზე ფიქრობს, სჭირდება ინდივიდუალური მხარდაჭერა (ინსტიტუტებს, შესაბამისად - ინსტიტუციური) — იმისთვის, რომ არ იყოს იძულებული დაიწყოს მუშაობა მოლარედ ან სადმე ბანკში კლერკად, არამედ დაჯდეს, იფიქროს, დაგეგმოს, და მერე სახელმწიფოს წარუდგინოს თავისი იდეები და ნამუშევარი — როგორც მომავლის პროგრამა..“

შედეგები:

- სოფელი კარგავს სტრატეგიული რესურსის ფუნქციას ეკონომიკის, სოციალური სტაბილურობისა და ეროვნული იდენტობისთვის;
- მოსახლეობის პასიურობა და ცენტრზე დამოკიდებულება აძლიერებს ახალგაზრდების გადინებასა და დემოგრაფიულ კრიზისს;
- სურსათის უსაფრთხოებასა და სოციალურ ერთიანობასთან დაკავშირებული საფრთხეები მწვავედება, განსაკუთრებით ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ სასაზღვრო მუნიციპალიტეტებში;
- ადგილობრივი მცხოვრებლების ცოდნა და ინიციატივები ყურადღებისა და წახალისების გარეშე რჩება, რაც აფერხებს ადგილობრივ განვითარებას;

- სოფლებში ღირსეული ცხოვრების არარსებობა ძირს უთხრის ადგილობრივი მოსახლეობის ინტეგრაციას საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, და საბოლოოდ, ქვეყნის განვითარებასა და უსაფრთხოების მდგრადობას.

როგორ გადაიჭრას პრობლემა?

- გადაიხედოს სოფლის როლი სახელმწიფო პოლიტიკაში, აღიარებით, რომ ის არის სტრატეგიული პარტნიორი უსაფრთხოებისა და განვითარების უზრუნველყოფაში;
- შეიქმნას გრძელვადიანი სტრატეგია, დაფუძნებული ადგილობრივი კონტექსტის ცოდნაზე, ადგილობრივ ადამიანურ და სხვა რესურსებზე, სოფლის მცხოვრებთა, მათ შორის ეთნიკური უმცირესობების, მონაწილეობით;
- ყურადღება გამახვილდეს სურსათის უსაფრთხოებაზე ადგილობრივი წარმოების მხარდაჭერით, და არა იმპორტ-დამოკიდებულებით;
- შეიქმნას ინიციატივიანი და პასუხისმგებელი მცხოვრებლების მხარდაჭერის სისტემა (გრანტები, პროფესიული და უნარების განვითარება, რესურსებზე წვდომა), ადგილობრივი ადამიანური კაპიტალის შესანარჩუნებლად და ასამოქმედებლად;
- აღდგეს სოფლის ინფრასტრუქტურა: საგანმანათლებლო ცენტრები, ბიბლიოთეკები, კულტურული სივრცეები, როგორც ღირსეული ცხოვრებისა და საზოგადოებრივი ერთიანობის საფუძველი.

დასკვნები: სოფლის ტერიტორიები, განსაკუთრებით სასაზღვრო ზონები, არ არის მხოლოდ სასოფლო-სამეურნეო სივრცეები, არამედ სტრატეგიული ტერიტორიები, რომლებიც განსაზღვრავს საქართველოს მდგრადობასა და უსაფრთხოებას. მათი ამჟამინდელი მიტოვებული მდგომარეობა და დახმარების პასიურ მიმდებარე ალქმა ეწინააღმდეგება მათი ადამიანური და სათემო პოტენციალის განვითარებისა და რეალიზაციის საქმეს. ადგილობრივი მცხოვრებლების, როგორც პარტნიორების, და არა ბენეფიციარების, მონაწილეობა აუცილებელია სურსათის უსაფრთხოების, დემოგრაფიული სტაბილურობისა და სოციალური ინტეგრაციის აღსადგენად, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ რეგიონებში.

რეკომენდაციები:

- სოფელი აღიარებულ იქნას ეროვნული სტრატეგიის განხორციელების თანასწორუფლებიან პარტნიორად, მისი რესურსებისა და ცოდნის გადაწყვეტილებების მიღების პროცესებში ინტეგრირებით;
- შეიქმნას სურსათის უსაფრთხოების პოლიტიკა, დაფუძნებული ადგილობრივ წარმოებაზე, აქცენტით სასაზღვრო ტერიტორიებზე;
- მხარდაჭერილ იქნას სოფლის მცხოვრებთა ინიციატივები მიზნობრივი პროგრამებით (ფინანსური მხარდაჭერა, განათლება), ახალგაზრდების გადინების თავიდან ასაცილებლად;
- აღდგეს სოფლის ინფრასტრუქტურა (სკოლები, ბიბლიოთეკები, კულტურული ცენტრები) ცხოვრების ხარისხისა და სათემო ერთიანობის ხარისხის გასაუმჯობესებლად;
- უზრუნველყოფილ იქნას ეთნიკური უმცირესობების ჩართულობა სტრატეგიების შემუშავებასა და განხორციელებაში, მათი როლის განმტკიცებით მდგრად განვითარებაში.

საერთო დასკვნა

ათი ბლოკის ანალიზი ავლენს სისტემურ დაბრკოლებებს საქართველოს სასაზღვრო ტერიტორიების მდგრადი განვითარებისა და უსაფრთხოების გზაზე, რაც ხაზს უსვამს სამოქალაქო ჩართულობის, დეცენტრალიზაციის, განათლებისა და სამართლებრივი მხარდაჭერის აუცილებლობას. სასაზღვრო სოფლების განვითარებლობა (ბლოკი 1) და მათი აღქმა, როგორც დახმარების პასიური მიმღებთა (ბლოკი 10), ააშკარავებს, რომ სტაბილურობისა და ინტეგრაციის განმტკიცების შესაძლებლობები გამოუყენებელია, განსაკუთრებით იმ რეგიონებში, სადაც ეთნიკური უმცირესობები (გარდაბანსა და საგარეჯოში 43,5%–46,4%) მოსახლეობის მნიშვნელოვან ნაწილს წარმოადგენენ. რესურსების სამართლიანი განაწილების უგულებელყოფა და ადგილობრივი თვითმმართველობის სისუსტე (ბლოკი 2) ზრდის სოციალურ მოწყვლადობასა და სტრატეგიულ რისკებს. ხელისუფლების ცენტრალიზაცია (ბლოკი 3) იწვევს აპათიას, დემოგრაფიულ კლებასა და სურსათის უსაფრთხოების საფრთხეებს, ხოლო ჩართულობის კულტურის დაბალი დონე და სათემო ორგანიზაციებთან წვდომის ნაკლებობა (ბლოკი 4) აფერხებს ინიციატივებს.

ეთნიკური კონფლიქტების მემკვიდრეობა და საერთო სამოქალაქო იდენტობის დეფიციტი (ბლოკი 5) აღრმავებს უმცირესობების, მაგ., აზერბაიჯანელებისა და სომხების, სეგრეგაციას, რაც ძირს უთხრის კონსოლიდაციას. განათლებაზე არათანაბარი წვდომა (ბლოკი 6) ამყარებს სოციალურ წინასწარგანსაზღვრულობას, აძლიერებს ეთნიკურ იზოლაციას (ბლოკი 5) და ზღუდავს ახალგაზრდების შესაძლებლობებს სასაზღვრო მუნიციპალიტეტებში. განსაკუთრებით, სკოლებში ორენოვანი სახელმძღვანელოებისა და ადაპტირებული პროგრამების ნაკლებობა აფერხებს მოსწავლეებს, გამოხატონ საკუთარი აზრები, რაც ასახავს გლობალურ გამოწვევას, სადაც საქართველო ჯერ კიდევ ცდილობს გააუმჯობესოს მოსწავლეების მიერ წაკითხულის გააზრების უნარი. იდენტობის ვიწრო აღქმა, როგორც ექსკლუზიურად ეთნიკური (ბლოკი 7), აფერხებს სოლიდარობასა და ზოგადეროვნულ თუ გლობალურ აზროვნებას. ადგილობრივი თვითმმართველობის სისუსტე და ადგილობრივ თემთა განვითარებისთვის სამართლებრივი საფუძვლების არარსებობა (ბლოკი 8) ზღუდავს ეკონომიკურ ავტონომიასა და დემოკრატიას. თემზე ორიენტირებული პროექტების არარსებობა (რეგიონის ბლოკი 1) და სათემო ორგანიზაციების დაფინანსების უკიდურესი სიმწირე (რეგიონის ბლოკი 2) აძლიერებს უფსკრულს გარე დახმარებასა და საჭიროებებს შორის. ფილანთროპიისთვის შესაბამისი სამართლებრივი ბაზის აუცილებლობა (ბლოკი 9, რეგიონის ბლოკი 4) და 2024 წლის კანონის მიღების შემდეგ სამოქალაქო სივრცის შეკუმშვა (რეგიონის ბლოკი 3) ძირს უთხრის სათემო ორგანიზაციების პოტენციალს, როგორც მდგრადობის ძალას.

პრობლემები ურთიერთდაკავშირებულია: ცენტრალიზაცია ასუსტებს თემებს, განათლებაზე შეზღუდული წვდომა აძლიერებს იზოლაციას, ხოლო სამართლებრივი და ფინანსური მხარდაჭერის ნაკლებობა აფერხებს სათემო ორგანიზაციების წვლილს. შედეგები — მოსახლეობის გადინება, ნდობის დაკარგვა, სოციალური და სურსათის უსაფრთხოების საფრთხეები — მწვავეა სასაზღვრო ზონებში, სადაც სტაბილურობას სტრატეგიული მნიშვნელობა აქვს. ექსპერტი მარინა თაბუკაშვილი ხაზს უსვამს, რომ გამოსავალი მოითხოვს რესურსების გადანაწილებას, განათლების გაძლიერებას და სამოქალაქო პასუხისმგებლობის ჩამოყალიბებას, რათა ეთნიკური მრავალფეროვნება გახდეს საზოგადოებრივი ერთიანობის მნიშვნელოვანი რესურსი.

ძირითადი დასკვნები:

- საზღვრისპირა სოფლების სტრატეგიული როლი: მათი განვითარება, მათ შორის, ეროვნული უსაფრთხოების ამოცანაა, რაც მოითხოვს სოფლების აღიარებას მოქმედ პარტნიორებად, და არა მხოლოდ ბენეფიციარებად.
- დეცენტრალიზაცია, როგორც საფუძველი: უფლებამოსილებებისა და რესურსების გადაცემა ადგილებს დემოკრატია და მდგრადობას, განსაკუთრებით უმცირესობების რეგიონებში.
- განათლება, როგორც ინსტრუმენტი: ინკლუზიური განათლება არღვევს ბარიერებს, ახალგაზრდობა ინტეგრირდება და ყალიბდება ღია, განვითარების საქმეში მონაწილეობის მისაღებად მზადყოფი საზოგადოება.
- სამოქალაქო იდენტობა: ეთნიკური ჩაკეტილობიდან საზოგადოებრივ საერთო ცნობიერებაზე გადასვლა ზრდის სოლიდარობასა და უსაფრთხოებას.
- სამართლებრივი და ფინანსური მხარდაჭერა: სათემო ორგანიზაციების განვითარება მოითხოვს ფილანთროპიის კულტურისა და ავტონომიურობის საკანონმდებლო მექანიზმებს.

რეკომენდაციები

- **სახელმწიფო პოლიტიკა:** სასაზღვრო სოფლების განვითარება ინვესტირებით ინფრასტრუქტურის კეთილმოწყობის, განათლებისა (მაგ., ორენოვანი სახელმძღვანელოები, ადგილობრივ ენებზე მასალები, სტიპენდიები) და სურსათის უსაფრთხოების სფეროებში.
- **დეცენტრალიზაცია:** უფლებამოსილებების გადაცემა ფინანსური დამოუკიდებლობის უზრუნველსაყოფად (მაგ., ადგილობრივი გადასახადების გაზრდა) და ადგილობრივი მოსახლეობის ანგარიშვალდებულების ხარისხის ამაღლება (არჩევნები, გამჭვირვალობა).
- **განათლება და ჩართულობა:** სამოქალაქო განათლების ხარისხიანი სწავლება სკოლებში, სოციალური უნარების განვითარება განათლების სისტემის გაუმჯობესების გზით, განვითარების ხელშემწყობი სივრცეების (მაგ., ახალგაზრდული ცენტრები, ბიბლიოთეკები) შექმნა მოტივირებული მოსწავლეებისთვის და სტუდენტებისთვის, განსაკუთრებით - ეთნიკური უმცირესობებით კომპაქტურად დასახლებულ რეგიონებში. რეგიონებში, სადაც პროფესიული განათლების შესაძლებლობა პრაქტიკულად არ არსებობს, აუცილებელია დაინერგოს პროგრამები, რომლებიც უზრუნველყოფენ ახალგაზრდების წარმატებას შრომით ბაზარზე.
- **უმცირესობების ინტეგრაცია:** დიალოგის პლატფორმები (მაგ., რეგიონული ფორუმები) და თანაბარი წვდომა რესურსებზე (მაგ., „ოთხი პლუს ერთი“-ს გაფართოება, რომელიც უზრუნველყოფს უმცირესობებისთვის ქართული ენის შესწავლას თემში) იზოლაციის დასაძლევად.
- **სამოქალაქო სექტორის მხარდაჭერა:** ფილანთროპიის კანონმდებლობა, რომელიც ხელს შეუწყობს მოსახლეობისა და ბიზნესის ჩართულობას სათემო ორგანიზაციების დაფინანსების საქმეში, გამჭვირვალობითა და მდგრადობით.

ეს ზომები გაააქტიურებს მოსახლეობას და გარდაქმნის სასაზღვრო ტერიტორიებს მდგრადი განვითარებისა და ინკლუზიის სივრცეებად, გააძლიერებს საქართველოს, როგორც ერთიან დემოკრატიულ სახელმწიფოს, სადაც ეთნიკური მრავალფეროვნება სახელმწიფოს განმავითარებელ ძალად იქცევა და ქვეყანა მაგალითი ხდება მთელი რეგიონისთვის.

დემოკრატია, როგორც აზროვნებისა და პასუხისმგებლობის ფორმა

მარინა თაბუკაშვილის ინტერვიუში დემოკრატია წარმოჩნდება არა როგორც ფორმალური პროცედურების ერთობლიობა, არამედ როგორც ცხოვრებისეული დამოკიდებულება, აზროვნება და ყოველდღიური მოქმედების კულტურა, განსაკუთრებით აქტუალური საქართველოსთვის, მათ შორის სასაზღვრო რეგიონებისთვის. ეს მიდგომა საშუალებას გვაძლევს, გავიაზროთ დემოკრატია არა მხოლოდ არჩევნებში მონაწილეობით ან სამოქალაქო საზოგადოებასთან კუთვნილებით, არამედ როგორც ადამიანის უნარი, იყოს ჩართული, დასვას კითხვები, აიღოს პასუხისმგებლობა და იმოქმედოს საერთო სიკეთისთვის.

ექსპერტი ხაზს უსვამს, რომ ერთ-ერთი მთავარი ამოცანაა მოქალაქის აღზრდა, რომელსაც შეუძლია დაინახოს პრობლემა არა მხოლოდ საკუთარ ეზოში, არამედ მის ფარგლებს გარეთ — მუნიციპალიტეტის, რეგიონის, ქვეყნის თუ მსოფლიოს მასშტაბით. ასეთი სამოქალაქო სიმწიფე შეუძლებელია განათლების, კრიტიკის უფლებისა და მონაწილეობის კულტურის გარეშე, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ეთნიკური უმცირესობების ჩართვისთვის. სწორედ ამგვარი აზროვნებით ყალიბდება კავშირი მოქალაქესა და სახელმწიფოს შორის. ინტერვიუში ნათლად იკვეთება აზრი: ნამდვილი დემოკრატია იწყება იქ, სადაც ხელისუფლება ნაწილდება, ხოლო ადამიანი თავს აღიქვამს არა მხოლოდ დახმარების მიმღებად, არამედ გადაწყვეტილებების თანამონაწილედ. ეს განსაკუთრებით მწვავე საკითხია საქართველოსთვის, სადაც ცენტრალიზაციის ტენდენციები ზღუდავს ადგილობრივ ინიციატივებს. ეს ხედვა ღრმად ჰუმანისტურია: ის მოითხოვს ჩართულობას, და არა პასიურობას, შემოქმედებას, და არა მოლოდინს. სწორედ ესაა სამოქალაქო აზროვნება თავისი ჭეშმარიტი მნიშვნელობით. ინტერვიუში განსაკუთრებული ადგილი ეთმობა ადგილობრივ დემოკრატიასა და თემზე დაფუძნებულ ორგანიზაციებს, როგორც თემების გაძლიერების ინსტრუმენტს. ეს სივრცე საშუალებას აძლევს ადამიანს, ისწავლოს მოქალაქეობა პრაქტიკული საქმეებით, მცირე პროექტებით, რაც თანდათან აყალიბებს ნდობას, თანამშრომლობასა და მდგრად განვითარებას.

მარინა თაბუკაშვილის ინტერვიუ წარმოადგენს დემოკრატიული აზროვნების მანიფესტს, რომელშიც პიროვნების ღირებულება, მონაწილეობა, სხვისი პატივისცემა და სოციალური პასუხისმგებლობა ქმნის საზოგადოების განვითარების საფუძველს. ეს ხედვა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საქართველოსთვის, სადაც ადგილობრივი თემების, მათ შორის ეთნიკური უმცირესობების, ჩართულობა განაპირობებს სოციალურ ერთიანობასა და სტაბილურობას. ამ აზროვნების განხორციელება მოითხოვს განათლების ხელშეწყობას, ხელისუფლების დეცენტრალიზაციას და ადგილობრივ თემთა ინიციატივების მხარდაჭერას, რათა ყოველი მოქალაქე გახდეს ცვლილებების თანაავტორი.

*...[საქართველო] ეს ხომ ჩვენი სამშობლოც არის. ამდენი საუკუნეა აქ ვცხოვრობთ,
რამდენი წინაპარი გვყავდა აქ, რამდენი საფლავები გვაქვს, სხვა სამშობლო არ
გვაქვს. ბიძაჩემი, რომელმაც ას წელზე მეტი იცოცხლა, თბილისის ერობის წევრი
[თბილისის საკრებულო 1918–1921].
რესპონდენტი G-3*

ეთნიკური მრავალფეროვნება, ინტეგრაცია და გარე გავლენები

წინამდებარე თავი ეთმობა იმ ინტეგრაციულ პროცესებს, რომლებიც მიმდინარეობს საქართველოს ეთნიკურად მრავალფეროვან რეგიონებში. ეს ცვლილებები შეეხება ისეთ სფეროებს, როგორიცაა განათლება, სახელმწიფო ენის ფლობა, მოქალაქეობრივი აქტივობა და სახელმწიფოებრიობის აღქმა.

ყურადღების ცენტრშია ახალი თაობის ფორმირების პროცესი — თაობისა, რომელიც მიისწრაფვის ცოდნის მიღების, სოციალური აქტივობისა და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში თანაბარი მონაწილეობისკენ. აღნიშნული ტრანსფორმაციების მნიშვნელოვანი ნაწილი წინა თაობების ძალისხმევის შედეგია. მათი, ვინც, არსებული ეკონომიკური სირთულეების მიუხედავად, უზრუნველყვეს შვილებისთვის განათლების მიღების შესაძლებლობა და ჩამოუყალიბეს ისეთი ფუნდამენტური ღირებულებები, როგორიცაა შრომისმოყვარეობა და პასუხისმგებლობა.

პარალელურად, განხილვის საგანს წარმოადგენს ეთნიკური უმცირესობების სრულფასოვანი ინტეგრაციის წინაშე არსებული წინაღობები და გამოწვევები. საუბარია არა მხოლოდ სოციალური ბარიერების აღმოფხვრის შესახებ, არამედ ისეთი სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავების აუცილებლობის, რომელიც უზრუნველყოფს ეთნიკური უმცირესობების სრულყოფილ ჩართვას სამოქალაქო და პოლიტიკურ პროცესებში. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ქართული ენის შესწავლის მნიშვნელობას - როგორც შესაძლებლობებზე წვდომის რესურსს, ისე მოქალაქეობრივი კუთვნილების სიმბოლოს.

გარდა ამისა, მიმოხილულია ის გამოწვევებიც, რაც მიმდინარეობს თავად ქართული საზოგადოების მხრიდანაც, რომელიც ყოველთვის არ არის მზად, ინტეგრაციის პროცესის ორმხრივი აღქმისთვის. სწორედ ეს ვითარება ქმნის ეთნიკურ ჯგუფებს შორის დიალოგის გაღრმავების, ნდობის ამაღლებისა და ერთობლივი ინიციატივების გაფართოების აუცილებლობას.

კვლევა დაფუძნებულია ადამიანების რეალურ გამოცდილებაზე — მათ ხმებზე, ყოველდღიურ ყოფაში დაგროვილ გამოცდილებაზე საკუთარ მომავალსა და საერთო პერსპექტივებზე გაკეთებულ შეფასებებსა და განსჯაზე. სწორედ ეს განასხვავებს მას მშრალი სტატისტიკისგან და აქცევს სოციალურ ანალიზად, რომელსაც კვლევითი ღირებულება გააჩნია.

ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაციის საკითხები და უსაფრთხოების სტრატეგიული გამოწვევები

1. შესავალი

გარე პოლიტიკური რისკების ზრდისა და შიდა სოციალური ფრაგმენტაციის პირობებში, ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაციის საკითხები საქართველოში არა მხოლოდ ჰუმანიტარულ, არამედ სტრატეგიულ მნიშვნელობასაც იძენს. აღმოსავლეთ სასაზღვრო რეგიონებში — ლაგოდეხში, საგარეჯოსა და გარდაბანში ჩატარებულმა კვლევამ გამოავლინა საფრთხეების მთელი სპექტრი, სადაც იდენტობის საკითხები, სახელმწიფო რესურსებზე ხელმისაწვდომობა, რელიგიური ორგანიზაციების გავლენა და ტრანსსაზღვრო ინფრასტრუქტურული პროცესები ერთმანეთში გადაიკვეთება და ქმნის რთულ და არასტაბილურ გარემოს.

წარმოდგენილ თავში განიხილება ძირითადი მიმართულებები, სადაც უსაფრთხოების რისკები ყველაზე მჭიდროდ იკვეთება ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაციის დინამიკასთან და გარე აქტორების რეგიონულ აქტიურობასთან. ანალიზი ეფუძნება არა მხოლოდ ემპირიულ მონაცემებსა და ადგილობრივებთან ჩატარებულ ინტერვიუებს, არამედ იმ სტრუქტურული ფაქტორების გააზრებასაც, რომლებიც განსაზღვრავენ რეგიონული მდგრადობის და ეთნიკური ჯგუფების ჩართულობის ხარისხს საერთო სახელმწიფოებრივ სივრცეში.

2. გავლენის ინფრასტრუქტურა და გარე აქტორებს შორის კონკურენცია

2.1 რელიგიური და ჰუმანიტარული ქსელები, როგორც გარე გავლენის ინსტრუმენტი

აღმოსავლეთ საქართველოს სასაზღვრო რაიონებში მოქმედებს მრავალი ჰუმანიტარული, რელიგიური და საგანმანათლებლო ინიციატივა, რომლებიც გარე აქტორების მხარდაჭერით ხორციელდება. ეს პროექტები ფორმალურად სოციალური ან კულტურული ხასიათისაა, თუმცა ხშირად თან სდევს სიმბოლური გავლენის მტკიცე ელემენტები და მიზნად ისახავს იდეოლოგიურად ლოიალური გარემოს ჩამოყალიბებას.

რელიგიურ-ჰუმანიტარული ორგანიზაციები, რომლებიც აქტიურად მოღვაწეობენ აღნიშნულ რეგიონებში, ადგილობრივ მოსახლეობას სთავაზობენ მრავალფეროვან საგანმანათლებლო, საქველმოქმედო და კულტურულ პროგრამებს. მათი საქმიანობა, როგორც წესი, არ შემოიფარგლება მოკლევადიანი დახმარებით და მიზნად ისახავს გრძელვადიანი გავლენის მექანიზმების შექმნას, მათ შორის, საგანმანათლებლო ცენტრებისა და სიმბოლურად დატვირთული ინფრასტრუქტურის საშუალებით.

ცალკეულ შემთხვევებში, პროგრამების კოორდინაცია ხორციელდება რეგიონული რელიგიური ცენტრებისა და საგანმანათლებლო დაწესებულებების მეშვეობით, რომელთა საქმიანობა მოიცავს როგორც ქვემო ქართლის, ისე კახეთის მუნიციპალიტეტებს. განსაკუთრებით მოწვევად სოფლებში ადგილობრივი თემები იღებენ მიზნობრივ მხარდაჭერას მატერიალური რესურსების, განათლების ხელმისაწვდომობისა და სხვა სოციალური სერვისების სახით.

საჯარო რეაქციების მიხედვით, მიუხედავად ინფორმაციის ხელმისაწვდომობისა, ოფიციალური სახელმწიფო სტრუქტურების მხრიდან იშვიათია სისტემური სახის სათანადო რეაგირება, ან პრევენციული აუდიტი აღნიშნული პროგრამების მიმართ.

2.2. ინფრასტრუქტურული და საგანმანათლებლო ინიციატივები: სიმბოლური გავლენის მატარებელი პროექტები

ინფრასტრუქტურული და საგანმანათლებლო ინიციატივების გარკვეული ნაწილი, რომელიც ჰუმანიტარული პროგრამების ფარგლებში ხორციელდება, ასევე ატარებს სიმბოლური გავლენის ელემენტებს. მსგავსი პროექტები ხშირად შეიცავს იდენტობის მარკერებად ქცეულ ნიშნებს — არქიტექტურულ გაფორმებას, ეროვნული სიმბოლიკის გამოყენებას, ვიზუალურ და ენობრივ კოდებს, რაც თავდაპირველ მნიშვნელობას სცდება და მათ კულტურულ-პოლიტიკურ კონტექსტს ანიჭებს. შედეგად, ეს ინიციატივები პარალელურად ასრულებს როგორც სოციალურ-ეკონომიკურ, ასევე იდენტობის კონსოლიდაციის ფუნქციას კონკრეტულ ლოკალურ სივრცეში.

ამავდროულად, აქტიურობა შეინიშნება ეკონომიკური აქტორების ნაწილის მხრიდანაც, რომლებიც ახორციელებენ ფართომასშტაბიან პროგრამებს განათლების, ენერგეტიკისა და სოციალური მხარდაჭერის სფეროში. აღნიშნულ ინიციატივებს თან ახლავს საჯარო სიმბოლიკა და ბრენდინგი, ხოლო რიგ რაიონებში ისინი აღიქმება, როგორც პარალელური ინფრასტრუქტურა, რომელიც ადგილობრივი თემის დონეზე ფუნქციონირებს. ამასთან, თავად ეს ინიციატივები შეიძლება აღქმულ იქნეს, როგორც გრძელვადიანი გავლენის სტრატეგიის ნაწილი, რომელიც მიზნად ისახავს კულტურული და ეკონომიკური დამოკიდებულების სტრუქტურების ჩამოყალიბებას.

2.3 ტერიტორიული საკითხები და სატრანზიტო ინფრასტრუქტურა

უსაფრთხოების ერთ-ერთ ყველაზე მდგრად და მგრძნობიარე ფაქტორად რჩება ჩრდილოვანი ლოგისტიკური ინფრასტრუქტურის ფუნქციონირება. საუბარია არა მხოლოდ ნარკოტიკების, იარაღისა და ადამიანების უკანონო გადაადგილების შემთხვევებზე, არამედ მდგრადი სატრანსპორტო ქსელის ჩამოყალიბებაზე, რომელიც ნაწილობრივ ინტეგრირებულია საერთაშორისო მარშრუტებში. ამ კონტექსტში გარდაბნისა და ლაგოდების მუნიციპალიტეტები სულ უფრო მეტად განიხილება როგორც სატრანზიტო კვანძები, რომლებიც დაკავშირებულია ქვეყნის ფარგლებს გარეთ გამავალ მარშრუტებთან.

კუმისის ტბასთან და იარაღის უკანონო გადაადგილების შემთხვევებთან დაკავშირებული მაგალითები ცხადყოფს, რამდენად აუცილებელი და მნიშვნელოვანია სისტემური მონიტორინგი და პრევენციული ზომები სახელმწიფო პოლიტიკის დონეზე. საუბარია არა ცალკეულ ინციდენტებზე, არამედ პროცესების დინამიკაზე - მდგრად „ნაცრისფერ“ ინფრასტრუქტურაზე, რომელიც მოიცავს როგორც მატერიალურ, ისე ადამიანურ რესურსებს. მსგავსი სისტემების პოსტფაქტუმ დემონტაჟი მეტად რთულია, თუკი ვერ მოხერხდება მათი დროული იდენტიფიცირება.

დამატებით საფრთხეს წარმოადგენს საზღვრის გეოდინამიკა მაგალითად, მდინარე ალაზნის კალაპოტის ცვლილება. მეზობელი ქვეყნის მხრიდან ცალკეული მონაკვეთების გამაგრება, ორმხრივი შეთანხმებისა და ფორმალური მოლაპარაკებების გარეშე, ქმნის ახალი საზღვრის დე ფაქტო ლეგიტიმაციის რისკს. შედეგად, ადგილობრივ მოსახლეობაში ყალიბდება უკონტროლობის განცდა, ხოლო სახელმწიფოს ადგება რეპუტაციული ზიანი მომხდარ ფაქტზე დროული რეაგირების არ მიცემის გამო.

ასეთი შემთხვევები კიდევ ერთხელ ცხადყოფს დიპლომატიური და ინსტიტუციური რეაგირების აუცილებლობას, მათ შორის, სტრატეგიული მონიტორინგის უზრუნველყოფას და საზღვრის მართვის სფეროში პრევენციული პოლიტიკის შემუშავებას.

3. რადიკალიზაცია, იდენტობა და რელიგიური კონფლიქტები

3.1 ახალგაზრდობა და რელიგიური რადიკალიზმის საფრთხეები

აღმოსავლეთ საქართველოს ეთნიკურად და რელიგიურად მრავალფეროვან რაიონებში ახალგაზრდობის მედეგობა იდეოლოგიურად მოტივირებული ძალადობის მიმართ, კვლავ წარმოდგენს მნიშვნელოვან გამოწვევას. ექსპერტთა შეფასებით, 2000-იანი წლებიდან მოყოლებული, დაფიქსირდა შემთხვევები, როდესაც საქართველოში მცხოვრები აზერბაიჯანული თემის წარმომადგენელი ახალგაზრდები ერთვებოდნენ ტრანსნაციონალურ ექსტრემისტულ მოძრაობებში. მიუხედავად იმისა, რომ ამგვარ ჩართულობას მასობრივი ხასიათი არ ჰქონია, არსებითად დგება პრინციპულად მნიშვნელოვანი საკითხი: როგორ უნდა უზრუნველყოთ ახალგაზრდული ჯგუფების მდგრადობა იმ პირობებში, როდესაც ისინი სოციალურად და საინფორმაციო თვალსაზრისით მოწყვლად პირობებში იმყოფებიან.

განსაკუთრებით მაღალია რისკი იმ დასახლებებში, სადაც შეზღუდულია ინკლუზიურ განათლებაზე წვდომა, არ არსებობს ახალგაზრდული სივრცეები და დასვენების ალტერნატიული ფორმები, ხოლო რელიგიური ინფრასტრუქტურა მოქცეულია გარე რადიკალური მიმდინარეობების გავლენის არეში. ასეთი სტრუქტურები, იქნება ეს შიიტური თუ სუნიტური მიმდინარეობის, ხშირად ეფუძნება არაფორმალურ სასწავლო ცენტრების ქსელს და ავრცელებს მასალებს რომლებიც აყალიბებს ჩაკეტილი იდენტობის ფორმირებას, რომელიც დაცელებულია სამოქალაქო ინტეგრაციის პრინციპების.

რეგიონში მოქმედი რადიკალური ჯგუფები აქცენტს აკეთებენ რიტუალურ ელემენტებზე, ვიზუალურ სიმბოლიკასა და ემოციური ჩართულობის მექანიზმებზე. ისინი ახალგაზრდებს სთავაზობენ არა მხოლოდ რელიგიურ შინაარსს, არამედ იდენტობისა და აზროვნების სრულ პროექტს, განსაკუთრებით სოციალური არასტაბილურობის პირობებში. შედეგად, წყდება კავშირი ახალგაზრდა მოქალაქეებსა და სახელმწიფო ინსტიტუტებს შორის.

3.2 რელიგიური მიმდინარეობების კონფლიქტი და გავლენისთვის ბრძოლა

საქართველოს სასაზღვრო რაიონებში, სადაც მუსლიმი თემები კომპაქტურად ცხოვრობენ, ეს ფარული დაპირისპირება განსაკუთრებით თვალსაჩინოა, იმ დასახლებებში სადაც წარმოდგენილია ისლამის განსხვავებული ინტერპრეტაციები. აქ აქტიურად მოქმედებენ გარე ორგანიზაციები, რომლებიც თემს სთავაზობენ რელიგიურ, საგანმანათლებლო და სოციალურ პროგრამებს.

დამაბულობამ შეიძლება მიიღოს კონკურენციის ფორმა საგანმანათლებლო რესურსებზე წვდომის, რელიგიური ლიტერატურის გავრცელების ან თემზე ზემოქმედებისთვის. ამასთან, რელიგიური განსხვავებები ხშირად ძლიერდება გარე დაფინანსების გავლენით და ქვეყნის შიგნით შესაბამისი კოორდინაციის ინსტიტუციური მექანიზმების არარსებობით. კონკურენტი ჯგუფები ცდილობენ ერთმანეთის გავლენის შეზღუდვას როგორც იდეოლოგიური არხების, ისე ინფრასტრუქტურული ბარიერების შექმნით.

განსაკუთრებულ შემოთება იწვევს ის გარემოება, რომ სახელმწიფოს ჯერაც არ აქვს ჩამოყალიბებული კომპლექსური და მდგრადი პოლიტიკა რელიგიური და ეთნოკონფესიური ურთიერთქმედების მიმართულებით. განათლების, სამოქალაქო ინტეგრაციისა და კულტურული დიალოგის სფეროებში გამჭვირვალე სტანდარტებისა და პროგრამების არარსებობა ქმნის გარე გავლენებისთვის ხელსაყრელ სივრცეს. ამ კონტექსტში განსაკუთრებით მნიშვნელოვნად გამოიყურება ისეთი ინიციატივების დაგეგმვა და განხორციელება, რომლებიც ორიენტირებული იქნება ადგილობრივი თემების მხარდაჭერაზე, მათ შორის არსებული სახელმწიფო პროგრამებისა და საგრანტო

მექანიზმების ფარგლებში. კოორდინაციისა და პრევენციული მექანიზმების არქონის პირობებში იზრდება ადგილობრივი პოლარიზაცია. გრძელვადიან პერსპექტივაში ეს ქმნის რადიკალიზაციის ახალი კერების წარმოშობის რისკს, განსაკუთრებით ახალგაზრდებში რომლებიც განიცდიან ალტერნატიული თვითიდენტიფიკაციისა და განვითარების არხების დეფიციტს.

4. სახელმწიფო პოლიტიკა და რეაგირების შეზღუდვები

აღმოსავლეთ საქართველოს სასაზღვრო რეგიონებში უსაფრთხოების, რელიგიური გავლენების, ჰუმანიტარული ინფრასტრუქტურისა და გრძელვადიანი საგარეო წარმომადგენლობის სფეროში არსებული მზარდი გამოწვევები კვლავაც რჩება სახელმწიფო ინსტიტუტების მხრიდან ადეკვატური და სისტემური რეაგირების მიღმა. მიუხედავად გარკვეული ინიციატივებისა, თვალსაჩინოა პროცესების ფრაგმენტულობა, კოორდინაციის დაბალი დონე და გრძელვადიანი სტრატეგიული ხედვის არქონა. ეს ფაქტორები ზრდის ადგილობრივი თემების მოწყვლადობას და ხელს უწყობს არაფორმალური გავლენების არხების გაძლიერებას, რომლებიც ანაცვლებენ სახელმწიფო მხარდაჭერის მექანიზმებს.

4.1 რეაქციული მიდგომა პრევენციულის ნაცვლად

სახელმწიფო სტრუქტურები ხშირ შემთხვევაში ფაქტის დადგომის შემდეგ ახდენენ რეაგირებას, ნაცვლად იმისა, რომ პრევენციულად მოქმედებდნენ მასზე. უმეტეს შემთხვევაში საფრთხეები აღინიშნება მხოლოდ მაშინ, როდესაც მომხდარი შემთხვევა გახმაურდება ან კრიზისულ ფაზაში გადავა. ასეთი მიდგომა ზღუდავს ადრეული ჩარევის შესაძლებლობებს და ამცირებს მოსახლეობის ნდობას სახელმწიფო დაცვის ინსტიტუციური მექანიზმებისადმი. გარე გავლენის მოქმედების მდგრადი ფორმები კი, რომლებიც ვლინდება ჰუმანიტარულ, რელიგიურ და საგანმანათლებლო სფეროებში, სტრატეგიული პროგნოზირების ფარგლებს მიღმა რჩება.

4.2 შეფასებისა და კონტროლის მექანიზმების დეფიციტი

მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყანაში არსებობს უსაფრთხოების და ინტეგრაციის სფეროში მიღებული ზოგადი ეროვნული სტრატეგიები, პრაქტიკულ დონეზე არ გაგვაჩნია ეფექტიანი ინსტრუმენტები ადგილობრივი პროცესების სრულფასოვანი შეფასებისა და მონიტორინგისთვის. არ ტარდება რეგიონებში მოქმედი ჰუმანიტარული, ინფრასტრუქტურული და საგანმანათლებლო ინიციატივების სისტემური ანალიზი, მათ შორის, დაფინანსების წყაროების მიზნობრივად და თანმიმდევრულად მოძიება, მათი იდეოლოგიური მიმდინარეობებისა და სოციალური შედეგების შეფასება. შედეგად იქმნება „ბრმა ზონები“, სადაც გარე აქტორების გავლენა შეიძლება შეუფერხებლად გაძლიერდეს, ხოლო ინსტიტუციური რეაგირება იყოს დაგვიანებული ან მხოლოდ სიმბოლური ხასიათის მატარებელი.

4.3 ხელისუფლების დონეებს შორის კოორდინაციის პრობლემები

ცენტრალურ და ადგილობრივ ხელისუფლებებს შორის მწყობრი ურთიერთმოქმედების ვერტიკალის არარსებობა იწვევს იმას, რომ არც ერთი დონეს არ აქვს სრულყოფილი წარმოდგენა რეგიონში მიმდინარე პროცესებზე. მუნიციპალიტეტები არ არიან ჩართული ინტეგრაციისა და უსაფრთხოების სტრატეგიების შემუშავებასა და რეალიზებაში, ხოლო ცენტრალური უწყებები არ ითვალისწინებენ რეგიონული კონტექსტის სპეციფიკას. შედეგად, ადგილობრივი ხელისუფლება რჩება გარე ინიციატივებსა და ფორმალურად არსებულ, თუმცა პრაქტიკაში სუსტად განხორციელებად სახელმწიფო პოლიტიკას შორის.

4.4 რელიგიური, ჰუმანიტარული და საგანმანათლებლო გარემოს მოწყვლადობა

იდეოლოგიური ზემოქმედებისთვის ყველაზე მგრძნობიარე სფეროებში, როგორცაა წარმოდგენს - განათლება, ჰუმანიტარული დახმარება და რელიგიური ურთიერთქმედება, სახელმწიფოს მონაწილეობა კვლავ მოკრძალებულადაა წარმოდგენილი. მდგრადი საგანმანათლებლო პროგრამებისა და სახელმწიფოს ჩართულობით წარმართული რელიგიური დიალოგის არარსებობა ქმნის ასიმეტრიულ ვითარებას - როდესაც ადგილობრივი მოსახლეობა, რესურსების დეფიციტის პირობებში, უპირატესობას ანიჭებს ალტერნატიულ გარე აქტორებთან თანამშრომლობას. შედეგად, ძლიერდება მათზე დამოკიდებულება და სუსტდება სამოქალაქო იდენტობა განსაკუთრებით ახალგაზრდებსა და მოწყვლად ჯგუფებში.

4.5 სტრატეგიულ მმართველობაზე გადასვლის აუცილებლობა

რეაქციული მმართველობიდან სტრატეგიულზე გადასვლა მოითხოვს:

- სახელმწიფოს ინსტიტუციური ჩართულობის განმტკიცებას რეგიონებში (სოციალური ინფრასტრუქტურა, განათლება, კულტურული ცენტრები);
- პრევენციული პროცესების მუდმივ მონიტორინგზე დაფუძნებული გაფრთხილების სისტემის ჩამოყალიბებას;
- რეგიონის სპეციფიკის მცოდნე და მოსახლეობის მხრიდან ნდობით აღჭურვილ ადგილობრივ ორგანიზაციებთან პარტნიორობას;
- როგორც სახელმწიფო, ისე საერთაშორისო დახმარებების განაწილებისას გამჭვირვალობისა და ანგარიშვალდებულების უზრუნველყოფას.

არსებული ინსტიტუციური და საინფორმაციო ვაკუუმის აღმოფხვრა წარმოდგენს საკვანძო წინაპირობას, რათა გაძლიერდეს სასაზღვრო რეგიონების მდგრადობა, სამოქალაქო ინტეგრაცია და გარე რისკების ნეიტრალიზება.

5. დიპლომატიური ინტერპრეტაცია და სტრატეგიული მიდგომის საჭიროება

საქართველოს სასაზღვრო რეგიონებში ინტეგრაციისა და უსაფრთხოების სფეროში არსებულ თანამედროვე გამოწვევებს ვერ გავიაზრებთ მხოლოდ ცალკეული ინციდენტების ან ლოკალური პრობლემების პრიზმაში. პროცესების სრულფასოვანი გააზრებისთვის აუცილებელია ჩავუღრმავდეთ იმ მდგრად სტრუქტურებს, რომლებიც ჩამოყალიბებულია ზედაპირული მოვლენების მიღმა, როგორცაა ლოგისტიკური, იდეოლოგიური, კულტურული, რელიგიური და სოციალური. ეს სტრუქტურები, რომლებიც მოქმედებენ სუსტი ინსტიტუციური ველის პირობებში, ეტაპობრივად გარდაიქმნებიან გავლენის ალტერნატიულ ინფრასტრუქტურად. მათი განვითარება საფრთხეს უქმნის არა მხოლოდ ლოკალურ სტაბილურობას, არამედ ქვეყნის სუვერენიტეტსა და ეროვნულ თანხმობას მთლიანობაში.

5.1 პრობლემა არ არის ცალკეულ ფაქტებში, არამედ მზარდ პროცესებში

ყურადღების კონცენტრაცია მხოლოდ ხმაურიან ეპიზოდებზე გვაშორებს უფრო მნიშვნელოვანი მოვლენის გააზრებას — გავლენის მდგრადი ინფრასტრუქტურის არსებობასა და მის ეტაპობრივ გაფართოებას. აღნიშნული პროცესები მოიცავს ლოგისტიკურ, ჰუმანიტარულ და საგანმანათლებლო არხებს, როგორც ფორმალურ, ისე არაფორმალურ მხარდაჭერის ინსტიტუტებს. მათი ზემოქმედება არ ხდება მყისიერად, არამედ ვითარდება ხანგრძლივი უმოქმედობისა და შეზღუდული ინსტიტუციური რეაგირების ფონზე.

ამასთან, აუცილებელია გათვალისწინებულ იქნას არსებული ობიექტური შემაკავებელი მიზეზები: რესურსები, გეოპოლიტიკური წნეხის პირობებში საქართველოს საკადრო პოტენციალი და შეზღუდული ინსტიტუციური შესაძლებლობები. ასეთ ვითარება მოითხოვს არა ბრალდებების წაყენებას, არამედ აუცილებელ მხარდაჭერას და ხელმისაწვდომი მექანიზმების გაძლიერებას.

5.2 ევოლუცია - ერთჯერადი შემთხვევების ნაცვლად

საუბარი შეეხება არა დროებით გადახრებს, არამედ სოციალური და პოლიტიკური გარემოს გრძელვადიან ტრანსფორმაციას. ნებისმიერი ჰუმანიტარული პროექტი, კულტურული ცენტრი იქნება ეს, თუ საგანმანათლებლო ინიციატივა გავლენის უფრო ფართო სისტემის პოტენციური ელემენტია. სისტემის, რომელსაც გარემოებების შესაბამისად შეუძლია ორიენტირის შეცვლა.. ის ინიციატივებიც კი, რომლებიც საზოგადოებაში პოზიტიურად აღიქმება, საჭიროებს შეფასებას არა მხოლოდ მათი ფორმალური შინაარსის, არამედ იმ კონტექსტის გათვალისწინებით, რომელშიც ისინი ვითარდება. სტრატეგიული მოწყვლადობა სწორედ მაშინ იჩენს თავს, როდესაც მსგავს პროგრამებთან მიმართებით არ ხდება გრძელვადიანი სცენარების და შესაძლო შინაარსობრივი ცვლილებების ანალიზი.

5.3 სახელმწიფო პოლიტიკის არარსებობა - მოწყვლადობის ძირითადი ფაქტორი

ძირითადი საფრთხეს, არა გარე აქტორების საქმიანობა წარმოადგენს როგორც ასეთი, არამედ ეფექტიანი, გასაგები და პროგნოზირებადი სახელმწიფო პოლიტიკის არარსებობა. ინსტიტუციური ვაკუუმი, რომელიც არსებობს - ჰუმანიტარული დახმარების კუთხით, რელიგიურ დიალოგსა და საგანმანათლებლო აქტივობების მხარდაჭერაში, ივსება გარე ინიციატივებით, რომლებიც სამომავლოდ განზრახვებისა და რესურსების შესაბამისად, ან გააძლიერებენ, ან დაასუსტებენ ადგილობრივი საზოგადოების მდგომარეობას. იქ, სადაც სახელმწიფო არ ქმნის სანდო და დასაყრდენ წერტილებს, ჩნდება ალტერნატიული ლეგიტიმაციის ცენტრები, რომლებიც ხშირად არ იზიარებენ დემოკრატიულ და სამართლებრივ პრინციპებს.

5.4 სტრატეგიული დაგეგმვის აუცილებლობა

მიმდინარე პროცესებისადმი სტრატეგიული მიდგომაა საჭირო და არა მხოლოდ მათზე ოპერატიული ზემოქმედება, რაც მოითხოვს:

- გავლენის ქსელების მუდმივ მონიტორინგს, ანალიზსა და კარტოგრაფირებას;
- რეგიონებში უწყებათაშორისი ანალიტიკური პლატფორმების შექმნას;
- ადგილობრივი ექსპერტების, ლიდერების და სათემო ორგანიზაციების ჩართულობას;
- ორმხრივი დიალოგის მექანიზმების განვითარებას მოსახლეობასთან, მათ შორის რელიგიურ ჯგუფებთან;
- დიპლომატიურ შეფასებას: ყოველი გარე ჩარევა არ არის პირდაპირი საფრთხის შემცველი, მაგრამ თითოეული მათგანი წარმოადგენს მნიშვნელოვან სიგნალს, რომელიც მოითხოვს გააზრებას.

ამასთან, უნდა ვაღიაროთ: ვერც ერთი სტრატეგია ვერ განხორციელდება შესაბამისი კადრების მომზადების, პროფესიული გამოცდილების მქონე და მდგრადი ანალიტიკური ჯგუფების ჩამოყალიბების გარეშე. პროცესი მოითხოვს დროსა და რესურსებს, მაგრამ მათ გარეშე შეუძლებელია რეაგირებიდან პრევენციაზე გადასვლა.

5.5 შიდა დიპლომატია, როგორც მდგრადობის ფაქტორი:

ჰიბრიდული გამოწვევების პირობებში დიპლომატია გულისხმობს არა მხოლოდ საგარეო კომუნიკაციას, არამედ სახელმწიფოს უნარს, შეძლოს შიდა მდგრადობის უზრუნველყოფა. ეს მოიცავს როგორც პარტნიორული ურთიერთობების განვითარებას მუნიციპალიტეტებთან, სკოლებთან, რელიგიურ და სამოქალაქო ორგანიზაციებთან, ისე ადგილობრივი მედიისა და ექსპერტთა რესურსის მხარდაჭერას. სტრატეგია უნდა ეფუძნებოდეს ადგილობრივი კონტექსტის პატივისცემას, სახელმწიფოს მხარდაჭერის არსებობას, შესაძლო რისკების წინასწარ განჭვრეტის და არა მხოლოდ მათზე რეაგირების შესაძლებლობას.

6. დასკვნა და რეკომენდაციები

აღმოსავლეთ საქართველოს სასაზღვრო მუნიციპალიტეტებში — ლაგოდეხის, გარდაბნისა და საგარეჯოს რაიონებში, არსებულ ვითარებაზე ჩატარებული ანალიზი ცხადყოფს, რომ ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაციის საკითხები მჭიდრო კავშირშია ქვეყნის შიდა მდგრადობასთან, უსაფრთხოებასთან და გარე გავლენებთან. მიუხედავად გარკვეული ინტეგრაციული ძალისხმევებისა, რეგიონში შენარჩუნებულია სისტემური მოწყვლადობა, რაც ერთდროულად განპირობებულია როგორც ინსტიტუციური სისუსტით, ისე გარე აქტორების გააქტიურებული ჩართულობით. საუბარია არა ფრაგმენტულ პრობლემებზე, არამედ ღრმა და სისტემურ პროცესებზე, რომლებიც სტრატეგიულ გადაფასებას საჭიროებს.

ძირითადი მიგნებები:

- ეთნიკური უმცირესობების კომპაქტურად დასახლებულ ზონებში (პირველ რიგში აზერბაიჯანელებით დასახლებულ ტერიტორიებზე), ვლინდება ჰუმანიტარული, რელიგიური და ინფრასტრუქტურული ინიციატივების მაღალი აქტივობა, რომელთა წარმომავლობა დაკავშირებულია გარე წყაროებთან, ხოლო მოქმედება ხშირად სცილდება მხოლოდ დახმარების მიზნებს, ქმნის რა მდგრად გავლენათა მექანიზმებს;
- სახელმწიფო ინსტიტუტების შეზღუდული მონაწილეობის პირობებში - განსაკუთრებით განათლების, სოციალური მხარდაჭერისა და რელიგიური დიალოგის წარმოების კუთხით წარმოიქმნება ვაკუუმი, რომელსაც ავსებს ისეთი სტრუქტურები, რომელთაც ყოველთვის არ გააჩნიათ ნეიტრალური ან დემოკრატიული დღის წესრიგი;
- ყალიბდება მდგრადი ინფრასტრუქტურა — ჰუმანიტარული პროექტებიდან არაფორმალურ ლოგისტიკასა და სიმბოლურ იდენტობამდე, რომელიც სახელმწიფო მექანიზმებთან პარალელურ რეჟიმში ფუნქციონირებს და მოითხოვს არა წერტილოვან რეაგირებას, არამედ სისტემური პოლიტიკის წარმოებას;
- სახელმწიფო უწყებები, მათ შორის, ძალოვანი სტრუქტურები, ადგილობრივი თვითმმართველობები და პროფილური სამინისტროები არ ფლობენ სასაზღვრო რეგიონებში კომპლექსური მუშაობის განხორციელებისთვის საკმარის რესურსებს, ანალიტიკურ შესაძლებლობებსა და კოორდინაციის მექანიზმებს;
- ინტეგრაციის, მდგრადობისა და ნდობის ჩამოყალიბება ვერ მიაღწევს წარმატებას მხოლოდ ნორმატიული ან ადმინისტრაციული ზომების გატარებით. საჭიროა სისტემური თანამშრომლობა ადგილობრივ ორგანიზაციებთან, ადგილობრივი თემების წარმომადგენელთა ცოდნის აღიარება და მათთან მდგრადი პარტნიორობა.

რეკომენდაციები

1. ინსტიტუციური რეაგირება და მონიტორინგი

- სასაზღვრო რეგიონებში მდგრადი გავლენის არხების შესწავლისთვის შეიქმნას უწყებათაშორისი ანალიტიკური ცენტრი;
- რეგულარული მონიტორინგი ჰუმანიტარული, საგანმანათლებლო და სხვა პროგრამების ადგილობრივი ექსპერტების ჩართულობით;
- შეიქმნას ინტერაქტიური რუკა არსებული და პოტენციური გავლენის ინფრასტრუქტურების გამოსაკვეთად.

2. ინტეგრაცია და პარტნიორობა

- ადგილობრივი სათემო ორგანიზაციებისა და მუნიციპალიტეტების მხარდაჭერა სახელმწიფოს თანასწორ პარტნიორობად;
- გამჭვირვალე მმართველობისა და მოქალაქეთა მონაწილეობის მექანიზმების განვითარება ადგილობრივ დონეზე;
- ეთნიკური უმცირესობების აღიარება როგორც დემოკრატიული განვითარების და საერთო სამოქალაქო სივრცის ღირებული რესურსი.
-

3. მდგრადი განვითარება და ჰუმანიტარული კონკურენტუნარიანობა

- სახელმწიფოს სტრატეგიის ჩამოყალიბება, რომელიც მიმართული იქნება გარე ჰუმანიტარულ ინიციატივებზე დამოკიდებულების შემცირებისკენ;
- პრევენციული ინვესტიციები განათლებაში, კულტურულ ინფრასტრუქტურაში, რელიგიურ დიალოგსა და ადგილობრივ ეკონომიკაში;
- რისკის ზონებში ქონებრივ და მიწის საკითხებთან დაკავშირებული სამართლებრივი და ორგანიზაციული საკითხების მოწესრიგება.

4. ეროვნული უსაფრთხოების ახალი მოდელი

- უსაფრთხოების ცნებისა და ხედვის გაფართოება: საზღვრების დაცვიდან - იდენტობის, ნდობისა და გრძელვადიანი მდგრადობის დაცვამდე;
- პრევენციული დიპლომატიის, ადგილობრივი ანალიზისა და სტრატეგიული აზროვნების ინტეგრაცია ეროვნული უსაფრთხოების სფეროში;
- ახალგაზრდობის მხარდაჭერა ხელმისაწვდომი განათლების, დასაქმებისა და თანამონაწილეობით, როგორც მარგინალიზაციისა და რადიკალიზაციის წინააღმდეგ ბრძოლის საფუძველი.
- **დასკვნითი შენიშვნა**
საქართველო დგას სტრატეგიული გამოწვევის წინაშე - მთავარი ამოცანაა სახელმწიფოს განმტკიცება გონივრული, გამჭვირვალე და სამართლიანი მმართველობით და არა გარე გამოწვევებზე ძალის გამოყენების მეშვეობით პასუხის გაცემა. იქ, სადაც სახელმწიფო სთავაზობს პატივისცემას, შესაძლებლობებსა და თანასწორ პარტნიორობას, საგრძნობლად იკლებს გარე გავლენებისთვის ხელსაყრელი სივრცე. ინტეგრაცია არ უნდა განიხილებოდეს მხოლოდ როგორც სოციალური პოლიტიკის კომპონენტი. ეს არის მდგრადობის, უსაფრთხოებისა და საზოგადოების მხრიდან ნდობის საფუძველი. სწორედ ამიტომ, ინტეგრაცია უნდა აღიქმებოდეს, როგორც სტრატეგიული ამოცანა, რომლის წარმატება დამოკიდებულია გრძელვადიან ინსტიტუციურ უზრუნველყოფასა და პოლიტიკური ნების კონსოლიდაციაზე.

ეთნიკური მრავალფეროვნება, ინტეგრაცია და გარე გავლენები

1. ეთნიკური უმცირესობები და ინტეგრაციის გამოწვევები ცვალებად გარემოში

1.1 შიდა ტრანსფორმაციები: განათლება, ენა, თაობათა ცვლილება

პრობლემა: მიუხედავად პოზიტიური ძვრებისა, საქართველოს სასაზღვრო რეგიონებში მცხოვრები ეთნიკური უმცირესობები კვლავ აწყდებიან სისტემურ სირთულეებს განათლების მიღების, სახელმწიფო ენის ფლობისა და სოციალური ინტეგრაციის მიმართულებით. ტრანსფორმაციის პროცესი მიმდინარეობს, თუმცა საჭიროებს მიზანმიმართულ და თანმიმდევრულ მხარდაჭერას სახელმწიფო დონეზე — წინააღმდეგ შემთხვევაში, ეთნიკური უმცირესობები შესაძლოა აღმოჩნდნენ სხვადასხვა საგარეო გეოპოლიტიკური მოთამაშეების გავლენის სფეროში.

პრობლემის აღწერა: დღესდღეობით სულ უფრო შესამჩნევია ღირებულებების ცვლილება: ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენელი ახალგაზრდობა ისწრაფვის განათლებისკენ, სახელმწიფო ენის დაუფლებისკენ და ქვეყნის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში თანაბარუფლებიანი მონაწილეობისკენ. მათი მსოფლმხედველობა ხდება უფრო გახსნილი, მომავლისკენ მიმართული და ინტეგრაციაზე ორიენტირებული. ეს პოზიტიური ცვლილება შესაძლებელი გახდა უფროსი თაობის ძალისხმევით, რომელმაც მიზნად დაისახა შვილებისთვის განათლების უზრუნველყოფა, ამას დაემატა ინფორმაციული სივრცის გაფართოება და ახალი ღირებულებითი ორიენტირების გაჩენა. მიუხედავად ამისა, ინტეგრაციის პროცესს კვლავ თან სდევს მდგრადი ბარიერები: კვალიფიციური პედაგოგების დეფიციტი, სახელმწიფო ენის შესწავლის მხარდამჭერი პროგრამების შეზღუდული ხელმისაწვდომობა და ეკონომიკური უთანასწორობა.

შედეგი:

- იცვლება ეთნიკური თემების ხასიათი — დახურული, ლოკალური სტრუქტურებიდან განათლებასა და განვითარებაზე ორიენტირებულ ერთობებად.
- ახალი თაობა აწყდება დაბრკოლებებს, რომლებიც ზღუდავს მათ პოტენციალს — განსაკუთრებით განათლებისა და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მონაწილეობის სფეროებში.
- ენობრივი და საგანმანათლებლო ინტეგრაცია რჩება მთავარ პირობად შემდგომი პოზიტიური ცვლილებების განხორციელებისთვის.

ციტატები:

„დრომ მოიტანა. თუ მშობლები და მამა-პაპანი ჩაკეტილად ცხოვრობდნენ, ახალმა დრომ სხვა გამოწვევები დააყენა.“ (L-4)

„ბავშვებს რომ ჰკითხო, ყველას მსოფლიოს ქალაქებში მოგ ზაურობა უნდა.“ (L-4)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- განვითარდეს სახელმწიფო ენის სწავლების მხარდამჭერი პროგრამები — განათლების ყველა დონეზე.
- დამკვიდრდეს ინკლუზიური მოდელები სკოლამდელ და ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებში მრავალენოვან გარემოში.
- გაძლიერდეს ადგილობრივი ინიციატივების როლი, რომლებიც ემსახურება ახალგაზრდობის განათლებას, მენტორობასა და თემის ცხოვრებაში ჩართვას.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- თაობათა ცვლილება ეთნიკურ თემებში უკვე რეალობაა და ის საჭიროებს ინსტიტუციურ მხარდაჭერას.
- განათლება, ენა და მონაწილეობა — ინტეგრაციის ძირითადი ფაქტორებია, განსაკუთრებით ახალი თაობისთვის.

- სისტემური მიდგომისა და მდგრადი საგანმანათლებლო პროგრამების გარეშე, ეს პოზიტიური ტრანსფორმაცია შესაძლოა ფრაგმენტულად დარჩეს.

1.2 ქართული ენის ცოდნის პოლიტიკური და პრაქტიკული ღირებულება

პრობლემა: უმეტეს შემთხვევაში, სახელმწიფო ენის ცოდნის გარეშე თემის წარმომადგენლები მოკლებულნი არიან საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებაში სრულფასოვანი მონაწილეობისთვის აუცილებელ შესაძლებლობებს.

პრობლემის აღწერა: ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლებს ხშირად არ შეუძლიათ თავიანთი ინტერესების დაცვა, რადგან ენობრივი ბარიერი ზღუდავს მათ წვდომას სახელმწიფო ინსტიტუტებზე. ქართული ენის ცოდნა განიხილება არა მხოლოდ ინტეგრაციის საშუალებად, არამედ როგორც ძალაუფლების რესურსად — როგორც პოლიტიკური ველისკენ წვდომის ინსტრუმენტი.

შედეგი: ახალ თაობაში იზრდება ქართულ ენაზე განათლების მიღების მოთხოვნა. თემის შიგნით ყალიბდება ახალი ლიდერების თაობა, რომლებიც მზად არიან სრულფასოვნად ჩაერთონ ქვეყნის პოლიტიკურ სივრცეში.

ციტატები:

„მათი (ეთნიკური უმცირესობების) ინტერესები ვიღაცამ უნდა დაიცვას, ვინც ამ ქვეყნის კანონმდებლობა კარგად იცის და ქართულ ენაზე კარგი კომუნიკაცია შეუძლია. მათი აზრით, მე ქართველი მათ ინტერესებს ისე ვარ დავიცავ, როგორც თავისიანი, ამიტომ სჯობს თვითონ იყოს განათლებული. ამიტომ, პოლიტიკურად, ამხელა ამომრჩეველია და სჭირდებათ სრულფასოვანი წარმომადგენელი, ვინც მათ ინტერესებს მაქსიმალურად დაიცავს. ეს გაიაზრეს და თავიანთი თემის წარმომადგენლებს ზრდიან სამომავლოდ.“ (L-4)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- გაგრძელდეს ქართული ენის სწავლების სახელმწიფო პროგრამების მხარდაჭერა.
- ხელი შეეწყოს თემის წევრების პოლიტიკურ განათლებასა და სამოქალაქო აქტივობას.
- მნიშვნელოვანია სახელმწიფოს მხარდაჭერა უნარების განვითარებისა და ლეგიტიმური პოლიტიკური მონაწილეობის უზრუნველსაყოფად.

დასკვნები და რეკომენდაციები: ქართული ენის დაუფლება არ წარმოადგენს მხოლოდ ინტეგრაციის ნაწილს — იგი გადაიქცა პოლიტიკური წვდომისა და სოციალური მობილობის ძირითად ინსტრუმენტად. თემის შიგნით მიმდინარე მსგავსი ტრანსფორმაცია საჭიროებს ისეთი სახელმწიფო პოლიტიკის გატარებას, რომელიც უზრუნველყოფს თანაბარ შესაძლებლობებს და ხელს შეუწყობს სრულფასოვან ინტეგრაციას.

1.3 ახალი ეთნიკური ელიტის ფორმირება და სამოქალაქო ინტეგრაციის გამოწვევები

პრობლემა: საზღვრისპირა მუნიციპალიტეტებში მცხოვრებ აზერბაიჯანულ თემში შეინიშნება სერიოზული ტრანსფორმაცია — ყალიბდება ახალი თაობა, რომელიც ფლობს სახელმწიფო ენას, ცდილობს განათლების მიღებას და აქტიური მონაწილეობა სურს ქვეყნის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. თუმცა, ეს პოზიტიური პროცესი სახელმწიფოს მხრიდან ინტეგრაციის პოლიტიკით არ არის უზრუნველყოფილი, რის გამოც თუნდაც ყველაზე მომზადებული თემის წარმომადგენლები რჩებიან ეროვნულ სამოქალაქო სივრცეს მიღმა.

პრობლემის აღწერა: პროცესში გამოიკვეთა თაობათა ცვლა. აზერბაიჯანული წარმომავლობის ახალგაზრდები მნიშვნელოვნად განსხვავდებიან მშობლებისგან — არიან მათზე განათლებულები, მიზანმიმართულად ისწრაფვიან მომავლისკენ, მზად არიან ჩაერთონ ქვეყნის განვითარების პროცესებში, გახსნილები არიან ინტეგრაციისთვის და გასცდნენ ტრადიციული, ლოკალური ლიდერის ჩარჩოებს. თუმცა, მიუხედავად ენის ცოდნისა და მოტივაციისა, არ არსებობს სახელმწიფო მექანიზმები, რომლებიც შესაძლებელს გახდიდა მათ ჩართვას პოლიტიკურ და ინსტიტუციურ პროცესებში.

არსებული გარემოება ქმნის პარალელური ელიტების ჩამოყალიბების რისკებს, რომელიც განვითარებას დამოუკიდებლად გააგრძელებს სახელმწიფო ინსტიტუტებთან კავშირის მიღმა.

შედეგი:

- ყალიბდება ახალი თაობა, განათლებული და ამბიციური, რომელიც მაინც ვერ შედის ქვეყნის სამოქალაქო და პოლიტიკური სივრცეში.
- ენის ცოდნისა და პროფესიული უნარების არსებობის მიუხედავად, ეთნიკურ ჯგუფებს შორის მაინც არსებობს „დისტანცია“.
- სახელმწიფო არ ქმნის სტრუქტურირებულ მექანიზმებს, რომლებიც უზრუნველყოფენ ახალი სათემო, ეთნიკური ლიდერების ჩართვას.

ციტატები:

„ახლა სულ სხვა ხალხია, ვიდრე მათი მამები იყვნენ.“ (L-4)

„მათი აზრით, მე ქართველი მათ ინტერესებს ისე ვარ დავიცავ, როგორც თავისიანი, ამიტომ სჯობს თვითონ იყოს განათლებული. ამიტომ, პოლიტიკურად, ამხელა ამომრჩეველია და სჭირდებათ სრულფასოვანი წარმომადგენელი, ვინც მათ ინტერესებს მაქსიმალურად დაიცავს. ეს გაიაზრეს და თავიანთი თემის წარმომადგენლებს ზრდიან სამომავლოდ.“ (L-4)

„ჩვენ რაიონში, მაჟორიტარული არჩევნების დროს, ამ სოფლების ხმა ხშირად გადამწყვეტი იყო და არ გამიკვირდება, რომ სამომავლოდ თავისი წარმომადგენელი წამოაყენონ, არჩევნებიც მოიგონ და რაიონის დეპუტატებადაც მოგვევლინონ.“ (L-4)

ანალიტიკური დასკვნა: ეთნიკური თემები მეტ უპირატესობას ანიჭებენ თავიანთი წრიდან წამოსულ წარმომადგენლებს და არა ცენტრალური ხელისუფლებისადმი ლოიალურად განწყობილ ფიგურებს. აშკარაა ახალი პოლიტიკური კადრების ჩამოყალიბების ტენდენცია - ლიდერებისა, რომელთაც შესწევთ უნარი საკუთარი თემების ინტერესები თანამედროვე ფორმატში დაიცვან. რიგ მუნიციპალიტეტებში აზერბაიჯანულ სოფლებში მიცემული ხმები გადამწყვეტ გავლენას ახდენს არჩევნების შედეგებზე, რაც მეტყველებს იმაზე, რომ უახლოეს მომავალში მათ წარმომადგენლებს ვიხილავთ ადგილობრივი მმართველობის სტრუქტურებში.

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- საჭიროა სამოქალაქო ინტეგრაციის სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავება, რომელიც უზრუნველყოფს ახალი ეთნიკური ელიტის მართვის პროცესში ჩართულობას.
- უნდა შეიქმნას სამართლიანი და გამჭვირვალე მექანიზმები, რომლებიც უზრუნველყოფს ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენელთა მონაწილეობას სახელმწიფო ინსტიტუტებში - აღმასრულებელ ხელისუფლებაში, განათლების სფეროში, მედიასა და სამოქალაქო სექტორში.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- სახელმწიფომ უნდა აღიაროს ახალი ეთნიკური ელიტის ფორმირება და დაამყაროს მასთან თანასწორი, პარტნიორული ურთიერთობები, რომლებიც ეფუძნება ორმხრივ პატივისცემას.
- ინტეგრაციის პროცესი უნდა განხორციელდეს იდენტობის პატივისცემის საფუძველზე, გამოირიცხოს ასიმილაციური მიდგომები და ხელი უწყოს კულტურულ მრავალფეროვნებას.
- შემუშავდეს სპეციალიზებული პროგრამები, რომლებიც გააძლიერებს ეთნიკური თემების სამოქალაქო და პოლიტიკურ ჩართულობას, უზრუნველყოფს მათ თანაბარ მონაწილეობას სახელმწიფო მართვის პროცესებში.
- ასეთი პოლიტიკა ხელს შეუწყობს საზოგადოებრივი პოლარიზაციის შემცირებას, ნდობის განმტკიცებას და საერთო სამოქალაქო სივრცის ჩამოყალიბებას, სადაც ყველა თემი იგრძნობს თავს ღირებულად.

1.4 პოლიტიკური მონაწილეობა: მოლოდინებიდან რეალურ ჩართულობამდე

პრობლემა: მიუხედავად იმისა, რომ ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენელთა შორის განათლებისა და სახელმწიფო ენის ფლობის დონე მნიშვნელოვნად გაიზარდა, მათი პოლიტიკური ჩართულობა კვლავ ფრაგმენტულია. თემს არ ჰყავს მკაფიო და ლეგიტიმური პოლიტიკური წარმომადგენლობა, რაც აძლიერებს გადაწყვეტილების მიღების პროცესისგან დისტანცირების შეგრძნებას.

პრობლემის აღწერა: დღეს ყალიბდება თაობა, რომელსაც შესწევს უნარი ჩაერთოს მართვაში საკუთარი თემის ინტერესების გამოსახატავად. თუმცა, ისინი იშვიათად ხდებიან პოლიტიკური პროცესის რეალური მონაწილეები. ამიტომაც, ინსტიტუციური მხარდაჭერის არქონის გამო, მოტივირებული და მომზადებული კადრები სისტემის გარეთ რჩებიან.

ადგილობრივი პოლიტიკური ველი კვლავ აგრძელებს არაოფიციალური მმართველობის პრაქტიკას, სადაც გადამწყვეტია ლოიალურობა, ფინანსური რესურსები და პატრონაჟი. ეს ქმნის დახურულ სისტემას, სადაც ახალი ლიდერების ინტეგრაცია თითქმის შეუძლებელია, თუ ისინი წინასწარ არ არიან ჩართული კლიენტელისტურ სტრუქტურებში.

შედეგი:

- იზრდება უნარებსა და შესაძლებლობებს შორის დისბალანსი, განათლებისა და სახელმწიფო ენის ცოდნის მიუხედავად, თემის წარმომადგენლებს არ ეძლევათ გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში მონაწილეობის რეალური შანსი.
- განათლებული ახალგაზრდები, მიუხედავად მათი პოტენციალისა, ხშირად გარიყული რჩებიან პოლიტიკური პროცესებიდან, რის გამოც ვერ ხდება მათი რესურსის გამოყენება.
- იზრდება იმედგაცრუებისა და ნდობის დაკარგვის რისკი, რაც ხელს უწყობს თემის შიგნით პარალელური გავლენების სისტემების ფორმირებას.

ციტატები:

„ბავშვებს აგზავნიან სასწავლებლად, იქიდან ისეთი განათლებულები, ისეთი რაფინირებული ინტელიგენტები ჩამოვიდნენ, თვალს გაუხარდებოდა ამ ბიჭების დანახვა.“ (L-4)

„ყველას ჰყავს პატრონი, ჩვენ ვინ გვყავს? არავინ...“ (S-2)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- მუნიციპალიტეტებმა და სახელმწიფო სტრუქტურებმა უნდა შეიმუშაონ თემის წარმომადგენლებისთვის მონაწილეობითი მექანიზმები, რომლებიც დაეფუძნება გამჭვირვალობასა და კომპეტენციას.
- უნდა წახალისდეს ადგილობრივი ლიდერების წარმოჩენა, რომლებსაც მიეცემათ შესაძლებლობა ღიად და ინსტიტუციურად წარმოადგინონ თემის ინტერესები.
- საჭიროა ახალი ხმების ინტეგრაცია არსებულ მმართველობით პროცესებში — საკადრო რეზერვების, მენტორობის პროგრამებისა და სამუშაო ჯგუფებში ჩართულობის გზით.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- ენა და განათლება ქმნის მონაწილეობის საფუძველს, თუმცა ინსტიტუციური მხარდაჭერის გარეშე ისინი არ იძლევა თანაბარი და სრულფასოვანი ჩართულობის შესაძლებლობას.
- სახელმწიფომ უნდა შეიმუშაოს ახალი თაობის ლიდერების მხარდამჭერი ინკლუზიური წარმომადგენლობის პოლიტიკა.
- მხოლოდ თანაბარი წვდომისა და რეალური ჩართულობის პირობებში შეძლებს თემი იგრძნოს თავი ქვეყნის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრების სრულფასოვან მონაწილედ.

1.5 ქართული საზოგადოებისთვის გამოწვევები: ინტეგრაცია როგორც ორმხრივი პროცესი
პრობლემა: ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაციას საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებაში აფერხებს არა მხოლოდ თემების შიგნით არსებული ბარიერები, არამედ თვით ქართული საზოგადოების ნაწილის მხრიდან კულტურული მრავალფეროვნების მიღების არასაკმარისი მზაობა.

პრობლემის აღწერა: ინტეგრაცია ყოველთვის ორმხრივი პროცესია, რომელიც მოითხოვს მიმღები უმრავლესობის აქტიურ მონაწილეობას, ღიაობას, თანამშრომლობისთვის მზაობასა და განსხვავებული კულტურული იდენტობების პატივისცემას. თუმცა, ქართულ საზოგადოებაში ჯერ კიდევ გვხვდება სტერეოტიპური წარმოდგენები, გაუცხოების განცდა და შიშები, ეთნიკური უმცირესობების მიმართ. ეს ხელს უშლის როგორც ინსტიტუციურ, ისე ყოველდღიურ ურთიერთობებზე დაფუძნებულ ინტეგრაციას.

შედეგი:

- მიუხედავად თემში არსებული პოზიტიური ცვლილებებისა, ბარიერები „სხვა მხრიდან“ მაინც რჩება.
- თემის წარმატებები ზოგიერთისთვის აღიქმება არა როგორც რესურსი, არამედ როგორც საფრთხე.
- არსებობს „მოლოდინების ასიმეტრია“ და უნდობლობა, რაც აფერხებს საერთო მოქალაქეობრივი სივრცის ჩამოყალიბებას.

ციტატები:

*„ინტეგრაცია ორმხრივი უნდა იყოს, მე ქართველი საზოგადოებისაგან ამას არ ვგრძნობ...“
(S-2)*

„რა თქმა უნდა კარგია, რაც მეტი განათლებული და ჩვენთან ინტეგრირებული თემი გვეყოლება.“ (L-4)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

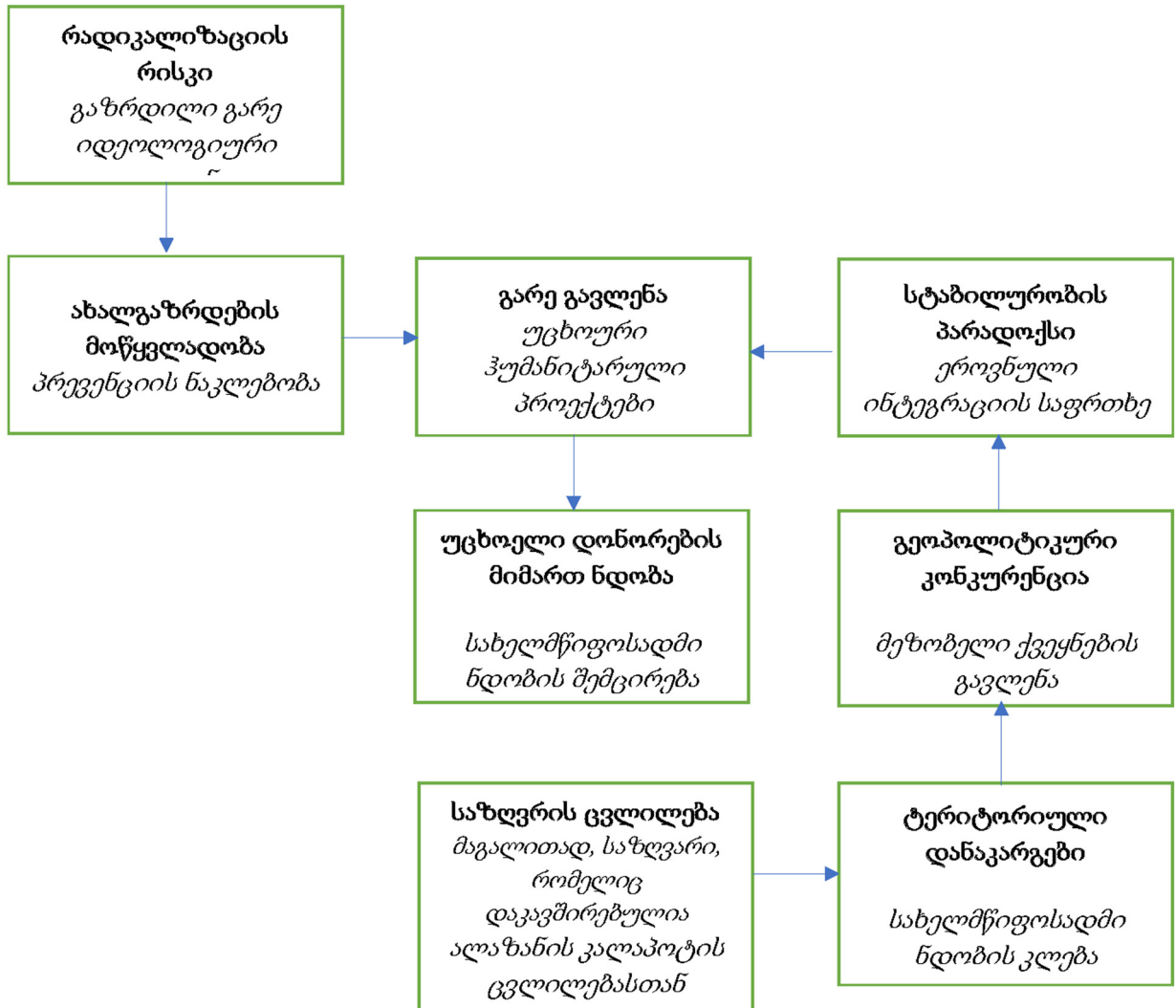
- მნიშვნელოვანია საზოგადოებრივი კამპანიების განხორციელება, რომლებიც ხელს შეუწყობს კულტურული მრავალფეროვნების შესახებ ცნობიერების ამაღლებას და სტერეოტიპების დაძლევას.
- სასწავლო პროგრამებში უნდა აისახოს მულტიკულტურული დიალოგისა და განსხვავებული იდენტობების პატივისცემის საკითხები.
- უნდა განვითარდეს ინიციატივები, რომლებიც აერთიანებს სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფების წარმომადგენლებს საერთო პროექტების ფარგლებში — განსაკუთრებით ადგილობრივ დონეზე.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- დემოკრატიული საზოგადოების მდგრადობა შეუძლებელია მრავალფეროვნების აღიარებისა და განსხვავებული იდენტობების პატივისცემის გარეშე.
- სახელმწიფომდა სამოქალაქო საზოგადოებამ ერთობლივად უნდა იმუშაოს, რათა ინტეგრაცია აღიქმებოდეს არა როგორც საფრთხე, არამედ როგორც ნდობის, თანამშრომლობისა და საერთო განვითარების საფუძველი.
- ბარიერების დაძლევა შესაძლებელი იქნება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ჩართული იქნება ორივე მხარე — როგორც ეთნიკური უმცირესობები, ისე უმრავლესობა.

ეთნიკური უმცირესობების ტრანსფორმაცია და გარე გავლენა

მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების სქემა

2. ეთნიკური უმცირესობების ტრანსფორმაცია და გარე ძალების სტრატეგიები

2.1 რადიკალიზაციის რისკები და ტერორისტულ დაჯგუფებებთან კავშირის საფრთხეები
პრობლემა: ზოგიერთ შემთხვევაში ეთნიკურ თემებში შეინიშნება რელიგიური რადიკალიზაციის რისკები, რაც შეიძლება უკავშირდებოდეს ახალგაზრდობის მოწყვლადობას, არასაკმარის ინტეგრაციასა და ტრანსნაციონალური რადიკალური სტრუქტურების ზეგავლენას.

პრობლემის აღწერა: ინტერვიუების მიხედვით, აზერბაიჯანულ თემში დაფიქსირდა ცალკეული შემთხვევები, როდესაც ახალგაზრდები საზღვარგარეთ გაემგზავრნენ და შეუერთდნენ საერთაშორისო რადიკალურ დაჯგუფებებს, მათ შორის ტერორისტულ ორგანიზაცია „ისლამურ სახელმწიფოს“ (ISIS). ეს არ არის მასობრივი მოვლენა, თუმცა ინდივიდუალური შემთხვევებიც საკმარისია იმისთვის, რომ სახელმწიფომ გააძლიეროს პრევენცია და ადრეული რეაგირების მექანიზმები.

რიგ შემთხვევაში რადიკალიზაციის მსხვერპლი ხდებიან სკოლის ასაკის მოზარდები, რომლებიც ექსტრემისტული რიტორიკის მქონე რელიგიური ჯგუფების გავლენის ქვეშ იმყოფებიან.

შედეგი:

- ახალგაზრდების მცირე ნაწილი მოექცა რადიკალური მოძღვრების გავლენის ქვეშ.
- დაფიქსირდა შემთხვევები, როცა ახალგაზრდები გაემგზავრნენ საბრძოლო მოქმედებებში მონაწილეობის მისაღებად.
- სახელმწიფოს მხრიდან არსებული პრევენციული პოლიტიკა და უწყებათშორისი კოორდინაცია მოისუსტებს, რაც ზრდის როგორც თემებისთვის, ისე ქვეყნის უსაფრთხოების რისკებს.

ციტატები:

„- ხომ არ იცი, რამდენია წასული საომრად?

- მე არ ვიცი, მათთან საქმე არ მაქვს, მაგრამ როდესაც სოციალურ ქსელებში თავის ფოტოებს აქვეყნებენ, არც ერიდებიან... რას იზამ, ახალგაზრდები არიან, არაფერი ანადვლებთ.“ (G-4)
„ადგილობრივების თქმით, ორი გოგონა ლაგოდების რაიონიდან გაემგზავრა სირიაში, თუმცა მათი ბედი ამ დრომდე უცნობია.“ (L-4)

„მეათე კლასში გოგონამ დაიხურა თავსაბურავი და სკოლაში დაიწყო ალაჰზე ლაპარაკი... ჯიუტად ამბობდა, რომ გაიზრდება, აუცილებლად წავა ჯიჰადისტებთან ერთად საბრძოლველად.“ (L-4)

„არაოფიციალური ინფორმაციით ჩვენთან რამდენიმე რელიგიური დაჯგუფებაა. ერთ-ერთი არის ვაჰაბიტები.“ (L-4)

„კაცმა ქორწინებიდან ხუთ დღეში ჩემთან შემოიტანა განქორწინებაზე სარჩელი... მისი ცოლი რაღაც რელიგიური სექტის წევრი იყო, რომელსაც შეეძლო სექსუალური ურთიერთობის დამყარება ყველა მამაკაცთან, მათ შორის მამამთილთან, მამასთან.“ (L-4)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- აუცილებელია სახელმწიფომ გააძლიეროს პრევენციული და საგანმანათლებლო ღონისძიებების გატარება ახალგაზრდობის რელიგიური ექსტრემიზმისგან დაცვის მიზნით.
- სკოლებსა და მოწყვლად თემებში უნდა შეიქმნას მოზარდებისთვის განკუთვნილი ფსიქოლოგიური და სოციალური მხარდაჭერის მექანიზმები.
- აუცილებელია, წარიმართოს სახელმწიფო სტრუქტურებსა და თემებს შორის ნდობაზე დაფუძნებული თანამშრომლობა.

- აუცილებელია, განათლებისა და შრომის სამინისტროების, სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურისა და ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციების მონაწილეობით, ადრეული პრევენციის პროგრამების შემუშავება და განხორციელება.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

რადიკალიზაციის, თუნდაც იშვიათ შემთხვევებს, შესაძლოა მძიმე შედეგები მოჰყვეს. შესაბამისად, პრიორიტეტი უნდა მიენიჭოს პრევენციული მექანიზმების განვითარების და გაძლიერების პროცესის დაწყებას. ინკლუზიურ განათლებას, მშობელთა ჩართულობას, კულტურულ დიალოგს და თემებში ფსიქოსოციალური მხარდაჭერის სისტემების ჩამოყალიბებას, რაც მნიშვნელოვნად შეამცირებს რადიკალიზაციის რისკებს.

სახელმწიფო პოლიტიკა უნდა ეფუძნებოდეს თემის შიგნით წარმოქმნილი ინიციატივების მხარდაჭერას და მათი აქტიური მონაწილეობის წახალისებას, რაც ყველაზე ეფექტური პასუხია გარე რადიკალური ზეგავლენების წინააღმდეგ საბრძოლველად.

2.2 ინფრასტრუქტურა, სოციალური დახმარება და გავლენის გაფართოება

პრობლემა: რეგიონში მოქმედი უცხოური ორგანიზაციები, განსაკუთრებით თურქული და ირანული წარმოშობის, სხვადასხვა ინფრასტრუქტურული და სოციალური პროექტების მეშვეობით ახდენენ გავლენის გაძლიერებას და მოქმედების არეალის გაფართოებას, რაც შეიძლება შეფასდეს როგორც „რბილი ძალის“ გრძელვადიანი სტრატეგია.

პრობლემის აღწერა: ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ საქართველოს საზღვრისპირა რეგიონებში, მეზობელი ქვეყნების ჰუმანიტარული და საქველმოქმედო ორგანიზაციები სულ უფრო აქტიურად ერთვებიან იმ სოციალური და ინფრასტრუქტურული საკითხების მოგვარებაში, რაც ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ რეგიონებს აწუხებს. მათი მეშვეობით ხდება წყლის სისტემების განახლების, სკოლების, საზოგადოებრივი სივრცეებისა და ობიექტების მოდერნიზაციისა და სხვა ჰუმანიტარული პროექტების განხორციელება. პარალელურად, სხვა ორგანიზაციები სისტემატურად აწვდიან ცალკეულ სოციალურად დაუცველ ჯგუფებს სარემონტო მასალებსა და ყოველდღიური მოხმარების საგნებს. აღნიშნული ინიციატივები, როგორც წესი, თან სდევს კულტურულ, ლინგვისტურ ან სიმბოლურ კომპონენტებს, რაც მათ ანიჭებს არა მხოლოდ ჰუმანიტარულ, არამედ იდეოლოგიურ წონასაც. სახელმწიფო და მუნიციპალური სტრუქტურების სუსტი ჩართულობის პირობებში, ადგილობრივი მოსახლეობა ხშირად სწორედ ამ უცხოურ დახმარებას აღიქვამს რეალურ და ხელმისაწვდომ რესურსად. ამგვარ კონტექსტში მნიშვნელოვნად იზრდება ბუნდოვანება იმ ზღვარს შორის, სად სრულდება ჰუმანიტარული მისია და სად იწყება პოლიტიკური პოზიციონირება.

შედეგი: მოსახლეობაში ყალიბდება შთაბეჭდილება, რომ უცხოური ჰუმანიტარული ორგანიზაციები გაცილებით ეფექტიანად და სწრაფად რეაგირებენ ადგილობრივ საჭიროებებზე, ვიდრე სახელმწიფოს შიდა ინსტიტუციური მექანიზმები. ეს ზრდის დონორი ქვეყნების მიმართ ნდობას, სიმპათიას და ღიაობას მათი კულტურისა თუ ღირებულებების მიმართ. თუ სახელმწიფო ვერ შესთავაზებს მოსახლეობას სისტემურ, თანმიმდევრულ და მდგრად ალტერნატივას, გრძელვადიან პერსპექტივაში შესაძლებელია გაღრმავდეს სიმბოლური და ემოციური კავშირი გარე მოთამაშეებთან მიმართებაში, რაც მეტად გაართულებს ინტეგრაციის სახელმწიფო პოლიტიკის განხორციელებას.

ციტატები:

„მაგალითად, ისინი ეხმარებიან ადგილობრივ მოსახლეობას წყალგაყვანილობის სისტემების მოწყობაში. თუმცა, პროექტის დასრულების შემდეგ წყაროსთან აუცილებლად

უნდა განთავსდეს დონორი ქვეყნის ლიდერის სურათი ან სხვა სიმბოლური ნიშანი...“ (Exp. M.Ar.)²⁶

„თავიდან გაზის საფასურს არ ითხოვდა, ეს ვიცი. პირველი მილი ერთ-ერთ აზერბაიჯანულ სოფელში იყო შეყვანილი, ქართული სოფლების გვერდის ავლით. ქართულ სოფლებში გამრიცხველიანება და გაზის შეყვანა 5-6 წლის შემდეგ მოხდა.“ (L-4)

„პერიოდულად, თვეში ერთხელ ან ორ თვეში ერთხელ, შემოაქვთ სარემონტო და სამშენებლო მასალები, რომლებიც უფასოდ რიგდება ან ფასდაკლებით იყიდება. მიღებული თანხა შეჭირვებულთა დახმარებას ხმარდება. ჰუმანიტარული ორგანიზაციების საფარქვეშ საკმაოდ აქტიურად მოქმედებენ რეგიონებში [სამეზობლო ქვეყნები. (Exp. M.Ar.)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- აუცილებელია სახელმწიფო უწყებებისა და მუნიციპალიტეტების აქტიური მონაწილეობა კრიტიკული ინფრასტრუქტურული პროექტების დაგეგმვასა და განხორციელებაში, რათა შეიქმნას გარე მხარდაჭერის რეალური და კონკურენტუნარიანი ალტერნატივა.
- მუნიციპალიტეტებმა და ადგილობრივმა თვითმმართველობებმა თემთან ერთად უნდა შეიმუშაონ თანაპარტნიორული პროექტები, რომლებიც აისახება მოსახლეობის უშუალო საჭიროებებზე და განამტკიცებს ნდობას ადგილობრივი მმართველობის მიმართ.
- აუცილებელია გაძლიერდეს კომუნიკაცია მოსახლეობასთან, მოქალაქეებს უნდა მიეწოდოს ზუსტი და გასაგები ინფორმაცია არსებული და მიმდინარე პროექტების წარმომავლობის, დაფინანსების წყაროებისა და სტრატეგიული მიზნების შესახებ, გამჭვირვალობა შეამცირებს სპეკულაციებისა და დაშვებების საფუძველს.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

თემის საჭიროებებზე მორგებული ინფრასტრუქტურული ინიციატივები და სოციალური დახმარება ყოველდღიური ყოფის გადამწყვეტ კომპონენტს წარმოადგენს. როდესაც აღნიშნული მხარდაჭერა უცხოური ორგანიზაციებისგან მოდის და თან ახლავს პოლიტიკური სიმბოლიზმი, ის ფუნქციურად ცდება ჰუმანიტარულ ჩარჩოებს და განიხილება როგორც ზეგავლენის ინსტრუმენტი. სახელმწიფოს პასუხისმგებლობაა შექმნას ისეთი სისტემური და მდგრადი მხარდაჭერის მექანიზმები, რომლებიც რეალურად უპასუხებენ ადგილობრივ საჭიროებებს, გაზრდიან სახელმწიფო ინსტიტუტების მიმართ ნდობას და შეამცირებენ გარე გავლენისადმი მოწყვლადობას. მხოლოდ ამ გზით იქნება შესაძლებელი ეროვნული ინტეგრაციის პოლიტიკის თანმიმდევრული და წარმატებული განხორციელება.

2.3. მეზობელი ქვეყნების გავლენის გეოპოლიტიკური კონკურენცია

პრობლემა: მეზობელი სახელმწიფოები ცდილობენ სხვადასხვა სტრატეგიული მექანიზმის გამოყენებით გააძლიერონ გავლენა საქართველოს ეთნიკურ სივრცეში, რაც იწვევს მრავალდონიან კონკურენციას ერთსა და იმავე სოციალურ გარემოში.

პრობლემის აღწერა: რეგიონში მოქმედი სხვადასხვა აქტორი იყენებს სპეციფიკურ მიდგომებს საკუთარი საგარეო პოლიტიკის მიზნების მისაღწევად. ზოგი აქცენტს აკეთებს ისტორიულ-კულტურულ კავშირებზე და ადგილობრივი თემების მიმართ ლოიალობის განმტკიცებაზე, სხვები ფოკუსირდებიან გარკვეული იდეოლოგიური დამკვიდრებების გავრცელებასა და სოციალური ქსელების გაფართოებაზე, ზოგი კი იყენებს ინფრასტრუქტურულ პროექტებს, კულტურულ და საგანმანათლებლო ინიციატივებს რბილი ძალის გასაძლიერებლად. წარსულში ზოგიერთი ჯგუფი ასევე აქტიურად იყო

²⁶ ექსპერტი მამუა არეშიძე

წარმოდგენილი, თუმცა ბოლო წლებში მათი ყოფნა შემცირდა შესაბამისი სამსახურების მიერ გატარებული ზომების შედეგად. ეს სტრატეგიული განსხვავებები იწვევს ინტერესების გადაკვეთას და გავლენისთვის კონკურენციას ერთსა და იმავე ეთნოკულტურულ სივრცეში.

შედეგი: გარე მონაწილეების ჰუმანიტარული, იდეოლოგიური ან კულტურული ინიციატივების გავლენა იწვევს იმას, რომ ეთნიკური თემების ნაწილი სხვადასხვა პოლიტიკური და კულტურული ფაქტორების ზეგავლენის ქვეშ ექცევა. ასეთი სიტუაცია ართულებს სახელმწიფოს შესაძლებლობას, ეფექტიანად და თანმიმდევრულად მართოს შიდა სოციალური და ინტეგრაციული პროცესები გრძელვადიან პერსპექტივაში.

ციტატები:

„საქართველოში ყველა უცხოელს აქვს თავისი ინტერესები...“ (G-4)

„ყველა ქვეყანა დაინტერესებულია გავლენა ჰქონდეს მეზობელზე. მითუმეტეს, როდესაც ეთნიკურად შენი მოსახლეობა მის ტერიტორიაზე ცხოვრობს.“ (G-4)

„ჰუმანიტარული“ ორგანიზაციების აქტივობა ბოლო წლებში შესამჩნევად შემცირდა, რადგან მათ წინააღმდეგ სახელმწიფო საკმაოდ ეფექტურად მოქმედებს. რიგი ქვეყნები სერიოზულ ფინანსურ კრიზისს განიცდის, რის გამოც მსგავსი ორგანიზაციები ვეღარ ახორციელებენ დახმარებას ძველებური მასშტაბით.“ (Exp. M.Ar.)

„ინტეგრაციის პოლიტიკას უნდა მისდევდეს ქვეყანა. აქ, გარდაბანში, „ინტეგრაციის ცენტრი“ არის, რომელიც საზღვარგარეთიდან ფინანსდება და ბავშვებს ქართულს უფასოდ ასწავლიან.“ (G-1)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- სახელმწიფომ უნდა გააძლიეროს სტრატეგიული ანალიზისა და გარე ზეგავლენების მონიტორინგის მექანიზმები, რათა შესაძლებელი გახდეს რეგიონში მიმდინარე პროცესების სიღრმისეული შეფასება და მათზე დროული რეაგირება.
- აუცილებელია საერთაშორისო პარტნიორებთან კოორდინირებული პოლიტიკის შემუშავება, რომელიც ხელს შეუწყობს ეროვნული ინტერესების დაცვას და რეგიონში სტაბილურობის შენარჩუნებას.
- თემის აქტიური მონაწილეობით უნდა დაიგეგმოს და განხორციელდეს ლოკალური ინიციატივები, რომლებიც ორიენტირებული იქნება შიდა მდგრადობის, განათლებისა და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების გაძლიერებაზე და არ იქცევა მხოლოდ გარე მხარდაჭერის იმიტაციად.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

რეგიონში მოქმედი მეზობელი ქვეყნების სტრატეგიები განსხვავდება, თუმცა ისინი ერთობლივად ქმნიან მრავალშრიან გეოპოლიტიკურ რეალობას საქართველოს ეთნიკურ სივრცეში. ქართულმა სახელმწიფომ ამ პროცესებზე უნდა მოახდინოს რეაგირება მრავალდონიანი პოლიტიკით, რომელიც მოიცავს არა მხოლოდ უსაფრთხოების ზომებს, არამედ სოციალური, კულტურული და ეკონომიკური მდგრადობის გაძლიერებას. სტაბილურობის უზრუნველყოფის წინაპირობაა სახელმწიფოს მხარდაჭერის სისტემურობა, სიმტკიცე და აღქმადი ეფექტიანობა — ისეთი, რომელიც მოსახლეობისთვის წარმოაჩენს მას როგორც სანდო და რეალურ ალტერნატივას გარე აქტორების ზეგავლენასთან შედარებით.

2.4. საზღვრის ცვლილება და ალაზნის კალაპოტის პრობლემა

პრობლემა: მდინარე ალაზნის კალაპოტის ბუნებრივი ცვლილებების ფონზე, აზერბაიჯანის მხარე სისტემურად ამაგრებს ახალად წარმოქმნილ მიწის ნაკვეთებზე სახელმწიფო საზღვრის ხაზს, მაშინ როდესაც საქართველოს არ გააჩნია ეფექტიანი რეაგირების მექანიზმი. ეს ქმნის ტერიტორიების დაკარგვის რისკს და ამცირებს საზოგადოების ნდობას სახელმწიფოს მიმართ.

პრობლემის აღწერა: ყოველი შემთხვევის შემდეგ, როდესაც მდინარე ალაზანი იცვლის კალაპოტს, აზერბაიჯანული მხარე ოპერატიულად ამაგრებს ახალ ტერიტორიებს ბეტონის კონსტრუქციებით. ქართულ მხარეს არ გააჩნია სწრაფი რეაგირების რესურსები და შესაბამისი მექანიზმები. შედეგად, მიწის ცალკეული მონაკვეთები — მათ შორის კალაპოტის ცვლილებით წარმოქმნილი კუნძულოვანი წარმონაქმნები — ფაქტობრივად გადადის მეზობელი ქვეყნის იურისდიქციის ქვეშ.

საკითხი უკავშირდება არა მხოლოდ გეოფიზიკურ პროცესებს, არამედ სახელმწიფო საზღვრის სამართლებრივად გაურკვეველ დადგენილებას. ამ მხრივ განსაკუთრებით საყურადღებოა ცენტრალურ და ადგილობრივ ხელისუფლებებს შორის კოორდინაციის ნაკლებობა.

კონტექსტი: დავით-გარეჯის სამონასტრო კომპლექსის გარშემო არსებული დავა.

დამატებით, საკითხი კიდევ უფრო მგრძნობიარე ხდება დავით-გარეჯის სამონასტრო კომპლექსის ირგვლივ არსებული ტერიტორიული დავის გამო. ძეგლის ნაწილი, რომელიც მდებარეობს არა-დელიმიტირებულ საზღვარზე, წარმოადგენს ისტორიული და კულტურული თვალსაზრისით განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონე ობიექტს. წვდომის შეზღუდვა, სამონასტრო სივრცის სტატუსის არაერთგვაროვანი ინტერპრეტირება და დემარკაციის პროცესის გაჭიანურება აჩენს საზოგადოებრივ უკმაყოფილებას და შეშფოთებას რელიგიურ და სამეცნიერო წრეებში.

არსებული პრეცედენტები, მოითხოვს საქართველოს სახელმწიფოს მხრიდან, ჰქონდეს მკაფიო და გააზრებული პოლიტიკა ტერიტორიული მთლიანობისა და ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის მიმართულებით.

შედეგი:

- დაუზუსტებელი და დაუცველი საზღვარი არყევს სახელმწიფოს სუვერენიტეტს.
- დროული რეაგირების მექანიზმების არარსებობა პირობებს უქმნის მეზობელ სახელმწიფოს, შექმნას დე ფაქტო სტატუს-კვო და განამტკიცოს პრეტენზიები ახალ ტერიტორიებზე;
- კლებულობს მოსახლეობის ნდობა სახელმწიფო ინსტიტუტებისადმი, რაც ართულებს სოციალური სტაბილურობის შენარჩუნებას სასაზღვრო მუნიციპალიტეტებში.

ციტატები:

„ალაზნის კალაპოტის ცვლილება რეგიონისთვის სერიოზულ პრობლემად რჩება. ყოველი ცვლილების შემდეგ აზერბაიჯანული მხარე სწრაფად ამაგრებს ახალი საზღვრის მონაკვეთს ბეტონის კონსტრუქციებით... ქართულ მხარეს კი ასეთი ცვლილებების დროს შესაბამისი რეაგირება არ აქვს და ამ უმოქმედობის გამო, მიწის გარკვეული მონაკვეთები ფაქტობრივად მუდმივად გადადის აზერბაიჯანის მხარეს, მათ შორის კუნძულებიც, რომლებიც ალაზნის კალაპოტის ცვლილების შედეგად ყალიბდება.“ (Exp. M.Ar.)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- **დროული რეაგირების მექანიზმების შექმნა:** აუცილებელია, სახელმწიფომ უზრუნველყოს შესაბამისი ტექნიკური, საკადრო და ფინანსური რესურსებით აღჭურვილი სტრუქტურების განვითარება, რომლებიც შეძლებენ სწრაფად და ეფექტიანად რეაგირებას ალაზნის კალაპოტის ცვლილებაზე.
- **დელიმიტაციისა და დემარკაციის პროცესის დაჩქარება:** აუცილებელია საერთაშორისო სამართლის პრინციპებზე დაფუძნებული, ორმხრივი დიალოგის საფუძველზე განხორციელებული დელიმიტაცია, რომელიც უზრუნველყოფს სამართლებრივად გამყარებულ საზღვარს.
- **ცენტრალურ და ადგილობრივ დონეებს შორის კოორდინაციის გაძლიერება:** ადგილობრივი თვითმმართველობები უნდა იყვნენ სისტემურად ჩართული

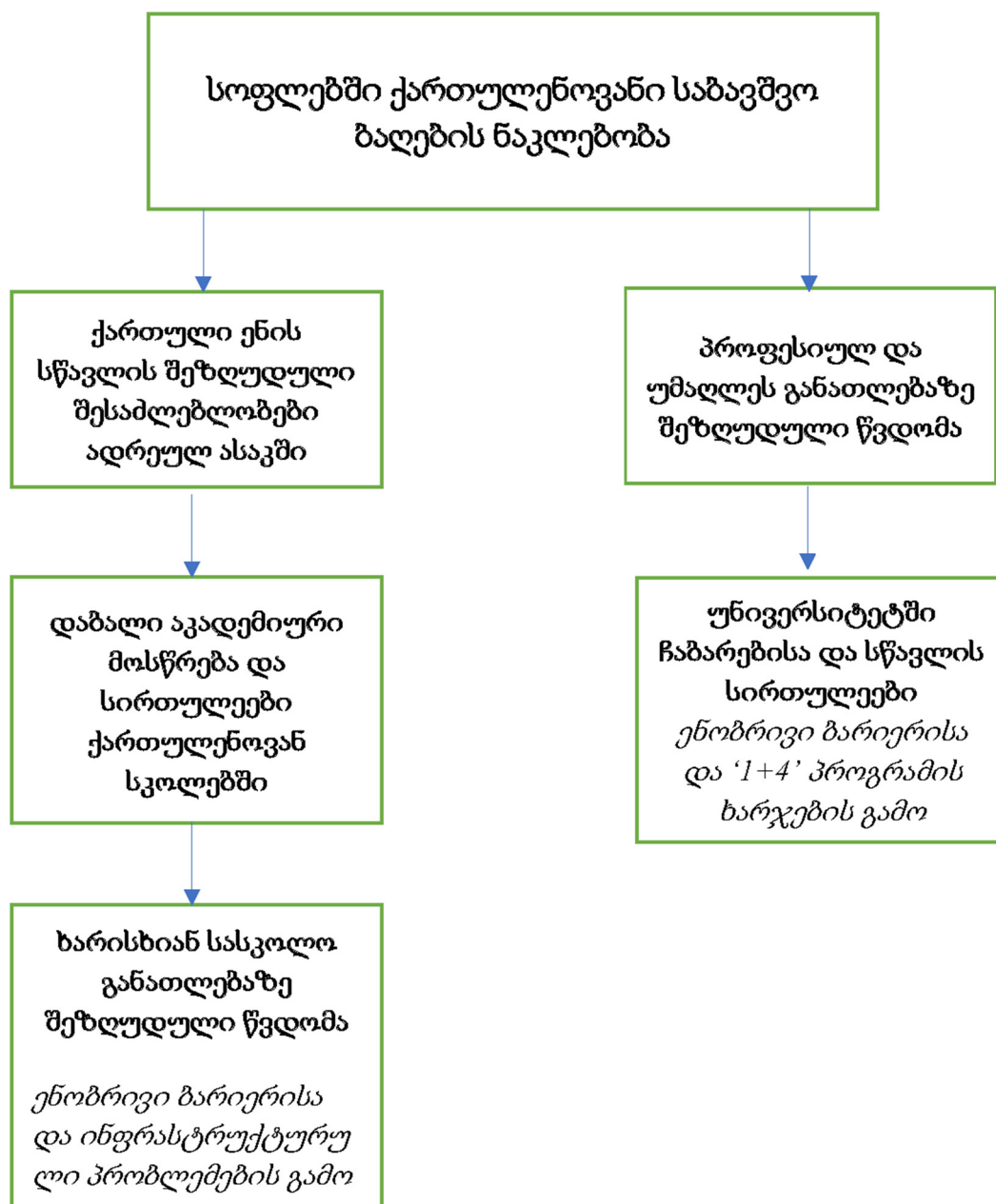
საზღვრისპირა საკითხების მართვაში და მოქმედებდნენ როგორც ადრეული გაფრთხილების მექანიზმის ნაწილი.

- **კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის პრიორიტეტი:** დავით-გარეჯის მსგავს ობიექტებზე სახელმწიფოს პოლიტიკა უნდა ეფუძნებოდეს კულტურული დიპლომატიის სტრატეგიას და საერთაშორისო მხარდაჭერის მობილიზებას მემკვიდრეობის სტატუსის დაცვისთვის.

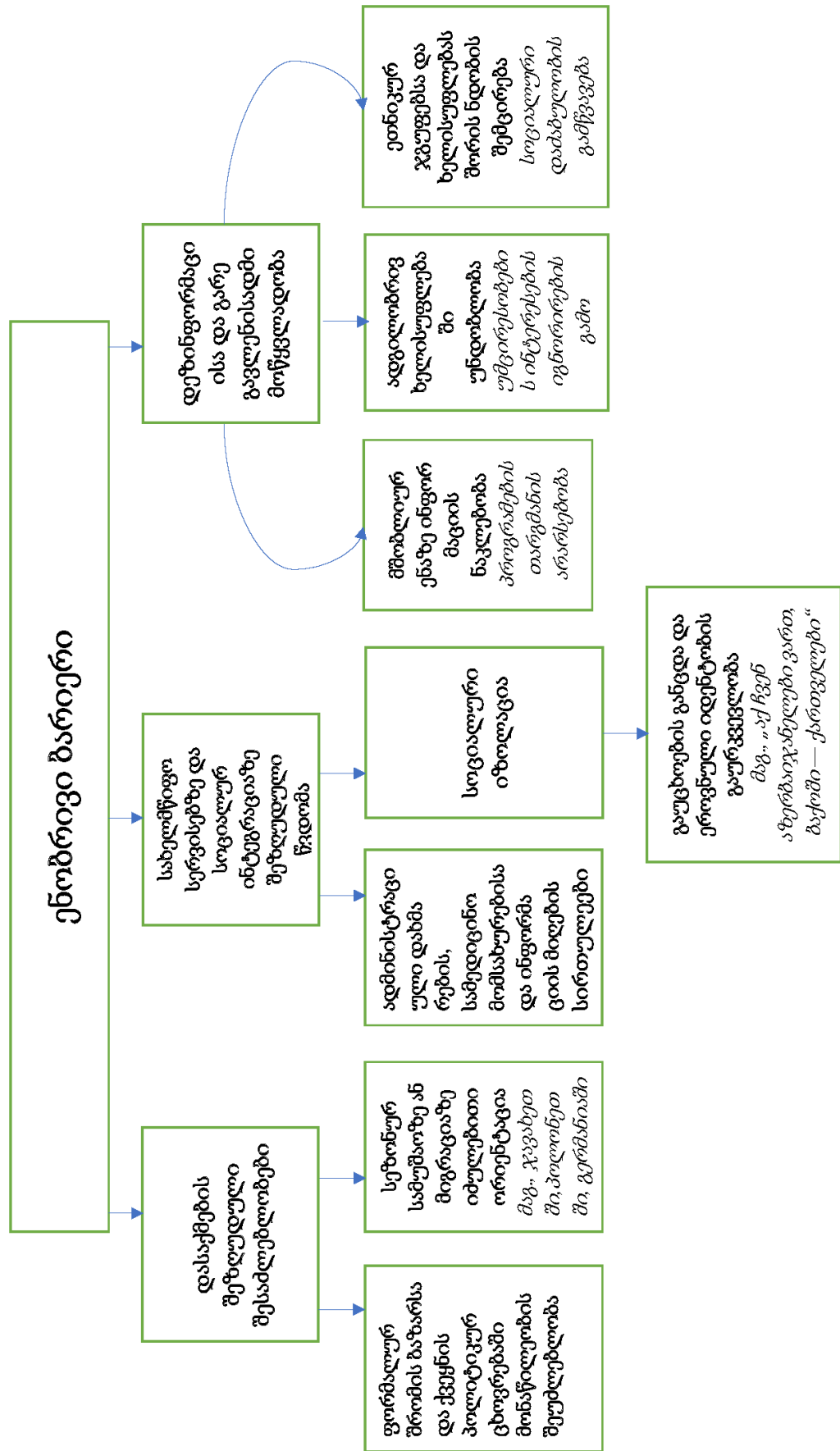
დასკვნები და რეკომენდაციები:

- ბუნებრივი ლანდშაფტის ცვლილება არ უნდა იქცეს სახელმწიფო საზღვრის ცვლილების სამართლებრივ საფუძვლად.
- ქართულმა მხარემ უნდა ჩამოაყალიბოს პროაქტიული პოლიტიკა ტერიტორიული მთლიანობის დასაცავად, განსაკუთრებით სენსიტიურ ზონებში.
- დავით-გარეჯის საკითხი მიუთითებს იმაზე, რომ საჭიროა არა მხოლოდ ფიზიკური, არამედ კულტურული და ისტორიულ-სულიერი სივრცეების დაცვა.
- საზღვრის მენეჯმენტი უნდა დაეყრდნოს მუდმივ მონიტორინგს და თემთან აქტიურ თანამშრომლობას, რათა მოხდეს დროული რეაგირება ყველა ტიპის ცვლილებაზე.
-

მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების სქემა: ეთნიკური უმცირესობებისთვის ენობრივი ბარიერი საქართველოს სასაზღვრო მუნიციპალიტეტებში - 1

მიზნულ-შედეგობრივი კავშირების სქემა: ეთნიკური უმცირესობებისთვის ენობრივი ბარიერი
საქართველოს სასაზღვრო მუნიციპალიტეტებში - 2

*16.1 – ძალადობის ყველა ფორმის შემცირება;
16.2 – ექსპლუატაციის, ტრეფიკინგისა და
ბავშვთა მიმართ ძალადობის აღმოფხვრა.
მდგრადი განვითარების მიზნები*

ძალადობისა და უთანასწორობის
სისტემური სოციალური კრიზისი:
ოჯახური ძალადობა, ადრეული
ქორწინება და ბავშვთა შრომა

ოჯახური ძალადობა, ადრეული ქორწინება და ბავშვთა შრომა არ წარმოადგენს მხოლოდ ერთეული ადამიანების ტრაგედიას, არამედ სისტემური კრიზისის გამოვლინებებია, რომლებიც შიგნიდან აზიანებს საზოგადოების საფუძვლებს. ეს ფენომენები ასახავს ინსტიტუციურ სისუსტეებს, ღრმად ფესვგადგმულ კულტურულ ნორმებსა და სოციალურ უთანასწორობას, რომლებიც თაობიდან თაობაში გადაეცემა, ამყარებს ძალადობის ციკლს და აფერხებს სოციალურ პროგრესს.

სოციალური სტაბილურობისა და უსაფრთხოების უზრუნველყოფა ვერ იქნება მიღწეული მანამ, სანამ რიგი ძირეული გამოწვევები ყოველდღიური ცხოვრების განუყოფელ ნაწილად რჩება. გაეროს მდგრადი განვითარების მე-16 მიზანი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს მშვიდობიანი, სამართლიანი და ინკლუზიური საზოგადოების ჩამოყალიბებას, რომელიც ეფუძნება ძლიერ, გამჭვირვალე და ანგარიშვალდებულ ინსტიტუტებს. თუმცა, როგორ შეიძლება სტაბილურობის უზრუნველყოფა იმ ვითარებაში, როდესაც ათასობით ქალი და ბავშვი კვლავ ცხოვრობს შიშის, ძალადობისა და უსამართლობის პირობებში?

სამი სასაზღვრო მუნიციპალიტეტის მაგალითზე ჩატარებული კვლევა ნათლად აჩვენებს, რომ ოჯახური ძალადობა, ადრეული ქორწინება და ბავშვთა შრომა ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებული სოციალური პრობლემებია. აღნიშნული გამოწვევების იგნორირება იწვევს ღრმა და ხანგრძლივ სოციალურ-ეკონომიკურ ზიანს, რომელიც არა მხოლოდ ინდივიდუალურ დონეზე აისახება, არამედ ასუსტებს მთლიანად საზოგადოების განვითარების პოტენციალს.

- **ოჯახური ძალადობა:** ქალები და ბავშვები განიცდიან ფსიქოლოგიურ, ფიზიკურ და ეკონომიკურ ზეწოლას, რაც არღვევს მათ ფუნდამენტურ უფლებებს და ამცირებს ნდობას სამართლებრივი თუ სოციალური ინსტიტუტების მიმართ;
- **ადრეული ქორწინება:** მოზარდი გოგონები კარგავენ განათლების, პიროვნული განვითარებისა და პროფესიული რეალიზაციის შესაძლებლობას, რაც ზრდის მათ მოწყვლადობას და აღრმავებს გენდერულ უთანასწორობას;
- **ბავშვთა შრომა:** ბავშვებს ეზღუდებათ განათლებისა და სრულფასოვანი განვითარების უფლება, ხშირად ისინი ჩართულნი არიან მძიმე და სახიფათო შრომაში, რაც საფრთხეს უქმნის მათ ჯანმრთელობასა და უსაფრთხოებას.

აღნიშნული გამოწვევები ვერ განიხილება განცალკევებულად, ისინი წარმოადგენს ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებულ სოციალურ მოვლენებს, რომელთა გადაჭრა შესაძლებელია მხოლოდ კომპლექსური, კოორდინირებული და სექტორთაშორისი სტრატეგიული მიდგომით. წინააღმდეგ შემთხვევაში, არასისტემური და არაეფექტიანი პოლიტიკა კიდევ უფრო გააღრმავებს სოციალურ უთანასწორობას და საფრთხეს შეუქმნის ქვეყნის მდგრად განვითარებას.

წინამდებარე თავი მიზნად ისახავს საფუძველი ჩაუყაროს მიზანმიმართულ, რეალისტურ და კონტექსტზე მორგებულ რეკომენდაციებს, რომლებიც მიმართულია ქალებისა და ბავშვების უფლებრივი დაცვის გაძლიერებაზე, სოციალური უსამართლობის დაძლევაზე და ისეთი საზოგადოების ფორმირებაზე, რომელიც ეფუძნება სამართლიანობას, უსაფრთხოებასა და ინკლუზიურობას.

დუმილი აღარ არის გამოსავალი — დადგა დრო გახსნილი დიალოგისა და შედეგზე ორიენტირებული მოქმედების.

1. ოჯახური ძალადობა: სამართლებრივი, სოციალური და ფსიქოლოგიური ასპექტები

1.1 ოჯახური ძალადობის სამართლებრივი მექანიზმები და მათი ეფექტიანობა

პრობლემა მიუხედავად იმისა, რომ ოჯახური ძალადობის წინააღმდეგ მიღებული კანონმდებლობა მნიშვნელოვნად გამკაცრდა და სამართალდამცავი სტრუქტურების რეაგირების ხარისხიც გაუმჯობესდა, პრევენციული ზომები და მსხვერპლთა რეაბილიტაციის მექანიზმები კვლავ სუსტია.

პრობლემის აღწერა: ბოლო წლებში საქართველოში ეტაპობრივად დანერგილია ოჯახური ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლის სამართლებრივი მექანიზმები, მათ შორის, შემაკავებელი ორდერის სისტემა, 24-საათიანი ცხელი ხაზი და სტანდარტიზებული საპოლიციო პროცედურები. მიუხედავად აღნიშნული პროგრესისა, ინსტიტუციური მიდგომა ძირითადად კონცენტრირებულია ძალადობის შემთხვევების გამოვლენასა და დამნაშავეთა დასჯაზე, მაშინ როცა პრევენცია, მსხვერპლთა მხარდაჭერა და გრძელვადიანი რეაბილიტაცია ხორციელდება ფრაგმენტულად, უწყვეტი და სისტემური პოლიტიკის გარეშე.

შედეგი

- **პოლიციის რეაგირება** — ფორმალიზებულია და ოპერატიული, თუმცა ხშირად ვერ უზრუნველყოფს ძალადობის მსხვერპლთა სრულფასოვან მხარდაჭერას.
- **სამართლებრივი ჩარჩო** — ეფექტიანია ძალადობის ფაქტების იდენტიფიკაციისა და სანქცირების თვალსაზრისით, თუმცა არასაკმარისია პრევენციის კუთხით.
- **მსხვერპლის მდგომარეობა** — ძალადობის მსხვერპლები ხშირად მოკლებული არიან ინტეგრირებულ და მდგრად მხარდაჭერის მექანიზმებს, რაც ხელს უშლის მათ რეაბილიტაციას და ზრდის განმეორებითი ძალადობის რისკს.

„პოლიციისთვის ძალიან ადვილია ასეთ დანაშაულზე მუშაობა. არსებობს ადმინისტრაციული ოქმის სტანდარტული ფორმა — შემაკავებელი ორდერი, რომელიც კანონითაა დადგენილი.“ (G-4)

„ამ სფეროში ყველაზე ეფექტურად პოლიცია მუშაობს. ძალადობის შესახებ პროტოკოლის დაწერა მარტივია — არსებობს მზა ფორმა, სადაც მხოლოდ სახელი და გვარი უნდა ჩაწერო.“ (G-4)

„ოჯახური ძალადობის დროს მეზობლები და სხვები ცოტა ხშირად ჩარევენ, ძირითადად ოჯახიდანვე იძახებენ.“ (L-4)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- ჩამოყალიბდეს მსხვერპლთა მხარდაჭერის კომპლექსური მექანიზმები: კრიზისული ცენტრები, ფსიქოლოგიური დახმარება და იურიდიული კონსულტაცია;
- გაძლიერდეს უწყებათაშორისი კოორდინაცია პოლიციას, სოციალურ სამსახურებსა და ჯანდაცვის სტრუქტურებს შორის;
- შეიქმნას სპეციალიზებული პრევენციული პროგრამები და გადამზადების კურსები პოლიციისა და მუნიციპალური სტრუქტურების თანამშრომლებისთვის;
- განვითარდეს პლატფორმები, რომლებიც უზრუნველყოფს ინდივიდუალურ მიდგომას მსხვერპლთან, გათვალისწინებული მათი ოჯახური და კულტურული კონტექსტით.

დასკვნები და რეკომენდაციები

საქართველოში ოჯახური ძალადობის წინააღმდეგ შექმნილი საკანონმდებლო ჩარჩო მართლაც შესაძენვეად გაძლიერდა, თუმცა მისი პრაქტიკული განხორციელება კვლავ ერთმნიშვნელოვნად რეპრესიულ ხასიათს ატარებს და ძირითადად კონცენტრირებულია ძალადობის ფაქტების აღრიცხვასა და დამნაშავეთა დასჯაზე.

- აუცილებელია აქცენტის გადატანა მხოლოდ რეგისტრაციასა და დასჯიდან პრევენციაზე, მსხვერპლთა გაძლიერებასა და რეაბილიტაციაზე;
- სახელმწიფომ უნდა განავითაროს სისტემური მიდგომა, რომელიც სამართლებრივ მექანიზმებთან ერთად გაითვალისწინებს სოციალურ და ფსიქოლოგიურ მხარდაჭერას, რაც უზრუნველყოფს მსხვერპლთა მდგრად დაცვასა და გაძლიერებას.

1.2 სოციალური ტაბუ და შიშები: რატომ არ მიმართავენ ქალები დახმარებას?

პრობლემა: მიუხედავად სამართლებრივი მექანიზმების არსებობისა, ქალთა მნიშვნელოვანი ნაწილი არ მიმართავს სამართლებრივ დაცვის მექანიზმებს, რადგან მათ წინაშე დგას ძლიერი სოციალური ბარიერები — კულტურული ტაბუები, სტიგმა, შიში და ეკონომიკური დამოკიდებულება.

პრობლემის აღწერა: ქალები, რომლებიც ოჯახური ძალადობის მსხვერპლნი არიან, ხშირად არ ითხოვენ დახმარებას, თუმცა იციან თავიანთი უფლებების შესახებ. ტრადიციულ თემებში მოქმედი კულტურული ნორმები და საზოგადოებრივი მოლოდინები მათში იწვევს დანაშაულის გრძნობას, სირცხვილსა და ა.შ. ბევრი ქალი მძიმედ განიცდის ოჯახის დანგრევის, ბავშვების დაკარგვის ან საზოგადოების მხრიდან გარიყვის შიშს. ამას ემატება ის, რომ ქალების ნაწილი ეკონომიკურად დამოკიდებულია ქმარზე ან მისი ოჯახის წევრებზე. შესაბამისად, ისინი უარს ამბობენ საკუთარი უფლებების დაცვაზე და ხშირად აგრძელებენ ძალადობრივ გარემოში ცხოვრებას.

შედეგი

- **ფარული ძალადობა** — ძალადობის შემთხვევების დიდი ნაწილი რჩება დაფარული და არ ხვდება სამართლებრივი რეაგირების სფეროში;
- **ძალადობრივი გარემო** — ბევრი ქალი განაგრძობს ცხოვრებას ძალადობრივ გარემოში, აღიქვამს მას „ოჯახური ყოფის“ გარდაუვალ ნაწილად;
- **სტიგმის ზეგავლენა** — მიუხედავად სამართლებრივი ინსტრუმენტების არსებობისა, მსხვერპლი ერიდება მათ გამოყენებას სტიგმისა და საზოგადოების მხრიდან უარყოფის შიშით.

„სახელმწიფოს მხრიდან ხომ ბევრი რამ გაკეთდა ამ მხრივ, ქალთა უფლებები კანონით დაცულია და ქალთა პრობლემებს ყურადღება ექცევა.“ (G-4)

„ამჟამად მდგომარეობა გაუმჯობესებულია, თუმცა კვლავ მრავალი გამოწვევა რჩება. ტრადიციები და საზოგადოებრივი სირცხვილის განცდა, ოჯახური ძალადობის პრობლემის ღიად განხილვას მნიშვნელოვნად უშლის ხელს.“ (L-3)

„(ქალებს) ეშინიათ, დღემდე იმდენი ქალბატონი დადის თვალჩაღურჯებული და ხმას არ იღებს. უამრავი მიზეზია, ოჯახის დანგრევის ეშინიათ, რომ ბავშვებს ვერ გაზრდის, ქალი ამ შემთხვევაში გარემოების მსხვერპლია.“ (G-4)

„ბევრი მიზეზია, ეშინიათ ოჯახის დანგრევის, რომ ბავშვებს ვერ გაზრდის, გარემოების მსხვერპლია.“ (G-4)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- იწარმოოს საგანმანათლებლო კამპანიები, რომლებიც გააქარწყლებს მითს, თითქოს ძალადობა „ნორმალური“ ურთიერთობის ნაწილია;
- სკოლებსა და თემურ პროგრამებში ინტეგრირდეს მასალები მშვიდობიანი ურთიერთობების, სქესთა თანასწორობისა და ადამიანის უფლებების შესახებ;
- უზრუნველყოს ანონიმური და კონფიდენციალური მხარდაჭერის არხები, რათა შემცირდეს სტიგმის შიში;
- განვითარდეს სოციალური სერვისები და ეკონომიკური მხარდაჭერის მექანიზმები, რაც ქალებს მისცემს ფინანსური დამოუკიდებლობის შესაძლებლობას.

დასკვნები და რეკომენდაციები: სამართლებრივი მექანიზმების არსებობა მნიშვნელოვანია, თუმცა არასაკმარისია საზოგადოებრივი აღქმის ცვლილების გარეშე.

- სოციალური ტაბუები, შიში და ეკონომიკური დაუცველობა მნიშვნელოვნად აფერხებს ქალების მიერ დახმარების მიღების გზების ძიებას;
- განათლების, ინფორმირებისა და სტიგმის აცილების პროგრამები უნდა გაძლიერდეს, განსაკუთრებით თემების დონეზე;
- მხარდაჭერის ინიციატივები უნდა იყოს ადაპტირებული კულტურულ კონტექსტსა და რეალურ ბარიერებთან შესაბამისობაში, რომელთა წინაშეც დგანან ოჯახური ძალადობის მსხვერპლები.

1.3 შემაკავებელი ორდერის გამოყენების წინააღმდეგობები

პრობლემა: მიუხედავად იმისა, რომ შემაკავებელი ორდერის მექანიზმი ფართოდ გამოიყენება, ცალკეულ შემთხვევებში ეს პროცედურა ფორმალურად ხორციელდება, რაც არ ითვალისწინებს კონკრეტული ოჯახის თავისებურებებს. მსგავსი მიდგომა, განსაკუთრებით მცირე თემებში, შესაძლოა უარყოფითად აისახოს როგორც მსხვერპლზე, ისე მოძალადეზე და მთლიანად ოჯახურ გარემოზე.

პრობლემის აღწერა: შემაკავებელი ორდერი წარმოადგენს მნიშვნელოვანი სამართლებრივ ინსტრუმენტს, რომელიც საშუალებას იძლევა განხორციელდეს მოძალადის ოპერატიულად იზოლირება მსხვერპლისგან. თუმცა, ორდერის ავტომატური გაცემის პრაქტიკა, ოჯახის შიდა მდგომარეობის, ურთიერთობების ან შესაძლო რეაბილიტაციის პერსპექტივების გათვალისწინების გარეშე, ხშირად იწვევს არა მხოლოდ ძალადობრივი ურთიერთობის გამწვავების, არამედ ზოგადად ოჯახური სტრუქტურის დანგრევის საშიშროებას. ამასთან, მსხვერპლი ხშირად მალავს იმ ფაქტს, როდესაც ორდერის მქონე მოძალადე ხელახლა ჩნდება, და არ ატყობინებენ ამის თაობაზე პოლიციას, რაც ზრდის განმეორებითი ძალადობის რისკს. პოლიციისა და სოციალური მომსახურების თანამშრომლების რაოდენობა და რესურსები კი ზოგიერთ მუნიციპალიტეტში არ არის საკმარისი, ან საერთოდ არ არსებობს. ასეთ პირობებში, როდესაც არ არის სისტემური სოციალური და ფსიქოლოგიური მხარდაჭერა, შემაკავებელი ორდერის გაცემის მექანიზმი ხშირად იძენს მხოლოდ რეპრესიულ ხასიათს და ვერ უზრუნველყოფს პრობლემის თანმიმდევრულ მოგვარებას.

შედეგი

- **იზოლაციის შედეგი** — ხდება მოძალადის იზოლირება, მაგრამ მსხვერპლი ხშირად რჩება მხარდაჭერის გარეშე;
- **განმეორებითი ძალადობა** — მსხვერპლის მიერ მოძალადის ოჯახში დაბრუნების დაფარვა და მონიტორინგის არარსებობა ზრდის განმეორებითი ძალადობის რისკს;
- **ოჯახური კრიზისი** — ცალკეულ შემთხვევებში ოჯახი ვარდება სოციალურ და ეკონომიკურ კრიზისში;
- **თემის წინააღმდეგობა** — თემებში ჩნდება წინააღმდეგობა. შემაკავებელი ორდერი აღიქმება როგორც გარე ჩარევა, რაც არღვევს ადგილობრივ თანაცხოვრების წესებს.

„ყოველგვარი სახის ოჯახური ძალადობა ჩემთვის მიუღებელია, მაგრამ როდესაც ოჯახში ხდება ძალადობა, თუნდაც შელაპარაკება, ეს არ ნიშნავს, რომ ადამიანი ციხეში უნდა ჩასვა. ამან შეიძლება იმ ოჯახისთვის უფრო ცუდი რამ მოიტანოს. ფაქტობრივად ოჯახს ანგრევ.“
(G-1)

„ახლა გაიზარდა პატიმრების რიცხვი. უმეტესად ოჯახურ ძალადობაზე იხდიან სასჯელს.“
(G-1)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- შემაკავებელი ორდერის გაცემამდე, სოციალური მუშაკებისა და ფსიქოლოგების ჩართულობით, უნდა შემუშავდეს ინდივიდუალური შეფასების მექანიზმი.

- გაძლიერდეს მონიტორინგის სისტემა — პოლიციამ და სოციალური მუშაკებით დაკომპლექტებულმა გუნდებმა რეგულარულად შეამოწმონ შემაკავებელი ორდერის შესრულება და მსხვერპლის მდგომარეობა;
- შემაკავებელი ორდერის გაცემისთანავე მსხვერპლს უნდა აღმოუჩინონ კომპლექსური მხარდაჭერა: დროებითი საცხოვრებელი, მატერიალური დახმარება და კონსულტაციები.
- შემუშავდეს დამატებითი ზომები — არა მხოლოდ დასჯა, არამედ სავალდებულო თერაპია მოძალადეებისთვის, როდესაც აღდგენის პერსპექტივა არსებობს.
- შეიქმნას უკუკავშირის არხები ქალებისთვის, რათა ორდერი აღიქმებოდეს არა როგორც იზოლაცია, არამედ როგორც დაცვისა და აღდგენის გზა.

დასკვნები და რეკომენდაციები

- შემაკავებელი ორდერი რჩება ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლის მნიშვნელოვან ინსტრუმენტად, თუმცა მოითხოვს მოქნილობასა და ინდივიდუალურ მიდგომას;
- რეპრესიული ზომა მხარდაჭერის გარეშე შეიძლება საზიანო აღმოჩნდეს როგორც მსხვერპლისთვის, ისე მთლიანად ოჯახისთვის;
- აუცილებელია სამართლებრივი მექანიზმის პარალელურად განვითარდეს სოციალური და ფსიქოლოგიური მხარდაჭერის სისტემა;
- შემაკავებელი ორდერის გამოყენება უნდა მოექცეს ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლის სისტემურ პოლიტიკაში და არ დარჩეს იზოლირებულ ინსტრუმენტად.

1.4 სახელმწიფოს მიერ განხორციელებული ზომები და მათი შეზღუდვები

პრობლემა: მიუხედავად იმისა, რომ ოჯახური ძალადობის წინააღმდეგ არსებული კანონმდებლობა ბოლო წლებში მნიშვნელოვნად გამკაცრდა, მსხვერპლთა სოციალური დაცვის მექანიზმები, განსაკუთრებით რეგიონებში, კვლავ სუსტია. ქალებს ხშირად არ აქვთ წვდომა გრძელვადიან და სისტემურ მხარდაჭერაზე, რაც ძალადობრივი გარემოს დატოვებისა და უსაფრთხო ცხოვრების გაგრძელების რეალურ შესაძლებლობას მისცემდა.

პრობლემის აღწერა: ბევრი ქალი იძულებულია დარჩეს მოძალადესთან ერთად არა სამართლებრივი მექანიზმების უქონლობის, არამედ სიცოცხლისთვის საჭირო ალტერნატივის არქონის გამო. სოფლის თემებში რთულია თავშესაფრების კონფიდენციალურად ფუნქციონირება, იქ მცხოვრებთა შორის მჭიდრო სოციალური კავშირები, რეპუტაციული ზეწოლა და ტრადიციული მოლოდინები ქალს პრაქტიკულად უკარგავს თავისუფალი არჩევანის შესაძლებლობას. ამას ემატება ეკონომიკური შეზღუდვები და იმ მშობლიურ ოჯახში დაბრუნების სირთულე, რომელიც ხშირად თავადვე წარმოადგენს ძალადობრივი წარსულის ნაწილს. შესაბამისად, აუცილებელია, თანამედროვე კანონმდებლობის ეფექტიანი გამოყენება, მათ შორის, ქალთა საკუთრებისა და მემკვიდრეობის უფლებების დაცვა, რაც მათ ეკონომიკურ დამოუკიდებლობას შეუწყობდა ხელს.

შედეგები:

- ქალები ხშირად რჩებიან სახიფათო და ძალადობრივ გარემოში, რადგან ვერ ხედავენ გამოსავალს;
- სამართლებრივი გარანტიები პრაქტიკაში ვერ უზრუნველყოფს რეალურ დაცვას;
- უსახლკარობის, ფინანსური სირთულეებისა და სოციალური მხარდაჭერის ნაკლებობის შიში ქალებს კიდევ უფრო დაუცველს ხდის.

ციტატები:

„თავშესაფრები რეგიონებში ვერ იმუშავებს: ყველა ყველაფერი იცის. ვერ დამალავ...“ (G-4)
„აუცილებელია, რომ ქალთა თავშესაფრებმა მსხვერპლს შესთავაზონ არა მხოლოდ დროებითი საცხოვრებელი, არამედ გრძელვადიანი მხარდაჭერა – მათ შორის განათლება, პროფესიული გადამზადება და დასაქმების ხელშეწყობა.“ (L-3)

„ყველა გოგონამ იცის, რომ თუ გაშორდები და დავბრუნდები, ძმის ქონებაში დავბრუნდები და არა მამაჩემის სახლში.“ (G-4)

„მე ჩემი სახლი რომ არ მქონოდა, ნამდვილად არ წამოვიდოდი (ქმრის ოჯახიდან).“ (G-4)

„ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტორია ქალთა გაძლიერება.“ (L-3)

„ერთ-ერთმა მსხვერპლმა, რომელმაც თავშესაფარში მიიღო დახმარება, მოგვიანებით პროფესია შეისწავლა და დამოუკიდებელი ცხოვრება დაიწყო.“ (L-3)

„მთავარი მიზანია, რომ გოგონებს ჰქონდეთ არჩევანი განათლების, კარიერისა და დამოუკიდებელი ცხოვრების მიმართულებით, რათა მათ შეძლონ საკუთარი მომავლის დამოუკიდებლად განსაზღვრა.“ (L-3)

პრობლემის გადაჭრის გზები:

- რეგიონებში შეიქმნას უსაფრთხო და ფუნქციონალური დროებითი თავშესაფრები ოჯახური ძალადობის მსხვერპლთათვის;
- განვითარდეს ქალთა ეკონომიკური მხარდაჭერის მიზნობრივი მექანიზმები, განსაკუთრებით კრიზისულ ვითარებაში;
- უზრუნველყოფილ იქნას სამართლებრივი დახმარება, ქონებრივი უფლებების დაცვა, ალიმენტის მიღების მექანიზმები და საცხოვრებლის მოპოვების შესაძლებლობა;
- ხელი შეეწყოს გაფართოებულ და ბიოლოგიურ ოჯახებთან თანამშრომლობის გაღრმავებას, ტრადიციული ღირებულებების პატივისცემითა და ქალთა უფლებების, მათ შორის, მემკვიდრეობის უფლების სრული დაცვით, რათა შესაძლებელი გახდეს სოციალური ბარიერების დაძლევის გზით ქალების უსაფრთხო დაბრუნება მშობლიურ გარემოში.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- სამართლებრივი ზომები ვერ იქნება სრულად ეფექტური, თუ არ დაინერგება ძლიერი სოციალური მხარდაჭერის სისტემა;
- სახელმწიფომ პრიორიტეტულად უნდა განიხილოს სოციალური ინფრასტრუქტურის განვითარება, განსაკუთრებით სოფლებსა და მცირე ზომის დასახლებებში;
- ფიზიკური უსაფრთხოების გარანტიები აუცილებლად უნდა იყოს შერწყმული ეკონომიკური და სოციალური მხარდაჭერის სისტემებთან;
- მხოლოდ კომპლექსური, ინტეგრირებული მიდგომა შექმნის რეალურ შესაძლებლობას ქალებისთვის, რომ თავი დააღწიონ ძალადობრივ გარემოს და დაიწყონ დამოუკიდებელი, ღირსეული ცხოვრება.

1.5 ფსიქოლოგიური მხარდაჭერის დეფიციტი

პრობლემა: ოჯახური ძალადობის მსხვერპლ ქალებს, განსაკუთრებით რეგიონებში, პრაქტიკულად არ გააჩნიათ წვდომა კვალიფიციურ ფსიქოლოგიურ დახმარებაზე. მხარდაჭერა ძირითადად კონცენტრირებულია სამართლებრივ ზომებზე, მაშინ როდესაც ფსიქოლოგიური რეაბილიტაცია რჩება სისტემური ყურადღების მიღმა.

პრობლემის აღწერა: ოჯახური ძალადობა არა მხოლოდ ფიზიკურ ზიანს აყენებს, არამედ იწვევს ღრმა ფსიქოლოგიურ ტრავმას, რომლის გადალახვა გრძელვადიან მხარდაჭერას მოითხოვს. რეგიონებში ფსიქოლოგიური მომსახურება იშვიათადაა ხელმისაწვდომი, ხოლო უფასო და კონფიდენციალური სერვისები ფაქტობრივად არ არსებობს. ფსიქოლოგიური რეაბილიტაციის სისტემის არარსებობა ამძიმებს მსხვერპლთა მდგომარეობას, ამცირებს ძალადობრივი გარემოს დატოვების შესაძლებლობას და ზრდის ძალადობის განმეორების რისკს.

შედეგები:

- ქალების მნიშვნელოვანი ნაწილი, ძალადობის შეწყვეტის შემდეგაც, რჩება მძიმე ფსიქო-ემოციური მდგომარეობის ტყვეობაში;

- კვალიფიციური ფსიქოლოგიური დახმარების არარსებობა ართულებს ისეთ კრიტიკულ საკითხებთან გამკლავებას, როგორებიცაა შიში, დანაშაულის გრძნობა და ემოციური დამოკიდებულება მოძალადეზე;
- ფსიქოთერაპიული მხარდაჭერის ნაკლებობა აფერხებს რეაბილიტაციის პროცესს და ამცირებს ნდობას როგორც სამართლებრივი, ისე სოციალური სისტემების მიმართ.

ციტატები:

„ერთადერთი ფსიქოლოგი გვყავს მთელ კახეთში, რომელსაც უამრავი საქმე აქვს და ვერ ასწრებს ყველა შემთხვევის დამუშავებას.“ (L-4)

„ლაპარაკი არ შეუძლიათ, იქით ერთი იბუტება, აქეთ მეორე, დედამთილი და სხვები დაყვავების ნაცვლად ცეცხლზე ნავთს ასხამენ და ოჯახიც ინგრევს, სავალალო მდგომარეობაა.“ (G-4)

„დედა იყო მოსული, რომლის ქალიშვილიც უკვე 17 წლისაა და ქმრის ოჯახში გადავიდა საცხოვრებლად... აქ ისევ წრეზე მივდივართ, ფსიქოლოგი გვჭირდება, სოციალური მუშაკი გვჭირდება, რაც არ გვყავს... ხომ ვინმემ უნდა გამოკვეთოს სასამართლოს სარჩელისთვის, ის გოგონა ძალით წაიყვანეს თუ თვითონ უნდა იმ ოჯახში ყოფნა.“ (L-4)

პრობლემის გადაჭრის გზები:

- ყველა მუნიციპალიტეტი უზრუნველყოფილი უნდა იყოს მინიმუმ ერთი კვალიფიციური ფსიქოლოგით, რომელიც სპეციალიზებულია ოჯახური ძალადობის მსხვერპლებთან მუშაობაში;
- შეიქმნას კრიზისული ცენტრების ქსელი, სადაც ფსიქოლოგიური დახმარება იქნება უფასო, კონფიდენციალური და ხელმისაწვდომი;
- სოციალური მუშაკები გადამზადდნენ ფსიქოლოგიური მხარდაჭერის საბაზისო უნარებში და გადამისამართების სტანდარტულ პროცედურებში.
- განვითარდეს დისტანციური ფსიქოლოგიური სერვისები, მათ შორის ონლაინ კონსულტაციები, განსაკუთრებით შორეული და მიუწვდომელი სოფლების მოსახლეობისთვის.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- ფსიქოლოგიური დახმარების გარეშე მსხვერპლი ხშირად რჩება ძალადობის შემდგომი ტრავმის მარწმუნებში და ვერ ახერხებს სრულფასოვან რეაბილიტაციას;
- ფსიქოთერაპია უნდა გახდეს სახელმწიფოს მიერ მხარდაჭერილი სოციალური დაცვის სისტემის განუყოფელი ნაწილი, როგორც კრიზისულ, ისე გრძელვადიან პერსპექტივაში;
- აუცილებელია სისტემაში ინტეგრირდეს ბავშვთა ფსიქოლოგიური მხარდაჭერის სერვისები, როგორც ძალადობის პირდაპირი მსხვერპლთათვის, ისე მოწმეებისთვის;
- ფსიქოლოგიურ მომსახურებაზე წვდომა უნდა წარმოადგენდეს სოციალური დაცვის ფუნდამენტურ ელემენტს და არა პრივილეგიას.

1.6 ალკოჰოლის მოხმარება და ძალადობის ფაქტორები

პრობლემა: ალკოჰოლის მოხმარება მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ოჯახური ძალადობის გამწვავებაზე, განსაკუთრებით სოფლის თემებში, სადაც ის ხშირად აღიქმება როგორც ყოველდღიური ცხოვრების ჩვეულებრივი ნაწილი. ამ პრაქტიკის ნორმალიზება ართულებს ძალადობის პრევენციას და მასზე ადეკვატურ რეაგირებას.

პრობლემის აღწერა: ალკოჰოლის მოხმარება, განსაკუთრებით მამაკაცებში, ხშირად აღიქმება არა მხოლოდ როგორც ყოველდღიური ჩვევა, არამედ როგორც სოციალური ან რიტუალური პრაქტიკა (მაგალითად, „ორი-სამი ჭიქა“ სამუშაო დღის ბოლოს). ეს პრაქტიკა, რომელიც თემში ხშირად „ნორმად“ მიიჩნევა, ხდება ოჯახური ძალადობის გამწვავების ერთ-ერთი მიზეზი. ეკონომიკური არასტაბილურობა, სამუშაოს ნაკლებობა და სტრესი,

ალკოჰოლის მოხმარებასთან ერთად, ქმნის გარემოს, რომელიც ხელს უწყობს ქალებისა და ბავშვების მიმართ ძალადობას.

შედეგები:

- ალკოჰოლი აძლიერებს აგრესიულ ქცევას და იწვევს ფიზიკური ძალადობის შემთხვევებს.
- ქალებს ხშირად არ შეუძლიათ სიტუაციაზე გავლენის მოხდენა შიშის, ეკონომიკური დამოკიდებულებისა და საზოგადოებრივი ზეწოლის გამო.
- საზოგადოებაში არსებობს ტოლერანტობა / შემწყნარებლური დამოკიდებულება ნასვამ მდგომარეობაში ჩადენილი ძალადობის მიმართ, რომელიც ხშირად განიხილება როგორც „დროებითი“ პრობლემა, „გამართლებული“ თანამედროვე რეალობის მრავალი გასაჭირით: უმუშევრობა, ეკონომიკური არასტაბილურობა, სტრესი...

ციტატები:

„მუშახელი, რომელიც ვენახში მუშაობს, დღეში 50 ლარს იღებს, მაგრამ საღამოს ეს ფული სასმელში იხარჯება, რაც ოჯახურ პრობლემებს იწვევს.“ (L-2)

„გურჯაანში, ყვარლის სოფლებსა და ზოგადად კახეთის რეგიონში, გავრცელებულია "ორი-სამი ჭიქის" ტრადიცია, რაც ხშირად უფრო დიდ პრობლემად იქცევა. შედეგად, ოჯახებში ჩხუბი და ძალადობა ხშირია.“ (L-2)

პრობლემის გადაჭრის გზები:

- შეიქმნას მამაკაცებსა და მოზარდებზე ორიენტირებული სპორტული და საგანმანათლებლო (მაგალითად, IT ტექნოლოგიების სფეროში) ცენტრები,
- სათემო ორგანიზაციების ჩართულობით განხორციელდეს საინფორმაციო კამპანიები, რომლებიც ხაზს გაუსვამს ალკოჰოლის მოხმარებასა და ოჯახურ ძალადობას შორის კავშირს.
- ალკოჰოლზე დამოკიდებულების საკითხები ჩაირთოს სოციალური დახმარების კონსულტაციებისა და ფსიქოლოგიური მხარდაჭერის სისტემაში.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- ალკოჰოლის ჭარბი მოხმარება მხოლოდ სამედიცინო ან სოციალური გამოწვევა არ არის, ის მნიშვნელოვანწილად უწყობს ხელს ოჯახური ძალადობის წარმოშობასა და გამწვავებას;
- ოჯახურ ძალადობასთან ბრძოლა არ უნდა ხდებოდეს მხოლოდ სამართლებრივი გზით, აუცილებელია კომპლექსური მიდგომა, რომელიც მოიცავს ფსიქოლოგიურ, სოციალურ და საგანმანათლებლო კომპონენტებს;
- აუცილებელია ადგილობრივ თემებთან აქტიური მუშაობა, რათა შეიცვალოს ძალადობისადმი შემწყნარებელი დამოკიდებულება, მათ შორის ალკოჰოლის ზეგავლენით განპირობებული ძალადობრივი ქცევებისადმი;
- განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს იმ ოჯახებს, სადაც ძალადობა პერიოდულად მეორდება ალკოჰოლის ზემოქმედების ქვეშ. ასეთი ოჯახები საჭიროებენ მიზნობრივ მონიტორინგს, პროფილაქტიკურ ჩარევასა და ინტენსიურ მხარდაჭერას.

1.7 ოჯახური ძალადობის საზოგადოებრივი აღქმა და ტოქსიკური მენტალიტეტი

პრობლემა მდგრადი კულტურული სტერეოტიპები და ძალადობისადმი შემწყნარებლური დამოკიდებულება, რომელიც თაობიდან თაობაზე გადაეცემა, ოჯახურ ძალადობას სისტემურ პრობლემად აქცევს. ბევრი ქალი ძალადობას აღიქვამს როგორც ოჯახური თანაცხოვრების „ნორმალურ“ ნაწილს, რაც აფერხებს როგორც მათი უფლებების დაცვას, ისე რეაბილიტაციის პროცესს.

პრობლემის აღწერა: ბევრი ქალი, ბავშვობიდანვე იზრდება მორჩილების, საკუთარი აზრის არქონის და უპირობო მოთმინების მენტალურ გარემოში. საზოგადოებრივი მოლოდინი

აყალიბებს სტერეოტიპს, თითქოს ქალმა უნდა აიტანოს სირთულეები „ბავშვების, ოჯახის კეთილდღეობის ან უფროსების გულისთვის“, წინააღმდეგობა კი აღიქმება როგორც ნორმიდან გადახვევა. ეს მენტალური შაბლონი, რომელიც ხშირად თავად დედებისა და ბებიების მიერ გადაიცემა შემდეგ თაობებს, ხელს უწყობს ძალადობრივი მოდელების შენარჩუნებას, რაც ართულებს როგორც პრევენციას, ისე ცნობიერების ამაღლებას.

შედეგები

- საზოგადოებაში ყალიბდება ტოლერანტობა ოჯახში არსებული დამცირების, აგრესიისა და უთანასწორობის მიმართ;
- ქალები არ მიმართავენ სამართლებრივ მექანიზმებს, რადგან ძალადობას აღიქვამენ როგორც ცხოვრების ჩვეულებრივ და გარდაუვალ ნაწილს;
- ძალადობრივი აზროვნების მექანიზმი გადაეცემა მომავალ თაობებს, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, როდესაც უფროსი თაობის წარმომადგენელი ამართლებს რძალზე ზეწოლას „საკუთარი წარსული გამოცდილების“ საფუძველზე, რაც კიდევ უფრო ამყარებს ძალადობის კულტურულ ლეგიტიმაციას.

ციტატები

„ითმენ ღალატს, იგნორირებას, ცემა-ტყეპას, დედამთილის უაზრო საქციელს, რომ ის არის უფროსი... როგორ შეიძლება ასე გაამართლო, რომ მეც ასე ვიყავი...“ (G-4)

„ჩვენ, ქალები, ამ მსხვერპლის პოზას კარგად ვირგებთ, მერე შვილებს ხომ უნდა დავაყვედროთ, რომ თქვენს გამო ამდენი მოვითმინე.“ (G-4)

„ზოგიერთმა მოზარდმა ტრენინგი უარყოფითად მიიღო და ჩათვალა, რომ განხილული თემები ტრადიციული ღირებულებების წინააღმდეგ იყო მიმართული. ახალგაზრდა ბიჭმა პირდაპირ გამოთქვა პროტესტი: “რატომ გვირევთ ტრადიციებში?” (L-3)

„ჩემი და სახლიდან არ გადის, თუ ქმარს არ დაეკითხება... ქმარმა ასე დააყენა საქმე, რომ თავისი თვითშეფასება გაზარდოს...“ (G-4)

„ჩემთან ერთი აზერბაიჯანელი ქალი მოდის, ქალ-ვაჟი ჰყავს. მეუბნება: ბიჭი არ სწავლობს — ჯანდაბას, ოღონდ საქმეში ჩაერთოს, მაგრამ გოგონამ აუცილებლად უნდა ისწავლოს, სამედიცინოზე ჩააბაროს, ექიმი გამოვიდეს, რომ თავი ღირსეულად ერჩინოს და არავისზე იყოს დამოკიდებული. თუ ვინმემ მოიტაცოს, მთელ სახლს ავაფეთქებო. არიან ასეთი მშობლები — ცოტანი, მაგრამ სწორედ ისინი ქმნიან ახალ მოდელს, რომელსაც სხვებიც აჰყვებიან.“ (L-4)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- უნდა შეიქმნას საგანმანათლებლო პროგრამები გენდერული თანასწორობისა და არამძალდობრივი ურთიერთობის შესახებ, როგორც ქალებისთვის, ისე მამაკაცებისთვის;
- სკოლებსა და სათემო ინიციატივებში უნდა ინტეგრირდეს საკითხები თვითშეფასების, პირადი საზღვრების და ურთიერთპატივისცემის შესახებ;
- უნდა გაძლიერდეს ქალთა მხარდამჭერი ჯგუფები და უსაფრთხო სივრცეები, სადაც შესაძლებელი იქნება ძალადობაზე ღიად საუბარი;
- უნდა წახალისდეს ძალადობა გადატანილი ქალების გამოცდილების გაზიარება (ანონიმურად ან მხარდამჭერ ფორმატში), რაც ხელს შეუწყობს საზოგადოებრივი სტიგმის შემცირებას და პრობლემისადმი ახალი აღქმის ჩამოყალიბებას.

დასკვნები და რეკომენდაციები

- კულტურულ ნორმებს გადამწყვეტი როლი აქვს ოჯახური ძალადობის შენარჩუნებასა და გადაცემაში;
- აუცილებელია მოთმინების, როგორც ქალის ღირსების ნიშნის, დეკონსტრუქცია და ოჯახურ კონტექსტში ქალის როლის მნიშვნელობის ხელახალი გააზრება;

- პრევენციული მუშაობა უნდა მოიცავდეს უფროსი თაობის წარმომადგენლებთან კომუნიკაციას, რომლებიც ხშირად უნებლიედ აგრძელებენ ძალადობრივი ქცევის მოდელების მემკვიდრეობითობის გამყარებას;
- რეალური ცვლილება მხოლოდ მაშინ გახდება შესაძლებელი, როდესაც მოხდება საზოგადოებრივი განწყობების ფუნდამენტური ტრანსფორმირება.

ზოგადი დასკვნები

1. სამართლებრივი მექანიზმების გაუმჯობესება და მათი ეფექტურობა

საქართველოში ოჯახური ძალადობის წინააღმდეგ მიმართული კანონმდებლობა მნიშვნელოვნად გამკაცრდა, რაც ხელს უწყობს სამართლებრივი რეაგირების გაძლიერებას. თუმცა, პრევენციისა და რეაბილიტაციის მექანიზმები კვლავ სუსტ რგოლად რჩება, რაც ზღუდავს სისტემის ეფექტურობას და მის რეალურ გავლენას ძალადობის შემცირებაზე.

2. სოციალური ტაბუები და შიში

მიუხედავად არსებული სამართლებრივი ჩარჩოსა, მსხვერპლთა მნიშვნელოვანი ნაწილი თავს იკავებს მიმართოს სამართალდამცავ ორგანოებს შიშისა და საზოგადოებრივი სტიგმის გამო, რაც მნიშვნელოვნად აფერხებს ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლას.

3. შემაკავებელი ორდერის გამოყენების გამოწვევები

შემაკავებელი ორდერი რჩება ძალადობის შემცირების მნიშვნელოვან ინსტრუმენტად, თუმცა მისი გაცემისას ხშირად არ ხდება ოჯახური კონტექსტის სათანადო გათვალისწინება, რაც იწვევს ახალ სოციალურ გამოწვევებს.

4. სახელმწიფო მხარდაჭერის შეზღუდვები

რეგიონებში კრიზისული თავშესაფრების უკმარისობა, აგრეთვე ფსიქოლოგიური და სოციალური მხარდაჭერის სერვისების არარსებობა ან სუსტი განვითარების დონე, კვლავ წარმოადგენს სერიოზულ დაბრკოლებას ძალადობის მსხვერპლთა დასაცავად.

5. ალკოჰოლის როლი ოჯახურ ძალადობაში

ალკოჰოლის ჭარბი მოხმარება, განსაკუთრებით სოფლის თემებში, გამამწვავებელი ფაქტორია ოჯახური ძალადობის შემთხვევაში. ეს ვითარება საჭიროებს მიზნობრივ პრევენციულ პროგრამებსა და ცნობიერების ამაღლების კამპანიებს.

6. ტოქსიკური საზოგადოებრივი წარმოდგენები

კულტურული სტერეოტიპები და ღრმა ფესვგადგმული ნორმები ხშირად ამართლებენ ძალადობრივ ქცევებს, რაც ხელს უწყობს დესტრუქციული მენტალობის თაობიდან თაობაზე გადაცემას. მსგავსი წარმოდგენების გარდაქმნა საჭიროებს გრძელვადიან განათლებაზე და ცნობიერების ამაღლებაზე დამყარებულ ინტერვენციებს.

ზოგადი რეკომენდაციები

ოჯახური ძალადობა, საქართველოს რეგიონებში, კვლავ რჩება ერთ-ერთ ყველაზე მწვავე და სისტემურად მოუგვარებელ სოციალურ პრობლემად. ინტერვიუებზე დაფუძნებული ანალიზი ცხადყოფს, რომ, მიუხედავად არსებული სამართლებრივი მექანიზმებისა, საზოგადოებაში ღრმა სტრუქტურული, ფსიქოლოგიური და კულტურული ბარიერები აფერხებს როგორც მსხვერპლთა დაცვას, ისე ძალადობის პრევენციის შესაძლებლობებს.

1. სახელმწიფო სტრუქტურებისთვის (ადგილობრივი და ცენტრალური ხელისუფლება) პრევენციული მექანიზმების გაძლიერება

- აუცილებელია პოლიციის, სოციალური და საგანმანათლებლო უწყებების ეფექტური კოორდინაცია ოჯახური ძალადობის პრევენციის უზრუნველსაყოფად;
- უნდა შეიქმნას სპეციალიზებული პროგრამები, რომლებიც ორიენტირებული იქნება ოჯახური კონფლიქტების ადრეულ იდენტიფიკაციასა და პრევენციაზე.

შემაკავებელი ორდერის მოქნილი გამოყენება

- შემაკავებელი ორდერის გაცემისას აუცილებელია ინდივიდუალური ოჯახური კონტექსტის გათვალისწინება, რათა თავიდან იქნას აცილებული ახალი სოციალური გამოწვევები.

სოციალური რეინტეგრაციის მხარდაჭერა

- საჭიროა სოციალურ-ეკონომიკური დახმარების პროგრამების განვითარება, რომლებიც მსხვერპლებს მისცემს ფინანსური დამოუკიდებლობისა და ღირსეული რეაბილიტაციის შესაძლებლობას;
- რეგიონებში უნდა გაიხსნას კრიზისული თავშესაფრები, რომლებიც უზრუნველყოფენ არა მხოლოდ დროებით თავშესაფარს, არამედ ფსიქოლოგიურ და სოციალურ მხარდაჭერას, აგრეთვე კონფიდენციალური გადაყვანის მექანიზმს.

ფსიქოლოგიური დახმარების განვითარება

- რეგიონებში აუცილებელია ფსიქოლოგთა რაოდენობის გაზრდა და მათი სპეციალიზებული მომზადება ოჯახური ძალადობის მსხვერპლებთან მუშაობისთვის;
- ფსიქოლოგიური დახმარების ცენტრები ხელმისაწვდომი უნდა იყოს ყველა მუნიციპალიტეტში, უფასოდ და კონფიდენციალურად.

ალკოჰოლის გავლენის შესახებ ცნობიერების ამაღლება

- საჭიროა საინფორმაციო კამპანიები, რომლებიც საზოგადოებას გააცნობს ალკოჰოლსა და ძალადობას შორის კავშირის საფრთხეებს;
- ალკოჰოლზე დამოკიდებული პირებისთვის რეაბილიტაციის პროგრამები უნდა გაფართოვდეს და გახდეს ხელმისაწვდომი რეგიონულ დონეზე.

პოლიციის თანამშრომლების კვალიფიკაციის ამაღლება

- სამართალდამცავმა უწყებებმა უნდა უზრუნველყონ პოლიციის თანამშრომლების გადამზადება ოჯახური ძალადობის სპეციფიკისა და მსხვერპლებთან მგრძნობიარე კომუნიკაციის უნარების განვითარების მიმართულებით.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის (CBO)

საზოგადოებრივი ცნობიერების ამაღლება

- თემებში რეგულარულად უნდა ჩატარდეს საინფორმაციო კამპანიები, რომლებიც გააცნობს მოსახლეობას ძალადობის წინააღმდეგ არსებულ კანონმდებლობასა და მხარდაჭერის ხელმისაწვდომ მექანიზმებს;
- აუცილებელია ტრენინგების ჩატარება ქალებისა და ახალგაზრდებისთვის სამართლებრივი უფლებებისა და სოციალური სერვისების შესახებ, მათ გაძლიერებასა და ინფორმირებულობაზე ორიენტაციით.

ქალთა ეკონომიკური გაძლიერება

- სათემო ორგანიზაციებმა უნდა განავითარონ ინიციატივები, რომლებიც ხელს შეუწყობს ქალების ეკონომიკურ დამოუკიდებლობას/გაძლიერებას - მაგ. მცირე ბიზნესის მხარდაჭერის, თვითდასაქმებისა და მეწარმეობის წახალისების გზით.

უფასო იურიდიული და ფსიქოლოგიური დახმარება

- რეგიონებში მოქმედმა არასამთავრობო ორგანიზაციებმა უნდა უზრუნველყონ ძალადობის მსხვერპლთათვის უფასო პროფესიონალური იურიდიული და ფსიქოლოგიური დახმარება, მათ შორის, პირველადი კონსულტაციის და საჭიროების შემთხვევაში გადამისამართების სერვისები.

კრიზისული ცენტრების გახსნა

- აუცილებელია რეგიონებში კონფიდენციალური კრიზისული ცენტრების შექმნა, რომლებიც უზრუნველყოფენ უსაფრთხო, პროფესიონალურ და ჰუმანურ დახმარებას.

კულტურული ნორმები და საგანმანათლებლო პროგრამები

- თემებში საჭიროა ისეთი საგანმანათლებლო ინიციატივების დანერგვა, რომლებიც ეწინააღმდეგება ტრადიციულ ძალადობრივ ნორმებს და პოპულარიზებას უწევს თანასწორობის, ორმხრივი პატივისცემისა და ადამიანის ღირსების მატარებელ ღირებულებებს;
- განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მამაკაცების ჩართვა პრევენციულ ინიციატივებში, რაც ძალადობის შემცირების ერთ-ერთი მთავარი წინაპირობაა.

დასკვნა

ზემოაღნიშნული რეკომენდაციების წარმატებული განხორციელება მოითხოვს ინტეგრირებულ, სისტემურ მიდგომას და სხვადასხვა სექტორის(სახელმწიფო, ადგილობრივი თვითმმართველობა, არასამთავრობო და სათემო ორგანიზაციები), აქტიურ თანამშრომლობას. მხოლოდ ასეთი ერთობლივი ძალისხმევითაა შესაძლებელი ისეთი გარემოს შექმნა, სადაც ოჯახური ძალადობის მსხვერპლები იგრძნობენ თავს დაცულად, ხოლო ძალადობის შემთხვევები დროულად იქნება აღკვეთილი ადრეულ ეტაპზე. ეს არის საერთო პასუხისმგებლობა, რომელიც განსაზღვრავს სამართლიანი, თანასწორი და უსაფრთხო საზოგადოების მომავალს.

2. ადრეული ქორწინება

2.1 სიღარიბე და სოციალურ-ეკონომიკური მოტივები ადრეულ ქორწინებაში

პრობლემა: გოგონების მშობლები ხშირად აღიქვამენ ადრეულ ქორწინებას, როგორც სოციალურ და ეკონომიკურ სირთულეებთან გამკლავების გზას. ქორწინება მათთვის ნიშნავს პასუხისმგებლობის „გადაცემას“ სხვა ოჯახზე, რაც მათი თვალსაზრისით, გარანტირებულად უზრუნველყოფს გოგონას თუნდაც, მინიმალური საარსებო პირობებით.

პრობლემის აღწერა: ეკონომიკური სიძნელეები, სახელმწიფოს მხრიდან არასაკმარისი მხარდაჭერა და სტაბილური შემოსავლის უქონლობა, აჩენს სოციალურ პირობას, რომლის მიხედვითაც ადრეული ქორწინება წარმოჩნდება როგორც რაციონალური გამოსავალი. განათლების სისტემის არაეფექტურობა, დასაქმების შეზღუდული შესაძლებლობები და სიღარიბე ამყარებს შეხედულებას, რომ ქორწინება ერთადერთი ეკონომიკურად გამართლებული ნაბიჯია.

შედეგი

- გოგონებს ხშირად არ ეძლევათ შესაძლებლობა, მიიღონ განათლება და განავითარონ საკუთარი უნარები.
- ადრეული ქორწინება გამოიცხადება მათ მონაწილეობას განათლებასა და შრომით ბაზარზე, რაც ზრდის სიღარიბის რისკს;
- ყალიბდება მანკიერი სოციალური წრე, სადაც სიღარიბე იწვევს სიღარიბეს.

ციტატები

„თუ გოგონაა, გავათხოვებ, რადგან იქ მოუვლიან, ასმევენ და აჭმევენ.“ (G-4)

„ფეისბუქით თუ ინსტაგრამით ეგნობიან და იპარებიან თურქეთში. იქიდან კი აბა უკან ვინ წამოიყვანს, არავინ ლაპარაკობს ამაზე, მალავენ.“ (G-4)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- სახელმწიფო უნდა გააძლიეროს სოციალური დაცვის ინსტრუმენტები იმ ოჯახებისთვის, რომლებიც სიღარიბის ზღვარზე არსებობენ, რათა შემცირდეს ადრეული ქორწინების იძულებითი ხასიათი;

- მოზარდებს უნდა ჰქონდეთ წვდომა ინფორმაციაზე საკუთარი უფლებების, განათლებისა და პროფესიული განვითარების შესაძლებლობების შესახებ;
- თემებში საჭიროა ცნობიერების ამაღლება განათლებისა და კარიერული პერსპექტივების მნიშვნელობის შესახებ, მათ შორის სასკოლო და არაფორმალური საგანმანათლებლო პროგრამების მეშვეობით.

დასკვნები და რეკომენდაციები

- ადრეული ქორწინება არ არის მხოლოდ ტრადიციულ ნორმებზე დაფუძნებული მანკიერი პრაქტიკა, არამედ სოციალურ-ეკონომიკური სისტემის სისუსტეთა პირდაპირი შედეგია;
- პრობლემის დაძლევა შეუძლებელია სოციალური დახმარების სისტემური რეფორმის, განათლებაზე ხელმისაწვდომობის გაზრდისა და ახალგაზრდებისთვის რეალური ალტერნატივების შექმნის გარეშე;
- აუცილებელია ეკონომიკური სტიმულების დანერგვა, რათა ოჯახებმა შვილის მომავალი ადრეულ ქორწინებაში კი არ ეძიონ, არამედ განათლებასა და სრულფასოვან განვითარებაში.

2.2 განათლების სისტემის ხარვეზები და მოზარდთა მოტივაციის ნაკლებობა

პრობლემა: საგანმანათლებლო სისტემა ვერ აკმაყოფილებს თანამედროვე მოზარდების საჭიროებებსა და ინტერესებს. სწავლების მეთოდები, ძირითადად, თეორიულ და არაპრაქტიკულ შინაარსზეა აგებული, რაც არ უწყობს ხელს მოზარდების ჩართულობასა და მოტივაციას. სკოლებს, განსაკუთრებით რეგიონებში, არ გააჩნიათ შესაბამისი რესურსები ისეთი გამოცდილების შესათავაზებლად, რომელიც ახალგაზრდებში განვითარებისა და თვითრეალიზაციის სურვილს გააჩენს. ასეთ პირობებში ბევრი გოგონა მიიჩნევს, რომ სკოლაში დარჩენა არ წარმოადგენს რეალურ პერსპექტივას, რის გამოც ხშირად ადრეულ ქორწინებას ირჩევენ.

აღწერა პრობლემის: საგანმანათლებლო სისტემა ვერ ახერხებს თანამედროვე მოზარდების ინტერესებზე მორგებას. გაკვეთილები არაპრაქტიკული და ცოდნა არაპრაქტიკულია, ხოლო სკოლებს არ გააჩნიათ რესურსი, შესთავაზონ მოზარდებს ისეთი გამოცდილება, რომელიც გაუღვიძებს ინტერესს განვითარებისა და თვითრეალიზაციისკენ. შედეგად, ბევრი გოგონა ტოვებს სკოლას და ქორწინდება, რადგან საზოგადოებაში განათლება არ აღიქმება როგორც რეალური გამოსავალი ან პერსპექტივა.

შედეგი

- სკოლების მიმართ ინტერესის დაკარგვა ხელს უწყობს ადრეულ ქორწინებას.
- მოზარდებში მოტივაციის ნაკლებობა აისახება როგორც აკადემიურ შედეგებზე, ისე პროფესიული განვითარების შესაძლებლობებზე.
- საზოგადოებაში მყარდება წარმოდგენა, რომ განათლება არ წარმოადგენს ღირსეული ცხოვრების აუცილებელ საფუძველს.

ციტატები

„დედ-მამა გვთხოვს, უთხარით ბავშვებს, სკოლაში იარონ. ადრე პირიქით იყო, ჩვენ უნდა გვეთქვა, არ გაათხოვოთ.“ (G-4)

„სკოლა არ არის ბავშვისთვის საინტერესო, როდესაც გაიზრდება გავაგზავნი სამუშაოდ სადმე, ან ჩემთან იმუშავენს მიწაზე.“ (G-4)

„თუ გოგონაა, გავათხოვებ, რადგან იქ მოუვლიან, ასმევენ და აჭმევენ. ჩვენთან ძირითადად ადრეული ქორწინების მიზეზები არის ზუსტად ეს და არა ძველი ტრადიციები.“ (G-4)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- სკოლებში გაძლიერდეს ინტეგრირებული სწავლების პრაქტიკული და ინტერაქციული მეთოდები, მაგალითად, პროექტზე დაფუძნებული სწავლება.

- სახელმწიფომ და ადგილობრივმა ხელისუფლებებმა უზრუნველყონ მოზარდების პროფესიული ორიენტაციის პროგრამები, მათ შორის კარიერული კონსულტირება.
- გოგონებმა მიიღონ ინფორმაცია თავიანთი უფლებების შესახებ, მათ შორის განათლებისა და თვითრეალიზაციის უფლების შესახებ, რათა თავიდან იქნას აცილებული ადრეული ქორწინება.
- აუცილებელია თემის ჩართულობა საგანმანათლებლო პროცესში, რათა სკოლა გახდეს განვითარების რეალური სივრცე, და არა მხოლოდ ფორმალური დაწესებულება.

დასკვნები და რეკომენდაციები

- განათლება ხშირად ვერ ასოცირდება მომავლის ხედვასთან, რაც მოზარდებს, განსაკუთრებით გოგონებს, უბიძგებს ალტერნატიული გზების ძიებისკენ, მათ შორის ადრეული ქორწინებისკენ;
- საგანმანათლებლო სისტემაში აუცილებელია პრაქტიკული, მოტივაციური და ინოვაციური მიდგომების ინტეგრირება, რომლებიც უპასუხებს როგორც შრომის ბაზრის, ისე პიროვნული განვითარების მოთხოვნებს;
- სკოლამ უნდა შეითავსოს მოზარდის განვითარების ჰაბის ფუნქცია, გახდეს ადგილი, სადაც ახალგაზრდები საკუთარი ინტერესების, შესაძლებლობების, მომავლის წარმოსახვით იზრდებიან და არ უნდა წარმოადგენდეს მხოლოდ აკადემიურ სივრცეს.

2.3 მოზარდთა აქტიური როლი ადრეული ქორწინების გადაწყვეტილებებში

პრობლემა: ადრეულ ქორწინებაში გადაწყვეტილების მიღების მექანიზმი იცვლება: თუ წარსულში ეს, უმეტესად, მშობლების ან ოჯახის გადაწყვეტილება იყო, დღეს უფრო ხშირად თავად მოზარდები გამოდიან ამ პროცესის აქტიურ მონაწილეებად. აღნიშნული ტენდენცია აჩენს ახალ სოციალურ რეალობას და წარმოშობს სხვა ტიპის თანმდევ გამოწვევებს.

პრობლემის აღწერა: ადრეულ ასაკში მოზარდები ხშირად იღებენ სპონტანურ, ემოციურ და გაუაზრებელ გადაწყვეტილებებს ქორწინებასთან დაკავშირებით. ეს ფენომენი უკავშირდება როგორც სოციალურ ქსელებზე ხელმისაწვდომობასა და მასში ურთიერთობების გააქტიურებას, ისე საგანმანათლებლო სისტემის სისუსტესა და ოჯახის მხრიდან კონტროლის შესუსტებას. მოზარდების მიერ მიღებული სწრაფი გადაწყვეტილებები, მაგ. „გაქცევის“ შემთხვევები, იმპულსური ქცევები მიანიშნებს თაობათა ღირებულებების გარდაქმნაზე და სახელმწიფოსა და ოჯახების მოუმზადებლობაზე ამ ცვლილებებთან გამკლავებისთვის.

შედეგი

- ქორწინების გადაწყვეტილება ხშირად ემოციური და იმპულსურია, რაც ზრდის განქორწინებისა და სოციალური კრიზისის რისკს;
- მშობლები ვერ იღებენ მონაწილეობას გადაწყვეტილების მიღების პროცესში და მხოლოდ ფაქტის წინაშე დგებიან;
- სოციალური სისტემები არ არიან ადაპტირებული მოზარდის გადაწყვეტილების მიღების ასაკის გათვალისწინებით.

ციტატები

„ახლა ცოტა შეიცვალა სიტუაცია. ადრე თუ ოჯახები ათხოვებდნენ, ახლა გოგონები აქტიურობენ - ან გამათხოვებთ, ან გავიპარები.“ (G-4)

„ოჯახი გვთხოვს, უთხარით სკოლაში იაროს, იქნებ გადაათქმევინოთ გათხოვებაო.“ (G-4)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- საგანმანათლებლო და სოციალურმა სისტემებმა უნდა შეიმუშაონ პრევენციული მიდგომები, მაგალითად, ჩაატარონ საინფორმაციო კამპანიები, სადისკუსიო ფორმატები და შექმნან მოზარდებზე ორიენტირებული ისეთი სივრცეები, რომლებიც ხელს შეუწყობს გააზრებული გადაწყვეტილების მიღების უნარის განვითარებას;

- გოგონებმა მიიღონ სრულფასოვანი ინფორმაცია თავიანთი უფლებების შესახებ, მათ შორის განათლებისა და თვითრეალიზაციის, რათა თავიდან იქნას აცილებული ადრეული ქორწინება.
- აუცილებელია ოჯახების გაძლიერება როგორც გადაწყვეტილების თანასწორუფლებიანი მონაწილეების, სადაც მხარდაჭერა და ღია დიალოგი ჩაანაცვლებს კონტროლსა და ავტორიტარულ მიდგომებს;
- სახელმწიფო პოლიტიკაში ინტეგრირებული უნდა იყოს სოციალური ქსელებისა და ციფრული სივრცის გავლენის შეფასება, მათ შორის, ციფრული წიგნიერების პროგრამების დანერგვით.

დასკვნები და რეკომენდაციები

- მოზარდების გადაწყვეტილების მიმღებად ქცევა მოითხოვს განათლების, მშობლის და თემის კოორდინირებულ ჩართულობას.
- ადრეული ქორწინების პრევენცია ვერ დაიყვანება მხოლოდ სამართლებრივ რეგულაციებზე, აუცილებელია მათთვის განვითარების რეალური და მიმზიდველი ალტერნატივების შეთავაზება;
- სახელმწიფოს, სკოლასა და ოჯახს შორის დიალოგი და თანამშრომლობა კრიტიკულად მნიშვნელოვანია, რათა მოზარდმა თავი იგრძნოს უსაფრთხოდ და დაცულად განვითარების პერსპექტივაში.

2.4 ადრეული ქორწინება და ძალადობის მანკიერი წრე

პრობლემა

გოგონები, რომლებიც ადრეულ ასაკში ქორწინდებიან, ხშირად აღმოჩნდებიან ძალადობრივ ან კონფლიქტურ ურთიერთობაში, რისთვისაც არ არიან მზად არც ფსიქოლოგიურად და არც ეკონომიკურად. ეს ვითარება ქმნის ძალადობის მანკიერ წრეს და იწვევს განქორწინების მაღალ რისკს.

პრობლემის აღწერა

მოზარდებს, როგორც წესი, არ აქვთ რეალისტური წარმოდგენა ოჯახური ცხოვრების შესახებ. ისინი ხშირად ქორწინებას აფასებენ რომანტიკული ფანტაზიების საფუძველზე, რომლებიც სოციალური ქსელებისა და მასობრივი კულტურის გავლენით ყალიბდება. თუმცა პრაქტიკული რეალობა, ფინანსური სირთულეები, ურთიერთობის მართვის სიმძნელები და პასუხისმგებლობათა სიმძიმე, მალევე არღვევს ამ ილუზიას. შედეგად ხშირია განქორწინება, რაც მოზარდისთვის დამატებით სოციალურ სტიგმა და ფსიქოლოგიურ ტრავმას. განქორწინებული მოზარდი, როგორც წესი, ვერ უბრუნდება განათლებას ან პროფესიულ განვითარებას და რჩება სოციალურად და ეკონომიკურად იზოლირებული.

შედეგი

- იზრდება განქორწინების შემთხვევები, რასაც თან სდევს სოციალური სტიგმა, ეკონომიკური დამოკიდებულება და ფსიქოლოგიური ტრავმები;
- ადრეულ ასაკში დაქორწინებული გოგონებისთვის რთულია დამოუკიდებლად ცხოვრების დაწყება ან გაგრძელება;
- ძალადობის გამოცდილება, როგორც წესი, არ ხდება სათანადოდ გააზრებული და ამიტომაც ხშირად აღიქმება როგორც ნორმა.

ციტატები: „მეთორმეტე კლასელი იყო დანიშნული, ქმარი ყვავილებით მოდიოდა, კაფეში მიჰყავდა. გოგონას ოქროს სამკაულებიც ეკეთა. და მერე? გაიგო, რომ ქმარი ასე ყოველდღე არ მოეცემა, და შორდებიან.“ (G-4)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- სკოლებსა და თემში უნდა დაინერგოს პროგრამები, რომლებიც მოზარდებს მისცემს რეალისტურ წარმოდგენას ოჯახური ცხოვრების, მათი უფლებებისა და პასუხისმგებლობების შესახებ;
- განათლების სისტემაში გაძლიერდეს ფსიქოსოციალური მხარდაჭერა მოზარდებისთვის, განსაკუთრებით მათთვის, ვისაც ქორწინების ან განქორწინების გამოცდილება აქვს.
- შეიქმნას ინტეგრირებული მხარდაჭერის სერვისები (სოციალური მუშაკი, ფსიქოლოგი, კარიერული კონსულტანტი), რომლებიც დაეხმარება გოგონებს დაუბრუნდნენ განათლებას, ან მიიღონ მხარდაჭერა პროფესიული განვითარების გზის პოვნაში;
- უნდა განახლდეს და გაძლიერდეს სამართლებრივი ზომები ადრეული ქორწინებისა და ოჯახში ძალადობის წინააღმდეგ, მათ შორის – მსხვერპლთა დაცვის მექანიზმები.

დასკვნები და რეკომენდაციები

- ადრეული ქორწინება იშვიათად ასრულებს იმ „დაცვის“ ფუნქციას, რომელსაც მას საზოგადოება ხშირად მიაწერს, არამედ პირიქით - ქმნის ახალ საფრთხეებს;
- აუცილებელია თემში განათლებული ქალების გაძლიერება, როგორც პოზიტიური როლური მოდელების, რომლებიც შეძლებენ საკუთარი მაგალითით თაობების ცნობიერების ამაღლებას;
- ძალადობის პრევენცია უნდა იყოს ინტეგრირებული ადრეული ქორწინების პრევენციის სტრატეგიაში — როგორც შინაარსობრივად, ისე პრაქტიკული თვალსაზრისით.

2.5 სოციალური მოწყვლადობა და სოციალური დაცვის სისტემები

პრობლემა: ადრეული ქორწინების ერთ-ერთ ძირითად მიზეზს წარმოადგენს სოციალური სიღარიბე და დაუცველობა - იმ პირობებში, როდესაც სახელმწიფო სოციალური დაცვის მექანიზმები სუსტია და ვერ უზრუნველყოფს აუცილებელ მხარდაჭერას. ასეთ რეალობაში ოჯახები ხშირად იძულებული ხდებიან მოიძიონ გადარჩენის ალტერნატიული გზები, რომელთა შორის არის შვილების ადრეულ ასაკში გათხოვება.

პრობლემის აღწერა: ბევრ თემში ოჯახის ეკონომიკური მდგომარეობა იმდენად მძიმეა, რომ მშობლები ვერ ხედავენ შვილების განათლების გაგრძელების პერსპექტივას. ამ ვითარებაში გოგონას გათხოვება აღიქმება, როგორც ეკონომიკური პასუხისმგებლობის შემცირების საშუალება და შვილის მომავალზე ზრუნვა. არსებული სოციალური დახმარების პროგრამები - როგორიცაა მიზნობრივი სოციალური დახმარება, პენსიები და კომპენსაციები, ან მიუწვდომელია, ან არ შეესაბამება ოჯახის რეალურ საჭიროებებს.

შედეგი

- ქორწინება ხშირად აღიქმება არა როგორც ფასეულობებზე დაფუძნებული არჩევანი, არამედ როგორც ეკონომიკური აუცილებლობა;
- სუსტი სოციალური რეაგირება ვერ ამსუბუქებს ოჯახზე არსებულ ზეწოლას, რაც იწვევს ბავშვების განათლების სისტემიდან გამოყოფას;
- სიღარიბე ხშირად გადაეცემა თაობებს, რაც აძლიერებს სოციალური გამორიცხვის ციკლს და ამყარებს მემკვიდრეობით სიღარიბეს.

ციტატები: „სოციალურად გაჭირვებული და მცირე შემოსავლის მქონე ადამიანი, როგორც ყველგან, აქაც ბევრია. ის თანხა, რასაც სახელმწიფო მათ აძლევს, ნამდვილად არ არის სამყოფი.“ (G-2)

„ექიმი უწერს წამლებს, რომელიც ისე ძვირია, მოხუცი პენსიონერი ვერ იყიდის.“ (G-4)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- აუცილებელია გაიზარდოს სოციალური დახმარების პროგრამების მიზნობრიობა და ადაპტირება, განსაკუთრებით იმ თემებში, სადაც ადრეული ქორწინების შემთხვევები მაღალია.
- ადგილობრივ თვითმმართველობებს უნდა მიეცეთ შესაბამისი ფინანსური და ადამიანური რესურსები, რათა შეძლონ პრიორიტეტული დახმარება სოციალურად ყველაზე მოწყვლადი ოჯახებისთვის.
- უნდა შემუშავდეს მცირე გრანტების, სტიპენდიების და სხვა სოციალური ბერკეტების სისტემა, რომელიც მოზარდებს მისცემს რეალურ არჩევანს განათლებასა და პროფესიულ განვითარებას შორის.

დასკვნები და რეკომენდაციები

- ადრეული ქორწინება ხშირად წარმოადგენს სიღარიბისა და სოციალური მოწყვლადობის შედეგს, რის დაძლევისადაც სჭირდება არა მხოლოდ საკანონმდებლო ჩარევა, არამედ სისტემური ცვლილებები სოციალური პოლიტიკის სფეროში;
- სოციალური დახმარება უნდა იქცეს განვითარების შესაძლებლობად და არა მხოლოდ მინიმალური მხარდაჭერის ინსტრუმენტად — მისი მიზანი უნდა იყოს მოზარდებისთვის უკეთეს მომავალზე ორიენტირებული ალტერნატივის შექმნა.
- სახელმწიფოს პოლიტიკა უნდა ეფუძნებოდეს პრინციპს, რომ განათლება და ბავშვის კეთილდღეობა იყოს ხელმისაწვდომი, მიმზიდველი და პრიორიტეტული არჩევანი ყველა ოჯახისთვის.

2.6 განათლების შეწყვეტა და ადრეული ქორწინების გავლენა მოზარდების მომავალზე

პრობლემა: ადრეული ქორწინება ხშირად იწვევს განათლების შეწყვეტას, რაც მნიშვნელოვანწილად ზღუდავს მოზარდების პროფესიულ, სოციალურ და ეკონომიკურ შესაძლებლობებს.

პრობლემის აღწერა: ინტერვიუების მიხედვით, ბევრი გოგონა წყვეტს სწავლას მეშვიდე კლასის შემდეგ იმ პერიოდში, როდესაც იზრდება ადრეული ქორწინების შემთხვევები. განათლების შეწყვეტა მნიშვნელოვნად ამცირებს ახალგაზრდა ქალების სოციალურ კაპიტალზე წვდომის შესაძლებლობას, აფერხებს მათ პროფესიულ განვითარებას და ზრდის სიღარიბის თაობებს შორის გადაცემის რისკს.

შედეგი

- მოზარდი გოგონების დიდი ნაწილი ვერ იღებს საბაზისო განათლებას.
- განათლების არქონა ხელს უშლის მათი ეკონომიკური დამოუკიდებლობის ფორმირებას.
- ასეთ პირობებში გოგონები რჩებიან დამოკიდებულნი მეუღლეზე ან ოჯახზე და ხშირად არ გააჩნიათ ალტერნატიული განვითარების გზის არჩევის მცირე შესაძლებლობაც კი.

ციტატები

„გოგონების უმრავლესობა მეშვიდე კლასის შემდეგ სწავლას წყვეტს და ნაადრევად დაქორწინებულია.“ (L-4)

„ორი-სამი წელი უხსნი ერთი და იგივეს, თითქოს ესმის, მაგრამ... აი, მოდიან აქტიური გოგონები სკოლიდან, უტარებ ტრენინგებს, მერე ისინი მოიპოვებენ სერთიფიკატებს და უცებ კრებიან. სადაა? გათხოვდა და ქმარი ნებას არ აძლევს. დამთავრდა, წყალში ჩაიყარა შენი შრომა.“ (G-4)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- სკოლებში უნდა განხორციელდეს მიზნობრივი ინტერვენციები — მოტივაციის გაზრდა, ინფორმირება და მხარდაჭერა, დაწყებითი საფეხურიდანვე;

- აუცილებელია ოჯახებისთვის დამატებითი მხარდაჭერის უზრუნველყოფა მოზარდების საგანმანათლებლო სისტემაში შესანარჩუნებლად: სტიპენდიები, სატრანსპორტო ხარჯების დაფარვა, სასწავლო რესურსებზე წვდომა;
- თემში განათლების ღირებულების პოპულარიზაცია გადამწყვეტი მნიშვნელობის მატარებელია — სკოლამ უნდა აღიდგინოს ავტორიტეტი, როგორც ინდივიდუალური განვითარების და სოციალური პროგრესის სივრცემ.

დასკვნები და რეკომენდაციები

- განათლების შეწყვეტა ადრეულ ასაკში აყალიბებს სიღარიბის და სოციალური დაუცველობის ციკლს, რომელიც თაობებს შორის გადაეცემა და იღებს სისტემურ სახეს;
- განათლების პოლიტიკა უნდა იყოს ინტეგრირებული ოჯახისა და თემის მხარდაჭერის სისტემაში, როგორც სიღარიბის დაძლევის მნიშვნელოვანი მექანიზმი;
- სკოლებმა და ადგილობრივმა თვითმმართველობებმა კოორდინირებულად უნდა იმუშაონ მოზარდების საგანმანათლებლო პროცესში ჩართულობის შენარჩუნებაზე, რაც ხელს შეუშლის ადრეული ქორწინების ერთ-ერთი ძირითადი წინაპირობის — განათლებასთან წვდომის შეზღუდვის დაკანონებას.

2.7 შეზღუდული არჩევანის თავისუფლება და ტრადიციული იერარქიული ოჯახური სტრუქტურები

პრობლემა: მოზარდი გოგონების არჩევანის თავისუფლება მნიშვნელოვნად იზღუდება ტრადიციული იერარქიული ოჯახური სტრუქტურებისა და უფროსი თაობის დომინანტური გავლენით.

პრობლემის აღწერა: ინტერვიუების ანალიზი ცხადყოფს, რომ მრავალ თემში მოზარდ გოგონებს არ აქვთ დამოუკიდებელი გადაწყვეტილების მიღების შესაძლებლობა საკუთარ მომავალთან დაკავშირებით - ხშირად ბებია-ბაბუები ან ოჯახის უფროსი წევრები წყვეტენ ქორწინების, განათლების მიღების თუ პროფესიული განვითარების არჩევანს. ასეთ გარემოში ახალგაზრდები იზრდებიან მორჩილების მოლოდინით, რაც აფერხებს მათ პიროვნულ განვითარებას, ამცირებს თვითშეფასებასა და პასუხისმგებლობის გრძნობას საკუთარი ცხოვრების მიმართ. არჩევანის თავისუფლების შეზღუდვა ეწინააღმდეგება ადამიანის ძირითად უფლებებს და აფერხებს დემოკრატიული ღირებულებების რეალიზაციას თემის სოციალურ პრაქტიკაში.

შედეგი

- მოზარდები კარგავენ მოტივაციას, რადგან გადაწყვეტილებები მათ ნაცვლად მიიღება.
- იზრდება თაობათა შორის გაუცხოება და პიროვნული იდენტობის კრიზისი.
- მცირდება მოზარდების უნარი და მზაობა, აიღონ პასუხისმგებლობა საკუთარ მომავალზე.

ციტატები: „ბებია-ბაბუები გადაწყვეტენ გოგონების მომავალს, მათთვის არჩევანის თავისუფლება პრაქტიკულად არ არსებობს.“ (L-3)

„ხშირად, გოგონების ცხოვრების გეგმა წინასწარ განისაზღვრება ოჯახის უფროსების მიერ... განათლებას ნაკლები მნიშვნელობა ენიჭება, რაც მათ ფინანსურად მეუღლის ოჯახზე დამოკიდებულებას ხდის.“ (L-3)

„ადრეული ქორწინება საქართველოში კვლავ სერიოზული პრობლემაა... ხშირად, გოგონების მომავალს ოჯახები წყვეტენ, რაც მათ განათლებასა და ეკონომიკურ დამოუკიდებლობას ზღუდავს.“ (L-3)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- აუცილებელია თემზე მორგებული საგანმანათლებლო კამპანიების ჩატარება, რომლებიც მშობლებსა და თემის უფროს თაობას გააცნობს განათლების, თვითრეალიზაციისა და არჩევანის თავისუფლების მნიშვნელობას როგორც ბავშვის, ისე საზოგადოების განვითარების კონტექსტში;

- უნდა გაძლიერდეს სკოლებისა და სოციალური მუშაკების როლი ოჯახებთან მუშაობის პროცესში;
- მნიშვნელოვანია თანასწორი სოციალური დიალოგის ხელშეწყობა თემურ გარემოში, რაც გაზრდის ახალგაზრდების ხმისა და ჩართულობის მნიშვნელობას გადაწყვეტილების მიღების პროცესში.

დასკვნები და რეკომენდაციები

- არჩევანის თავისუფლება არის ბავშვისა და მოზარდის განვითარების ფუნდამენტური წინაპირობა და მისი უზრუნველყოფა სახელმწიფოსა და თემის საერთო პასუხისმგებლობას წარმოადგენს;
- აუცილებელია თემში პოზიტიური მოდელების წახალისება, სადაც მოზარდებს აქვთ არჩევანის შესაძლებლობა თავად განსაზღვრონ საკუთარი მომავალი.

2.8 ქორწინება როგორც „გარიგება“ და საზოგადოების დამოკიდებულება

პრობლემა: ბევრ თემში ქორწინება აღიქმება, არა როგორც ორი პირის ნებაყოფლობითი არჩევანი და თანასწორი პარტნიორობა, არამედ როგორც ოჯახებს შორის დადებული გარიგება, სადაც გადაწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება სოციალურ და ეკონომიკურ სარგებელს.

პრობლემის აღწერა: საზოგადოების ტრადიციულ ნაწილში ქორწინება ხშირად აღიქმება, როგორც ოჯახებს შორის სოციალური შეთანხმება, რომელიც ემყარება სტატუსს, მატერიალურ სარგებელს ან სოციალური სტაბილურობის უზრუნველყოფას. ასეთ პირობებში მოზარდის თანხმობა შესაძლოა ფორმალურად არსებობდეს, მაგრამ გადაწყვეტილება რეალურად უფროსი თაობის მიერაა მიღებული. ამ პროცესს კიდევ უფრო აართულებს საზოგადოებრივი შეხედულება, რომ ტრადიციების გადახედვა მიუღებელია. შედეგად, ცვლილებები მძიმე წინააღმდეგობას აწყდება, რაც აართულებს ადრეული ქორწინების შემცირების შესაძლებლობას.

შედეგი

- ქორწინება შესაძლოა გადაიქცეს იძულებით ან არათანაბარ პირობებზე დაფუძნებულ შეთანხმებად, რაც ეწინააღმდეგება მოზარდის ფუნდამენტურ უფლებებს;
- ძლიერი სოციალური ზეწოლა აფერხებს პრობლემის ღიად განხილვას და ხელს უშლის ეფექტურ სისტემურ რეაგირებას;
- სუსტდება ტრადიციული ნორმების თანამედროვე ინტერპრეტაციის შესაძლებლობა, რაც აფერხებს თემში პროგრესისკენ მიმართული ცვლილებების დანერგვას.

ციტატები: „ტრადიციულ თემებში ქორწინება ხშირად 'გარიგებად' ითვლება, რომელშიც ოჯახები სარგებლის მიღებას ცდილობენ.“ (L-3)

„ერთ შეხვედრაზე ახალგაზრდა ბიჭმა პირდაპირ გამოთქვა პროტესტი: 'რატომ გვირევთ ტრადიციებში?'“ (L-3)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- საჭიროა თემებში ცნობიერების ამაღლება ქორწინების არსის შესახებ, რომელიც დაფუძნებულია ნებაყოფლობით, თანასწორ და პირად არჩევანზე;
- განათლების სისტემაში უნდა გაძლიერდეს ტრადიციული პრაქტიკების კრიტიკული გააზრება ადამიანის უფლებებისა და გენდერული თანასწორობის კონტექსტში;
- ახალგაზრდებთან უნდა დაინერგოს განათლების მხარდამჭერი ინიციატივები: საინფორმაციო შეხვედრები, ლიდერული პროგრამები და უსაფრთხო სივრცეები, სადაც მათ შეეძლება საკუთარი შეხედულებების თავისუფლად გამოხატვა სტიგმის შიშის გარეშე.

დასკვნები და რეკომენდაციები

- ადრეული ქორწინება, როგორც გარიგებითი პრაქტიკა, არღვევს მოზარდების ფუნდამენტურ უფლებებს და ზღუდავს მათ პიროვნულ განვითარებასა და შესაძლებლობებს;
- აუცილებელია თემზე ორიენტირებული სტრატეგიების შემუშავება, რომლებიც დაეხმარება როგორც მშობლებს, ისე მოზარდებს, გაანალიზონ ტრადიციები და გადახედონ მათ სტიგმატიზაციის შიშის გარეშე.
- სახელმწიფოსა და სამოქალაქო საზოგადოების თანამშრომლობით უნდა ჩამოყალიბდეს ისეთი პოლიტიკის ჩარჩო, რომელიც ქორწინების ნებაყოფლობითობის, თანასწორობისა და პიროვნული ღირსების პრინციპებზე იქნება დაფუძნებული.

ზოგადი დასკვნები

1. **ადრეული ქორწინება როგორც გადარჩენის ეკონომიკური სტრატეგია** - სიღარიბე და სოციალური დაუცველობა კვლავ რჩება ადრეული ქორწინების ერთ-ერთ ძირითად მიზეზად. ოჯახები ხშირად აღიქვამენ ქორწინებას, თავიანთი შვილებისთვის საბაზისო ეკონომიკური სტაბილურობის უზრუნველყოფის საშუალებად.
2. **განათლების სისტემის არაეფექტიანობა და მოტივაციის დეფიციტი** - გოგონები ხშირად ვერ ხედავენ განათლების რეალურ ღირებულებას, ხოლო სკოლები ვერ ახერხებენ მოზარდებში მოტივაციის ზრდას. განათლების ხარისხის დაბალი დონე და თემში არსებული ეკონომიკური რეალობა ხელს უწყობს ადრეული ქორწინების გაძლიერებას.
3. **გადაწყვეტილების მიმღები სუბიექტის ტრანსფორმაცია** - თუ წარსულში გადაწყვეტილებებს ძირითადად მშობლები იღებდნენ, დღეს ქორწინების ინიციატორებად ხშირად თავად მოზარდები გამოდიან. ეს გარემოება საჭიროებს პრევენციული პოლიტიკის ახალი მიდგომების შემუშავებას.
4. **ადრეული ქორწინება და ძალადობის მანკიერი წრე** - მოზარდებს არ გააჩნიათ ოჯახური ცხოვრებისთვის საჭირო გამოცდილება და ემოციური მზაობა, რაც იწვევს კონფლიქტებს, განქორწინებებსა და ძალადობის განმეორებით შემთხვევებს.
5. **სოციალურ-ეკონომიკური ფაქტორები და მოწყვლადობა** - ადრეული ქორწინება მჭიდროდ უკავშირდება სიღარიბეს და ზრდის როგორც გოგონების, ისე მათი ოჯახების სოციალურ და ეკონომიკურ მოწყვლადობას.
6. **განათლების შეწყვეტა და მისი ზეგავლენა** - ქორწინების შედეგად გოგონები ხშირად წყვეტენ განათლებას, რაც ზღუდავს მათ პროფესიულ, სოციალურ და პიროვნულ განვითარებას და აფერხებს მათი ეკონომიკური დამოუკიდებლობის ფორმირებას.
7. **ოჯახისა და თემის ზეწოლა მოზარდის არჩევანზე** - ოჯახში გადაწყვეტილებებს ხშირად იღებენ ბებია-ბაბუები და უფროსი თაობის სხვა წარმომადგენლები, რაც მნიშვნელოვნად ზღუდავს მოზარდის არჩევანის თავისუფლებას, ამცირებს თვითგამოხატვის შესაძლებლობას აფერხებს ინდივიდუალური პოტენციალის რეალიზებას.
8. **ქორწინება როგორც ეკონომიკური გარიგება** - ტრადიციულ თემებში ქორწინება ხშირად განიხილება, არა როგორც ნებაყოფლობითი პარტნიორობა, არამედ როგორც ეკონომიკური შეთანხმება ოჯახებს შორის, სადაც გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება სარგებელს, ხოლო ინდივიდუალური არჩევანი რჩება მეორეხარისხოვანი.

ზოგადი რეკომენდაციები

ადრეული ქორწინების პრობლემის დაძლევა მოითხოვს კომპლექსურ და კოორდინირებულ მიდგომას, რომელიც მოიცავს სამართლებრივ დაცვას, ხარისხიან განათლებას, სოციალური მხარდაჭერის სისტემის გაძლიერებასა და მოზარდებისთვის რეალური არჩევანის შესაძლებლობების შექმნას.

1. სახელმწიფო სტრუქტურებისთვის (ადგილობრივი და ცენტრალური ხელისუფლება) განათლების სისტემის გაძლიერება

- სკოლებში უნდა შემუშავდეს და დაინერგოს საგანმანათლებლო მოდულები, სადაც მოზარდებს მიეწოდება ინფორმაცია ადრეულ ქორწინებასთან დაკავშირებულ უფლებებზე, არასრულწლოვანთა მიმართ სექსობრივი დანაშაულის სისხლის სამართლებრივ პასუხისმგებლობაზე, განათლების ღირებულებასა და კარიერულ პერსპექტივებზე.
- სასწავლო პროცესში აუცილებელია ინტერაქტიური და პრაქტიკაზე ორიენტირებული მეთოდების ინტეგრაცია, რაც ხელს შეუწყობს მოზარდების ჩართულობასა და მოტივაციას.

სოციალური მხარდაჭერის სისტემის გაძლიერება

- საჭიროა მიზნობრივი სოციალური პროგრამების გაფართოება, მათ შორის, საგანმანათლებლო სუბსიდიები, სტიპენდიები და მცირე მეწარმეობის ხელშეწყობა სოციალურად დაუცველი ოჯახებისთვის.
- ადგილობრივ დონეზე უნდა გაიზარდოს რესურსების ხელმისაწვდომობა მოწყვლადი ჯგუფებისთვის.

პრევენციული ღონისძიებები ადრეული ქორწინების შესამცირებლად

- აუცილებელია სამართლებრივი რეგულაციების გამკაცრება და მათი ეფექტიანი აღსრულება.
- სოციალური მუშაკებისა და ფსიქოლოგების სისტემური ჩართულობა თემებში ძალადობისა და ადრეული ქორწინების რისკების ადრეულ ეტაპზე იდენტიფიცირებისა და პრევენციის მიზნით.

სამართლებრივი და ინსტიტუციური მექანიზმების გაუმჯობესება

- ადგილობრივ თვითმმართველობებში უნდა ჩამოყალიბდეს ადრეული ქორწინების შემთხვევების მონიტორინგის და რეაგირების ეფექტიანი მექანიზმები.
- საჭიროა ადრეული იდენტიფიკაციის, რეაგირებისა და დაცვის სტრუქტურების ინტეგრაცია განათლებისა და სოციალური სისტემების ფარგლებში.

სკოლის პერსონალის მომზადება და თემური ლიდერების ჩართულობა

- მასწავლებლებმა და სკოლის ადმინისტრაციამ უნდა გაიარონ ტრენინგები რისკის ჯგუფში მყოფი მოზარდების იდენტიფიცირებისა და პრევენციული რეაგირების მიზნით.
- აუცილებელია თემში პრევენციული საქმიანობის წარმოება, ადგილობრივი ავტორიტეტული პირების, რელიგიური, კულტურული და საზოგადოებრივი ლიდერების აქტიური მონაწილეობით, რაც გაზრდის საკითხის ლეგიტიმურობას და ცვლილებების მიღების შესაძლებლობას.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის

მშობლების ცნობიერების ამაღლება

- უნდა ჩატარდეს კამპანიები, სადაც მშობლები გაეცნობიან ადრეული ქორწინების ნეგატიურ სოციალურ და ეკონომიკურ შედეგებს.
- მნიშვნელოვანია მშობლების აქტიური ჩართვა საგანმანათლებლო დისკუსიებში, შეხვედრებში და სათემო ღონისძიებებში.

მოზარდების განათლება და მხარდაჭერა

- უნდა ჩამოყალიბდეს არაფორმალური საგანმანათლებლო ცენტრები, რომლებიც მოიცავს კარიერული დაგეგმვის, ლიდერობისა და უნარების განვითარების პროგრამებს მოზარდებისთვის.
- საჭიროა მიზნობრივი ინიციატივები გოგონებისთვის, რაც ხელს შეუწყობს მათ პიროვნულ განვითარებას.

სამართლებრივი და ფსიქოლოგიური დახმარება მოზარდებისთვის

- მოზარდებისთვის ხელმისაწვდომი უნდა გახდეს უფასო იურიდიული და ფსიქოლოგიური კონსულტაცია.
- განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს იმ გოგონების დაცვასა და გაძლიერებას, რომლებიც განიცდიან ოჯახისა და თემის მხრიდან პირდაპირ ან ირიბ ზეწოლას ადრეული ქორწინებიდან გამომდინარე.

პარტნიორობის გაღრმავება სახელმწიფო სტრუქტურებთან

- სათემო ორგანიზაციებმა უნდა განავითარონ სტრატეგიული თანამშრომლობა განათლების, სოციალური და სამართლებრივ უწყებებთან.
- სათემო ორგანიზაციები, როგორც აქტიური პარტნიორები, ჩართული უნდა იყვნენ სახელმწიფო პოლიტიკის ფორმირებისა დაწერგვის პროცესში.

დასკვნა

ადრეული ქორწინების პრევენცია ვერ განხორციელდება მხოლოდ ერთი სექტორის ძალისხმევით. საჭიროა კოორდინირებული და თანმიმდევრული მოქმედება სახელმწიფოს, განათლების სისტემის, სათემო ორგანიზაციებისა და ადგილობრივი საზოგადოებების მხრიდან. მხოლოდ ფართო პარტნიორობის და ინკლუზიური მიდგომების გზითაა შესაძლებელი ისეთი გარემოს შექმნა, სადაც თითოეული ბავშვი იქნება დაცული, ხოლო მათი განათლებისა და განვითარების უფლება, სრულად უზრუნველყოფილი.

3. ბავშვთა შრომის სოციალური და ეკონომიკური საფუძვლები

3.1 ბავშვთა შრომის სოციალური და ეკონომიკური საფუძვლები

პრობლემა: სოფლის თემებში ბავშვთა შრომაში ჩართულობა განპირობებულია როგორც ეკონომიკური საჭიროებით, ისე კულტურული ტრადიციებით. მშობლები და თემის გარკვეული წარმომადგენლები ამ პრაქტიკას არ აღიქვამს როგორც კანონდარღვევას ან მათი უფლებების შეზღუდვას, არამედ აღზრდის და ოჯახური პასუხისმგებლობის ნაწილს. რაც საფრთხეს უქმნის ბავშვის უფლებების დაცვასა და განვითარების სრულყოფილ შესაძლებლობებს.

პრობლემის აღწერა: ბავშვთა შრომა, სოფლის მეურნეობის სფეროში, განსაკუთრებულად გავრცელებულია ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ რეგიონებში. არსებული საზოგადოებრივი ნორმების შესაბამისად მიიჩნევა, რომ ბავშვი ადრეული ასაკიდანვე უნდა დაეხმაროს ოჯახს. შრომა აღიქმება, როგორც აუცილებელი ცხოვრებისეული გამოცდილება ან თუნდაც პრაქტიკული განათლების ნაწილი. თუმცა, ხშირია შემთხვევები, როდესაც ბავშვების ფიზიკური შრომა მძიმე სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობითაა გამოწვეული. ეს შეეხება განსაკუთრებით იმ ოჯახებს, სადაც მშობლები ემიგრაციაში იმყოფებიან ან სტაბილური შემოსავლის გარეშე რჩებიან.

შედეგი:

- ბავშვები ვეღარ ესწრებიან გაკვეთილებს სრულფასოვნად, ან სკოლაში გადაღლილები მიდიან.
- განათლებისადმი მოტივაცია იკლებს, იზღუდება ცოდნის მიღებისა და თვითგანვითარების შესაძლებლობა.
- ბავშვები ნაადრევად ექცევიან ეკონომიკური ზეწოლის ქვეშ და იზრდებიან მზარდი სოციალური უთანასწორობის პირობებში.

ციტატები:

„სასკოლო გრაფიკიც კი სამუშაო პროცესზეა მორგებული — სკოლა შუადღეზე იწყება, რათა ბავშვებმა დილით მშობლებთან ერთად იმუშაონ.“ (L-2)

„ბევრი ბავშვი დილიდან იწყებს მუშაობას სათბურში ან ვენახში და მხოლოდ ამის შემდეგ მიდის სკოლაში. ზოგი დილის 5 საათზე დგება, შრომობს და სკოლაში გამოუძინებელი მიდის.“ (L-2)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- ცნობიერების ამაღლება ადგილობრივ დონეზე ბავშვთა უფლებებისა და განათლების მნიშვნელობის შესახებ, როგორც მშობლებისთვის, ისე თემის სხვა წევრებისთვის;
- საჭიროა სოციალური დაცვის მექანიზმების განვითარება და გაძლიერება ოჯახებისთვის, რათა ეტაპობრივად შემცირდეს ბავშვთა შრომის საჭიროება;
- სკოლებმა უნდა შეიმუშაონ მოქნილი საგანმანათლებლო მოდელები, რაც შრომით დატვირთულ ბავშვებს მისცემს სწავლის გაგრძელების რეალურ შესაძლებლობას.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- ბავშვთა შრომა არ უნდა აღიქმებოდეს მხოლოდ კულტურული ტრადიციის ნორმების კონტექსტში. აუცილებელია მისი შეფასება ბავშვების განათლებისა და განვითარების რისკების პრიზმაში.
- სახელმწიფო და თემი უნდა თანამშრომლობდნენ ისეთი გარემოს შესაქმნელად, სადაც ბავშვის შრომითი დატვირთვა არ დაარღვევს მისი განვითარების შესაძლებლობებს;
- საჭიროა შრომის კულტურის გააზრება და განათლების პრიორიტეტულ ღირებულებად პოზიციონირება, ბავშვთა ინტერესებიდან გამომდინარე.

3.2 ბავშვთა შრომა: პრაქტიკული გამოცდილება თუ ექსპლუატაცია?

პრობლემა: ბავშვთა შრომა ხშირ შემთხვევაში აღიქმება როგორც სასარგებლო პრაქტიკა, თუმცა რეალურად არსებობს რისკები - მათ შორის ექსპლუატაციის, განათლებაზე უარის თქმისა და ბავშვთა ფიზიკური თუ ფსიქოლოგიური ჯანმრთელობის დაზიანების საფრთხე.

პრობლემის აღწერა: საზოგადოების ნაწილისთვის ბავშვთა შრომა განიხილება პოზიტიურად, როგორც პასუხისმგებლობის გრძნობის, შრომის ეთიკისა და თვითგანვითარების გზა. მრავალი მშობელი მიიჩნევს, რომ საოჯახო საქმიანობაში ბავშვების ჩართვა მათ დამოუკიდებელი ცხოვრებისათვის ამზადებს. თუმცა, როდესაც შრომა არარეგულირებულია, გადაჭარბებულია ან ბავშვის ასაკთან და შესაძლებლობებთან შეუსაბამო, იგი პირდაპირ არღვევს ბავშვის ფუნდამენტურ უფლებებს. დაკვირვებები მიუთითებს, რომ ხშირად ბავშვებს არ რჩებათ დრო სკოლისთვის ან გაკვეთილების მომზადებისთვის. ფიზიკური გადაღლა, ჯანმრთელობის დაზიანების რისკი და ფსიქოლოგიური სტრესი, ეს იმ ზიანის მცირე ჩამონათვალია, რაც შეიძლება ბავშვთა შრომამ გამოიწვიოს.

შედეგი

- ბავშვები ვეღარ იღებენ სრულფასოვან განათლებას, რაც ზღუდავს მათ სამომავლო შესაძლებლობებს;
- იზრდება ჯანმრთელობის დაზიანებისა და ფსიქოლოგიური სტრესის საფრთხე;

- საზოგადოებაში ხდება ბავშვთა შრომის ნორმალიზაცია როგორც ტრადიციული კულტურული პრაქტიკის, რაც აფერხებს პრობლემის აღიარებასა და მის პრევენციას.

ციტატები

„მშობლები არჩევენ წიწკის კრეფასა და სკოლის გაკვეთილებზე დასწრებას შორის შრომაზე აკეთებენ.“ (L-3)

„მიუხედავად იმისა, რომ ოჯახური შრომა მნიშვნელოვანია, ეს ბავშვები რეალურად კარგავენ განათლების უფლებას.“ (L-2)

„დედას მთავარი წუხილი ის იყო, რომ ბავშვი სახლში დროულად არ დაბრუნდა და 'საქმე გაუფუჭდა' ვენახში... ბავშვს ძალადობით დააშორა შეხვედრას, თანაც – სხვა ბავშვების თვალწინ.“ (L-3)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- მოქნილი საგანმანათლებლო მიდგომების განვითარება, რაც ბავშვებს მისცემს საშუალებას დააბალანსონ საოჯახო ვალდებულებები და სწავლა, განსაკუთრებით სოფლის თემებში;
- ცნობიერების ამაღლების კამპანიები, რომლებიც განხორციელდება არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და სათემო ჯგუფების მიერ ბავშვთა უფლებებისა და განათლების ღირებულების შესახებ;
- ინტეგრირებული პროგრამების უზრუნველყოფა ადგილობრივი და ცენტრალური ხელისუფლების მიერ, რომელთა მეშვეობით ბავშვებს შესთავაზებენ შრომის ალტერნატივებს, მათ შორის სტიპენდიებს, არაფორმალურ საგანმანათლებლო სივრცეებს და სოციალურ მომსახურებებს.

დასკვნები და რეკომენდაციები

- ბავშვთა შრომა, თუნდაც საოჯახო კონტექსტში, არ უნდა იქცეს დაბრკოლებად განათლების, ჯანმრთელობისა და პიროვნული განვითარების გზაზე;
- საჭიროა არა მხოლოდ კონტროლის მექანიზმების გაძლიერება, არამედ კულტურული წარმოდგენების გადახედვა ბავშვთა საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინებით;
- სახელმწიფომ, სკოლებმა და თემებმა ერთად უნდა იმუშაონ ისეთი გარემოს შესაქმნელად, სადაც ბავშვებს ექნებათ შესაძლებლობა მიიღონ განათლება სათანადო პირობებში ზეწოლის გარეშე, რაც საფუძველს ჩაუყრის მათ წარმატებულ მომავალს.

3.3 განათლებაზე გავლენა და მოტივაციის პრობლემა

პრობლემა: ბავშვთა შრომა მნიშვნელოვანწილად ზღუდავს მათ წვდომას განათლებაზე და ამცირებს სწავლის მოტივაციას. სკოლაზე უარის თქმა ხშირად განპირობებულია არა მხოლოდ ეკონომიკური საჭიროებით, არამედ იმიტაც, რომ საგანმანათლებლო სისტემა ვერ უპასუხებს მოზარდების ინტერესებსა და საჭიროებებს.

პრობლემის აღწერა: სოფლის თემებში მცხოვრები ბავშვები ხშირად იწყებენ შრომას დილიდან — სათბურებში, ვენახებში ან საოჯახო მეურნეობაში. რის გამოც მათ უჭირთ გაკვეთილებზე რეგულარული დასწრება ან სასწავლო პროცესში ჩართვა. ბევრ რეგიონში ჩამოყალიბებულია პრაქტიკა, როდესაც სასწავლო გრაფიკი სეზონურ შრომაზეა მორგებული, რაც კიდევ უფრო ამცირებს განათლების პრიორიტეტს როგორც თემის, ისე თავად მოსწავლეთა წარმოსახვაში.

სკოლა მოზარდებისთვის ხშირად არ წარმოადგენს მომხიზვლელ სივრცეს, რაც განპირობებულია არაეფექტური და მოძველებული სწავლის მეთოდებით. ამას ხელს უწყობს მასწავლებელთა დაბალი მოტივაცია და საგანმანათლებლო პროცესის რეალურ ცხოვრებასთან შეუსაბამობა. შედეგად, ბევრი მოსწავლე ვერ ხედავს განათლებაში პერსპექტივას, განვითარების გზას და მიგრირებს არაფორმალურ შრომით ბაზარზე.

შედეგი

- მოსწავლეთა მნიშვნელოვანი ნაწილი წყვეტს სწავლას VII–IX კლასიდან.

- განათლების არქონა უწყობს ხელს სიღარიბის ციკლის თაობიდან თაობაზე გადაცემას.
- სკოლა კარგავს სოციალური მობილობის ინსტრუმენტის როლს.

ციტატები

„სკოლა არ არის ბავშვისთვის საინტერესო, როდესაც გაიზრდება გავაგზავნი სამუშაოდ სადმე, ან ჩემთან იმუშავენს მიწაზე.“ (G-4)

„დედ-მამა გვთხოვს, უთხარი ბავშვებს, სკოლაში იარონ. ადრე-ც პირიქით იყო, ჩვენ უნდა გვეთქვა, არ გაათხოვოთ.“ (G-4)

„ბევრი ბავშვი დილის 5 საათზე დგება, შრომობს და სკოლაში 10 საათზე გამოუძინებელი მიდის.“ (L-2)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- სკოლებში უნდა გაძლიერდეს არაფორმალური, პრაქტიკული და კონტექსტზე მორგებული სწავლების კომპონენტი;
- საჭიროა მოტივაციის მომცემი პროგრამების დანერგვა, რომლებიც აჩვენებს ბავშვებს განათლების კონკრეტულ და ხელშესახებ სარგებელს;
- თემის ლიდერებთან და მშობლებთან მიზნობრივი საინფორმაციო კამპანიების ჩატარება, რაც გააძლიერებს განათლების მიმართ მხარდაჭერას;
- აუცილებელია საგანმანათლებლო პროცესის შინაარსისა და მეთოდების განახლება, ადგილობრივი სოციალური რეალობის თავისებურებების გათვალისწინებით.

დასკვნები და რეკომენდაციები

- განათლებისადმი მოტივაციის დეფიციტი მჭიდროდ არის დაკავშირებული ბავშვთა შრომასთან და საჭიროებს კომპლექსურ, მრავალდონიან რეაგირებას;
- აუცილებელია საგანმანათლებლო სისტემის სტრუქტურული რეფორმა, რომელიც გახდება შინაარსობრივად მდიდარი, მოქნილი, რეგიონზე და თემზე ორიენტირებული;
- ადგილობრივ თემებთან თანამშრომლობით უნდა შეიქმნას ინოვაციური საგანმანათლებლო პროგრამები, რომლებიც გააერთიანებს შრომის ეთიკასა და განათლების ღირებულებას, რათა სწავლა აღიქვას როგორც მომავლის რეალური გარანტია.

3.4 ფიზიკური და ფსიქოლოგიური საფრთხეები ბავშვთა შრომის დროს

პრობლემა: დაურეგულირებელი და ინტენსიური შრომა, განსაკუთრებით სასოფლო-სამეურნეო გარემოში, იწვევს როგორც ფიზიკურ, ისე ფსიქოლოგიურ სტრესს. დასვენებისა და განათლების დეფიციტი ხელს უშლის ბავშვის ჰოლისტურ განვითარებას და ზრდის ფსიქოლოგიურ სტრესს.

პრობლემის აღწერა: ბავშვები, რომლებიც გამთენიიდან დაღამებამდე მუშაობენ სათბურებში, ვენახებში ან სხვა დამღლელ პირობებში, განიცდიან ქრონიკულ გადაღლას, რაც უარყოფითად აისახება მათ ფიზიკურ ჯანმრთელობაზე, აკადემიურ მიღწევებზე და ზოგად თვითშეფასებაზე. ასაკისათვის აუცილებელი აქტივობები - თამაში, დასვენება, თავისუფალი დრო პრაქტიკულად, სრულად გაქრა მათი ყოველდღიური რუტინიდან.

გარდა ამისა, სოციალურ და ოჯახურ კონტექსტში დამკვიდრებული მოლოდინები, როგორიცაა მაღალი პასუხისმგებლობა და მუდმივი ეფექტიანობის მოთხოვნა, ზრდის ფსიქოლოგიურ წნეხს. ბავშვები ხშირად საკუთარ თავს აღიქვამენ როგორც არც სრულფასოვან მოსწავლეს და არც ეფექტურ მშრომელს, რაც იწვევს თვითშეფასების დაქვეითებას, მოტივაციის დაკარგვას და სკოლიდან გამოთიშვის მზარდ საფრთხეს.

შედეგი

- ვლინდება ქრონიკული გადაღლა, ჯანმრთელობის პრობლემები და მოტივაციის შემცირება;
- კლებულობს სკოლისადმი ინტერესი და სახეზეა თვითიზოლაციის რისკი;

- ბავშვები ნაადრევად კარგავენ ბავშვობის პერიოდს და იღებენ იმ პასუხისმგებლობებს, რაც ასაკობრივად არ შეესაბამებათ.

ციტატები

„ბავშვები დილიდან მუშაობენ და სკოლაში გამოუძინებლად მიდიან. როგორ უნდა ისწავლოს? ვერ ეცდება კიდეც.“ (L-2)

„შეიძლება ოჯახისთვის საჭირო იყოს, მაგრამ ბავშვს უნდა დასვენება და თავისუფალი დრო. პატარა ადამიანია.“ (G-4)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- შრომის რეგულაცია და სტრუქტურირებული ჩართვა საოჯახო საქმიანობაში, უნდა შეიქმნას ისეთი პროგრამები, რომლებიც განსაზღვრავს ბავშვის შრომით დატვირთვას და უზრუნველყოფს მასზე დაკვირვებას;
- სკოლისა და ჯანდაცვის სისტემების ინტეგრირებული თანამშრომლობა, ბავშვის ფიზიკური და ფსიქოლოგიური მდგომარეობის რეგულარული მონიტორინგისთვის;
- საჭიროა ფსიქოლოგიური მხარდაჭერის გაძლიერება სასკოლო გარემოში, ფსიქოლოგების, სოციალური მუშაკებისა და პედაგოგების კოორდინირებული მუშაობით, რათა მოხდეს გადაღლილობისა და სტრესის ნიშნების ადრეული იდენტიფიკაცია და მათზე რეაგირება.

დასკვნები და რეკომენდაციები

- ბავშვთა შრომის რეგულაცია მხოლოდ სამართლებრივი მექანიზმებით არ არის ეფექტური. აუცილებელია ფსიქოსოციალური მხარდაჭერის ინტეგრირებული სტრუქტურების ამოქმედება როგორც პრევენციული, ისე რეაგირების მიზნებისთვის;
- ბავშვის ჰარმონიული განვითარებისთვის აუცილებელია შრომისა და დასვენებას შორის ბალანსის დაცვა, რაც სისტემური მიდგომით უნდა იქნას უზრუნველყოფილი როგორც ოჯახურ, ისე ინსტიტუციური დონეზე;
- სკოლებმა უნდა დანერგონ მულტიდისციპლინური დახმარების მექანიზმები, რომლებიც ინტეგრირებულად უპასუხებენ ბავშვთა გადაღლილობასა და სტრესს, აღადგენს ფსიქოემოციურ მდგომარეობას და უზრუნველყოფს განათლების პროცესში მათ სრულფასოვან ჩართულობას.

3.5 განათლებაზე ხელმისაწვდომობის შეზღუდვა ბავშვთა შრომის პირობებში

პრობლემა: ბავშვთა შრომა მნიშვნელოვან ბარიერს უქმნის განათლებაზე ხელმისაწვდომობას. განსაკუთრებით სოფლის თემებში, ბავშვები ხშირად ვერ ესწრებიან გაკვეთილებს, აგვიანებენ ან სკოლისთვის მოუმზადებლები მოდიან, რადგან ადრეული დილიდან ჩართული არიან ფიზიკურ შრომით საქმიანობაში. ასეთ რეალობაში შრომა აღიქმება ოჯახის გადარჩენის აუცილებლობად, განათლება კი ხშირად მეორეხარისხოვან პრიორიტეტად განიხილება.

პრობლემის აღწერა: სოფლად მცხოვრები ოჯახები ხშირად იძულებული ხდებიან არჩევანი გააკეთონ შრომასა და განათლებას შორის. აქედან გამომდინარე, ბავშვებს არ რჩებათ საკმარისი დრო, ენერგია ან მოტივაცია სწავლისთვის. მიწის დამუშავება, მოსავლის აღება თუ სხვა სახის ფიზიკური შრომა მათი ყოველდღიური ცხოვრების განუყოფელი ნაწილი ხდება. ეს მნიშვნელოვნად ზღუდავს სასწავლო პროცესში სრულფასოვან ჩართულობას, უარყოფითად აისახება აკადემიურ მოსწრებაზე და ამცირებს სოციალური მობილობის პერსპექტივებს.

შედეგები

- მცირდება ბავშვების მოტივაცია და ინტერესი სწავლის მიმართ;
- იზრდება სკოლის ნაადრევად მიტოვების შემთხვევები;
- დაბალი აკადემიური მიღწევები ზღუდავს მომავალი პროფესიული და სოციალური განვითარების შესაძლებლობებს.

ციტატები

„ბავშვი დილის 5 საათზე დგება, ვენახში მუშაობს და შემდეგ მოდის სკოლაში. უძინარი, გადაღლილი — რა უნდა ისწავლოს?“ (L-2)

„სკოლა არ არის ბავშვებისთვის საინტერესო — მშობლები ფიქრობენ, რომ სჯობს შრომობდეს, ვიდრე სკოლაში დრო დაკარგოს.“ (G-4)

„მშობლები არჩევენ წიწაკის კრეფასა და გაკვეთილებს შორის შრომაზე აკეთებენ.“ (L-3)

გადაჭრის გზები

- სკოლებმა უნდა დანერგონ მოქნილი სასწავლო გრაფიკები და კომპენსატორული პროგრამები, რომლებიც დაეხმარება შრომით საქმიანობაში ჩართულ ბავშვებს განათლების მიღებაში;
- განათლების სამინისტრომ და სოციალური მომსახურების სააგენტომ ერთობლივად უნდა შეიმუშაონ მიზნობრივი მხარდაჭერის სისტემა, რომელიც გამოავლენს რისკის ჯგუფში მყოფ ბავშვებს და უზრუნველყოფს მათ მხარდაჭერას;
- თემებში უნდა გაძლიერდეს ცნობიერების ამაღლების კამპანიები, რომლებიც განათლებას წარმოაჩენს არა როგორც ფორმალურ ვალდებულებას, არამედ როგორც გრძელვადიან ინვესტიციას ბავშვის მომავალი წარმატებული ცხოვრებისთვის.

დასკვნა და რეკომენდაციები

- ოჯახის ეკონომიკური საჭიროებების მიუხედავად, განათლება უნდა განიხილებოდეს ბავშვის უმთავრეს პრიორიტეტად;
- აუცილებელია სისტემური მიდგომის დანერგვა, რომელიც გააერთიანებს განათლების, სოციალური დაცვისა და შრომის რეგულირების მექანიზმებს;
- სკოლებმა, ადგილობრივმა თვითმმართველობებმა და თემებმა ერთობლივად უნდა შექმნან გარემო, სადაც ბავშვთა შრომა აღარ იქნება სიღარიბის გამყარების ფაქტორი, ხოლო განათლება გახდება სიღარიბის დამლევის ეფექტური ინსტრუმენტი.

3.6 ბავშვთა შრომის ფსიქოლოგიური და ფიზიკური ზეგავლენა

პრობლემა: ბავშვთა შრომა არამხოლოდ ზღუდავს განათლებაზე წვდომას, არამედ ზიანს აყენებს მათ ჯანმრთელობას, ფსიქო-ემოციურ კეთილდღეობასა და თვითშეფასებას. ბავშვებს ხშირად უწევთ რთულ გარემოში ზრდასრულებთან ერთად ფიზიკურად მუშაობა, რაც შეუთავსებელია მათი ასაკობრივი განვითარების თავისებურებებსა და საჭიროებებთან.

პრობლემის აღწერა: სასოფლო-სამეურნეო სეზონზე ბავშვები დილიდან შრომობენ ვენახებში, სათბურებში, მინდვრებში. მსგავსი დატვირთვა იწვევს ქრონიკულ გადაღლას, ძილის დეფიციტს და ფიზიკურ გამოფიტვას. ამასთან, ბავშვს არ რჩება საკმარისი დრო დასვენებისა და თამაშისთვის, რაც აუცილებელია სოციალური და ემოციური განვითარებისთვის. შედეგად, ბავშვებში ვითარდება აპათია, შფოთვა ან აგრესიული ქცევა, ქვეითდება კონცენტრაციის უნარი და იზრდება თანატოლებთან ურთიერთობის იზოლაციის რისკი.

შედეგები

- ყალიბდება დაბალი თვითშეფასება და მოტივაციის ნაკლებობა პიროვნული განვითარებისთვის;
- ვლინდება ემოციური სტრესი, სოციალური იზოლაცია და დამაბული ურთიერთობა თანატოლებთან;
- ჯანმრთელობის მხრივ აღინიშნება ქრონიკული დაღლილობა, ზურგისა და კიდურების ტკივილი, მხედველობის დაქვეითება და სხვა სახის ჯანმრთელობის პრობლემები.

ციტატები

„ბავშვები რომ ვერ ისვენებენ, დილით ადრე დგებიან, ღამე გვიან იძინებენ და სულ დაღლილები არიან — ეს ძალიან მოქმედებს მათზე. ემოციურადაც აღარ არიან სტაბილურები.“ (L-4)

„ჩვენი მოსწავლე სერიოზულად გადაიღალა. ხელები ეტკინა, თვალები დაუღლდა. სკოლაში მოსვლაც აღარ უნდოდა.“ (L-2)

„ბავშვი ვერაა ბავშვი — მუშაობს, როგორც დიდი, მაგრამ ვერ იღებს იმას, რასაც ბავშვი იმსახურებს.“ (G-4)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- სასოფლო-სამეურნეო სეზონების განმავლობაში აუცილებელია ბავშვთა შრომითი დატვირთვისა და დასვენების ბალანსის დაცვა — როგორც ოჯახების, ისე თემის დონეზე, მათი ჰოლისტური განვითარების ხელშეწყობის მიზნით;
- სკოლებში უნდა გაძლიერდეს ფსიქოლოგიური მხარდაჭერის სისტემები იმ მოსწავლეთათვის, რომლებიც სისტემურად ჩართულნი არიან საოჯახო შრომაში — ფსიქოლოგის, პედაგოგისა და სოციალური მუშაკის კოორდინირებული ჩართულობით;
- აუცილებელია მშობლების უკეთ ინფორმირება ბავშვის ფიზიკური და ემოციური განვითარების თავისებურებების შესახებ, როგორც ინდივიდუალური საკონსულტაციო შეხვედრების, ისე თემში ჩატარებული საინფორმაციო კამპანიების მეშვეობით.

დასკვნები და რეკომენდაციები

- ბავშვის ფიზიკური და ემოციური კეთილდღეობა უნდა გახდეს განათლებისა და სოციალური პოლიტიკის ერთ-ერთი პრიორიტეტული მიმართულება;
- სახელმწიფოს, სკოლებისა და თემის თანანამშრომლობით აუცილებელია ისეთი მხარდამჭერი მექანიზმების შექმნა, რომლებიც ბავშვს უზრუნველყოფს დაცული და სრულფასოვანი განვითარების პირობებით;
- ბავშვობა არ უნდა გადაიქცეს შრომით ვალდებულებებად — ბავშვმა უნდა იცხოვროს როგორც მომავალმა მოქალაქემ, რომელსაც გაანია განვითარების, სიხარულის, ღირსებისა და ბედნიერების უფლება.

3.7 საზოგადოებრივი ცნობიერება და ინსტიტუციური რეაგირების სისუსტე

პრობლემა: ბავშვთა შრომის მიმართ საზოგადოების დამოკიდებულება ხშირ შემთხვევაში ტოლერანტულია ან ინდიფერენტული, რაც ხელს უშლის არსებული კანონმდებლობის ეფექტიან აღსრულებას და აფერხებს საზოგადოებრივ დონეზე ადეკვატური პოლიტიკის ფორმირებას. სახელმწიფო სტრუქტურების რეაგირება, ამ ფონზე, არათანმიმდევრულია და მოკლებულია სისტემურ კოორდინაციას.

პრობლემის აღწერა: საზოგადოების ნაწილის, მათ შორის მასწავლებლების, თემის ლიდერებისა და მშობლების შეხედულებით, ბავშვთა შრომა აღიქმება როგორც მისაღები, სასარგებლო პრაქტიკა, ოჯახისადმი ერთგულებისა და პასუხისმგებლობის გამოვლინება. ხშირად გვხვდება არგუმენტები, როგორიცაა: „ჯობს იმუშაოს, ვიდრე უქმად იყოს.“ მსგავსი დამოკიდებულება თანხვედრაშია ინსტიტუციურად გაუმართავ სისტემასთან: სკოლებში არ არსებობს სტრუქტურირებული მექანიზმები ბავშვთა შრომის იდენტიფიცირებისა და პრევენციისთვის, ხოლო ადგილობრივი თვითმმართველობები და სახელმწიფო უწყებები ვერ უზრუნველყოფენ სისტემურ მონიტორინგსა და სწრაფ რეაგირებას არსებული შემთხვევების მიმართ.

შედეგები

- ბავშვთა შრომა რჩება უხილავ, არაღიარებულ და გადაუჭრელ პრობლემად;

- სკოლები, სოციალური სამსახურები და ადგილობრივი ხელისუფლება ვერ ახდენენ დროულ და ეფექტიან ჩარევას;
- საზოგადოებრივი დამოკიდებულება აფერხებს არსებული კანონმდებლობის რეალურ ამოქმედებას, მის ეფექტიან გამოყენებას და საჭირო პოლიტიკური თუ სტრუქტურული ცვლილებების ინიცირებას.

ციტატები

„კარგია, როცა ბავშვი ოჯახის გვერდით შრომობს. ასე სწავლობს პასუხისმგებლობას.“ (L-2)

„მშობლებს არ ესმით, რომ ბავშვის შრომა შეიძლება იყოს მავნე. ზოგი ამას კი ამაყად აცხადებს.“ (L-3)

„სკოლაში არავის აქვს ინსტრუქცია, როგორ მოიქცეს, როცა ბავშვს მუშაობაზე ექვი აქვს.“ (G-4)

როგორ უნდა გადაიჭრას პრობლემა?

- უნდა განხორციელდეს ფართომასშტაბიანი, ცნობიერების ამაღლების კამპანიები ბავშვთა უფლებებისა და განათლების მნიშვნელობის შესახებ, მედიასაშუალებების, სკოლებისა და თემური შეკრებების მეშვეობით;
- აუცილებელია მასწავლებლებისა და სოციალური მუშაკების პროფესიული გადამზადება, რათა მათ ჰქონდეთ ბავშვთა შრომის იდენტიფიცირებისა და შესაბამისი რეაგირების ცოდნა და უნარები;
- ადგილობრივ თვითმმართველობებს უნდა გააჩნდეთ ეფექტიანი მონიტორინგისა და რეაგირების მექანიზმები. პარალელურად, ხელი შეუწყონ დიალოგის წარმართვას თემში - ბავშვთა შრომის საფრთხეებისა და ალტერნატიული შესაძლებლობების შესახებ.

დასკვნები და რეკომენდაციები

- საზოგადოებრივი დამოკიდებულების გარდაქმნა შესაძლებელია მხოლოდ განათლებაზე, კრიტიკულ აზროვნებასა და თანასწორობაზე დაფუძნებული დიალოგის გზით;
- აუცილებელია გაძლიერდეს კოორდინაცია განათლების, სოციალური დაცვისა და შრომის ინსპექციის სტრუქტურებს შორის - როგორც პრევენციის, ისე რეაგირების დონეზე;
- ბავშვთა შრომის წინააღმდეგ ბრძოლა არ უნდა შემოიფარგლოს მხოლოდ სამართლებრივი ჩარევებით — ის უნდა გახდეს საზოგადოებრივი ღირებულებითი არჩევანი და განისაზღვროს სახელმწიფო პოლიტიკის პრიორიტეტად.

ზოგადი დასკვნები

ბავშვთა შრომა საქართველოში, განსაკუთრებით სოფლის თემებში, წარმოადგენს კომპლექსურ და მრავალგანზომილებიან ფენომენს, რომლის ფესვები გადაჯაჭვულია ეკონომიკურ საჭიროებებს, კულტურულ ტრადიციებსა და განათლების სისტემაში მოტივაციის სუსტი მექანიზმების არსებობასთან.

ერთი მხრივ, ბავშვების ჩართულობა საოჯახო შრომაში აღიქმება როგორც შრომითი ეთიკის, დამოუკიდებლობისა და პასუხისმგებლობის ჩამოყალიბების საშუალება. მეორე მხრივ კი, არარეგულირებული შრომითი პრაქტიკა სერიოზულად არღვევს ბავშვთა უფლებებს, მათ შორის, განათლების, დასვენებისა და ფსიქოფიზიკური განვითარების უფლებას.

1. ბავშვთა შრომა როგორც ტრადიციული ოჯახური პრაქტიკა

სოფლის თემებში ბავშვების შრომითი მონაწილეობა ხშირად განიხილება როგორც ოჯახური ცხოვრების ბუნებრივი ნაწილი. მშობლები მას აღიქვამენ როგორც საჭირო უნარების გამომუშავებისა და აღზრდის ორგანულ კომპონენტს.

2. შრომის ორგანიზებული მოდელები და ოჯახების ფინანსური მდგრადობა

ზოგიერთ თემში, განსაკუთრებით ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ რეგიონებში, შრომის განაწილება მკაცრად ორგანიზებულია, ხოლო სასწავლო პროცესი ხშირად მორგებულია საოჯახო შრომის განრიგზე. ამგვარი პრაქტიკა, ერთი მხრივ, უზრუნველყოფს ოჯახების ფინანსური სტაბილურობას, თუმცა მეორე მხრივ, შეიძლება შეზღუდოს ბავშვის განვითარების სრული პოტენციალი.

3. შრომისა და განათლების ბალანსის საკითხი

თუ შრომა ხელს უწყობს ბავშვის პიროვნულ განვითარებას და არ ზღუდავს განათლებაზე წვდომას, მას შეიძლება ჰქონდეს მხარდამჭერი ფუნქცია. თუმცა პრაქტიკაში ხშირად ფიქსირდება ფიზიკური და ემოციური გადაღლა, რაც უარყოფითად მოქმედებს სასწავლო პროცესზე და ბავშვის ზოგად მდგომარეობაზე.

4. შრომითი ეთიკა და მეწარმეობის ლოგიკა თემურ ეკონომიკაში

აზერბაიჯანელი ფერმერების გამოცდილება ეფუძნება მკაფიო ეკონომიკურ ლოგიკას — ისინი ამუშავებენ იმდენ მიწას, რამდენსაც ოჯახი დამოუკიდებლად აუდის. ეს ქმნის თვითუზრუნველყოფაზე ორიენტირებულ მოდელს, რომელიც გარკვეულწილად უწყობს ხელს თემში სოციალური სტაბილურობის შენარჩუნებას.

5. ინოვაციური მიდგომები შრომითი განათლების ინტეგრაციისთვის

ასეთი მოდელები, როგორიცაა ამერიკული „Learning to do, doing to learn“, მიუთითებს შრომისა და სწავლების ორგანული ინტეგრაციის შესაძლებლობებზე. მათი პილოტური აპრობაცია საქართველოს კონტექსტში შეიძლება იქცეს სისტემურ და მორგებულ პასუხად ბავშვთა შრომის პრობლემაზე.

6. შრომის მძიმე ფორმები და განათლების უზულებელყოფის საფრთხე

გარკვეულ შემთხვევებში მშობლები უპირატესობას ანიჭებენ შრომით საქმიანობას განათლების ხარჯზე. ფიზიკური შრომით სრულად დატვირთულ ბავშვებს არ რჩებათ დრო და ენერგია სასწავლო პროცესში ჩასართავად, რაც ზღუდავს მათ სოციალურ მობილობას და ამყარებს სიღარიბის მემკვიდრეობით გადაცემის მექანიზმს.

რეკომენდაციები

1. სახელმწიფო სტრუქტურებისთვის (ცენტრალური და ადგილობრივი დონე)

• განათლების სისტემის მოქნილობა და ადაპტაცია

საჭიროა გრძელვადიანი სტრატეგიის შემუშავება, რომელიც გაითვალისწინებს სოფლის მეურნეობასთან დაკავშირებული შრომის სეზონურ ხასიათს. სასკოლო განრიგი და სწავლების ფორმატების მოდიფიცირება უნდა იყოს მორგებული თემის სოციალურ-ეკონომიკურ რეალობას ისე, რომ არ დააზიანოს ბავშვის საგანმანათლებლო პროგრესი.

• პრაქტიკული კომპონენტების ინტეგრირება განათლებაში

სასწავლო პროგრამებში მიზანშეწონილია ინტეგრირდეს შრომის ეთიკისა და პრაქტიკული უნარების სწავლების ელემენტები — ასაკთან შესაბამისი, უსაფრთხო, რეალისტური და პასუხისმგებლობაზე ორიენტირებული ფორმით.

• ბავშვის უფლებების დაცვის მექანიზმების გაძლიერება

საჭიროა შრომის ინსპექციის, სოციალური მუშაკების და სკოლის პერსონალის კოორდინირებული მუშაობის უზრუნველყოფა, რათა დროულად მოხდეს ბავშვთა შრომის იდენტიფიცირება, შეფასება და პრევენცია.

- **ალტერნატიული საგანმანათლებლო მოდელები**

მოსამზადებელია ისეთი საგანმანათლებლო მიდგომების განვითარება, რომლებიც აერთიანებს ზოგად განათლებას, თემის ეკონომიკურ კონტექსტსა და მოზარდთა მომავალ პროფესიულ საჭიროებებს — სტიპენდიების სისტემის, არაფორმალური განათლების და საბაზისო პროფესიული პროგრამების მეშვეობით.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის

- **ცნობიერების ამაღლება თემში**

აუცილებელია თემზე დაფუძნებული მიზნობრივი საინფორმაციო კამპანიების განხორციელება მშობლებისთვის, ბავშვებისთვის და თემის ლიდერებისთვის. ბავშვთა უფლებებისა და განათლების გრძელვადიანი ღირებულების შესახებ.

- **ახალგაზრდების კარიერული მხარდაჭერა**

სათემო ორგანიზაციებმა უნდა განავითარონ არაფორმალური საგანმანათლებლო სივრცეები, კარიერული კონსულტაციები და ტრენინგ-პროგრამები, რომლებიც დაეხმარება მოზარდებს თვითრეალიზაციის, განათლებაზე ორიენტაციისა და პროფესიული განვითარებისთვის საჭირო ნაბიჯების დაგეგმვაში.

- **ეკონომიკური განათლება და მეწარმეობის წახალისება**

თემებში მიზანშეწონილია ეკონომიკური წიგნიერების პროგრამების დანერგვა, რომლებიც ბავშვებსა და მოზარდებს მისცემს შესაძლებლობას გაიაზრონ ფინანსური დამოუკიდებლობის მნიშვნელობა და შრომის რეალური ღირებულება.

- **სოციალური მხარდაჭერის ინტეგრირებული სერვისები**

სათემო სკოლებსა და ადგილობრივ ცენტრებს შეუძლიათ პილოტურ დონეზე განავითარონ ინტეგრირებული მოდელები, რომლებიც აკავშირებს საგანმანათლებლო პროცესს და ოჯახურ ეკონომიკურ კონტექსტს ისე, რომ სწავლა არ გამოირიცხავდეს ოჯახისადმი მხარდაჭერასა და თემურ სოლიდარობას.

დასკვნა

ბავშვთა შრომის პრობლემის მართვა მოითხოვს სისტემურ, მულტისექტორულ და თანმიმდევრულ პოლიტიკურ მიდგომას. განათლების, სოციალური დაცვის, ადგილობრივი თვითმმართველობისა და თემზე დაფუძნებული ორგანიზაციების მჭიდრო თანამშრომლობა აუცილებელია ისეთი გარემოს შესაქმნელად, სადაც თითოეული ბავშვს ექნება განვითარების, განათლებისა და უფლებების სრულფასოვანი რეალიზების შესაძლებლობა, როგორც საკუთარი მომავლის, ისე საზოგადოების საერთო სარგებლობისთვის.

*„მსოფლიო, რომელიც ჩვენ შევქმენით, ჩვენი აზროვნების პროცესია. მისი
შეცვლა შეუძლებელია ჩვენი აზროვნების შეცვლის გარეშე.“*

ალბერტ ეინშტეინი

მდგრადი განვითარების კონცეფცია და 2030 წლის დღის წესრიგი

კონცეფციის განსაზღვრა და ეკოლუცია

მდგრადი განვითარება განისაზღვრება როგორც „განვითარება, რომელიც აკმაყოფილებს დღევანდელი თაობის საჭიროებებს ისე, რომ არ შეაფერხოს მომავალი თაობების შესაძლებლობები“²⁷. აღნიშნული ცნება დაკავშირებულია ბუნებრივი რესურსების სიმწირის პირობებში ეკონომიკური ზრდის შეზღუდვებთან. ამ გამოწვევებს არსებითად ამძიმებს ფინანსური შეზღუდვები და ინსტიტუციური ბარიერები.²⁸

ტერმინი საერთაშორისო დონეზე აღიარებულ იქნა 1987 წელს გარემოსა და განვითარების მსოფლიო კომისიის WCED-ის ანგარიშით „ჩვენი საერთო მომავალი“, რომელმაც პირველად გააერთიანა მდგრადობის სოციალური, ეკონომიკური და ეკოლოგიური განზომილებები გაეროს პოლიტიკურ ჩარჩოში.

მდგრადი განვითარების სამი განზომილება

მდგრადი განვითარების კონცეფცია მოიცავს სამ ძირითად განზომილებას:

- **სოციალური განზომილება** – ფოკუსირებულია თანასწორობაზე, ინკლუზიურობაზე, განათლებაზე, ჯანდაცვაზე და სიღარიბის აღმოფხვრაზე;
- **ეკონომიკური განზომილება** – გულისხმობს მდგრად ეკონომიკურ ზრდას, ხარისხიან დასაქმებასა და რესურსების გონივრულ გამოყენებას;
- **გარემოსდაცვითი განზომილება** – ემყარება ეკოსისტემების შენარჩუნებას, კლიმატის ცვლილებებთან ადაპტაციასა და ბუნებრივი რესურსების დაცვას.²⁹

თანასწორობა გულისხმობს თაობათაშორის და თაობის შიგნით სამართლიანობას³⁰.

დღის წესრიგი 21 და რიოს დეკლარაცია:

1992 წელს, რიო-დე-ჟანეიროში გამართულ დედამიწის სამიტზე, 178 სახელმწიფომ მიიღო *რიოს დეკლარაცია გარემოსა და განვითარებაზე* (Agenda 21)³¹, რომელიც მოიცავს 27 ძირითად პრინციპს. მათ შორის განსაკუთრებით საყურადღებოა:

- ადამიანის მნიშვნელოვანი როლი მდგრადი განვითარების პროცესში (პრინციპი 1);
- სიღარიბის აღმოფხვრა (პრინციპი 5);
- გარემოს დაცვა ამჟამინდელი და მომავალი თაობებისთვის (პრინციპები 3, 4);
- სახელმწიფოთა დიფერენცირებული პასუხისმგებლობა გლობალურ გამოწვევებზე (პრინციპი 7);
- ინკლუზიური მმართველობა (პრინციპები 19–22).

²⁷ Le Blanc, D., et al. 2012. Development cooperation in the light of sustainable development and the SDGs: Preliminary exploration of the issues, UNDESA: Rio+20 working papers

²⁸ Meadows, D., and Randers, J. “Beyond the Limits”, London: Earthscan Publications, 1992.

²⁹ Guillén-Royo M. Sustainability and wellbeing: Human-scale development in practice. London, UK: Routledges (2016).

³⁰ Sharma, Swati & Sharma, Prateek & Kumar, Archana. (2020). A critical review of studies related to construction and computation of Sustainable Development Indices. Ecological Indicators. 112. 10.1016/j.ecolind.2019.106061.

³¹ United Nations, Report of the United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, 3-14 June 1992, Volume 1, Resolutions Adopted by the Conference. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/836/55/PDF/N9283655.pdf?OpenElement>

დღის წესრიგი 2030: გლობალური ჩარჩო

2015 წელს გაეროს გენერალურმა ასამბლეამ (70-ე სესია) ერთხმად მიიღო ისტორიული მნიშვნელობის დოკუმენტი - რეზოლუცია A/RES/70/1: „ჩვენი მსოფლიოს გარდაქმნა: 2030 წლის დღის წესრიგი მდგრადი განვითარებისთვის“ რომელიც განსაზღვრავს გლობალურ ხედვას პლანეტის, ადამიანთა კეთილდღეობისა და სოციალური სამართლიანობის დაცვისთვის³².

დღის წესრიგი ეფუძნება 5P პრინციპებს:

- **People (ხალხი)** – სიღარიბისა და შიმშილის აღმოფხვრა, ყველა ადამიანის ძირითადი უფლებების უზრუნველყოფა;
- **Planet (პლანეტა)** – ბუნებრივი რესურსების დაცვა, ეკოსისტემების შენარჩუნება და კლიმატთან დაკავშირებული მოქმედებები;
- **Prosperity (კეთილდღეობა)** – ღირსეული ცხოვრების შესაძლებლობა თითოეული ადამიანისთვის;
- **Peace (მშვიდობა)** – მშვიდობიანი, სამართლიანი და ინკლუზიური საზოგადოებების მშენებლობა;
- **Partnership (პარტნიორობა)** – გლობალური მასშტაბის თანამშრომლობის გაძლიერება მდგრადი მიზნების მისაღწევად.

2030 წწ დღის წესრიგი აერთიანებს 17 მდგრადი განვითარების მიზანს და 169 შესაბამის ამოცანას, რომელთა მიზანია სოციალური, ეკონომიკური და გარემოსდაცვითი განზომილებების შორის ბალანსის დამყარება და გლობალური ინკლუზიური მოდელის შექმნა.

³² <https://sdgs.un.org/2030agenda>

მდგრადი განვითარების მიზნების პროგრესი და გამოწვევები

მდგრადი განვითარების 17 მიზანი მოიცავს 169 ამოცანას და 232 უნიკალურ ინდიკატორს³³, რომელთა შესრულება წარმოადგენს ურთიერთდაკავშირებულ და კომპლექსურ პროცესს. მათი წარმატებული განხორციელება 2030 წლისთვის აუცილებელია სოციალური, ეკონომიკური და გარემოსდაცვითი მდგრადობის გლობალური ბალანსის უზრუნველსაყოფად³⁴.

მდგრადი განვითარების მიზნების განხორციელების საწყის ეტაპებზე მიღწეულ იქნა მნიშვნელოვანი პროგრესი სხვადასხვა მიმართულებით. თუმცა, გლობალურმა კრიზისებმა, მათ შორის COVID-19-ის პანდემიამ, რუსეთის ფედერაციის სამხედრო აგრესიამ უკრაინის წინააღმდეგ და კლიმატის ცვლილებით გამოწვეულმა კატასტროფებმა, აჩვენა, რომ ეს პროგრესი მყიფეა და ნელი ტემპით მიმდინარეობს³⁵.

ამჟამად, მდგრადი განვითარების მიზნების განხორციელების პროცესი შუა გზაზეა, თუმცა ინდიკატორების ანალიზი მიუთითებს, რომ პროგრესი არასაკმარისია და მსოფლიო კვლავ ჩამორჩება 2030 წლისთვის დასახულ მიზნებს.

გლობალური პროგრესის ხელშესაწყობად, გამოიკვეთა რამდენიმე პრიორიტეტული მიმართულება:

- მთავრობების მხრიდან ინტეგრირებული, თანმიმდევრული და მიზნობრივი პოლიტიკის შემუშავება და განხორციელება;
- ეროვნული და ადგილობრივი ინსტიტუციური შესაძლებლობების გაძლიერება, განსაკუთრებით მონაცემების შეგროვებისა და მონიტორინგის მიმართულებით;
- საჯარო სექტორის ეფექტიანობისა და ანგარიშვალდებულების ამაღლება.

მდგრადი განვითარების მიზნების დაჩქარებული პროგრესის ხელშესაწყობად გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება კოორდინირებულ და სტრატეგიულ მოქმედებებს როგორც ეროვნულ, ისე საერთაშორისო დონეზე³⁶.

საქართველოს მდგრადი განვითარების დღის წესრიგი და არსებული გამოწვევები

მდგრადი განვითარების მიზნების (SDGs) განხორციელება მნიშვნელოვანი წინაპირობაა ადამიანის უსაფრთხოების და კეთილდღეობის განმტკიცებისთვის. შესაბამისად, ქართული მოდელის ანალიზი და მისი სამომავლო განვითარების პერსპექტივების შეფასება გადამწყვეტ მნიშვნელობას იძენს.

მდგრადი განვითარების მიზნების ნაციონალიზაცია და სტრატეგიული ჩარჩო

2015 წლიდან საქართველომ დაიწყო მდგრადი განვითარების მიზნების ნაციონალიზაციის პროცესი, რაც გულისხმობს მათ ინტეგრაციას ეროვნულ პოლიტიკაში. ქვეყნის სოციალური, ეკონომიკური და გარემოსდაცვითი გამოწვევების გათვალისწინებით, ჩამოყალიბდა ეროვნული პრიორიტეტები, განისაზღვრა სექტორული ამოცანები და დაიგეგმა მათი განხორციელების ვადები. ასევე დადგინდა საბაზისო (2015) და სამიზნე (2030) მაჩვენებლები.

³³ Global indicator framework for the Sustainable Development Goals and targets of the 2030 Agenda for Sustainable Development. ხელმისაწვდომია:

https://unstats.un.org/sdgs/indicators/Global%20Indicator%20Framework%20after%20refinement_Eng.pdf

³⁴ https://www.undp.org/sustainable-development-goals?gclid=Cj0KCQjwpc-oBhCGARIsAH6ote_9BqbgoQIGtvaAcQGDbLJLMCxEPEIe3ZiLg4zK_ckFPGIjNfpOQaAs-6EALw_wcB

³⁵ <https://unstats.un.org/sdgs/report/2023/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2023.pdf> გვ. 4

³⁶ <https://unstats.un.org/sdgs/report/2023/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2023.pdf> გვ. 4-5

2016 წელს საქართველომ წარადგინა პირველი ნებაყოფლობითი ეროვნული ანგარიში გაეროს მაღალი დონის პოლიტიკურ ფორუმზე, რითაც დაადასტურა თავისი აქტიური ჩართულობა გლობალურ პროცესებში. 2018 წელს, მიზნების მიღწევის გზების უფრო ზუსტი განსაზღვრის მიზნით, ინდიკატორებისა და ამოცანების გადახედვა განხორციელდა. შედეგად, ეროვნული კონტექსტის გათვალისწინებით, პრიორიტეტად განისაზღვრა 17 მიზანი, 93 ამოცანა და 201 ინდიკატორი.

2019 წლის 12 ნოემბრის №2328 განკარგულებით საქართველოს მთავრობამ დაამტკიცა მდგრადი განვითარების მიზნების ეროვნული დოკუმენტი, რომელიც ინტეგრირებულია როგორც ქვეყნის პოლიტიკურ სტრატეგიაში, ისე ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმების ჩარჩოში. ნაციონალიზებული მიზნების 93% ითვალისწინებს ასოცირების შეთანხმების მოთხოვნებს, ხოლო 63% პირდაპირ უკავშირდება ევროკავშირთან შეთანხმებულ პრიორიტეტებს³⁷.

საქართველოს მდგრადი განვითარების პრიორიტეტები და არსებული დისბალანსი

ქართული მოდელის მიხედვით, მდგრადი განვითარების „5P“ პრინციპებიდან (People — ხალხი, Prosperity — კეთილდღეობა, Peace — მშვიდობა, Planet — პლანეტა, Partnerships — პარტნიორობა) საქართველო ყველაზე მეტად ორიენტირებულია **ხალხზე** და **კეთილდღეობაზე**. **მშვიდობა** და **პლანეტა** მეორეხარისხოვან პრიორიტეტებს წარმოადგენს, ხოლო **პარტნიორობა** ყველაზე ნაკლებ ყურადღებას იღებს³⁸.

ძირითადი გამოწვევები მდგრადი განვითარების განხორციელების გზაზე

2020 წელს წარდგენილმა საქართველოს მეორე ნებაყოფლობითმა ეროვნულმა ანგარიშმა მკაფიოდ წარმოაჩინა როგორც მიღწევები, ისე ის სისტემური გამოწვევები, რომლებიც ხელს უშლის მდგრადი განვითარების მიზნების (SDGs) ეფექტიანად განხორციელებას. ანგარიშში ხაზგასმულია რამდენიმე მნიშვნელოვანი ბარიერი:

2020 წელს წარდგენილ მეორე ნებაყოფლობით ანგარიშში³⁹ ასახულია მიღწევები და გამოწვევები:

- **თანამშრომლობის დეფიციტი** – მდგრადი განვითარების მიზნების განხორციელებაზე პასუხისმგებლობა ძირითადად ცენტრალურ ხელისუფლებაზეა კონცენტრირებული, რაც ზღუდავს ადგილობრივი თვითმმართველობებისა და კერძო სექტორის ჩართულობას.
- **მოქალაქეთა ჩართულობის ნაკლებობა** – მოსახლეობის დაბალი ჩართულობა ხელს უშლის მათ საჭიროებებზე ორიენტირებული პოლიტიკის შემუშავებას.
- **დეცენტრალიზაციის არასაკმარისი დონე** – ადგილობრივ დონეზე პოლიტიკის განხორციელება მნიშვნელოვნად არის შეზღუდული საჯარო მოხელეთა შესაბამისი უნარების დეფიციტით, ისე ადმინისტრაციული რესურსების ნაკლებობით.
- **მიზნების ლოკალიზაციის დაბალი ხარისხი** – მიუხედავად ეროვნული სამოქმედო გეგმის არსებობისა და საერთაშორისო პარტნიორობთან თანამშრომლობისა, მდგრადი განვითარების პოლიტიკა რეგიონულ და ადგილობრივ დონეზე არათანაბრად ხორციელდება.

³⁷ ეროვნული ნებაყოფლობითი ანგარიში, 2020 წ.

³⁸ გაეროს მდგრადი განვითარების თანამშრომლობის ხელშეკრულება 2021-2025, თბილისი 2020, გვ. 17.

³⁹ ეროვნული ნებაყოფლობითი ანგარიში, 2020 წელი, გვ. 9.

სამომავლო პერსპექტივები

საქართველოს ხელისუფლების სტრატეგიული მიზანია მდგრადი განვითარების მიზნების ლოკალიზაციის გაძლიერება, ინსტიტუციური ეფექტიანობის ამაღლება და კოორდინაციის გაუმჯობესება. ამისთვის აუცილებელია:

- ადგილობრივი თვითმმართველობების ჩართულობის გაზრდა;
- საჯარო და კერძო სექტორის თანამშრომლობის გაღრმავება;
- მოქალაქეთა ჩართულობის ხელშეწყობა;
- დეცენტრალიზაციის პროცესის დაჩქარება;
- მდგრადი განვითარების პრინციპების ინტეგრირება ეკონომიკურ და სოციალურ პოლიტიკაში.

საქართველოში მდგრადი განვითარების დღის წესრიგის წარმატებული განხორციელება მოითხოვს კოორდინირებულ, ინკლუზიურ და პროგნოზირებად პოლიტიკურ ჩარჩოს. მხოლოდ ასეთი სისტემური მიდგომით იქნება შესაძლებელი ქვეყნისათვის მნიშვნელოვანი გარდატეხის მიღწევა 2030 წლისთვის და გლობალურ მიზნებთან შესაბამისობის უზრუნველყოფა⁴⁰.

უსაფრთხოების როლი მდგრადი განვითარების მიზნების განხორციელებაში

1. უსაფრთხოება და მდგრადი განვითარება: ურთიერთდამოკიდებულება

უსაფრთხოებასა და მდგრად განვითარებას შორის კავშირი მრავალგანზომილებიანია 2030 წლის დღის წესრიგი უსაფრთხოებას (Peace) განიხილავს (5P – People, Planet, Prosperity, Peace, Partnership), SDG-ების განხორციელებისთვის აუცილებელ საკვანძო პრინციპად. კონფლიქტები, ძალადობა და არასტაბილურობა აბრკოლებს პროგრესს, ანგრევს ადამიანურ, ეკონომიკურ და ინსტიტუციურ რესურსებს⁴¹. ფინანსური შეზღუდვები და ინსტიტუციური ბარიერები კი, ამძიმებს ამ გამოწვევებს. მშვიდობა არის შედეგი, რომელსაც მდგრადი განვითარება ქმნის. დღის წესრიგში აღნიშნულია: „ვერ იქნება მდგრადი განვითარება მშვიდობის გარეშე, ისე როგორც მშვიდობა — მდგრადი განვითარების გარეშე.“⁴²

2. ადამიანის უსაფრთხოება — თანამედროვე პარადიგმა

უსაფრთხოების თანამედროვე მიდგომა სცდება სახელმწიფოზე ორიენტირებულ მოდელს და ეფუძნება ადამიანის უსაფრთხოების კონცეფციას. გაეროს განვითარების პროგრამის (UNDP) 1994 წლის ისტორიული ანგარიშის თანახმად, ტრადიციული უსაფრთხოება ვერ უპასუხებს იმ რისკებს, რომლებიც უშუალოდ ინდივიდის კეთილდღეობას უქმნის საფრთხეს.

ადამიანის უსაფრთხოება ეფუძნება „შიშისა და შეჭირვებისგან თავისუფლების“ პრინციპს და მოიცავს როგორც გრძელვადიან დაცვას სისტემური გამოწვევებისგან⁴³. (მაგ. შიმშილი,

⁴⁰ ეროვნული ნებაყოფლობითი ანგარიში, 2020 წელი, გვ. 8.

⁴¹ <https://www.un.org/sustainabledevelopment/peace-justice/>

⁴² “We are determined to foster peaceful, just and inclusive societies which are free from fear and violence. There can be no sustainable development without peace and no peace without sustainable development.” – Preamble to the 2030 Agenda for Sustainable Development

დაავადებები, დევნა), ისე სისტემური გამოწვევებისგან (მაგ. კონფლიქტი, უმუშევრობა, ძალადობა). მოცემული კონცეფციის თანახმად, ეროვნული უსაფრთხოება განიხილება ადამიანის უსაფრთხოების კონტექსტში და მოიცავს მოსახლეობის დაცვას ისეთი მრავალფეროვანი საფრთხეებისგან, როგორიცაა შიმშილი, კრიმინალი, ეკოლოგიური საფრთხეები და სოციალური კონფლიქტები. ამ მოდელის მიზანია თემების გაძლიერება, სოლიდარობაზე დაფუძნებული ეკონომიკური და სოციალური პოლიტიკის წარმართვა და ინდივიდების უნარების გაზრდა კრიზისებთან გამკლავების მიმართულებით. ადამიანის უსაფრთხოების პარადიგმა მჭიდროდ უკავშირდება ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ პოლიტიკას და მოითხოვს ინკლუზიური, ადამიანზე ორიენტირებული სტრატეგიების შემუშავებას, როგორც პრევენციის, ისე მდგრადი განვითარების უზრუნველსაყოფად.

3. უსაფრთხოების ევოლუცია: სახელმწიფოებრივიდან ჰოლისტურ ხედვამდე

უსაფრთხოების ცნება ისტორიულად მჭიდროდ იყო დაკავშირებული სახელმწიფოს სუვერენიტეტის დაცვასთან (ვესტფალიის ზავი, 1648), რაც შემდეგ შეადგენდა საერთაშორისო ურთიერთობების ფუნდამენტურ პრინციპს. ამ „ხისტი“ მოდელის საფუძველს სამხედრო ძალა წარმოადგენდა. თუმცა 21-ე საუკუნის გლობალური გამოწვევები - პანდემიები, კლიმატის ცვლილება, რადიკალიზმი, კიბერუსაფრთხოება და ტერორიზმი - თვალსაჩინოს ხდის ამ მოდელის შეზღუდულობას⁴⁴.

უსაფრთხოების გამოწვევები მულტიფაქტორულია:

- კლიმატის კრიზისი, რომელიც იწვევს იძულებით მიგრაციას, რესურსებზე კონკურენციას და სოციალურ დაპირისპირებას;
- სიღარიბესა და სოციალური უთანასწორობის გამწვავებას, რაც უქმნის ნიადაგს კონფლიქტებსა და რადიკალიზმს;
- სოციალურ მოწყვლადობას, რომელიც ზრდის ძალადობის რისკს.

4. მდგრადი განვითარება — უსაფრთხოების ინსტრუმენტი

მდგრადი განვითარება არამხოლოდ საჭიროებს უსაფრთხო გარემო, არამედ თავად წარმოადგენს უსაფრთხოების გაძლიერების და კონფლიქტების პრევენციის სტრატეგიულ ინსტრუმენტს. სიღარიბის, უთანასწორობის და გაუცხოების შემცირება ხელს უწყობს სტაბილურობის ზრდას და საზოგადოების საერთო მდგრადობას.

ადამიანის უსაფრთხოებაზე დაფუძნებული ეროვნული პოლიტიკა ქმნის ქმედით ჩარჩოს SDG-ების განხორციელებისთვის, უზრუნველყოფს ინკლუზიურ და გრძელვადიან მიდგომას, რომელიც ითვალისწინებს ადგილობრივ და გლობალურ რისკებს.

5. საზოგადოებრივი უსაფრთხოების თანამედროვე გამოწვევები

თანამედროვე საზოგადოებრივი უსაფრთხოება მრავალმხრივ გამოწვევებთან არის დაკავშირებული, რომელთა ბუნება მულტისექტორული და კომპლექსურია. ძირითადი საფრთხეები, რომლებიც ზემოქმედებენ როგორც ინდივიდუალურ, ისე სტრუქტურულ უსაფრთხოებაზე, მოიცავს:

- ორგანიზებულ დანაშაულს;
- ადამიანებით ვაჭრობას (ტრეფიკინგი) და ნარკოტიკების უკანონო ბრუნვას;
- რეგიონებში მაღალი კრიმინოგენური მდგომარეობის შენარჩუნებას;
- სოციალურ სიღარიბესა და ეკონომიკურ უთანასწორობას - როგორც კრიზისების ძირეულ წყაროს.

⁴⁴ Stockholm Environment Institute (2015), INTEGRATING SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SECURITY, p.8-9; <https://www.americanprogress.org/article/sustainable-security-101/>

ეკონომიკური დაუცველობა, სიმდიდრის უსამართლო განაწილება, ნეპოტიზმი და კორუფცია ზრდის საზოგადოებრივ პოლარიზაციას, ხელს უწყობს რადიკალიზმსა და დანაშაულს. ეს ყოველივე ქმნის უსაფრთხოების სისტემური სტაბილურობის საფრთხეს⁴⁵.

მდგრადი განვითარების მე-16 მიზანი: მშვიდობა, სამართლიანობა და ძლიერი ინსტიტუტები

1. მიზნის არსი და მნიშვნელობა

მდგრადი განვითარების 2030 წლის დღის წესრიგში მე-16 მიზანი ერთ-ერთ ყველაზე რთულად მისაღწევ მიზნად მიიჩნევა. იგი ეფუძნება პრინციპს, რომ მშვიდობა, უსაფრთხოება და განვითარება განუყოფლად არის დაკავშირებული. კონფლიქტები, ინსტიტუციური სისუსტე და პოლიტიკური არასტაბილურობა აზრკოლებს მდგრად განვითარებას. ამავდროს, სიღარიბე, უთანასწორობა, მარგინალიზაცია და სოციალური გაუცხოება წარმოადგენს კონფლიქტების ერთ-ერთ ძირითად გამომწვევ ფაქტორს. ფინანსური შეზღუდვები და ინსტიტუციური ბარიერები კი, ამძიმებს ამ გამოწვევებს.

მიზანი 16 ითვალისწინებს ეფექტური, გამჭვირვალე და ანგარიშვალდებული ინსტიტუტების ფორმირებას, რომლებიც ემყარება კანონის უზენაესობას, ადამიანის უფლებათა დაცვას და დემოკრატიულ მექანიზმებს⁴⁶.

2. ძირითადი სამიზნე ამოცანები

მე-16 მიზანი აერთიანებს საკვანძო მიმართულებებს:

- 16.1 – ძალადობის ფორმების შემცირება;
- 16.2 – ექსპლუატაციის, ტრეფიკინგის და ბავშვთა ძალადობის აღმოფხვრა;
- 16.4 – უკანონო ფინანსების და იარაღის კონტროლი, ორგანიზებულ დანაშაულთან ბრძოლა;
- 16.A – უსაფრთხოების ინსტიტუტების გაძლიერება, განსაკუთრებით განვითარებად ქვეყნებში.

პროგრესის მონიტორინგი ხორციელდება ინდიკატორებით:

- ობიექტური – მკვლელობის, კონფლიქტის მსხვერპლთა სტატისტიკა;
- აღქმაზე დაფუძნებული – მოქალაქეთა უსაფრთხოების აღქმა⁴⁷.

3. უსაფრთხოების სექტორის მმართველობა და გამოწვევები

უსაფრთხოების სექტორის გაძლიერება მოითხოვს:

- კანონის უზენაესობის უზრუნველყოფა;
- სამართალზე ხელმისაწვდომობის ზრდა;
- დისკრიმინაციის აღმოფხვრა;
- თემების საჭიროებებზე რეაგირება (სქესის, ასაკის, ეთნიკური ნიშნის მიუხედავად).

უსაფრთხოების სისტემის არაეფექტიანობა მნიშვნელოვნად ზრდის კონფლიქტების, ძალადობისა და ადამიანის უფლებების დარღვევის ეს რისკები განსაკუთრებით მძიმედ აისახება მარგინალიზებულ ჯგუფებზე, რაც აღრმავებს საზოგადოებრივ დისტანციას და ინსტიტუციურ უნდობლობას. ეფექტიანობა დამოკიდებულია რესურსებზე, კვალიფიკაციაზე და მოქალაქეებთან დიალოგზე⁴⁸.

⁴⁵ Adm. James Stavridis, U.S. Southern Command 2008 Posture Statement

⁴⁶ <https://sdgs.un.org/partnerships/linking-good-security-sector-governance-and-sdg16>

⁴⁷ https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/DCAF_BG_21_SustainableDevelopment_0.pdf p.4

⁴⁸ https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/DCAF_BG_21_SustainableDevelopment_0.pdf p.5

4. საქართველოს ვალდებულებები და გამოწვევები

საქართველომ სრულად აითვისა მდგრადი განვითარების მე-16 მიზნის ძირითადი ამოცანები, რაც გულისხმობს:

- გამჭვირვალე, ეფექტიანი და ანგარიშვალდებული ინსტიტუტების ფორმირებას;
- მოქალაქეთა მონაწილეობისთვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნას გადაწყვეტილების მიღების პროცესში;
- ორგანიზებული დანაშაულის შემცირებასა და სამართალდამცავი მექანიზმების გაძლიერებას;
- საერთაშორისო მმართველობით პროცესებში ჩართულობის ზრდას.

თუმცა, აღნიშნული მიმართულებების მიუხედავად, ცალკეული სისტემური გამოწვევები კვლავ თვალსაჩინოა:

- მოქალაქეთა ჩართულობისა და ინსტიტუციური ანგარიშვალდებულების დონე 2019–2023 წლებში 10%-ით გაუარესდა, რაც ართულებს დემოკრატიული პროცესების კონსოლიდაციას;
- საჯარო ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა 2017–2023 წლებში 24%-ით შემცირდა, რაც ზღუდავს საზოგადოების შესაძლებლობას ეფექტური მონიტორინგისა და კონტროლის განხორციელებისთვის;
- ადგილობრივი თვითმმართველობის საკრებულოების სხდომებში მონაწილეობა შემცირებულია, რაც მიუთითებს გადაწყვეტილებების ფორმალიზაციასა და მოქალაქეთა ინტერესების არასათანადო წარმოდგენაზე ინსტიტუციურ დონეზე⁴⁹

მდგრადი განვითარების მე-16 მიზანი ფუნდამენტურ საფუძველს ქმნის დანარჩენი SDG-ების ეფექტიანი განხორციელებისთვის. მისი წარმატება მჭიდროდ არის დაკავშირებული:

- დემოკრატიული ინსტიტუტების განმტკიცებასთან;
- მოქალაქეთა გაძლიერებასთან და მათ ჩართულობასთან;
- სახელმწიფოსა და საზოგადოების ურთიერთნდობის აღდგენასთან.

სწორედ ამ ფაქტორების გაუმჯობესება განაპირობებს მდგრადი, მშვიდობიანი და ინკლუზიური განვითარების უზრუნველყოფას 2030 წლის დღის წესრიგის შესაბამისად.

სამიზნე მუნიციპალიტეტების უსაფრთხოების გამოწვევები

სამიზნე მუნიციპალიტეტები — გარდაბანი, საგარეჯო და ლაგოდეხი — ესაზღვრება აზერბაიჯანის რესპუბლიკას, აქედან გამომდინარე, საჭიროებენ განსაკუთრებულ ყურადღებას უსაფრთხოების პოლიტიკის ფორმირებისა და განხორციელების მიმართულებით. გეოგრაფიული მდებარეობიდან გამომდინარე, უსაფრთხოების გამოწვევების დაძლევა დამოკიდებულია როგორც ორი ქვეყნის ინსტიტუტებს შორის კოორდინაციაზე, ისე მათ სტრატეგიებზე და ამ სტრატეგიების ეფექტიან განხორციელებაზე. შესაბამისად, საქართველოსა და აზერბაიჯანის მთავრობების მიერ უსაფრთხოების საკითხებზე შემუშავებული პოლიტიკა მნიშვნელოვნად აისახება ამ მუნიციპალიტეტების უსაფრთხოების ზოგად მდგომარეობაზე.

უსაფრთხოების კონტექსტი და ძირითადი გამოწვევები

როგორც წინა ქვეთავებში არაერთგზის აღინიშნა, თანამედროვე უსაფრთხოების მთავარი მიზანი ადამიანის უსაფრთხოების უზრუნველყოფაა, რომელიც განიხილება როგორც ეროვნული უსაფრთხოების განუყოფელი ნაწილი. მისი უზრუნველყოფა მოითხოვს ფუნდამენტური უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვას და დამოკიდებულია როგორც

⁴⁹ ადგილობრივი თვითმმართველობის ინდექსი, საქართველოს მუნიციპალიტეტების ერთიანი ეროვნული შეფასება 2023, ნოემბერი 2023, გვ. 5.

სამართალდაცვით ინსტიტუტებზე, ისე სოციალურ, ეკონომიკურ და ინფრასტრუქტურულ გარემოზე.

ამ კონტექსტში, სამიზნე მუნიციპალიტეტებში განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს როგორც დანაშაულთან ბრძოლის მექანიზმების ანალიზს, ისე სამართალდამცავი სტრუქტურების ეფექტიანობის შეფასებას. მათი საზღვრისპირა მდებარეობა კიდევ უფრო აძლიერებს ტრანსნაციონალური დანაშაულების აქტუალობას, რომელთა შორის განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია შემდეგი:

- ადამიანით ვაჭრობა (ტრეფიკინგი);
- ნარკოტიკებითა და იარაღით უკანონო ვაჭრობა;
- სახელმწიფო საზღვარზე კონტრაბანდული ტვირთებისა და ფულადი ნაკადების არალეგალური გადაადგილება.

უსაფრთხოების სტრატეგიის შემუშავება საჭიროებს ყოვლისმომცველ ანალიზს, კოორდინირებულ მიდგომებს და მოქალაქეთა აქტიურ ჩართულობას, რათა საზღვრისპირა მუნიციპალიტეტებმა შეძლონ მდგრადი განვითარების მიზნების მიღწევა უსაფრთხო გარემოში.

ადამიანის უსაფრთხოების კომპონენტები გაეროს განვითარების პროგრამის მიხედვით

გაეროს განვითარების პროგრამა (UNDP), ადამიანის უსაფრთხოების მიმართულებით ჩატარებული კვლევების საფუძველზე, აღნიშნავს, რომ ამ მიმართულებაზე მოქმედი ფაქტორები მრავალმხრივია. მათი დაჯგუფება შესაძლებელია შვიდ ძირითად კატეგორიად:

- **ეკონომიკური უსაფრთხოება** – მოსახლეობის ეკონომიკური კეთილდღეობა, დასაქმების შესაძლებლობები და ფინანსური სტაბილურობა;
- **სასურსათო უსაფრთხოება** – საკვების ხელმისაწვდომობა, კვების ხარისხი და მისი წარმოების მდგრადობა;
- **ჯანდაცვის უსაფრთხოება** – სამედიცინო მომსახურების ხელმისაწვდომობა და ხარისხი, ასევე ინფექციური დაავადებების კონტროლი;
- **გარემოს უსაფრთხოება** – ეკოსისტემების მდგრადობა, ბუნებრივი რესურსების მართვა და კლიმატის ცვლილების შედეგებთან ადაპტირების მექანიზმები;
- **პირადი უსაფრთხოება** – ძალადობის, დანაშაულისა და სხვა საფრთხეებისგან დაცვა;
- **საზოგადოებრივი უსაფრთხოება** – სოციალური სტაბილურობის უზრუნველყოფა, საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვა და სამართლებრივი გარემოს ეფექტიანობა;
- **პოლიტიკური უსაფრთხოება** – ადამიანის უფლებებისა და დემოკრატიული მმართველობის დაცვა, პოლიტიკური სისტემის გამჭვირვალობა და ანგარიშვალდებულება⁵⁰.

ეკონომიკური უსაფრთხოება

ეკონომიკური უსაფრთხოება გულისხმობს გარანტირებულ საბაზისო შემოსავალს, რომელიც ინდივიდს შეუძლია მიიღოს შრომითი საქმიანობით ან სოციალური დახმარების სახელმწიფო პროგრამების ფარგლებში. ეს კომპონენტი წარმოადგენს ადამიანის უსაფრთხოების ერთ-ერთ საკვანძო ელემენტს და პირდაპირ მოქმედებს როგორც სოციალური სტაბილურობის, ისე საზოგადოების ეკონომიკური მდგომარეობის განმსაზღვრელ ფაქტორად.

⁵⁰ United Nations Development Programme, 1994, „New Dimensions of Human Security“, Human Development Report 1994, New York, Oxford University Press, გვ. 24.

სამიზნე მუნიციპალიტეტებში შრომისუნარიანი მოსახლეობის მდგომარეობა

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემების მიხედვით, ქვეყნის მოსახლეობის დაახლოებით 60% შრომისუნარიან მოქალაქედ მიიჩნევა. თუმცა სამიზნე მუნიციპალიტეტებში დასაქმებულთა ან დაქირავებით მომუშავე პირების წილი შედარებით დაბალია და, საშუალოდ, 7–8%-ს შეადგენს. გარდაბნის მუნიციპალიტეტში ეს მაჩვენებელი 18%-მდე იზრდება, რაც რეგიონში შედარებით მაღალი ეკონომიკური აქტივობით არის განპირობებული. სამიზნე რეგიონებში შრომისუნარიანი მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილი თვითდასაქმებულია სოფლის მეურნეობის სექტორში და უმეტესად მცირე მეურნეობებშია ჩართული. ამასთანავე, სახელმწიფოსგან ყოველთვიური სოციალური დახმარების მიმღები მოსახლეობის წილი ასევე მაღალია და 7–11%-ის ფარგლებში მერყეობს⁵¹.

ეკონომიკური სიდუხჭირე და მისი გავლენა სოციალურ გარემოზე

ფოკუს-ჯგუფებთან ჩატარებული ინტერვიუების მიხედვით, სამიზნე მუნიციპალიტეტებში ეკონომიკური სიდუხჭირე ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს გამოწვევად რჩება. დაბალი ეკონომიკური აქტივობა იწვევს როგორც შიდა, ისე გარე მიგრაციის ზრდას, რაც საფრთხეს უქმნის დემოგრაფიულ სტრუქტურას და არღვევს სოციალურ სტაბილურობას. გარდა ამისა, სიღარიბე მჭიდროდ უკავშირდება ისეთ სოციალურ პრობლემებს, როგორიცაა:

- ინფრასტრუქტურის განუვითარებლობა;
- პრობლემები განათლებისა და ჯანდაცვის სისტემაში;
- ადრეული ქორწინება;
- ოჯახში ძალადობა და სხვა სოციალური მანკიერებები.

სოციალური უზრუნველყოფის მაჩვენებლები სამიზნე მუნიციპალიტეტებში

ლაგოდების მუნიციპალიტეტი სოციალური უზრუნველყოფის თვალსაზრისით სამიზნე რეგიონებს შორის ყველაზე მძიმე მდგომარეობაში იმყოფება. 2022 წლის მონაცემებით, მუნიციპალიტეტის მოსახლეობის 67% აღრიცხულია სოციალურად დაუცველად, რაც თითქმის ორჯერ აღემატება საგარეჯოს (34%) და გარდაბნის (37%) მუნიციპალიტეტების მაჩვენებლებს.

COVID-19 პანდემიის პერიოდში სოციალური დაუცველობის მაჩვენებელი სამივე მუნიციპალიტეტში გაიზარდა და 2021 წელს მაქსიმალურ ნიშნულს მიაღწია. მიუხედავად იმისა, რომ 2022 წლის ბოლოს მდგომარეობა ნაწილობრივ გაუმჯობესდა, პანდემიამდელ დონეს მხოლოდ გარდაბნის მუნიციპალიტეტმა დაუბრუნდა.

ინვესტიციები და დასაქმების მაჩვენებლები

ლაგოდების მუნიციპალიტეტი ინვესტიციების მოზიდვისა და საშუალო ხელფასის თვალსაზრისით სამიზნე რეგიონებს შორის ყველაზე დაბალ პოზიციაზე იმყოფება.

⁵¹ სსიპ, სოციალური მომსახურების სააგენტო, სტატისტიკური ინფორმაცია საარსებო შემწეობის მიმღებ პირთა რაოდენობაზე ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით, 2023 წ. ხელმისაწვდომია: <https://ssa.moh.gov.ge/statistik.php?lang=1&id=202212070002225855299551&v=0#page-2>

რაც შეეხება ეკონომიკური საქმიანობის სტრუქტურას, გარდაბნის მუნიციპალიტეტზე ამ კუთხით დეტალური ინფორმაცია ხელმისაწვდომი არ არის. ლაგოდეხსა და საგარეჯოში კი ძირითად ეკონომიკურ სექტორებად იდენტიფიცირდება შემდეგი დარგები:

- საბითუმო და საცალო ვაჭრობა;
- ავტომობილებისა და მოტოციკლების შეკეთება;
- დამამუშავებელი მრეწველობა;
- სოფლის, სატყეო და თევზის მეურნეობა;
- ტრანსპორტი და დასაწყობება;
- მშენებლობა.

ლაგოდეხში ბაზრის მოვაჭრეთა დღიური რაოდენობა 2019 წლიდან კლების ტენდენციით ხასიათდება და 2022 წელს ყველაზე დაბალ მაჩვენებელს — 582-ს — მიაღწია.

მნიშვნელოვნად მცირეა საფინანსო და სადაზღვეო საქმიანობები, ასევე ხელოვნების, დასვენებისა და გართობის სექტორები, რაც მიუთითებს იმაზე, რომ ეკონომიკის დივერსიფიკაციის დონე დაბალია და ადგილობრივი ეკონომიკა დიდწილად სოფლის მეურნეობაზე დამოკიდებული⁵².

სასურსათო უსაფრთხოება

სასურსათო უსაფრთხოება გულისხმობს თითოეული ადამიანის შესაძლებლობას, რომ ნებისმიერ დროს გააჩნდეს ფიზიკური და ეკონომიკური წვდომა ძირეულ სასურსათო კალათაზე⁵³. აღნიშნული კონცეფცია მოიცავს არა მხოლოდ საკვების ხელმისაწვდომობას, არამედ მის ხარისხს და საკმარისი რაოდენობით არსებობის აუცილებლობასაც.

მიუხედავად იმისა, რომ სურსათის დეფიციტი ზოგიერთ შემთხვევაში არ ფიქსირდება, ეკონომიკური რესურსების სიმწირე ხშირად მნიშვნელოვან ბარიერს წარმოადგენს სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად. შესაბამისად, ეკონომიკური უსაფრთხოების ხარვეზები პირდაპირ აისახება სასურსათო უზრუნველყოფის მდგომარეობაზე, რაც არსებულ სირთულეებს კიდევ უფრო ამწვავებს.

სასურსათო უსაფრთხოების პროგრამები სამიზნე მუნიციპალიტეტებში

სამიზნე მუნიციპალიტეტების 2021–2026 წლების განვითარების პრიორიტეტების დოკუმენტებში გათვალისწინებულია სოციალური პროგრამები, რომლებიც კვების კომპონენტსაც მოიცავს. კერძოდ:

საგარეჯოს მუნიციპალიტეტი

- ფუნქციონირებს მზრუნველობამოკლებულთა უფასო კვებით უზრუნველყოფის პროგრამა, რომელიც 220 ბენეფიციარს ფარავს;
- მოქმედებს ბავშვთა კვების პროგრამა 10 ბენეფიციარისთვის;
- უზრუნველყოფილია საკვები პროდუქტების ერთჯერადი განაწილება სოციალურად დაუცველი და მოწყვლადი ჯგუფებისთვის დღესასწაულებზე. აღნიშნული პროგრამა ეთნიკური უმცირესობების საჭიროებებსაც ითვალისწინებს, მათ შორის, **ნოვრუზ ბაირამის** აღნიშვნისას.

⁵² სტატისტიკური ინფორმაცია საქართველოს რეგიონებისა და მუნიციპალიტეტების მიხედვით (geostat.ge)

⁵³ United Nations Development Programme, 1994, „New Dimensions of Human Security“, Human Development Report 1994, New York, Oxford University Press, გვ. 27.

ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტი

- მოქმედებს მზრუნველობამოკლებულთა უფასო კვების პროგრამა, რომელიც 138 ბენეფიციარს მოიცავს;
- სამედიცინო დახმარების პროგრამით ისარგებლა 1 185 მოწყვლადმა ბენეფიციარმა;
- ქალთა მიმართ ძალადობის მსხვერპლის ოჯახების, მარტოხელა დედების, ობოლი ბავშვებისა და ახალშობილების დახმარებით სარგებლობდა 338 ოჯახი;
- მკვეთრად შშმ პირთა და ბავშვთა ოჯახებისთვის გათვალისწინებული დახმარება მიეწოდა 144 ოჯახს;
- ჯამში, მუნიციპალიტეტის მერიის ჯანმრთელობის დაცვისა და სოციალური უზრუნველყოფის პროგრამებისთვის 2022 წელს ბიუჯეტიდან გამოყოფილი იყო **1 627 500 ლარი**⁵⁴.

გარდაბნის მუნიციპალიტეტი

- ფუნქციონირებს ჩვილ ბავშვთა კვებით უზრუნველყოფის პროგრამა, რომელიც შესაბამის კატეგორიაში შემავალ ოჯახებს 80-ლარიან ფულად დახმარებას სთავაზობს;
- სოციალური პროგრამის ფარგლებს გარეთ განსაკუთრებული საჭიროებების მქონე 99 ბენეფიციარი დაფიქსირდა;
- 2023 წელს გარდაბნის მუნიციპალიტეტის მერიის ჯანმრთელობის, სოციალური, ბავშვის უფლებების დაცვისა და მხარდაჭერის სამსახურმა განახორციელა 22 პროგრამა, რომელთა ბიუჯეტმა შეადგინა **3 665 704 ლარი**⁵⁵.

მუნიციპალიტეტების მდგომარეობის ანალიზი და რეკომენდაციები

სასურსათო უსაფრთხოების პროგრამების ეფექტურობის შეფასებისას საგარეჯოს მუნიციპალიტეტი გამოირჩევა განსაკუთრებული მრავალფეროვნებითა და მოწყვლადი ჯგუფების საჭიროებებზე ორიენტირებული მიდგომით. მიზანშეწონილია, რომ სხვა მუნიციპალიტეტებმაც გაიზიარონ აღნიშნული გამოცდილება და განავითარონ სოციალური პროგრამების მასშტაბი, განსაკუთრებით – კვებით უზრუნველყოფის მიმართულებით.

ამასთან, აუცილებელია უზრუნველყოფილ იქნეს ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა. სამიზნე მუნიციპალიტეტების ოფიციალურ ვებგვერდებზე სოციალური პროგრამების შესახებ ინფორმაცია სრულად უნდა განთავსდეს, რათა დაინტერესებულ მოქალაქეებს გააჩნდეთ საშუალება მარტივად მიიღონ შესაბამისი ინფორმაცია და გამოიყენონ მონაწილეობისთვის საჭირო ყველა რესურსი.

ჯანდაცვა და მისი ხელმისაწვდომობა

ჯანდაცვა წარმოადგენს ადამიანის უსაფრთხოების ერთ-ერთ ძირითად კომპონენტს, რომელიც მჭიდროდ უკავშირდება როგორც მოსახლეობის ჯანმრთელობის ზოგად მდგომარეობას, ისე სახელმწიფოს მიერ უზრუნველყოფილ ჯანდაცვის სერვისებსა და მათ ხელმისაწვდომობას.

ჯანდაცვის მდგომარეობის სრულფასოვანი ანალიზი მოითხოვს ორი ძირითადი ასპექტის განხილვას:

- მოსახლეობის ჯანმრთელობის მდგომარეობა და ძირითადი დაავადებების გავრცელების ტენდენციები;

⁵⁴ <https://lagodekhi.gov.ge/ge/meris-2024-clis-angarishi>

⁵⁵ <https://gardabani.gov.ge/gamgeoba/meris-angarishi>

- ჯანდაცვის სერვისების ინფრასტრუქტურა, კვალიფიციური პერსონალის რაოდენობა და საბიუჯეტო დაფინანსება.

მოსახლეობის ჯანმრთელობის მდგომარეობა და ძირითადი დაავადებები

საქართველოში გავრცელებულია როგორც განვითარებადი, ისე განვითარებული ქვეყნებისათვის დამახასიათებელი ძირითადი დაავადებები. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია შემდეგი ჯგუფები:

- **რესპირატორული ინფექციები** – ბოლო სამი წლის განმავლობაში ფიქსირდება საშუალოდ 182 000 ახალი შემთხვევა წელიწადში;
- **სისხლის მიმოქცევის სისტემის დაავადებები** – საშუალოდ 64 000 შემთხვევა წელიწადში;
- **სიმსივნე** – ყოველწლიურად ფიქსირდება დაახლოებით 10 000 ახალი შემთხვევა⁵⁶.

აღსანიშნავია, რომ რესპირატორული დაავადებებისა და სიმსივნის გავრცელებაზე მნიშვნელოვნად მოქმედებს საცხოვრებელი გარემო, მათ შორის ჰაერისა და წყლის დაბინძურება. შესაბამისად, ჯანდაცვის სისტემის ეფექტიანობა მჭიდროდ არის დაკავშირებული ეკოლოგიურ პირობებთან და დიდწილად დამოკიდებულია გარემოს დაცვის პოლიტიკაზე.

ჯანდაცვის სერვისები და საბიუჯეტო დაფინანსება

სამიზნე მუნიციპალიტეტებში ჯანდაცვა განსაზღვრულია ერთ-ერთ ძირითად პრიორიტეტად. მიუხედავად ამისა, როგორც ჯანდაცვის სფეროში დასაქმებული პერსონალის, ისე საავადმყოფო საწოლების რაოდენობა კვლავც დაბალია და ვერ აკმაყოფილებს მოსახლეობის საჭიროებებს.

ბოლო ათწლეულის განმავლობაში სამივე მუნიციპალიტეტში ჯანდაცვის სფეროში დასაქმებულთა რაოდენობა დინამიკურად იცვლებოდა, თუმცა ცვლილებები არ არის სტაბილური და პროგნოზირებადი⁵⁷.

სამიზნე მუნიციპალიტეტების 2021–2026 წლების განვითარების პრიორიტეტების დოკუმენტების თანახმად, ადგილობრივი თვითმმართველობები სახელმწიფოსგან მიღებული მიზნობრივი ტრანსფერების ფარგლებში ახორციელებენ სხვადასხვა ღონისძიებებს ჯანდაცვის სფეროში.

ჯანდაცვის ბიუჯეტის განაწილება მუნიციპალიტეტების მიხედვით

- **გარდაბნის მუნიციპალიტეტი** – ჯანდაცვის ბიუჯეტი ყოველწლიურად მზარდია;
- **საგარეჯოსა და ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტები** – ბიუჯეტის ძირითადი ნაწილი კონცენტრირებულია 2022–2023 წლებში, ხოლო შემდგომ წლებში საგრძნობლად მცირდება.

სოფლის ამბულატორიების დაფინანსება

- **საგარეჯო** – 2023 წლის ბიუჯეტით გათვალისწინებული იყო 106.6 ათასი ლარი, თუმცა მომდევნო წლებისთვის მხოლოდ 6,000 ლარი წელიწადში;
- **ლაგოდეხი** – 2022 წელს გამოყოფილი იყო 85.9 ათასი ლარი, ხოლო 2023 წლიდან დაფინანსება სრულად შეწყვეტილია;

⁵⁶ საქსტატი, კიბოს ახალი შემთხვევების რაოდენობა ასაკისა და სქესის მიხედვის, ხელმისაწვდომია:

<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/54/jandatsva>

⁵⁷ სტატისტიკური ინფორმაცია საქართველოს რეგიონებისა და მუნიციპალიტეტების მიხედვით ([geostat.ge](https://www.geostat.ge)).

- **გარდაბანი** – სოფლის ამბულატორიებისათვის ბიუჯეტური დაფინანსება საერთოდ არ არის გათვალისწინებული⁵⁸.

ჯანდაცვის სერვისების ხელმისაწვდომობა და არსებული გამოწვევები

სამივე მუნიციპალიტეტის ოფიციალურ ვებგვერდებზე ხელმისაწვდომია ინფორმაცია მოქმედი ჯანდაცვის პროგრამების შესახებ, რაც მოქალაქეებისთვის პროგრესულად მნიშვნელოვანი ნაბიჯია⁵⁹.

თუმცა, ფოკუს-ჯგუფების და ადგილობრივ მოსახლეობასთან ჩატარებული ინტერვიუების საფუძველზე გამოიკვეთა რამდენიმე მნიშვნელოვანი პრობლემა:

- **ინფრასტრუქტურული ხარვეზები** – სამედიცინო დაწესებულებების ტექნიკური აღჭურვილობა ხშირ შემთხვევაში მოძველებულია, რაც ამცირებს მომსახურების ხარისხს;
- **საგზაო ინფრასტრუქტურის ნაკლებობა** – სასწრაფო დახმარების ბრიგადები გადაადგილების სირთულეების წინაშე დგანან, რაც დროულად დახმარების აღმოჩენას ართულებს;
- **ჯანდაცვის პერსონალის კვალიფიკაციის დეფიციტი** – მოსახლეობა მიუთითებს პერსონალის არასაკმარის კვალიფიკაციაზე, რაც უარყოფითად აისახება სამედიცინო სერვისების ხარისხზე;
- **ბიუროკრატიული დაბრკოლებები** – რიგ შემთხვევებში სამედიცინო დაწესებულებები ვერ ახერხებენ სახელმწიფო პროგრამების ეფექტიან გამოყენებას, რაც მოქალაქეებისთვის დამატებითი სირთულეების მიზეზი ხდება.

გარემოს უსაფრთხოება

გარემოს უსაფრთხოება ორი ძირითადი მიმართულებისგან შედგება:

- **ადგილობრივი ეკოსისტემების მდგომარეობა** – რომელიც განისაზღვრება კონკრეტული ქვეყნისა და რეგიონის ბუნებრივი რესურსების მართვის პრაქტიკითა და გარემოსდაცვითი პოლიტიკით;
- **გლობალური ეკოსისტემების მდგომარეობა** – რომელიც მოიცავს კლიმატის ცვლილებებს, ბუნებრივი რესურსების ამოწურვას და გარემოს დაბინძურებას.

გარემოსდაცვითი პრობლემები და გამოწვევები

ბოლო წლების განმავლობაში გარემოსდაცვითი პრობლემები თვალსაჩინოდ გაუარესდა, რაც დაკავშირებულია ბუნებრივი რესურსების უკონტროლო გამოყენებასთან, ურბანიზაციის პროცესის გაძლიერებასთან და ინდუსტრიული საქმიანობის ზრდასთან. დაბინძურების დონის მატება და რესურსების შემცირება მჭიდროდ უკავშირდება მოსახლეობის რაოდენობის ზრდას, რაც ქმნის მდგრადი განვითარების სერიოზულ გამოწვევებს.

სამიზნე მუნიციპალიტეტების გარემოსდაცვითი სტრატეგია

სამიზნე მუნიციპალიტეტების 2021–2026 წლების განვითარების დოკუმენტების მიხედვით, ადგილობრივი თვითმმართველობის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ამოცანად სახელდება ეკოლოგიურად სუფთა და სანიტარულად მოწესრიგებული გარემოს უზრუნველყოფა.

⁵⁸ სამიზნე მუნიციპალიტეტების 2021–2026 წწ. პრიორიტეტების დოკუმენტები, მოსახლეობის ჯანმრთელობის დაცვისა და სოციალური უზრუნველყოფის ქვეთავები.

⁵⁹ სამიზნე მუნიციპალიტეტების ოფიციალური ვებ-გვერდები,

ამ მიზნის მიღწევისთვის მუნიციპალიტეტებში მოქმედებს დასუფთავებისა და გარემოსდაცვითი სამსახურები, რომელთა ძირითადი ფუნქციებია:

- სოფლისა და ურბანული სივრცეების დასუფთავება და ნარჩენების გატანა;
- სკვერებისა და რეკრეაციული ზონების მოვლა და რეაბილიტაცია;
- მწვანე საფარის შენარჩუნება და გაფართოება.

ადგილობრივი მოსახლეობის შეფასებები და გამოვლენილი პრობლემები

სამიზნე მუნიციპალიტეტებში ჩატარებულმა ფოკუს-ჯგუფებმა და ინტერვიუებმა წარმოაჩინა რამდენიმე ძირითადი გარემოსდაცვითი პრობლემა:

საყოფაცხოვრებო ნარჩენების მართვის სირთულეები

- მუნიციპალიტეტში დაფიქსირდა ნაგვის ურნების რაოდენობრივი დეფიციტი და ნარჩენების დროული გატანის პრობლემა;
- მოსახლეობა აღნიშნავს, რომ დასუფთავების სამსახურების მუშაობა ხშირად არასისტემურია და გრაფიკი დაუწესებელია.

ქიმიური პესტიციდების არარეგულირებული გამოყენება

- მოსახლეობაში ცნობიერების დაბალი დონე ქიმიური საშუალებების სწორად გამოყენების საკითხზე მნიშვნელოვან ეკოლოგიურ საფრთხეს ქმნის;
- პესტიციდების ფართო გამოყენება საფრთხეს უქმნის როგორც ადამიანების ჯანმრთელობას, ისე ნიადაგისა და წყალმომარაგების სისტემებს;
- საჭიროა ფართომასშტაბიანი ინფორმირების და ცნობიერების ამაღლების კამპანიების განხორციელება.

ინდუსტრიული დაბინძურება და რეგულაციების უგულებელყოფა

- რიგ საწარმოებსა და ქარხნებს არ გააჩნიათ თანამედროვე ფილტრაციის სისტემები და ხშირად არ იცავენ გარემოსდაცვით სტანდარტებს, რაც ჰაერის დაბინძურების მნიშვნელოვან წყაროდ იქცევა;
- მოსახლეობის მცდელობები, გარემოსდაცვითი უფლებების დასაცავად ადგილობრივ ხელისუფლებასთან მოლაპარაკება წარმართონ, ხშირ შემთხვევაში, რეაგირების გარეშე რჩება.

პირადი უსაფრთხოება

პირადი უსაფრთხოება ადამიანის უსაფრთხოების ერთ-ერთი უმთავრესი კომპონენტია და გულისხმობს ინდივიდის სიცოცხლის, ფიზიკური და ფსიქოლოგიური კეთილდღეობის დაცვას. პირადი უსაფრთხოების კუთხით არსებული საფრთხეები შეიძლება მოიცავდეს შემდეგს:

- სახელმწიფოს მხრიდან მომდინარე ძალადობას (წამება, რეპრესიები);
- სხვა სახელმწიფოებისგან მომდინარე საფრთხეებს (შეიარაღებული კონფლიქტები, ტერორიზმი);
- ეთნიკურ და რელიგიურ დამაბულობებს;
- დანაშაულებრივი ჯგუფებისგან მომდინარე საფრთხეებს (ორგანიზებული დანაშაული, ტრეფიკინგი);
- ოჯახში ძალადობასა და გენდერულ ძალადობას;
- ბავშვებზე ძალადობასა და ექსპლუატაციას;
- თვითდაზიანებასა და ნარკოდამოკიდებულებას.

სამიზნე მუნიციპალიტეტებში არსებული პირადი უსაფრთხოების მდგომარეობა

სამწუხაროდ, სამიზნე მუნიციპალიტეტების დონეზე დანაშაულთან დაკავშირებული სტატისტიკური ინფორმაცია ღია წყაროებში ხელმისაწვდომი არ არის. მიუხედავად არაერთი მცდელობისა, ვერ მოხერხდა შესაბამისი სახელმწიფო უწყებებისგან ბოლო წლების განმავლობაში რეგისტრირებული დანაშაულის სახეების შესახებ მონაცემების მოპოვება.

ამრიგად, ზოგადი სურათის შესაფასებლად შესაძლებელია სახელმწიფოს მასშტაბით არსებული კრიმინოგენული მდგომარეობის ანალიზზე დაყრდნობა.

დანაშაულის მაჩვენებლები საქართველოს მასშტაბით:

- 2019 წლიდან დანაშაულის საერთო რაოდენობა მცირედით, თუმცა სტაბილურად იკლებს;
- გახსნილი დანაშაულების მაჩვენებელი საშუალოდ 60%-ს შეადგენს და ზრდის ტენდენცია ახასიათებს;
- საერთაშორისო ხასიათის დანაშაულები შედარებით მცირე წილს წარმოადგენს;
- ქალთა მიმართ ძალადობის შემთხვევები 2023 წელს შეადგენდა 1 458-ს, ხოლო 2024 წლის პირველი კვარტლის მონაცემებით – 413-ს;
- ოჯახში ძალადობის შემთხვევების წლიური საშუალო მაჩვენებელი 2022–2023 წლებში შეადგენდა დაახლოებით 15 000-ს, ხოლო 2024 წლის პირველი კვარტალში – დაახლოებით 4 000-ს.

ანალიზი და გამოწვევები

მიუხედავად იმისა, რომ საერთო დანაშაულის მაჩვენებელი შემცირების ტენდენციას ავლენს და გახსნილი შემთხვევების წილი იზრდება, განსაკუთრებულ პრობლემად რჩება ოჯახში ძალადობა და გენდერული ძალადობა.

- სამიზნე მუნიციპალიტეტებში აღნიშნული პრობლემები შესაძლოა კიდევ უფრო გამწვავდეს ეკონომიკური და სოციალური სირთულეების, ტრადიციული პატრიარქალური ნორმების არსებობისა და ინსტიტუციური მხარდაჭერის სისუსტის პირობებში;
- სამართალდამცავი სტრუქტურების რეაგირების სისწრაფე, ძალადობის მსხვერპლთა დაცვის მექანიზმები და მხარდაჭერის სერვისების ხელმისაწვდომობა კვლავაც საჭიროებს სისტემურ გაძლიერებას.

საზოგადოებრივი უსაფრთხოება

საზოგადოებრივი უსაფრთხოება უზრუნველყოფს მოქალაქეთა დაცულობას მათი სოციალური, კულტურული, ეთნიკური და რელიგიური კუთვნილების გათვალისწინებით. თითოეული ადამიანი არის გარკვეული სოციალური ერთეულის წევრი - იქნება ეს ოჯახი, ეთნიკური ჯგუფი, სოფელი, ქალაქი, რელიგიური გაერთიანება თუ სახელმწიფო.

სოციალური ჯგუფების არსებობა წარმოადგენს ინდივიდუალური უსაფრთხოების ერთგვარ საყრდენს, ვინაიდან მლიერი საზოგადოებრივი კავშირები ხშირად უზრუნველყოფს შედარებით მოწყვლადი წევრების დაცვას. თუმცა, ეთნიკური, რელიგიური ან სოციალური დაპირისპირების შემთხვევაში, საზოგადოებრივი უსაფრთხოება სერიოზული გამოწვევების წინაშე დგება.

ეთნიკური უმცირესობების მხარდაჭერა სამიზნე მუნიციპალიტეტებში

სამიზნე მუნიციპალიტეტებისთვის პრიორიტეტულია ეთნიკური და რელიგიური ჯგუფების საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ინტეგრაცია და მათი იდენტობის შენარჩუნება. ქვემოთ წარმოდგენილია თითოეული მუნიციპალიტეტის შესაბამისი მიდგომები:

გარდაბნის მუნიციპალიტეტი

- ეთნიკური უმცირესობებისთვის კულტურული ღონისძიებების მხარდაჭერა;
- მოქმედებს ა(ა)იპ „გარდაბნის მუნიციპალიტეტის მეგობრობის ცენტრი“, რომელიც;
- აღნიშნავს ეთნიკურ ჯგუფებთან დაკავშირებულ დღესასწაულებს;
- ხელს უწყობს სხვადასხვა თემის კულტურული თვითგამოხატვის შესაძლებლობებს.

ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტი

- მუნიციპალიტეტის 2024–2027 წლების საშუალოვადიანი განვითარების დოკუმენტში აღნიშნულია: „მუნიციპალიტეტის ინფრასტრუქტურული და ეკონომიკური განვითარების პარალელურად აუცილებელია ხელი შეეწყოს კულტურული ტრადიციების დაცვას და ამ ტრადიციების ღირსეულ გაგრძელებას“;
- ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ თემებში (ფონა, კაბალი, ბოლქვი და სხვ.) მხარდაჭერილია კულტურული ღონისძიებები, მათ შორის: კოსტაობა, ნოვრუზ-ბაირამი და სხვა.

საგარეჯოს მუნიციპალიტეტი

- 2021–2026 წლების პრიორიტეტების დოკუმენტში გათვალისწინებულია ეთნიკური უმცირესობების მხარდაჭერა შემდეგი მიმართულებებით:
 - სადღესასწაულო საჩუქრების გადაცემა ეთნიკურ ჯგუფებზე;
 - მათი ჩართულობის ხელშეწყობა კულტურულ ცხოვრებაში;
 - კულტურათაშორისი დიალოგის გაღრმავება;
- ახალგაზრდობის მხარდაჭერის პროგრამა (2023–2026), რომლის მიზანია მოწყვლადი ჯგუფების — ეთნიკური უმცირესობების, ეკომიგრანტების და შშმ პირების — საზოგადოებაში ინტეგრაცია.

დასკვნა

მნიშვნელოვანია, რომ სამივე მუნიციპალიტეტმა თანმიმდევრულად და თანაბარი ძალისხმევით შეაფასოს როგორც ეთნიკური უმცირესობების იდენტობის შენარჩუნების, ისე მათი საზოგადოებაში ინტეგრირების მნიშვნელობა და განახორციელოს კოორდინირებული ნაბიჯები ამ მიმართულებით.

პოლიტიკური უსაფრთხოება

პოლიტიკური უსაფრთხოება გულისხმობს ადამიანის უფლებას იცხოვროს ისეთ გარემოში, სადაც დაცულია მისი ფუნდამენტური უფლებები და თავისუფლებები — ყოველგვარი პოლიტიკური რეპრესიებისა და უხეში ჩარევის გარეშე. იგი მჭიდროდ არის დაკავშირებული მოქალაქეთა პოლიტიკური ჩართულობის, მმართველობის გამჭვირვალობისა და ხელისუფლების ანგარიშვალდებულების ხარისხთან.

მუნიციპალიტეტების მმართველობის ეფექტიანობა

სამიზნე მუნიციპალიტეტების მმართველობის ეფექტიანობის შეფასებისას შეიძლება გამოვყოთ რამდენიმე ძირითადი ინდიკატორი:

- მოსახლეობისთვის გაწეული მომსახურების ხარისხი;
- მმართველობის გამჭვირვალობა;
- მეწარმეობის ხელშეწყობა;

- საცხოვრებელი გარემოს გაუმჯობესება.

გარდაზნის მუნიციპალიტეტი

- ეფექტიანობის ინდექსი 2020 წლიდან მზარდია;
- მიუხედავად ამისა, 2023 წლის მონაცემებით საერთო ეფექტიანობის მაჩვენებელი კვლავ დაბალია – **47.27%**;
- მოსახლეობის საცხოვრებელი გარემოს გაუმჯობესებისადმი მოტივაციის მაჩვენებელი – **39.39%**;
- მეწარმეობის ხელშეწყობის მაჩვენებელი განსაკუთრებით დაბალია – **33.28%**.

საგარეჯოს მუნიციპალიტეტი

- 2023 წელს მუნიციპალიტეტის ეფექტიანობის მაჩვენებელი შედარებით მაღალია – **58.46%**;
- მეწარმეობის მხარდაჭერის მაჩვენებელი – **46.68%**;
- საცხოვრებელი გარემოს გაუმჯობესების მაჩვენებელი – **38.65%**⁶⁰.

ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტი

- მუნიციპალიტეტმა პირველად მიიღო მონაწილეობა მუნიციპალიტეტების ინდექსის კვლევაში 2023 წელს;
- შეფასება ვერ განხორციელდა მონაცემთა არასაკმარისობის გამო;
- მიუხედავად ამისა, 2017 წლიდან მუნიციპალიტეტი სისტემატურად ფიქსირდება მაღალი შეფასებებით სხვა მიმართულებებით;
- 2023 წლის მონაცემებით გამჭვირვალობისა და ღიაობის მაჩვენებელი – **76%**⁶¹.

მუნიციპალიტეტების ვებგვერდები და ინფორმაციული გამჭვირვალობის გამოწვევები

სამიზნე მუნიციპალიტეტების ოფიციალური ვებგვერდების ანალიზმა და ფოკუს-ჯგუფებთან ჩატარებულმა ინტერვიუებმა გამოავლინა როგორც პროგრესის ნიშნები, ასევე სისტემური ხარვეზები.

დადებითი ტენდენციები:

- სამივე მუნიციპალიტეტს გააჩნია ოფიციალური ვებგვერდი, რომელიც მოქალაქეებთან კომუნიკაციის მნიშვნელოვან არხს წარმოადგენს;
- მოქალაქეებისთვის ელექტრონული ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა უზრუნველყოფილია, თუმცა საჭიროებს ფუნქციურ გაუმჯობესებას.

არსებული გამოწვევები:

- ვებგვერდებზე განთავსებული ინფორმაცია ხშირად სრულად არ ასახავს მიმდინარე აქტივობებს;
- დოკუმენტაცია ხშირად არ ახლდება დროულად;
- ვებგვერდების ცნობადობა დაბალია – მოსახლეობის დიდი ნაწილი არ ფლობს ინფორმაციას მათი გამოყენების შესაძლებლობაზე;
- ეთნიკური უმცირესობებისთვის ინფორმაცია, როგორც წესი, არ არის ხელმისაწვდომი მათთვის გასაგებ ენაზე, რაც ზღუდავს ჩართულობას და ინფორმირებულობას.

⁶⁰ საქართველოს მუნიციპალიტეტების ინდექსი 2023, ყოველწლიური რეიტინგული კვლევა, თბილისი 2022 წელი.

⁶¹ ადგილობრივი თვითმმართველობის ინდექსი, საქართველოს მუნიციპალიტეტების ერთიანი ეროვნული შეფასება (2023), ნოემბერი, 2023.

მდგრადი განვითარების მიზნების ლოკალიზება: შედეგები საქართველოში და სამიზნე მუნიციპალიტეტებში

მდგრადი განვითარების მიზნების (SDGs) ლოკალიზაცია გულისხმობს 2030 დღის წესრიგის შესრულების პროცესში ადგილობრივი კონტექსტის გათვალისწინებას⁶². ამ პროცესში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ადგილობრივ და რეგიონულ მმართველობებს, რადგან სწორედ მათ შეუძლიათ მდგრადი განვითარების მიზნების რეალიზაცია ქვემოდან წამოსული ინიციატივების მხარდაჭერის გზით.

ლოკალიზაციის მნიშვნელობა

ლოკალიზაცია მოიცავს ორ ძირითად განზომილებას:

- **მიზნების ინტეგრირება ადგილობრივ პოლიტიკაში** – ადგილობრივმა ხელისუფლებებმა 2030 დღის წესრიგი უნდა მოარგონ საკუთარ სოციალურ, ეკონომიკურ და ეკოლოგიურ სტრატეგიებს, რათა უზრუნველყონ გლობალური მიზნების ადეკვატური რეალიზაცია კონკრეტულ გარემოში;
- **მხარდაჭერა ადგილობრივი მმართველობების მხრიდან** – მუნიციპალიტეტებმა და რეგიონულმა სტრუქტურებმა უნდა შეასრულონ აქტიური როლი SDG-ების განხორციელებაში, მათ შორის – საზოგადოების ჩართულობის, პარტნიორობისა და გადაწყვეტილებების დეცენტრალიზაციის გზით.

მიუხედავად იმისა, რომ მდგრადი განვითარების მიზნები გლობალურია, მათი შესრულება სწორედ ადგილობრივ დონეზე გადადის პრაქტიკულ ქმედებებში. ქალაქები, სოფლები და რეგიონები ის სივრცეებია, სადაც აბსტრაქტული მიზნები რეალურ და საზომ შედეგებად გარდაიქმნება⁶³.

მდგრადი განვითარების მიზნების ლოკალიზაციის შედეგები საქართველოში

საქართველოში SDG-ების ლოკალიზაციის პროცესი დაიწყო 2015 წელს. ამ გზაზე ყურადღება გამახვილდა რამდენიმე სტრატეგიულ კომპონენტზე:

- **მიზნების ნაციონალიზაცია** – SDG-ები ინტეგრირდა ეროვნულ პოლიტიკაში და შეიქმნა საქართველოს საჭიროებებზე მორგებული სამოქმედო გეგმა;
- **ეროვნული პრიორიტეტების განსაზღვრა** – 17 გლობალური მიზნიდან საქართველოსთვის პრიორიტეტულად განისაზღვრა 93 ამოცანა, ხოლო პროგრესის მონიტორინგისთვის შეიქმნა 201 ინდიკატორი;
- **დოკუმენტური თანხვედრა** – ქვეყნის 36 სტრატეგიული დოკუმენტი და ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმების მოთხოვნები სრულ თანხვედრაშია მდგრადი განვითარების პრინციპებთან.

საქართველოს ლოკალიზაციის მოდელი: ძირითადი პრინციპები და არსებული გამოწვევები

საქართველოში მდგრადი განვითარების მიზნების ლოკალიზაციის მოდელი ეფუძნება ხუთ საკვანძო პრინციპს, რომლებიც ინტეგრირებულია როგორც ეროვნულ, ისე ადგილობრივ პოლიტიკაში:

⁶² „მდგრადი განვითარების მიზნების ლოკალიზაციის გზამკვლევი: განხორციელება და მონიტორინგი არსებით დონეზე“ - Roadmap for Localizing the SDGs: Implementation and Monitoring at Substantial Level https://www.uclg.org/sites/default/files/roadmap_for_localizing_the_sdgs_0.pdf

⁶³ Roadmap for Localizing the SDGs: Implementation and Monitoring at Substantial Level https://www.uclg.org/sites/default/files/roadmap_for_localizing_the_sdgs_0.pdf p.6

- **ხალხი (People)** – მოსახლეობის კეთილდღეობა, სიღარიბისა და სოციალური უთანასწორობის შემცირება;
- **კეთილდღეობა (Prosperity)** – ინკლუზიური ეკონომიკური ზრდის მხარდაჭერა და დასაქმების შესაძლებლობების შექმნა;
- **მშვიდობა (Peace)** – კონფლიქტების პრევენცია, სოციალური ერთიანობის გაძლიერება და უსაფრთხოების უზრუნველყოფა;
- **პლანეტა (Planet)** – ეკოსისტემების დაცვა, რესურსების მდგრადი გამოყენება და კლიმატის ცვლილებებთან ადაპტაციის ხელშეწყობა;
- **პარტნიორობა (Partnership)** – სამოქალაქო სექტორის, ბიზნესის და საერთაშორისო პარტნიორების აქტიური ჩართულობა გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში.

ლოკალიზაციის პროცესის ძირითადი გამოწვევები

მიუხედავად მიღწეული პროგრესისა, ლოკალიზაციის პროცესში იკვეთება რამდენიმე სისტემური გამოწვევა, რომლებიც აფერხებს მდგრადი განვითარების მიზნების სრულფასოვან განხორციელებას:

- **ადგილობრივი მმართველობების შეზღუდული ჩართულობა** – მუნიციპალიტეტების დიდ ნაწილს არ აქვს საკმარისი ფინანსური, ადმინისტრაციული და ანალიტიკური რესურსი SDG-ების ეფექტიანი შესრულებისთვის;
- **მონიტორინგისა და მონაცემების ნაკლებობა** – გარკვეულ რეგიონებში სტატისტიკური მონაცემების არქონა მნიშვნელოვნად ართულებს პროგრესის შეფასებას და ინკლუზიური დაგეგმვის პროცესს;
- **დეცენტრალიზაციის არასრულყოფილება** – ადგილობრივ თვითმმართველობებს ჯერ კიდევ არ აქვთ საჭირო დამოუკიდებლობა, ფინანსური ავტონომია და უფლებამოსილება, რაც აუცილებელია მდგრადი განვითარების მიზნების რეალიზაციისთვის ადგილობრივ დონეზე.

ლოკალიზაციის შედეგები სამიზნე მუნიციპალიტეტებში

კვლევაში დაფარული სამიზნე მუნიციპალიტეტებში — გარდაბანი, საგარეჯო და ლაგოდეხი – მდგრადი განვითარების მიზნების (SDG-ების) ლოკალიზაცია განსხვავებულ დონეზე და განსხვავებული ინტენსივობით მიმდინარეობს. თითოეული მუნიციპალიტეტის მაგალითი ნათლად აჩვენებს როგორც მიღწევებს, ისე არსებულ სისტემურ გამოწვევებს.

გარდაბნის მუნიციპალიტეტი

- **ეკონომიკური და ურბანული განვითარების პროექტები** – ინვესტიციები მიმართულია ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებისა და მეწარმეობის ხელშეწყობისკენ;
- **გარემოსდაცვითი აქტივობები** – განხორციელდა გარკვეული ნაბიჯები ნარჩენების მართვის გაუმჯობესების მიმართულებით;
- **დასაქმების დაბალი მაჩვენებელი** – მოსახლეობის მხოლოდ 18% არის ფორმალურად დასაქმებული, ხოლო დანარჩენი თვითდასაქმებულია ან იღებს სოციალურ დახმარებას;
- **სოციალური პროგრამების დეფიციტი** – ჯანდაცვისა და განათლების სფეროებში განსაკუთრებული ინიციატივები ნაკლებად ფიქსირდება.

საგარეჯოს მუნიციპალიტეტი

- **ინკლუზიური ეკონომიკური ინიციატივები** – განხორციელებულია ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაციის ხელშეწყობის პროგრამები;

- **მდგრადი სოფლის მეურნეობის მხარდაჭერა** – იზრდება ადგილობრივი ფერმერების სუბსიდირების მაჩვენებლები;
- **ფინანსური რესურსების სიმცირე** – ინფრასტრუქტურული პროექტები მიმდინარეობს ფისკალური შეზღუდვებით;
- **ჯანდაცვის პროგრამების არათანაბარი განაწილება** – 2023 წლის შემდეგ სოფლის ამბულატორიებისთვის ბიუჯეტური დაფინანსება პრაქტიკულად განუღდა.

ლაგოდების მუნიციპალიტეტი

- **ბუნებრივი რესურსების დაცვა** – გაძლიერდა დაცული ტერიტორიების მართვის სისტემები;
- **ეკოლოგიაზე განსაკუთრებული აქცენტი** – პრიორიტეტად განიხილება გარემოსდაცვითი პროექტების ხელშეწყობა;
- **მაღალი სიღარიბის დონე** – მოსახლეობის 67% აღრიცხულია სოციალურად დაუცველად, რაც საგარეჯოსა და გარდაბნის მონაცემებს ორჯერ აჭარბებს;
- **ინვესტიციების დეფიციტი** – ფიქსირდება ყველაზე დაბალი მაჩვენებლები როგორც დასაქმების, ისე ეკონომიკური აქტივობის თვალსაზრისით.

ლაგოდების მუნიციპალიტეტი განსაკუთრებით მწვავედ განიცდის სიღარიბის მაღალ დონესა და ინვესტიციების ნაკლებობას, რაც ქმნის მდგრადი განვითარების პროცესის მნიშვნელოვანი ხელშეშლის საფრთხეს.

მდგრადი განვითარების მიზნების წარმატებული განხორციელება ადგილობრივ დონეზე პირდაპირ დამოკიდებულია თვითმმართველობების გაძლიერებაზე, ფინანსური მხარდაჭერის ეფექტიან განაწილებაზე და მოქალაქეთა აქტიურ მონაწილეობაზე. სწორედ ეს სამი კომპონენტი წარმოადგენს ლოკალიზაციის პროცესის გარდამტეხ ფაქტორს სამიზნე რეგიონებისთვის.

ადგილობრივი და რეგიონული მთავრობების როლის ზრდა მდგრადი განვითარების პროცესში

მდგრადი განვითარების მიზნების (SDGs) წარმატებული განხორციელება მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული მოსახლეობის აქტიურ მონაწილეობასა და პროცესისადმი მიკუთვნებულობის განცდაზე. ადგილობრივი და რეგიონული ხელისუფლებების როლის გაძლიერება ამ პროცესში ქმნის საფუძველს სამოქალაქო ჩართულობის ზრდისთვის, პარტნიორული ურთიერთობების გაღრმავებისთვის და მრავალსექტორული თანამშრომლობის განვითარებისათვის.

ცნობიერების ამაღლება და მრავალსექტორული თანამშრომლობის განვითარება

მდგრადი განვითარების მიზნების შესრულების პროცესში ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა და ცნობიერების ამაღლება როგორც ეროვნულ, ისე ადგილობრივ დონეზე წარმოადგენს ერთ-ერთ აუცილებელ კომპონენტს. ამ მხრივ, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს საზოგადოების სხვადასხვა სექტორის თანააქტიურობა, მათ შორის:

- **სამოქალაქო საზოგადოება** – აქტიური მოქალაქეები და ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციები, რომლებიც საზოგადოებრივ საჭიროებებს უშუალოდ ხედავენ და რეაგირებენ;
- **კერძო სექტორი** – ბიზნეს ინიციატივები და ინვესტიციები, რომლებიც ხელს უწყობენ მდგრადი ეკონომიკური განვითარების ხელშეწყობას;
- **აკადემიური სფერო** – კვლევითი ინსტიტუტები, უნივერსიტეტები და საგანმანათლებლო დაწესებულებები, რომლებიც ფლობენ შესაბამის ცოდნას და ექსპერტიზას;

- **საზოგადოებრივი ორგანიზაციები** – სოციალური, ეკოლოგიური და ეკონომიკური მიმართულების ჯგუფები, რომლებიც კონკრეტული თემატიკით მუშაობენ ადგილობრივ და რეგიონულ დონეზე.

ადგილობრივი მთავრობების განსაკუთრებული როლი

ადგილობრივი თვითმმართველობები წარმოადგენენ ხელისუფლების იმ დონეს, რომელიც მოქალაქეებთან ყველაზე ახლოს დგას და უშუალოდ რეაგირებს მათ საჭიროებებზე. ამდენად, ისინი ასრულებენ გადამწყვეტ ხიდის როლს ცენტრალურ ხელისუფლებასა და ადგილობრივ საზოგადოებებს შორის. სწორედ ადგილობრივ მთავრობებს შეუძლიათ:

- გააძლიერონ მოსახლეობის ჩართულობა გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში;
- დააფიქსირონ და გააანალიზონ მოქალაქეთა საჭიროებები;
- უზრუნველყონ შესაბამისი პოლიტიკის ფორმირება ადგილობრივი კონტექსტის გათვალისწინებით.

მიუხედავად იმისა რომ, პრაქტიკაში ხშირად იკვეთება პრობლემა — ადგილობრივ მმართველობებს ყოველთვის არ აქვთ გააზრებული საკუთარი პასუხისმგებლობა და პოტენციური მდგრადი განვითარების მიზნების მიღწევის პროცესში. ზოგიერთ შემთხვევაში, რესურსების სიმწირე აღქმულია როგორც ჩართულობის დაბალი მნიშვნელობის მიზეზი, რაც აფერხებს სტრატეგიულად მნიშვნელოვან როლს, რომელსაც ისინი უნდა ასრულებდნენ⁶⁴.

სამიზნე მუნიციპალიტეტების უკუკავშირის ნაკლებობა: სისტემური გამოწვევების ანარეკლი

მიუხედავად იმისა, რომ კვლევის ფარგლებში სამიზნე მუნიციპალიტეტებს — გარდაბანს, საგარეჯოსა და ლაგოდეხს — მივმართეთ სპეციალურად შემუშავებული კითხვარით, რათა შეგვეფასებინა მათი ინფორმირებულობა და მზაობა მდგრადი განვითარების მიზნების (SDGs) განხორციელების პროცესში, აღნიშნული თვითმმართველობებისგან უკუკავშირი ვერ მივიღეთ.

აღნიშნული გარემოება მიგვითითებს რამდენიმე სისტემურ გამოწვევაზე, რომლებიც აფერხებს მდგრადი განვითარების დღის წესრიგის ეფექტიან ლოკალიზაციას ადგილობრივ დონეზე:

- **ინფორმირებულობის დაბალი დონე** – ადგილობრივი თვითმმართველობები სრულად ვერ აცნობიერებენ SDG-ების ადგილობრივ დონეზე იმპლემენტაციის მნიშვნელობასა და საკუთარ როლს გლობალური დღის წესრიგის განხორციელებაში;
- **ადმინისტრაციული რესურსების დეფიციტი** – მუნიციპალიტეტებს შესაძლოა არ ჰყავდეთ სპეციალიზებული კადრები ან ერთეული პასუხისმგებელი პირები, რომლებიც კოორდინაციას გაუწევდნენ მდგრადი განვითარების საკითხებს;
- **ინსტიტუციური ბარიერები** – ეფექტიანი ლოკალიზაციისთვის აუცილებელია, რომ ადგილობრივ მმართველობებს გააჩნდეთ შესაბამისი ფინანსური და ადმინისტრაციული ავტონომია, რაც ამჟამად მნიშვნელოვანწილად შეზღუდულია;
- **სამოქალაქო ჩართულობის დაბალი დონე** – ადგილობრივი მოსახლეობა არ ფლობს სათანადო ინფორმაციას SDG-ების არსისა და მნიშვნელობის შესახებ, რაც ზღუდავს საზოგადოების მონაწილეობას პროცესში და აქვეითებს საერთო მიკუთვნებულობის განცდას.

⁶⁴ Roadmap for Localizing the SDGs: Implementation and Monitoring at Substantial Level
https://www.uclg.org/sites/default/files/roadmap_for_localizing_the_sdgs_0.pdf p.9-15

ადგილობრივი პერსპექტივის ინტეგრირება ეროვნულ სტრატეგიებში მდგრადი განვითარების მიზნების (SDGs) კონტექსტში

მდგრადი განვითარების მიზნების (SDGs) მიღწევის უზრუნველსაყოფად, ეროვნული მთავრობები იღებენ სტრატეგიულ დოკუმენტებს, რომლებიც ეფუძნება 2030 წლის დღის წესრიგს. აღნიშნული სტრატეგიების წარმატება მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული მმართველობის ყველა დონეს შორის კონსენსუსსა და კოორდინირებულ მოქმედებაზე. ადგილობრივი თვითმმართველობების როლი ამ პროცესში განსაკუთრებით კრიტიკულია, რადგან SDG-ების უმეტესი ნაწილი პრაქტიკაში სწორედ ადგილობრივ დონეზე ხორციელდება⁶⁵.

ქვემოდან წამოსული ინიციატივების მნიშვნელობა და ადგილობრივი თვითმმართველობების როლი

მიუხედავად იმისა, რომ მდგრადი განვითარების მიზნების ჩარჩო სტრატეგია ფორმდება ეროვნულ დონეზე, მისი ეფექტიანი განხორციელება საჭიროებს ადგილობრივი თვითმმართველობების კომპეტენციისა და ავტონომიის ზრდას. ადგილობრივ ხელისუფლებებს უნდა მიეცეთ შესაბამისი უფლებამოსილება, რესურსები და ინიციატივის უფლება, რათა SDG-ების იმპლემენტაცია დაფუძნდეს ქვემოდან წამოსულ, ადგილობრივ საჭიროებებზე მორგებულ ხედვებზე.

ცენტრალიზებული მართვის სისტემის გამოწვევები:

- თუ ადგილობრივი თვითმმართველობები მხოლოდ ცენტრალური ხელისუფლების დირექტივების შემსრულებლის როლში გვევლინებიან და არ ფლობენ რეალურ მექანიზმებს გადაწყვეტილებების მიღებისთვის, ეს მნიშვნელოვნად ზღუდავს მდგრადი განვითარების მიზნების წარმატებით განხორციელების შესაძლებლობას;
- ზემოდან მიღებული გადაწყვეტილებები, რომლებიც ადგილობრივ კონტექსტსა და სპეციფიკურ საჭიროებებს არ ითვალისწინებს, როგორც წესი, ნაკლებად ეფექტიანია და ვერ უზრუნველყოფს მდგრად შედეგებს.

ქვემოდან ინიციატივებზე დაფუძნებული მოდელის მნიშვნელობა:

მდგრადი განვითარების პროცესის წარმატებისთვის აუცილებელია, რომ ადგილობრივი ხელისუფლებები იყვნენ ამ პროცესის თანაბრად პასუხისმგებელი მონაწილეები:

- **პრიორიტეტების განსაზღვრა ლოკალური საფუძველით** – ადგილობრივმა თვითმმართველობებმა თავად უნდა განსაზღვრონ, რომელი SDG-ები წარმოადგენს მათთვის პრიორიტეტს და შექმნან მათზე მორგებული სტრატეგიები;
- **ინკლუზიური მმართველობა** – მოქალაქეებს, სამოქალაქო საზოგადოებასა და კერძო სექტორს უნდა ჰქონდეთ აქტიური მონაწილეობა პოლიტიკის შემუშავებისა და გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში;
- **რესურსებზე წვდომა** – ადგილობრივ მმართველობებს უნდა მიეწოდოთ ადეკვატური ფინანსური, ადამიანური და ტექნიკური რესურსები, რათა შეძლონ დამოუკიდებელი, ეფექტიანი და მდგრადი პოლიტიკის განხორციელება თავიანთ ტერიტორიაზე.

⁶⁵ Roadmap for Localizing the SDGs: Implementation and Monitoring at Substantial Level
https://www.uclg.org/sites/default/files/roadmap_for_localizing_the_sdgs_0.pdf p.17

მდგრადი განვითარების მიზნების ლოკალიზაციის ინსტიტუციური გამოწვევები

მიუხედავად იმისა, რომ მდგრადი განვითარების მიზნების (SDG-ების) მიღწევა გლობალური პრიორიტეტია, მათი პრაქტიკული განხორციელება უმეტესწილად ადგილობრივ დონეზე ხდება. ეს პროცესი საჭიროებს ეფექტიან ადგილობრივ მმართველობას და ფუნქციურ ინსტიტუციურ მექანიზმებს. საქართველოს მაგალითზე აშკარად იკვეთება ისეთი სისტემური სირთულეები, რომლებიც აფერხებს SDG-ების წარმატებით ლოკალიზაციას.

ადგილობრივი თვითმმართველობების ძირითადი ინსტიტუციური გამოწვევები

- **შეზღუდული ავტონომია** – ადგილობრივ თვითმმართველობებს არ გააჩნიათ საკმარისი უფლებამოსილება და სტრუქტურული კომპეტენცია, რაც აუცილებელია SDG-ების დაგეგმვისა და იმპლემენტაციისთვის. მათი როლი ხშირად მხოლოდ ცენტრალური დირექტივების შესრულებით შემოიფარგლება;
- **ფინანსური რესურსების დეფიციტი** – მდგრადი განვითარების მიზნების მიღწევა მოითხოვს სტაბილურ და ადეკვატურ დაფინანსებას. ადგილობრივი ბიუჯეტები კი, როგორც წესი, შეზღუდულია და მნიშვნელოვანწილად დამოკიდებულია ცენტრალური მთავრობის ტრანსფერებზე;
- **დაკარგული კოორდინაცია და გამჭვირვალობის პრობლემები** – ადგილობრივ დონეზე აკლია ძლიერი ინსტიტუციური მექანიზმები, რომლებიც უზრუნველყოფს მულტისექტორულ და მრავალდონიან თანამშრომლობას. ამასთან, ფინანსების განაწილება ხშირად არ ხასიათდება გამჭვირვალობითა და მდგრადობით;
- **ტექნიკური შესაძლებლობების სიმწირე** – ადგილობრივ თვითმმართველობებს ხშირ შემთხვევაში არ გააჩნიათ საკმარისი კვალიფიციური კადრები და ტექნოლოგიური რესურსები, რაც ართულებს როგორც SDG-ების მონიტორინგს, ისე მათი ეფექტიანი განხორციელების პროცესს.

რეკომენდაციები ინსტიტუციური ბარიერების დაძლევისთვის

- **დეცენტრალიზაციის პროცესის გაძლიერება** – ადგილობრივ ხელისუფლებებს უნდა მიეცეთ სამართლებრივი და ფუნქციური დამოუკიდებლობა, რათა მათ შეძლონ მდგრადი განვითარების პოლიტიკის დამოუკიდებლად დაგეგმვა და შესრულება;
- **ფინანსური და ტექნიკური მხარდაჭერის გაძლიერება** – საჭიროა სახელმწიფოს მხრიდან ადგილობრივი თვითმმართველობებისთვის მეტი საბიუჯეტო რესურსის გამოყოფა, სპეციალისტების გადამზადება და ტექნოლოგიური მხარდაჭერა;
- **ეროვნული და ადგილობრივი პოლიტიკების კოორდინაცია** – აუცილებელია, რომ ადგილობრივად შემუშავებული სტრატეგიები თანხვედრაში იყოს ეროვნულ დონის წესრიგთან, ხოლო გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში ორივე დონე თანაბრად იყოს ჩართული⁶⁶.

⁶⁶ Roadmap for Localizing the SDGs: Implementation and Monitoring at Substantial Level
https://www.uclg.org/sites/default/files/roadmap_for_localizing_the_sdgs_0.pdf, p.18

მდგრადი განვითარების მიზნების ლოკალიზაცია: გლობალური მიდგომა

„2030 წლის დღის წესრიგის ლოკალიზაცია“ არ წარმოადგენს მხოლოდ გლობალური ან ეროვნული მიზნების ადგილობრივ დონეზე იმპლემენტაციას. პირიქით — იგი გულისხმობს ისეთი პირობების შექმნას ადგილობრივ სივრცეში, რომლებიც რეალურად შესაძლებელს გახდის გლობალური მიზნების მიღწევას კონკრეტულ სოციალურ, ეკონომიკურ და ეკოლოგიურ კონტექსტში⁶⁷.

ლოკალიზაციის საფუძვლები

მდგრადი განვითარების მიზნების ეფექტიანი ლოკალიზაცია მოითხოვს სისტემურ მიდგომას და მმართველობის მრავალდონიან გაძლიერებას. აღნიშნულ პროცესში განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს შემდეგ ასპექტებს:

- **ადგილობრივი მმართველობის გაძლიერება** – ადგილობრივ მთავრობებს უნდა მიეცეთ საკმარისი უფლებამოსილება, ადამიანური და ფინანსური რესურსები, რათა მათ შეძლონ ადგილობრივი სტრატეგიების დამოუკიდებლად დაგეგმვა და განხორციელება;
- **ეროვნული და ადგილობრივი სტრატეგიების ჰარმონიზაცია** – აუცილებელია, რომ ეროვნულ დონეზე შემუშავებული პოლიტიკა ეხმიანებოდეს ადგილობრივი საზოგადოებების საჭიროებებსა და პრიორიტეტებს. ადგილობრივი ხედვები უნდა იქნეს აღიარებული როგორც ეროვნული დღის წესრიგის მნიშვნელოვანი შემადგენელი;
- **ინკლუზიური მიდგომა და მრავალსექტორული ჩართულობა** – ადგილობრივი განვითარების პოლიტიკა უნდა ეფუძნებოდეს საჯარო დიალოგს, რაც გულისხმობს სამოქალაქო საზოგადოების, კერძო სექტორისა და სხვა დაინტერესებული ჯგუფების თანაბარ მონაწილეობას გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში.

ეროვნული კანონმდებლობის როლი ლოკალიზაციის პროცესში

ადგილობრივი თვითმმართველობების შესაძლებლობები უშუალოდ არის დამოკიდებული იმ საკანონმდებლო ჩარჩოზე, რომელიც განსაზღვრავს მათ უფლებამოსილებას, ბიუჯეტურ დამოუკიდებლობასა და სამოქმედო თავისუფლებას. შესაბამისად, ეროვნული კანონმდებლობა შეიძლება გახდეს როგორც SDG-ების ლოკალიზაციის ხელშემწყობი, ისე შემაფერხებელი ფაქტორი.

მდგრადი განვითარების მიზნების ლოკალიზაციისთვის ხელშემწყობი გარემოებები

მდგრადი განვითარების მიზნების (SDGs) ეფექტიანი ლოკალიზაცია მოითხოვს ინსტიტუციურად მყარ და ფუნქციურ გარემოს, რომელიც საშუალებას მისცემს ადგილობრივ და რეგიონულ თვითმმართველობებს, დამოუკიდებლად, პროაქტიულად და მდგრადად ჩაერთონ SDG-ების განხორციელების პროცესში.

ლოკალიზაციისათვის აუცილებელი წინაპირობები

მდგრადი განვითარების დღის წესრიგის ადგილობრივ დონეზე რეალიზაციისთვის, აუცილებელია შემდეგი კომპონენტების არსებობა და ეფექტიანი ინტეგრირება მმართველობით სისტემაში:

- **სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩო** – ადგილობრივი მმართველობა უნდა ფუნქციონირებდეს დემოკრატიულ და ადამიანის უფლებებზე დაფუძნებულ გარემოში, რომელიც უზრუნველყოფს კანონის უზენაესობას, გამჭვირვალობას და ადგილობრივ დონეზე გადაწყვეტილებების მიღების სამართლებრივ გარანტიას;

⁶⁷ UCLG, 2015. 'The Local Dimension of the 2030 Agenda', motion adopted by the World Council of the UCLG, Paris, December 2015.

- **დეცენტრალიზაციის დონე და საკანონმდებლო ჩარჩო** – ადგილობრივ თვითმმართველობებს უნდა ჰქონდეთ მკაფიოდ განსაზღვრული კომპეტენციები, ფინანსური ავტონომია და გადაწყვეტილებების მიღების ინსტიტუციური შესაძლებლობა, რაც მათ საშუალებას მისცემს დამოუკიდებლად დაგეგმონ და განახორციელონ სტრატეგიული პოლიტიკა;
- **მრავალდონიანი მმართველობის მექანიზმები** – აუცილებელია მჭიდრო და თანაბარუფლებიანი თანამშრომლობა ცენტრალურ, რეგიონულ და ადგილობრივ მთავრობებს შორის, რაც უზრუნველყოფს პოლიტიკების თანხვედრაში მოყვანას და რესურსების ეფექტიან განაწილებას;
- **ფინანსური რესურსების ხელმისაწვდომობა** – ადგილობრივმა ხელისუფლებებმა უნდა მიიღონ დაფინანსება არა მხოლოდ ცენტრალური ბიუჯეტიდან, არამედ შიდა შემოსავლების, საერთაშორისო გრანტების და პარტნიორული მექანიზმების მეშვეობით;
- **შესაძლებლობების განვითარება** – SDG-ების იმპლემენტაცია მოითხოვს პროფესიული კადრების გადამზადებას, ადგილობრივი პერსონალის უნარების გაძლიერებას, და მძლავრი დაგეგმვის, მონიტორინგისა და შეფასების მექანიზმების არსებობას;
- **მონიტორინგისა და შეფასების მექანიზმები** – აუცილებელია, რომ ლოკალიზაციის პროცესს ახლდეს გამჭვირვალე, მონაცემებზე დაფუძნებული მექანიზმები, რომლებიც უზრუნველყოფს პროგრესის ზუსტ შეფასებას, ანალიზს და საზოგადოების ინფორმირებას;
- **ეროვნული ურბანული სტრატეგია** – მდგრადი ურბანული განვითარება წარმოადგენს იმ საყრდენს, რომელზეც ეფუძნება SDG-ების წარმატებული ლოკალიზაცია ქალაქებსა და სოფლებში⁶⁸.

გაეროს გაიდლაინები: დეცენტრალიზაცია და სერვისებზე ხელმისაწვდომობა

ლოკალიზაციის პროცესში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს გაეროს მიერ მიღებული საერთაშორისო გაიდლაინები, რომლებიც ჩამოაყალიბებს დეცენტრალიზაციის და საბაზისო სერვისებზე ხელმისაწვდომობის სტანდარტებს.

- **„დეცენტრალიზაციისა და საბაზისო სერვისებზე ყველას ხელმისაწვდომობისათვის საერთაშორისო გაიდლაინები“** – დამტკიცებულია გაეროს ჰაბიტატის მმართველი საბჭოს მიერ 2007/2009 წლებში⁶⁹;
- **მთავარი პრინციპი** – ადგილობრივი მთავრობების გაძლიერება ისე, რომ მათ ჰქონდეთ ფუნქციური, ფინანსური და პოლიტიკური დამოუკიდებლობა როგორც განვითარებისთვის, ისე მოქალაქეთა უფლებების დასაცავად;
- **რეკომენდაცია ეროვნულ ხელისუფლებებს** – საჭიროა, რომ ეროვნული მთავრობები გაიზიარონ ეს გაიდლაინები და უზრუნველყონ მათი პრაქტიკაში რეალიზაცია, რაც შესაძლებელს გახდის ადგილობრივი მმართველობების სრულფასოვან ჩართულობას SDG-ების ლოკალიზაციის პროცესში.

მრავალდონიანი მმართველობა და კოოპერაციული მმართველობის მოდელი

მრავალდონიანი მმართველობა წარმოადგენს გადაწყვეტილებების მიღებისა და პოლიტიკის განხორციელების სისტემას, რომლის ფარგლებში სახელმწიფო პოლიტიკა

⁶⁸ Roadmap for Localizing the SDGs: Implementation and Monitoring at Substantial Level

https://www.uclg.org/sites/default/files/roadmap_for_localizing_the_sdgs_0.pdf.18-19

⁶⁹ <https://unhabitat.org/books/international-guidelines-on-decentralization-and-access-to-basic-services>

ყალიბდება და ხორციელდება **ვერტიკალურ** (ადგილობრივ, რეგიონულ და ცენტრალურ დონეებს შორის), **ჰორიზონტალურ** (ერთსა და იმავე დონეზე მოქმედ სუბიექტებს შორის, როგორცაა სამინისტროები, ადგილობრივი თვითმმართველობები) ან **ორივე მიმართულების კოლაბორაციული ურთიერთობების** საფუძველზე⁷⁰.

ძირითადი ელემენტები

- **ვერტიკალური კოორდინაცია** – თანამშრომლობა ადგილობრივ, რეგიონულ და ცენტრალურ დონეებს შორის, მათ შორის პოლიტიკის დაგეგმვის, განხორციელებისა და მონიტორინგის პროცესში;
- **ჰორიზონტალური კოორდინაცია** – ურთიერთქმედება სხვადასხვა სამინისტროს, სამთავრობო სააგენტოსა და ადგილობრივ თვითმმართველობებს შორის პარტნიორობის გაძლიერების მიზნით;
- **მრავალმხრივი ჩართულობა** – საჯარო სექტორის პარალელურად, კერძო სექტორი, სამოქალაქო საზოგადოება, აკადემიური ინსტიტუტები და ადგილობრივი თემები აქტიურად უნდა იყვნენ ჩართულნი გადაწყვეტილებების მიღებისა და განხორციელების პროცესში.

რატომ არის ეს მოდელი მნიშვნელოვანი?

- **ლოკალური და ეროვნული ხედვების ჰარმონიზაცია** – SDG-ების წარმატებული განხორციელება საჭიროებს ეროვნული და ადგილობრივი სტრატეგიების თანხვედრას და გლობალურ პრიორიტეტებთან ინტეგრირებას;
- **ინკლუზიური გადაწყვეტილებების მიღება** – დაინტერესებული მხარეების მრავალმხრივი ჩართულობა ზრდის პოლიტიკური გადაწყვეტილებების სიზუსტეს, ეფექტიანობასა და ლეგიტიმაციას;
- **გამჭვირვალობა და ანგარიშვალდებულება** – მოქალაქეებს უნდა ჰქონდეთ წვდომა პროცესზე და ინფორმაცია, მონაწილეობდნენ საჯარო პოლიტიკის ფორმირებაში და გააკონტროლონ მიღებული გადაწყვეტილებების შესრულება⁷¹.

საქართველოში SDG-ების კოორდინაცია და მონიტორინგის სისტემა

საქართველოს ეროვნული მოდელი ეფუძნება მრავალდონიანი მმართველობის პრინციპებს. მდგრადი განვითარების მიზნების უწყებათაშორისი საბჭო, რომელიც პრემიერ-მინისტრისადმი ანგარიშვალდებულია, წარმოადგენს SDG-ების განხორციელების ძირითად საკოორდინაციო ორგანოს. საბჭოს საქმიანობა ეფუძნება ინკლუზიურობის, მრავალმხრივი ჩართულობისა და ინსტიტუციური თანხმობის პრინციპებს⁷².

საბჭოს შემადგენლობა მოიცავს:

- ცენტრალური ადმინისტრაციული ხელისუფლების წარმომადგენლებს (მინისტრები და უწყებების ხელმძღვანელები);
- საქართველოს პარლამენტის შესაბამისი კომიტეტების თავმჯდომარეებს;
- სახალხო დამცველის აპარატს და წამყვან არასამთავრობო ორგანიზაციებს;

⁷⁰ Stephenson 2013. Twenty years of multi-level governance: Where Does It Come From? What Is It? Where Is It Going? <https://halshs.archives-ouvertes.fr/hal-01024837/document>

⁷¹ Roadmap for Localizing the SDGs: Implementation and Monitoring at Substantial Level https://www.uclg.org/sites/default/files/roadmap_for_localizing_the_sdgs_0.pdf p.22

⁷² მდგრადი განვითარების მიზნების უწყებათაშორისი საბჭოს დებულება, საქართველოს პრემიერ მინისტრის ბრძანება #14, 23 იანვარი, 2020 <https://sdg.gov.ge/text-page/33>

- ადგილობრივი თვითმმართველობების წარმომადგენლებს (მერების მონაწილეობა დაწესდა 2019 წლიდან);
- გაეროსა და სხვა საერთაშორისო პარტნიორი ორგანიზაციების წარმომადგენლებს (მონაწილეობენ მრჩეველ როლში, ხმის უფლების გარეშე)⁷³.

მდგრადი განვითარების მიზნების მონიტორინგის უწყებათაშორისი საბჭო

მდგრადი განვითარების მიზნების სამუშაო ჯგუფები

სამუშაო ჯგუფი სოციალური ჩართულობა	სამუშაო ჯგუფი ეკონომიკური განვითარება	სამუშაო ჯგუფი დემოკრატიული მმართველობა	სამუშაო ჯგუფი მდგრადი ენერგეტიკა და გარემოს დაცვა
1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 17 მიზანი	1, 8, 9, 10 და 17 მიზანი	5, 10, 16 მიზანი	6, 7, 11, 12, 13, 14, 15 და 17 მიზანი

სპეციალიზებული სამუშაო ჯგუფები და ადგილობრივი თვითმმართველობების შეზღუდული როლი SDG-ების განხორციელების პროცესში

მდგრადი განვითარების მიზნების (SDGs) განხორციელების პროცესში საქართველოში აქტიურად ფუნქციონირებს თემატურად დაყოფილი სპეციალიზებული სამუშაო ჯგუფები, რომლებიც კურირებენ კონკრეტულ მიმართულებებსა და მიზნებს.

SDG-ებზე მომუშავე სამუშაო ჯგუფები:

დემოკრატიული მმართველობის ჯგუფი – პასუხისმგებელია მიზნებზე: 5, 10, 16

სოციალური ჩართულობის ჯგუფი – ფარავს მიზნებს: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 17

ეკონომიკური განვითარების ჯგუფი – მუშაობს მიზნებზე: 1, 8, 9, 10, 17

მდგრადი ენერგეტიკისა და გარემოს დაცვის ჯგუფი – ფარავს მიზნებს: 6, 7, 11, 12, 13, 14, 15, 17

სამუშაო ჯგუფების ძირითადი ფუნქციები:

- SDG-ების ინტეგრაცია ეროვნულ და ადგილობრივ პოლიტიკაში;
- მონიტორინგისა და შეფასების პროცესის კოორდინაცია;
- ადგილობრივი თვითმმართველობების მხარდაჭერა შესაბამისი ინსტრუმენტებითა და რეკომენდაციებით.

ეროვნული დოკუმენტის ანალიზი და ადგილობრივი თვითმმართველობების შეზღუდული როლი

მდგრადი განვითარების მიზნების განხორციელების სტრატეგიული დოკუმენტის ანალიზის საფუძველზე იკვეთება მნიშვნელოვანი ხარვეზი:

ადგილობრივი თვითმმართველობები პრაქტიკულად გამორიცხულია SDG-ების განმახორციელებელ რგოლთაგან.

მიუხედავად იმისა, რომ მუნიციპალიტეტებს აქვთ მოსახლეობასთან უშუალო ურთიერთობის და საჭიროებების იდენტიფიცირების უნიკალური პოტენციალი, ყველა საკვანძო ამოცანაზე პასუხისმგებლობა კონცენტრირებულია ცენტრალურ ხელისუფლებაზე.

⁷³ მდგრადი განვითარების მიზნების უწყებათაშორისი საბჭოს დებულება, საქართველოს პრემიერ მინისტრის ბრძანება #14, 23 იანვარი, 2020 <https://sdg.gov.ge/text-page/33>

მუნიციპალიტეტების წარმომადგენლობა ინდიკატორების დონეზე

ეროვნულ დოკუმენტში ადგილობრივი თვითმმართველობები მხოლოდ ოთხი მიზნის შესაბამის ინდიკატორებში ფიგურირებენ, და არც ერთ ამოცანაზე ისინი არ არიან პასუხისმგებელ სუბიექტად დასახელებული:

მიზანი	ინდიკატორი	პასუხისმგებელი უწყება
SDG 1: სიღარიბის დაძლევა	რამდენმა თვითმმართველობამ მიიღო კატასტროფის რისკის შემცირების სტრატეგია	სახელმწიფო უსაფრთხოების საბჭოს აპარატი
SDG 5: გენდერული თანასწორობა	ადგილობრივ ორგანოებში ქალთა წარმომადგენლობის წილი	მთავრობის ადმინისტრაცია / გენდერული თანასწორობის კომისია
SDG 11: მდგრადი ქალაქები	მყარი ნარჩენების შეგროვების, გადამუშავების და განთავსების პროპორცია	გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო
SDG 16: წარმომადგენლობითი მმართველობა	ადგილობრივ საკრებულოებში ეთნიკური ჯგუფების წარმომადგენლობის შესაბამისობა	მთავრობის ადმინისტრაცია / გენდერული თანასწორობის უწყებათაშორისი კომისია

მნიშვნელოვანია, რომ ეროვნული დოკუმენტი არ განსაზღვრავს არც ერთ ამოცანას, რომლის განხორციელება უშუალოდ ადგილობრივ თვითმმართველობაზე იქნებოდა დაკისრებული.

სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის შეფასება და რეკომენდაციები

საქართველოს სახელმწიფო აუდიტის სამსახურმა 2016-2018 წლების პერიოდში შეაფასა მდგრადი განვითარების მიზნების (SDG-ების) იმპლემენტაციის პროცესის ეფექტიანობა და წარადგინა დეტალური ანალიზი არსებული მექანიზმებისა და მათ ხარვეზებთან დაკავშირებით. ანგარიში გამოყოფს რამდენიმე ძირითად სისტემურ პრობლემას, რომლებიც აფერხებდა SDG-ების სრულფასოვან ინტეგრაციას ქვეყნის განვითარების სტრატეგიაში.

ძირითადი პრობლემები, რომლებიც იდენტიფიცირდა ანგარიშში

- **SDG-ების არასაკმარისი ინტეგრაცია ეროვნულ პოლიტიკაში** – 2019-2022 წლების საქართველოს განვითარების ძირითადი მიმართულებების დოკუმენტში (BDD) არ აისახა SDG-ებთან დაკავშირებული ეროვნული ვალდებულებები, რაც მიუთითებს იმაზე, რომ მდგრადი განვითარების დღის წესრიგი არ იყო სრულად ინტეგრირებული ცენტრალურ სტრატეგიულ დოკუმენტებში;
- **მუნიციპალიტეტების ჩართულობის ნაკლებობა** – ადგილობრივი თვითმმართველობების როლი არ იყო ასახული პრიორიტეტების დოკუმენტებში, რაც აფერხებდა SDG-ების ლოკალიზაციას და ზრდიდა ცენტრალიზებულ მართვაზე დამოკიდებულებას;
- **ეროვნული დოკუმენტების შეუსაბამობა SDG-ებთან** – არ არსებობდა მექანიზმები, რომლებიც უზრუნველყოფდნენ ეროვნული სტრატეგიული დოკუმენტების თავსებადობას SDG-ების მიზნებთან და ინდიკატორებთან.

ცვლილებები 2022-2025 წლების დოკუმენტში

აუდიტის შემდგომ პერიოდში, 2022-2025 წლების განვითარების დოკუმენტებში მოხდა გარკვეული გაუმჯობესება SDG-ების ასახვის კუთხით:

- **გამდიერდა SDG-ების ასახვა ეროვნულ პოლიტიკაში**, თუმცა აღნიშნული პროცესის შედეგი კვლავ ფრაგმენტულია – გათვალისწინებულია მხოლოდ მიზნების ნაციონალიზებული ვერსიის ნაწილი და არ არსებობს სრულყოფილი შესაბამისობის რუკა;
- **მუნიციპალიტეტების ჩართულობა კვლავ შეზღუდულია** – ადგილობრივი თვითმმართველობები მხოლოდ ცალკეულ ინდიკატორებში ფიგურირებენ, ხოლო მათი პასუხისმგებლობები არ არის სისტემურად ინტეგრირებული სტრატეგიულ და საბიუჯეტო პროცესებში⁷⁴.

ადგილობრივ დონეზე იმპლემენტაციის ჩამორჩენა და გადაჭრის მცდელობები

საქართველოს 2020 წლის ეროვნული ნებაყოფლობითი მიმოხილვის (VNR) ანგარიშში ცალსახად არის აღნიშნული, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობები **მდგრადი განვითარების მიზნების (SDG-ების) იმპლემენტაციის** პროცესში ნაკლებად იყვნენ ჩართულნი. მიუხედავად იმისა, რომ სწორედ ადგილობრივი დონეა ყველაზე ახლოს მოსახლეობის საჭიროებებთან, თვითმმართველობების სისტემური როლი არ იყო სრულად გათვალისწინებული⁷⁵.

ამავე ანგარიშში ხაზგასმულია, რომ მდგრადი განვითარების მიზნების ეფექტიანი ლოკალიზაციის მიზნით მუშავდებოდა **სპეციალური სამოქმედო გეგმა**, რომელიც სრულ თანხვედრაში უნდა ყოფილიყო 2019 წელს მიღებულ **დეცენტრალიზაციის სტრატეგიასთან**. აღნიშნული ინიციატივა მიზნად ისახავდა ადგილობრივ მმართველობასა და ეროვნულ პოლიტიკას შორის მტკიცე კავშირების ჩამოყალიბებას.

2021 წლის გეგმა: წინგადადგმული ნაბიჯი ლოკალიზაციის მიმართულებით

მნიშვნელოვანი წინსვლა ლოკალიზაციის პროცესში იყო 2021 წლის 12 ივლისს მდგრადი განვითარების მიზნების უწყებათაშორისი საბჭოს მიერ მიღებული გეგმა, რომელიც ითვალისწინებდა SDG-ების დანერგვას ადგილობრივ დონეზე. გეგმის ძირითადი ამოცანები მოიცავდა:

- ადგილობრივი ჩართულობის მექანიზმების ჩამოყალიბებას და მათი დანერგვის უზრუნველყოფას 2025 წლისთვის საქართველოს ყველა მუნიციპალიტეტში;
- თვითმმართველი ორგანოებისა და მოსახლეობის ინფორმირებას SDG-ების არსისა და მნიშვნელობის შესახებ;
- SDG-ების ადგილობრივ დონეზე იმპლემენტაციის უზრუნველყოფას ქვეყნის მუნიციპალიტეტების მინიმუმ 60%-ში.

ლოკალიზაციის სტრატეგიული ჩარჩო და საერთაშორისო სახელმძღვანელო პრინციპები მიუხედავად იმისა, რომ SDG-ების ლოკალიზაციისთვის არ არსებობს ერთი, უნივერსალური მოდელი, საერთაშორისო დონეზე ჩამოყალიბებული **სახელმძღვანელო პრინციპები** ითვალისწინებს ქვემოთ ჩამოთვლილ ძირითად მიმართულებებს:

- **მე-17 მიზნის 17.4 ამოცანა (2030 Agenda)** ხაზს უსვამს ხელისუფლების სხვადასხვა დონესა და შტოს შორის **სინერგიული თანამშრომლობის** აუცილებლობას;

⁷⁴ [mdgradi_ganvitarebis_miznebis_efeqtianobis_auditis_angarishi.pdf](#)

⁷⁵ საქართველოს ეროვნული ნებაყოფლობითი მიმოხილვის ანგარიში, 2020, გვ. 13

- **ჰორიზონტალური და ვერტიკალური ინტეგრაცია** – თანამშრომლობის გაძლიერება როგორც უწყებათაშორის, ისე ცენტრალურ და ადგილობრივ დონეებს შორის, რაც სრულად შეესაბამება პრინციპს „არავინ დარჩეს პროცესს მიღმა“ (*Leaving No One Behind*);
- **მმართველობის დეცენტრალიზაციის პრინციპი** – ემყარება ადგილობრივი თვითმმართველობების გაძლიერების საჭიროებას, რაც აუცილებელია როგორც მოქალაქეთა ფუნდამენტური უფლებების რეალიზაციისთვის, ასევე მდგრადი გადაწყვეტილებების მისაღებად.

ლოკალიზაციისა და დემოკრატიული მმართველობის კავშირი

ლოკალიზაციის პროცესის წარმატება მჭიდროდ არის დაკავშირებული დემოკრატიული ინსტიტუტების გაძლიერებასთან. საქართველოს კონსტიტუციის თანახმად, მოქალაქეები ადგილობრივი მნიშვნელობის საკითხებს არეგულირებენ ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების მეშვეობით. შესაბამისად, ლოკალიზაციის პოლიტიკა ვერ იქნება წარმატებული, თუ ადგილობრივი თვითმმართველობების როლი არ გაძლიერდება როგორც პოლიტიკურად, ისე ინსტიტუციურად.

დეცენტრალიზაციის სტრატეგია და ადგილობრივი თვითმმართველობის როლი

გაეროს მდგრადი განვითარების მიზნების (SDG) ეფექტიანი განხორციელება შეუძლებელია დელეგირებული უფლებამოსილებების ზრდისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ინსტიტუციური გაძლიერების გარეშე. ადგილობრივი დონე მოქალაქეებთან ყველაზე ახლოსაა და უშუალოდ რეაგირებს მათ საჭიროებებზე და პრობლემებზე.

სამართლებრივი საფუძველი: სუბსიდიარობის პრინციპი

საქართველოში ადგილობრივი თვითმმართველობის სამართლებრივი საფუძველი ეფუძნება სუბსიდიარობის პრინციპს, რომელიც განსაზღვრავს სახელმწიფოსა და მუნიციპალიტეტების უფლებამოსილებათა მკაფიო გამიჯვნას:

- სუბსიდიარობის პრინციპი ხელს უწყობს გადაწყვეტილებების მიღებას იმ დონეზე, სადაც მათი შესრულება ყველაზე ეფექტიანია, ხშირად — ადგილობრივ თვითმმართველობაში;
- აღნიშნული პრინციპი აქცენტს აკეთებს მოქალაქის საჭიროებების გათვალისწინებაზე და გადაწყვეტილებების მიმღებ რგოლთან მის კავშირზე.

ამ პრინციპის საფუძველზე, დეცენტრალიზაციის 2020–2025 წლების სტრატეგია სუბსიდიარობას ძირითად საყრდენად მიიჩნევს. სტრატეგიის თანახმად, საჯარო ფუნქციები ადგილობრივ თვითმმართველობაზე უნდა დელეგირდეს, თუ ცენტრალურ დონეზე განხორციელება არაა უფრო ეფექტიანი ან ეკონომიკურად გამართლებული. თუმცა, სტრატეგიის განხორციელება შეზღუდულია ფინანსური რესურსების ნაკლებობით და ინსტიტუციური ბარიერებით, რაც აფერხებს ადგილობრივი თვითმმართველობის გაძლიერებას.

ადგილობრივი ხელისუფლების როლი მდგრადი განვითარების მიზნების განხორციელებაში

SDG-ების ადგილობრივ დონეზე ეფექტიანი განხორციელებისთვის აუცილებელია ადგილობრივი თვითმმართველობის აქტიური და მიზანმიმართული მონაწილეობა. ამისთვის მნიშვნელოვანია:

- **ფუნქციებისა და პასუხისმგებლობების მკაფიო განსაზღვრა**

აუცილებელია ადგილობრივი ხელისუფლების ფუნქციების შეთანხმება სექტორებთან (მაგ., განათლება, ჯანდაცვა). ეს ხელს შეუწყობს SDG-ების ამოცანებთან თანხვედრას, გაზრდის პოლიტიკის ეფექტიანობას.

- **ეროვნული პოლიტიკის დაგეგმვასა და ანგარიშგებაში მონაწილეობა**

აუცილებელია ადგილობრივი თვითმმართველობების ჩართულობა SDG-ების ეროვნული სტრატეგიის ფორმირებაში და ანგარიშგების მექანიზმებში. ეს უზრუნველყოფს ადგილობრივი საჭიროებების გათვალისწინებას და ხელს უწყობს ეროვნული და ადგილობრივი თანამშრომლობას.

- **მონიტორინგისა და შეფასების სისტემების გაძლიერება**

აუცილებელია მონაცემთა სისტემების დანერგვა, რომლებიც ფიქსირდება ადგილობრივ პროგრესს (მაგ., სოციალური, ეკონომიკური მონაცემები). ეს გააძლიერებს მონიტორინგს, ანგარიშგებას და გამჭვირვალობას.

საქართველოს დეცენტრალიზაციის სტრატეგია და მისი კავშირი მდგრადი განვითარების მიზნებთან

საქართველოს დეცენტრალიზაციის 2020–2025 წლების სტრატეგია ხაზს უსვამს ადგილობრივი თვითმმართველობის გაძლიერების აუცილებლობას და უკავშირდება გაეროს მდგრადი განვითარების მიზნებს (SDG). სტრატეგია აერთიანებს სამ ძირითად მიზანს, რომლებიც ემთხვევა SDG-ების განხორციელების პრინციპებს:

- თვითმმართველი ერთეულის როლის გაზრდა — ადგილობრივ ხელისუფლებას მეტი კომპეტენციის გადაცემა საჯარო საკითხების მართვაში, რაც ზრდის გადაწყვეტილებების ეფექტიანობას და მოქნილობას;
- ფინანსური და მატერიალური რესურსებით უზრუნველყოფა — მუნიციპალიტეტებს შესაძლებლობა მიეცეთ, დამოუკიდებლად მართონ ბიუჯეტი და განახორციელონ ინფრასტრუქტურული და სოციალური პროექტები;
- გამჭვირვალე, ანგარიშვალდებული და ეფექტიანი მმართველობის ჩამოყალიბება — ძლიერი ინსტიტუციური ჩარჩოს შექმნა, რაც ხელს უწყობს მდგრადი განვითარების სტრატეგიების გრძელვადიან განხორციელებას.

თუმცა, სტრატეგიის განხორციელება შეზღუდულია ფინანსური რესურსების ნაკლებობით და ინსტიტუციური ბარიერებით, რაც აფერხებს მუნიციპალიტეტების შესაძლებლობების გაძლიერებას.

ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსი და SDG-ების განხორციელების შესაძლებლობები

საქართველოს ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსი მუნიციპალიტეტებს ანიჭებს ორ ძირითად უფლებამოსილებას:

- საკუთარი უფლებამოსილებები — საკითხები, რომლებიც მუნიციპალიტეტის ექსკლუზიურ კომპეტენციაშია და ხორციელდება ადგილობრივი სტრატეგიების შესაბამისად;
- დელეგირებული უფლებამოსილებები — სახელმწიფოებრივ სტრატეგიებთან დაკავშირებული ფუნქციები, რომლებიც ცენტრალური ხელისუფლების მიერ ეკისრებათ.

კოდექსის თანახმად, მუნიციპალიტეტებს აქვთ უფლება განახორციელონ ნებისმიერი საქმიანობა, რომელიც არ არის აკრძალული კანონმდებლობით. ეს ქმნის შესაძლებლობას აქტიურად მოქმედებისთვის მიმართულებებში, რომლებიც უკავშირდება SDG-ებს:

- დასაქმების ხელშეწყობა;

- სოფლის მეურნეობისა და კოოპერაციის მხარდაჭერა;
- ტურიზმის განვითარება;
- ჯანმრთელობის დაცვის ადგილობრივი ინიციატივები;
- გენდერული თანასწორობის ხელშეწყობა;
- გარემოს დაცვა და ეკოლოგიური ინიციატივები;
- ინოვაციური განვითარების მხარდაჭერა;
- განათლების, სპორტისა და ახალგაზრდული პოლიტიკის გაძლიერება.

მუნიციპალიტეტებს აქვთ სამართლებრივი საფუძველი და პრაქტიკული ინსტრუმენტები მდგრადი განვითარების მიზნების ეფექტიანი განხორციელებისთვის. აუცილებელია მათი როლის გააქტიურება, ადგილობრივი ინიციატივების წახალისება და სახელმწიფო პოლიტიკაში სისტემური ინტეგრაცია.

დეცენტრალიზაციის სტრატეგიის როლი მდგრადი განვითარების მიზნების განხორციელებაში

საქართველოს მთავრობის 2019 წლის 31 დეკემბრის №678 დადგენილებით დამტკიცებული დეცენტრალიზაციის ეროვნული სტრატეგია მიზნად ისახავს ადგილობრივი თვითმმართველობის გაძლიერებას. სტრატეგია ხელს უწყობს მოსახლეობის ინტერესების გათვალისწინებას, მოქალაქეთა აქტიურ მონაწილეობას მმართველობაში და ადგილობრივი პრობლემების ეფექტიან გადაჭრას, რაც ქმნის საფუძველს გაეროს მდგრადი განვითარების მიზნების (SDG) ადგილობრივ დონეზე განხორციელებისთვის.

დოკუმენტის შესავალში ხაზგასმულია, რომ სტრატეგიის მიზნები ხელს უწყობს SDG-ების მიღწევას და ლოკალიზაციის პროცესის ინსტიტუციურ გაღრმავებას. თუმცა, სტრატეგიის განხორციელება შეზღუდულია ფინანსური რესურსების ნაკლებობით და ინსტიტუციური ბარიერებით, რაც აფერხებს მუნიციპალიტეტების შესაძლებლობების გაძლიერებას.

სტრატეგიის ძირითადი მიზნები

დეცენტრალიზაციის სტრატეგია ეფუძნება სამ ძირითად მიმართულებას:

1. თვითმმართველი ერთეულის როლის გაძლიერება

- საჯარო საქმეების ნაწილის გადაცემა ადგილობრივ ხელისუფლებისთვის;
- მუნიციპალიტეტების უფლებამოსილებების სრულფასოვანი განხორციელების უზრუნველყოფა;
- სუბსიდიარობის პრინციპის დაცვა — გადაწყვეტილებების მიღება იმ დონეზე, სადაც ისინი ეფექტიანად ხორციელდება.

2022–2023 წლების სამოქმედო გეგმის ძირითადი მიმართულებები

სტრატეგიის სამოქმედო გეგმით განსაზღვრულია ამოცანები:

- მუნიციპალიტეტებისთვის სრულფასოვანი უფლებამოსილებების მინიჭება და კანონმდებლობის ხარვეზების აღმოფხვრა;
- საკანონმდებლო ინიციატივების დასრულება, რომლებიც გააძლიერებენ ადგილობრივ მმართველობას ინსტიტუციურად და ფინანსურად.

მიღებული საკანონმდებლო ცვლილებები

დეცენტრალიზაციის ფარგლებში განხორციელდა საკანონმდებლო რეფორმები:

- „ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსში“ ცვლილებები, რომლებიც განსაზღვრავენ დელეგირებული უფლებამოსილებების გაანგარიშების წესს;

- მუნიციპალიტეტებისთვის გადაცემული უფლებამოსილებები სოციალურ, ეკონომიკურ და ინფრასტრუქტურულ სფეროებში, რაც ხელს უწყობს ადგილობრივი განვითარების მართვის დეცენტრალიზაციას.

თვითმმართველობებისთვის შემუშავებული სახელმძღვანელო რესურსები

მუნიციპალიტეტების მხარდაჭერისთვის შემუშავდა მეთოდოლოგიური ინსტრუმენტები და სახელმძღვანელოები:

- ადმინისტრაციული საჩივრების განხილვის პროცედურები — მოქალაქეთა უფლებებზე სწრაფი რეაგირებისთვის;
- უკუკავშირის მართვის სახელმძღვანელო — ეფექტიანი კომუნიკაციის მექანიზმების დანერგვისთვის;
- მუნიციპალური სერვისების ელექტრონული პორტალის გამოყენების ინსტრუქცია – სერვისებზე ხელმისაწვდომობის გაზრდისთვის;
- ნარჩენების მართვის მოსაკრებლის დათვლის მოდელი — გარემოსდაცვითი მდგრადობის ხელშეწყობისთვის.

დეცენტრალიზაციის სტრატეგია ხელს უწყობს ადგილობრივი თვითმმართველობის გაძლიერებას და ქმნის წინაპირობას SDG-ების სისტემური ლოკალიზაციისთვის. სტრატეგიის განხორციელება გარდაიქმნა სამართლებრივ და ადმინისტრაციულ ინსტრუმენტებად, რაც შესაძლებლობას აძლევს მუნიციპალიტეტებს, მიზანმიმართულად შეუწყონ ხელი ქვეყნის მდგრად განვითარებას.

2. ადგილობრივი თვითმმართველობების უფლებამოსილებების ზრდა

დეცენტრალიზაციის სტრატეგიის ცენტრალური ამოცანაა მუნიციპალიტეტების კომპეტენციების თანმიმდევრული გაფართოება, რაც გულისხმობს სამართლებრივ და ადმინისტრაციულ დონეზე ფუნქციური შესაძლებლობების ზრდას.

ძირითადი მიმართულებები:

- გადასაცემი უფლებამოსილებების იდენტიფიცირება — სფეროების განსაზღვრა, სადაც ადგილობრივი მართვა უფრო ეფექტიანი და საზოგადოების საჭიროებებზე მორგებულია;
- ტექნიკური და სამართლებრივი მხარდაჭერის გაძლიერება — მუნიციპალიტეტებისთვის ინსტრუმენტების და საკანონმდებლო ჩარჩოს უზრუნველყოფა;
- სოციალური და ინფრასტრუქტურული პროექტების ლოკალიზაცია — პროექტების მართვის უფლების გადაცემა ადგილობრივ ხელისუფლებებს.

2022–2023 წლების სამოქმედო გეგმის მიხედვით:

- დამატებითი უფლებამოსილებების განსაზღვრა და საკანონმდებლო რეგულირების დასრულება;
- ინსტიტუციური კონსულტაციები — დიალოგი ცენტრალურ უწყებებთან დელეგირებული უფლებამოსილებების ეფექტიანი გადაცემისთვის.

მიღებული საკანონმდებლო ცვლილებები:

- დელეგირებული უფლებამოსილებების განსახორციელებლად ფინანსური და მატერიალური რესურსების გაანგარიშების წესის დადგენა;
- დამატებითი ფინანსური რესურსების გადაცემის დაწყება, რაც ხელს უწყობს ახალი უფლებამოსილებების განხორციელებას.

3. ადგილობრივი ხელისუფლების ფინანსური უზრუნველყოფა

დეცენტრალიზაციის წარმატება განისაზღვრება მუნიციპალიტეტების ფინანსური მდგრადობით და თვითდაფინანსების შესაძლებლობებით. თუმცა, ფინანსური რესურსების ნაკლებობა და ინსტიტუციური ბარიერები ზღუდავს ამ პროცესს.

ძირითადი მიმართულებები:

- ტრანსფერების მოცულობის ზრდა — მიზნობრივი და ზოგადი ტრანსფერების რაოდენობის გაზრდა;
- საბიუჯეტო პროცესების გამჭვირვალობის უზრუნველყოფა — ფინანსური განაწილების და კონტროლის მექანიზმების გაუმჯობესება;
- დამატებითი სახსრების მოზიდვის ხელშეწყობა — სოციალურ, ეკონომიკურ და ჯანდაცვის მიმართულებებში.

განხორციელებული ნაბიჯები 2022 წელს:

- მიზნობრივი ტრანსფერის ფორმულის შემუშავება, რომელიც ხელს უწყობს ჯანდაცვის დელეგირებული სერვისების განხორციელებას;
- ფინანსური სქემის ჩამოყალიბება, რომელიც განსაზღვრავს:
 - დასაქმებულთა შრომის ანაზღაურებას;
 - ადმინისტრაციულ ხარჯებს;
 - ტრანსპორტირების ხარჯებს.

შედეგი:

- მიზნობრივი ტრანსფერების ზრდა, რაც აისახება ადგილობრივ დონეზე, განსაკუთრებით სამიზნე მუნიციპალიტეტებში, სადაც გაიზარდა სოციალური და ინფრასტრუქტურული პროექტების დაფინანსება და შესრულება.

ადგილობრივი თვითმმართველობის ფინანსური გამდიდრება დეცენტრალიზაციის სტრატეგიის ფარგლებში

დეცენტრალიზაციის სტრატეგიის მნიშვნელოვანი პრიორიტეტია ადგილობრივი თვითმმართველობების ფინანსური და მატერიალური გამდიდრება, რაც აუცილებელია დელეგირებული ფუნქციების ეფექტიანი განხორციელებისთვის და მდგრადი განვითარების ადგილობრივ დონეზე ხელშეწყობისთვის. თუმცა, ფინანსური რესურსების ნაკლებობა და ინსტიტუციური ბარიერები ზღუდავს ამ პროცესს.

სტრატეგიის ძირითადი ამოცანები ფინანსური დამოუკიდებლობის კუთხით

დეცენტრალიზაციის სტრატეგია აერთიანებს ორ მიმართულებას:

- მუნიციპალური შემოსულობების ზრდის ხელშეწყობა — საკუთარი შემოსავლის წყაროების გაფართოება და სახელმწიფოს ფინანსური წილის გადმოცემა;
- ფინანსური გათანაბრების მექანიზმების დანერგვა — მუნიციპალიტეტებს შორის ფინანსური უთანაბრობის აღმოფხვრა, რაც ხელს უწყობს სოციალური და ეკონომიკური პროექტების თანაბარ შესრულებას.

მიმდინარე საკანონმდებლო და ადმინისტრაციული ინიციატივები

2022 წელს მომზადდა საბიუჯეტო კოდექსში ცვლილებების პროექტი, რომელიც ითვალისწინებს:

- სახელმწიფო ქონების განკარგვიდან შემოსავლების წილის ზრდა ადგილობრივი ბიუჯეტებისთვის;
- მუნიციპალიტეტების შემოსულობების ეტაპობრივი ზრდა და ფინანსური მდგრადობის გამდიდრება.

დამატებით, მიმდინარეობს საკანონმდებლო ცვლილებები, რომლებიც მიზნად ისახავს:

- ქონების გადაცემის და რეგისტრაციის პროცედურების გამარტივება მუნიციპალიტეტებისთვის;
- ქონებრივი რესურსების სამართლებრივი და ტექნიკური მფლობელობის გაუმჯობესება.

მატერიალური უზრუნველყოფა და ქონებრივი რესურსების მართვა

2022 წელს შემუშავდა მუნიციპალური აქტივების მართვისა და აღრიცხვის ელექტრონული პროგრამა, რომელიც ეხმარება მუნიციპალიტეტებს:

- უძრავი ქონების ინვენტარიზაციაში;
- ქონებრივი ბაზის ადმინისტრირებაში;
- ადგილობრივი ეკონომიკური სტრატეგიების დაგეგმვაში რესურსების გამოყენებით.

მონაცემებით:

- 2022 წელს გადაეცა 1207 ერთეული უძრავი ქონება;
- 2023 წლის ბოლომდე დაგეგმილია 2500 ობიექტის გადაცემა.

მუნიციპალიტეტების ფინანსური და მატერიალური შესაძლებლობების გაძლიერება ქმნის წინაპირობას ადგილობრივი გადაწყვეტილებების დამოუკიდებლად მიღებისთვის, რაც აუცილებელია დეცენტრალიზაციის კონსოლიდაციისთვის და მდგრადი განვითარების მიზნების ლოკალიზაციისთვის.

მდგრადი განვითარების მიზნების იმპლემენტაცია ადგილობრივ დონეზე

1. ადგილობრივი საჭიროებების შეფასება და პრიორიტეტების განსაზღვრა

მდგრადი განვითარების მიზნების (SDG) ეფექტიანი განხორციელება იწყება საჭიროებების სისტემური შეფასებით და პრიორიტეტების მკაფიო განსაზღვრით. ფინანსური შეზღუდვები და ინსტიტუციური ბარიერები ზღუდავს ამ პროცესის ეფექტიანობას. ძირითადი ეტაპები მოცავს:

- ადგილობრივი და რეგიონული პროგრამების ანალიზს;
- გამოწვევების და საჭიროებების იდენტიფიცირებას;
- კროს-სექტორული კავშირების გამოვლენას;
- ეროვნული პრიორიტეტების და SDG-ების შესაბამისობის შეფასებას.

მუნიციპალიტეტების ჩართულობის გამოწვევები

2019 წლის სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის ანგარიშის მიხედვით, მუნიციპალიტეტების ჩართულობა დაბალია და ეს პრობლემა დღემდე აქტუალურია. ძირითადი ხარვეზები:

- მუნიციპალიტეტები ფორმალურად არ მონაწილეობენ SDG-ების განხორციელებაში;
- არ არიან ჩართულნი უწყებათაშორისი საბჭოს საქმიანობაში;
- ეროვნულ დოკუმენტებში მოხსენიებულნი არიან მხოლოდ როგორც ინფორმაციის მომწოდებლები.

სტრატეგიების შაბლონურობა

გარდაბნის, ლაგოდების და საგარეჯოს 2023–2026 წლების სტრატეგიები ძირითადად შაბლონურია, რაც მიუთითებს ადგილობრივი სპეციფიკის უგულებელყოფაზე. ძირითადი პრიორიტეტები:

- ინფრასტრუქტურის განვითარება;
- გარემოს დაცვა და დასუფთავება;
- განათლება;
- კულტურა, ახალგაზრდობა და სპორტი;
- ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური უზრუნველყოფა;
- მმართველობა და საერთო ხარჯები.

გარდაბნის სტრატეგია გამონაკლისია, სადაც სპორტის ხელშეწყობა დაკავშირებულია SDG 4-თან (ინკლუზიური განათლება). სხვა მუნიციპალიტეტებში მსგავსი მაგალითები არ ფიქსირდება.

SDG-ების განხორციელება: გაუცნობიერებელი თანხვედრა

მიუხედავად ოფიციალური ინტეგრაციის ნაკლებობისა, მუნიციპალიტეტების პროგრამები ნაწილობრივ ემთხვევა SDG-ების ამოცანებს:

- SDG 1 (სიღარიბის აღმოფხვრა) – სოციალური დახმარება მოწყვლადი ჯგუფებისთვის;
- SDG 3 (ჯანმრთელობა) – ამბულატორიების მხარდაჭერა, დაავადებათა პრევენცია;
- SDG 4 (განათლება) – სკოლამდელი და სასკოლო ინფრასტრუქტურის ხელშეწყობა.

რეკომენდაციები ჩართულობის გასაძლიერებლად

მუნიციპალიტეტები ძირითადად გაუცნობიერებლად ახორციელებენ SDG-ებთან თანხვედრ პროგრამებს, რაც ზრდის რისკს, რომ პოლიტიკა ვერ აკმაყოფილებს საჭიროებებს. გაუმჯობესებისთვის აუცილებელია:

- მუნიციპალიტეტების ინფორმირება SDG-ების შესახებ და ინსტრუმენტების მიწოდება;
- ადგილობრივი ინიციატივების წახალისება;
- ცენტრალურ და ადგილობრივ ხელისუფლებებს შორის კოორდინაციის გაძლიერება.

აღნიშნული ღონისძიებები ხელს შეუწყობს თვითმმართველობების გაძლიერებას და SDG-ების განხორციელების მორგებას ადგილობრივ საჭიროებებზე.

2. თანამშრომლობითი მმართველობა — პრიორიტეტების ერთობლივი განსაზღვრის ინსტრუმენტი

SDG-ების ადგილობრივი განხორციელება მოითხოვს თანამშრომლობით მმართველობას, რომელიც აერთიანებს ადგილობრივ, რეგიონულ და ცენტრალურ ხელისუფლებას, თემებს, ბიზნესს, აკადემიას და არასამთავრობო სექტორს.

მრავალმხრივი მმართველობა მოცავს:

- ინსტიტუციური კოორდინაციის მექანიზმების ფორმირება;
- ინტერმუნიციპალური თანამშრომლობა ტერიტორიული განვითარებისთვის;
- ცოდნის და პრაქტიკის გაზიარება მუნიციპალიტეტებს შორის.

დეცენტრალიზაციის სტრატეგია აღიარებს ამ მიდგომას და აქცენტს აკეთებს:

- მოსახლეობის მონაწილეობაზე გადაწყვეტილებებში;
- საჯარო-კერძო პარტნიორობის მექანიზმებზე;
- ერთობლივი პროექტების დაგეგმვა-განხორციელებაზე.

თუმცა, პრაქტიკა ჩამორჩება რესურსების სიმწირის და თანამშრომლობის გამოცდილების ნაკლებობის გამო.

3. ადგილობრივი სამოქმედო გეგმების SDG-ებთან შესაბამისობა

ადგილობრივი განვითარების გეგმები უნდა ასახავდეს ტერიტორიული ერთეულის ჰოლისტურ ხედვას და ითვალისწინებდეს SDG-ების ინტეგრირებულ მიდგომას. ფინანსური და ინსტიტუციური შეზღუდვები ზღუდავს ამ პროცესს⁷⁶.

პოლიტიკის დაგეგმვის სტანდარტიზაცია

საქართველოს მთავრობის №629 დადგენილება აწესრიგებს პოლიტიკის დოკუმენტების შემუშავებას, მონიტორინგს და შეფასებას. მისი მიზნებია:

- მტკიცებულებებზე დაფუძნებული დოკუმენტების შექმნა;
- SDG-ებთან შესაბამისობის უზრუნველყოფა;
- სტანდარტიზებული, შედეგებზე ორიენტირებული მართვა.

დადგენილება ვრცელდება მხოლოდ მთავრობისთვის წარდგენილ დოკუმენტებზე, რაც არ მოცავს მუნიციპალიტეტების გეგმებს. შესაბამისად, ადგილობრივი SDG ინტეგრაცია დაბალი რჩება.

⁷⁶ Roadmap for Localizing the SDGs: Implementation and Monitoring at Substantial Level
https://www.uclg.org/sites/default/files/roadmap_for_localizing_the_sdgs_0.pdf p. 28

მუნიციპალიტეტების დაგეგმვის მხარდაჭერა

დეცენტრალიზაციის 2022–2023 სამოქმედო გეგმა ითვალისწინებს:

- მუნიციპალიტეტების დაგეგმვის სისტემის ფორმირებას (2022 წელს მომზადდა კანონპროექტი, 2023 წელს ინიცირებული);
- მეთოდოლოგიური სახელმძღვანელოს დამტკიცებას;
- 2023 წლისთვის 25 მუნიციპალიტეტში გეგმების შემუშავებას ან განახლებას.

SDG-ების ლოკალიზაცია მუნიციპალიტეტებში

2021 წელს SDG-ების უწყებათაშორისმა საბჭომ დაამტკიცა ლოკალიზაციის სამოქმედო გეგმა, რომელიც ითვალისწინებს მუნიციპალიტეტების ჩართვას 2025 წლისთვის. გეგმა მოცავს ტრენინგებს მონიტორინგის და ანგარიშგების შესახებ⁷⁷.

2024 წლის მონაცემებით, SDG საბჭოს სამდივნომ ჩაატარა ტრენინგები „SDG-ების მონიტორინგი და ანგარიშგება“ თბილისში (28–29 სექტემბერი)⁷⁸ და ბათუმში (21–22 სექტემბერი)⁷⁹. ჩართული იყო 42 წარმომადგენელი 24 მუნიციპალიტეტიდან. თუმცა, საგარეჯო, ლაგოდეხი და გარდაბანი არ იყვნენ წარმოდგენილნი, რაც მიუთითებს მიზნობრივი მხარდაჭერის ნაკლებობაზე და ჩართულობის დაბალ დონეზე.

4. ადგილობრივი რესურსების მობილიზება

ადგილობრივი თვითმმართველობების წარმატება დამოკიდებულია ბიუჯეტის ეფექტიან დაგეგმვასა და განაწილებაზე. SDG-ების ადგილობრივი განხორციელებისთვის აუცილებელია რესურსების მობილიზება, რაც მოცავს:

- ადგილობრივი ბიუჯეტის სტრატეგიულ განაწილებას პრიორიტეტების მიხედვით;
- კერძო სექტორთან პარტნიორობას;
- თემების და სამოქალაქო საზოგადოების ჩართვას;
- აკადემიური და კვლევითი რესურსების გამოყენებას⁸⁰.

პარტნიორობის მნიშვნელობა

დეცენტრალიზაციის სტრატეგია ხელს უწყობს საჯარო-კერძო თანამშრომლობის განვითარებას. საჯარო-კერძო (PPP – Public-Private Partnership) და საჯარო-კერძო-სახალხო (P4 – Public-Private-People Partnership) პარტნიორობა საშუალებას იძლევა:

- სოციალური პროექტების დაფინანსების გაზრდა;
- ადგილობრივ ბიზნესებთან თანამშრომლობით დასაქმების ხელშეწყობა;
- ინფრასტრუქტურული პროექტების ერთობლივი განხორციელება.

2022 წელს სამ მუნიციპალიტეტში ჩატარდა საჯარო-კერძო თანამშრომლობის მზაობის შეფასება, თუმცა საგარეჯო, ლაგოდეხი და გარდაბანი არ მონაწილეობდნენ, რაც მიუთითებს ინკლუზიურობის ნაკლებობაზე.

5. ეფექტური და პასუხისმგებლიანი ხელმძღვანელობის გაძლიერება

SDG-ების განხორციელება მოითხოვს:

- ინსტიტუციური ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებას;
- ინოვაციური ტექნოლოგიების დანერგვას;

⁷⁷ <https://sdg.gov.ge/news-details/77>

⁷⁸ მონაწილეობდნენ 6 მუნიციპალიტეტის (საჩხერე, ხარაგაული, ახალციხე, დედოფლისწყარო, საგარეჯო, მარნეული) 18 წარმომადგენელი, <https://sdg.gov.ge/news-details/77>

⁷⁹ მონაწილეობდნენ 8 მუნიციპალიტეტის (ფოთი, ქედა, აბაშა, ოზურგეთი, ლანჩხუთი, ჩოხატაური, მესტია, ლენტეხი) 24 წარმომადგენელი, <https://sdg.gov.ge/news-details/73>

⁸⁰ Roadmap for Localizing the SDGs: Implementation and Monitoring at Substantial Level https://www.uclg.org/sites/default/files/roadmap_for_localizing_the_sdgs_0.pdf p.29-30

- ადგილობრივი ლიდერების და მენეჯმენტის უნარების განვითარებას⁸¹.
- UNDP-ის მიდგომით, შესაძლებლობების გაძლიერება ეფუძნება⁸²:
- ინსტიტუციურ მოწყობას – სტრუქტურული პრობლემების გადაჭრა, პოლიტიკის გაუმჯობესება;
- ხელმძღვანელობას – ლიდერობის, სტრატეგიული დაგეგმვის და კომუნიკაციის განვითარება;
- ცოდნას – განათლების და პროფესიული განვითარების შესაძლებლობები;
- ანგარიშვალდებულებას – გამჭვირვალობის დანერგვა, კორუფციის წინააღმდეგ ბრძოლა.

გამოწვევები: დეცენტრალიზაციის სტრატეგია აღნიშნავს, რომ ადგილობრივი მმართველობების სერვისების მიწოდება შეზღუდულია, ვინაიდან ეს სფეროები ტრადიციულად ცენტრალური ინსტიტუტების კონტროლს ექვემდებარებოდა⁸³.

ძირითადი გამოწვევები:

- ფინანსური რესურსების არასაკმარისი განაწილება;
- პერსონალის კომპეტენციის ნაკლებობა;
- საბაზისო ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესების საჭიროება.

ინოვაციური გადაწყვეტილებები

2022 წელს 63 მუნიციპალიტეტში დანერგილი ინფორმაციული ნაკადების მართვის ელექტრონული სისტემა მოცავს:

- მოქალაქეთა ონლაინ სერვისების პორტალს (ms.gov.ge);
- საქმისწარმოების ელექტრონულ სისტემას (mm.gov.ge);
- გეოსივრცითი მონაცემების ინტერაქტიულ რუკას (maps.gov.ge).

აღნიშნული სისტემები ზრდის მმართველობის ეფექტიანობას და საშუალებას აძლევს მოქალაქეებს, მიიღონ სერვისები ერთი ფანჯრის პრინციპით.

პროაქტიული ბიუჯეტირება

2022 წელს 56 მუნიციპალიტეტში ჩატარდა ფინანსური ანალიზი, რის საფუძველზე ფინანსთა სამინისტრომ 39 მუნიციპალიტეტთან გააფორმა მემორანდუმი გამჭვირვალობის გაზრდისთვის. გარდა ამისა:

- განახლდა პროგრამული ბიუჯეტის მეთოდოლოგია;
- დაიწყო საჯარო ფინანსების მართვის გაუმჯობესება;
- შემუშავდა პროფესიული განვითარების კონცეფცია თანამშრომლების კვალიფიკაციის ამაღლებისთვის.

6. სტრატეგიული პროექტების თანაპასუხისმგებლობის ხელშეწყობა

სტრატეგიული პროექტების წარმატება მოითხოვს მრავალმხრივ პარტნიორობას და მონაწილეობის პრინციპის დაცვას. მულტისტეიკჰოლდერული ჩართულობა (NGO-ები, კერძო სექტორი, თემები, სამეცნიერო და კვლევითი ინსტიტუტები, მოქალაქეები) ხელს უწყობს:

- თანაპასუხისმგებლობის კულტურის ფორმირებას – სუბიექტების ჩართვა ამცირებს სახელმწიფოზე დამოკიდებულებას და ზრდის საზოგადოების აქტივობას;
- რესურსების ეფექტიან მობილიზებას – ფინანსური, ადამიანური და ტექნოლოგიური რესურსების ერთობლივი გამოყენება აძლიერებს პროექტების მდგრადობას;

⁸¹ www.unep.org/documents.multilingual/default.asp?DocumentID=52&ArticleID=87&l=en

⁸² Lavergne, Réal and John Saxby (2001). Capacity Development: Vision and Implications. CIDA Canadian International Development Agency, Capacity Development, Occasional Series.

⁸³ Furtado, Xavier (2001). Decentralization and Capacity Development: Understanding the links and the implications for Programming. CIDA occasional series on Capacity Building.

- მმართველობის ანგარიშვალდებულების გაზრდას – სექტორების ჩართვა აუმაღლებს ზედამხედველობას და გამჭვირვალობას.

7. განვითარებისთვის თანამშრომლობის ფორმატები

ადგილობრივი ხელისუფლების თანამშრომლობა ცენტრალურ ხელისუფლებასთან, საერთაშორისო დონორებთან და სამოქალაქო სექტორთან ზრდის დამატებითი რესურსების მოზიდვის შესაძლებლობას. ძირითადი მიმართულებები:

- საერთაშორისო ორგანიზაციებთან კოორდინაცია (UNDP, World Bank, EU, USAID) ტექნიკური დახმარების, დაფინანსების და ცოდნის გადაცემისთვის;
- ფინანსური და ტექნიკური რესურსების მოზიდვა საერთაშორისო კოოპერაციის გზით⁸⁴.

მდგრადი განვითარების მიზნების მონიტორინგი და შეფასება

მდგრადი განვითარების მიზნების (SDG) მონიტორინგი და შეფასება მოცავს 231 ინდიკატორს. ლოკალიზებული ინდიკატორების შემუშავება აუცილებელია ადგილობრივი მონაცემების შეგროვების სისტემის განვითარებისთვის.

მონიტორინგისა და შეფასების ასპექტები⁸⁵

ძირითადი მიმართულებები:

- ადგილობრივი და რეგიონული მონაცემების ინტეგრაცია ეროვნულ მონიტორინგსა და ანგარიშებაში;
- ეროვნული გეგმების გადახედვისას ადგილობრივი მმართველობის და დაინტერესებული მხარეების ჩართულობის უზრუნველყოფა;
- ადგილობრივი გეგმების მონიტორინგის მექანიზმების SDG ინდიკატორებთან შესაბამისობა;
- ადგილობრივი მიღწევების ინტეგრირება ეროვნულ პროგრესის ანგარიშებში.

მონაცემების შეგროვების სისტემა

მონიტორინგი უნდა მოერგოს ადგილობრივ რეალობას, რათა შესაძლებელი გახდეს ლოკალიზებული ინდიკატორების განსაზღვრა. ძირითადი აქცენტები:

- მოწყვლადი ჯგუფების და რეგიონების პრიორიტეტიზაცია, სადაც კონფლიქტი, ეკონომიკური ჩამორჩენა ან ინფრასტრუქტურული პრობლემები ართულებს SDG-ების მიღწევას;
- მონაცემთა ეფექტიანი მართვა და ლოკალიზებული ანალიზი.

2022 წელს საქსტატმა შექმნა მუნიციპალური სტატისტიკის პორტალი, რომელიც უზრუნველყოფს რეგიონების და მუნიციპალიტეტების მაჩვენებლების შედარებას. სამომავლოდ აუცილებელია მონაცემთა ბაზების ინტეგრირება ეროვნულ სტრატეგიებში.

⁸⁴ Roadmap for Localizing the SDGs: Implementation and Monitoring at Substantial Level https://www.uclg.org/sites/default/files/roadmap_for_localizing_the_sdgs_0.pdf p. 33

⁸⁵ Roadmap for Localizing the SDGs: Implementation and Monitoring at Substantial Level https://www.uclg.org/sites/default/files/roadmap_for_localizing_the_sdgs_0.pdf p.37

მდგრადი განვითარების პრობლემების ანალიზი

რატომ არის ეს თავი მნიშვნელოვანი?

- **ფაქტებზე დაფუძნებული ანალიზი** – პრობლემები არ არის წარმოდგენილი ზოგადი ხედვით, არამედ რეალური ადამიანების გამოცდილების საფუძველზე.
- **ადგილობრივი კონტექსტის გააზრება** – მდგრადი განვითარებისა და უსაფრთხოების გამოწვევებს ხშირად ღრმა ისტორიული და სოციალურ-ეკონომიკური საფუძველი აქვს. ეს თავი მათ უკეთ გასაგებს ხდის.
- **გადაწყვეტილების მიღების მხარდაჭერა** – ამ მასალებს შეუძლიათ ხელი შეუწყონ პოლიტიკის შემუშავებას, პროგრამებისა და სტრატეგიების დაგეგმვას.
- **შედარებითი ანალიზისთვის გამოყენება** – აქ მოყვანილი პრობლემები შეიძლება გახდეს საბაზისო მონაცემები სხვა რეგიონებთან ან ქვეყნებთან შედარებისთვის.

როგორ შეიძლება ამ თავის გამოყენება პრაქტიკაში?

კვლევისთვის – აკადემიური და პრაქტიკული ანალიზისთვის, პრობლემების შესწავლისა და მათი გადაჭრის გზების მოძიებისთვის.

პოლიტიკის შემუშავებისთვის – სახელმწიფო და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებს შეუძლიათ ამ მონაცემების გამოყენება სამოქმედო გეგმის შედგენაში.

მედიისთვის – ჟურნალისტებისა და ბლოგერებისთვის ეს მასალა შეიძლება გახდეს საინფორმაციო წყარო, რომელიც აჩვენებს რეგიონში არსებულ რეალურ პრობლემებს.

არასამთავრობო სექტორისთვის – საზოგადოებრივი/სათემო ორგანიზაციებისთვის ეს მონაცემები მნიშვნელოვანი საფუძველია სოციალური პროექტების, ადვოკატირების კამპანიებისა და საგრანტო განაცხადებისთვის.

უსაფრთხოება საზღვრისპირა რეგიონებში – ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური გამოწვევების გადაჭრის გარეშე შეუძლებელია:

ჩვენ არასოდეს მივაღწევთ უსაფრთხოებას ჩვენს საზღვრისპირა რეგიონებში და მთლიანად საქართველოში, თუ არ შევქმნით ისეთ გარემოს, სადაც ადამიანები შეძლებენ ღირსეულად ცხოვრებას და შრომას. ეს არ არის მხოლოდ უსაფრთხოების საკითხი – ეს არის სოციალური, ეკონომიკური და ეკოლოგიური მდგრადობის საკითხიც. მაგალითად, თუ ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლები ვერ ფლობენ ქართულ ენას, ისინი ვერ იღებენ ადეკვატურ მომსახურებას ჯანდაცვისა და ადმინისტრაციულ ორგანოებში, ვერ ახერხებენ განათლების მიღებას, ვერ ერთვებიან შრომის ბაზარში. შედეგად, იზრდება საზოგადოებრივი უთანასწორობა, ჩნდება სოციალური დაძაბულობა და საბოლოოდ, კონფლიქტი გარდაუვალი ხდება.

გლობალიზაციისა და კლიმატური ცვლილებების პირობებში, დღეს ველარავინ იცხოვრებს იზოლირებულად, რადგან გარემო და ეკონომიკური პირობები მუდმივად იცვლება. მიწის დამუშავება თანამედროვე ტექნოლოგიების გარეშე რთულდება, სასმელი წყლისა და ბუნებრივი რესურსების ხელმისაწვდომობა ახალი გამოწვევაა.

ამ კვლევამ ცხადყო, რომ საზღვრისპირა რეგიონების მდგრად განვითარებასა და უსაფრთხოებას პირდაპირ უკავშირდება სოციალური, ეკონომიკური და ეკოლოგიური პრობლემების მოგვარება. ეს თავი სწორედ ამ პრობლემებს ანალიზებს – არა ზოგადი ხედვის, არამედ რეალური ადამიანების გამოცდილებისა და საჭიროებების საფუძველზე.

თუ ეს გამოწვევები არ იქნება გადაჭრილი, საზღვრისპირა რეგიონებში არსებული პრობლემები კიდევ უფრო გამწვავდება, რაც შექმნის უფრო სერიოზულ უსაფრთხოების რისკებს მთელი ქვეყნის მასშტაბით.

გარდაბნის მუნიციპალიტეტი

ქვემო ქართლის მხარე

ზოგადი მიმოხილვა

გარდაბნის მუნიციპალიტეტი მდებარეობს ქვემო ქართლის მხარეში და წარმოადგენს ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ ერთეულს აღმოსავლეთ საქართველოში. მისი ადმინისტრაციული ცენტრია ქალაქი გარდაბანი.

გეოგრაფია და ბუნება

გარდაბნის მუნიციპალიტეტის ფართობი შეადგენს 1,212 კვ.კმ-ს, რაც ქვეყნის საერთო ტერიტორიის 1.7%-ს და ქვემო ქართლის 12%-ს შეადგენს. მუნიციპალიტეტს ესაზღვრება:

- ჩრდილოეთით: მცხეთისა და თბილისის მუნიციპალიტეტები
- აღმოსავლეთით: საგარეჯოს მუნიციპალიტეტი
- დასავლეთით: თეთრიწყაროსა და მარნეულის მუნიციპალიტეტები
- სამხრეთით: აზერბაიჯანი

გარდაბნის ტერიტორიაზე ვრცელია ვაკე და დაბლობი ზონები, ჩრდილოეთ ნაწილში კი მდებარეობს იალნოს ქედი. მუნიციპალიტეტის მთავარი მდინარეებია მტკვარი და იორი, ხოლო ყველაზე ცნობილი ტბებია კუმისის და ჯანდარის ტბები.

მოსახლეობა

საგარეჯოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით⁸⁶:

რეგიონი, მუნიციპალიტეტი, ქალაქი, დაბა	სულ	საქალაქო დასახლება	სასოფლო დასახლება
გარდაბნის მუნიციპალიტეტი	77.9	12.1	65.9
ქ. გარდაბანი	12.1	12.1	

წლის მონაცემებით, გარდაბნის მუნიციპალიტეტში ცხოვრობს 79,800 ადამიანი. ქალაქ გარდაბანში: დაახლოებით 12,000, სოფლად: 67,800 (85% სოფლად ცხოვრობს)

ეთნიკური შემადგენლობა: ქართველები – 54.2%, აზერბაიჯანელები – 43.5%, სომხები, რუსები და ასურელები – 2.3%

ეკონომიკა

გარდაბნის მუნიციპალიტეტის ეკონომიკა მრავალფეროვანია და მოიცავს შემდეგ სფეროებს:

- **ენერგეტიკა:** გარდაბნის თბოელექტროსადგური წარმოადგენს ქვეყნის ენერგოსისტემის მნიშვნელოვან ნაწილს.
- **მრეწველობა:** ნავთობის მოპოვება (ნორიო, მარტყოფი, ახალი სამგორი, სართიჭალა), გაჯის ნედლეულის მოპოვება და სამშენებლო მასალების წარმოება (თელეთის ქედი).
- **სოფლის მეურნეობა:** მიწათმოქმედება (მარცვლეული და ბოსტნეული კულტურები), მეცხოველეობა და მეფუტკრეობა. გარდაბნის სასოფლო-სამეურნეო სავარგულები შეადგენს 780 კვ.კმ-ს და ძირითადად უზრუნველყოფს თბილისის და რუსთავის სურსათით მომარაგებას.
- **მცირე ბიზნესი და ვაჭრობა:** აქტიურად მუშაობს მსუბუქი და კვების მრეწველობის მცირე საწარმოები.

კულტურული მემკვიდრეობა და ტურიზმი

გარდაბნის მუნიციპალიტეტს მნიშვნელოვანი ტურისტული პოტენციალი აქვს. აქ მდებარეობს:

⁸⁶ 1-3-qalaqebis-da-dabebis-mosaxleobis-ricxovnobax.xls

- მარტყოფის ღვთაების მონასტერი
- მრავალწყაროს მონასტერი
- ნორიოს ღვთისმშობლის ეკლესია
- კაბენის მონასტერი
- შავნაბადას მონასტერი

მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე ასევე შესაძლებელია ეკოტურიზმისა და ბალნეოლოგიური კურორტების განვითარება.

ბიუჯეტი

2024 წლის ბიუჯეტის პროექტის მიხედვით, გარდაბნის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტი შეადგენს **დაახლოებით 32,676.7 ათას ლარს**.

ბიუჯეტის პრიორიტეტები:

- ინფრასტრუქტურის განვითარება
- განათლების მხარდაჭერა
- სოციალური პროგრამები
- კულტურული ღონისძიებები
- დასაქმების ხელშეწყობა

მმართველობა

გარდაბნის მუნიციპალიტეტს მართავს **საკრებულო**, რომელიც შედგება **5 მუდმივმოქმედი კომისიისგან**:

- სივრცითი დაგეგმარებისა და ინფრასტრუქტურის კომისია
- სამანდატო, საპროცედურო საკითხთა და ეთიკის კომისია
- სოციალურ საკითხთა კომისია
- ქონების მართვისა და ბუნებრივი რესურსების მართვის საკითხების კომისია
- საფინანსო-საბიუჯეტო კომისია

აღმასრულებელ ხელისუფლებას ახორციელებს მერი, რომელსაც ჰყავს მოადგილეები და დეპარტამენტების ხელმძღვანელები.

ინფრასტრუქტურა

გარდაბნის მუნიციპალიტეტში ინფრასტრუქტურა განვითარებულია სხვადასხვა სფეროში, რაც მოიცავს საგანმანათლებლო, საზოგადოებრივ, სატრანსპორტო და სპორტულ ობიექტებს.

საჯარო სერვისები და დაწესებულებები

- საჯარო სკოლები: 35 (34 საჯარო და 1 კერძო)
- სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების დაწესებულებები: 34
- კულტურის სახლები: 5
- ბიბლიოთეკები: 5
- საზოგადოებრივი მომსახურების ცენტრები: 3
- სხვა დაწესებულებები: ფუნქციონირებს 9 ა(ა)იპ ორგანიზაცია, რომლებიც ორიენტირებული არიან სოციალურ საკითხებზე.

გზები და სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა

გარდაბნის მუნიციპალიტეტს მნიშვნელოვანი სატრანსპორტო მნიშვნელობა აქვს. მუნიციპალიტეტის ტერიტორია მდებარეობს ცენტრალური საავტომობილო და სარკინიგზო მაგისტრალების გასწვრივ, რაც აერთიანებს რეგიონს თბილისთან და აზერბაიჯანის საზღვართან.

- სახელმწიფო მნიშვნელობის გზები: აკავშირებს თბილისსა და რუსთავს გარდაბნის გავლით.
- სატრანსპორტო წერტილები: გარდაბნის სადგური რკინიგზის სატვირთო გადაზიდვების მნიშვნელოვანი ცენტრია.

ენერგეტიკული ინფრასტრუქტურა

გარდაბანი საქართველოს ერთ-ერთი მთავარი ენერგეტიკული ჰაბია:

- **გარდაბნის თბოელექტროსადგური:** მთავარი სტრატეგიული ობიექტი, რომელიც ელექტროენერგიის გამომუშავების მნიშვნელოვან წილს უზრუნველყოფს.
- მუნიციპალიტეტში ასევე ფუნქციონირებს ენერგეტიკული და ნავთობმოპოვებითი ინფრასტრუქტურა (ნორიო, მარტყოფი, სართიჭალა და სხვა).

წყლისა და სასმელი წყლის ინფრასტრუქტურა

წყალმომარაგების სისტემები მუდმივად განახლებადია, თუმცა ზოგიერთ სოფელში არსებობს დამატებითი საჭიროებები წყალმომარაგების სრულყოფისთვის.

სპორტული და დასასვენებელი სივრცეები

- **სპორტული მოედნები:** მუნიციპალიტეტში განთავსებულია საჯარო სპორტული მოედნები და სპორტული დაწესებულებები.
- **სარეკრეაციო ზონები:** ჯანდარის ტბა და კუმისის ტბა პოპულარულია როგორც ადგილობრივ მცხოვრებთა, ისე ვიზიტორებისთვის.

სამშენებლო და ურბანული განვითარება

ბოლო წლებში აქტიურად მიმდინარეობს გზების, ხიდების და საცხოვრებელი ზონების რეაბილიტაცია.

- **გარე განათების სისტემები:** რეაბილიტაციის ფარგლებში მიმდინარეობს ქუჩების განათების სისტემების მოდერნიზაცია.
- **გრანტები და მუნიციპალური პროექტები:** მნიშვნელოვანი თანხები იხარჯება სოციალური ობიექტებისა და სკოლების გარემონტებაში.

გარდაზნის მუნიციპალიტეტის სოციალური პრობლემები

1. განათლება და ინტეგრაცია

განათლების ხარისხი და ინფრასტრუქტურა

• სასკოლო ინფრასტრუქტურის და ტექნოლოგიების ნაკლებობა

- სასწავლო მასალების ეფექტურად გამოყენება ვერ ხერხდება, რადგან სკოლებს არ აქვთ საჭირო ტექნიკური აღჭურვილობა.
- ვიზუალური და აუდიო მასალების ნაკლებობა აფერხებს სწავლების ეფექტიანობას, განსაკუთრებით ეთნიკური უმცირესობების შემთხვევაში (ქართული ენის შეაწავლის პროცესში).

„სასწავლო მასალებში უამრავი ვიდეო მოსასმენია, მაგრამ სკოლას არ აქვს არც პროექტორი, არც აუდიო მოსასმენი, რომ ბავშვებმა უყურონ ან მოისმინონ სასწავლო მასალა.“ (G-4)

„დაბალ კლასებში არ არის ვიზუალური ფლანგები და სურათები თვალსაჩინოების გასაცნობად. არის ძველებური დაფები, რომელზეც ცარცით ვწერთ და მორჩა.“ (G-4)

• ბაგა-ბალების ინფრასტრუქტურული და ორგანიზაციული პრობლემები

- სოფლებში ბალების რაოდენობა საკმარისი არ არის, რაც მშობლებს დამატებით ფინანსურ და ლოგისტიკურ პრობლემებს უქმნის.
- ბალებში პირობები ვერ აკმაყოფილებს ბავშვების ელემენტარულ საჭიროებებს (დასვენების სივრცეები, ძილის პირობები).
- მშობლები იძულებულნი არიან ფულით მოაგვარონ პრობლემა, რაც ზრდის სოციალურ უთანასწორობას.

„ბაგა-ბალების ინფრასტრუქტურა არ არის სოფლებში სამყოფი. მაგალითად, სოფელ თესალოში ერთი ბაგა-ბაღია, რომელიც სოფელს არ ჰყოფნის.“ (G-1)

„მშობლები იძულებული არიან მანქანა დაიქირაონ ხელშეკრულებით და 80 ლარს იხდიან, რომ ბავშვი სოფლიდან ქალაქის ბაღში ჩამოიყვანონ.“ (G-1)

„ბაგა-ბაღში ბავშვს ეძინებოდა, მაგრამ მასწავლებელმა უთხრა, მაგიდაზე დადე ხელი და ისე დაიძინეო. ბავშვი ტიროდა, ბოძი ვარო?“ (G-4)

ინტეგრაცია

ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაციის პრობლემები და ენის სწავლება: ენის ბარიერი არ არის მხოლოდ განათლების პრობლემა – ის ქმნის დაბრკოლებებს სოციალურ ცხოვრებაში, ადმინისტრაციულ ურთიერთობებში, დასაქმებასა და ადგილობრივ ინტეგრაციაში.

- პანდემიის შემდეგ, სკოლებში ტექნოლოგიების ინტეგრაცია მინიმალურია – მოსწავლეები კომპიუტერებს მხოლოდ სახლში იყენებენ.
- ქართული ენის სწავლების არაეფექტური მეთოდები ხელს უშლის ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაციას.
- საჭიროა ინოვაციური მიდგომები, მაგრამ სკოლები ამ ინიციატივებს ვერ ახორციელებენ.

„მათ კომპიუტერი სკოლაში არ დაჰქონდათ, მხოლოდ სახლში იყენებდნენ. პანდემიამ ონლაინ გაკვეთილები ხომ შემოიტანა და ძალიან დიდი დარტყმა მიაყენა განათლების სისტემას. ახლა სკოლა არ ითხოვს კომპიუტერების სკოლაში ტარებას.“ (G-1)

„აზერბაიჯანულ-ქართულ სკოლაში ზუსტად ამ კომპიუტერების მეშვეობით, ყურთსასმენებით უნდა ისწავლებოდეს ქართული. ბავშვებს უნდა მიეცეს დაინტერესება. ამიტომ არის, რომ ეთნიკური უმცირესობების ნაწილმა ვერ ისწავლა ქართული.“ (G-1)

- **ენის ბარიერი და მისი გავლენა განათლებასა და სოციალურ ინტეგრაციაზე**

ენის ბარიერი მნიშვნელოვან დაბრკოლებას წარმოადგენს როგორც სასწავლო პროცესში, ასევე საზოგადოებაში ინტეგრაციისთვის. მშობლებისა და ბავშვების ქართული ენის ცოდნის ნაკლებობა იწვევს განათლების ხარისხის გაუარესებას, რაც საბოლოოდ მათ სოციალურ მდგომარეობაზეც აისახება.

- **ენის ბარიერის გავლენა ადმინისტრაციულ ურთიერთობებზე:** ენის ბარიერი არა მხოლოდ განათლებაში, არამედ ყოველდღიურ ცხოვრებაშიც მნიშვნელოვან დაბრკოლებას ქმნის. მოსახლეობას უჭირს საბუთების შევსება, სახელმწიფო სერვისებით სარგებლობა და სოციალური აქტივობებში მონაწილეობა. ისინიც კი, ვინც ქართულს ფლობენ, ხშირად თავს არიდებენ ადმინისტრაციულ პროცესებში ჩართვას, რაც შესაძლოა არათანაბარ სოციალურ პირობებს ქმნიდეს.

"სამწუხაროდ, ენის ბარიერია, უჭირთ ხოლმე განცხადებების დაწერა. ვინც ენა იცის, ზოგჯერ ისიც ერიდება." (G-1)

- **ოჯახის როლი ბავშვის განათლებაში და ენის ბარიერის გავლენა სწავლის პროცესზე:** მშობლების ქართული ენის ცოდნის ნაკლებობა უშუალოდ აისახება ბავშვების აკადემიურ წარმატებაზე. ოჯახში მხარდაჭერის არარსებობა სერიოზულ პრობლემად იქცევა, რადგან ბავშვს არ აქვს შესაძლებლობა, სახლში მიიღოს დამატებითი დახმარება და განმტკიცოს მიღებული ცოდნა.

"როდესაც ბავშვი ქართულ სკოლაში დადის და დავალებებს სახლში აძლევენ, მშობელს დახმარებას სთხოვს, მაგრამ მან კი არ იცის ქართული." (G-4)

კულტურული და ენობრივი გარემოს შეუსაბამობა სასწავლო პროცესთან: ენობრივი სეგრეგაციის პრობლემა.

სკოლაში მიღებული ცოდნა ვერ გადადის ყოველდღიურ კომუნიკაციაში, რადგან ოჯახსა და საზოგადოებაში ძირითადად აზერბაიჯანული ენა გამოიყენება. შედეგად, ბავშვები ვერ ამყარებენ კავშირს სასწავლო ენასა და ყოველდღიურ ცხოვრებას შორის, რაც კიდევ უფრო ართულებს ქართული ენის დაუფლებას.

"გაკვეთილები ტარდება ქართულად და იმის იქით, შესვენებაზე, სახლში, სოფელში ყველა აზერბაიჯანულად ლაპარაკობს." (G-4)

"საჯარო სკოლა რას მიკეთებს, რომ ბავშვმა ქართული ვერ ისწავლოს." (G-1)

- **იდენტობისა და ინტეგრაციის საკითხები:** მიუხედავად იმისა, რომ ქართული ენის ცოდნა აუცილებლობად მიიჩნევა, არსებობს აშკარა ხარვეზი მისი პრაქტიკულ ცოდნაში. ეს ქმნის დილემას – ერთი მხრივ, არის ძლიერი კავშირი ქვეყანასთან და სურვილი, იყვნენ სრულფასოვანი მოქალაქეები, მეორე მხრივ კი, ენის ბარიერი ხელს უშლის მათ სრულ სოციალურ და ეკონომიკურ ინტეგრაციას.

"ენა აუცილებელია ვიცოდეთ... ეს ხომ ჩვენი სამშობლოც არის. ამდენი საუკუნეა აქ ვცხოვრობთ, რამდენი წინაპარი გვაყავდა აქ, რამდენი საფლავები გვაქვს, სხვა სამშობლო არ გვაქვს. ბიძაჩემი, რომელმაც ას წელზე მეტი იცოცხლა, თბილისის ერობის⁸⁷ წევრი იყო." (G-3)

"ადრე, ერთი კლასი ქართული იყო, სამი აზერბაიჯანული, ახლა თითქმის გათანაბრებულია. მშობლებიც ძალიან მონდომებულები არიან ბავშვებმა კარგი განათლება მიიღონ." (G-4)

- **ორმაგი ენობრივი პრობლემა – არც ქართულად და არც აზერბაიჯანულად სრულფასოვნად ცოდნა:** კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემა – ენობრივი ჩიხის ჩამოყალიბება.

⁸⁷ თბილისის საკრებულო 1918-1921 წ.

ბავშვები ვერ ფლობენ სრულყოფილად არც სახელმწიფო ენას (ქართულს) და არც საკუთარ მშობლიურ ენას (აზერბაიჯანულს). ეს იწვევს სირთულეებს არა მხოლოდ განათლებაში, არამედ შემდგომ პროფესიულ განვითარებასა და საზოგადოებაში ინტეგრაციაშიც.

"გაკვეთილები ტარდება ქართულად და იმის იქით, შესვენებაზე, სახლში, სოფელში ყველა აზერბაიჯანულად ლაპარაკობს. საბოლოოდ ბავშვმა წესიერად არც ქართული იცის და არც აზერბაიჯანული." (G-4)

- **ქართული ენის სწავლის ფინანსური ხელმისაწვდომობა პრობლემად რჩება.**

"ბავშვმა 2500 ლარი⁸⁸ უნდა გადაიხადოს, რომ სახელმწიფო ენა ისწავლოს. ადრეულ წლებში ამას „სოკარი“ აფინანსებდა." (G-1)

„რამდენი ვიწვალე ჩემი შვილიშვილისთვის კარგი პედაგოგი მეპოვნა. ქართულ ენაში მოსამზადებლად ბევრი ფულიც დავხარჯე. ახლა უკვე უნივერსიტეტში უნდა სწავლის გაგრძელება." (G-3)

- **პედაგოგის კვალიფიკაცია და ენობრივი პოლიტიკა პირდაპირ ზემოქმედებს განათლების ხარისხზე.**

- სისტემური არასტაბილურობა – განათლების სამინისტრო ხშირად ცვლის პოლიტიკას, რაც არაერთგვაროვან მიდგომებს ქმნის.
- ენობრივი პოლიტიკის პრობლემები – გამოცდების თანმიმდევრული გადათარგმნა ქართული ენის სწავლის მოტივაციას ამცირებს.
- პედაგოგების მოტივაციის კრიზისი – თუ გამოცდები მშობლიურ ენაზეა, ზოგი მასწავლებელი ქართულს აღარ სწავლობს, რაც ინტეგრაციის შეფერხებას იწვევს.

„მე აზერბაიჯანელი ვარ და უნარ-ჩვევების პროფესიული გამოცდები ჩავაბარე 2000 რომელიღაც წელს ქართულად და გავხდი უფროსი მასწავლებელი. დროთა განმავლობაში სამინისტრომ თქვა, რომ არაქართველი მასწავლებლები ვერ კითხულობენ და ვერ წერენ, ამიტომ მოდიტ, წაიკითხეთ ქართულად და დაწერეთ აზერბაიჯანულად და ჩვენ გადავთარგმნით. გავიდა კიდევ რამდენიმე წელი და უნარ-ჩვევების ტესტი სრულად გადათარგმნა უმცირესობის ენაზე და უკვე მასწავლებლები სრულად თავის ენაზე აბარებდნენ გამოცდას.

მე, უმცირესობის წარმომადგენელმა, რატომ უნდა ვისწავლო ქართული, რადგან ვიცი, რომ ხუთი წლის შემდეგ გამოცდა ჩემს ენაზე იქნება." (G-4)

პროფესიული განათლება

- **გარდაბანში პროფესიული განათლების სისტემის არარსებობა ხელს უშლის ახალგაზრდების დასაქმებას და ზრდის მიგრაციის მაჩვენებლებს.**

- პროფესიული სასწავლებლების არარსებობა – ახალგაზრდებს ადგილზე კვალიფიკაციის მიღების შესაძლებლობა არ აქვთ.
- დასაქმების დაბალი შანსები – პრაქტიკული უნარების გარეშე ისინი დაბალანაზღაურებად მუშებად რჩებიან.
- მიგრაციის კატალიზატორი – ბევრი უცხოეთში მიდის სასწავლებლად და სამუშაოდ, რადგან ადგილზე შესაბამისი შესაძლებლობები არ აქვთ.

"პროფტექნიკური განათლება ადგილზე აუცილებელია, სადაც პრაქტიკულ უნარებსაც შეიძენენ." (G-1)

⁸⁸ თუ ვერ მოიპოვა გრანტი ან სახელმწიფო დაფინანსება.

„არ არის გარდაბანში პროფესიული სასწავლებლები. ჩვენ მხოლოდ იურისტები კი არ გვჭირდება, არამედ აგრარული სასწავლებელი, შემდუღებელი, სანტექნიკოსი.“ (G-1)

„გარდაბანში ტექნიკუმი არ არსებობს. ახალგაზრდები საზღვარგარეთ მიდიან, რადგან აქ კვალიფიკაციის მიღება შეუძლებელია.“ (G-1)

„სერტიფიცირებული პროფტექნიკური განათლების გარეშე, ახალგაზრდები დაბალანაზღაურებად მუშეობად რჩებიან.“ (G-1)

2. ჯანმრთელობის დაცვის სისტემის გამოწვევები

- **სამედიცინო სერვისების ხელმისაწვდომობა და ინფრასტრუქტურული პრობლემები.**
სამედიცინო ინფრასტრუქტურა მნიშვნელოვან პრობლემებს აწყდება. მიუხედავად იმისა, რომ ზოგიერთ სოფელში სამედიცინო პუნქტები ფუნქციონირებს, გადაუდებელი შემთხვევების დროს მოსახლეობას მაინც დედაქალაქში უწევს გადაყვანა.
 - სასწრაფო სამედიცინო დახმარება ნორმალურად ფუნქციონირებს სოფლებში, თუმცა თბილისთან სიახლოვე იძლევა შესაძლებლობას მძიმე შემთხვევები გადაზღვეულ იქნას და პაციენტი მარტივად ხვდება დედაქალაქის კლინიკებში.

„თუ სასწრაფო და გადაუდებელი მდგომარეობაა, მაშინ თბილისში მივდივართ“ (G-2)

„სოფლის საკრებულოს შენობაში არის სამედიცინო პუნქტი, მაგრამ უცებ თუ გახდა საჭირო, სასწრაფოს ვიძახებთ თბილისიდან. სხვათა შორის, დროზე მოდის, ახლოს ვართ (ყარაჯალა).“ (G-3)
- **მოძველებული სამედიცინო აპარატურა და სპეციალისტების დეფიციტი:**
 - საავადმყოფოებში არსებული სამედიცინო აღჭურვილობა მოძველებულია და ხშირად არ შეესაბამება თანამედროვე სტანდარტებს.

„სავადმყოფოშიც საოცრებები ხდება. ხელსაწყოები ძველია, ექოსკოპიაზე და სხვა დანადგარებზე აღარაფერს ვამბობ, ბეზირაძის დროინდელია.“ (G-4)

 - რეგიონში ჯანდაცვის სერვისების შერჩევითი ხარისხი.

„გამოკვლევები აქ შეიძლება გაკეთდეს. რამდენიმე ექიმიც კარგი გვყავს. მაგალითად, ბავშვთა ექიმი ძალიან ყურადღებიანი და კარგი სპეციალისტია. თან აზერბაიჯანულიც იცის და ადგილობრივები ძალიან აფასებენ. ძვალ-სახსროვანი დაავადებების ძალიან კარგი ექიმი გვყავს.“ (G-2)

„რაც შეეხება შინაგან დაავადებებს, მოსახლეობა აქაურებს ნაკლებად ენდობა და ამიტომ თბილისში მიდიან სამკურნალოდ.“ (G-2)

„ექიმები ქვეყნიდან გარბიან და რეგიონში კი მათი ნაკლებობაა.“ (G-1)

 - ენობრივი ბარიერი აზერბაიჯანელ პაციენტებსა და ქართველ ექიმებს შორის.

„ჩამოდიან აქ კარგი ქართველი სპეციალისტები და მოხუცი ადამიანი თუ მიდის მასთან, ერთი ქართულად ლაპარაკობს, მეორე აზერბაიჯანულად.“ (G-4)
- **მედიკამენტებზე ხელმისაწვდომობა და ფინანსური ბარიერები:**
 - ექიმები ხშირად ნიშნავენ ძვირადღირებულ წამლებს, რომელთა შეძენა პენსიონერებისთვის შეუძლებელია.

„ექიმი ... უწერს წამლებს, რომელიც ისე ძვირია, მოხუცი პენსიონერი ვერ იყიდის.“ (G-4)

 - სოციალური დახმარების არსებული სისტემა ვერ უზრუნველყოფს მოსახლეობის საჭიროებების სრულად დაკმაყოფილებას.

„სოციალურად გაჭირვებული და მცირე შემოსავლის მქონე ადამიანი, როგორც ყველგან, აქაც ბევრია. ის თანხა, რასაც სახელმწიფო მათ აძლევს, ნამდვილად არ არის სამყოფი“ (G-2)
- **ეკოლოგიური პრობლემები და ჯანმრთელობის რისკები.**
ჯანმრთელობის მდგომარეობაზე პირდაპირი გავლენა აქვს ეკოლოგიურ პრობლემებს, რომლებიც გამოწვეულია ქიმიური დაბინძურებით და არასათანადო ინფრასტრუქტურით.

- **რუსთავის ცემენტის ქარხნის გავლენა ჯანმრთელობაზე:**

- ქარხნიდან გამოყოფილი მტვერი და ტოქსიკური ნივთიერებები ვრცელდება სასოფლო-სამეურნეო მიწებზე, სადაც მწვანელი და ბოსტნეული იწარმოება.

"ცემენტის ქარხნის ჰაერში გავრცელებული ნარჩენები ზუსტად იმ მინდვრებს ეფინება, სადაც ჩვენებს მწვანელი მოჰყავთ. ბავშვებს ფილტვების პრობლემა აქვთ, ფილტვების დაავადებებს, ალერგიას..." (G-4)

"დილით გამოხვალ და მანქანა ყვითელი მტვერით დაფარული გხვდება. ეს ყველაფერი რუსთავიდან მოდის, სხვა მსგავსი ქარხანა აქ ახლოს არ არის. წლებია წესიერი ფილტრი ვერ დააყენეს. ვერ მივაღწიეთ ამას." (G-2)

"ქარხანას 28 მილიონი ბრუნვა აქვს მხოლოდ საქართველოში. ჩამოიტანეს იაპონიიდან ფილტრი, 50 000 დოლარი დაუჯდათ, გარანტია 3 წელი აქვს ამ ფილტრს. სამი კი არა, უკვე 9 წელი გავიდა, ის ფილტრი გაივსო და ისე, როგორც ადრე, ჰაერში ეს შხამიანი ბოლი გამოდის. (G-4)

- **სასმელი წყლის პრობლემები და ინფექციური რისკები:**

- სასმელი წყლის ინფრასტრუქტურის არარსებობა და დაბინძურება ჯანმრთელობის სერიოზულ რისკებს ქმნის.
- წყლის სისტემა მოძველებულია, ზოგიერთ დასახლებაში კი საერთოდ არ არსებობს სასმელი წყალი.

"ყველა არჩევნებზე დაპირება არის, რომ ქალაქის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე იქნებოდა სასმელი წყალი. დღემდე არ არის მოგვარებული. წყალი გრაფიკით არის და ზაფხულის პერიოდში სულ წყდება, წნევა არ ჰყოფნის." (G-1)

"ქალაქის ტერიტორიაზე, მაგალითად, „ასურიელების დასახლება“, სადაც სასმელი წყალი საერთოდ არ გააჩნიათ." (G-1)

"ამოთხრილი აქვთ სასმელი წყლის ჭა და იქვე გვერდზე აქვთ ჩერმა და საკანალიზაციო სარქველი. ანუ, მიწის ქვეშ ეს ერთიანდება. იქაურები სასმელ წყალს შორიდან ეზიდებიან." (G-1)

"წყალი არ არის და ცალ-ცალკე ყველა თხრის ჭას. ერთი მეტრის გაჭრა ძალიან ძვირია, წყალი გამოდის დაახლოებით 15 მეტრის სიღრმეზე, სასმელად ეს წყალი მთლიანად უვარგისია." (G-4)

"მთავარია წყალი გვექონდეს, სხვა სოფლებშიც პრობლემა აქვთ წყალზე..." (G-3)

- **დაბინძურებული წყალი სოფლის მეურნეობაში:**

- დაბინძურებული წყალი სასოფლო-სამეურნეო მიწებზე გამოიყენება, რაც საკვების უსაფრთხოებას საფრთხეს უქმნის.

"მთავარია წყალი გვექონდეს, არხი გაწმენდილი იყოს მიწის მოსარწყავად. ამ არხების გაუმართაობის გამო, სოფელი ჭაობშია." (G-3)

"მხოლოდ ნაგავი კი არა, ამ არხთან კანალიზაციის წყალიც აქვს ზოგს შეერთებული. სარეცხის ქიმი, ბანაობის წყალი არხში ჩადის." (G-3)

3. სოციალური პრობლემები

ოჯახური ძალადობა და ტრადიციები.

ოჯახური ძალადობა კვლავ გაუმჟღავნებელი და სისტემური პრობლემა რეგიონებში. მისი ძირითადი გამომწვევი მიზეზებია პატრიარქალური კულტურა, სოციალური და ეკონომიკური არასტაბილურობა, განათლების ნაკლებობა და სამართლებრივი მექანიზმების სისუსტე.

• ტრადიციები და კულტურული ზეწოლა:

- პატრიარქალური ნორმები კვლავ დომინანტურია – ქალის როლი ოჯახის მსახურებაზეა ორიენტირებული.
- ქალები არ არიან დამოუკიდებლები და ხშირად ფინანსურადაც ქმარზე ან ოჯახზე დამოკიდებულნი რჩებიან.
- ქალები პატივი სცდებიან ტრადიციებს და სოციალური წნეხის გამო ჩუმად არიან.

„ჩემი და სახლიდან არ გადის თუ ქმარს არ დაეკითხება. კარის მეზობელია ბიძაჩემი. ქმარს ურეკავს, შეიძლება ბიძასთან გადავიდე? ან შეიძლება მალაზიაში გავიდე?“ (G-4)

„ქალები ემინიათ, დღემდე იმდენი ქალბატონი დადის თვალდაღურჯებული და ხმას არ იღებს.“ (G-4)

ეკონომიკური სიდუხჭირე, არასტაბილური და დაბალ ანაზღაურებადი სამუშაო ადგილები, ზოგადად დამძიმებული ფსიქო-ემოციური ფონი და არამდგრადი გარემო, დამოკიდებულება სხვა ადამიანებისგან, როგორც ოჯახური ძალადობის გამომწვევი მიზეზი:

- ქალებს მატერიალური რესურსები არ აქვთ, რის გამოც ხშირად ძალადობრივ ურთიერთობებში რჩებიან.
- საკუთრებაზე წვდომის პრობლემა ქალებს არჩევანს არ უტოვებს – თუ გაშორდებიან, წასასვლელი არსად აქვთ.

„ყველა გოგონამ იცის, რომ თუ გაშორდები და დავბრუნდები, ძმის ქონებაში დავბრუნდები და არა მამაჩემის სახლში.“ (G-4)

„თუ ჩემი სახლი არ მქონოდა, ნამდვილად არ წამოვიდოდი. მუდმივად ჭორებს რომ იგებ, ძალიან მძიმეა. რომ არ მქონოდა წამოსასვლელი, შეიძლება დავრჩენილიყავი და ასე ვიქრობს ბევრი.“ (G-4)

• განათლების და თვითშეფასების პრობლემა:

- განათლების ნაკლებობა და თვითშეფასების დაბალი დონე ქალებს ართმევს ძალადობრივ ურთიერთობიდან გამოსვლის უნარს.
- ოჯახური კონფლიქტები ქალებს გაუნათლებლობის და საზოგადოების მხრიდან მხარდაჭერის არარსებობის გამო სავალალო მდგომარეობაში ტოვებს.

„უტარებ ტრენინგებს, მოიპოვებენ სერთიფიკატებს და უცებ ქრებიან. სადაა? გათხოვდა და ქმარი ნებას არ აძლევს. დამთავრდა, წყალში ჩაიყარა შენი შრომა.“ (G-4)

„ითმენ ღალატს, იგნორირებას, ცემა-ტყეპას, დედამთილის უაზრო საქციელს, რომ ის არის უფროსი. აი, როგორ გითხრათ არ ვიცი, თვითშეფასება რომ ნოლი გაქვს და მერე რძალს მოიყვან და ეუფროსები, რძალზე რომ იწყებ ზეწოლას, ქალი ხომ ხარ, როგორ შეიძლება ასე გაამართლო, რომ მეც ასე ვიყავი, ბევრს ვიტანდი. შე ოჯახაშენებულო, თუ ასე იყავი, შენი შვილიც გათხოვდება და რატომ უნდა გაიაროს იგივე?“ (G-4)

• ოჯახური ძალადობის დასჯის მექანიზმები:

ოჯახური ძალადობის სამართლებრივი მექანიზმები გამკაცრდა ბოლო ათწლეულის განმავლობაში, რაც გამოიხატა:

- შემაკავებელი ორდერის შემოღებაში, რომელიც სამართალდამცველებს მარტივ პროცედურას სთავაზობს.
- ცხელ ხაზზე გამოძახების სტატისტიკა იზრდება, რაც აჩვენებს ნდობას პოლიციის მუშაობის მიმართ
- პატიმართა რიცხვის ზრდაში, ციხეებში თითქმის ნახევარი დასჭილია ოჯახური ძალადობის მუხლით

მიუხედავად იმისა, რომ ოჯახური ძალადობის წინააღმდეგ სახელმწიფო სტრუქტურები აქტიურად რეაგირებენ, კრიტიკა მაინც არსებობს სამართლებრივი მიდგომების მიმართ, პრევენციის მექანიზმები და რეაბილიტაციის ინფრასტრუქტურა არ არიან სათანადო დონეზე.

„სახელმწიფოს მხრიდან ხომ ბევრი რამ გაკეთდა ამ მხრივ, ქალთა უფლებები კანონით დაცულია და ქალთა პრობლემებს ყურადღება ექცევა.“ (G-4)

• **ოჯახური ძალადობის საქმეებზე გამარტივებული პროცედურები:**

- სამართალდამცავებისთვის ოჯახური ძალადობის საქმეებზე მუშაობა მარტივია, რადგან არსებობს მზა ფორმები და სტანდარტიზებული ოქმები.

„პოლიციისთვის ძალიან ადვილია ასეთ დანაშაულზე მუშაობა. არის ადმინისტრაციული ოქმის სტანდარტული ფორმა - შემაკავებელი ორდერი, რომელიც კანონით მიიღეს.“ (G-4)

„ამ სფეროში ყველაზე კარგად მუშაობს პოლიცია. ძალადობაზე პროტოკოლის დაწერა ძალიან ადვილია, მზა ფორმაა და მხოლოდ სახელი და გვარის ჩაწერაა საჭირო.“ (G-4)

- შემაკავებელი ორდერი ავტომატურად შედგება ფიზიკური და ფსიქოლოგიური ძალადობის იდენტიფიცირების საფუძველზე, მაგრამ არსებობს სოციალური ტაბუ და შიშები.

"ქალები ეშინიათ, დღემდე იმდენი ქალბატონი დადის თვალდაღურჯებული და ხმას არ იღებს." (G-4)

ბევრი მიზეზია, ეშინიათ ოჯახის დანგრევის, რომ ბავშვებს ვერ გაზრდის, გარემოების მსხვერპლია. (G-4)

- ოჯახური ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლა აუცილებელია, მაგრამ კანონმდებლობის ავტომატურ გამოყენებას, რეაბილიტაციური სისტემის არქონის ფონზე, ზოგჯერ ნეგატიური შედეგები აქვს.

„ეს არ ნიშნავს, რომ ადამიანი ციხეში უნდა ჩასვა. ამან შეიძლება იმ ოჯახისთვის უფრო ცუდი რამ მოიტანოს. ფაქტიურად ოჯახს ანგრევ.“ (G-1)

• **სახელმწიფოს მიერ მიღებული ზომები და მათი ეფექტიანობა:**

- სამართლებრივი რეგულაციები მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდა – ქალთა უფლებები კანონით დაცულია.
- თუმცა, რეალურად სოციალური მხარდაჭერის სისტემა მაინც სუსტია – მხოლოდ პოლიციის რეაგირება ვერ მოაგვარებს პრობლემას, საჭიროა სოციალური ინტერვენციები, ფსიქოლოგიური და ფინანსური მხარდაჭერა.

*„თავშესაფრები რეგიონებში არ/ვერ იმუშავებს: ყველა ყველაფერი იცის. ვერ დამალავ...“
„ყველა გოგონამ იცის, რომ თუ გაშორდები და დავბრუნდები, ძმის ქონებაში დავბრუნდები და არა მამაჩემის სახლში.“ (G-4)*

*„მე ჩემი სახლი რომ არ მქონოდა, ნამდვილად არ წამოვიდოდი (ქმრის ოჯახიდან).“ (G-4)
“ითმენ ღალატს, იგნორირებას, ცემა-ტყეპას, დედამთილის უაზრო საქციელს, რომ ის არის უფროსი. აი, როგორ გითხრათ არ ვიცი, თვითშეფასება რომ ნოლი გაქვს და მერე რძალს მოიყვან და ეუფროსები, რძალზე რომ იწყებ ზეწოლას, ქალი ხომ ხარ, როგორ შეიძლება ასე გაამართლო, რომ მეც ასე ვიყავი, ბევრს ვიტანდი. შე ოჯახაშენებულო, თუ ასე იყავი, შენი შვილიც გათხოვდება და რატომ უნდა გაიაროს იგივე?“ (G-4)*

ადრეული ქორწინება

- **ეკონომიკური და სოციალური უსაფრთხოება:**

- გოგონების მშობლები თვლიან, რომ ადრეულ ქორწინებას ეკონომიკური უპირატესობა აქვს – ქმრის ოჯახში მათ „მოუვლიან“;
- ხშირ შემთხვევაში, ოჯახი ვერ ხედავს ალტერნატიულ გზას, რადგან გოგონას პროფესიული განვითარების შესაძლებლობა არ აქვს.

„თუ გოგონაა, გავათხოვებ, რადგან იქ მოუვლიან, ასმევენ და აჭმევენ.“ (G-4)

„ფეისბუქით თუ ინსტეგრამით ეცნობიან და იპარებიან თურქეთში. იქიდან კი აბა უკან ვინ წამოიყვანს, არავინ ლაპარაკობს ამაზე, მაღავენ.“ (G-4)

- **განათლების სისტემის პრობლემები:**

- სკოლა ვერ ახერხებს მოზარდების ჩართვას საინტერესო სასწავლო პროცესში.
- მოზარდებს არ აქვთ მოტივაცია განათლების მიღებისა და შემდგომი დასაქმებისთვის.
- მშობლები ხშირად არ უჭერენ მხარს გოგონების განათლებას, რადგან ვერ ხედავენ მის ღირებულებას.

„დედ-მამა გვთხოვს, უთხარით ბავშვებს, სკოლაში იარონ. ადრე პირიქით იყო, ჩვენ უნდა გვეთქვა, არ გაათხოვოთ.“ (G-4)

„ჩვენთან ძირითადად ადრეული ქორწინების მიზეზები არის ზუსტად ეს (ეკონომიკური სიდუხჭირე) და არა ძველი ტრადიციები.“ (G-4)

- **ოჯახის როლის ცვლილება და ადრეული ქორწინების ახალი ტენდენციები:**

- ადრე ადრეული ქორწინება ოჯახის გადაწყვეტილებით ხდებოდა, ახლა კი თვითონ გოგონები აქტიურობენ.
- ზოგჯერ ოჯახები ცდილობენ გათხოვების პროცესის გადადებას, მაგრამ გოგონები თავად ცდილობენ გაქცევას და დაქორწინებას.

„ახლა ცოტა შეიცვალა სიტუაცია. ადრე თუ ოჯახები ათხოვებდნენ, ახლა გოგონები აქტიურობენ - ან გამათხოვებთ, ან გავიპარები. ადრე, მე რომ დავდიოდი და სოცმუშაკები დამყავდა - ბავშვი გამოუშვით სკოლაში, არ გაათხოვოთ, არ დანიშნოთ; ახლა პირიქით, ოჯახი გვთხოვს, უთხარით სკოლაში იაროს, იქნებ გადაათქმევინოთ გათხოვებაო.“ (G-4)

- **ადრეული ქორწინება და ძალადობის განმეორებადი ციკლი**

- ადრეულ ქორწინებაში შესული გოგონები ხშირად ვერ ხედავენ სხვა არჩევანს, რაც ძალადობის ერთგვარ „ნორმალიზებას“ იწვევს.
- მოზარდებს ოჯახურ ცხოვრებაზე არასწორი წარმოდგენა აქვთ – რეალური პრობლემების წინაშე დარჩენილები, ისინი სწრაფად ანგრევენ ოჯახებს.

„მეთორმეტე კლასელი იყო დანიშნული, ქმარი ყვავილებით მოდიოდა, კაფეში მიჰყავდა. გოგონას ოქროს სამკაულებიც ეკეთა. და მერე? გაიგო, რომ ქმარი ასე ყოველდღე არ მოეცევა, და შორდებიან.“ (G-4)

„ფეისბუქით თუ ინსტეგრამით ეცნობიან და იპარებიან თურქეთში. იქიდან კი აბა უკან ვინ წამოიყვანს?“ (G-4)

გარდაბნის მუნიციპალიტეტის ეკონომიკური მდგომარეობა და არსებული გამოწვევები

გარდაბნის მუნიციპალიტეტს აქვს მნიშვნელოვანი სამრეწველო, ენერგეტიკული და სასოფლო-სამეურნეო პოტენციალი, თუმცა ამ რესურსების სრული ათვისება დღეს გამოწვევად რჩება. ეკონომიკური განვითარებისთვის მნიშვნელოვანია არსებული საწარმოო და სასოფლო-სამეურნეო ინფრასტრუქტურის ეფექტიანი გამოყენება, აგრეთვე ადგილობრივი და უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა. ქვემოთ წარმოდგენილია მუნიციპალიტეტში არსებული ძირითადი ეკონომიკური სექტორების პრობლემები და განვითარების შესაძლებლობები.

1. ბიუჯეტი და ადგილობრივი ეკონომიკა

გარდაბნის მუნიციპალიტეტის 2023 წლის ბიუჯეტი:

გარდაბნის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტი 2023 წელს შეადგენდა **38.445 ათასი ლარს** და შემდეგნაირად გადანაწილდა:

ინფრასტრუქტურის განვითარება – 5.615,6 ათასი ლარი

განათლება – 10.124,6 ათასი ლარი

ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური უზრუნველყოფა – 3.841,8 ათასი ლარი

მმართველობა და ადმინისტრაციული ხარჯები – 14.067,1 ათასი ლარი

დასუფთავება და გარემოს დაცვა – 1.684 ათასი ლარი

კულტურა, ახალგაზრდობა და სპორტი – 3.111,9 ათასი ლარი

შეჯამება ⁸⁹

2023 წელს გარდაბნის მუნიციპალიტეტი აქტიურად მუშაობდა სხვადასხვა სექტორის განვითარებაზე. ბიუჯეტის ყველაზე დიდი ნაწილი – **14 მილიონ ლარზე მეტი** – დაიხარჯა მმართველობასა და ადმინისტრაციულ ხარჯებზე, რაც ადგილობრივი ხელისუფლების ფუნქციონირებისთვის კრიტიკულად მნიშვნელოვანია, ინფრასტრუქტურული პროექტებისთვის გამოიყო **5.6 მილიონ ლარზე მეტი**, რაც ქალაქისა და სოფლების განვითარებას, საგზაო ინფრასტრუქტურას და მუნიციპალურ პროექტებს მოხმარდა.

განათლების სექტორი პრიორიტეტად განისაზღვრა და დაფინანსდა **10.1 მილიონი ლარით**. გარდა ამისა, სოციალური უზრუნველყოფისა და ჯანდაცვის სფეროში დაიხარჯა **3.8 მილიონი ლარი**, რაც მოიცავდა მრავალ სოციალურ პროგრამას, მათ შორის – მედიკამენტებისა და სამედიცინო მომსახურების დაფინანსებას.

მუნიციპალიტეტმა ასევე მნიშვნელოვანი რესურსი დაუთმო დასუფთავებასა და გარემოს დაცვას (**1.6 მილიონი ლარი**) და კულტურის, ახალგაზრდობისა და სპორტის სფეროს განვითარებას (**3.1 მილიონი ლარი**).

ამგვარად, გარდაბნის მუნიციპალიტეტის 2023 წლის ბიუჯეტი თანაბრად ნაწილდებოდა ინფრასტრუქტურულ, სოციალურ და ადმინისტრაციულ პროექტებზე, რაც უზრუნველყოფდა რეგიონის ეკონომიკურ და სოციალურ მდგრადობას.

⁸⁹ სრული ანალიტიკური სურათი ვერ მოვიპოვეთ, რადგან მზგავსი სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის შეფასება-ანალიზი არ იძებნება არც ერთ ღია საინფორმაციო წყაროში.

2. სოფლის მეურნეობის სექტორის გამოწვევები და პერსპექტივები

გარდაბნის მუნიციპალიტეტი ფლობს სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების დიდ ფართობებს, თუმცა მათი ეფექტიანად გამოყენება შეზღუდულია სხვადასხვა მიზეზის გამო, როგორიცაა ბაზრის ხელმისაწვდომობის პრობლემები, ინფრასტრუქტურის გაუმართაობა და აგროდაზღვევის გამოწვევები.

- **სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების რეალიზაციის სირთულე**

ადგილობრივი ფერმერები პროდუქციას ძირითადად რუსთავსა და თბილისში ყიდიან, რაც მცირე ბაზარს ქმნის და გაფართოების შესაძლებლობებს ზღუდავს. „თესალო, ნაზარლო, ვახტანგისი – თავის ნაკვეთებზე მოყვანილი მწვანილი და პამიდორი გააქვთ რუსთავსა და თბილისში გასაყიდად და ყოფნის, მეტს ვერ გაყიდის.“ (G-1)

- **სასოფლო-სამეურნეო მიწების ნაწილობრივი გამოყენება**

მუნიციპალიტეტში არსებული სასოფლო-სამეურნეო მიწების დიდი ნაწილი დაუმუშავებელია.

„უდიდეს პრობლემად გადაიქცა მიწის პარცელაცია (მცირე ნაკვეთებად დაყოფა) და კლიმატური ცვლილებები.“ (Exp-G.Ts.)

- **ინფრასტრუქტურული პრობლემები და ეკოლოგიური დაბინძურება**

სოფლის მეურნეობისთვის საჭირო მიწები დაბინძურებულია სამშენებლო ნარჩენებით, რაც ხელს უშლის სოფლის მეურნეობის განვითარებას.

„რუსთავის თავზე არის მიწები, 'ახალი სამგორი' დაარქვეს ჯერ კიდევ საბჭოთა დროს, ამ ადგილს სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციით რუსთაველები უნდა დაეკმაყოფილებინა. ახლა უნდა ნახოთ რა ხდება, იქ ხელოვნური ტბაც არის და მის გარშემო 60 ჰექტარზე მეტი სულ გაფუჭებულია სამშენებლო ნაგავით.“ (G-1)

- **აგროსესხებისა და დაზღვევის გამოწვევები**

რეგიონში აგროსესხები ხელმისაწვდომია, თუმცა მათი გამოყენება რისკებთან არის დაკავშირებული, რადგან ბუნებრივი კატასტროფების (მაგალითად, სეტყვის) შედეგად მოსავალი ხშირად იკარგება.

„აქ თუ მუშაობს მიწაზე, შეიძლება აგრო სესხი გამოიტანოს და თუ ცუდი ამინდი დადგა, რა უნდა ქნას? აი, წელს დიდი სეტყვა იყო, სულ მოსპო ყველაფერი და ეს სესხი ჰაერში დარჩა, მაინც უნდა გადაიხადონ.“ (G-4)

- **მეცხოველეობის შემცირება**

ძველი ფერმერული საქმიანობა თანდათან ქრება საძოვრების გაყიდვისა და მიწის არასწორი განკარგვის გამო.

„ძროხებიც არ გვყავს უკვე, ადრე თბილისის ვამარაგებდით. ახლა ერთი-ორი ძროხაღა თუ დარჩა, საძოვრები არაა, გაასხვისეს.“ (G-3)

3. სამრეწველო სექტორის გამოწვევები და განვითარების შესაძლებლობები

გარდაბნის მუნიციპალიტეტს აქვს სამრეწველო და ენერგეტიკული განვითარების დიდი პოტენციალი, თუმცა საწარმოო ინფრასტრუქტურის არაეფექტიანი გამოყენება და საბჭოთა პერიოდის გადამამუშავებელი საწარმოების დეგრადაცია ხელს უშლის რეგიონის ეკონომიკურ ზრდას.

- **საწარმოო ინფრასტრუქტურის არაეფექტიანი გამოყენება**

რეგიონში არსებული სამრეწველო ობიექტები და გადამამუშავებელი საწარმოები არ ფუნქციონირებს, რაც ეკონომიკური განვითარებისა და დასაქმების ხელშეშლელი ფაქტორია.

„გარდაბნის მუნიციპალიტეტში ფუნქციონირებს გარდაბნის თბოელექტროსადგური, რომელიც ქვეყნის ენერგეტიკული უსაფრთხოების მნიშვნელოვანი ელემენტია. თუმცა,

რეგიონში არსებული საწარმოო ინფრასტრუქტურა სრულად არ არის ათვისებული.“ (Exp-G.Ts.)

- **საბჭოთა პერიოდის საწარმოების დეგრადაცია**

მუნიციპალიტეტში ადრე ფუნქციონირებდა საკონსერვო, სპირტისა და სხვა გადამამუშავებელი ქარხნები, რომლებიც დღეს აღარ მუშაობს.

„სასოფლო მეურნეობის მხრივ, საბჭოთა დროს, აქ იყო საკონსერვო ქარხანა, სპირტის ქარხანა, სოფელ თესალოში აჯიკის ქარხანა იყო, ახლა არაფერი არ არის. ის კი არა, ადამიანი არ არის, რომელიც იქ იმუშავებს.“ (G-1)

- **ბაზრის შეზღუდული ხელმისაწვდომობა**

ფერმერები იძულებულნი არიან პროდუქცია მხოლოდ მცირე ბაზრებზე გაყიდონ, რაც მათ შემოსავლებზე უარყოფითად აისახება.

„კარგი მიწებია, მაგრამ სად უნდა წაიღოს მოყვანილი მოსავალი, სად? თესალო, ნაზარლო, ვახტანგისი – თავის ნაკვეთებზე მოყვანილი მწვანილი და პამიდორი გააქვთ რუსთავსა და თბილისში გასაყიდად და ყოფნის, მეტს ვერ გაყიდის.“ (G-1)

- **მუნიციპალიტეტის ინდუსტრიული პოტენციალის ათვისებლობა**

გარდაბნის მუნიციპალიტეტი საქართველოს ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადმინისტრაციული ერთეულია, რომელსაც გეოგრაფიული მდებარეობიდან გამომდინარე სამრეწველო-ინდუსტრიული და ენერგეტიკული განვითარების შესაძლებლობები გააჩნია. თუმცა დაბალი ინვესტიციების და სამრეწველო პოტენციალის არაეფექტიანი გამოყენების გამო რეგიონი ვერ ახორციელებს თავის ეკონომიკურ პოტენციალს სრულად.

„გარდაბნის მუნიციპალიტეტს აქვს მნიშვნელოვანი სასოფლო-სამეურნეო და გადამამუშავებელი საწარმოო პოტენციალი. თუმცა, რეგიონში კვლავ აქტუალურია ისეთი გამოწვევები, როგორიცაა მაღალი ხარისხის და კონკურენტუნარიანი სოფლის მეურნეობის პროდუქტების წარმოება-რეალიზაცია, საწარმო პოტენციალის არაეფექტიანი გამოყენება და ინვესტიციების ნაკლებობა.“ (Exp-G.Ts.)

4. ეკონომიკური განვითარების და ინვესტიციების პრობლემები

- **ინვესტორების მოზიდვის სირთულე**

ბიზნესგარემოს გაუმჯობესება კვლავ გამოწვევად რჩება, რადგან ეკონომიკური პოლიტიკა არ არის ორიენტირებული ადგილობრივი ინვესტიციების მოზიდვაზე.

„თუ ქვეყანაში პროკურატურა, სასამართლო, სამართალდამცავი ინსტიტუტები არ მუშაობს, მაშინ ინვესტორი ასეთ ქვეყანაში არასოდეს ჩადებს ფულს.“ (G-1)

- **ინვესტორებისთვის თანაბარი პირობების შექმნა**

მნიშვნელოვანია, რომ როგორც ადგილობრივ, ასევე უცხოელ ინვესტორებს ერთნაირად ხელსაყრელი გარემო შეექმნათ. ადგილობრივი ინვესტორების მხარდაჭერა ეკონომიკის მდგრადი განვითარების ერთ-ერთი მთავარი პირობაა, რაც მოითხოვს სამართლიანი საგადასახადო პოლიტიკისა და სტიმულირების მექანიზმების დანერგვას. ამჟამად კი უცხოელი ინვესტორებისთვის სტიმულირების მექანიზმები უფრო მეტად არის განვითარებული.

„თუ უცხოელი ინვესტორი არის, 200 000 ლარის ინვესტიციაზე საუბარი, მაშინ მოქალაქეობასაც აძლევენ და მიწასაც გადასცემენ.“ (G-2)

- **ბიზნესის განვითარების ინსტიტუციური წინაპირობები**

ადგილობრივი ბიზნესის განვითარება მოითხოვს არა მხოლოდ ფინანსურ უზრუნველყოფას, არამედ კონკურენტუნარიანი გარემოს შექმნას. აუცილებელია სამართლებრივი, ორგანიზაციული და ინფრასტრუქტურული მექანიზმების ჩამოყალიბება, რომლებიც ხელს შეუწყობს მეწარმეობის ზრდას.

- **ბიზნესის განვითარების სისტემური პირობები**

ადგილობრივი რესურსების შეფასება და ეკონომიკური პოტენციალის ანალიზი ბიზნესის განვითარებისთვის აუცილებელია. კვლევებზე დაფუძნებული სამოქმედო პროგრამები უნდა მოიცავდეს პრიორიტეტული დარგების გამოვლენას და მდგრადი განვითარების სტრატეგიის ჩამოყალიბებას.

„ბიზნესი არ ვითარდება იქ, სადაც მისთვის საინტერესო გარემო არ იქმნება.“ (Exp-G.Ts.)

- **ადგილობრივი ხელისუფლების პასუხისმგებლობა**

ადგილობრივი ხელისუფლება სათანადოდ არ არის ჩართული რეგიონული ეკონომიკური განვითარების პროცესში, რაც აფერხებს ადგილობრივი ინფრასტრუქტურის, რესურსების და სოციალური პოლიტიკის ეფექტიან მართვას. ამჟამად, სოფლის განვითარების პროგრამები ძირითადად მუშავდება სოფლის მეურნეობის სამინისტროში და მხოლოდ სტრატეგიულ დონეზე. სამინისტრო განსაზღვრავს ზოგად ხედვებს, მაგრამ ადგილობრივ თვითმმართველობებს ამ პროცესში მნიშვნელოვანი როლი არ აქვთ. ეს ართულებს კონკრეტული რეგიონების საჭიროებებზე მორგებული პროექტების შექმნას და განხორციელებას. გარდა ამისა, ადგილობრივი სოფლები საერთოდ არ ფლობენ სამართლებრივ სტატუსს, რაც მათ განვითარებას კიდევ უფრო აფერხებს.

„სოფლის განვითარების პროგრამები ამჟამად იქმნება სოფლის მეურნეობის სამინისტროში, მაგრამ მხოლოდ სტრატეგიულ დონეზე. სამინისტრო ადგენს ზოგად ხედვებს, თუმცა ადგილობრივ თვითმმართველობებს ამ პროცესში აქტიური როლი არ აქვთ. სოფლებს საერთოდ არ აქვთ სტატუსი, რაც მათ განვითარებას კიდევ უფრო აფერხებს.“ (Exp-G.Ts.)

- **მუნიციპალიტეტების ინსტიტუციური სისუსტე**

ადგილობრივ ხელისუფლებას არ გააჩნია საკმარისი კვალიფიკაცია და კადრები, რაც აფერხებს ბიზნესის მხარდაჭერასა და განვითარებას.

„დღევანდელ მუნიციპალურ საკადრო რესურსს კომპლექსური მიზნობრივი პროგრამების შექმნის შესაძლებლობა და შესაბამისი კვალიფიკაცია არ გააჩნია.“ (Exp-G.Ts.)

5. სახელმწიფო დახმარება და ბიზნესპროექტები გარდაბნის მუნიციპალიტეტში

გარდაბნის მუნიციპალიტეტში არსებობს სახელმწიფო პროგრამები ბიზნესისა და სოფლის მეურნეობის დასახმარებლად, თუმცა მათი ეფექტიანობა ხშირად შემოფარგლულია ინფორმაციის ნაკლებობით, ბიუროკრატიული ბარიერებითა და ნდობის დაბალი დონით.

- **ბიზნესისა და სოფლის მეურნეობის მხარდაჭერის სახელმწიფო პროგრამები**

სახელმწიფო აფინანსებს როგორც ინფრასტრუქტურულ, ასევე ბიზნესისა და სოფლის მეურნეობის განვითარების პროექტებს, თუმცა ეს შესაძლებლობები ყოველთვის ხელმისაწვდომი არ არის ადგილობრივი მეწარმეებისა და ფერმერებისთვის. *„სახელმწიფოსგან დიდი თანხებით ფინანსდება როგორც ინფრასტრუქტურის, ასევე ბიზნესის განვითარება. ჩამოდიან სოფელში, ეუბნებიან, აი თქვენ პროექტი, მჭირდება ხელმოწერები. მოგცემთ თანხას, მაგრამ თქვენ უნდა დაამატოთ რაღაც პროცენტი. ამაზე გლებები არ არიან თანახმა. ჰო და ის წერს, რომ არ არის მოთხოვნა. გლებები არ იციან პროექტების შესახებ, თორემ ძალიან სჭირდებათ.“ (G-4)*

ამასთან, პროგრამების ეფექტიანობა დაბალია ინფორმაციის ნაკლებობისა და არასაკმარისი გამჭვირვალობის გამო.

- **ადგილობრივი ბიუჯეტის განაწილება და საზოგადოებრივი ჩართულობა**

გარდაბნის მუნიციპალიტეტი ბიზნესის მხარდასაჭერად 3,841.8 ათასი ლარით აფინანსებს სხვადასხვა პროგრამებს, თუმცა მათი შესახებ საზოგადოებისთვის ინფორმაცია ხელმისაწვდომი არ არის. ამის გამო მნიშვნელოვანია ბიუჯეტის გამჭვირვალობის გაზრდა,

საჯარო განხილვების უზრუნველყოფა და ადგილობრივი მოსახლეობის უფრო აქტიური ჩართვა.

მერის ანგარიში: „მუნიციპალიტეტმა ბიზნესის მხარდასაჭერად 3,841.8 ათასი ლარი გამოყო, თუმცა ამ პროგრამების შესახებ ინფორმაცია არ არის ხელმისაწვდომი და გამჭვირვალე საზოგადოებისთვის. აუცილებელია, უფრო მეტი პირობები შეიქმნას ასეთი სახსრების განაწილების პროცესის საჯაროდ განხილვისთვის.“

6. მიგრაცია და დასაქმების პრობლემა გარდაბნის მუნიციპალიტეტში

გარდაბნის მუნიციპალიტეტში დასაქმების შესაძლებლობები შეზღუდულია, რაც ადგილობრივ მოსახლეობას აიძულებს სამუშაოდ ქვეყნის სხვა რეგიონებში ან საზღვარგარეთ წავიდეს. მიგრაციული ტენდენციები განსაკუთრებით მძაფრად ვლინდება ახალგაზრდებსა და კვალიფიციურ სპეციალისტებში.

• სამუშაო ადგილების დეფიციტი და მიგრაციის მატება

მუნიციპალიტეტში საკმარისი სამუშაო ადგილების არარსებობა ხელს უწყობს მოსახლეობის გადინებას, განსაკუთრებით ახალგაზრდების ემიგრაციას.

„აგერ ჩემი მეზობლები, წავიდნენ თბილისში სასწავლებლად და იქ დარჩნენ.“ (G-1)
„მომავალ წელს უფასო პროგრამით ამერიკის შეერთებულ შტატებში მიდიან ახალგაზრდები და გარდაბანში კი არა, საერთოდ არ დაბრუნდებიან საქართველოში. ეს ხალხი ქვეყანამ დაკარგა.“ (G-1)

„რეგიონიდან ახალგაზრდები საზღვარგარეთ მიდიან უბრალო მუშებად სამუშაოდ. ექიმები ქვეყნიდან გარბიან და რეგიონში კი მათი ნაკლებობაა.“ (G-1)
„მიდიან (ყარაჯალიდან) სამუშაოდ პოლონეთში, გერმანიაში... რა ქნან, აქ სამუშაო არ არის, ოჯახს არჩენენ.“ (G-3)

• ხელფასების დაბალი დონე და უმუშევრობა:

დაბალი ანაზღაურება რეგიონში არ შეესაბამება ცხოვრების ხარჯებს, რის გამოც ბევრი ადამიანი სამუშაოს საზღვარგარეთ ეძებს.

„იქ ევროებს და დოლარებს იღებს თავის შრომაში. აქ კიდეც იგივე სამუშაოში მხოლოდ საჭმელზე თუ ეყოფა ფული.“ (G-4)

ეს პრობლემა მიგრაციულ პროცესებს კიდევ უფრო ამძაფრებს, რადგან ადგილობრივ ბაზარზე შრომის ანაზღაურება კონკურენტუნარიანი არ არის.

• პროფესიული განათლების დეფიციტი:

რეგიონში პროფესიული სასწავლებლების არარსებობა ხელს უშლის კვალიფიციური მუშახელის მომზადებას, რაც კიდევ უფრო ამცირებს დასაქმების შანსებს.

მერის ანგარიში: „მუნიციპალიტეტში პროფესიული სასწავლებლები არ არსებობს, რაც სამუშაო ძალის გადინებას იწვევს.“

პროფესიული განათლების დეფიციტი ზღუდავს ადგილობრივი კადრების მომზადებას და რეგიონში საინვესტიციო გარემოს განვითარებას.

გარდაბნის მუნიციპალიტეტის ეკოლოგიური პრობლემები

1. ჰაერის დაბინძურება

- **რუსთავის ცემენტის ქარხნის გავლენა:**

ჰაერის დაბინძურების ძირითადი წყარო რუსთავის ცემენტის ქარხანაა.

"დილით გამოხვალ და მანქანა ყვითელი მტვერით დაფარული გხვდება. ეს ყველაფერი რუსთავიდან მოდის, სხვა მსგავსი (ცემენტის) ქარხანა აქ ახლოს არ არის. წლებია წესიერი ფილტრი ვერ დააყენეს." (G-2)

"ბავშვებს ფილტვების პრობლემა აქვთ, ფილტვების ანთება, ალერგია." (G-4)

- **სხვა ქარხნების მავნე ზემოქმედება:**

ზოგიერთი ქარხნის საქმიანობა სახიფათოა ჯანმრთელობისთვის და იწვევს ჰაერისა და გარემოს დაბინძურებას.

"კიდეც არის ქვევით ქარხანა, რომლის ეზოში რაღაც გაურკვეველი მასალისგან სამშენებლო პლიტებს ჭრიან და გარშემო ყველაფერს, სახლებს, მინდორს, მცენარეებს, ეს ფხვნილი თეთრად ედება." (G-2)

"ამბობენ, რომ ჯანმრთელობისთვის ძალიან საშიშია. იქ ჩვენი სასაფლაოც არის, სულ თეთრად ჩანს." (G-2)

2. წყლის დაბინძურება და ხარისხი

სარწყავი წყლის დაბინძურება საქართველოს სოფლის მეურნეობის ერთ-ერთ მთავარ გამოწვევას წარმოადგენს. დაბინძურებული წყლის გამოყენება უარყოფითად მოქმედებს როგორც მოსავლის ხარისხზე, ისე მოსახლეობის ჯანმრთელობაზე.

- **სარწყავი არხების დაბინძურება:**

გამოწვეულია როგორც არასათანადო კონტროლით, ისე ადგილობრივი და ცენტრალური ხელისუფლების მხრიდან პასუხისმგებლობის დაბალ დონეზე გადატანით. არსებული სისტემის არაეფექტიანობა ქმნის გაურკვეველობას მოსახლეობაში და აძლიერებს ნდობის კრიზისს მელიორაციის სფეროს მართვის მიმართ. **არ ჩატარებულა სტრუქტურულ-ორგანიზაციული რეფორმა**, რომელიც ითვალისწინებს წყალმომხმარებელთა ასოციაციების შექმნას და მეორე ფუნქციონალურ დონეზე მართვის სადავეების გადაცემას.

„დაურეგულირებელი მელიორაციის სისტემის შედეგი აშკარაა – სოფლის მეურნეობის პროდუქტების მოყვანისთვის უვარგისი და ჯანმრთელობისთვის საშიში დაბინძურებული სარწყავი არხები.“ (Exp-G.Ts.)

"ვახტანგისში ვიყავი. თუ ახვალთ, ნახეთ არხებში როგორი წყალი მოდის, ის იმდენად მწვანე ჭაობის ფერია და კისელივით სქელი, რომ შეგ ზარავს. ამ წყალს პომიდორის და კარტოფილის მოსარწყავად იყენებენ, წარმოიდგინეთ, რას ჭამს ქალაქი." (G-4)

- **მდინარეების და არხების დაბინძურება ნარჩენებით:**

ქარხნები და მოსახლეობა უნებართვოდ ყრიან ნარჩენებს მდინარეებსა და სარწყავ არხებში, რაც ზიანს აყენებს გარემოს და საფრთხეს უქმნის მოსახლეობის ჯანმრთელობას.

"აქ კიდეც ნარჩენების თუ რაღაცის გადამამუშავებელი ქარხანაა. ისეთი საშინელი მძაფრი სუნი მოდიოდა, რომ სუნთქვა არ შეიძლებოდა. ნარჩენები კი მდინარეში მიდიოდა." (G-2)

"ხალხი იმდენად არის გაზარმაცებული, რომ იმ ორ ნაგვის ურნას, რომელიც სოფელში დგას, არ იყენებენ და პირდაპირ წყლის არხში ყრიან ნაგავს." (G-4)

- **კანალიზაციის სისტემის პრობლემა:**

კანალიზაციის ნარჩენები პირდაპირ სარწყავ არხებში ჩაედინება, რაც დამატებით ეკოლოგიურ და ჯანდაცვის საფრთხეებს ქმნის.

"წყლის არხთან კანალიზაციის წყალიც აქვს ზოგს შეერთებული, მთელი სარეცხის ქიმიკა, ბანაობის წყალი იქ ჩადის." (G-4)

"ისინი, სადაც ჭას აკეთებენ, ძალიან ახლოს, იმავე დონეზე, აქვთ გაკეთებული კანალიზაციის ორმო." (G-4)

3. ნარჩენების მართვა და უტილიზაცია

- **ნაგავსაყრელების პრობლემა:**

ქალაქისა და სოფლების გარშემო მოსახლეობა ნაგავს უნებართვოდ ყრის, რადგან ნაგვის მართვის სისტემა გაუმართავია.

"ეკოლოგიური მდგომარეობაც ცუდია ჩვენთან, მოდიან და მინდორზე მთელი ქალაქის ნაგავს უნებართვოდ ყრიან აქ." (G-2)

"ნაგვის ურნები და ბუნკერები ცოტაა და ისედაც, მოსახლეობასაც სჭირდება დატრენინგება, რომ იცოდნენ, სად უნდა დავყაროთ ნაგავი." (G-4)

- **საწარმო ნარჩენების უტილიზაციის პრობლემა:**

საწარმოები ვერ უზრუნველყოფენ ნარჩენების უსაფრთხო უტილიზაციას, რაც მნიშვნელოვან ზიანს აყენებს გარემოს.

"„ბიუ-ბიუს“ ქარხნის ნარჩენების უტილიზაციის პრობლემა შეუსწავლელია. გარემოს დაზიანდურება სისხლის სამართლის დანაშაულია." (G-1)

4. სხვა ეკოლოგიური პრობლემები

- **ტბების და ჭაობების მდგომარეობა:**

ბუნებრივი რესურსების არასწორმა გამოყენებამ ტბების და ჭაობების დეგრადაცია გამოიწვია.

"ჩვენ გვაქვს ახალი სოფელი, ახალი კუმიისი. პერსპექტიული ადგილია პირდაპირ ტბასთან, სოფელ თელეთთან ახლოს. მაგრამ რას ჰგავს, ტბა ჭაობად არის გადაქცეული." (G-1)

- **სამშენებლო ნარჩენებით დაზიანდურება:**

მუნიციპალიტეტში მრავალი ტერიტორია დაზიანდურებულია სამშენებლო ნარჩენებით, რაც ართულებს ეკოსისტემის აღდგენას.

"არის ქვევით ქარხანა, რომლის ეზოში რაღაც გაურკვეველი მასალისგან სამშენებლო პლიტებს ჭრიან და გარშემო ყველაფერს, სახლებს, მინდორს, მცენარეებს, ეს ფხვნილი თეთრად ედება. ამბობენ, რომ ჯანმრთელობისთვის ძალიან საშიშია...ცემენტის არ არის, სხვა შხამიანი მასალისგან კეთდება. ამბობენ, ბავშვებისთვის ძალიან საშიში არისო." (G-2)

გარდაბნის ინფრასტრუქტურის პრობლემები

1. წყლის რესურსების მართვა

- **სასმელი წყლის დეფიციტი და დაბალი წნევა:**

გარდაბნის მუნიციპალიტეტის მოსახლეობის უმეტეს ნაწილს სასმელი წყალი ან გრაფიკით მიეწოდება, ან საერთოდ არ აქვს წვდომა.

"ყველა არჩევნებზე დაპირება არის, რომ ქალაქის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე იქნებოდა სასმელი წყალი. დღემდე არ არის მოგვარებული. წყალი გრაფიკით არის და ზაფხულის პერიოდში სულ წყდება, წნევა არ ჰყოფნის." (G-1)
"21-ე საუკუნეა და სასმელი წყალი არ გვაქვს." (G-1)

- **სასმელი წყლის ხარისხი:**

სასმელი წყლის მიწოდების გაუმართავი ინფრასტრუქტურა, მაგალითად, საკანალიზაციო სისტემასთან სიახლოვე, საფრთხეს უქმნის მოსახლეობის ჯანმრთელობას.

"ამოთხრილი აქვთ სასმელი წყლის ჭა და იქვე გვერდზე აქვთ ჩეჩმა და საკანალიზაციო სარქველი. ანუ, მიწის ქვეშ ეს ერთიანდება. იქაურები სასმელ წყალს შორიდან ეზიდებიან." (G-1)

- **სარწყავი წყლის დაბინძურება**

„წყლის არხთან კანალიზაციის წყალიც აქვს ზოგს შეერთებული, მთელი სარეცხის ქიმიკა, ბანაობის წყალი იქ ჩადის.“ (G-4)

- **მდინარე ლოჭინის დაბინძურება** სასოფლო-სამეურნეო მიწებისთვის საფრთხეს წარმოადგენს.

„აქ კიდევ ნარჩენების გადამამუშავებელი ქარხანაა, სპირტს ხდიან. ისეთი მძაფრი სუნი მოდიოდა, რომ სუნთქვა არ შეიძლებოდა. ნარჩენები მდინარეში ჩაედინებოდა.“ (G-1)

„სარწყავი წყლის დეფიციტი გვაქვს, სახელმწიფო არ გვებმარება, არხის გამწმენდი არავინაა.“ (G-3)

- **ბუნებრივი რესურსების არაეფექტიანი მართვა - განკარგვა**

გარდაბნის მუნიციპალიტეტში ბუნებრივი რესურსების არასათანადო მართვა მნიშვნელოვან ეკოლოგიურ და ეკონომიკურ გამოწვევას წარმოადგენს. წყლის რესურსების დაბინძურება, ნარჩენების უკონტროლო დაგროვება და მიწათსარგებლობის არასწორი პოლიტიკა ადგილობრივი მოსახლეობის საცხოვრებელ პირობებსა და აგროსამრეწველო სექტორის განვითარებას მნიშვნელოვნად აფერხებს.

„ახალი კუმისის ტბა ჭაობად არის გადაქცეული.“ (G-1)

„სოფლის ფერმის შიდა არხები, სადაც საქონელი ჰყავთ, სულ გატენილია ნაგავით.“ (G-4)

- **ინსტიტუციური არაეფექტიანობა:** სარწყავი წყლის დაბინძურების საკითხზე პასუხისმგებლობის გაურკვევლობა კიდევ უფრო ამძიმებს სიტუაციას.

- **მოსახლეობამ არ იცის, რომელ უწყებას შეუძლია რეალურად გადაწყვიტოს პრობლემა,** რადგან ადგილობრივი ხელისუფლება საკითხს თავს არიდებს, ხოლო ცენტრალური ხელისუფლება მასში სათანადოდ არ ერთვება.

“მელიორაციის სისტემის პრობლემები გაღრმავდა ცენტრალიზაციის შედეგად. ეს სისტემა 2000-იან წლებში, სააკაშვილის პერიოდში, გადაიტანეს ცენტრალურ მმართველობაში. მთავარი მოტივი ფინანსური იყო – ამ გზით შესაძლებელი გახდა საერთაშორისო სესხების მოზიდვა, რაც ასობით მილიონ დოლარს შეადგენდა. თუმცა, რეალურად, ეს სესხები არამიზნობრივად იხარჯებოდა და სისტემა კორუფციის ბუდედ გადაიქცა.“ (Exp-G. Ts.)

- **სახელმწიფო და საერთაშორისო პროგრამების შედეგები:** წყლის ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება მიმდინარეობს საერთაშორისო დახმარების ფარგლებში, თუმცა სამუშაოები ჯერ დასრულებული არ არის.

"ბოლოს და ბოლოს მივალწიეთ, რომ 52 მილიონი გამოიყო ამ სოფლებში წყლის შესაყვანად. ახლა დაწყებულია ეს სამუშაოები." (G-1)

"ჰოლანდიის და გერმანიის სახელმწიფოებმა 200 მილიონი ლარი გამოგზავნეს, რომ მთლიანად გარდაბანის მუნიციპალიტეტს სასმელი წყალი ჰქონდეს." (G-1)

2. სანიაღვრე და საკანალიზაციო სისტემები

- **გაუმართავი და მოძველებული საკანალიზაციო სისტემა:** მუნიციპალიტეტში საკანალიზაციო სისტემა სერიოზულ პრობლემად რჩება.

"აუდიტის დასკვნაში პირდაპირ წერს, რომ არანაირი გამწმენდი სამუშაოები, აუზების გაწმენდა ამ ტერიტორიაზე არ ხდება." (G-1)

"ვაზიანში კანალიზაციის სისტემა არ არის." (G-1)

- **კანალიზაციის წყალი სარწყავ არხებში:** მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე მასიური ხასიათი აქვს კანალიზაციის წყალის ნაკადების პირდაპირი წესით ჩადინებას მოქმედ სარწყავ არხებში.

"სოფლის ფერმის შიდა არხები, სადაც საქონელი ჰყავთ, სულ გატენილია ნაგავით. ამ არხთან კანალიზაციის წყალიც აქვს ზოგს შეერთებული, მთელი სარეცხის ქიმია, ბანაობის წყალი იქ ჩადის." (G-4)

- **სანიაღვრე სისტემების არაეფექტურობა:** სანიაღვრე სისტემები საჭიროებს რეგულარულ გაწმენდას და რემონტს, თუმცა შესაბამისი სამუშაოები ხორციელდება არაეფექტურად.

"აიპი გარდაბანის ქვეპროგრამა მოიცავს სანიაღვრე სისტემების უსაფრთხო მუშაობისათვის გაწმენდით ღონისძიებებს, თუმცა რეალურად გაწმენდა იშვიათად ხორციელდება." (G-1)

4. ჰაერის დაბინძურება

- **ჰაერის დაბინძურება და ჯანმრთელობა:**

- სუნთქვის პრობლემები და ალერგიული დაავადებები გახშირდა, განსაკუთრებით ქალაქსა და მის შემოგარენში.

- ჰაერის დაბინძურების ერთ-ერთი მთავარი წყარო არის რუსთავიდან მომავალი ინდუსტრიული დაბინძურება და ადგილობრივი ცემენტის ქარხანა.

„დილით გამოხვალ და მანქანა ყვითელი მტვერით დაფარული გხვდება. ეს ყველაფერი რუსთავიდან მოდის, სხვა მსგავსი (ცემენტის) ქარხანა აქ ახლოს არ არის. წლებია წესიერი ფილტრი ვერ დააყენეს.“ (G-2)

„ქვევით არის ქარხანა, რომლის ეზოში რაღაც გაურკვეველი მასალისგან სამშენებლო პლიტებს ჭრიან, და გარშემო ყველაფერს, სახლებს, მინდორს, მცენარეებს, ეს ფხვნილი თეთრად ედება.“ (G-2)

5. ტრანსპორტი და გზები

- **საზოგადოებრივი ტრანსპორტის არარსებობა და პრობლემები:** მუნიციპალიტეტში არ არის საკმარისი საზოგადოებრივი ტრანსპორტი, რაც მოსახლეობის გადაადგილებას ართულებს.

"გარდაბნის მუნიციპალიტეტს საერთოდ არ გააჩნია ტრანსპორტი." (G-1)

"ერთადერთი ავტობუსი ვახტანგისიდან გარდაბანში, მაგრამ გრაფიკის გარეშე მუშაობს. დილით კი აკეთებს ერთ მარშრუტს, შემდეგ შეიძლება ორი დღე დაგჭირდეთ ლოდინი." (G-4)

- **გაუმართავი გზები და სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა:** გზების გაუმართაობა იწვევს სატრანსპორტო პრობლემებს და დამატებით ხარჯებს მოსახლეობისთვის.

"მოდიან, შეაკეთებენ გზას, რომელიც მალევე იშლება და ორმოების გამო ისევ საბურავების გამოცვლა გვიწევს." (G-4)

- **არაეფექტური გადაწყვეტილებები:** ტრანსპორტთან დაკავშირებული ადგილობრივი ინიციატივები არ შეესაბამება მოსახლეობის საჭიროებებს.

"მერიამ სამი ძველი ავტობუსი გადასცა წალკის მუნიციპალიტეტს, როცა თავად გარდაბანს საერთოდ არ გააჩნია ტრანსპორტი." (G-1)

6. ნარჩენების მართვა

- **არასაკმარისი ნაგვის მანქანები და კონტეინერები:** ნარჩენების გატანის სისტემა დაბალეფექტურია, რაც სერიოზულ ეკოლოგიურ და ჰიგიენურ პრობლემებს ქმნის.

"მთელ მუნიციპალიტეტს⁴ ნაგვის მანქანა ემსახურება და არ ყოფნის. ხომ ნახეთ, სოფლები რა დღეშია, ნაგავს მიაქვს ყველაფერი." (G-1)

"სულ არხის გაწმენდაზეა ლაპარაკი ნაგვისგან, მაგრამ მხოლოდ დაპირებაა." (G-4)

- **ნაგვის პრობლემის სოციალური ასპექტი:** მოსახლეობა ხშირად თვითონ ალაგებს ნარჩენებს, რადგან მუნიციპალური სერვისები ვერ ასრულებს ვალდებულებებს.

"ქალაქის სასაფლაოს მოვლა-პატრონობა პროგრამაშია, მაგრამ რეალურად მოსახლეობა თვითონ ალაგებს და ასუფთავებს სასაფლაოებს." (G-1)

- **ნარჩენების მენეჯმენტი და ნაგავსაყრელები**

„მუნიციპალიტეტში ნაგვის ურნების რაოდენობა მცირეა, რის გამოც მოსახლეობა ნაგავს პირდაპირ წყლის არხებში ყრის.“ (G-4)

„მოდიან და მინდორზე მთელი ქალაქის ნაგავს უნებართვოდ ყრიან აქ.“ (G-2)

„მთელ მუნიციპალიტეტს⁴ ნაგვის მანქანა ემსახურება და არ ყოფნის, ხომ ნახეთ, სოფლები რა დღეშია, ნაგავს მიაქვს ყველაფერი.“ (G-1)

7. სხვა ინფრასტრუქტურული პრობლემები

- **განათლების ინფრასტრუქტურის დეფიციტი:** სკოლამდელი განათლების ინფრასტრუქტურა განსაკუთრებით მწვავე პრობლემაა სოფლებში.

"ბაგა-ბაღების ინფრასტრუქტურა არ არის სოფლებში სამყოფი. მაგალითად, სოფელ თესალოში ერთი ბაგა-ბაღია, რომელიც სოფელს არ ჰყოფნის." (G-1)

- **ძველი და გამოუყენებელი შენობები:** მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე მრავალი გაპარტახებული შენობაა, რომელთა პოტენციალი არ გამოიყენება.

"დანგრეული და გამოუყენებელი შენობები ეკონომიკის სამინისტროს ბალანსზეა და არც თვითონ სარგებლობენ, არც რეგიონს აძლევენ." (G-3)

- **საზოგადოებრივი სივრცეების ნაკლებობა:** ახალგაზრდებისთვის და საზოგადოებისთვის განკუთვნილი ინფრასტრუქტურა თითქმის არ არსებობს.

"სოფელში ახალგაზრდებისთვის არაფერი ხდება. არც ბიბლიოთეკა, არც ხატვის ან ცეკვის წრე, სადაც ისწავლის, არ არსებობს." (G-4)

გარდაზნის მუნიციპალიტეტის თვითმმართველობის პრობლემები

1. თვითმმართველობის ფორმალური ხასიათი და ფუნქციების შეზღუდულობა

- **ფორმალური ავტონომია:** ადგილობრივი თვითმმართველობა, მიუხედავად საკანონმდებლო გარანტიებისა, პრაქტიკაში უმეტესად ფორმალურია და ყველა გადაწყვეტილება ცენტრალური ხელისუფლებიდან მოდის.

"ადგილობრივი თვითმმართველობა საქართველოში ფიქცია გახდა. თუ მისიანისგან მოდის რამე, კეთდება, თუ არა, არავინ გააკეთებს." (G-2)

"ზემოდან მოდის. თუ ზედა ემელონი არ ასრულებს ვალდებულებას, ქვედა ემელონი ამას არასოდეს გააკეთებს." (G-1)

- **მერიისა და საკრებულოს მუშაობის გაუმჭვირვალობა:** ადგილობრივ დონეზე გადაწყვეტილებების მიღების პროცესი არაა გამჭვირვალე, რაც მოსახლეობის ჩართულობას ზღუდავს.

"მერიის კომისიაში ოპოზიციური პარტიის წარმომადგენელი არ არის. საკრებულოს კომისიაში არის, მაგრამ ეს არაფერს შველის. საკითხები ზევიდან მოდის და მათ განხილვას აზრი არ აქვს." (G-1)

"კომისიაზე პოზიციას ვაფიქსირებთ, ოქმშიც შეგვაქვს, მაგრამ არავინ გვისმენს, რადგან უკვე რამდენიმე კაცს გადაწყვეტილი აქვს საკითხი." (G-1)

- **კორუფცია და ანგარიშვალდებულების პრობლემა:** აუდიტის დასკვნები მიუთითებს, რომ ინფრასტრუქტურული პროექტები არასათანადოთ ხორციელდება.

"აუდიტი წერს, რომ 8 მილიონზე მეტი დაიხარჯა, მაგრამ ბაგა-ბაღები და კანალიზაციის სისტემა არასწორად გაკეთდა. ეს წესიერ ქვეყანაში სისხლის სამართლის დანაშაულია" (G-1)

"კორუფციული სისტემა არ იძლევა თვითმმართველობის ფუნქციების ნორმალურად შესრულების საშუალებას." (G-1)

"ინფრასტრუქტურული პროექტები არასათანადოთ ხორციელდება, რაც გადასახადის გადამხდელთა ფულის უყაირათოდ და არამიზნობრივად ხარჯვას ნიშნავს,

საზოგადოებას აქვს სრული უფლება გაეცნოს აუდიტორული კვლევების ანგარიშს და გახსნას ღია დისკუსია ამის თაობაზე არგილობრივ დონეზე და მოთხოვოს რეაგირება მოსახლეობის ფულის არაეფექტიანად გამოყენებასთან და შესაძლო კორუფციულ გარიგებთან დაკავშირებით." (G-Exp)

2. ინფრასტრუქტურული პროექტების დაგეგმარების პრობლემები

- **არასისტემური მიდგომა ინფრასტრუქტურულ პროექტებში:** ინფრასტრუქტურული პროექტების დაგეგმვა ხდება კვლევებისა და გრძელვადიანი ანალიზის გარეშე, რაც იწვევს რესურსების არაეფექტურ გამოყენებას და დაბალ შედეგიანობას. დღემდე არ მომზადებულა მუნიციპალიტეტების სივრცითი განვითარების გენერალური გეგმები, რის გამოც ინფრასტრუქტურული პროექტები ხორციელდება ფრაგმენტულად და ქაოსურად. ეს ხელს უშლის გრძელვადიან განვითარებას და იწვევს ფინანსური რესურსების არამიზნობრივ ხარჯვას.

"ქვეყანაში დამოუკიდებლობის მიღებიდან დღემდე ვერ მოხერხდა მუნიციპალური ცენტრების და სოფელ-თემების სივრცითი განვითარების გენერალური გეგმების შედგენა." (Exp-G.Ts.)

- **ინფრასტრუქტურული პროექტების ქაოსური დაგეგმარება:** დაგეგმვის პროცესში არ ხდება მიწისქვეშა კომუნიკაციების გათვალისწინება, რაც შემდგომში იწვევს დამატებით ხარჯებსა და დროის დაკარგვას.

ევროკავშირთან მიღწეული შეთანხმებების თანახმად, მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის განვითარება უნდა მიმდინარეობდეს წინასწარი კვლევებისა და გეგმის მიხედვით. თუმცა, დღესდღეობით ეს პროცესი კვლავ ქაოტურად მიმდინარეობს, რაც იწვევს პრობლემებს ისეთ საკვანძო საკითხებში, როგორიცაა სასმელი წყლისა და კანალიზაციის სისტემები.

„ამ საკითხში დაუშვებელია დღეს არსებული ქაოსი და უპრიანი სასწრაფოდ დაგზრუნდეთ ევროკავშირთან აღებული ვალდებულებების ფორმატში, სადაც აღნიშნული სამუშაოები უნდა დაიწყოს ამ წელს და დასრულდეს 2028 -ში.“ (Exp-G.Ts.)

„ჯერ უნდა გამოკვლეული იყოს მიწის ქვეშ რა ხდება, სასმელი წყლის და კანალიზაციის სისტემები თუ არსებობს. ისე ასფალტი უნდა აყარო და თავიდან დააგო.“ (G-1)

- **სამთავრობო გრანტების ხელმისაწვდომობის შეზღუდვა:** ცენტრალური ბიუჯეტიდან გამოყოფილი თანხები ხშირად ვერ აღწევს ადგილობრივ მოსახლეობამდე, რაც ამცირებს ინფრასტრუქტურული პროექტების ეფექტიანობას. გრანტების და სახელმწიფო პროგრამების განაწილება არ ხდება გამჭვირვალე და სტრუქტურირებული სისტემით. შედეგად, ფინანსური რესურსები ხშირად არ მიეწოდება მათ, ვისაც რეალურად სჭირდება, და გრანტების მიღების პროცესში ჩნდება ბიუროკრატიული და კომუნიკაციის პრობლემები.

„გარდაბნის მუნიციპალიტეტს შეხვდა 662 000 ლარი. ამაზეც უნდა ყოფილიყო შეხვედრები, მაგრამ მხოლოდ შარშან დაიწყეს.“ (G-1)

„გლეხებს არ აქვთ ინფორმაცია, როგორ ისარგებლონ პროექტებით. თუ სოფელში ჩავიდნენ და უთხრეს, ხელი მომიწერეთ, თანხას მოგცემთ, მაგრამ თქვენ რაღაც პროცენტი უნდა დაამატოთ, გლეხები ამაზე თანახმა არ არიან.“ (G-4)

- **გაუმართავი კანალიზაციის ინფრასტრუქტურა:** მუნიციპალიტეტში ვერ ხდება თანამედროვე საკანალიზაციო ინფრასტრუქტურის ეფექტიანი გამოყენება, რაც იწვევს გარემოს დაბინძურებას და არაეფექტურ მართვას.

თანამედროვე საკანალიზაციო სისტემების დანერგვა აუცილებელია ადგილობრივი ეკოლოგიური და ჯანდაცვის სტანდარტების გასაუმჯობესებლად. თუმცა, ინვესტიციების მოზიდვისა და ინფრასტრუქტურის მართვის პრობლემების გამო, შესყიდული ტექნიკა და სისტემები ხშირად უმოქმედოა.

„2020 წელს ლიტვიდან ჩამოიტანეს საკანალიზაციო სისტემების თანამედროვე დანადგარი, რომელიც სუფთა წყალს გამოიმუშავებს. დგას და არ მუშაობს.“ (G-1)

3. საჯარო ინფორმაციის ნაკლებობა და მონაწილეობითი მმართველობის პრობლემა

- **ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა:** მოსახლეობა ინფორმირებული არ არის არსებული პროგრამებისა და პროექტების შესახებ, რაც ზღუდავს მათი მონაწილეობას ადგილობრივ მმართველობაში.

„ადგილობრივ მოსახლეობას საერთოდ არ აქვს ინფორმაცია, რომ არსებობს დახმარების პროგრამები.“ (G-4)

„ინფორმაციის ნაკლებობა ყველაზე დიდი პრობლემაა. ბევრს არ სჯერა, რომ დახმარება რეალურია.“ (G-4)

- **არასამთავრობო სექტორის დაბალი ჩართულობა:** არასამთავრობო ორგანიზაციების და მედიის როლი მინიმალურია და ხშირად აწყდებიან დაბრკოლებებს.

„გარდაბანში მხოლოდ ერთი არასამთავრობო ორგანიზაციაა აქტიური“ (G-1)

„უნდა ვილაპარაკოთ, ვილაპარაკოთ და ვილაპარაკოთ. ბევრი ადამიანი უნდა ჩავრთოთ ჩვენს (არასამთავრობოს) საქმეში. ის კი არა, ტელეფონითაც უნდა ვილაპარაკოთ, რადგან გვისმენენ და იქნებ რამე გაიგონ, მაგრამ არ შეეღოს.“ (G-4)

- **ცენტრალიზაციის გავლენა:** ცენტრის მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები ადგილობრივ დონეზე ბლოკავს ინიციატივებს.

სისტემური პრობლემების გამო, დეცენტრალიზაციის პროცესი დამახინჯებულია და რეალური ადგილობრივი განვითარება შეფერხებულია.

“დღეს უკვე ღიად არის აღიარებული დეცენტრალიზაცია-დეკონცენტრაციის პრობლემა ქვეყანაში, თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს ადგილობრივი თვითმმართველობების უმოტივაციო და უინიციატივო პოზიცია, რასაც ემატება დეკვალიფიკაცია და დაბალი პროფესიონალიზმი.“ (Exp-G.Ts.)

“გლებებს სჯერათ, რომ თვითმმართველობა არაფერს გააკეთებს. ამაზე ზემოდან აქვთ ბრძანებები.“ (G-4)

4. მიწის რეგისტრაცია და მართვა

- **მიწების პრივატიზაციის პრობლემა:** პრივატიზაციის პროცესში საზოგადოებრივი აზრი და პოზიცია არ ითვალისწინება, რაც იწვევს სამართლიან გულისწყრომას და უკმაყოფილებას.

“სამოვრები 18 ჰექტარი იყო, სულ გაასხვისეს. მოვიდნენ და წაიღეს, არ გვკითხეს, თითქოს ჩვენ ხალხი არა ვართ.“ (G-1)

- **მიწის არარაციონალური განაწილება:** პრივატიზებული ან „ყოფილი“ სამოვრების მიწების მართვა არაეფექტურად ხდება და ხშირად ადგილობრივი მოსახლეობის ინტერესებს არ ემსახურება.

“თბილწყაროს დასახლებაში სამოვრების გადასახადს მხოლოდ „თავიანთი ხალხი“ იხდის. დანარჩენები არ იციან, რადგან მიწა ეკონომიკის სამინისტროს ბალანსზეა.“ (G-1)

„სინამდვილეში სოფლებს სამოვრები აქვთ. აქ სისტემური პრობლემაა. მაგალითად, თვითონ ქალაქის ტერიტორიაზე, თბილწყაროს დასახლებაზე არის სამოვრები. ოღონდ, მთავრობასთან თუ არის შეკრული, მაშინ ისინი იხდიან მხოლოდ გადასახადს წყალზე, ეს არის მელიორაციის სამსახური, რომლის გადასახადი ჰექტარზე 75 ლარია. დანარჩენი, ეკონომიკის სამინისტროს ბალანსზე რაც არის, იმ გადასახადს არ იხდიან.“

ხალხს ჰგონია, რადგან ის ამუშავენ ამ მიწას, ეს მისია. მაგრამ ოფიციალურად რომ შეხვიდეთ რეესტრში ეს მიწები ან ეკონომიკის სამინისტროს, ან თვითმმართველობის ბალანსზე ირიცხება. (G-1)

ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტი

ზოგადი მიმოხილვა

ლაგოდების მუნიციპალიტეტი მდებარეობს აღმოსავლეთ საქართველოში, კახეთის მხარეში. მისი ადმინისტრაციული ცენტრია ქალაქი ლაგოდები.

გეოგრაფია და ბუნება

ლაგოდების მუნიციპალიტეტის ფართობი შეადგენს 890.2 კვ.კმ-ს, რაც საქართველოს მთლიანი ფართობის დაახლოებით 1.3%-ს და კახეთის რეგიონის 7.8%-ს შეადგენს. მუნიციპალიტეტის რელიეფი მრავალფეროვანია: ჩრდილოეთით განლაგებულია კახეთის კავკასიონის ქედი, ხოლო სამხრეთით – ალაზნის ვაკე. მთავარი მდინარეებია ალაზანი და შრომისწყალი. მუნიციპალიტეტში მდებარეობს ლაგოდების ეროვნული პარკი, რომელიც მოიცავს შავი კლდეების ტბას, მაჭის ციხესა და სხვა ტურისტულად მნიშვნელოვან ადგილებს.

ლაგოდების მუნიციპალიტეტს ესაზღვრება:

- **აღმოსავლეთით:** აზერბაიჯანის რესპუბლიკა
- **ჩრდილოეთით:** რუსეთის ფედერაცია (დაღესტანი)
- **დასავლეთით:** ყვარლის მუნიციპალიტეტი
- **სამხრეთით:** სიღნაღისა და გურჯაანის მუნიციპალიტეტები

მოსახლეობა

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით, ლაგოდების მუნიციპალიტეტის მოსახლეობა შეადგენს 40 300 ადამიანს (2023 წლის მონაცემები), აქედან 5 600 ადამიანი ცხოვრობს ქალაქ ლაგოდებში, ხოლო 34 600 - 67 სოფელში.

ეთნიკური შემადგენლობა: ქართველები (71.5%); აზერბაიჯანელები (23%); ოსები (2.4%); რუსები (1.7%); სომხები და სხვა (1.4%).

ეკონომიკა

ლაგოდების მუნიციპალიტეტის ეკონომიკაში წამყვანი ადგილი უკავია სოფლის მეურნეობას:

- **მეხილეობა და მევენახეობა;**
- მარცვლეულის წარმოება და ბოსტნეულობა;
- მეცხოველეობა და მეფრინველეობა;
- საადრეო ბოსტნეული და სასათბურე მეურნეობები.

ლაგოდების მუნიციპალიტეტი გამოირჩევა თავისი უნიკალური ბუნებრივი რესურსებით, რაც, მას ქვეყნის მასშტაბით მნიშვნელოვანი ეკოტურისტული დანიშნულების რეგიონად აქცევს.

დაცული ტერიტორიების მიმართ არსებული ინტერესიდან გამომდინარე კი,, აქტიურად ვითარდება ტურიზმის სექტორი, იმართება საგანმანათლებლო და შემეცნებითი ტურები კვალიფიციური გიდების მომსახურებით.

კულტურული მემკვიდრეობა

მუნიციპალიტეტი მდიდარია ისტორიული და კულტურული ძეგლებით, როგორცაა: მაჭის ციხე, ეკლესია-სამონასტრო კომპლექსები, სამლოცველოები, ლაგოდების ეროვნული ნაკრძალის ტურისტული ბილიკები და სხვა.

მმართველობა

ლაგოდების მუნიციპალიტეტის მმართველობის სტრუქტურა:

- საკრებულო - ადგილობრივი თვითმმართველობის წარმომადგენლობითი ორგანო
- მერი - მუნიციპალიტეტის აღმასრულებელი ხელისუფლების ხელმძღვანელი

ლაგოდების მუნიციპალიტეტის ინფრასტრუქტურა

ლაგოდების მუნიციპალიტეტში ინფრასტრუქტურა მოიცავს საგანმანათლებლო, კულტურულ, სოციალურ, სატრანსპორტო და სპორტულ ობიექტებს. მუნიციპალიტეტი აქტიურად მუშაობს ინფრასტრუქტურული პროექტების განახლებასა და საზოგადოებრივი მომსახურების სერვისების გაუმჯობესებაზე.

საგანმანათლებლო ინფრასტრუქტურა

- საჯარო სკოლები: 29
- საბავშვო ბაღები: 31
- პროფესიული სასწავლებელი 1.
- საჯარო და კერძო ცენტრები: ფუნქციონირებს სასწავლო და საგანმანათლებლო ცენტრები, რომლებიც უზრუნველყოფენ მოსწავლეთა და ახალგაზრდების ხელშეწყობას.

საზოგადოებრივი სერვისები

- კულტურის სახლები: ორი
- საზოგადოებრივი მომსახურების ცენტრები: ერთი

სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა

- გზების საერთო სიგრძე: დაახლოებით 320 კმ-ია, მათ შორის 80 კმ სახელმწიფო მნიშვნელობის გზების;
- გზების რეაბილიტაცია: ბოლო წლებში მუნიციპალიტეტში განხორციელდა სოფლებს შორის საავტომობილო გზების რეაბილიტაცია, რაც ხელს უწყობს მგზავრობის გამარტივებას.
- საზოგადოებრივი ტრანსპორტი: მოქმედებს მუნიციპალური და კერძო სატრანსპორტო სერვისები, რომლებიც აკავშირებენ ლაგოდებს სხვა ქალაქებთან.

წყალმომარაგებისა და საკანალიზაციო სისტემები

მუნიციპალიტეტში წყლის მიწოდების სისტემის რეაბილიტაციის პროექტები მიმდინარეობს, თუმცა მაინც გამოწვევად რჩება აღნიშნული საკითხი, რადგან მთელ რიგ სოფლებში ქსელი კვლავ მოუწესრიგებელია.

საკანალიზაციო ინფრასტრუქტურა: ქალაქ ლაგოდებსა და მის მიმდებარე ტერიტორიებზე მიმდინარეობს საკანალიზაციო ქსელის განახლება.

ენერგეტიკული ინფრასტრუქტურა

- ელექტროენერგიის მიწოდება გამართულია, თუმცა წვიმიანი სეზონების დროს ზოგიერთ სოფელში პრობლემები ჩნდება, რის მოგვარებაზე მუნიციპალიტეტი მუშაობს.

სარეკრეაციო ინფრასტრუქტურა

- სარეკრეაციო ზონები:
 - ლაგოდების ეროვნული ნაკრძალი: ბუნების მოყვარულთათვის ერთ-ერთ მთავარ ტურისტულ ზონას წარმოადგენს, სადაც ტურისტებს შესაძლებლობა აქვთ ისარგებლონ სხვადასხვა საბილიკო მარშრუტები.
 - ნინოსხევის ჩანჩქერი და შავი კლდეების ტბა პოპულარული სარეკრეაციო ადგილებია.

ჯანდაცვის ინფრასტრუქტურა

მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე ხელმისაწვდომია 25 სამედიცინო დაწესებულება, მათ შორის:

- 3 კლინიკა;
- 9 სტომატოლოგიური კაბინეტი;
- 11 ამბულატორია (55 საავადმყოფო საწოლით);
- 2 ლაბორატორია;

- ფუნქციონირებს მუნიციპალური პოლიკლინიკები და საავადმყოფოები, თუმცა სოფლის მედპუნქტების განახლება კვლავ საჭიროებს დამატებით ფინანსურ რესურსებს.

მიმდინარე და დაგეგმილი პროექტები

მუნიციპალიტეტში მიმდინარეობს:

- სოფლების წყლის სისტემების მოდერნიზაცია
- გზებისა და ხიდების სარეაბილიტაციო პროექტები
- საბავშვო ბაღებისა და სკოლების შენობების განახლება
- ტურისტული ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება.

ბიუჯეტი

ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტის 2024 წლის 3 კვარტლის ბიუჯეტი შეადგენს 29,28 მილიონი ლარს, რომელიც შემდეგნაირად გადანაწილდა:

- ინფრასტრუქტურის განვითარება – 14.9 მილიონი ლარი
- განათლება – 3.52 მილიონი ლარი
- ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური უზრუნველყოფა – 4.67 მილიონი ლარი
- მმართველობა და ადმინისტრაციული ხარჯები – 2.069 მილიონი ლარი
- დასუფთავება და გარემოს დაცვა – 1.33 მილიონი ლარი
- კულტურა, ახალგაზრდობა და სპორტი – 1.67 მილიონი ლარი

ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტის ყველაზე დიდი ნაწილი მიმართულია ინფრასტრუქტურულ პროექტებზე (14.9 მლნ ლარი), რაც მიუთითებს მუნიციპალიტეტის პრიორიტეტზე – გზების, კომუნალური მომსახურებების და ურბანული განვითარებისთვის საჭირო პროექტების დაფინანსებაზე.

სოციალური უზრუნველყოფისა და ჯანმრთელობის დაცვის მიმართულება ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესია და მისი დაფინანსება შეადგენს 4.67 მილიონ ლარს, რაც მოიცავს როგორც სამედიცინო სერვისების, ისე შეჭირვებული ოჯახების მხარდაჭერას.

განათლების სექტორისთვის გამოყოფილია 3.52 მილიონი ლარი, რომელიც, სავარაუდოდ, მოიცავს სკოლების ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებას, მასწავლებლების ხელფასებსა და სხვადასხვა საგანმანათლებლო პროექტებს.

მუნიციპალიტეტის ადმინისტრაციული ხარჯები (2.069 მლნ ლარი) და კულტურა, ახალგაზრდობა და სპორტის სფეროებისთვის გამოყოფილი თანხა (1.67 მლნ ლარი) ასევე მნიშვნელოვან რესურსს წარმოადგენს, რაც ხელს უწყობს მუნიციპალიტეტის სტაბილურ მართვასა და კულტურულ-სპორტული აქტივობების განვითარებას.

განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა გარემოს დაცვასა და დასუფთავების საკითხებს – ამ მიმართულებით 1.33 მილიონი ლარი გამოიყო, რაც მნიშვნელოვანია ეკოლოგიური მდგრადობის უზრუნველსაყოფად⁹⁰.

ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტის 2024 წლის 3 კვარტლის ბიუჯეტის ანალიზი აჩვენებს, რომ პრიორიტეტები გადანაწილებულია ინფრასტრუქტურულ, სოციალურ და ადმინისტრაციულ მიმართულებებზე. თუმცა, გარემოს დაცვა და კულტურის სფერო შედარებით მცირე დაფინანსებას იღებს, რაც შეიძლება მიუთითებდეს ამ სფეროების დამატებითი რესურსებით უზრუნველყოფის საჭიროებაზე.

მომავალი პერიოდში, ბიუჯეტის ოპტიმალური გამოყენება და სტრატეგიული დაგეგმვა კრიტიკულად მნიშვნელოვანია, რათა უზრუნველყოს მუნიციპალიტეტის ეკონომიკური განვითარება და სოციალური კეთილდღეობა.

⁹⁰ <https://lagodekhi.gov.ge/ge/meris-2024-clis-angarishi>

ლაგოდების მუნიციპალიტეტის სოციალური პრობლემები

ლაგოდების მუნიციპალიტეტში სოციალური გამოწვევების ანალიზისას, რომელიც ეფუძნება მოსახლეობის წარმომადგენლებისგან შემდგარ ფოკუს-ჯგუფებში მუშაობას და სიღრმისეულ ინტერვიუებს გამოვლინდა რამდენიმე მნიშვნელოვანი პრობლემა:

1. განათლების ხარისხი და ენობრივი ბარიერები

- **განათლების დაბალი ხარისხი და წიგნიერების პრობლემები:** საქართველოში განათლების სისტემის კრიზისი მწვავედ დგას. საერთაშორისო რეიტინგებში ქვეყანა საგრძნობლად დაბალ პოზიციას იკავებს – 173 ქვეყნიდან 164-ე ადგილი, რაც განათლების სისტემის სუსტ ფუნქციონირებაზე მიუთითებს. მოსწავლეთა 70%-ს არ შეუძლია მარტივი ტექსტის წაკითხვა და ანალიზი, რაც შემდგომი განათლების მიღებისა და კრიტიკული აზროვნების უნარის განვითარების ხელისშემშლელი ფაქტორია.

„ბავშვებს უკვე მეექვსე კლასში უჭირთ ტექსტების გაგება და ანალიზი. სოფლის სკოლებში ეს პრობლემა კიდევ უფრო მწვავედ დგას. ბავშვები ხშირად მარტო სმარტფონებზე არიან დამოკიდებული, და მშობლებს არ აქვთ დრო, რომ მათი სწავლა დააკონტროლონ.“ (L-2)

„საქართველოში ბავშვების 70%-ზე მეტი ვერ კითხულობს გამართულად. ეს ძალიან მაღალი მაჩვენებელია, რაც განათლების სისტემის პრობლემებზე მიუთითებს.“ (L-2)

„საქართველოს განათლების სისტემა მსოფლიოში 173 ქვეყნიდან 164-ე ადგილზეა. 15 წლის მოზარდების 70%-ს არ შეუძლია მარტივი ტექსტის წაკითხვა და საბაზისო კითხვებზე პასუხის გაცემა. ანალიტიკურ აზროვნებაზე საერთოდ აღარ არის საუბარი. ეს ყველაფერი იმ ადამიანების ბრალია, ვინც განათლებას ბიზნესივით ეპყრობა.“ (L-5)

- **სწავლების პროცესის სირთულეები:**

- მასწავლებლები მუდმივად აწყდებიან პრობლემებს როგორც სასწავლო პროგრამებთან, ისე დიდკლასიან ჯგუფებთან მუშაობისას, რაც მოსწავლეების ინდივიდუალური პროგრესის კონტროლს ართულებს.

- მასწავლებლებს არ აქვთ რესურსი ინდივიდუალური მუშაობისთვის, ხოლო პროგრამები ხშირად რთული და მოსწავლეებისთვის გაუგებარია.

„მასწავლებლებს ძალიან უჭირთ ინდივიდუალური მუშაობა. კლასებში ბავშვების რაოდენობა 30-მდეა, რაც შეუძლებელს ხდის, რომ თითოეულს სათანადოდ მიექცეს ყურადღება.“ (L-2)

სასწავლო პროგრამები ზოგჯერ ზედმეტად რთულია და გაუგებარი მოსწავლეებისთვის: „ადრე მცირე ზომის მოთხოვნას წაიკითხავდნენ და მარტივად აყალიბებდნენ მთავარ იდეას. ახლა კი მასალები ან ვრცელია და დამღლეო, ან მხოლოდ ნაწყვეტებია მოცემული და ბავშვს გონებაში არ უკავშირდება მთავარი აზრი.“ (L-2)

- **თანამშრომლობა ბავშვების ინტერესებში**

- სკოლებისა და სათემო ორგანიზაციების თანამშრომლობა:

„სკოლებისა და ადგილობრივი ხელისუფლების თანამშრომლობა კრიტიკულად მნიშვნელოვანია. ჩვენ (არასამთავრობო) ცვდილობთ თემში ნდობის შექმნას და ვაჩვენებთ, რომ ბავშვებს აქვთ არჩევანის უფლება – იცხოვრონ ძალადობის გარეშე და მიიღონ განათლება, რომელიც მათ მომავალს უზრუნველყოფს.“ (L-4)

- **მანდატური-პსიქოლოგი-მშობლების კოორდინაცია:** მანდატურების როლი სკოლებში ხშირად წინააღმდეგობრივად აღიქმება.

„მანდატური იყენებდა კოლექტიურ დასჯას – თუ ერთი ბავშვი აგვიანებდა, ის მთელ კლასს უწერდა ოქმს. ბავშვებს ფსიქოლოგიური ზეწოლა ექმნებოდა, რაც პირდაპირ აზიანებს მათ პიროვნულ განვითარებას.“ (L-4)

2. პროფესიული განათლების ნაკლებობა

პროფესიული განათლების არსებული მდგომარეობა:

ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტში პროფესიული განათლების მეტად დაბალი დონეა. არ არსებობს საკმარისი, პრაქტიკულ უნარებზე ორიენტირებული სასწავლო დაწესებულებები, არსებული სკოლები და კოლეჯები ერთმანეთთან არ არის ინტეგრირებული, რაც ხელს უშლის პროფესიული განათლების ეფექტურ განვითარებას.

"რეალური პრობლემა — განათლებაა. ის სრულად განადგურდა. სკოლებში პროფესიული განათლება არ არსებობს. მათ აქვთ სკოლები და კოლეჯები, მაგრამ რატომ არ აერთიანებენ მათ?" (L-5)

პროფესიული განათლებისა და მეწარმეობის მნიშვნელობა:

პროფესიული განათლება არამხოლოდ დასაქმების შანსებს ზრდის, არამედ სოციალური მეწარმეობის განვითარებასაც უწყობს ხელს. ახალგაზრდებისთვის მცირე ბიზნესის დაწყების ხელშეწყობა და მეწარმეობისთვის საჭირო უნარების სწავლება მნიშვნელოვანი ფაქტორია.

"ვაწვდით ახალგაზრდებს მეწარმეობისთვის საჭირო უნარებს და ვეხმარებით სკოლებში სასკოლო კლუბების შექმნაში. ეს კლუბები მათ საშუალებას აძლევს, იმუშაონ საკუთარ იდეებზე, შეისწავლონ ბიზნესის მართვა და თავად განახორციელონ პატარა პროექტები." (L-3)

"ჩვენი მიზანია, გოგონებს ჰქონდეთ არჩევანი – განათლება, კარიერა და დამოუკიდებელი ცხოვრება, რათა მათ თავად გადაწყვიტონ საკუთარი მომავალი." (L-2)

პრაქტიკული უნარების ნაკლებობა

ლაგოდეხის განათლების სისტემა თეორიულ ცოდნას ანიჭებს უპირატესობას, რაც სტუდენტებს პრაქტიკული უნარების გარეშე ტოვებს. პროფესიული პროგრამების არარსებობა ახალგაზრდებს აიძულებს, ეძებონ სამუშაო სხვა ქალაქებსა და უცხოეთში.

"პრაქტიკული უნარების სწავლება უნდა ხდებოდეს: დურგლობა, შედუღება—ნამდვილი პროფესიები." (L-5)

"ბიზნესის დიპლომი მაქვს." ვუთხარი: "კარგია. მაგრამ ახლა ბიზნესმენები არ მჭირდება. მჭირდება ადამიანი, ვინც ცოტათი მაინც იცის ინგლისური, რომ თამბაქოს აწონვა, სახელების ჩაწერა და კონტეინერების დალაგება შეძლოს." (L-5)

პროფესიული განათლების არასწორი აღქმა:

ახალგაზრდებს აქვთ მცდარი წარმოდგენა უმაღლესი განათლების შესახებ და უჭირთ პროფესიული განათლების მნიშვნელობის გააზრება.

"უნივერსიტეტი შენთვის რას ნიშნავს? დიპლომი პრაქტიკული უნარების გარეშე? ამას რა აზრი აქვს?" (L-5)

დასავლეთის ქვეყნებში განათლება ემყარება პრინციპს „Learning to do, doing to learn“ („სწავლა საქმით, სწავლა საქმით კეთების გზით“), რაც საქართველოში ნაკლებად არის გავრცელებული. *"ამერიკაში არის დიდი პროგრამა, რომელსაც ეწოდება „Future Farmers of America“. მათი დევიზია: „Learning to do, doing to learn“. (L-5)*

არასამთავრობო და სათემო ორგანიზაციების როლი და გამოწვევები პროფესიული განათლების სფეროში:

არასამთავრობო ორგანიზაციები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ რეგიონებში სოციალური მეწარმეობის განვითარებაში, თემების გაძლიერებაში, პროფესიული განათლებისა და დასაქმების ხელშეწყობაში. ასეთი ინიციატივები ხელს უწყობს

საზოგადოების თვითრეალიზაციას და ადამიანებს აძლევს შესაძლებლობას, მიიღონ ცოდნა და პრაქტიკული უნარები, რაც გრძელვადიან პერსპექტივაში მათი ეკონომიკური დამოუკიდებლობის ზრდას უწყობს ხელს.

"ჩვენ ვასწავლით ქალებს, როგორ განავითარონ სამეწარმეო უნარები და მცირე ბიზნესები." (L-2)

"ვაწვდით ახალგაზრდებს მეწარმეობისთვის საჭირო უნარებს და ვეხმარებით სკოლებში სასკოლო კლუბების შექმნაში." (L-3)

3. ქართული ენის სწავლების ინტენსიფიკაცია მულტიეთნიკურ რეგიონებში

უფროსი თაობის დამოკიდებულების ცვლილებასთან ერთად, ბავშვების შემთხვევაში, შეინიშნება ქართულ ენაზე სწავლების აქტიური ზრდა. ქართულ სკოლებში აზერბაიჯანელი მოსწავლეების მზარდი რაოდენობა მიანიშნებს ინტეგრაციის პროცესის გაძლიერებაზე. ენის ცოდნის გაფართოება ხელს უწყობს ბავშვების აკადემიურ და სოციალურ წარმატებას, რაც საბოლოოდ აუმჯობესებს მათ დასაქმების პერსპექტივებსა და საზოგადოებრივ აქტიულობაში ჩართულობას. ეს ტენდენცია ასევე ქმნის წინაპირობას კულტურათაშორისი კომუნიკაციისა და თანამშრომლობის გაღრმავებისთვის.

"მშობლებმა გააცნობიერეს, რომ ბავშვების უკეთესი მომავალი განათლებაზე დამოკიდებული. მათთვის აშკარა გახდა, რომ საკუთარი ინტერესების დაცვისთვის საჭიროა სათანადო განათლება და წარმომადგენლობა." (L-4)

"ქართული ენის სწავლა აქტიურად მიმდინარეობს, და დღეს ქართულ სკოლებში ბევრ აზერბაიჯანელ მოსწავლეს შეხვედებით." (L-4)

განათლების მენეჯმენტი მულტიეთნიკურ რეგიონებში: აზერბაიჯანელი მოსახლეობის გაზრდილმა მოთხოვნამ ქართულენოვან ბაგა-ბაღებსა და სკოლაში სწავლებაზე გამოიწვია ბაგა-ბაღებსა და სკოლებში ადგილების ნაკლებობა.

"მიმდებარე სოფლებში მოსწავლეების რაოდენობა გაიზარდა – იქ, სადაც ადრე 100 ბავშვიდან მხოლოდ 20 იყო აზერბაიჯანელი, ახლა 200-მდე ბავშვია, რომელთა ნახევარი აზერბაიჯანელია. ასეთ კლასებში ვეღარც ქართველი სწავლობს სრულფასოვნად და ვეღარც აზერბაიჯანელი." (L-2)

"გიორგეთის სკოლაში, სადაც ადრე არც ერთი აზერბაიჯანელი მოსწავლე არ იყო, დღეს მათი უმრავლესობა აზერბაიჯანელია. 2007 წელს მსგავსი სიტუაცია არ გვქონდა." (L-4)

ქართულენოვან ბაგა ბაღების და სკოლების ინფრასტრუქტურის ნაკლებობა

- **შეზღუდული სწავლება ქართულ ენაზე სოფელ კაბალში⁹¹:** სოფელში არსებობს ქართული სექტორი, თუმცა ქართული ენის სწავლება მხოლოდ მე-6 კლასამდეა შესაძლებელი. შემდეგ მოსწავლეები იძულებულნი არიან ან გადავიდნენ აზერბაიჯანულ სექტორში, ან განაგრძონ სწავლა მეზობელ სოფლებში, ქართულენოვან სკოლებში.

- **მეზობელ სოფლებში სწავლებასთან დაკავშირებული პრობლემები:** მეზობელი სოფლების სკოლებში დაკავშირებულია დამატებით სირთულეებთან, როგორიცაა

⁹¹ კაბალი — ყველაზე დიდი სოფელი ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტში - 3238 ადამიანი, თემის ცენტრი (სოფლები: კაბალი, განჯალა, უზუნთალა, ყარაჯალა). ლაგოდეხიდან 15 კილომეტრი. თემი მოსახლეობულია ძირითადად აზერბაიჯანლებით. სოფელში ფუნქციონირებს საზოგადოებრივი ცენტრი.

ტრანსპორტირების (ლოჯისტიკის) პრობლემები, ახალი გარემოსთან ადაპტაციის და სასწავლო პროცესთან შეჩვევის გამოწვევები.

- **ქართულენოვანი ბაგა-ბაღის არარსებობა:** სოფელში ფუნქციონირებს მხოლოდ ერთი, აზერბაიჯანულენოვანი ბაგა-ბაღი. ეს ხელს უშლის ბავშვების ადრეულ ასაკში ადაპტირებულ გარემოში ჩართულობას, რაც შემდგომში სირთულეებს უქმნის ქართულ სკოლაში სწავლის დაწყებისას.
- **მშობლების მოტივაცია:** მშობლები არ მიიჩნევენ ქართულენოვანი ბაგა-ბაღის შექმნას მიზანშეწონილად, სანამ სოფელში არ იარსებებს სრულფასოვანი ქართულენოვანი სკოლა.

„კაბლის სკოლაში ქართულის მასწავლებლებიც არიან, ქართული სექტორიც არის, მაგრამ მეექვსე კლასამდე.

სიტუაცია ასეთია: ერთი საბავშვო ბაღია, მუშაობს აზერბაიჯანულ ენაზე. ბავშვები არიან აზერბაიჯანულ ენოვანები. მერე ეს კონტინგენტი მიდის ქართულ სკოლაში მეექვსე კლასამდე და მეშვიდე-მერვეში ისევ გადაჯდება აზერბაიჯანულ სექტორში. ან გადადიან ქართულ სკოლაში ახლო სოფლებში. იქ სხვა პრობლემები იწყება, დაკავშირებული სასწავლო პროცესთან. ამიტომ მშობლებისგან ქართულენოვანი ბაღის მოთხოვნა არ არის მანამდე, სანამ კაბალში ერთი სკოლა მაინც არ იქნება ქართულენოვანი. საბავშვო ბაღი ქართულენოვანი აზრი არა აქვს ეხლა.“ (L-2)

- **ენობრივი ბარიერი და სწავლის ხელმისაწვდომობა:**

- ადგილობრივი მოსახლეობის ქართული ენის შესწავლის სურვილი გაიზარდა, თუმცა ამ პროცესის დასახმარებლად მეტი რესურსი და ინფორმირებაა საჭირო.
- „ხშირად კაბლის თემის ოჯახები თავად ატარებენ ბავშვებს თავისი სოფლის აზერბაიჯანულ ენოვან ბაღიდან ახლო სოფლების ქართულ ენოვან საბავშვო ბაღებში, რათა მათ ისწავლონ ქართული ენა“ (L-4)*

- **ენობრივი ბარიერი საგანმანათლებლო პროცესში:**

- აზერბაიჯანელი თემის ბავშვები სკოლაში მისვლისას არ ფლობენ საკმარისად ქართულ ენას, რაც მნიშვნელოვნად ზღუდავს მათ მონაწილეობას სასწავლო პროცესში და აფერხებს როგორც აკადემიურ წარმატებას, ისე, პერსპექტივაში სოციალურ ინტეგრაციას.
- ბავშვები განიცდიან დისკომფორტს და სტრესს, რადგან მათ უწევთ მათთვის ახალ ენაზე სწავლა, შესაბამისად, აკადემიური შედეგებიც დაბალია.

- **პედაგოგიური გამოწვევები:**

- პედაგოგები ხშირად არ ფლობენ აზერბაიჯანულ ენას, რაც ართულებს ეფექტურ კომუნიკაციას მასწავლებელსა და მოსწავლეს შორის. ეს ქმნის ორენოვანი საგანმანათლებლო მოდელის ეფექტური განხორციელების პრობლემას.
- არ არსებობს სპეციალური მიდგომები და შესაბამისი მეთოდოლოგია, რაც ხელს შეუწყობდა სწავლების პროცესს.

„აზერბაიჯანელი თემის ბავშვები ქართულ სკოლებში მიდიან, მაგრამ არ აქვთ საბაზისო ქართული ენის ცოდნა.“ (L-2)

„პედაგოგიური სირთულეები არსებობს, რადგან პედაგოგები ხშირად არ ფლობენ აზერბაიჯანულ ენას, ხოლო ბავშვებს უჭირთ ქართულ ენაზე კომუნიკაცია.“ (L-2)

- **მშობლიური ენისა და იდენტობის დაცვა:**

- სახელმწიფოს პოლიტიკა უნდა უზრუნველყოფდეს, რომ ქართული ენის სწავლება იდენტობის დაკარგვის საფრთხედ არ აღიქმებოდეს:
- „სახელმწიფომ ისე უნდა მოახდინოს ქართული ენის ინტეგრაცია, რომ ეს არ ჩაითვალოს იდენტობის დაკარგვად.“ (L-2)*

- სახელმწიფო პროგრამები ეთნიკური უმცირესობების ახალგაზრდებისთვის:
 - პროგრამა „1+4“ და განათლების ხელმისაწვდომობა უწყობს ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაციას, თუმცა გამოწვევებიც არსებობს.

„1+4 სახელმწიფო პროგრამამ ხელი შეუწყო იმ ახალგაზრდების ინტეგრაციას, რომლებიც ქართულ ენაზე სრულყოფილად ვერ საუბრობდნენ. თუმცა, ახლა ბევრმა მიხვდა, რომ დამატებითი წელი კარგავს დროს და ამჯობინებს თავიდანვე ქართულ სექტორში სწავლას.“ (L-2)

„ქართული ენის ცოდნა ეთნიკური უმცირესობებისთვის კვლავ გამოწვევად რჩება, რაც ხელს უშლის მათ დასაქმებაში და საზოგადოებაში ინტეგრაციაში.“ (L-4)

„ადრე აზერბაიჯანელი ახალგაზრდები უმაღლესი განათლების მისაღებად აზერბაიჯანში, რუსეთსა და თურქეთში მიდიოდნენ. თუმცა, ახლა 1+4 პროგრამის წყალობით, უფრო მეტად ირჩევენ სწავლას საქართველოში.“ (L-2)
- ზრდასრულთა ქართული ენის ცოდნის ნაკლებობა:
 - ზრდასრული მოსახლეობა ნაკლებად მოტივირებულია ქართული ენის შესწავლაში, რადგან ბევრი მათგანისთვის ამის საჭიროება არ არის ყოველდღიურ ცხოვრებაში.
 - ენის არცოდნა ზღუდავს მათ შესაძლებლობებს დასაქმებაში, საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მონაწილეობასა და სახელმწიფო სერვისებზე წვდომაში.
 - ეს პრობლემა განსაკუთრებით მძიმდება სოფლის რეგიონებში, სადაც ეთნიკური უმცირესობების კონცენტრაცია მაღალია და ქართულენოვან გარემოსთან ურთიერთობა შეზღუდულია.

„ზრდასრულები ენის შესწავლაში ნაკლებად არიან ჩართული, რადგან ბევრი მათგანისთვის ქართული ენის ცოდნა საჭიროებად არ აღიქმება.“ (L-2)
- ადმინისტრაციული ბარიერები და საბუთების რეგისტრაციის სირთულეები:
 - ქონების რეგისტრაცია და სხვა სამართლებრივი პროცესები ხშირად რთულდება, რადგან ადგილობრივები არც ქართული ენას არ ფლობენ და ზოგიერთ მათგანს აზერბაიჯანულ ენაზე წერა-კითხვის უნარიც აკლია.
 - ეს ქმნის დამოკიდებულებას თარჯიმნებზე, რაც ზრდის დამატებით ფინანსურ და დროით ხარჯებს, ასევე ზრდის შეცდომების ალბათობას ადმინისტრაციული წარმოების პროცესებში.
 - ენობრივი ბარიერი იწვევს ფორმალურ სისტემებში დაბალ ჩართულობას და აძლიერებს სოციალურ მარგინალიზაციას.

„ქონების რეგისტრაციის მხრივ სერიოზული პრობლემებია. განცხადებების შევსებისთვის ხშირად საჭიროა თარჯიმანი, რადგან ადგილობრივებს არც ქართული ესმით და არც აზერბაიჯანულზე აქვთ წერა-კითხვის ცოდნა.“ (L-4)

ეთნიკური უმცირესობების საზოგადოებაში ინტეგრაცია განათლებით იწყება, მაგრამ არ შემოიფარგლება მხოლოდ ამით. ხარისხიანი და ხელმისაწვდომი განათლება ყველა ბავშვისთვის, განურჩევლად მათი ეთნიკური წარმომავლობისა, აუცილებელი საფუძველია, თუმცა სრულფასოვანი ჩართულობისთვის საჭიროა შეიქმნას შესაბამისი პირობები, სადაც თითოეულ ადამიანს შეეძლება საკუთარი პოტენციალის რეალიზება და ქვეყნის განვითარებაში წვლილის შეტანა.

4. ინტეგრაციის საკითხები:

განათლების მნიშვნელობის გაზრდილი აღქმა მშობლების მიერ:

- მშობლები უფრო მეტად აცნობიერებენ, რომ ბავშვების უკეთესი მომავალი პირდაპირ არის დაკავშირებული განათლებასთან. ეს ცვლილება ასახავს მზარდ სოციალურ პასუხისმგებლობას, რომელიც გავლენას ახდენს ბავშვების განათლებაში ჩართულობაზე.
- განათლება აღიქმება როგორც ინსტრუმენტი საკუთარი უფლებების დაცვისა და საზოგადოებრივ პროცესებში აქტიური მონაწილეობისთვის, რაც ზრდის მოქალაქეობრივ ცნობიერებას.
- ეს ტენდენცია მნიშვნელოვანწილად აძლიერებს ადგილობრივი თემების წარმომადგენლობას სხვადასხვა დონეზე, მათ შორის პოლიტიკურ, სოციალურ და ეკონომიკურ სივრცეებში.

"საბავშვო ბაღში მიღებული ქართული ენის ცოდნა ბავშვს ამარტივებს სკოლაში ინტეგრაციის პროცესს". (L-4)

ინტეგრაციის წარმატებული მაგალითები:

- **ადრეული ურთიერთობების გავლენა ინტეგრაციაზე:**
 - ბაგა-ბაღში ჩამოყალიბებული მეგობრული ურთიერთობები მნიშვნელოვან საფუძველს ქმნის ბავშვების ინტეგრაციისთვის მრავალფეროვან გარემოში.
 - სწორედ ამ ასაკში ყალიბდება სოციალური უნარები, ტოლერანტობა და განსხვავებულობის მიღების შესაძლებლობა, რაც ბავშვებს მომავალში ეხმარება უფრო მარტივად ინტეგრირდნენ ქართულენოვან და მრავალენოვან გარემოში.
 - ადრეული ასაკიდან დაწყებული ურთიერთობები ხელს უწყობს სტერეოტიპების დანგრევას და პოზიტიური სოციალური ჩვევების ჩამოყალიბებას.
- **ერთობლივი ღონისძიებების წარმატებული მაგალითები:**
 - ისეთი საერთო აქტივობები, როგორიცაა მასკარადები, კულტურული დღესასწაულები, სპორტული ღონისძიებები, ქმნის ბუნებრივ სივრცეს ბავშვებისთვის ერთმანეთის გასაცნობად და გუნდური მუშაობის უნარების გასავითარებლად.
 - ეს ღონისძიებები ამცირებს ენობრივ ბარიერებს, რადგან სოციალური კავშირები ხშირად ემყარება ემოციებს, თამაშს და ერთობლივ გამოცდილებებს, რაც ენის ცოდნის დონის მიუხედავად, აძლიერებს ინტეგრაციას.

"ბაღში დაწყებული ურთიერთობები ძალიან დიდ გავლენას ახდენს ბავშვების მომავალ ინტეგრაციაზე. ერთობლივი ღონისძიებები, როგორიცაა მასკარადი, აერთიანებს ბავშვებს." (L-4)

"ბავშვები საერთო ღონისძიებების ჩატარებისას უფრო სწრაფად ეჩვევიან ქართულ ენას და კულტურას." (L-3)

კულტურული ინტეგრაცია:

- ერთობლივი კულტურული ღონისძიებები ხელს უწყობს სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფების დაახლოებას, თუმცა გრძელვადიანი შედეგებისთვის საჭიროა მეტი ინიციატივა.

"მეგობრობის ფესტივალმა აჩვენა, რომ ბავშვებს საერთო ინტერესები აქვთ, რაც ხელს უწყობს ტოლერანტობას." (L-3)

საზოგადოებრივი ინტეგრაცია:

- ეთნიკური თემების წარმომადგენლებს ხშირად პრობლემები ექმნებათ მოუწესრიგებელი დოკუმენტაციის გამო .
- საკუთრების პრობლემები:

"20 წლის წინ, ბევრ თემში ადამიანი იზადებოდა, იზრდებოდა და ცხოვრებას სრულად ატარებდა ისე, რომ არანაირი იურიდიული დოკუმენტი არ ჰქონდა." (L-4)

"საკომლო ქონების რეგისტრაციისას ყველა თანამესაკუთრე უნდა იყოს ჩართული. ბევრი თანამესაკუთრე საქართველოს მოქალაქე არ არის და მინდობილობის მოპოვება დიდ პრობლემას წარმოადგენს." (L-4)

"საკუთრების დადგენისა და რეგისტრაციის პროცესში ხშირად სასამართლოს ჩართვა ხდება საჭირო." (L-4)

გავშვებისთვის განათლების სრულფასოვნად მიღებასთან დაკავშირებული პრობლემები, შემდგომში, აფერხებს საქართველოში მათ განვითარებას, კარიერულ წინსვლასა და სოციალურ წარმატებას. ჯანმრთელობის კონტროლისა და გარემო პირობების გავლენის საკითხებით დაინტერესებაც ადამიანის განათლების ზოგად დონესთან არის დაკავშირებული. ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლებისთვის კი სახელმწიფო ენის არცოდნა არა მხოლოდ პროფესიული ან, უმაღლესი განათლების მიღების შესაძლებლობას უსპობს, არამედ, სერიოზულ დაბრკოლებებსაც ქმნის ყოველდღიურ ცხოვრებაში. ქართული ენის არასაკმარისი ცოდნა, მაგალითად, ხელს უშლის პაციენტებს ეფექტურად ესაუბრონ სამედიცინო პერსონალს, მიიღონ სრულყოფილი ინფორმაცია საკუთარ ჯანმრთელობასა და ხელმისაწვდომ სამედიცინო მომსახურებაზე. მეტიც, ენობრივი ბარიერი ზღუდავს ინფორმაციის ხელმისაწვდომობას არსებულ სოციალურ პროგრამებზე და სხვა სიკეთეებზე.

5. ჯანდაცვის სერვისები და დემოგრაფია

• დემოგრაფიული ცვლილებები:

- ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტის ეთნიკური უმცირესობების შობადობის მაჩვენებელი კვლავ მაღალია, თუმცა ბოლო წლებში შეიმჩნევა კლების ტენდენცია.

"ადრე შობადობა (აზერბაიჯანულ ოჯახებში) საკმაოდ მაღალი იყო – ოჯახები ხუთი, ექვსი ან შვიდი შვილის მშობლები იყვნენ. თუმცა, ბოლო წლებში სიტუაცია იცვლება. ცნობიერების ამაღლებამ და განათლებაზე მეტმა ფოკუსმა შობადობის შემცირება გამოიწვია." (L-4)

"აზერბაიჯანულ მოსახლეობაში შობადობა სამჯერ უფრო მაღალია, ვიდრე ქართველებში. შედეგად, მათ დასახლებები გაფართოვდა, და რაც მთავარია, მომავალში ეს რაოდენობრივი განსხვავება კიდევ უფრო გაიზრდება." (L-3)

• ჯანდაცვის სერვისების ხელმისაწვდომობა და ინფრასტრუქტურა:

„ლაგოდეხში გვაქვს ორი ძირითადი სამედიცინო დაწესებულება: შპს „არქიმედე“, რომელიც ქსელური ორგანიზაციაა, და ადგილობრივი შპს „კელაპტარი“, რომელიც ლაგოდეხელი ექიმებითაა დაკომპლექტებული. გარდა ამისა, სოფლებში მცირე ამბულატორიებიც გვაქვს, სადაც ოჯახის ექიმები პირველადი დახმარების სერვისებს სთავაზობენ მოსახლეობას.“ (L-3)

- **სამედიცინო პერსონალი:**

- მუნიციპალიტეტში რამდენიმე მაღალი დონის სპეციალისტის არსებობის მიუხედავად, კვალიფიციური სამედიცინო კადრების დეფიციტია.
- კვლევებისა და რთული დიაგნოსტიკური სერვისების მისაღებად მოსახლეობა თელავსა და თბილისში არსებულ სამედიცინო დაწესებულებებს მიმართავს..

„ზოგადად, კვალიფიციური კადრების ნაკლებობას ვგრძნობთ, თუმცა ლაგოდეხში ზოგიერთი მიმართულებით მაღალი დონის სპეციალისტები მუშაობენ. მაგალითად, ქირურგიისა და გინეკოლოგიის სფეროში ძალიან ძლიერი პროფესიონალები გვყავს.“ (L-3)

- **ტექნოლოგიური პრობლემები:** ადგილობრივ სამედიცინო დაწესებულებებს თანამედროვე დიაგნოსტიკური ტექნიკის ნაკლებობა აქვთ, რაც მოსახლეობას აიძულებს სხვა რეგიონებში მოგზაურობას.

„სამწუხაროდ, ტექნოლოგიური თვალსაზრისით კარგად აღჭურვილი კლინიკები არ გვაქვს. თუ, მაგალითად, კოლის გადასაღებად ან სხვა ტექნიკური სერვისისთვის არის საჭირო, პაციენტს თელავში ან თბილისში უწევს წასვლა.“ (L-3)

- **ენობრივი ბარიერი და სერვისების ხელმისაწვდომობა:**

- აზერბაიჯანულ თემში, კვლავ გამოწვევად რჩება ჯანდაცვის პროგრამების შესახებ ინფორმაციის ნაკლებობა .

„ენობრივი ბარიერი აფერხებს სოციალური დაცვის სისტემაში წვდომას, მათ არ იციან ჯანდაცვის პროგრამების თაობაზე, თავის უფლებებზე, და ელემენტარული სამედიცინო კონსულტაციების ხელმისაწვდომობას.“ (L-4)

ლაგოდეხი კარგავს მოსახლეობას სამუშაო ადგილებისა და ეკონომიკური განვითარების შესაძლებლობების ნაკლებობის გამო. სამუშაო ადგილების დეფიციტის გამო, ხალხი ტოვებს საკუთარ სახლებს და გადადის საზღვარგარეთ სამუშაოდ, საიდანაც გამოგზავნილი ფულით ცდილობენ ოჯახების მხარდაჭერას. ამავე დროს, იკარგება არა მხოლოდ სამუშაო ძალა, არამედ ინტელექტუალური პოტენციალიც.

დარჩენილები ცდილობენ გამოსავლის მოძებნას ბოსტნეულისა და ვაზის მოყვანით, თუმცა ტოქსიკური პრეპარატების უკონტროლო გამოყენება პროდუქტების დაბალ ხარისხს იწვევს. ამის გამო ზარალდება გარემო – ქიმიკატებისა და მიკროპლასტიკის ნარჩენები ნიადაგსა და წყალს აბინძურებს.

ეს გადარჩენის მეორე სტრატეგიაა. მაგრამ შეიძლება თუ არა ამას **გადარჩენა** ვუწოდოთ, როდესაც მშობლებისგან მიტოვებული ბავშვების ფსიქიკა იტანჯება, ოჯახები ინგრევა, ხოლო საკვები და წყალი დაბინძურებულია?

6. ეკოლოგიური პრობლემები და საცხოვრებელი გარემოს ხარისხი

ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტში გარემოსდაცვითი პრობლემები მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს როგორც ეკოსისტემაზე, ისე მოსახლეობის ჯანმრთელობაზე. მიუხედავად იმისა, რომ ნარჩენების მართვის სისტემის გაუმჯობესება შეინიშნება, მოსახლეობის ცნობიერება დაბალია და შესაბამისი ინფრასტრუქტურა გაუმართავი.

- **ნარჩენების მართვის** არსებული მდგომარეობა: მუნიციპალიტეტის უფასოდ ახორციელებს ნარჩენების შეგროვებას, რაც მნიშვნელოვან წინგადადგმულ ნაბიჯს წარმოადგენს. თუმცა, კვლავ ხშირია შემთხვევები, როდესაც მოსახლეობა ნაგავს ქუჩებში ან ნაკვეთებში ყრის.

“-სოფლებში ნაგავი თუ მაინც გააქვთ?

-დასუფთავების სამსახური მუშაობს კვირაში ერთხელ, ხუთშაბათობით.“ (L-6)

"სოფლები ნელ-ნელა ეჩვევიან ნარჩენების მართვას, მაგრამ ჯერ კიდევ არის შემთხვევები, როცა მოსახლეობა ნაგავს მდინარეში ყრის." (L-3)

"მოსახლეობამ მოითხოვა ნარჩენების გადამუშავების პუნქტები, რათა სეპარირებულად გადაეცათ ნარჩენები, განსაკუთრებით პლასტმასისა და შუშის ნარჩენები." (L-3)

- **ტოქსიკური პრეპარატების გავლენა ჯანმრთელობაზე:** ქიმიური სასუქებისა და პესტიციდების უკონტროლო გამოყენება სერიოზულ საფრთხეს წარმოადგენს როგორც გარემოსთვის, ისე ადამიანების ჯანმრთელობისთვის.

"ტოქსიკური პრეპარატები პირდაპირ საშიშია ადამიანის ჯანმრთელობისთვის. სამწუხაროდ, უსაფრთხოების ნორმების დაცვა ნაკლებად ხდება." (L-2)

"დაცვის საშუალებები თითქმის არ არსებობს – პირბადეებს, ხელთათმანებს და სპეციალურ ტანსაცმელს არავინ იყენებს." (L-2)

"პრეპარატების გამოყენების კონტროლი სუსტია, ფერმერები თვითნებურად ზრდიან დოზებს." (L-2)

- **ენერგოეფექტური ტექნოლოგიების ხელმისაწვდომობა/დანერგვა** ეკოლოგიური პრობლემების შემცირების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორია, თუმცა ამ კუთხით მუშაობა პრაქტიკულად, არ ხორციელდება.

"ენერგოეფექტურობის საკითხებზე მოსახლეობაში ინტერესი ნელ-ნელა იზრდება, მაგრამ ჯერ კიდევ არ არის ხელმისაწვდომი შესაბამისი ტექნოლოგიები." (L-3)

"მოსახლეობამ არ იცის, როგორ შეიძლება ენერგიის დაზოგვა თანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენებით." (L-4)

"ფასები მაღალია და სოფლის მოსახლეობისთვის ენერგოეფექტური ტექნოლოგიების შეძენა რთულია." (L-3)

ინფრასტრუქტურის პრობლემები, როგორცაა ცუდი გზები, ტრანსპორტის არარსებობა და ინტერნეტის არასაკმარისი ხელმისაწვდომობა, სერიოზულ გავლენას ახდენს სოციალურ სფეროზე. განათლებისა და სამედიცინო დაწესებულებებში შეზღუდული ხელმისაწვდომობა, ასევე ინფორმაციის მიღების და გარე სამყაროსთან კომუნიკაციის არარსებობა, აუარესებს სოციალურ პრობლემებს და ამცირებს მოსახლეობის ცხოვრების ხარისხს. ინფრასტრუქტურის მდგომარეობა და მუნიციპალიტეტის ეკონომიკური განვითარება პირდაპირ კავშირშია ერთმანეთთან.

7. ინფრასტრუქტურის დეფიციტი და საზოგადოებრივი სერვისები

ლაგოების მუნიციპალიტეტში ინფრასტრუქტურის ნაკლებობა მნიშვნელოვან დაბრკოლებას წარმოადგენს როგორც ყოველდღიური ცხოვრებისთვის, ისე სოციალური სერვისების მიღების კუთხით. განსაკუთრებით მწვავედ დგას სასმელი წყლის მიწოდების, ტრანსპორტის, საგანმანათლებლო და კულტურული სერვისების ხელმისაწვდომობის საკითხები.

- **სასმელი წყლის ინფრასტრუქტურული გამოწვევები**

- წყლის მიწოდების შეზღუდული ხელმისაწვდომობა: ზოგიერთ ოჯახს სოფლებში საერთოდ არ აქვს წყალმომარაგების სისტემა, რაც მათ აიძულებს წყალი ჭებიდან ან სხვა ალტერნატიული წყაროებიდან მოიტანონ. ეს ქმნის დამატებით ფიზიკურ დატვირთვას, განსაკუთრებით მოხუცებისა და ბავშვებისთვის.

- **წყლის ხარისხის პრობლემები:**

- წყლის ხარისხი სერიოზულ გამოწვევად რჩება. მოსახლეობა ხშირად იყენებს უვარგის წყალს, რაც ჯანმრთელობის პრობლემებს იწვევს, მათ შორის ინფექციურ დაავადებებს და ჰიგიენურ რისკებს.
- გაუმართავი წყალმომარაგების სისტემები ვერ უზრუნველყოფს წყლის სათანადო ფილტრაციასა და გაწმენდას.

- **მდგომარეობის გაუარესება ზაფხულში:**

- ზაფხულში წყლის დეფიციტი განსაკუთრებით მწვავედება, ზოგიერთ რეგიონში მოსახლეობა კვირაობით რჩება წყლის გარეშე. ეს გამოწვეულია როგორც ბუნებრივი ფაქტორებით (გვალვები), ასევე სისტემური დაგეგმარებისა და მართვის ხარვეზებით.

- **ტექნიკური პრობლემები და მოუმზადებლობა:**

- პრობლემების ნაწილი უკავშირდება დაუფიქრებლად შერჩეულ ტექნიკურ გადაწყვეტილებებს. მაგალითად, პლასტმასის მილების გამოყენება, რომლებიც დროთა განმავლობაში ზიანდება და ხშირი შეკეთების საჭიროებას ქმნის.
- სისტემური გაუმართაობის გამო ზოგ სოფელში თვეში რამდენიმე დღით წყლის მიწოდება სრულად წყდება, რაც ინფრასტრუქტურული დაგეგმარების ხარვეზზე მიუთითებს.

„სოფელში წყლის ანალიზები არ ტარდება რეგულარულად. ბოლო ხუთი წლის განმავლობაში მსგავსი კვლევები ფაქტობრივად არ ჩატარებულა“ (L-1)

„სოფლებში ზოგიერთ ოჯახს საერთოდ არ აქვს წყლის მიწოდება, ჭიდან მოაქვთ, რაც დამატებით შრომას მოითხოვს.“ (L-3)

„წყლის ხარისხი სერიოზული საკითხია – ხშირად მოსახლეობა სასმელად უვარგის წყალს მოიხმარს, რაც ჯანმრთელობის პრობლემებს იწვევს.“ (L-4)

„ზაფხულში წყლის მიწოდება განსაკუთრებით მძიმდება – ზოგჯერ კვირაობით არ გვაქვს წყალი.“ (L-2)

„ამ სოფელში წყალი 40-50 მეტრის სიღრმეზეა, მაგრამ სპეციალისტებმა გადაწყვიტეს პლასტმასის მილების დაყენება, რომლებიც დროთა განმავლობაში ზიანდება. ყოველთვიურად სოფელი 3-4 დღით წყლის გარეშე რჩება, რაც გაუმართავი დაგეგმარების შედეგია.“ (L-5)

სკოლამდელი განათლების ინფრასტრუქტურა ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტში

- **პოზიტიური განვითარებები:**

- ლაგოდეხი გამოირჩევა სკოლამდელი განათლების ინფრასტრუქტურის სწრაფი განვითარებით და ითვლება ერთ-ერთ პირველ მუნიციპალიტეტად, სადაც ბაღების აშენებისა და განახლების ყველაზე მეტი შემთხვევა დაფიქსირდა.
- ქართული ბაღების პოპულარობა იზრდება, რადგან მშობლები აქტიურად ცდილობენ თავიანთი ბავშვების ქართულენოვან ბაღებში შეყვანას, რაც ხელს უწყობს ენობრივ ინტეგრაციას და საზოგადოების კულტურულ კავშირებს.

- **არსებული გამოწვევები:**

- მიუხედავად პროგრესისა, ბაღების რაოდენობა ჯერ კიდევ არასაკმარისია, განსაკუთრებით სოფლის დასახლებებში, სადაც ინფრასტრუქტურული საჭიროებები უფრო მაღალია.
- ეს ინფრასტრუქტურული დეფიციტი ზღუდავს სკოლამდელი განათლების ხელმისაწვდომობას და განსაკუთრებით აფერხებს ბავშვების ადრეულ ასაკში ინტეგრაციის პროცესს.

„ლაგოდეხი ერთ-ერთი პირველი მუნიციპალიტეტია, სადაც აშენდა და განახლდა ყველაზე მეტი ბაღი.“ (L-4)

"მშობლები თავადაც ცდილობენ ბავშვების ქართულ ბალებში შეყვანას, რაც ხელს უწყობს ენობრივ ინტეგრაციას." (L-4)

"ბალების რაოდენობა კვლავ არასაკმარისია, განსაკუთრებით სოფლებში." (L-2)

• **ინფრასტრუქტურული გამოწვევები სპორტისა და კულტურის სფეროში**

სპორტული ინფრასტრუქტურის დეფიციტი:

- მუნიციპალიტეტში სპორტული ინფრასტრუქტურა შეზღუდულია, რაც იკვეთება იმით, რომ არსებობს მხოლოდ ერთი სპორტული დარბაზი, სადაც ერთდროულად ვარჯიშობენ როგორც პროფესიონალი სპორტსმენები, ასევე მოყვარულები.
- ასეთი მდგომარეობა ზღუდავს სპორტული აქტივობების მრავალფეროვნებას და ქმნის პრობლემებს სპორტსმენების სრულფასოვანი განვითარებისათვის.

კულტურული აქტივობების ერთფეროვნება:

- კულტურული ღონისძიებები მნიშვნელოვანია ადგილობრივი საზოგადოების ჩართულობისთვის, თუმცა არსებული პრაქტიკა ხშირად ერთფეროვნებას იწვევს.
- საზოგადოება ახალი ინიციატივების საჭიროებას გრძნობს, რაც ხელს შეუწყობდა კულტურული ცხოვრების გააქტიურებას და შემოქმედებითი პოტენციალის განვითარებას.

სოფლის დასახლებებში გართობის შეზღუდული შესაძლებლობები:

- სოფლებში გართობის ინფრასტრუქტურა ფაქტობრივად არ არსებობს. ერთადერთი სოციალური აქტივობები ქორწილები და ტრადიციული დღესასწაულებია, რაც ზღუდავს ახალგაზრდების და ფართო საზოგადოების თავისუფალი დროის საინტერესო ფორმებით გამდიდრების შესაძლებლობას.

"ჩვენთან მხოლოდ ერთი სპორტული დარბაზია, სადაც ყველა სპორტსმენიც და მოყვარულიც ერთდროულად ვარჯიშობს." (L-3)

"კულტურული ღონისძიებები მნიშვნელოვანია, მაგრამ ადამიანები ერთსა და იმავე აქტივობებს ეჩვევიან და ახალი ინიციატივები გვჭირდება." (L-2)

"სოფელში ერთადერთი გართობის საშუალება ქორწილები და დღესასწაულებია." (L-2)

• **ტრანსპორტის პრობლემა:**

შეზღუდული საზოგადოებრივი ტრანსპორტი:

- სოფლებიდან ქალაქში მოძრაობა ძალიან შეზღუდულია, რაც ამცირებს მოსახლეობის შესაძლებლობას, დროულად და მარტივად გადაადგილდნენ. ავტობუსების მოძრაობა მხოლოდ კვირაში ორჯერ (L-3) განსაკუთრებით პრობლემურია იმ ადამიანებისთვის, ვისაც ყოველდღიური ან ხშირი გადაადგილება ესაჭიროება სამუშაოს, განათლების ან სამედიცინო მომსახურების მიღებისთვის.

მონოპოლიზებული გადაადგილების შესაძლებლობა:

- არსებული ვითარება აჩვენებს, რომ ტრანსპორტის საკითხი გადაუჭრელია, რადგან გადაადგილების შესაძლებლობა ფაქტობრივად შეზღუდულია იმ პირებით, ვისაც კერძო მანქანა აქვს (L-4). დანარჩენები იძულებულნი არიან დარჩნენ სოფლებში, რაც იწვევს იზოლაციის განცდას და ეკონომიკური აქტივობის შეზღუდვას.

"სოფელიდან ქალაქში მოძრაობა ძალიან ძნელია. სოფლებიდან ავტობუსები კვირაში მხოლოდ ორჯერ დადიან." (L-3)

"ტრანსპორტის საკითხი გადაუჭრელია – მანქანით ვინც დადის, მხოლოდ ის გადაადგილდება, დანარჩენები კი ადგილობრივ სოფელში რჩებიან." (L-4)

ინფრასტრუქტურული გამოწვევები არა მხოლოდ ყოველდღიური ცხოვრების ხარისხზე მოქმედებს, არამედ მნიშვნელოვნად ზღუდავს სოციალური სერვისების ხელმისაწვდომობას. ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტში ინფრასტრუქტურის ნაკლებობა პირდაპირ აისახება ჯანმრთელობის დაცვაზე, განათლებაზე, კულტურულ და სოციალურ ჩართულობაზე, რაც მოსახლეობის სოციალური დაცვადობის დონეს ამცირებს.

თუ ინფრასტრუქტურის პრობლემები, როგორცაა სასმელი წყლის მიწოდების დეფიციტი, ტრანსპორტის შეზღუდული ხელმისაწვდომობა და სკოლამდელი განათლების ინფრასტრუქტურის ნაკლებობა, ქმნის ფიზიკურ დაბრკოლებებს, სოციალური სისტემების გამოწვევები დამატებით აძლიერებს ამ ბარიერებს.

8. სოციალური დაცვის სისტემის ხელმისაწვდომობა

პენსიები და შემოსავლის წყაროები:

ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტის სოფლებში მოსახლეობის ძირითადი შემოსავლის წყარო პენსიაა. სოფლებში სამუშაო ადგილების ნაკლებობა და ეკონომიკური შესაძლებლობების სიმწირე მოსახლეობას მძიმე ეკონომიკურ მდგომარეობაში ამყოფებს.

"დაახლოებით 200 კომლია სოფელში. შემოსავალი ძირითადად პენსიაა." (L-2)

ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის პრობლემა:

- **სოციალურად დაუცველ ოჯახები** ვერ სარგებლობენ სახელმწიფო და მუნიციპალური პროგრამებით, რადგან მათ არ აქვთ ინფორმაცია სერვისების შესახებ. სოციალური დახმარების პროგრამებში რეგისტრაციის პროცესი რთული და გაუგებარია, რაც მოსახლეობისთვის დამატებით დაბრკოლებას წარმოადგენს.

"მუნიციპალიტეტი ცდილობს, რომ ადამიანებმა გაიგონ თავიანთი უფლებები და ისარგებლონ სერვისებით, მაგრამ მუდმივმოქმედი ფორმატი არ არსებობს." (L-3)

"ტრენინგები ძირითადად ინდივიდუალურ დონეზე მიმდინარეობს, როდესაც მოქალაქეები პრობლემის გამო თავად მიმართავენ შესაბამის უწყებებს." (L-3)

- **ინფორმაციის დეფიციტი საზოგადოებრივი სერვისების შესახებ:** მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილი არ ფლობს ინფორმაციას უფასო სერვისების შესახებ, მაგალითად, სახელმწიფო ენის სწავლების კურსებზე ჟვანიას სკოლაში, სოციალურ დახმარებებზე, უფასო სამედიცინო პროგრამებზე და ა.შ.

"ჟვანიას სკოლაში ენის სწავლების კურსებზე ინფორმაცია ნაკლებად ვრცელდება, და ამის შესახებ მოსახლეობის მხოლოდ მცირე ნაწილი იცის." (L-3)

ხანდაზმულთა და შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების არასაკმარისი მხარდაჭერა:

- სოფლებში ხანდაზმულთა და შშმ პირების სოციალური მხარდაჭერა მწირია. სათანადო ინფრასტრუქტურის, ჯანდაცვისა და სოციალური სერვისების ნაკლებობა ამ ჯგუფის წარმომადგენლებს ყოველდღიურ ცხოვრებაში სირთულეებს უქმნის.

"უფროს თაობას არ უყვარს მსგავს შეხვედრებზე დასწრება, რადგან მიაჩნიათ, რომ მათთვის ეს საკითხები ნაკლებად მნიშვნელოვანია." (L-4)

კულტურული და სოციალური გამოწვევები

ლაგოდების მუნიციპალიტეტში კულტურული და სოციალური საკითხები მნიშვნელოვან გამოწვევად რჩება. გენდერული სტერეოტიპები, ადრეული ქორწინება და ოჯახური ძალადობა ხშირად განპირობებულია ტრადიციებით, სოციალური ნორმებითა და საზოგადოების მოლოდინებით. მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფო უწყებების ჩართულობა იზრდება, სირთულეები კვლავ რჩება როგორც სამართლებრივ, ისე ფსიქოლოგიურ მხარდაჭერაში.

ეკონომიკური სიდუხჭირე: ახალგაზრდები ხშირად სკოლას ტოვებენ ეკონომიკური მიზეზების გამო.

- ბავშვების დასაქმება ოჯახების ფინანსური საჭიროებიდან გამომდინარე.

„ბავშვების შრომას თოხით ხელში პრიორიტეტი ენიჭება, ვიდრე გაკვეთილებს. მშობლები არჩევენ წიწაკის კრეფასა და სკოლის გაკვეთილებზე დასწრებას შორის შრომაზე აკეთებენ.“ (L-3)

ოჯახური ძალადობა და ადრეული ქორწინება

- **ოჯახური ძალადობის შემთხვევები:** ოჯახური ძალადობა კვლავ ფართოდ გავრცელებული პრობლემაა, თუმცა ბოლო წლებში მოსახლეობა სახელმწიფო ორგანოებს უფრო მეტად ენდობა, რაც ზრდის პოლიციის ჩართულობის შემთხვევებს. სამართლებრივი რეაგირების გაზრდა ძალადობის მსხვერპლთა დაცვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი წინაპირობაა.

„ოჯახური ძალადობა რეგიონში ხშირია. პოლიციას იძახებენ ყველა შემთხვევაზე. მოსახლეობამ იცის, რომ სახელმწიფოს მხრიდან მათ დაცვას უნდა ელოდონ.“ (L-4)

„ქალებს ემინიათ ხმამაღლა საუბარი ოჯახურ ძალადობაზე, რადგან ეს შეიძლება მათ საწინააღმდეგოდ შემობრუნდეს. თუმცა, ახლა უფრო მეტ ქალს სჯერა, რომ რაღაცის შეცვლა შეუძლია.“ (L-5)

„ორი-სამი ჭიქის“ ტრადიცია და მისი გავლენა:

- ალკოჰოლის მოხმარება, როგორც სოციალურ-კულტურული ნორმა, ხშირად ხდება ოჯახური კონფლიქტებისა და ძალადობის მიზეზი.

„მუშახელი, რომელიც ვენახში მუშაობს, დღეში 50 ლარს იღებს, მაგრამ საღამოს ეს ფული სასმელში იხარჯება, რაც ოჯახურ პრობლემებს იწვევს.“ (L-2)

პოლიციაზე ნდობის ზრდა:

- საზოგადოების ნდობის ზრდა პოლიციის მიმართ პოზიტიური ტენდენციაა, რაც ხელს უწყობს ძალადობის შემთხვევების დროულ გამოვლენასა და შესაბამის სამართლებრივ რეაგირებას.
- მიუხედავად ძალადობის შემთხვევების მატებისა, ეს შეიძლება მიუთითებდეს არა ძალადობის ზრდაზე, არამედ პოლიციასთან მიმართვის მზაობის ამაღლებაზე.

„ძალადობა არსად გამქრალა. პოლიციის გამოძახების რაოდენობა იზრდება. ეს შესაძლოა იმასაც ნიშნავს, რომ უფრო მეტი ადამიანი ენდობა პოლიციას.“ (L-4)

სახელმწიფოს მხარდაჭერის მნიშვნელობა:

- სახელმწიფო პასუხისმგებლობას იღებს ძალადობის მსხვერპლთა დახმარებასა და დაცვაზე.
- საზოგადოებაში გაიზარდა ცნობიერება სახელმწიფოს როლის შესახებ პიროვნული უსაფრთხოების უზრუნველყოფაში, რაც ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლას აძლიერებს.

„მოსახლეობამ იცის, რომ სახელმწიფოს მხრიდან მათ დაცვას უნდა ელოდონ.“ (L-4)

ფსიქოლოგიური მხარდაჭერის არასაკმარისი რესურსი:

- კრიზისულ სიტუაციებზე რეაგირების ერთ-ერთი მთავარი გამოწვევა ფსიქოლოგიური მხარდაჭერის სერიოზული დეფიციტია.

- მსხვერპლთა რეაბილიტაციისთვის აუცილებელია ფსიქოლოგიური მომსახურების სისტემური გაძლიერება და მეტი სპეციალისტის ჩართვა.

"ერთადერთი ფსიქოლოგი გვყავს მთელ კახეთში, რომელსაც უამრავი საქმე აქვს და ვერ ასწრებს ყველა შემთხვევის დამუშავებას." (L-4)

- **ადრეული ქორწინება:** ლაგოდების მუნიციპალიტეტში ერთ-ერთ მნიშვნელოვან სოციალურ გამოწვევად რჩება. ეს პრობლემა უარყოფითად აისახება გოგონების განათლების, პიროვნული განვითარების და სოციალურ ინტეგრაციაზე.

„მიუხედავად იმისა, რომ ეს ფენომენი ყველა რეგიონში გვხვდება, ეთნიკურ უმცირესობებში მისი მასშტაბი და ბუნება განსაკუთრებული ყურადღების ღირსია.

ქართულ თემებში არასრულწლოვანი გოგონების გათხოვების მიზეზები ხშირად უკავშირდება ეკონომიკურ სირთულეებს. ეთნიკურ უმცირესობებში, მაგალითად, აზერბაიჯანულ თემში, სიტუაცია სხვაგვარია. აქ გოგონები ეკონომიკურ გაჭირვებას კი არ გაურბიან, არამედ ტრადიციებით მიჩნეული წესების გავლენის ქვეშ ექცევიან.“ (L-3)

განათლების შეწყვეტა:

- ადრეული ქორწინება პირდაპირ კავშირშია განათლების შეწყვეტასთან. გოგონების უმრავლესობა მეშვიდე კლასის შემდეგ აღარ აგრძელებს სწავლას, რაც ზღუდავს მათ მომავალ პროფესიულ და სოციალურ შესაძლებლობებს.

"გოგონების უმრავლესობა მეშვიდე კლასის შემდეგ სწავლას წყვეტს და ნაადრევად დაქორწინებულია." (L-4)

მომავლის შეზღუდული არჩევანი:

- ტრადიციული ოჯახური სტრუქტურები მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ნაადრევ ქორწინებაში. ოჯახები, განსაკუთრებით ბებია-ბაბუები, ხშირად იღებენ საბოლოო გადაწყვეტილებას გოგონების მომავალზე, რაც ზღუდავს მათ დამოუკიდებლობასა და არჩევანის თავისუფლებას.

"ბებია-ბაბუები გადაწყვეტენ გოგონების მომავალს, მათთვის არჩევანის თავისუფლება პრაქტიკულად არ არსებობს." (L-3)

ქორწინება როგორც „გარიგება“:

- ტრადიციულ თემებში ქორწინება ხშირად ეკონომიკურ გარიგებად მიიჩნევა, სადაც ოჯახის ინტერესები და ფინანსური სარგებელი გადამწყვეტ როლს ასრულებს. ეს პრაქტიკა აფერხებს ინდივიდუალურ უფლებებზე დაფუძნებულ გადაწყვეტილებების მიღებას.

"ტრადიციულ თემებში ქორწინება ხშირად 'გარიგებად' ითვლება, რომელშიც ოჯახები სარგებლის მიღებას ცდილობენ." (L-3)

„ქართულ თემებში არასრულწლოვანი გოგონების გათხოვების მიზეზები ხშირად უკავშირდება ეკონომიკურ სირთულეებს.“ (L-3)

„მშობლები თვლიან, რომ ქალიშვილის გათხოვება ფინანსური ტვირთის შემცირებაა.“ (L-2)

საზოგადოების კონსერვატიზმი და შიშები:

- მიუხედავად იმისა, რომ ოჯახური ძალადობის და ადრეული ქორწინების მიმართ ცნობიერება იზრდება, ბევრი ოჯახი ჯერ კიდევ უარს ამბობს ტრადიციების შეცვლაზე.

"ერთ შეხვედრაზე ახალგაზრდა ბიჭმა პირდაპირ გამოთქვა პროტესტი: 'რატომ გვირევთ ტრადიციებში?'" (L-3)

სოციალური სტერეოტიპები და მათი გავლენა

- **საზოგადოების დამოკიდებულება ქალთა როლზე:**

- ლაგოდებში ჯერ კიდევ მტკიცეა დამკვიდრებული ტრადიციული სოციალური როლები, სადაც მამაკაცები მიჩნეულნი არიან ოჯახის მარჩენალებად, ხოლო ქალები – საოჯახო საქმიანობაში ჩართულებად.

"საქართველოში, სოფლებში, ქალებს ნაკლები თავისუფლება აქვთ, ვიდრე უცხოეთში. მამაკაცები იშვიათად არიან ჩართულნი საოჯახო საქმეებში." (L-2)

"საზღვარგარეთიდან დაბრუნებული ქალები ხშირად აწყდებიან ოჯახურ მოლოდინებს, რომლებიც არ შეესაბამება მათ მიერ ნასწავლ გამოცდილებას." (L-2)

გენდერული როლების ცვლილება მიგრაციის ფონზე:

- საზღვარგარეთ მყოფი მამაკაცები უფრო ხშირად იწყებენ ოჯახურ საქმეებში ჩართვას, თუმცა ადგილობრივ საზოგადოებაში ასეთი ცვლილებები ნელა მიმდინარეობს.

"როდესაც მიგრანტი მამაკაცი ბრუნდება, ხშირად სხვა შეხედულებებით მოდის. თუმცა, ოჯახში ძველი სტერეოტიპები ძლიერია." (L-2)

• ოჯახური დამოკიდებულებები და ქალთა გაძლიერება:

- ქალები, რომლებიც უცხოეთში მუშაობენ, ხშირად აწყდებიან წინააღმდეგობებს, როდესაც შინ ბრუნდებიან, რადგან მათ მიერ მიღებული გამოცდილება და თავისუფლება ხშირად ეჯახება ტრადიციულ ნორმებს.

"საზღვარგარეთ ქალებს გაცილებით მეტი დამოუკიდებლობა აქვთ – საქართველოში კი მათი უფლებები ხშირად იზღუდება." (L-2)

„ისტორიულად, მამაკაცები ქარხნებში მუშაობდნენ, ხოლო ქალები სახლში ბავშვებს უვლიდნენ და საოჯახო საქმეებს აკეთებდნენ. მაგრამ დღეს ყველაფერი შეიცვალა – სერვისის სექტორი ყველაზე დიდია და ქალებიც მუშაობენ ისეთივე დატვირთვით, როგორც მამაკაცები.“ (L-2)

სოციალური პროგრამები მოსახლეობის დაუცველი ჯგუფებისთვის, თუნდაც ისინი მიაღწიონ ამ დაუცველ ჯგუფებს, მაინც ვერ გადაჭრიან მათ პრობლემებს. შედეგი: ბავშვთა შრომის გამოყენება, ადრეული ქორწინება ოჯახში არსებული საჭიროების გამო. და ეს ყველაფერი გრძელდება: ოჯახური ძალადობა. დიახ, რა თქმა უნდა, არსებობს სხვა მიზეზებიც, ეკონომიკურის გარდა: ტრადიციები, სტერეოტიპები. ეს მანკიერი წრე წლების განმავლობაში ტრიალებს და, სამწუხაროდ, ხშირად გადმოდის თაობიდან თაობაზე. ბავშვები, რომლებიც იძულებულნი არიან იმუშაონ, ვერ იღებენ სრულფასოვან განათლებას, რაც ზღუდავს მათ მომავალ შესაძლებლობებს. გოგონები, რომლებიც ადრეულ ასაკში ქორწინდებიან, კარგავენ განვითარების და თვითრეალიზაციის შანსს. ოჯახური ძალადობა კი ანგრევს არა მხოლოდ კონკრეტული ადამიანების, არამედ მთლიანად საზოგადოების ფსიქიკურ ჯანმრთელობას.

ამ პრობლემების გადასაჭრელად საჭიროა კომპლექსური მიდგომა. ერთის მხრივ, აუცილებელია ეკონომიკური პირობების გაუმჯობესება, ახალი სამუშაო ადგილების შექმნა, რათა ოჯახებს არ უწევდეთ გადარჩენისთვის ასეთ ექსტრემალურ ზომებს მიმართონ. მეორეს მხრივ, საჭიროა საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება, ტრადიციული სტერეოტიპების დამსხვრევა, რომლებიც ხელს უწყობენ ბავშვთა შრომას, ადრეულ ქორწინებას და ოჯახურ ძალადობას. მნიშვნელოვანია, რომ სახელმწიფო და არასამთავრობო ორგანიზაციები ერთობლივად მუშაობდნენ ამ პრობლემების გადასაჭრელად, რათა ყველა ბავშვს ჰქონდეს ბედნიერი და უსაფრთხო ბავშვობა, ხოლო ქალებს - სრულფასოვანი ცხოვრების შესაძლებლობა.

9. არასამთავრობო და სათემო ორგანიზაციების⁹² როლი და გამოწვევები მუნიციპალიტეტების განვითარებაში

• არასამთავრობო და სათემო ორგანიზაციების როლი და მნიშვნელობა

- არასამთავრობო და სათემო ორგანიზაციები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ ისეთ სფეროებში, სადაც სახელმწიფოს რესურსები ან ინტერესი არ ჰყოფნის. მათ შეუძლიათ განათლების, ინფრასტრუქტურის, ეკოლოგიის, სოციალური დაცვის და დასაქმების საკითხების მოგვარება, მაგრამ ეს მხოლოდ იმ შემთხვევაშია ეფექტიანი, თუ ისინი რეალურად ჩართულნი არიან თემთან მუშაობაში.
- სათემო ორგანიზაციები განვითარების უმნიშვნელოვანესი მექანიზმებია. მათი მთავარი უპირატესობა იმაში მდგომარეობს, რომ ისინი უშუალოდ ადგილობრივ მოსახლეობაზეა ორიენტირებული და სწორედ თემში არსებულ პრობლემებს პასუხობს.

„სიტყვა „აგენტი“ ბოლო დროს საქართველოში საკმაოდ ნეგატიურად აღიქმება. ადრე საკუთარ თავს ცვლილებების აგენტებს ვუწოდებდით, რადგან ჩვენი მიზანი საზოგადოების განვითარების ხელშეწყობა იყო. თუმცა, იმასთან ვერ დავთანხმდებით, რომ ჩვენი საქმიანობა უცხოური ინტერესების გამტარებლობად ჩაითვალოს. ჩვენ ყოველთვის მხოლოდ საქართველოს განვითარებაზე ვიყავით ორიენტირებული. ჩვენი მუშაობა ყოველთვის მიმართული იყო თემის ინტერესების დაცვისკენ. ფორმირებული გვაქვს სათემო ჯგუფები, რომლებიც მჭიდროდ არიან ჩართული ადგილობრივი პრობლემების გადაწყვეტაში. ისინი მუშაობენ განათლების გაუმჯობესებაზე, ინფრასტრუქტურულ პროექტებზე და სხვა მნიშვნელოვან საკითხებზე.“ (L-3)

„თუ საქართველოში გინდა, რომ პროექტი წარმატებული იყოს, ის უნდა იყოს თემზე დაფუძნებული. წადი სოფელში — არა პროექტის გამოცხადებისთვის ან ფულის შეთავაზებისთვის, არამედ შეკითხვების დასმისთვის: „რა გჭირდებათ? რა რესურსები გაქვთ?““ (L-5)

• კორუფცია და საერთაშორისო გრანტების არაეფექტური გამოყენება: ერთ-ერთი ყველაზე დიდი გამოწვევა არის ფინანსური რესურსების არაეფექტური განაწილება.

- არაეფექტიანი მენეჯმენტი და კორუფცია კვლავ რჩება ერთ-ერთ მთავარ გამოწვევად.
- ბევრი პროექტი არ არის გათვლილი მდგრად განვითარებაზე და ხდება მხოლოდ მოკლევადიანი ეფექტის მიღწევისთვის.
- სათემო ორგანიზაციები ამ კუთხით მეტად გამჭვირვალე მექანიზმებია, რადგან ისინი უშუალოდ საკუთარ თემზე არიან დამოკიდებული და ანგარიშვალდებულნი არიან ადგილობრივი მოსახლეობის წინაშე.

„თუ პროექტი თემზე არ არის დაფუძნებული, ის არ იმუშავებს. ხალხს უნდა ვკითხოთ, რა სჭირდებათ, და არა უბრალოდ მივცეთ დაფინანსება.“ (L-5)

„ყველაფერი ქაღალდზე იდეალურად წერია, მაგრამ რეალურად არაფერს ცვლის.“ (L-5)

⁹² არასახელმწიფო, არაკომერციული, ნებაყოფლობითი ერთეულები, რომლებიც საზოგადოებრივ სფეროში მოქმედი პირების მიერ იქმნება და გამოყოფილია როგორც სახელმწიფოსგან, ისე ბაზრისგან. სამოქალაქო საზოგადოებრივი ორგანიზაციები მოიცავს ფართო სპექტრის ინტერესებსა და კავშირებს. ისინი შეიძლება მოიცავდნენ როგორც სათემო ორგანიზაციებს (Community-Based Organizations – CBOs), ისე არასამთავრობო ორგანიზაციებს (NGOs). გაეროს სახელმძღვანელო პრინციპების ანგარიშგების ჩარჩოს კონტექსტში, სამოქალაქო საზოგადოებრივი ორგანიზაციები არ მოიცავს ბიზნეს ასოციაციებს ან კომერციულ ორგანიზაციებს.)

- არასამთავრობო ორგანიზაციების სირთულები და მოსახლეობის რეალური საჭიროებები

"არასამთავრობო ორგანიზაციები ხშირად მოდიან რაღაც ტრენინგებით, მაგრამ ეს არ არის საკმარისი. ჩვენ კონკრეტული, პრაქტიკული დახმარება გვჭირდება." (L-2)

"მთავარი საკითხია, რომ ორგანიზაციები დროებით მოდიან, ატარებენ შეხვედრებს, მაგრამ მოსახლეობა რჩება იმავე მდგომარეობაში, არ იციან, როგორ გამოიყენონ მიღებული ინფორმაცია." (L-3)

- პროექტების მდგრადობის პრობლემა:

- მოკლევადიანი დაფინანსება: ინტერვიუებიდან ჩანს, რომ გრანტების უმეტესობა მოკლევადიანია, რაც არ ქმნის მდგრად განვითარებას თემებში.
- თემის ჩართულობის ნაკლებობა: პროექტების დაგეგმვა ხდება ადგილობრივი მოსახლეობის უშუალო მონაწილეობისა და საჭიროებების გათვალისწინების გარეშე.

„ერთი-ორი წელი პროექტი მუშაობს, შემდეგ მთავრდება დაფინანსება და ისევ ისე ვრჩებით. ცვლილებები უნდა იყოს ხანგრძლივი და პრაქტიკული.“ (L-2)

„რატომ არ არის პროექტები მდგრადი საქართველოში? იმიტომ, რომ ისინი ჩვენს საჭიროებებზე არ არის მორგებული.“ (L-3)

- სათემო ორგანიზაციების გამოწვევები - მიუხედავად თემთან უშუალო კავშირის, ხშირად უპირისპირდებიან შემდეგ გამოწვევებს:

- დაფინანსების ხელმისაწვდომობის პრობლემა: თემის ორგანიზაციებს ნაკლებად აქვთ შესაძლებლობა მოიხილონ საერთაშორისო გრანტები ბიუროკრატიული ბარიერების გამო.
- ადმინისტრაციული რესურსების ნაკლებობა: ხშირად არ აქვთ საკმარისი ადმინისტრაციული მხარდაჭერა, რაც აფერხებს ორგანიზაციული შესაძლებლობების განვითარებას.

„სათემო ორგანიზაციების პროექტები ყველაზე კარგად მუშაობს, რადგან ხალხს ნამდვილად აინტერესებს შედეგი. პროექტების მთავარი პრობლემა ის არის, რომ პროექტები ძალიან მოკლეა – 3 წელი საკმარისი არ არის.“ (L-5)

„გრანტებს იღებენ ადამიანები, რომლებიც იციან, როგორ მიიღონ დაფინანსება, მაგრამ რეალური სარგებელი არავის აქვს.“ (L-5)

- გრძელვადიანი პროექტების აუცილებლობა

- კიდევ ერთი პრობლემა არის ის, რომ ბევრი პროექტი მოკლევადიანია და, როგორც კი დაფინანსება მთავრდება, პროექტიც იშლება.
- საჭიროა პროექტების ისეთი მოდელის შემუშავება, რომელიც გაგრძელდება დაფინანსების ამოწურვის შემდეგაც. სათემო ორგანიზაციებს შეუძლიათ ამ პროცესის კონტროლი, რადგან ისინი უშუალოდ არიან დაკავშირებულნი თემთან და არ მოქმედებენ მხოლოდ გრანტებზე დაყრდნობით.

"როცა დაფინანსება მთავრდება, პროექტმა უნდა გააგრძელოს არსებობა. მაგრამ აქ, საქართველოში, როგორც კი ფული იწურება, პროექტიც მთავრდება." (L-5)

სოციალური პრობლემები, რომლებიც განათლებასა და ჯანდაცვას უკავშირდება, უშუალოდ აისახება რეგიონის ეკონომიკურ განვითარებაზე. ენობრივი ბარიერი და პროფესიული განათლების არარსებობა ახალგაზრდების შესაძლებლობებს სერიოზულად ზღუდავს სამუშაოს ძიებასა და საკუთარი ბიზნესის დაწყებაში. სხვა რეგიონებში ან ქვეყნებში მიგრაციის შემთხვევაშიც კი, ახალგაზრდები ხშირად იძულებულნი არიან დაკავდნენ არაკვალიფიციური შრომით, რაც დაბალ შემოსავალამდე და სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების შემდგომ გაღრმავებამდე მიდის.

ლაგოდების მუნიციპალიტეტის ეკონომიკური გამოწვევები და განვითარების პერსპექტივები

1. სოფლის მეურნეობა

ადგილობრივი წარმოების გამოწვევები:

- **სეზონურ წარმოებაზე დამოკიდებულება:** სასათბურე მეურნეობები დაბალ დონეზეა განვითარებული, რაც ნიშნავს, რომ ადგილობრივი წარმოება ძლიერ დამოკიდებულია სეზონურ ცვლილებებზე. ზაფხულსა და შემოდგომაზე წარმოება მაღალია, თუმცა ზამთარში და ადრე გაზაფხულზე ბაზარზე დომინირებს იმპორტირებული პროდუქცია.

„სეზონურ პროდუქტებზე დამოკიდებულება დიდ პრობლემას ქმნის.“ (L-3)

- **ბაზრის პრობლემები:**

მაღალი კონკურენცია იაფფასიან იმპორტთან: ბაზარზე შედარებით იაფი იმპორტირებული პროდუქციის, განსაკუთრებით თურქეთიდან, შემოსვლამ მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა ადგილობრივ ფერმერებზე. ადგილობრივი წარმოების ხარჯები უფრო მაღალია, რაც ართულებს კონკურენტუნარიანობას.

„იმპორტირებული პროდუქტები, განსაკუთრებით თურქეთიდან, ძალიან იაფია. შესაბამისად, ადგილობრივ ფერმერებს უჭირთ კონკურენცია.“ (L-3)

- **მეწარმეობის დაბალი დონე:** გადამამუშავებელი საწარმოები არ ფუნქციონირებს, რაც პროდუქტის ფასს ამცირებს და ფერმერებს წაგებაში ტოვებს, ფერმერები ვერ ახერხებენ სეზონურად მოყვანილი პროდუქციის მაქსიმალურად ეფექტიან გამოყენებას.

„აი, მაგალითად, ეს სოფელი – რომ მქონდეს საკმარისი ფული, მცირე ქარხანას ავაშენებდი, სადაც დამუშავებოდა არაქისი და სხვა თხილი, შეფუთავდნენ და გაყიდდნენ. რატომ? იმიტომ, რომ გვაქვს ნედლეული, მაგრამ არა გვაქვს გადამამუშავებელი ქარხანა. ამყამად აქ ჩამოდის ხალხი, ყიდულობენ პომიდორსა და ლობიოს და სხვაგან ასაღებენ. მთელ მოგებას შუამავლები იღებენ.“ (L-5)

- **ბიოპროდუქტების შეზღუდული წარმოება:** ბიოპროდუქტების წარმოება მინიმალურ დონეზეა, რაც გამოწვეულია ფინანსური რესურსების ნაკლებობით და ბიოლოგიური სასუქებისა და პრეპარატების მართვის ცოდნის დეფიციტით.

„ბიოპროდუქტები ძალიან ცოტაა. ფერმერებს არ აქვთ საკმარისი რესურსები ბიოლოგიური სასუქის ან ბაქტერიული პრეპარატების სწორი გამოყენებისთვის.“ (L-3)

- **ენერგეტიკული და ინფრასტრუქტურული გამოწვევები:** საკონსერვო ქარხნები პრაქტიკულად არ ფუნქციონირებს, რაც დაკავშირებულია მაღალი ენერგეტიკული ხარჯებთან (გაზი, წყალი) და შესაბამისი ინფრასტრუქტურის ნაკლებობასთან.

„საკონსერვო ქარხნები არ მუშაობენ, რადგან წარმოებისთვის საჭირო გაზი და წყალი ძვირია.“ (L-3)

ვენახების განვითარების პრობლემები.

- **დაბალი ხარისხის ყურძნის წარმოება:**

რეგიონში სუფრის ყურძნის წარმოება პრაქტიკულად არ ხდება. მოსავლის დაახლოებით 75% ტექნიკურ ყურძენზე მოდის, რომელიც გამოიყენება სპირტის ან დაბალი ხარისხის ღვინის წარმოებისთვის. ეს მნიშვნელოვნად ზღუდავს პროდუქტის დამატებული ღირებულების შექმნას და ადგილობრივ ეკონომიკურ პოტენციალს.

- **ადგილობრივი ეკონომიკისა და სოფლის მეურნეობის განვითარების ძირითადი გამოწვევები:**

- ისტორიული გამოცდილების დავიწყება – ადგილობრივ მოსახლეობას არ აქვს წვდომა იმ ცოდნასა და ტრადიციებზე, რომლებიც წარსულში ეფექტიანად გამოიყენებოდა.

- ლოკალური რესურსების უგულებელყოფა – მიუხედავად ბუნებრივი პირობებისა და ეკონომიკური პოტენციალისა, ადგილობრივი რესურსები არასაკმარისად გამოიყენება.
- შრომის კულტურის ცვლილება და ინიციატივის ნაკლებობა – წარსული კოლექტიური მმართველობის მოდელის გავლენით, მოსახლეობა ნაკლებად არის ორიენტირებული დამოუკიდებელ შრომასა და ეკონომიკურ ინიციატივებზე.

„ამ სოფელში მხოლოდ 5 ან 6 მეტრი უნდა გათხარო და წყალს მიაღწევ. არტეზიული წყალი იდეალურია თევზის მეურნეობისთვის, მაგალითად, კალმახისთვის. მაღაზიებში რომ შეხვიდე, ნახავ, რომ თითქმის მთელი თევზი იმპორტირებულია. მაგრამ ჩვენ შეგვიძლია, გვეჭონდეს ძალიან კარგი, ახალი თევზი. ადრე ამ საქმით ამ სოფელში ძალაკნები იყვნენ დაკავებული.“

ახლა ყველაფერი თავიდან უნდა დავიწყოთ – ადამიანების მენტალიტეტი უნდა შევცვალოთ. ადამიანებს სოციალური დახმარება კი არა, ხელსაწყოები უნდა მივცეთ. თესლი უნდა მივცეთ. უნდა ვუთხრათ: „აი, მიწა, იმუშავე! აილე ძროხა, გააკეთე რამე! ადამიანები არ უნდა ისხდნენ უმოქმედოდ და ელოდონ დახმარებას სახელმწიფოსგან – მათ შრომისთვის მოტივაცია უნდა მიეცეთ.“ (L-5)

2. ტურისტული სექტორი

- **ტურიზმი და მისი პოტენციალი:** ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტს ტურისტული პოტენციალი გააჩნია, მაგრამ ტურისტული ინფრასტრუქტურის სუსტი განვითარება ზღუდავს მის რეალიზებას.

- **ეკოტურიზმის სუსტი განვითარება:** მიუხედავად იმისა, რომ რეგიონში ლაგოდეხის დაცული ტერიტორია მდებარეობს, ნაკლები ინვესტიცია და ინფრასტრუქტურის პრობლემები აფერხებს ტურიზმის ზრდას.

„ტურიზმის განვითარება: ჩვენს რეგიონში ტურიზმი ეკოტურიზმზეა ორიენტირებული, რაც მნიშვნელოვნად განსხვავდება კახეთის ღვინისა და გასტრონომიული ტურიზმისგან. ამისთვის საჭიროა სპეციფიკური ბრენდინგი და პოპულარიზაცია.“ (L-3)

- **გრძელვადიანი პროექტების არარსებობა:** რეგიონის ეკონომიკის სტაბილურობისთვის აუცილებელია ტურიზმის სფეროში დიდი პროექტების განხორციელება, რაც ამჟამად არ ხდება.

„ადგილობრივ მუნიციპალიტეტში არ ხორციელდება გლობალური პროექტები, რომლებიც სერიოზულ ეკონომიკურ ცვლილებებს მოახდენდა.“ (L-3)

- **ტურიზმის განვითარების შეზღუდვები:** ლაგოდეხის რეგიონის ტურისტული პოტენციალი სათანადოდ არ არის გამოყენებული. ტურისტული ინფრასტრუქტურის ნაკლებობა, რთული ხელმისაწვდომობა და მომსახურების შეზღუდული ხარისხი რეგიონში ტურისტული ნაკადის ზრდას აფერხებს.

- **ტურისტული ინფრასტრუქტურის დეფიციტი:** ნაკლებად განვითარებული ინფრასტრუქტურა არ იძლევა მაღალი ხარისხის ტურისტული მომსახურების გაწევის შესაძლებლობას.

„ნაკრძალში ტურისტები მოდიან, მაგრამ ბევრი მათგანი არ შედის ნაკრძალის სიღრმეში – სჭირდება სპეციალური ეკიპირება, დრო და ენერგია.“ (L-3)

- **ეკოტურიზმის პოტენციალის გამოყენების პრობლემა:** რეგიონის ბუნებრივი რესურსები სათანადოდ არ არის გამოყენებული, რაც ტურიზმის ზრდის შესაძლებლობებს ზღუდავს.

„ტურისტი შეიძლება იკითხოს – „რატომ არ გააკეთეთ ხიდი?“ რეალურად კი, რესურსების ნაკლებობის გამო, ბევრი რამ არ ხერხდება. ეს ყველაფერი მეტ აქტიურობასა და

*მხარდაჭერას საჭიროებს როგორც ადგილობრივი, ისე ცენტრალური ხელისუფლებისგან.“
(L-1)*

3. ინფრასტრუქტურა და ეკონომიკის განვითარება

ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტში ეკონომიკური განვითარება სერიოზული გამოწვევების წინაშე დგას, რაც ძირითადად ინფრასტრუქტურული დეფიციტით, წარმოების სიმცირით და საერთაშორისო ბაზრებთან კონკურენციის სირთულეებით არის განპირობებული. ციტატების ანალიზი ცხადყოფს რამდენიმე ძირითად პრობლემას, რომლებიც ხელს უშლის რეგიონის ეკონომიკურ ზრდას და ადგილობრივი წარმოების განვითარებას.

- **გადამამუშავებელი ინდუსტრიის არარსებობა და მისი ეკონომიკური შედეგები:** ლაგოდეხის სოფლის მეურნეობის ერთ-ერთი მთავარი პრობლემა გადამამუშავებელი ინფრასტრუქტურის არარსებობაა. მიუხედავად იმისა, რომ რეგიონი სოფლის მეურნეობით არის ცნობილი, პროდუქტების გადამამუშავება თითქმის არ ხდება.

„ლაგოდეხში გადამამუშავებელი ქარხნების სიმცირეა. ადგილობრივი მწარმოებლები ვერ ახერხებენ მოყვანილი პროდუქციის საკმარისად გადამამუშავებას ან საექსპორტოდ გამზადებას. ეს მნიშვნელოვნად ამცირებს სექტორის განვითარებისა და შემოსავლების მიღების შესაძლებლობებს.“ (L-3)

„მთავარი პრობლემა გადამამუშავებელი ინდუსტრიის არარსებობაა. ადგილობრივად მოყვანილი პროდუქტის მასიური გადამამუშავება ჯერჯერობით ვერ ხორციელდება. სამწუხაროდ, ჩვენ ჯერ ისე არ ვართ განვითარებული, რომ სეზონურად მოყვანილი პროდუქტები მაქსიმალურად გამოვიყენოთ. ამასთან, სეზონური წარმოება თავისთავად პრობლემურია, რადგან ბაზარზე უფრო იაფი იმპორტირებული პროდუქტი შემოდის, რაც კონკურენციას ართულებს.“ (L-3)

გადამამუშავებელი ქარხნების არარსებობა იწვევს რამდენიმე მნიშვნელოვან ეკონომიკურ პრობლემას:

- **ფერმერების შემოსავლების შემცირება** – პროდუქციის პირველადი სახით გაყიდვა მნიშვნელოვნად ამცირებს ფერმერების მიერ მიღებულ მოგებას. გადამამუშავებული პროდუქტი, როგორიცაა წვენები, ჩირები და კონსერვები, ბაზარზე უფრო მაღალი ფასით იყიდება, თუმცა ადგილობრივ მეწარმეებს ამის წარმოების შესაძლებლობა არ აქვთ.
- **მუშახელის დასაქმების შეზღუდული შესაძლებლობები** – გადამამუშავებელი ქარხნების ფუნქციონირება ქმნის სამუშაო ადგილებს. ამ სექტორის განვითარებლობის გამო, ადგილობრივი მოსახლეობა იძულებულია ეძებოს სამუშაო სხვა რეგიონებში ან საზღვარგარეთ.
- **საბაზრო კონკურენციის შემცირება** – ადგილობრივი პროდუქტი არ ექვემდებარება ღირებულების ზრდას გადამამუშავების პროცესში, რის გამოც ის ვერ კონკურირებს იმპორტირებულ პროდუქტთან.

- **საკონსერვო წარმოების პრობლემები და ინფრასტრუქტურული ხარჯები**

საკვების გადამამუშავებელი ინდუსტრიის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიმართულება საკონსერვო წარმოებაა, რომელიც მუნიციპალიტეტში ფაქტობრივად არ ფუნქციონირებს.

„საკონსერვო ქარხნები არ მუშაობენ. ამ სექტორში შემოსავლიანობა დაბალია, რადგან წარმოებისთვის საჭირო გაზი და წყალი ძვირია.“ (L-3)

ეს პრობლემა რამდენიმე ფაქტორით არის განპირობებული:

- **ინფრასტრუქტურის სიმცირე** – ბუნებრივი აირისა და წყლის მაღალი ღირებულება ადგილობრივი ბიზნესისთვის ზედმეტ ხარჯს ქმნის, რაც წარმოების ეკონომიკურ ეფექტიანობას ამცირებს.

- **სახელმწიფო მხარდაჭერის ნაკლებობა** – რეგიონში საკონსერვო წარმოების ხელშეწყობა საჭიროებს როგორც ფინანსურ სუბსიდიებს, ისე ენერგორესურსების შეღავათიან ტარიფებს.
- **ტექნოლოგიური ჩამორჩენა** – არსებული ინფრასტრუქტურა არ არის საკმარისი, რომ ადგილობრივმა მეწარმეებმა კონკურენცია გაუწიონ სხვა რეგიონებისა და ქვეყნების საწარმოებს.
- **საერთაშორისო კონკურენცია და იმპორტირებული პროდუქტების გავლენა**
ლაგოდების ფერმერებისთვის ერთ-ერთი მთავარი გამოწვევა საერთაშორისო ბაზარზე კონკურენციაა.
„იმპორტირებული პროდუქტები, განსაკუთრებით თურქეთიდან, ძალიან იაფია. შესაბამისად, ადგილობრივ ფერმერებს უჭირთ კონკურენცია. თუ ფერმერმა ზამთარში სათბურის შენახვა გადაწყვიტა, მას ცხრა ჯერ მეტი ხარჯი აქვს, ვიდრე იმპორტირებულ პროდუქტს.“ (L-3)
თურქეთიდან და სხვა ქვეყნებიდან იმპორტირებული პროდუქტები უფრო იაფია რამდენიმე მიზეზის გამო:
 - **მასშტაბური წარმოება** – თურქეთის ფერმერები უფრო დიდი მასშტაბით აწარმოებენ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტებს, რაც მათ საშუალებას აძლევს შეამცირონ თვითღირებულება.
 - **სახელმწიფო სუბსიდიები** – მეზობელ ქვეყნებში სოფლის მეურნეობის სექტორი ხშირად იღებს სუბსიდიებს, რაც ადგილობრივ პროდუქციას უფრო კონკურენტუნარიანს ხდის.
 - **ლოგისტიკის ეფექტიანობა** – იმპორტირებული პროდუქტის ტრანსპორტირების ხარჯები შედარებით დაბალია, რაც ადგილობრივ

4. ფინანსური წიგნიერების პრობლემები

ფინანსური წიგნიერების ნაკლებობა და მისი გავლენა სოფლის მეურნეობაზე

ლაგოდების მუნიციპალიტეტში ფერმერების ფინანსური წიგნიერების დაბალი დონე ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენს. არასწორი ფინანსური დაგეგმვა, ხარჯების ეფექტური მართვის უუნარობა და მოგების არათანმიმდევრული განაწილება პირდაპირ მოქმედებს სოფლის მეურნეობის მდგრადობაზე.

- **ფინანსური დაგეგმვის ნაკლებობა:** ფერმერები ხშირად იღებენ სესხებს წინასწარი ფინანსური გათვლის გარეშე, რაც ვალების დაგროვებას და ფინანსური მდგომარეობის გაუარესებას იწვევს.

„იღებენ სესხებს, ხარჯავენ ყველაფერში ფულს და ვალებში ვარდებიან. ზოგიერთი ოჯახი 100 ლარს გამოიმუშავებს და 300 ლარს ხარჯავს.“ (L-2)

- **არაეფექტური რესურსების მართვა:** ფერმერები არ ითვლიან საკუთარ შრომას ფინანსურ რესურსად, რაც რეალური ხარჯების შეფასებას ართულებს და მოგების შემცირებას იწვევს.

„მათ არ ითვლიან საკუთარ შრომას ფულად ღირებულებად. მხოლოდ იმას იწერენ, რასაც სხვას უხდიან და რა პრეპარატები იყიდეს.“ (L-2)

ფერმერული სტრატეგიების შედარება და ფინანსური მენეჯმენტის პრობლემები

ფინანსური სტრატეგიების შედარება აჩვენებს, რომ განსხვავებული მიდგომები მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს მეურნეობების სტაბილურობას.

- **ფინანსური მენეჯმენტი და ხარჯების კონტროლი:** ზოგიერთი ფერმერი იყენებს ეკონომიურად ოპტიმიზირებულ მოდელს, სადაც ხარჯები შემოსავლის შესაბამისად განისაზღვრება.

„აზერბაიჯანელი ფერმერები ზუსტად იციან, რომ მათი ხარჯები არ უნდა აჭარბებდეს შემოსავალს. ისინი იმდენ პროდუქციას მოიყვანენ, რამდენიც ოჯახს სჭირდება და მეტ ხარჯზე არ მიდიან.“ (L-2)

- **შრომის ორგანიზაცია და ოჯახური მეურნეობა:** შრომის ეფექტიანი ორგანიზება მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ფინანსურ მდგრადობაზე.

„აზერბაიჯანელი ფერმერები მეტად ეკონომიურები და გამოცდილები არიან. მათ აქვთ პრაქტიკული ცოდნა მამა-პაპური მეთოდებით მუშაობენ. ისინი იმდენ მიწას ამუშავებენ, რამდენსაც ოჯახი თავისით გაუმკლავდება, დამატებითი ხარჯების გარეშე. ზოგიერთ სოფელში სასკოლო გრაფიკიც კი სამუშაო პროცესზეა მორგებული – სკოლა შუადღეზე იწყება, რათა ბავშვებმა დილით მშობლებთან ერთად იმუშაონ⁹³. ეს ყველაფერი აჩვენებს, რამდენად ორგანიზებულად არის აწყობილი მათი სამუშაო განრიგი.“ (L-2)

ლაგოდების მუნიციპალიტეტის ფერმერების დიდი ნაწილი არ ამუშავებს მეურნეობას რესურსების ოპტიმალური გამოყენების პრინციპით, რაც იწვევს ზედმეტი ხარჯების გაწევას და ფინანსურ არამდგრადობას.

„ფინანსური წიგნიერება აუცილებელია, რათა ფერმერებმა სწორი გათვლები გააკეთონ.“ (L-2)

5. დასაქმების გამოწვევები და ეკონომიკური სირთულეები

- **შემოსავლის დაბალი დონე:** ლაგოდების სოფლებში პენსიებისა და მცირე მეურნეობების გარდა, მოსახლეობას სხვა ალტერნატიული შემოსავლის წყარო არ აქვს. „სოფელში შემოსავალი ძირითადად პენსიაა, და ამის გარდა სხვა ალტერნატივა არ გვაქვს.“ (L-2)

- **ეკონომიკური შესაძლებლობების სიმცირე:** ბიზნესის დაწყების სურვილი არის, თუმცა მხარდაჭერის მექანიზმები და ფინანსური რესურსები არ არსებობს.

„უნდა არსებობდეს ტრენინგები მცირე ბიზნესის დასაწყებად, რათა ადამიანებმა აქვე შეძლონ ღირსეული ცხოვრება.“ (L-2)

- **შრომის ბაზრის მოთხოვნებთან შეუსაბამობა:** ადგილობრივი მოსახლეობის დიდი ნაწილი სოფლის მეურნეობაშია დასაქმებული, თუმცა შრომის ბაზრის ახალი მოთხოვნები სხვა უნარებს მოითხოვს, რაც მოსახლეობისთვის ხელმიუწვდომელია.

„ახალ თაობას არა აქვს იმის საშუალება, რომ ისწავლოს ახალი უნარები, რაც დასაქმების უკეთეს შანსებს შექმნიდა.“ (L-2)

- **შრომითი ქცევები და სამუშაო პროცესის ორგანიზაცია:**

- ქართველი მუშების სამუშაო პრაქტიკაში ჩანს ტენდენცია, რომ დღიური ანაზღაურების სისტემის პირობებში ზოგიერთმა მათგანმა შესაძლოა განზრახ გააჭიანუროს სამუშაო პროცესი, რათა მიიღოს მეტი ანაზღაურება.
- ასეთმა პრაქტიკამ ფერმერები უბიძგა ადგილობრივი მუშახელის შეცვლას უფრო ეფექტურ და დისციპლინირებულ სამუშაო ძალაზე - დაღესტნიდან ჩამოსულ მუშებზე, რომლებიც მუშაობდნენ ყვარლის მუნიციპალიტეტში.

- **ეკონომიკური სტრატეგიები აზერბაიჯანელ ფერმერებში:**

- აზერბაიჯანელი ფერმერები იცავენ მკაცრ ეკონომიკურ ლოგიკას: ისინი ზუსტად განსაზღვრავენ ხარჯებისა და შემოსავლების ბალანსს, რათა თავი აარიდონ ფინანსურ რისკებს.

⁹³ ბავშვთა შრომა განხილულია თავში „სოციალური პრობლემები: ოჯახური ძალადობა, ადრეული ქორწინება და ბავშვთა შრომა - განგრძნობადი კრიზისი“

- მათი საქმიანობა უფრო მეტად ოჯახის საჭიროებებზეა მორგებული, რაც უზრუნველყოფს ფინანსურ სტაბილურობას და ხელს უშლის ზედმეტ ხარჯებს.
- ეკონომიკური პრაქტიკა გავლენას ახდენს სოციალურ ორგანიზაციაზეც: ზოგიერთ სოფელში სასკოლო გრაფიკიც კი არის მორგებული სასოფლო-სამეურნეო სამუშაოებზე, რაც მიუთითებს შრომითი რესურსების მაქსიმალურ გამოყენებაზე ოჯახებში.

„ქართველი მუშები მუშაობდნენ დღიური ანაზღაურებით, მაგრამ საქმის გაჭიანურებას ცდილობდნენ, რომ მეტი ფული მიეღოთ. ამის გამო ფერმერებმა ადგილობრივი ბრიგადები გაუშვეს და დაღესტნელები (სამუშაოდ იქ ჩამოდიან ვენახებში) მოიყვანეს ყვარლის მუნიციპალიტეტიდან.“ (L-2)

„აზერბაიჯანელი ფერმერები ზუსტად იციან, რომ მათი ხარჯები არ უნდა აჭარბებდეს შემოსავალს. ისინი იმდენ პროდუქციას მოიყვანენ, რამდენიც ოჯახს სჭირდება და მეტ ხარჯზე არ მიდიან. ამიტომ მათთან ხშირად არც არის ისეთი ეკონომიკური სირთულეები, რაც ჩვენს ფერმერებს აქვთ. ზოგიერთ სოფელში სასკოლო გრაფიკიც კი სამუშაო პროცესზეა მორგებული – სკოლა შუადღეზე იწყება, რათა ბავშვებმა დილით მშობლებთან ერთად იმუშაონ.“ (L-2)

6. მიგრაციის ეკონომიკური გავლენა ლაგოდების მუნიციპალიტეტში დასაქმება და მიგრაციული პროცესები

- დასაქმების შესაძლებლობები მუნიციპალიტეტში შეზღუდულია, რაც მოსახლეობის შიდა და გარე მიგრაციას იწვევს.

„აქ შემოსავალი არ არის. ჩემი შვილებიც პოლონეთში წავიდნენ სამუშაოდ, რადგან სხვა გამოსავალი არ ჰქონდათ.“ (L-6)

„ბევრი ქართველი უცხოეთში მიდის და ძალიან ბევრს შრომობს, მაგრამ აქ იგივე სამუშაოს არ გააკეთებს.“ (L-5)

- ადგილობრივები მასობრივად ტოვებენ სოფელს და გადადიან ქალაქებში ან უცხო ქვეყნებში.

„ჩემი ოჯახიდანაც ბევრი წავიდა: ბიძაშვილი, ბიცოლა, ბიძა – შვეიცარიაში, იტალიაში, საფრანგეთში. იგივე ხდება სხვა ოჯახებშიც.“ (L-4)

„ძალიან ბევრი ადამიანი მიგრაციაში წავიდა. ადრე, ძირითადად, ქართველები რუსეთსა და ყაზახეთში გადადიოდნენ, ახლა კი ტენდენცია შეიცვალა – ჩვენი სოფლიდან ხალხი ამერიკასა და მექსიკაშიც მიდის.“ (L-2)

- მიგრაციის გავლენა ინტელექტუალურ და შრომით რესურსებზე: მიგრაცია ლაგოდების მუნიციპალიტეტში არა მხოლოდ სამუშაო ძალის გადინებას, არამედ ინტელექტუალური რესურსების დაკარგვასაც იწვევს. ადრე მიგრაციის ძირითადი მიმართულება ხელფასიანი შრომა იყო, ხოლო დღესდღეობით ეს პროცესი მოიცავს ბიზნესების და ციფრული პროექტების გლობალურ ბაზარზე გადატანას.

„ეს მიგრაცია ძირითადად ინტელექტუალური რესურსების გადინებას იწვევს. ადრე მუშახელი გადიოდა, ახლა კი ბიზნესები და ციფრული პროექტებიც გადატანილია უცხოეთში.“ (L-2)

„მუშახელი საქართველოდან ჯგუფურად გადის. კაბლიდან ხშირად მიდიან 20-30-კაციანი ჯგუფებით, ორგანიზატორების ხელმძღვანელობით.“ (L-2)

- მიგრაციის გამოწვევები

შრომითი ბაზრის დისბალანსი და შრომითი ეთიკის პრობლემები: მიგრაციის გამო ადგილობრივი შრომითი ბაზარი განიცდის დეფიციტს. ფერმერები იძულებულნი არიან, გამოიყენონ მიგრანტი მუშახელი (მაგ., დაღესტნიდან), რომლებიც უფრო ეფექტიანად და სწრაფად მუშაობენ.

„ფერმერებმა ადგილობრივი ბრიგადები გაუშვეს და დაღესტნელები მოიყვანეს, რომლებიც უფრო სწრაფად და ეფექტურად მუშაობენ.“ (L-2)

- **ეკონომიკური შესაძლებლობების შეზღუდვა ადგილობრივ დონეზე:** მოსახლეობის შემცირება აფერხებს ადგილობრივ ეკონომიკურ აქტივობას. მცირე და საშუალო ბიზნესის ინიციატივები, როგორცაა კაფეები ან საწარმოები, ხშირად ვერ ხორციელდება მომხმარებელთა ნაკლებობის გამო.

„სოფლებში მოსახლეობის რაოდენობა მნიშვნელოვნად შემცირებულია, რაც ბიზნესის და კულტურული განვითარების ინიციატივებს ზღუდავს.“ (L-2)

- **რესურსების გადინება:** რეგიონიდან არა მხოლოდ მუშახელი გადადის, არამედ მცირე ბიზნესებიც უცხოეთში ინაცვლებს.

„ეს მიგრაცია ძირითადად ინტელექტუალური რესურსების გადინებას იწვევს. ადრე მუშახელი გადიოდა, ახლა კი ბიზნესები და ციფრული პროექტებიც გადატანილია უცხოეთში.“ (L-2)

- **დემოგრაფიული ცვლილებები და ოჯახური სტრუქტურის ტრანსფორმაცია:** მიგრაციის შედეგად სოფლები დემოგრაფიულად ცარიელდება. სოფლის სკოლებში ჩატარებული კვლევებით დგინდება, რომ 300 ბავშვიდან ნახევარს ერთი ოჯახის წევრი მაინც ჰყავს მიგრაციაში, ხოლო 70 ბავშვს ორივე მშობელი უცხოეთში ჰყავს წასული. ეს ფაქტი არღვევს ოჯახურ სტრუქტურას და აუარესებს ბავშვების ფსიქოსოციალურ გარემოს.

„ჩვენს სოფელში 300 ბავშვიდან ნახევარს ერთი ოჯახის წევრი მაინც ჰყავს მიგრაციაში.“ (L-2)

„დედები და მამები გადიან ქვეყნიდან, განსაკუთრებით საბერძნეთსა და იტალიაში, და ბავშვები რჩებიან ოჯახში სხვების მზრუნველობის ქვეშ.“ (L-2)

- **სოციალური სტაბილურობა:** ოჯახების დაშორებამ გამოიწვია ფსიქოლოგიური და სოციალური სტრესები, რაც განსაკუთრებით მოქმედებს ბავშვებზე.

„ბავშვებს უჭირთ, მაგრამ სოფელში გარემო სხვანაირია – სივრცე უფრო თავისუფალია, ადამიანები ერთმანეთს მხარს უჭერენ და მეტი სითბოა. თუმცა, განათლების მოტივაცია მაინც იკლებს, რადგან ბავშვს მუდმივად აკლია მშობლების ყურადღება.“ (L-2)

- **კულტურული ცვლილებები:** მიგრაციის შედეგად, მოსახლეობა ხშირად ახალ გარემოსთან ადაპტაციის სირთულეებს აწყდება, რაც რეინტეგრაციას კიდევ უფრო ართულებს.

„ადამიანები არ ბრუნდებიან, რადგან ეშინიათ იმ გარემოს, სადაც მათ შვილებს მოუწევთ ცხოვრება.“ (L-4)

- **რეინტეგრაციის სირთულეები:** დაბრუნებული მიგრანტებისთვის დასაქმების შესაძლებლობების სიმცირე და ინფრასტრუქტურული პრობლემები მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს.

„რეინტეგრაციის პროცესში ადამიანები ხშირად გრძნობენ შეზღუდულობას. ტრანსპორტის არარსებობა მნიშვნელოვან დაბრკოლებას ქმნის.“ (L-2)

„აუცილებელია, რომ ქვეყანაში იყოს საინფორმაციო პროგრამები და სერვისები, რომლებიც დაბრუნებულ მიგრანტებს დაეხმარება ახალ რეალობასთან შეგუებაში.“ (L-2)

7. ლაგოდების ეკოლოგიური გამოწვევები დაკავშირებული ეკონომიკასთან

- **მდინარეთა დაბინძურება:** ლაგოდებში მდინარეების დაბინძურების ძირითადი წყაროებია საყოფაცხოვრებო ნარჩენები და ქიმიური საშუალებები. არაბიოდეგრადირებადი მასალები, როგორცაა ცელოფანი, ქმნის სერიოზულ

ეკოლოგიურ საფრთხეს, რაც გავლენას ახდენს როგორც ადგილობრივ ეკოსისტემებზე, ისე სოფლის მეურნეობის პროდუქტიულობაზე.

„მდინარეებში დაბინძურების ძირითადი წყაროები ნარჩენები და ქიმიური საშუალებებია.“ (L-3)

- **ჭალების ტყეების მასობრივი გაჩეხვა:** ალაზნის პირას მდებარე ჭალების ტყეები მასობრივად გაიჩეხა. მუხის ძველი ხეები თითქმის სრულად განადგურდა, რაც სერიოზულ ზიანს აყენებს ბიომრავალფეროვნებას და კლიმატის რეგულაციის პროცესებს.

„მუხის ძველი ხეები თითქმის სრულად განადგურდა.“ (L-3)

- **სოციალურ-ეკონომიკური ფაქტორები:** ტყეების განადგურების მთავარი მიზეზი მოსახლეობის რთული სოციალური და ეკონომიკური მდგომარეობაა. გაზის ტარიფების ზრდა და ენერგორესურსების მაღალი ფასები მოსახლეობას აიძულებს, იყენოს მუხის ხეები როგორც იაფი ენერგიის წყარო.

„მოსახლეობისთვის შეშის გამოყენება უფრო ხელმისაწვდომი და იაფია.“ (L-3)

- **გარემოსდაცვითი რეგულაციების სისუსტე:** გარემოს დაცვის სამსახურის მიერ მიღებული ზომები ნაკლებად ეფექტანია. სასამართლო პროცესები უმეტესად უშედეგოა, რაც იწვევს დაუსჯელობის განცდას და ახალისებს უკანონო ჭრას.

„მთავარი მიზეზი მოსახლეობის სოციალური მდგომარეობაა. სოციალურად დაუცველები ხშირად ჭრიან მუხის ძვირფას ხეებს შეშის ან სხვა საჭიროებების დასაკმაყოფილებლად. სამწუხაროდ, გარემოს დაცვის სამსახურის მიერ შედგენილი ოქმები სასამართლოში უმეტესად შედეგს ვერ აღწევს. სოციალურად დაუცველ მოქალაქეებს ჯარიმას ვერ აკისრებენ, რაც დაუსჯელობის განცდას იწვევს და უკანონო ჭრას ახალისებს.“ (L-3)

8. საზღვრისპირა რეგიონის გამოწვევები და განვითარების პერსპექტივები

- **ეკონომიკური სარგებლის გადანაწილება:** ლაგოდეხი, როგორც საზღვრისპირა რეგიონი, მნიშვნელოვან სატრანზიტო პოტენციალს ფლობს. თუმცა, არსებული სატრანსპორტო ნაკადებიდან მიღებული შემოსავლები მთლიანად ცენტრალურ ბიუჯეტში იყრის თავს და ადგილობრივ ეკონომიკას პირდაპირი სარგებელი არ რჩება.
- **შემოსავლების კონცენტრაცია ცენტრალურ ბიუჯეტში:** ადგილობრივი ეკონომიკა ვერ სარგებლობს სატრანზიტო პოტენციალით, რადგან რეგიონისთვის შემოსავლების გადანაწილება არ ხდება.

„სატრანზიტო ნაკადებით მიღებული შემოსავლები ცენტრალურ ბიუჯეტში იყრის თავს, ადგილობრივი მუნიციპალიტეტი კი პირდაპირ სარგებელს არ იღებს.“ (L-3)

- **მუნიციპალიტეტის შეზღუდული ბიუჯეტი:** მუნიციპალიტეტს არ აქვს საკმარისი ფინანსური რესურსი ეკონომიკური პროექტების დასაფინანსებლად, რაც აფერხებს რეგიონის განვითარებას.

„რაიონში არ ხორციელდება გლობალური პროექტები, რომლებიც სერიოზულ ეკონომიკურ ცვლილებებს მოახდენდა.“ (L-3)

- **ინფრასტრუქტურული პროექტების დეფიციტი:** ინფრასტრუქტურის არარსებობა პირდაპირ მოქმედებს რეგიონის ეკონომიკურ განვითარებაზე. მძიმე ლოგისტიკური პირობები და რკინიგზის არქონა ზღუდავს როგორც ბიზნესის, ასევე ტურიზმის პოტენციალს.

- **რკინიგზისა და მსხვილი ინფრასტრუქტურული ინიციატივების არარსებობა:** რეგიონს არ გააჩნია სატრანსპორტო კავშირები, რომლებიც შეძლებდა ბიზნესისა და ვაჭრობის გაძლიერებას.

„რეგიონში დიდი პროექტების დეფიციტია. არ გვაქვს რკინიგზა, მსხვილი ინფრასტრუქტურული ინიციატივები.“

- **სატრანსპორტო შეზღუდვები:** მძიმე ლოგისტიკური პირობები ადგილობრივ მწარმოებლებს ბაზრებზე წვდომას უზღუდავს და ზრდის პროდუქციის თვითღირებულებას.

„თუ სოფელში გზა არ არის, პროდუქციას ვერ გაიტან.“ (L-6)

- **სასაზღვრო ზონის შეზღუდვები:**
 - სასაზღვრო ზონაში მიწათმოქმედებისთვის ნებართვა მხოლოდ 3 თვით გაიცემა.
 - ეს ბარიერები ხელს უშლის ფერმერების საქმიანობას და ბიზნესის განვითარებას.

„სასაზღვრო ზონის სიგანის სახმელეთო ზოლი გაიზარდა. ის, რაც ადრე 500 მეტრი იყო, ახლა 5000 მეტრი გახდა. ეს მნიშვნელოვანი ცვლილებაა, რადგან მნიშვნელოვნად აისახა მიწის გამოყენებაზე და მის ეკონომიკურ პოტენციალზე.“ (L-4)

„გაზაფხულზე, მაისში (2024), სოფლის შესასვლელში ბანერი დაამონტაჟეს, რომელიც აღნიშნავს, რომ აქედან იწყება სასაზღვრო ზონა. მიწის დამუშავების ნებართვა მხოლოდ 3 თვიანი ვადით გაიცემა, მესაზღვრეები არ აძლევენ მუდმივ ნებართვებს.“ (L-5)

9. აზერბაიჯანთან საზღვრის ჩაკეტვის გავლენა ეკონომიკასა და რეგიონულ განვითარებაზე.

- **ეკონომიკური აქტივობის შემცირება:** საზღვრის ჩაკეტვამ მნიშვნელოვნად შეამცირა რეგიონის ეკონომიკური დინამიკა, რაც განსაკუთრებით შეეხო ვაჭრობას, ტურიზმსა და ადგილობრივი პროდუქტების გაცვლას.

- **ვაჭრობის შეზღუდვა:** საზღვრის ჩაკეტვამ ადგილობრივი მწარმოებლების და მოვაჭრეების შემოსავლები მნიშვნელოვნად შეამცირა.

„საზღვრის ჩაკეტვამ მნიშვნელოვნად შეამცირა ეკონომიკური აქტივობა, განსაკუთრებით ტურიზმის, ვაჭრობისა და ადგილობრივი პროდუქტების გაცვლის სფეროებში.“

- **ადგილობრივი ფერმერების დაზარალება:** ექსპორტის შეჩერებამ ადგილობრივი სასოფლო-სამეურნეო წარმოების განვითარება შეაფერხა.

„ადრე თაფლის ექსპორტი ხდებოდა, სათბური პროდუქცია მოჰქონდათ აზერბაიჯანიდან.“

- **ტურიზმის ნაკადის შემცირება**

აზერბაიჯანიდან ტურისტების ნაკადის შემცირებამ რეგიონში მცირე ბიზნესის აქტივობაც შეამცირა.

- **სასტუმროებისა და მომსახურების სექტორის პრობლემები:** საზღვრის ჩაკეტვამ ადგილობრივი სასტუმროებისა და ტურისტული ობიექტების შემოსავალი შეამცირა.

„რეგიონში ტურისტული მიმოსვლა აქტიური იყო. ახლა ეს ყველაფერი შეჩერებულია.“

- **ბაზრის გაურკვევლობა:** საზღვრის გახსნის ვადების უცნობლობა ბიზნესს ინვესტირების და განვითარებისთვის მოტივაციას უკარგავს.

„ახლა ამბობენ, რომ (2024) წლის ბოლომდე ეს არ იგეგმება.“

ლაგოდების მუნიციპალიტეტის ეკოლოგიური პრობლემები

1. ეკოლოგიური კონტექსტი და ბიომრავალფეროვნება

ლაგოდების მუნიციპალიტეტი გამოირჩევა უნიკალური ეკოსისტემებითა და ბიომრავალფეროვნებით. მუნიციპალიტეტში მდებარეობს ლაგოდების სახელმწიფო ნაკრძალი, რომელიც მოიცავს 24,255 ჰა ტერიტორიას. აქ თავმოყრილია საქართველოს ფლორის $\frac{1}{4}$, ხოლო მრავალი სახეობა საქართველოს წითელ წიგნშია შეტანილი. ლაგოდების ნაკრძალი ესაზღვრება აზერბაიჯანისა და რუსეთის დაცულ ტერიტორიებს, რაც მნიშვნელოვან ეკოლოგიურ კავშირს ქმნის.

მთავარი გამოწვევები:

- საზღვრისპირა ეკოსისტემების კოორდინაციის არარსებობა აზერბაიჯანთან და რუსეთთან.
- ბიომრავალფეროვნების დაცვისთვის საჭირო მონიტორინგის სირთულეები.
- იშვიათი სახეობების მონიტორინგისა და დაავადებების პრევენციის აუცილებლობა.

„ლაგოდების, ზაქათალასა და ტლიარატას დაცული ტერიტორიები ერთად ქმნის დიდ საკონსერვაციო არეალს.“ (L-1)

„ცხოველები საზღვარს ვერ ცნობენ, სწორედ ამიტომაც საზღვარი ჩვენთვის გამოწვევაა.“ (L-1)

„ერთმა ჯიხვმა საქართველო დატოვა და რუსეთის ფედერაციაში 180 დღე გაატარა, ხოლო დაბრუნების შემდეგ დაავადდა და მოკვდა.“ (L-1)

2. კლიმატის ცვლილება და მისი გავლენა რეგიონზე

კლიმატის ცვლილება ლაგოდებში მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს გარემოზე. ექსტრემალური ამინდის პირობები, როგორიცაა წყალდიდობები, სეტყვა და გვალვა, რეგიონის ეკოსისტემებს საფრთხეს უქმნის.

მთავარი გამოწვევები:

- მეტეოროლოგიური სადგურების ნაკლებობა, რაც ართულებს კლიმატური მონაცემების რეგულარულ აღრიცხვას.
- სეტყვისა და წყალდიდობების პროგნოზირების შესაძლებლობების არარსებობა.
- გარემოსდაცვითი სტრატეგიების ნაკლებობა ბუნებრივ კატასტროფებთან გასამკლავებლად.

„ბოლო წლებში რეგიონში წყალდიდობები გახშირდა და სერიოზული ზიანი მიაყენა ინფრასტრუქტურას.“ (L-1)

„ჩვენი რეგიონი მდინარეებითაა გარშემორტყმული და ნებისმიერ დროს შეიძლება ადიდდნენ.“ (L-3)

„ჩვენ ადრე დავაყენეთ წინასწარი გაფრთხილების სიგნალის სისტემები კაბალშიც და ლაგოდაშიც. ეს სისტემები შექმნილია იმისთვის, რომ 15-20 წუთით ადრე შეგვატყობინოს მოსალოდნელი საფრთხეების შესახებ. თუმცა, ამჟამად ეს სისტემები გაჩერებულია, რადგან არ ხდება მათი სათანადო ტექნიკური მოვლა და განახლება.“ (L-3)

„გასულ წელს რეგიონში ძლიერი სეტყვა იყო, რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი მიაყენა.“ (L-2)

3. ბიომრავალფეროვნების შემცირება

ლაგოდების ნაკრძალში ბიომრავალფეროვნება იშვიათი და გადაშენების პირას მყოფი სახეობებით გამოირჩევა.

კლიმატის ცვლილებები და ადამიანის მავნე ზემოქმედება გარემოზე, დაბინძურება და არარეგულირებული ნადირობა საფრთხეს უქმნის ფაუნასა და ფლორას:

- ქაობიანი ტერიტორიების გაფართოება, რაც ხელს უწყობს კოლოების პოპულაციის ზრდას.
- ფაროსანასთან ბრძოლა სპეციალური საშუალებებით მიმდინარეობს, რაც ენტომოფაუნაზე (ფუტკრებზე) და ზოგადად ბუნებაზე უარყოფითად მოქმედებს.

მთავარი გამოწვევები:

- ტყეების გაჩეხვა და ჰაბიტატების შემცირება.
- უცხო დაავადებების გავრცელება ველურ ცხოველებში.
- მონიტორინგისა და დაცვის სისტემების სუსტი ინფრასტრუქტურა.
- ველურ ცხოველების, ფრინველების მიგრაცია.

„ამ ტყეებში წყაროები არსებობდა და ბუნებრივი ეკოსისტემა იყო ჩამოყალიბებული. თუმცა, დღეს, როდესაც კერძო მესაკუთრე ტყისგან სარგებელს ვერ იღებს, მას გაჩემნდს და სასოფლო-სამეურნეო კულტურებს აშენებს. შედეგად, შეიცვალა **მიკროკლიმატი**, დაიკარგა ნიადაგის საფარი და წყლის რესურსები შემცირდა.“ (L-1)

„მყავდა 50 ფუტკრის ოჯახი, მაგრამ 90% დამელუპა ფაროსანის პესტიციდებით შეწამვლის გამო.“ (L-6)

„ზერბაიჯანთან თანამშრომლობის კარგი გამოცდილებაც გვაქვს. ჩვენ ჩართულები ვიყავით ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგში - მეთოდოლოგიები, ინფორმაციის გაცვლა. კოვიდის შემდეგ საზღვრები დაიხურა და ფიზიკური კომუნიკაცია გაჩედა. ამჟამად, სხვადასხვა საშუალებებით ვაგრძელებთ თანამშრომლობას.“ (L-1)

„ექვსი ჯიხვი აღჭურვით GPS გადამცემებით, რათა შევისწავლოთ მათი მიგრაცია. ერთმა ჯიხვმა საქართველო დატოვა და რუსეთის ფედერაციაში 180 დღე გაატარა. ის შემდეგ დაბრუნდა საქართველოში 15 სულიან ჯგუფთან ერთად, მაგრამ 2023 წლის 5 იანვარს მივიღეთ სიგნალი რომ ეს ჯიხვი აღარ მოძრაობდა. კვლევამ აჩვენა, რომ მისი სიკვდილის მიზეზი ინფექციური დაავადება იყო. სადაც ის გადავიდა, დაღესტანში, რაღაც დაავადება აფეთქდა ჯიხვებში და, როგორც ამბობენ, იქ დაახლოებით 200 ჯიხვი დაავადდა და მოკვდა. ჩვენ გაგვიმართლა, რომ ჯიხვი GPS-ით აღჭურვილი იყო, თორემ ეს ჯიხვი ისეთ ადგილზე მოკვდა, სადაც ვერანაირად ვერ ვნახავდით და ვერ მივიღებდით ინფორმაციას.“ (L-1)

4. ველური ბუნების გამოწვევები

მეწარმეობას, ნარჩენებსა და კლიმატის ცვლილებას მნიშვნელოვანი ზეგავლენა აქვს ადგილობრივ ფაუნასა და ფლორაზე. მტაცებელი ცხოველების რაოდენობა მცირდება, მაწანწალა ძაღლები საფრთხეს უქმნიან ველურ ცხოველებს.

მთავარი გამოწვევები:

- მაწანწალა ძაღლების მიერ ველური ცხოველების დაჭერა და გადარჩენის შემცირება.
- დაავადებების გავრცელების რისკი.
- ბიომრავალფეროვნების შემცირება ადამიანის ჩარევის გამო.

„მაწანწალა ძაღლები შეიძლება დაავადებების გადამტანებიც გახდნენ – დაავადებები შეიძლება გავრცელდეს როგორც ნერწყვით, ასევე ალოკვით.“ (L-1)

„ტურები ხელს უწყობენ მღრღნელების რაოდენობის შემცირებას, თუმცა მათი რიცხვი შემცირდა.“ (L-1)

5. სოფლის მეურნეობის ეკოლოგიური გამოწვევები

ლაგოდეხის რეგიონში სოფლის მეურნეობა ეკონომიკის ძირითადი სექტორია, თუმცა იგი მნიშვნელოვან ეკოლოგიურ პრობლემებს ქმნის.

მთავარი გამოწვევები:

- ქიმიური პრეპარატების გადაჭარბებული გამოყენება და ჯანმრთელობის საფრთხე.

- მულჩირების ნარჩენებით გამოწვეული ნიადაგისა და წყლის დაბინძურება.
- ფერმერების ინფორმირებულობისა და ალტერნატიული, ეკოლოგიურად სუფთა ტექნოლოგიების ნაკლებობა.

„ფერმერები იყენებენ ქიმიურ სასუქებს, რომლებიც ნიადაგის და წყლის დაბინძურებას იწვევს.“ (L-2)

„მოსახლეობა სათანადოდ არ იცავს შრომის უსაფრთხოების წესებს – პირბადეებსა და დამცავ ხალათებს თითქმის არავინ იყენებს.“ (L-2)

„მულჩირებისას გამოყენებული პოლიეთილენი იშლება და მიკროპლასტმასის ნაწილებათ რჩება ნიადაგში.“ (L-2)

6. წყლის რესურსების დაბინძურება

წყლის რესურსების დაბინძურება ერთ-ერთი მთავარი პრობლემაა მუნიციპალიტეტში. სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობა და არასწორი მელიორაციის პრაქტიკა წყლის ხარისხზე ნეგატიურად მოქმედებს.

მთავარი გამოწვევები:

- სასოფლო-სამეურნეო ნარჩენებით წყლის დაბინძურება.
- წყლის რესურსების მდგრადი მართვის ნაკლებობა.
- მონიტორინგისა და წყლის ხარისხის კონტროლის სისტემების გაუმჯობესების საჭიროება.

„სათბურების მოსარწყავად სასუქები პირდაპირ ჭაბურღილების წყალში იყრება, რაც მიწისქვეშა წყლების ერთიანად დაბინძურებას იწვევს.“ (L-2)

„ბოლო 5 წლის განმავლობაში წყლის ხარისხის ანალიზები არ ჩატარებულა.“ (L-2)

„გარემოს დაცვის სააგენტოს კომპეტენცია მოიცავს წყლის მონიტორინგს, თუმცა მოსახლეობისთვის ხელმისაწვდომი ინფორმაცია მწირია. სათანადო კვლევები ჩატარებულია, თუმცა არ არის ცნობილი, რა პარამეტრები განიხილება და რამდენად აკმაყოფილებს წყალი ეკოლოგიურ სტანდარტებს.“ (L-1)

7. ნიადაგის დაბინძურება და სასოფლო-სამეურნეო ქიმიკატების გამოყენება

ფერმერები ხშირად იყენებენ გადაჭარბებულ რაოდენობით ქიმიურ პრეპარატებს, რაც ნიადაგის დაბინძურებას იწვევს. გარდა ამისა, არ ხდება ნიადაგის რეგულარული ანალიზი.

მთავარი გამოწვევები:

- სასუქებისა და პესტიციდების გადაჭარბებული გამოყენება.
- მულჩირებისას დაბალი ხარისხის პოლიეთილენის გამოყენება, რაც გარემოს აბინძურებს.
- ნიადაგის ხარისხის მონიტორინგის არარსებობა.

პოლიეთილენის საფარი უნდა იყოს დეგრადირებადი. რეალობაში ძველი, არადეგრადირებადი პოლიეთილენი მაინც გამოიყენება. 50 წელზე მეტხანს სჭირდება დაშლისთვის.“ (L-2)

როდესაც ცელოფანი იშლება, ის მიკროპლასტმასად გადაიქცევა და ნიადაგში ჩერდება. მიწის დამუშავებისას ეს ნარჩენები 60 სმ-ზე ქვემოთ ჩადის და მისი ამოღება პრაქტიკულად შეუძლებელია. (L-2)

„როდესაც ფერმერი ერთი წელი იყენებს მიწას და შემდეგ სხვას გადასცემს, ახალი მეპატრონე სხვა კულტურას თესავს, მაგალითად, სიმინდს, და წინა სეზონის მულჩირების ნარჩენები მიწაში რჩება.“ (L-2)

8. ტყეების დაცვა და ქარსაცავი ზოლები

ტყეების უკონტროლო გაჩეხვა და ქარსაცავი ზოლების განადგურება მნიშვნელოვან ეკოლოგიურ პრობლემას წარმოადგენს. ქარსაცავი ზოლები მნიშვნელოვნად შემცირდა, რაც ხელს უწყობს ნიადაგის ეროზიას და მიკროკლიმატის ცვლილებას.

მთავარი გამოწვევები:

- ტყეების არასწორი ექსპლუატაცია, რაც იწვევს ეკოსისტემის დეგრადაციას.
- ადგილობრივი მოსახლეობის დაბალი ცნობიერება ხეების შენარჩუნების მნიშვნელობაზე.
- საწვავი ხის დიდი მოთხოვნა, რაც მასობრივ გაჩეხვას იწვევს.

„ეს ზოლები ფუნქციონირებდა როგორც ნიადაგის დაცვისა და კლიმატის რეგულირების მექანიზმი, მაგრამ დროთა განმავლობაში, მათი ექსპლუატაციის ვადა ამოიწურა. სამწუხაროდ, არ არსებობს კონკრეტული უწყება, რომელიც პასუხისმგებელია ქარსაფარ ზოლების აღდგენაზე. ვინ უნდა უზრუნველყოს მათი მოვლა და განვითარება? ეს კითხვა ღიაა რჩება. დღეს, როცა ქარები გახშირდა, არ ვიცი, ეს კლიმატის ცვლილების შედეგია თუ ქარსაფარ ზოლების არარსებობის გამო.“ (L-1)

„მუხის ძველი ხეები თითქმის სრულად განადგურდა... გარემოს დაცვის სამსახურის მიერ შედგენილი ოქმები სასამართლოში უმეტესად შედეგს ვერ აღწევს. სოციალურად დაუცველ მოქალაქეებს ჯარიმას ვერ აკისრებენ, რაც დაუსჯელობის განცდას იწვევს და უკანონო ჭრას ახალისებს.“ (L-3)

„ქარსაცავი ზოლების სისტემა, რომელიც წლების განმავლობაში ეფექტურად ასრულებდა თავის ფუნქციას, დიდი ხნის განმავლობაში არ განახლებულა. ხეების ექსპლუატაციის ვადა ამოიწურა, ხოლო შესაბამისი უწყება, რომელიც ამ ზოლებს მართავდა, აღარ არსებობს.“ (L-3)

9. ნარჩენების მართვა და გარემოს დაბინძურება

ლაგოდების მუნიციპალიტეტში ნარჩენების მართვა მნიშვნელოვანი გამოწვევაა.

მუნიციპალიტეტის მიერ განხორციელებული ნაბიჯების მიუხედავად, კვლავ არსებობს არაოფიციალური ნაგავსაყრელები.

მთავარი გამოწვევები:

- არაოფიციალური ნაგავსაყრელების არსებობა.
- მოსახლეობის ცნობიერების დაბალი დონე ნარჩენების მართვის საკითხებში.
- გადამუშავებისა და გადამტანი ინფრასტრუქტურის არარსებობა.

„მოსახლეობა ხშირად არ იცავს ნარჩენების მართვის წესებს, რის გამოც გარემო ბინძურდება.“ (L-3)

„ფერმერების უმეტესობას არ აქვს სათანადო ცოდნა, თუ როგორ უნდა მოხდეს პესტიციდების და სხვა ქიმიური ნარჩენების სწორად გამოყენება და უტილიზაცია.“ (L-1)

„მოსახლეობა ნაგავს კვლავ არასწორ ადგილებში ყრის, მიუხედავად იმისა, რომ მერიამ თითქმის უფასოდ უზრუნველყო ნარჩენების შეგროვება.“ (L-1)

10. ეკოლოგიური ცნობიერების ნაკლებობა

მოსახლეობის ინფორმირებულობისა და განათლების დონე ეკოლოგიურ საკითხებში დაბალია, რაც გარემოსდაცვითი პოლიტიკის განხორციელებას აფერხებს.

„ჩვენი ინიციატივები ეხმარება გარემოსდაცვით საკითხებზე ცნობიერების ამაღლებას. მაგალითად, სკოლებში დავწერეთ ენერგოეფექტური ტექნოლოგიების მოდელები. ეს მოიცავს ქარის გენერატორებს, მზის წყლის გამაცხელებლებს, ბიოგაზის აპარატებს და სხვა

მოწყობილობებს. ბავშვები სწავლობენ, როგორ გამოიყენონ ეს ტექნოლოგიები, როგორ დაზოგონ ენერგია და ამით გარემოს ხელი შეუწყონ.“ (L-3)

„მოსახლეობა ნაკლებ ყურადღებას აქცევს ეკოლოგიურ საკითხებს და მხამეხმეობის უსაფრთხო გამოყენებას.“ (L-2)

„ჩვენი ინიციატივები სკოლებში გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლებაზეა ორიენტირებული.“ (L-3)

მთავარი გამოწვევები:

- ეკოლოგიური განათლების საჭიროება.
- მდგრადი გარემოსდაცვითი პრაქტიკის დანერგვის აუცილებლობა.
- მოსახლეობის ჩართულობის გაზრდის საჭიროება.

ეკოლოგიური პრობლემები, როგორიცაა წყლისა და ნიადაგის დაბინძურება, ასევე სუფთა სასმელი წყლის არასაკმარისობა, უშუალოდ არის დაკავშირებული ინფრასტრუქტურის მდგომარეობასთან. მოძველებული ან არარსებული ინფრასტრუქტურა შეიძლება აუარესებდეს ეკოლოგიურ პრობლემებს და ხელს უშლიდეს რეგიონის მდგრად განვითარებას.

ლაგოდების მუნიციპალიტეტის ინფრასტრუქტურული პრობლემები

ლაგოდების მუნიციპალიტეტის ინფრასტრუქტურას რამდენიმე მნიშვნელოვანი გამოწვევა აქვს, რომელიც ეხება განათლებას, ტრანსპორტს, წყალმომარაგებას, ნარჩენების მართვასა და საზოგადოებრივ სერვისებს. მიუხედავად იმისა, რომ მუნიციპალიტეტში აღინიშნება პროგრესი სხვადასხვა მიმართულებით, ბევრი პრობლემა კვლავ გადაჭრას საჭიროებს.

1. განათლების ინფრასტრუქტურის პრობლემები

საბავშვო ბაღებისა და სკოლების სიმცირე

- **ბაღების რაოდენობის ნაკლებობა:** ლაგოდების მუნიციპალიტეტში საბავშვო ბაღების რაოდენობა არასაკმარისია. არსებული ბაღები ვერ აკმაყოფილებენ მოსახლეობის მოთხოვნებს, განსაკუთრებით მრავალეთნიკურ თემებში.

„სადაც 14-15 ათასი ადამიანი ცხოვრობს, ერთი 200-ბავშვიანი ბაღი არ კმარა.“ (L-2)

„სოფელში არ გვაქვს აფთიაქი და საბავშვო ბაღი.“ (L-6)

- **ინკლუზიური განათლება:** ეთნიკური უმცირესობების განათლების პროცესში ჩართვისთვის მნიშვნელოვანია ბაღებისა და სკოლების ინტეგრირებული მიდგომის გაძლიერება.

„ქართული ენის შესწავლის მშობლების ინიციატივა დადებითია, მაგრამ ბაღები საკმარისი არ არის.“ (L-4)

„სასწავლო რესურსების ხელმისაწვდომობა გამოწვევად რჩება, მაგრამ ქართული ენის სწავლა მაინც პრიორიტეტია.“ (L-2)

„დღეს აზერბაიჯანელი თემის მაცხოვრებლებმაც გააცნობიერეს ქართული ენის ცოდნის მნიშვნელობა. მათ შვილებს ქართულ სკოლებში გზავნიან.“ (L-2)

2. ტრანსპორტისა და გადაადგილების სირთულეები

მუნიციპალიტეტში საზოგადოებრივი ტრანსპორტის ნაკლებობა მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენს როგორც ქალაქში, ისე სოფლებში.

- **მუნიციპალური ტრანსპორტის არარსებობა:**

„სოფლებში მუნიციპალური ავტობუსი საერთოდ არ არის. ტაქსის ერთი გზა ლაგოდებამდე 20 ლარი ღირს.“ (L-6)

- **რეინტეგრაციის სირთულეები:** საზღვარგარეთიდან დაბრუნებულ მიგრანტებს გადაადგილების სირთულეები აქვთ, რაც მათ ეკონომიკურ და სოციალურ ინტეგრაციას აფერხებს.

„აქ გადაადგილება ძალიან რთულია. საზღვარგარეთ ტრანსპორტი უფრო ხელმისაწვდომია, აქ კი ტაქსით წასვლაც ფუფუნებაა.“ (L-2)

„როდესაც მიგრანტები ბრუნდებიან სოფელში, მათ წინაშე ბევრად მეტი გამოწვევაა, ვიდრე იმ ქვეყანაში, სადაც ისინი წლები ცხოვრობდნენ. ტრანსპორტის არქონა ერთ-ერთი მთავარი პრობლემაა – ვერ გადაადგილდები მარტივად ერთი ადგილიდან მეორეზე.“ (L-2)

„მიგრაციისა და რეინტეგრაციის პროცესში ადამიანები ხშირად გრძნობენ შეზღუდულობას. ტრანსპორტის ხელმისაწვდომობა, თავისუფალი გადაადგილების შესაძლებლობა და საზოგადოებრივი სივრცეების არარსებობა მნიშვნელოვან დაბრკოლებად რჩება.“ (L-2)

- **გზების ცუდი მდგომარეობა:** სოფლების ცუდი გზები ხელს უშლის პროდუქციის ტრანსპორტირებასა და ეკონომიკურ განვითარებას.

„თუ სოფელში გზა არ არის, პროდუქციას ვერ გაიტან.“ (L-6)

„ავტობუსი ჩვენი სოფლიდან ლაგოდეხში საერთოდ არ არის. ერთი ავტობუსი მაინც უნდა დანიშნონ, კვირაში ერთხელ მაინც.“ (L-6)

3. წყალმომარაგებისა და სარწყავი ინფრასტრუქტურის პრობლემები სასმელი წყლის ინფრასტრუქტურა და წყლის ხარისხი:

- მიუხედავად იმისა, რომ ლაგოდეხს წყლის რესურსები გააჩნია, მოსახლეობის ნაწილს კვლავ არ აქვს სტაბილური წყალმომარაგება.

„ლაგოდეხში წყლის დიდი მარაგია, თუმცა, მოსახლეობის ნაწილს ჯერ კიდევ არ აქვს წვდომა სტაბილურ წყალმომარაგებაზე.“ (L-2)

„სოფელს ჭაბურღილი აქვს, მაგრამ იქიდან წყლის მოზიდვა რთულია.“ (L-6)

„წყლის ხარისხის რეგულარული კონტროლი არ ხდება, მოსახლეობა დაბინძურებული წყლით სარგებლობს.“ (L-3)

„სასმელი წყლის დაბინძურების საკითხის დროს, მუნიციპალიტეტის წარმომადგენლები მოსახლეობას აფრთხილებდნენ, რომ წყალი გადადუღების გარეშე არ უნდა მოიხმარონ.“ (L-3)

- წყლის მიწოდების ხარვეზები: ხშირია ავარიული შემთხვევები, რის გამოც მოსახლეობა კვირაობით რჩება წყლის გარეშე.

„თუ სარწყავი წყალი უშვებენ, დასაღვეი წყალი წყდება.“ (L-6)

- მოსაკრებლების პრობლემა: მოსახლეობას ხშირად უწევს დიდი გადასახადის გადახდა წყლის სერვისებისთვის, მაშინ როცა ინფრასტრუქტურა გაუმჯობესებას საჭიროებს.

„ერთი ჰექტარის მორწყვა 70 ლარი ღირს, მაგრამ ინფრასტრუქტურული გაუმჯობესება არ მომხდარა.“ (L-6)

„სისტემა სულადობაზე იყო დამოკიდებული, რაც უფრო სამართლიანი იყო, თუმცა ახლა გადასახადები უფრო საერთო პრინციპით დგინდება.“ (L-3)

„წყლის ტარიფი ლაგოდეხში 48 თეთრია, რაც ქვეყნის ზოგიერთ რეგიონთან შედარებით მაღალია. მოსახლეობის ნაწილი საერთოდ არ იხდის გადასახადს, რადგან წყალი თვითღირებით მიეწოდებათ და მის მოსაპოვებლად განსაკუთრებული ხარჯი არ იდება. მიუხედავად ამისა, ქალაქის ინფრასტრუქტურის მდგომარეობა და არსებული სერვისები არ ამართლებს ამ გადასახადს.“ (L-3)

კანალიზაციის ინფრასტრუქტურა

კანალიზაციის სისტემის არარსებობა ქალაქის 75%-ში მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენს.

„ლაგოდეხის ქალაქის მხოლოდ 25%-ში არსებობს სრულყოფილი სისტემა. დანარჩენ უბნებში კანალიზაციის სისტემა საერთოდ არ არის მოწყობილი.“ (L-3)

- გარემოზე უარყოფითი გავლენა: კანალიზაციის ნაკლებობის გამო მდინარეები და ნიადაგი დაბინძურების საფრთხის წინაშე დგას.

„იქ, სადაც კანალიზაცია არ არის, არსებობს მდინარეების და ნიადაგის დაბინძურების დიდი რისკი. ქალაქის ბოლოში, სადაც ცენტრალური კანალიზაციის ნარჩენები იყრის თავს, არ არის გამართული საფილტრაციო სისტემა. ეს ასევე უარყოფითად მოქმედებს გარემოზე.“ (L-3)

„კვლავ შეინიშნება არაოფიციალური ნაგავსაყრელები, რაც გარემოსთვის დიდ საფრთხეს წარმოადგენს.“ (L-3)

4. ნარჩენების მართვა

ნარჩენების მართვის ინფრასტრუქტურა გაუმჯობესებულია, თუმცა ჯერ კიდევ არ არის სრულყოფილი.

„ლაგოდები ბოლო წლებში ყველაზე სუფთა მუნიციპალიტეტის სტატუსს ატარებს. ბოლო წლებში დიდი ყურადღება ექცევა ნარჩენების მართვის სისტემას. ამას მიემატა ჩვენ მიერ მუნიციპალიტეტისთვის გადაცემული ურნები და ერთი ერთეული ნაგავზიდი მანქანა. ასევე, ლაგოდებში ნარჩენების სეპარირების სისტემაც დაინერგა. პლასტიკისა და შუშის სეპარირება უკვე დაიწყო.“ (L-3)

- **ურნების რაოდენობის პრობლემა:**

„მუნიციპალიტეტში ურნების რაოდენობა საკმარისი არ არის, მოსახლეობა კვლავ ახერხებს ნაგვის გატანას არაოფიციალურ ნაგავსაყრელებში.“ (L-3)

„პროექტის ფარგლებში, მუნიციპალიტეტს გადაეცემა 77 ურნა და ნაგავზიდი მანქანა.“ (L-3)

- **ნარჩენების სეპარაციის სისტემა დაინერგა და მოსაკრებლები:**
მოსახლეობის ნაწილი თავიდან იცილებს ნარჩენების გადასახადის გადახდას, რაც მომსახურების ეფექტურობას ამცირებს.

„სეპარაციის სისტემაც დაინერგა—პლასტიკისა და შუშის ნარჩენები ცალკეა, თუმცა ორგანული ნარჩენების სეპარაცია ჯერ არ მიმდინარეობს. სასიამოვნოა, რომ მოსახლეობა ნელ-ნელა ეჩვევა სეპარირებული ნარჩენების განთავსებას და ნარჩენების მოსაკრებლების გადახდას. ზოგიერთი მოსახლე არ იხდის მოსაკრებელს, თუმცა ნარჩენების სეპარაციის პრაქტიკა ნელ-ნელა მკვიდრდება.“ (L-3)

„კვლავ შეინიშნება არაოფიციალური ნაგავსაყრელები, რაც გარემოსთვის დიდ საფრთხეს წარმოადგენს.“ (L-1)

5. ენერგოეფექტური ტექნოლოგიების ნაკლებობა

- **ენერგიის ალტერნატიული წყაროების მაღალი ფასი:**
მოსახლეობისთვის მზის პანელებისა და ქარის ენერგიის დანერგვა ეკონომიკური ბარიერების გამო რთულია.

„ჩვენი პროექტის ფარგლებში სკოლებში დამონტაჟდა ენერგოეფექტური სისტემები, რომლებიც არამხოლოდ ელექტროენერგიას ზოგავენ, არამედ გარემოს დაცვაშიც მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვთ. მაგალითად, ზაფხულში ეს სისტემები ენერგიას აგროვებენ, რომლის გამოყენებაც სკოლას სწავლის განახლებიდან შეუძლია. ერთმა სკოლამ დაგროვებული ენერგია უფასოდ გამოიყენა რამდენიმე თვე.“ (L-3)

„საშუალოდ, 2 კილოვატისანი სისტემა, რომელიც ერთ ოჯახს სრულად ამარაგებს, დაახლოებით 1000 დოლარი ღირს. გრძელვადიან პერსპექტივაში, ეს დანახარჯი თავის თავს ამართლებს, რადგან დაზოგილი ენერგია მომავალში ხარჯების შემცირებას განაპირობებს. თუმცა, საწყისი ინვესტიცია ბევრისთვის ჯერ კიდევ დიდ ბარიერს წარმოადგენს.“ (L-3)

- **ენერგოეფექტური ინფრასტრუქტურის განვითარების საჭიროება:**
ენერგიის დაზოგვა ხელს შეუწყობს მუნიციპალიტეტის ეკოლოგიურ მდგრადობას და მოსახლეობის ხარჯების შემცირებას.

„სოციალურად დაუცველები ხშირად ჭრიან მუხის ძვირფას ხეებს შეშის ან სხვა საჭიროებების დასაკმაყოფილებლად, იმიტომ რომ გაზის ტარიფები ძვირია.“ (L-3)

6. ადგილობრივი თვითმმართველობა და ინფრასტრუქტურა

მუნიციპალიტეტში არსებული რთული ვითარების, შეზღუდული რესურსების და გავლენის შესაძლებლობის მიუხედავად, ლაგოდების ადგილობრივი ხელისუფლება:

- შეამცირა საშტატო ერთეულების რაოდენობა აპარატში,
- თანამშრომლობს ადგილობრივ არასამთავრობოებთან ინფრასტრუქტურულ და სოციალურ პროექტებზე,

- მოახერხა თითქმის უფასო ნაგვის გატანის უზრუნველყოფა,
- სარგებლობს პატივისცემითა და ავტორიტეტით ყველა ადგილობრივი მაცხოვრებლისგან.

„ლაგოდების მუნიციპალიტეტში თვითმმართველობა საკმაოდ გახსნილია თანამშრომლობისთვის და ჩვენი პროექტები მათი მხარდაჭერით ხორციელდება.“ (L-2)

„ჩვენი ორგანიზაციისთვის ლაგოდების მუნიციპალიტეტი ერთ-ერთი საუკეთესო მაგალითია საქართველოს მასშტაბით. მუნიციპალიტეტის მხარდაჭერით გვაქვს სივრცეები, სადაც ვატარებთ სხვადასხვა ტრენინგს და შეხვედრას. ინფრასტრუქტურული განვითარების მხრივაც გვაქვს წარმატებები – თვითმმართველობა ხშირად მოიპოვებს გრანტებს და არ უჭირთ საერთაშორისო ორგანიზაციებთან თანამშრომლობა.“ (L-2)

„ლაგოდების მერი ჩვენთვის არა მხოლოდ საჯარო მოხელეა, არამედ ადამიანი, რომელიც გულით აკეთებს თავის საქმეს.“ (L-2)

„გარემოს დაცვის მიმართულებითაც ვმუშაობთ. მაგალითად, სულ ახლახანს დავასრულეთ პროექტი, რომლის ფარგლებში ნარჩენების მოსათავსებელი კონტეინერები და ნაგავზიდი მანქანა შევიძინეთ. პროექტი განხორციელდა თვითმმართველობასთან თანამშრომლობით.“ (L-3)

„ჩვენ ვთანამშრომლობთ ადგილობრივ თვითმმართველობებთან, რომ მათ ბიუჯეტში ჩადონ სოციალური პროექტების თანადაფინანსება. მაგალითად, ენერგოეფექტური ტექნოლოგიების დანერგვა ბაღებში და სკოლებში. ეს არა მხოლოდ ეკოლოგიურ, არამედ ეკონომიკურ სარგებელსაც მოაქვს, რადგან ენერგიის დაზოგვა მნიშვნელოვნად ამცირებს ხარჯებს.“ (L-3)

„ვცხადებით ადგილობრივ თვითმმართველობებს, ბიუჯეტებში ჩადონ სოციალური მეწარმეობის მხარდამჭერი პროექტები.“ (L-3)

7. ადგილობრივი თემების განვითარების დაგეგმვა მათი აზრისა და რესურსების უგულებელყოფით.

- ბევრი საერთაშორისო პროექტი ისე იგეგმება და ხორციელდება, რომ ადგილობრივი თემების საჭიროებები და რესურსები სათანადოდ არ ფასდება. ამის შედეგად, მიღებული გადაწყვეტილებები ხშირად არაეფექტურია და პროექტების მდგრადობა კითხვის ნიშნის ქვეშ დგება.

„ნამდვილი ინტერაქტიული განვითარება იწყება საზოგადოების მოსმენით და არა გარედან გადაწყვეტილებების თავს მოხვევით“ (L-5).

ადგილობრივი რესურსების უგულებელყოფა და არაეფექტური პროექტები

- გარე ორგანიზაციები ხშირად უგულებელყოფენ ადგილობრივ რესურსებს, რის გამოც დამატებითი, ხარჯიანი ინფრასტრუქტურული პროექტები საჭირო ხდება.
- სათანადო კვლევის გარეშე მიღებული გადაწყვეტილებები იწვევს არა მხოლოდ ზედმეტ ხარჯებს, არამედ ინფრასტრუქტურის არამდგრადობასაც.

„ამ სოფელში, თუ 40-50 მეტრის სიღრმეზე გაბურღავ ჭაბურღილს, იმდენი წყალი იქნება, რამდენიც გჭირდება. მაგრამ ამის ნაცვლად, დიდი პროექტი წამოიწყეს და ლაგოდებიდან პლასტმასის მილებით წყლის მოყვანა დაიწყეს“ (L-5).

გადაჭარბებული ბიუროკრატია და ზედმეტი ფინანსური ხარჯები

- მარტივი და ეფექტური გამოსავლები ხშირად უგულებელყოფილია, რადგან ისინი არ ქმნიან დიდი ფინანსური სარგებლის მიღების შესაძლებლობას.
- პროექტანტები ამჯობინებენ რთულ და ხარჯიან პროექტებს, რომლებიც მოითხოვს დიდი ბიუჯეტების ადმინისტრირებას.

„არავის აინტერესებს მარტივი გადაწყვეტილებები, რადგან მარტივ რამეებზე დიდ ფულს ვერ იშოვი“ (L-5).

საერთაშორისო ექსპერტების არაეფექტურობა

- ხშირად საერთაშორისო ექსპერტები რეალური საჭიროებების გაანალიზების გარეშე იღებენ გადაწყვეტილებებს.
- ზედაპირული ანალიზი და ადგილობრივ მოსახლეობასთან კონტაქტის ნაკლებობა იწვევს პროექტების ჩავარდნას.

„თუ ისინი რეალურად იცხოვრებდნენ ამ სოფელში, დაინახავდნენ, რომ აქ წყალი ადგილზეა“ (L-5).

მდგრადი განვითარების ალტერნატიული მიდგომა

- ნებისმიერი პროექტი უნდა ეფუძნებოდეს ადგილობრივ საჭიროებებს და რესურსებს, რათა იყოს მდგრადი და ეფექტური.
- აუცილებელია საზოგადოების აქტიური ჩართვა პროექტების დაგეგმვასა და განხორციელებაში.

„თუ გინდათ, რომ პროექტი საქართველოში წარმატებული იყოს, ის საზოგადოების საჭიროებებზე უნდა დაფუძნდეს“ (L-5).

საგარეჯოს მუნიციპალიტეტი

ზოგადი მიმოხილვა

საგარეჯოს მუნიციპალიტეტი (ყოფ. საგარეჯოს რაიონი, 1933 წლამდე გარეკახეთის რაიონი) ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეულია აღმოსავლეთ საქართველოში, კახეთის მხარეში. მისი ადმინისტრაციული ცენტრია ქალაქი საგარეჯო.

გეოგრაფია და ბუნება: მუნიციპალიტეტის ფართობი შეადგენს 1,554 კვ.კმ-ს. რელიეფი მრავალფეროვანია: ჩრდილოეთ ნაწილში განლაგებულია გომბორის ქედი, ხოლო

სამხრეთით ივრის ზეგანი. მთავარი მდინარეა იორი, რომელიც ტერიტორიას ორ ნაწილად ჰყოფს. აღსანიშნავია უჯარმასთან არსებული ტბების ჯგუფი. საგარეჯოს მუნიციპალიტეტს აღმოსავლეთიდან გურჯაანის, დასავლეთიდან გარდაბნის, ჩრდილოეთიდან კი თიანეთის და თელავის მუნიციპალიტეტები ესაზღვრება. საგარეჯოს მუნიციპალიტეტის სამხრეთის საზღვარი აზერბაიჯანის რესპუბლიკას ემიჯნება.

მოსახლეობა: საგარეჯოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით 2024 წ. ⁹⁴

რეგიონი, მუნიციპალიტეტი, ქალაქი, დაბა	სულ	საქალაქო დასახლება	სასოფლო დასახლება
საგარეჯოს მუნიციპალიტეტი	51.5	10.1	41.4
ქ. საგარეჯო	10.1	10.1	

მოსახლეობის უმრავლესობა ცხოვრობს 46 სოფლებში (დაახლოებით 41,400), ხოლო ქალაქ საგარეჯოში დაახლოებით 10,100 ადამიანი. მრავალფეროვანია საგარეჯოს მუნიციპალიტეტის ეთნიკური შემადგენლობა, ქართველები – 23 450 ადამიანი, აზერბაიჯანელი – 23 918 (46,4%) მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე ასევე ცხოვრობენ აფხაზები, ბერძენები, ოსები, უკრაინელები, სომხები, ქისტები, რუსები და იეზიდები.

ეკონომიკა: საგარეჯოს მუნიციპალიტეტში წამყვანი სოფლის მეურნეობაა. განვითარებულია მარცვლეულის წარმოება, მევენახეობა, მეცხოველეობა და მეფრინველეობა. ტურიზმის სექტორი იზრდება დავით გარეჯის სამონასტრო კომპლექსის, უჯარმის ბალნეოლოგიური კურორტისა და სხვა კულტურული და ბუნებრივი ღირსშესანიშნაობების არსებობის გამო.

კულტურული მემკვიდრეობა: მუნიციპალიტეტი მდიდარია ისტორიული და კულტურული ძეგლებით. განსაკუთრებით აღსანიშნავია დავით გარეჯის სამონასტრო კომპლექსი, უჯარმის ციხე, ხაშმის სამების ეკლესია და ნინოწმინდის ტაძარი. ასევე, აქ მდებარეობს გიორგი ლეონიდის სახლ-მუზეუმი სოფელ პატარძელში. საგარეჯოს მუნიციპალიტეტის ინფრასტრუქტურა: საგარეჯოს მუნიციპალიტეტში ინფრასტრუქტურის განვითარება მნიშვნელოვნად არის დაკავშირებული ეკონომიკურ და სოციალური პირობების გაუმჯობესებასთან. აქტიურად მიმდინარეობს გზების, წყალმომარაგების, განათლების და ჯანდაცვის ობიექტების რეაბილიტაცია და განვითარება.

სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა

- გზების საერთო სიგრძე: მუნიციპალიტეტში გზების საერთო სიგრძე შეადგენს 451 კმ-ს, მათ შორის 120 კმ სახელმწიფო მნიშვნელობის გზებია.
- გზების რეაბილიტაცია: ბოლო წლებში საგარეჯოს მუნიციპალიტეტში მიმდინარეობდა რამდენიმე ძირითადი საავტომობილო გზის და შიდა გზების რეაბილიტაცია, რაც უმჯობესებს სოფლებს შორის კავშირს.
- საზოგადოებრივი ტრანსპორტი: მუნიციპალიტეტი დაკავშირებულია თბილისთან და სხვა მიმდებარე მუნიციპალიტეტებთან მიკროავტობუსებითა და კერძო სატრანსპორტო მომსახურებით.

სოციალური ინფრასტრუქტურა

- საჯარო სკოლები: 26
- საბავშვო ბაღები: 29
- კულტურის სახლები: ფუნქციონირებს რამდენიმე კულტურული ცენტრი, რომელიც მასპინძლობს სხვადასხვა სახის ღონისძიებებს.
- ბიბლიოთეკები: მუნიციპალიტეტში ფუნქციონირებს საჯარო ბიბლიოთეკები სოფლებში და ქალაქ საგარეჯოში.

⁹⁴ <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/41/mosakhleoba>

სპორტული ინფრასტრუქტურა

- სპორტული დაწესებულებები: მოქმედებს სპორტული მოედნები და დარბაზები, სადაც იმართება ადგილობრივი სპორტული ღონისძიებები.
- დასასვენებელი სივრცეები: განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა ბალნეოლოგიური კურორტებისა და რეკრეაციული ზონების განვითარების პროექტებს (მაგ., უჯარმის ტერიტორია).

წყალმომარაგება და კანალიზაცია

- წყალმომარაგების სისტემა: მუნიციპალიტეტში მუდმივად მიმდინარეობს წყლის სისტემების მოდერნიზაცია. ზოგიერთი სოფლის წყალმომარაგება ჯერ კიდევ საჭიროებს გაუმჯობესებას.
- საკანალიზაციო ინფრასტრუქტურა: ქალაქ საგარეჯოსა და რამდენიმე სოფელში მიმდინარეობს კანალიზაციის ქსელის განახლება.

ენერგეტიკა და ბუნებრივი რესურსები

- ენერგეტიკული ინფრასტრუქტურა: უზრუნველყოფილია ელექტროენერგიის გამართული მიწოდება, თუმცა ზოგიერთ სოფელში კვლავაა საჭირო ქსელის განახლება.
- ბუნებრივი რესურსები: მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე არის წყაროები და ტერიტორია, რომელიც ხელს უწყობს ბალნეოლოგიური ტურიზმის განვითარებას.

ჯანდაცვის ინფრასტრუქტურა

- პოლიკლინიკები და ამბულატორიები: საგარეჯოს მუნიციპალიტეტში ფუნქციონირებს რამდენიმე ჯანდაცვის დაწესებულება, თუმცა სოფლებში მედპუნქტების განახლება კვლავ პრიორიტეტად რჩება.

საგანმანათლებლო და კულტურული ინფრასტრუქტურა

მუზეუმები: საგარეჯოს მუნიციპალიტეტში ფუნქციონირებს გიორგი ლეონიძის სახლ-მუზეუმი სოფელ პატარძელში. **ისტორიული ძეგლები:** უჯარმის ციხე, დავით გარეჯის სამონასტრო კომპლექსი და ნინოწმინდის ტაძარი კულტურულ-ისტორიული მემკვიდრეობის უმნიშვნელოვანესი ძეგლებია.

მიმდინარე პროექტები:

- გზებისა და ხიდების სარეაბილიტაციო სამუშაოები
- საბავშვო ბაღებისა და სკოლების განახლება
- ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარება დავით გარეჯისა და უჯარმის მიმდებარე ტერიტორიაზე
- სასმელი წყლის სისტემების სრულყოფა და გაფართოება.

ბიუჯეტი: 2024 წლის ბიუჯეტის პროექტის მონაცემებით, საგარეჯოს მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტი უნდა იყოს 32676.7 ათასი ლარი, საიდანაც საკუთარი შემოსავლები იქნებოდა 32676.7 ათასი ლარი. ბიუჯეტის პრიორიტეტები იყო ინფრასტრუქტურის განვითარება, განათლება, კულტურა, სპორტი და სოციალური უზრუნველყოფა.

მმართველობა: ადგილობრივი თვითმმართველობის წარმომადგენლობითი ორგანოა მუნიციპალიტეტის საკრებულო, რომელიც შედგება 39 წევრისგან. აღმასრულებელ ხელისუფლებას ახორციელებს პირდაპირი წესით არჩეული მერი, რომელსაც ჰყავს ორი მოადგილე.

საგარეჯოს მუნიციპალიტეტის სოციალური პრობლემები

სიღრმისეული ინტერვიუების შედეგად იდენტიფიცირდა საგარეჯოსა და იორმულანლოს მოსახლეობის ძირითადი სოციალური გამოწვევები, რაც მოიცავს განათლების და ჯანდაცვის სფეროში არსებულ პრობლემებს, დასაქმების დეფიციტს, ინფრასტრუქტურის გაუმართაობას და თვითმმართველობასთან კომუნიკაციის საკითხებს.

1. განათლების ხელმისაწვდომობა და ენობრივი ბარიერები

- **ქართულენოვანი საბავშვო სკოლამდელი დაწესებულებების ნაკლებობა:** სოფლებში არ არის საკმარისი რაოდენობის ქართული ბაღები, რაც ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენელ საქართველოს მოქალაქეებს უზღუდავს სახელმწიფო ენის შესწავლის შესაძლებლობას.

"ბავა-ბაღები არა გვაქვს სოფლებში. ინტეგრაციაო, თორემ აზერბაიჯანულს სახლშიც კარგად სწავლობენ." (S-1)

"ბავა-ბაღი (იორმულანლოში) მხოლოდ ერთია, რომელიც „სოკარმა“ ააშენა. მოსახლეობა 3500-ია, ბაღი კი მხოლოდ 200 ბავშვს იტევს." (S-2)

- **საგანმანათლებლო ინფრასტრუქტურის პრობლემები:** ბევრ სოფელში სკოლები არ არის ან მათი ინფრასტრუქტურა არ შეესაბამება თანამედროვე სტანდარტებს.

"სკოლები გვაქვს სულ 6, მაგრამ ზოგ სოფელში ბავშვებს სამ კილომეტრზე ზოგჯერ ფეხით უწევთ სიარული." (S-2)

- **განათლების ხარისხი და „1+4“ პროგრამა:** სტუდენტებს ქართულ ენაში სათანადო ცოდნის ნაკლებობა აქვთ და დამატებითი მომზადების საჭიროება დგება. „1+4“ პროგრამა ითვალისწინებს ზოგადი უნარების გამოცდის ჩაბარებას და სათანადო ქულების დაგროვების შემთხვევაში უმაღლესი განათლების მიღების შესაძლებლობას. ახალგაზრდები 1 წლის განმავლობაში გადიან ქართულ ენაში მომზადების კურსს და შემდგომ 60 კრედიტის დაგროვების შემთხვევაში აგრძელებენ სწავლას მათთვის სასურველ ფაკულტეტზე.

"ქართულ ენას ერთი წელი სწავლობენ უნივერსიტეტში, მაგრამ ეს საკმარისი არ არის." (S-1)

"უნივერსიტეტებში ქართული ენის კურსი ფასიანია – 2250 ლარი⁹⁵ რაც ხელმისაწვდომი არ არის." (S-1)

- **ენობრივი ბარიერი და სახელმწიფო ენის ცოდნის აუცილებლობა:** ადგილობრივ მოსახლეობას არ აქვს საკმარისი ცოდნა, რომ შეძლოს იმ საჯარო სერვისების მაქსიმალური გამოყენება, რაც მათთვის, როგორც საქართველოს მოქალაქეებისთვისაა განკუთვნილი. ენის ბარიერი ერთ-ერთი მთავარი დაბრკოლებაა ეთნიკური უმცირესობებისთვის, რაც ზღუდავს მათ შესაძლებლობებს, სრულად ჩაერთონ სახელმწიფო სერვისებში, მიიღონ ადმინისტრაციული დახმარება და განახორციელონ თავიანთი მოქალაქეობრივი უფლებები.

- **სახელმწიფო სერვისებზე ხელმისაწვდომობის შეზღუდვა:** სახელმწიფო უწყებებში, სამედიცინო დაწესებულებებში ან სხვა საჯარო სერვისების მიღებისას, ადამიანებს უჭირთ საკუთარი უფლებების დაცვა და საჭირო დახმარების მიღება. ენის ცოდნის არარსებობა იწვევს მათ ინფორმაციულ იზოლაციას, რაც კიდევ უფრო ართულებს მათ სოციალურ და ეკონომიკურ მდგომარეობას.

"ენა რომ არ იცის მოსახლეობამ, სად უნდა წავიდეს და რა უნდა მოითხოვოს?" (S-2)

- **ენობრივი ინტეგრაციის განსხვავებული გამოცდილება მეზობელ ქვეყნებში:** ენის სწავლება არ არის მხოლოდ ფორმალური ვალდებულება, არამედ პრაქტიკული აუცილებლობა ყოველდღიურ ცხოვრებაში. აზერბაიჯანის მაგალითი აჩვენებს, რომ

⁹⁵ თუ ვერ მოიპოვა გრანტი ან სახელმწიფო დაფინანსება

სახელმწიფო ენის ფლობა ხელს უწყობს მოქალაქეთა სრულფასოვან მონაწილეობას საზოგადოებრივ და ეკონომიკურ ცხოვრებაში. საქართველოს ეთნიკური უმცირესობებისთვის ქართული ენის სწავლების ხელშეწყობა უნდა გახდეს პრიორიტეტი, რათა მათ ჰქონდეთ თანაბარი შესაძლებლობები დასაქმებაში, განათლებაში და ჯანდაცვაში.

„აზერბაიჯანში არის ქართული მოსახლეობა. იქ მათ მშობლიური ქართული ენა იციან და აზერბაიჯანულს ასწავლიან, როგორც სახელმწიფო ენას, ამაში ცუდი არაფერია. ჩვენც ასე გვსურს, ჩვენი ხალხის უმრავლესობას უნდა იცოდეს სახელმწიფო ქართული ენა. ელემენტარულად, სახელმწიფო სამსახურებში რომ წახვალ, ექიმთან რომ წახვალ, გჭირდება.“ (S-1)

2. ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაცია

• თვითიდენტობის გაურკვევლობა და ინტეგრაციის პროცესში გამოწვევები:

ადგილობრივი მოსახლეობა კვლავ განიცდის ინტეგრაციის პრობლემებს და ეროვნული იდენტობის გაურკვევლობას. ეთნიკური უმცირესობებისთვის ინტეგრაციის პროცესი რთულია, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ისინი ვერ გრძნობენ საზოგადოების მხრიდან შესაბამის მხარდაჭერას.

- ეთნიკური უმცირესობები განიცდიდნენ გარიყულობას და არ ჰქონდათ მკაფიო წარმოდგენა თავიანთი სახელმწიფოებრივი კუთვნილების შესახებ.

„აქამდე ჩვენ გარიყულებივით ვიყავით, არ ვიცოდით, სად იყო ჩვენი სამშობლო.“ (S-1)

- მიუხედავად იმისა, რომ ზოგიერთი პირისთვის ინტეგრაციის პროცესი შედარებით წარმატებულია და მათ არ აქვთ განცდა, რომ ისინი საზოგადოებისგან განცალკევებულნი არიან, ზოგიერთისთვის ეს საკითხი კვლავ პრობლემურად რჩება.

„მე მაგალითად არ ვგრძნობ, რომ უცხო ვარ, რიგით ქართველად ვთვლი თავს. ზოგიერთები კი არა.“ (S-1)

• განათლების როლი ინტეგრაციის პროცესში:

განათლება ინტეგრაციის ერთ-ერთი მთავარი ფაქტორია. ბოლო წლებში გაიზარდა უმაღლესი განათლების ხელმისაწვდომობა ეთნიკური უმცირესობებისთვის, რაც მათ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მეტად ჩართვის შესაძლებლობას აძლევს.

- უმაღლესი განათლების ხელმისაწვდომობა იზრდება, რაც ეხმარება ახალგაზრდებს ინტეგრაციის პროცესში.

„ბოლო დროს ბევრი სტუდენტები გვყავს, აქ წელიწადში 300 სტუდენტი მაინც არის.“ (S-2)

• ორმხრივი ინტეგრაციის საჭიროება:

ინტეგრაცია არ შეიძლება იყოს ცალმხრივი პროცესი. მიუხედავად იმისა, რომ ეთნიკური უმცირესობები ცდილობენ სახელმწიფო ენაზე სწავლას, განათლების მიღებას და საზოგადოებაში ჩართვას, ისინი ხშირად ვერ გრძნობენ შესაბამის მხარდაჭერას ქართული საზოგადოების მხრიდან.

- ინტეგრაცია უნდა იყოს ორმხრივი პროცესი, თუმცა ეთნიკური უმცირესობები ხშირად ვერ გრძნობენ ქართული საზოგადოების ჩართულობას და მზადყოფნას.

„სულ ვფიქრობ, ამბობენ, აზერბაიჯანელ ხალხის ინტეგრაცია. მაგრამ ინტეგრაცია ორმხრივი უნდა იყოს, მე ქართველი საზოგადოებისაგან ამას არ ვგრძნობ.“ (S-2)

- მიუხედავად გარკვეული პოზიტიური ძვრებისა, ეთნიკური უმცირესობების თვითიდენტობის განსაზღვრა და ინტეგრაციის პროცესის გაძლიერება კვლავ სერიოზულ გამოწვევად რჩება.

• ორად გაყოფილი იდენტობა: აზერბაიჯანული მოსახლეობა ხშირად უცხოდ გრძნობს თავს როგორც საქართველოში, ასევე აზერბაიჯანში.

"აქ აზერბაიჯანელები ვართ, ბაქოში კი გურჯისტანელები." (S-2)

3. ჯანდაცვის ხელმისაწვდომობა და სოციალური დაცვა

- **ჯანდაცვის მომსახურების შეზღუდული ხელმისაწვდომობა:** გადაუდებელი სასწრაფო დახმარების სერვისი შეფერხებით მუშაობს, რაც კრიტიკულ შემთხვევებში სერიოზულ პრობლემებს იწვევს.

"ორსული ქალი რომ ცუდად გახდეს, სანამ სასწრაფო მოვა, შეიძლება სერიოზული გართულებები განვითარდეს." (S-1)

"ამდენ სოფელს ერთი სასწრაფო დახმარება არ უნდა ჰყავდეს? ხშირია სიკვდილის შემთხვევები, სანამ სასწრაფო ჩამოვა და წაიყვანს." (S-2)

- **ადგილობრივი კლინიკები:** კერძო კლინიკები ხელმისაწვდომია, თუმცა სოფლის მოსახლეობისთვის დაფინანსების წყარო შეზღუდულია.

"კლინიკა არის კერძო, მაგრამ სახელმწიფო დაფინანსებით. უფასოდ არის ბავშვებისთვის და პენსიონერებისთვის. მაგრამ სასწრაფოს მოსვლას დიდი დრო სჭირდება." (S-2)

- **წყლის ხარისხი და ჯანმრთელობაზე გავლენა:** მოსახლეობა სასმელად იყენებს დაბალი ხარისხის წყალს, რაც ჯანმრთელობის გართულებასთანაა დაკავშირებული, განსაკუთრებით, ბავშვებში.

"ზოგს გვაქვს ჭა, ძალიან ძვირფასია წყალი, მაგრამ მლაშეა. არ ვარგა სასმელად, რა ვქნათ ვსვამთ. მაგის გამო ორი ოპერაცია მაქვს გაკეთებული, კეჭები ამომიღეს. აქ ბევრს აქვს ეს პრობლემა, ვფიქრობ, წყლის ბრალია." (S-1)

"შორს წყაროებზე ქალები და ბავშვები მიდიან, ზოგი ხელით, ზოგი ურიკით ეზიდება წყალს, ძალიან გვიჭირს." (S-1)

"- ყველაზე მეტად რა პრობლემა გაქვთ სოფელში?"

- წყალი! წყალი არ არის! პრობლემა უმეტესად ლამბალოსკენ და ქემელაში, უფრო თუღარის მიმართულებით, ძალიან მწვავედ დგას. ყაზლარში სასმელი წყალი საერთოდ არ არის." (S-1)

- **შრომის უსაფრთხოება:**

სასოფლო-სამეურნეო სამუშაოებში უსაფრთხოების ნორმები დაცული არ არის, რაც სასიცოცხლისთვის საშიშ რისკებთანაა დაკავშირებული.

"მოსახლეობა მზამეიმიკატებს დამცავი საშუალებების გარეშე იყენებს." (S-3)

- **სოციალური პროგრამების ხელმისაწვდომობის პრობლემა:**

ინფორმაციის ნაკლებობის გამო, მოსახლეობა ვერ იყენებს სახელმწიფო პროგრამებს.

"ინფორმაცია მხოლოდ ქართულად არის, ხოლო გლეხებს მისი წაკითხვის უნარი არ აქვთ." (S-2)

4. ინფრასტრუქტურის გამოწვევები

წყალმომარაგების პრობლემები და მისი გავლენა მოსახლეობაზე

- **წყლის ხელმისაწვდომობის შეზღუდვა და ინფრასტრუქტურული დეფიციტი:**

ადგილობრივი მოსახლეობა კვლავ აწყდება სასმელი წყლის შეზღუდული ხელმისაწვდომობის პრობლემას. ცენტრალური წყალმომარაგების არარსებობა მოსახლეობას აიძულებს, წყალი ალტერნატიული საშუალებებით მოიპოვოს, რაც დამატებით ფიზიკურ და ფინანსურ დატვირთვას იწვევს.

- სასმელი წყლის ინფრასტრუქტურის არარსებობის გამო, მოსახლეობა იძულებულია წყალი შორი მანძილიდან ხელით ან ურიკით მოიტანოს, რაც ყოველდღიურ ცხოვრებას ართულებს და მნიშვნელოვნად ამძიმებს მათ საცხოვრებელ პირობებს.

"წყაროზე ხელით ან ურიკით ვეზიდებით წყალს, ძალიან გვიჭირს." (S-1)

- **მიწისქვეშა წყლების დაბალი ხარისხი და ჯანმრთელობის რისკები:**

გარდა იმისა, რომ წყალმომარაგება პრობლემურია, ალტერნატიული წყაროების ხარისხიც არასაკმარისია. მოსახლეობის ნაწილს აქვს ჭეჭი, თუმცა მათი წყალი ხშირად არ არის სასმელად ვარგისი, რაც ჯანმრთელობის რისკებს ქმნის.

- ჭეჭის წყალი ხშირად მაღალი მინერალიზაციის (მლაშე) გამო არ არის სასმელად ვარგისი, თუმცა მოსახლეობა მაინც იყენებს მას, რადგან სხვა ალტერნატივა არ არსებობს.

“მოსახლეობაში ზოგს გვაქვს ჭა, ძალიან ძვირფასია წყალი, მაგრამ მლაშეა. არ ვარგა სასმელად, მაგრამ მაინც ვსვამთ” (S-1)

ეს პრობლემები ნათლად ასახავს ინფრასტრუქტურული განვითარების საჭიროებას რეგიონში, რადგან სასმელი წყლის შეზღუდული ხელმისაწვდომობა და მისი დაბალი ხარისხი პირდაპირ მოქმედებს მოსახლეობის ყოველდღიურ ცხოვრებასა და ჯანმრთელობაზე.

5. გზებისა და საზოგადოებრივი ტრანსპორტის პრობლემები

- **სოფლის შიდა გზების არქონა და გადაადგილების სირთულეები:**

შიდა გზების არარსებობა განსაკუთრებით აფერხებს გადაადგილებას სოფლებში, რაც გავლენას ახდენს როგორც ყოველდღიურ ცხოვრებაზე, ასევე ადგილობრივი ეკონომიკის განვითარებაზე.

- სოფლის შიდა გზების არარსებობის გამო, გადაადგილება რთულდება, რაც მოსახლეობას დამატებით პრობლემებს უქმნის. ეს იწვევს როგორც სატრანსპორტო ხარჯების ზრდას, ასევე საზოგადოების მობილობის შეზღუდვას.

“სოფლის შიდა გზები არ არსებობს, რაც გადაადგილებას აფერხებს.” (S-1)

- **გადაუდებელი სამედიცინო დახმარების ხელმისაწვდომობის პრობლემა:**

გზების არასათანადო მდგომარეობა და სასწრაფო დახმარების მანქანების სიმცირე კრიტიკულ საფრთხეს უქმნის ადგილობრივი მოსახლეობის ჯანმრთელობასა და სიცოცხლეს.

- სასწრაფო დახმარების მანქანების რაოდენობა არ შეესაბამება მოსახლეობის საჭიროებებს, რაც სერიოზულ პრობლემებს ქმნის გადაუდებელი შემთხვევებისას. ხშირია შემთხვევები, როდესაც პაციენტები იღუპებიან, რადგან სასწრაფო დახმარების მანქანას დიდ დროს სჭირდება ადგილზე მისასვლელად.

„ამდენ სოფელს ერთი სასწრაფო დახმარება არ უნდა ჰყავდეს? ხშირია სიკვდილის შემთხვევები, სანამ სასწრაფო ჩამოვა და წაიყვანს.” (S-2)

- **მუნიციპალური ტრანსპორტის დეფიციტი და გადაადგილების მაღალი ხარჯები**

საზოგადოებრივი ტრანსპორტის არარსებობა განსაკუთრებით დიდ სირთულეს უქმნის სოფლის მოსახლეობას, რადგან ისინი იძულებულნი არიან გადაადგილებისთვის კერძო ტრანსპორტით ისარგებლონ, რაც დამატებით ფინანსურ ტვირთს იწვევს.

- სოფლებიდან ქალაქებში გადაადგილება მაღალი ხარჯებთან არის დაკავშირებული. მუნიციპალური ტრანსპორტის არარსებობის გამო, მოქალაქეებს უწევთ ტაქსით მგზავრობა, რაც მათ ფინანსურ შესაძლებლობებს მნიშვნელოვნად აჭარბებს.

“სოფლებიდან საგარეჯოში ტაქსი 50-100 ლარი ღირს, საზოგადოებრივი ტრანსპორტი არ არის.” (S-2)

ეკონომიკური მდგომარეობის ძირითადი გამოწვევები

1. სოფლის მეურნეობა: მოკლე მიმოხილვა

სოფლის მეურნეობა საგარეჯოს ეკონომიკის მთავარი მამოძრავებელი ძალაა, რაც განპირობებულია მუნიციპალიტეტის მეტ-ნაკლებად ხელსაყრელი კლიმატური პირობებითა და ნაყოფიერი მიწებით მუნიციპალიტეტის ერთ მხარეს, და მეორე მხარეს (მაგ. იორმულანლოში) - არც წყალი, არც მიწები.

- **მევენახეობა და მეღვინეობა:** რეგიონში ფართოდ არის გაშენებული ვენახები, ხოლო ადგილწარმოშობის ღვინო (მანავის მწვანე, ხაშმის საფერავი) დიდი პოპულარობით სარგებლობს როგორც ადგილობრივ, ისე საერთაშორისო ბაზრებზე.
- **მარცვლეული და ბოსტნეული კულტურები:** ხორბალი, სიმინდი, პომიდორი, კარტოფილი და სხვა ბოსტნეული მნიშვნელოვანი პროდუქტებია რეგიონისთვის.
- **მეცხოველეობა:** რეგიონში განვითარებულია მესაქონლეობა და მეცხვარეობა, რომელსაც აქვს მზარდი საექსპორტო პოტენციალი. ტრადიციული დარგია მუნიციპალიტეტში მეფრინველეობა.
- **თხილის და ნუშის პლანტაციები:** მუნიციპალიტეტში განხორციელდა საკმაოდ სერიოზული ინვესტიციები ძირითადად ნუშის ბაღების გასაშენებლად, რაც თანამედროვე პირობებში შეიძლება ჩაითვალოს საინტერესო მიკროზონულ მიგნებად, შესაბამისად კულტურას აქვს როგორც საექსპორტო, ასევე იმპორტჩანაცვლებითი პოტენციალი.

2. სოფლის მეურნეობის მოდერნიზაციის საჭიროება

მუნიციპალიტეტში სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის სიმცირე და თანამედროვე მიდგომების უქონლობა ხელს უშლის სექტორის განვითარებას. მოსახლეობა, ძირითადად, ტრადიციული მეთოდებით ამუშავებს მიწას, რაც დაბალმოსავლიანობას იწვევს.

- **სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობა** მოსახლეობის დიდი ნაწილისთვის გადარჩენის საშუალებაა და ინოვაციებზე დაფუძნებული მეთოდების დანერგვა მინიმალურ დონეზეა.

„ხალხი ახლა გადარჩენაზე ფიქრობს, აღარაფერს უყურებს. მათ ურჩევნიათ სასუქი შეიტანონ, მეტი პროდუქცია გაყიდონ, მეტი მოგება ნახონ. სასუქიც საკმაოდ ძვირი უჯდებათ და უკვე აღარ ფიქრობენ, რაღაც ახალი ინოვაცია სცადონ, ან ბიო-სასუქი გამოიყენონ.“ (S-3)

- **თანამედროვე ტექნიკის არარსებობა და ეკონომიკური სირთულეები** ფერმერებს ტოვებს ტრადიციული, დაბალპროდუქტიული სისტემის ფარგლებში.

„გადარჩენისთვის მხოლოდ ძირითადი კულტურების მოყვანაზე არიან ორიენტირებულნი, ინვესტიციების ჩადებას ვერ ახერხებენ.“ (S-3)

3. ქიმიური სასუქებისა და ეკოლოგიური პრობლემების გავლენა

ქიმიური სასუქების არასწორი გამოყენება არა მხოლოდ ეკონომიკურ, არამედ ეკოლოგიურ პრობლემებსაც ქმნის.

- **ფერმერები** სასუქებს იყენებენ გადაჭარბებული რაოდენობით, რაც ნიადაგის და მცენარეთა ხარისხზე უარყოფით გავლენას ახდენს.

„ზოგიერთები სასუქს ორმაგად და სამმაგად ყრიან, ჰგონიათ, რომ უკეთესი იქნება, მაგრამ მცენარე ზიანდება.“ (S-3)

- **ეკოლოგიური ცნობიერების დაბალი დონე** იწვევს მიწის გამოფიტვას და გარემოს დაბინძურებას.

„მოსავალი პირველ წელს კარგი აქვთ, მაგრამ მერე ნიადაგი ნადგურდება და არაფერი აღარ ამოდის.“ (S-3)

4. იორმულანლო: სოფლის მეურნეობა და ბუნებრივი რესურსების დეფიციტი

ბუნებრივი რესურსების – წყლისა და საძოვრების დეფიციტი – იორმულანლოს სოფლის მეურნეობის ერთ-ერთი მთავარი გამოწვევაა. ამ პრობლემების გადაჭრის გარეშე, სოფლის მეურნეობისა და მეცხოველეობის განვითარება რეგიონში პრაქტიკულად შეუძლებელია, რაც პირდაპირ აისახება ადგილობრივ მოსახლეობის ეკონომიკურ მდგომარეობაზე.

- **ბუნებრივი რესურსების დეფიციტი სოფლის მეურნეობაში**

სოფლის მეურნეობისა და მეცხოველეობის განვითარებისთვის კრიტიკულად მნიშვნელოვანია ბუნებრივი რესურსების – სარწყავი წყლისა და საძოვრების ხელმისაწვდომობა. იორმულანლოს რეგიონში ეს პრობლემა განსაკუთრებით მწვავედ დგას. წყლის და საძოვრების დეფიციტი ერთ-ერთი მთავარი შემაფერხებელი ფაქტორია, რომელიც ადგილობრივი მოსახლეობის ეკონომიკურ შესაძლებლობებს ზღუდავს და სოფლის მეურნეობის მდგრად განვითარებას აფერხებს.

„აქ არაფერი არ არის. აქაურები მიდიან კახეთში, დედოფლისწყაროსკენ, ან თუშეთში ან ჯავახეთში იჯარით იღებენ მიწებს და საძოვრებს.“ (S-1)

- **სარწყავი წყლის მწვავე დეფიციტი**

რეგიონში მცხოვრები ფერმერები მძიმე ეკონომიკურ მდგომარეობაში არიან სარწყავი წყლის მწვავე დეფიციტის გამო. წყლის მიუწვდომლობა ფერმერებს აიძულებს ძვირადღირებული და ხშირად დაბალი ხარისხის წყლის გამოყენებას, რაც მნიშვნელოვნად ამცირებს მოსავლიანობას და ზრდის წარმოების ხარჯებს.

„შეიძლება ითქვას, რომ სარწყავი წყალიც პრობლემაა, იორი შორსაა აქედან, სიმინდსაც მორწყვა უნდა, ძნელია.“ (S-1)

გარდა ამისა, სოფლის მოსახლეობის ნაწილს წყლის ალტერნატიულ წყაროდ ჭები აქვს, თუმცა მიწისქვეშა წყლები ხშირ შემთხვევაში მლაშეა და არც სასმელად და არც სოფლის მეურნეობისთვის არ არის სრულფასოვანი რესურსი.

„მოსახლეობაში ზოგს გვაქვს ჭა, ძალიან ძვირფასია წყალი, მაგრამ მლაშეა. არ ვარგა სასმელად, მაგრამ მაინც ვსვამთ.“ (S-1)

- **საძოვრების დეფიციტი და მეცხოველეობის კრიზისი**

მეცხოველეობა რეგიონში რთულ მდგომარეობაშია საძოვრების არარსებობის გამო. ადგილობრივი მოსახლეობა ვერ უზრუნველყოფს პირუტყვის შენახვას, რაც სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობის ერთ-ერთ მთავარ დაბრკოლებად იქცა. საძოვრების ნაკლებობა არა მხოლოდ მოსახლეობის ეკონომიკურ შესაძლებლობებს ზღუდავს, არამედ საფრთხეს უქმნის მეცხოველეობის როგორც დარგის არსებობას.

„აქ საძოვრებიც კი არ არის... სოფელს საძოვარი არ აქვს. ერთ ძროხასაც ვერ შეინახავ ოჯახის, ბავშვების საჭიროებისთვის.“ (S-1)

„საძოვარი - ყველაზე მწვავე პრობლემაა. ამხელა სოფლებიდან ნახირი არ გადის. ეს ძალიან დიდი პრობლემაა.“ (S-2)

5. ადგილობრივი ბაზრის გამოწვევები და ვაჭრობა

მიუხედავად იმისა, რომ იორმულანლოს ბაზარი ერთ-ერთი ყველაზე დიდი სავაჭრო სივრცეა რეგიონში, მისი საქმიანობა დიდწილად იმპორტზეა დაფუძნებული. ადგილობრივ ეკონომიკას განვითარების შესაძლებლობა მნიშვნელოვნად შეზღუდული აქვს, რადგან ფერმერები ხშირად თავადაც სხვა რეგიონებიდან შემენილი პროდუქტებით ვაჭრობენ, რაც ადგილობრივ წარმოებას კონკურენტუნარიანობას უკარგავს. ეს პრობლემა

სოფლის მეურნეობის უფრო მასშტაბური განვითარების საჭიროებასა და მიწის რესურსების უფრო ეფექტიანად მართვის აუცილებლობას უსვამს ხაზს.

- **ბაზრის ეკონომიკური მნიშვნელობა და იმპორტდამოკიდებულება**

ბაზარი ეკონომიკური აქტივობის ცენტრია, მაგრამ პროდუქცია ძირითადად სხვა რეგიონებიდან შემოდის: რეგიონში მოქმედი ბაზარი ერთ-ერთი ყველაზე დიდი ეკონომიკური ჰაბია, თუმცა მისი საქმიანობა ძირითადად იმპორტირებულ პროდუქტებზეა დამოკიდებული. მიუხედავად მისი მასშტაბურობისა, ბაზარი ადგილობრივ ეკონომიკას განვითარების საშუალებას სრულად ვერ აძლევს, რადგან პროდუქციის დიდი ნაწილი სხვა რეგიონებიდან ან უცხო ქვეყნებიდან შემოდის.

„იორმულალოს ბაზრობა ყველაზე დიდია რეგიონში. ზოგიერთი იორმულალოდან არის, ზოგიერთი კაბალიდან ჩამოდის, გარდაბანიდან, მარნეულიდან, სართიქალიდან. აქედან გადის არაბეთში, თურქეთში - ცხვარი, ხორცი, კარაქი...“ (S-1)

- **ადგილობრივი წარმოების დაბალი მოცულობა და ბაზარზე მიწოდების პრობლემა**

ადგილობრივ მოსახლეობას მიწისა და საძოვრების ნაკლებობის გამო ბაზარში გასაყიდი პროდუქტების შეძენა სხვა რეგიონებში უწევს: მოსახლეობის უმეტესობა საკუთარი პროდუქტის წარმოებას ვერ ახერხებს მიწისა და საძოვრების დეფიციტის გამო. შედეგად, ადგილობრივ ფერმერებს პროდუქტების შესაძენად სხვა რეგიონებში უწევთ გადასვლა, რაც მათთვის დამატებით ფინანსურ და ლოგისტიკურ გამოწვევებს ქმნის.

„სხვა მხარეებიდან ჩამოდიან, თუშეთიდან, კახეთიდან, მარნეულიდან... ჩვენი ხალხი სხვა რეგიონებში დადის ზაფხულში და ყიდულობენ, ჩამოაქვთ საქონელი, ჩამოყავთ ცხვარი, ყველი, კარაქი და აქ ყიდიან.“ (S-1)

6. მიწის გასხვისება და ადგილობრივი მოსახლეობის უფლებების შეზღუდვა

მიწების უცხოელ მყიდველებზე გასხვისების პრაქტიკა ადგილობრივ მოსახლეობას ეკონომიკური რესურსების გარეშე ტოვებს და მათ სამეურნეო საქმიანობას ზღუდავს. ეს იწვევს სოციალურ დამაბულობას და დაუცველობის შეგრძნებას, რადგან მოსახლეობა მიიჩნევს, რომ მათი ინტერესები ამ პროცესში არ იქნა გათვალისწინებული. აღნიშნული პრობლემა კიდევ უფრო ამძაფრებს ნდობის კრიზისს ადგილობრივი მმართველობის მიმართ და საჭიროებს დამატებით რეგულაციებს, რომლებიც უზრუნველყოფს მოსახლეობის ინტერესების დაცვას მიწის მართვის პროცესში.

- **ადგილობრივი მოსახლეობის უკმაყოფილება მიწების უცხოელებზე გასხვისების გამო** მიწების გასხვისების პოლიტიკა ადგილობრივ საზოგადოებაში მნიშვნელოვან უკმაყოფილებას იწვევს. ადგილობრივი მოსახლეობა აღნიშნავს, რომ მათთვის მნიშვნელოვანი სასოფლო-სამეურნეო ტერიტორიები გადაეცა უცხოელ მყიდველებს, რაც მათ ეკონომიკური საქმიანობის შესაძლებლობას უზღუდავს.

„აი, ბაღები ხომ ნახეთ, იქ ჩვენი საძოვრები იყო, ეკონომიკის სამინისტრომ ირანელებზე გაყიდა.“ (S-1)

- **მიწის რესურსების დაკარგვა და უცხოელების უპირატესობა**

ადგილობრივი ფერმერები და მესაქონლეები მიუთითებენ, რომ ადრე საძოვრებად და სასოფლო-სამეურნეო მიწებად გამოყენებული ტერიტორიები ახლა უცხოელ მფლობელებს ეკუთვნით, რაც მათ საშუალებას არ აძლევს, თავიანთი საქმიანობა განაგრძონ.

„იქ ახლა ირანელებმა ფისტას ბაღები გააშენეს. არის კაკლის, ნუშის ბაღები. სიმინდის ყანები აქვთ. იქ რომ შედიხარ, გეკითხებიან, ვისთან მიდიხარო, თითქოს ავტონომიური რესპუბლიკა ჰქონდეთ.“ (S-1)

- **მიწების გაყიდვის პროცესში ადგილობრივი ინტერესების უზულებელყოფა**

ადგილობრივი მოსახლეობა მიიჩნევს, რომ მიწის გასხვისების პროცესში მათი ინტერესები არ იქნა გათვალისწინებული. მოსახლეობის უკმაყოფილება გამოწვეულია ინფორმაციის ნაკლებობითა და გადაწყვეტილების მიღების პროცესში მათი მონაწილეობის მინიმალიზაციით.

„ყველას ჰყავს პატრონი, სხვებს ვერ უბედავენ... ჩვენ ვინ გვყავს? არავინ. ვინც არის გამგეობაში, ეშინია თავის ადგილის დაკარგვის და არაფერს ამბობს.“ (S-1)

7. ტურიზმის განვითარება და მისი ბარიერები

ტურიზმი საგარეჯოს მუნიციპალიტეტში მნიშვნელოვან ეკონომიკურ პოტენციალს ფლობს, თუმცა მისი სრულფასოვანი განვითარება მრავალი გამოწვევის წინაშე დგას. ტურისტული ინფრასტრუქტურის ნაკლებობა, ფინანსური მხარდაჭერის სირთულეები და რეგიონში არსებული ადმინისტრაციული ბარიერები ხელს უშლის სექტორის გაფართოებას და მის ეკონომიკურ მდგრადობას.

- **ტურიზმის ეკონომიკური პოტენციალი და განვითარების პერსპექტივები**

ტურიზმი ერთ-ერთი ყველაზე პერსპექტიული მიმართულებაა მუნიციპალიტეტის ეკონომიკის დივერსიფიკაციისთვის. მისი ძირითადი რესურსებია:

- **კულტურული მემკვიდრეობა:** დავით გარეჯის სამონასტრო კომპლექსი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს კულტურული ტურიზმის განვითარებაში.
- **ბუნებრივი რესურსები:** ეკოსისტემის მრავალფეროვნება, ტყე-პარკები და მდინარე ალაზანი ეკო-ტურიზმისთვის კარგ შესაძლებლობებს ქმნის.
- **ღვინის ტურიზმი:** რეგიონის ტრადიციული მეღვინეობა მიმზიდველია საერთაშორისო ტურისტებისთვის, რაც ღვინის ტურიზმის განვითარებას უწყობს ხელს.
- **ეთნოგრაფიული ტურიზმი:** ადგილობრივი ტრადიციების და კულტურის უნიკალურობა იძლევა დამატებითი ეკონომიკური სარგებლის მიღების შესაძლებლობას.

ეკონომიკური კუთხით, ეს ფაქტორები ახალი სამუშაო ადგილების შექმნას, ადგილობრივი წარმოების სტიმულირებას და რეგიონის შემოსავლების ზრდას ხელს შეუწყობს.

- **ტურიზმის განვითარების ბარიერები და მათი ეკონომიკური შედეგები**

- **ინფრასტრუქტურის ნაკლებობა და მისი გავლენა:** ტურისტული ინფრასტრუქტურის სუსტი განვითარება მნიშვნელოვნად ზღუდავს სექტორის ეკონომიკურ პოტენციალს.
- **საცხოვრებლის, კვების ობიექტებისა და საგზაო ინფრასტრუქტურის დეფიციტი** ტურისტული ნაკადის ზრდას აფერხებს.
- **წყლისა და კანალიზაციის სისტემის პრობლემები** ტურიზმის განვითარებას აფერხებს.

„ტურისტები მოდიან, მაგრამ ბევრი ადგილობრივი სერვისები არ არის. სასტუმროები და რესტორნები ძალიან ცოტაა, ზოგიერთი ტურისტი ვერც კი რჩება ღამით.“ (L-1)

„ჩვენთან ქარხნები არ არის, არც წარმოება. ეკოლოგიურად სუფთა ჰაერი გვაქვს, მეტი არაფერი.“ (S-2)

- **სასაზღვრო სტატუსის გაურკვეველობა და მისი ეკონომიკური გავლენა**

დავით-გარეჯის სამონასტრო კომპლექსი მუნიციპალიტეტის ერთ-ერთი მთავარი ტურისტული ღირსშესანიშნაობაა, მაგრამ მის ირგვლივ არსებული სასაზღვრო სტატუსის გაურკვეველობა ინვესტორების და ტურისტების ინტერესს ამცირებს.

8. დასაქმების სირთულეები და სეზონური შრომა

რეგიონში დასაქმების შესაძლებლობების სიმცირე: რეგიონში მუდმივი სამუშაო ადგილების ნაკლებობა მოსახლეობას აიძულებს, ალტერნატიული საარსებო წყაროები ეძებოს. დასაქმების არასტაბილურობა განსაკუთრებით მწვავედ აისახება მათზე, ვისაც ადგილობრივი ეკონომიკური რესურსებით თავის რჩენა უწევს.

„უმეტესად ახლა მწყემსები მთაში არიან, ცხვარს და ძროხებს მწყემსავენ ჯავახეთში.“ (S-1)
სეზონური შრომა და იძულებითი მიგრაცია: სამუშაო ადგილების დეფიციტის გამო მოსახლეობის ნაწილი იძულებულია, სეზონურად გადაადგილდეს საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში, სადაც დროებით დასაქმების შესაძლებლობა არსებობს. ეს ქმნის არასტაბილურ ეკონომიკურ მდგომარეობას, რაც ოჯახის შენახვას უფრო რთულ პროცესად აქცევს.

„ადგილზე მოსახლეობის 40% -ია მხოლოდ, დანარჩენები გასული არიან ჯავახეთში, თუშეთში, ტაბაჩყურში და ბაკურიანის მთებში, ზემო აჭარაში.“ (S-2)

9. მიგრაცია სამუშაოს ძიების მიზნით

რეგიონში მიგრაციის ტემპის ზრდა პირდაპირ კავშირშია სამუშაო ადგილების დეფიციტთან და ადგილობრივი ეკონომიკური შესაძლებლობების შეზღუდვასთან. მოსახლეობა იძულებულია, საცხოვრებელი გარემო დატოვოს და უცხოეთში მძიმე ფიზიკური შრომით ირჩინოს თავი. ეს ტენდენცია რეგიონს როგორც ეკონომიკურ, ასევე დემოგრაფიულ გამოწვევებს უქმნის, რადგან შრომისუნარიანი მოსახლეობა მასობრივად ტოვებს სამშობლოს, რაც ადგილობრივ ეკონომიკურ და სოციალურ სტაბილურობას საფრთხეს უქმნის.

• ახალგაზრდების მიგრაციის მზარდი ტენდენცია

რეგიონში დასაქმების შესაძლებლობების სიმცირე მოსახლეობას, განსაკუთრებით ახალგაზრდებს, აიძულებს, სამუშაოს საძიებლად უცხოეთში წავიდნენ. ეს ტენდენცია ბოლო წლებში მზარდია და განსაკუთრებით ევროპულ ქვეყნებს, მათ შორის პოლონეთსა და გერმანიას, მოიცავს.

„მიდიან ახალგაზრდები, უმეტესად პოლონეთსა და გერმანიაში. ადრე თურქეთშიც მიდიოდნენ, მაგრამ ახლა არ მიდიან, თურქული ლირა გაუფასურდა და ამიტომ.“ (S-1)

• მძიმე სამუშაო პირობები მიგრანტებისთვის

სამშობლოში სამუშაო ადგილების ნაკლებობის გამო, მიგრანტთა დიდი ნაწილი იძულებულია, მძიმე ფიზიკური შრომა შეასრულოს. მათი სამუშაო პირობები ხშირ შემთხვევაში უკიდურესად რთულია და მოითხოვს მაღალი ფიზიკურ დატვირთვას.

„ყველა ოჯახიდან არიან წასულები ევროპაში.“ (S-2) „ქალები თურქეთში მძიმე სამუშაოს ასრულებდნენ, კაცის საქმეზე მუშაობდნენ პლანტაციებში, ზოგი ტერმინალში ტვირთს ეზიდებოდა, მანქანებს ტვირთავდნენ, ან მძიმე პირობებში ოჯახებში მსახურობდნენ.“ (S-2)

ეკოლოგიური პრობლემები საგარეჯოს მუნიციპალიტეტში

1. ქიმიური სასუქების გამოყენების ძირითადი პრობლემები

- **ინსტრუქციის უგულვებელყოფა:** მიუხედავად იმისა, რომ სპეციალიზებულ მაღაზიებში მომხმარებლებს სასუქების გამოყენების დეტალურ ინსტრუქციებს სთავაზობენ, მოსახლეობის ნაწილი მაინც არასწორად იყენებს პრეპარატებს. ზედმეტი დოზით გამოყენება ნიადაგის გამოფიტვასა და მცენარეების დაზიანებას იწვევს.

"როდესაც აჩვენებ, რამდენი სასუქი უნდა დაყაროს, ზოგი ორმაგს და სამმაგს აყრის, ჰგონიათ, რომ მეტი სასუქი უკეთესია." (S-3)

- **ცნობიერების ნაკლებობა:** ფერმერებს ხშირად მიაჩნიათ, რომ მეტი სასუქი უკეთეს მოსავალს ნიშნავს, რაც მიუთითებს ცოდნის დეფიციტზე და ქიმიური ნივთიერებების ზიანის გაცნობიერების დაბალ დონეზე.

„არ ფიქრობენ, რომ ზედმეტი დოზა მცენარეს ავნებს. ეს იმაზეც არის დამოკიდებული, მეურნეს, რომელსაც რჩევას აძლევ და რომელიც ამ პროდუქციას ყიდულობს, სწორად ესმის თუ არა, რასაც ურჩევ. ეს იმ პიროვნების განვითარებაზეც არის დამოკიდებული.“ (S-3)

„საქართველო სოფლის მეურნეობაში დიდი რაოდენობით პესტიციდს და აგროქიმიკატებს იყენებს. FAO-ს ბოლო შეფასებით, რომელიც 2021 წლის მონაცემებს ასახავს, საქართველო I ჰექტარზე საშუალოდ 5,68 კილოგრამ პესტიციდს იყენებს. ეს მაჩვენებელი მსოფლიოში 2,26, ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოებში კი 3,2 კილოგრამია. მეზობელი სახელმწიფოებიდან კი ყველაზე მდგრადი სოფლის მეურნეობა აზერბაიჯანს აქვს, სადაც პესტიციდების მოხმარება ჰექტარზე საშუალოდ 0,23 კილოგრამია.“⁹⁶

- **დამცავი საშუალებების უგულვებელყოფა:** სასუქების გამოყენებისას მოსახლეობის ნაწილი არ იცავს უსაფრთხოების ნორმებს და არ იყენებს პირბადეებს, ხელთათმანებსა და სპეციალურ ტანსაცმელს, რაც სერიოზულ საფრთხეს უქმნის მათ ჯანმრთელობას.

"ზოგი ფიქრობს, რომ პირბადე და სპეცტანსაცმელი ზედმეტია. აბა მაგით რა უნდა დამემართოსო." (S-3)

2. კლიმატური ცვლილებების გავლენა და ქიმიკატების მოხმარების ზრდა

- **არასასურველი ამინდის პირობები:** კლიმატური ცვლილებების გამო, ხშირია სეტყვა და ძლიერი წვიმები, რაც ვენახებს აზიანებს და საჭიროებს უფრო ხშირ შეწამვლას.

"ამინდი შეიცვალა. წვიმიანობის გამო, ფერმერებს კვირაში ერთხელ მაინც უწევთ შეწამვლა." (S-3)

- **სეტყვის საწინააღმდეგო სისტემები:** მიუხედავად იმისა, რომ სეტყვის საწინააღმდეგო დანადგარები დამონტაჟებულია, სეტყვით დაზიანებული ვენახების აღდგენას კვლავ ქიმიური პრეპარატების ხშირი გამოყენება სჭირდება.

„თუ დაისეტყვა, ყველამ იცის, რომ დასეტყვის შემდეგ აუცილებლად უნდა შეიწამლოს ვენახი. ვაზი ხომ ზიანდება და შეწამვლა სამკურნალო პრეპარატებით უნდა მოხდეს.“ (S-3)

⁹⁶ <https://bm.ge/news/darghvevebma-iklo-ra-khariskhis-pestitsidebi-da-agroqimikatebi-iyideba-bazarze>

3. ორგანულ სასუქებზე გადასვლის დაბრკოლებები

- **მაღალი ფასი:** ორგანული სასუქები ძვირია და ფერმერები უპირატესობას ანიჭებენ იაფ ქიმიურ სასუქებს.

„რა არის საჭირო, რომ მეურნეები ორგანულ სასუქზე და შეწამვლის საშუალებებზე გადავიდნენ?

- მისაღები ფასი უნდა ჰქონდეს და ვინც ამას ამზადებს უნდა დააინტერესოს მოსახლეობა. უნდა ჰქონდეს საცდელი-სადემონსტრაციო ნაკვეთი, სადაც აჩვენებს ამ წესით დამუშავებულ-მოყვანილ პროდუქციას. ხალხმა შედეგი უნდა დაინახოს, რომ პროდუქცია იაფია, უვნებელია და მომგებიანია მისი გამოყენება.“ (S-3)

- **ლოგისტიკური სირთულეები:** ნაკელის ტრანსპორტირება და სათანადოდ დამუშავება ტექნიკურ, სატრანსპორტო და ფინანსურ რესურსებს საჭიროებს, რაც დამატებით ხარჯებთანაა დაკავშირებული.

„ერთ ჰექტარზე 60 ტონა ორგანული სასუქი - ნაკელი, სამი წლის განმავლობაში სამყოფია.“ (S-3)

- **ცოდნისა და მაგალითების ნაკლებობა:** მოსახლეობისთვის ხელმისაწვდომი არ არის ინფორმაცია ახალ ინოვაციურ ტექნოლოგიებზე, რის საშუალებითაც შესაძლებელი გახდებოდა დაენახათ ორგანული მიწათმოქმედების ეფექტურობა.

„ფერმერებმა უნდა ნახონ რეალური შედეგი, რომ დაიჯერონ ორგანული სასუქის სარგებელი.“ (S-3)

4. ინფორმაციის გავრცელების პრობლემები

ინფორმაციის წყაროების შეზღუდულობა: მუნიციპალიტეტს არ გააჩნია ადგილობრივი ტელევიზია და გაზეთში ფერმერებისთვის საინფორმაციო მასალების გამოქვეყნების გაუქმების შემდეგ ფერმერებს ინფორმაცია ძირითადად სპეციალიზებული მაღაზიებისგან აქვთ.

„ადრე გაზეთში ვაქვეყნებდით სასარგებლო ინფორმაციას, ახლა აღარ.“ (S-3)

- **დაბალი ინტერესის დონე:** მოსახლეობა იშვიათად კითხულობს სასარგებლო ინფორმაციას, რაც კიდევ უფრო ამცირებს ინფორმირებულობის დონეს.

„წიგნს ვინ კითხულობს? გვარჯილა შეაქვთ და მორჩა.“ (S-3)

5. კულტურული და ეკონომიკური ფაქტორები

- **გადარჩენის სტრატეგია:** მოსახლეობის დიდი ნაწილი იძულებულია მხოლოდ ფულადი მოგების მიღებაზე იფიქროს და უპირატესობას ანიჭებს იაფი ქიმიკატების გამოყენებას, პროდუქციის ხარისხის ხარჯზე.

„ხალხი ახლა გადარჩენაზე ფიქრობს, ხარისხზე აღარ ფიქრობს.“ (S-3)

- **ცნობიერების დაბალი დონე:** ფერმერები ხშირად პირად გამოცდილებაზე დაყრდნობით მოქმედებენ და უგულებელყოფენ რეკომენდაციებსა და სტანდარტებს.

„მათ ურჩევნიათ სასუქი შეიტანონ, მეტი პროდუქცია გაყიდონ, მეტი მოგება ნახონ. სასუქიც საკმაოდ ძვირი უჯდებათ და უკვე აღარ ფიქრობენ, რაღაც ახალი ინოვაცია სცადონ, ან ბიო-სასუქი გამოიყენონ.“ (S-3)

- **ორგანული სასუქის გამოყენების ტექნიკური ბარიერები:** ორგანული სასუქის სათანადოდ დამუშავება დროისა და დამატებითი ხარჯების გამო ბევრისთვის მიუწვდომელია.

„ნაკელი რომ დაიწვას, წელიწადზე მეტი სჭირდება. ეს ბევრისთვის რთულია. ცალკე ფინანსური პრობლემაა ტონობით ნაკელის გატანა მინდორში“ (S-3)

1. გზები და სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა

- **გზების პრობლემები:** შიდა სოფლების გზები გაუმართავია, რაც ართულებს როგორც პროდუქტების ტრანსპორტირებას, ისე ყოველდღიურ გადაადგილებას.

"საგარეჯოდან ჩვენამდე 40-45 წუთი სჭირდება სასწრაფოს მოსვლას. მთავარი გზა კი არის ძველი გაკეთებული, მაგრამ სოფლის შიდა გზები არ არსებობს. გზები რომ კარგი იყოს, 20 წუთში მოვიდოდა მანქანა." (S-1)

- **საზოგადოებრივი ტრანსპორტის შეზღუდული ხელმისაწვდომობა:** სოფლებს შორის საზოგადოებრივი ტრანსპორტი შეზღუდულია, რაც ზრდის ადგილობრივების ტრანსპორტირების ხარჯებს.

„მარშრუტები არ არის. ვისაც მანქანა ჰყავს, ასე დადის, დანარჩენი ფეხით.“ (S-2)

"სკოლის „მარშრუტკა“ კერძო პირების დაფინანსებით მუშაობს, რაც ბავშვებისთვის მნიშვნელოვანი დახმარებაა." (S-2)

2. ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის პრობლემა

სოციალური პროგრამების შესახებ ინფორმაციის ნაკლებობა:

- სახელმწიფო პროგრამებზე ინფორმაცია მხოლოდ ქართულ ენაზე ვრცელდება, რაც აზერბაიჯანულენოვანი მოსახლეობისთვის მნიშვნელოვან სირთულეს წარმოადგენს.
- ვებ-გვერდზე:
 - ინფორმაციის განახლება რეგულარულად არ ხდება;
 - არ არის ასახული მიმდინარე პროექტები, განვითარების გეგმები და სახელმწიფო პროგრამების აღწერა.
 - მერიის ბოლო ანგარიში 2018 წ. იყო გამოქვეყნებული.

"ეს პროგრამები ალბათ არის, მაგრამ ჩვენ არ ვიცით. სოფლებში რა იცის გლეხმა ამ პროგრამებზე?" (S-2)

მოსახლეობა არ არის ინფორმირებული სუბსიდირების შესაძლებლობების შესახებ, რაც აფერხებს სოციალურ მხარდაჭერას.

"საგარეჯოს გამგეობაში მოდის ამ საკითხებზე ინფორმაცია ქართულად. იმათმა იციან და არ გვეუბნებიან, არც თარგმნიან აზერბაიჯანულ ენაზე." (S-2)

3. ჯანდაცვის სერვისები

- **გადაუდებელი დახმარება:** სასწრაფო დახმარების მანქანას საგარეჯოდან სოფლამდე მიღწევისთვის 40-45 წუთი სჭირდება, რაც კრიტიკულ შემთხვევებში სერიოზულ საფრთხეს ქმნის.

"ამდენ სოფელს ერთი სასწრაფო დახმარება არ უნდა ჰყავდეს? ხშირია სიკვდილის შემთხვევები, სანამ სასწრაფო ჩამოვა და წაიყვანს." (S-2)

- **ამბულატორიები:** ფუნქციონირებს სახელმწიფო დაფინანსებით, მაგრამ მათი რესურსები შეზღუდულია და არ აქვთ 24/7 მომსახურების შესაძლებლობა.

"სასწრაფო გამოძახება მოდის მხოლოდ ჯეო ჰოსპიტალიდან, საგარეჯოდან." (S-2)

4. ნარჩენების მართვის პრობლემა

- **ნაგვის გატანის სირთულეები:** ნაგვის ურნები მხოლოდ ცენტრალურ გზებზეა განთავსებული, ხოლო შიდა სოფლებში ნარჩენების გატანა არ ხდება.

"ნაგვის ურნები მხოლოდ გზებზე დადგეს საჩვენებლად, რომ არის. ზევით სოფლებში კი ნაგავი არსად გადააქვთ." (S-2)

- **ნარჩენების არასწორი მართვა:** მოსახლეობა ნარჩენებს შემთხვევით ადგილებში ყრის, რაც გარემოს დაბინძურებას იწვევს.

"ნაგავს სადაც მოუხერხდებათ იქ ყრიან, ან საკუთარი მანქანით გააქვთ." (S-2)

5. ინვესტიციების ნაკლებობა და ინფრასტრუქტურული პრობლემები

მუნიციპალიტეტში ბიზნესის განვითარებისთვის არ არსებობს საკმარისი ფინანსური და ინფრასტრუქტურული მხარდაჭერა, რაც ინვესტიციების ნაკლებობას იწვევს.

- ადგილობრივი ბიზნესისთვის საგადასახადო შეღავათების, სესხებისა და ბიზნესის განვითარების პროგრამების არარსებობა ამცირებს მათ კონკურენტუნარიანობას.

"მუნიციპალიტეტში ინვესტორები იშვიათად შემოდიან, რადგან არ არის საკმარისი ინფრასტრუქტურული და ლოგისტიკური მხარდაჭერა." (S-2)

„არასოდეს შეეჭვდე, რომ მცირე ჯგუფს გააზრებული და ერთგული მოქალაქეების შეუძლია შეცვალოს მსოფლიო; სინამდვილეში, მხოლოდ ასე ხდება ცვლილებები.“

მარგარეტ მიდი, ანტროპოლოგი, სტრატეგიისა და პოლიტიკის დირექტორი ეროვნული ინფრასტრუქტურისა და სერვისების ტრანსფორმაციის სააგენტოში (NISTA).

დასკვნები და რეკომენდაციები: პრობლემების გადაჭრის სტრატეგიული მიდგომები

ეს თავი არ წარმოადგენს მხოლოდ ანალიტიკურ შეჯამება – ეს არის მოქმედების გეგმა, რომელიც ეფუძნება რეალურ მონაცემებსა და ადგილობრივი მოსახლეობის გამოცდილებას.

წინამდებარე დასკვნებში ასახულია საზღვრისპირა რეგიონების ანალიზის შედეგად გამოვლენილი ძირითადი გამოწვევები. ეს გამოწვევები ნათლად აჩვენებს, თუ როგორ არის უსაფრთხოება, სოციალური და ეკონომიკური განვითარება, ეკოლოგია და ბუნებრივი რესურსების მართვა ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებული და რატომ არის მათი ერთობლივი მართვა სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი მდგრადი განვითარებისთვის უზრუნველსაყოფად.

წარმოდგენილი რეკომენდაციები არ წარმოადგენს ზოგად მითითებებს, ისინი ეფუძნება ფაქტებსა და რეალურ საჭიროებებს და ემსახურება მიზანს, რომ გახდეს პრაქტიკული ინსტრუმენტი ყველა იმ სტრუქტურისთვის, რომელიც მუშაობს რეგიონულ განვითარებაზე, უსაფრთხოებაზე, სოციალურ პოლიტიკაზე, ეკოლოგიაზე და ბუნებრივი რესურსების ეფექტიან მართვაზე.

იმ შემთხვევაში, თუ ეს რეკომენდაციები რეალურად იქნება გათვალისწინებული და ინტეგრირებული პოლიტიკურ და ინსტიტუციურ დონეზე, შესაძლებელი გახდება საზღვრისპირა რეგიონების სოციალური და ეკონომიკური გაძლიერება, ეკოლოგიური ბალანსის აღდგენა, ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენება, კონფლიქტების პრევენცია, გრძელვადიანი უსაფრთხოების უზრუნველყოფა და მდგრადი განვითარების მხარდაჭერა სასაზღვრო მუნიციპალიტეტებში.

ამიტომ ეს თავი არ უნდა დარჩეს მხოლოდ დასკვნების კრებულად – ეს არის პირდაპირო მოწოდება მოქმედებისკენ!

სოციალური პრობლემები: დასკვნები და რეკომენდაციები განათლების ხარისხი და ინფრასტრუქტურა

დასკვნები

სამივე მუნიციპალიტეტში გამოვლინდა განათლების ხელმისაწვდომობასა და ხარისხთან დაკავშირებული სისტემური პრობლემები:

1. **სასკოლო ინფრასტრუქტურა და ტექნოლოგიები** – სკოლების მნიშვნელოვანი ნაწილი არ არის აღჭურვილი საჭირო ტექნიკური საშუალებებით (პროექტორები, აუდიო სისტემები, ვიზუალური მასალები), რაც ზღუდავს სწავლების ხარისხს და მოსწავლეთა მოტივაციას.
2. **ბაგა-ბაღების სიმცირე და არასათანადო პირობები** – ბევრ სოფელში ბაგა-ბაღები ან საერთოდ არ ფუნქციონირებს, ან ინფრასტრუქტურულად მძიმე მდგომარეობაშია. მშობლებს ხშირად უწევთ დამატებითი სატრანსპორტო ხარჯების გაწევა ბავშვების სხვა დასახლებებში გადასაყვანად, რაც კიდევ უფრო ამძაფრებს სოციალურ უთანასწორობას.
3. **სწავლის პროცესის სირთულეები** – გადატვირთული კლასები მნიშვნელოვნად აფერხებს მოსწავლეთა ინდივიდუალურ პროგრესს და ამცირებს პედაგოგიური მიდგომების ეფექტიანობას.
4. **სკოლების თანამშრომლობა** - ადგილობრივ სათემო ორგანიზაციებთან და თვითმმართველობის ორგანოებთან სუსტი და არაორგანიზებულია.
5. **მანდატურების როლი** – მანდატურების მოქმედება ზოგჯერ უარყოფითად აისახება მოსწავლეთა ფსიქოემოციურ მდგომარეობაზე, რაც საჭიროებს მათი როლისა და მოქმედების სტანდარტების გადახედვას.

რეკომენდაციები

1. **სახელმწიფო სტრუქტურებისთვის (ადგილობრივი და ცენტრალური ხელისუფლება)**
 - **სასკოლო ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება:** სოფლის სკოლებისთვის აუცილებელია ტექნიკური აღჭურვილობის (პროექტორები, აუდიო სისტემები, თანამედროვე დაფები) შეძენა.
 - **ბაგა-ბაღების რაოდენობის გაზრდა** – განსაკუთრებული აქცენტი უნდა გაკეთდეს ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ რეგიონებზე, რათა ყველა ბავშვს ჰქონდეს ადრეული განათლების მიღების წვდომა და მომზადდეს ქართულენოვან სასწავლო გარემოში ინტეგრირებისთვის.
 - **კლასების დეფორმალიზება და მასწავლებელთა შტატების ზრდა** – მოსწავლეთა რაოდენობის შემცირება თითოეულ კლასში ხელს შეუწყობს ინდივიდუალურ მიდგომებს და სწავლების ხარისხის გაუმჯობესებას.
 - **განათლების დაფინანსების გაზრდა:** საგანმანათლებლო ხარისხთან დაკავშირებული საკვანძო პრობლემების გადასაჭრელად აუცილებელია ადგილობრივ დონეზე განათლების სექტორის ბიუჯეტის გადახედვა და გაზრდა.
 - **მანდატურებისა და სკოლის ფსიქოლოგების გადამზადება** – საჭიროა რეგულარული ტრენინგების ორგანიზება მანდატურებისა და ფსიქოლოგებისათვის, რათა მათ ჰქონდეთ შესაბამისი კომპეტენციები მოსწავლეთა უსაფრთხო და მხარდაჭერილ გარემოში განსავითარებლად.
2. **სათემო ორგანიზაციებისთვის**
 - **სკოლებთან და თვითმმართველობის ორგანოებთან თანამშრომლობის გაძლიერება:** სათემო ორგანიზაციებმა უნდა ითანამშრომლონ სკოლებთან და თვითმმართველობის ორგანოებთან, რათა მოხდეს დამატებითი საგანმანათლებლო აქტივობების (მაგ.,

ქართული ენის სწავლების, ფინანსური წიგნიერების ან ეკოლოგიური კულტურის პროგრამების) დანერგვა.

- **უფასო საგანმანათლებლო კურსების ორგანიზება:** თემში საგანმანათლებლო პროგრამების გაძლიერება მოზარდებისა და მშობლების (ქართული ენა, ეკონომიკური წიგნიერება, სოციალური უნარ-ჩვევები და სხვა).
- **განათლებასთან დაკავშირებული ადვოკატირების გაძლიერება:** სათემო ორგანიზაციებმა უნდა მიიღონ მონაწილეობა საგანმანათლებლო პოლიტიკის გაუმჯობესების პროცესში, კერძოდ კი — ინფრასტრუქტურულ პრობლემებსა და სასწავლო პროცესის ხარისხის გაუმჯობესებაზე სახელმწიფო დონეზე გადაწყვეტილებების მიღებისას.

პროფესიული განათლება

დასკვნები

პროფესიული განათლების არარსებობა და არასაკმარისი შესაძლებლობები მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენს სამივე მუნიციპალიტეტში .

1. **პროფესიული განათლების ინფრასტრუქტურის ნაკლებობა** – მუნიციპალიტეტებში არ არსებობს პროფესიული განათლების საკმარისი სასწავლებლები, რაც ადგილობრივ ახალგაზრდებს უზღუდავს კვალიფიკაციის მიღების და დასაქმების შესაძლებლობებს.
2. **პროფესიული განათლების არასწორი აღქმა** – ახალგაზრდების დიდი ნაწილი არჩევანს უმაღლეს განათლებაზე აკეთებს, ხშირად მხოლოდ დიპლომის ფლობის მიზნით და არა შრომით ბაზარზე მოთხოვნადი უნარების დასაუფლებლად. ხოლო პროფესიული განათლება ჯერ ისევ ნაკლებად პრესტიჟულად მიიჩნევა.
3. **პრაქტიკული უნარების დეფიციტი** – განათლების სისტემა ძირითადად თეორიულ ცოდნაზეა ორიენტირებული, რაც სტუდენტებს პრაქტიკული უნარების გარეშე ტოვებს და ამცირებს მათ დასაქმების შანსებს.
4. **მეწარმეობის დაბალი მხარდაჭერა** – განსაკუთრებით ახალგაზრდებისა და ქალების შემთხვევაში, მეწარმეობის განვითარების ხელშეწყობ პროგრამებზე წვდომა შეზღუდულია. ეს ფაქტორი აფერხებს თვითდასაქმების და ეკონომიკური სტაბილურობის მიღწევის შესაძლებლობებს.
5. **არასამთავრობო ორგანიზაციების მნიშვნელოვანი როლი** – სათემო და არასამთავრობო ორგანიზაციები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ პროფესიული განათლებისა და მეწარმეობის მხარდაჭერაში, თუმცა სისტემური და ფინანსური რესურსების სიმცირე უზღუდავს მათ გავლენასა და გრძელვადიან ეფექტურობას.

რეკომენდაციები

1. სახელმწიფო სტრუქტურებისთვის (ადგილობრივი და ცენტრალური ხელისუფლება)

- **პროფესიული სასწავლებლების განვითარება:** აუცილებელია, თითოეულ მუნიციპალიტეტში შეიქმნას პროფესიული განათლების ცენტრები, რაც ახალგაზრდებს პრაქტიკული უნარების შეძენის შესაძლებლობას მისცემს.
- **პროფესიული განათლების პოპულარიზაცია:** მიზანშეწონილია საინფორმაციო კამპანიების დაგეგმვა და განხორციელება, რომელთა საშუალებითაც საზოგადოებაში შეიცვლება პროფესიული განათლებისადმი არსებული სტერეოტიპული დამოკიდებულება.
- **საგანმანათლებლო და საწარმოო სექტორების ინტეგრაცია:** უნდა დაინერგოს პროფესიული სასწავლებლები ადგილობრივ ბიზნესში, რათა სტუდენტებს მიეცეთ

რეალურ სამუშაო პროცესში მონაწილეობის შესაძლებლობა და მათთვის ხელმისაწვდომი გახდეს პრაქტიკული გამოცდილების დაგროვება.

- **მეწარმეობის ხელშეწყობა:** ადგილობრივმა თვითმმართველობებმა უნდა განავითარონ მიზნობრივი პროგრამები, რომლებიც მხარს დაუჭერენ ახალგაზრდების ბიზნეს-ინიციატივებს (გრანტები, შეღავათიანი კრედიტები, მენტორობა).
- **ქალთა პროფესიული განათლების მხარდაჭერა** – საჭიროა სპეციალური საგანმანათლებლო ინიციატივების დანერგვა, რომლებიც გააძლიერებენ ქალების მონაწილეობას პროფესიულ განათლებაში და შეუწყობენ ხელს მათ სოციალურ-ეკონომიკურ გაძლიერებას.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის

- **არაფორმალური სასწავლო კურსების განვითარება/გაფართოება:** სათემო ორგანიზაციებმა უნდა განავითარონ არაფორმალური პროფესიული განათლების პროგრამები, რომლებიც მოიცავს ტრენინგებს და პრაქტიკული უნარების განვითარების კურსებს, განსაკუთრებული აქცენტი ადგილობრივ ბაზარზე მოთხოვნად პროფესიებზე.
- **მეწარმეობის ხელშეწყობა და გაძლიერება:** სათემო ორგანიზაციებმა უნდა შეიმუშაონ ახალგაზრდებზე და ქალებზე ორიენტირებული სამეწარმეო ტრენინგები, რომლებიც მოიცავს ბიზნესის დაგეგმვას, ფინანსურ მართვასა და ბაზრის ანალიზის უნარების განვითარებას.
- **სკოლებთან თანამშრომლობა:** აუცილებელია სკოლებისა და პროფესიული სასწავლებლების მჭიდრო კოორდინაცია, რათა მოსწავლეებს მიეწოდოს სრული და დროული ინფორმაცია პროფესიული განათლების შესაძლებლობების შესახებ.
- **დასაქმების ხელშეწყობის პროგრამები:** სათემო ორგანიზაციებმა ან მათთან დაკავშირებულმა პროფესიულმა ასოციაციებმა უნდა შეიმუშაონ ახალგაზრდებისთვის სტაჟირებისა და მენტორობის და დასაქმების პროგრამები, რაც გაზრდის ადგილობრივი ახალგაზრდების დასაქმების პოტენციალს.
- **სოციალური თანასწორობის პროგრამები:** მიზნობრივი საგანმანათლებლო და დასაქმების პროგრამების საშუალებით საჭიროა ქალთა ეკონომიკური ჩართულობის გაზრდა, რაც მნიშვნელოვანწილად შეუწყობს ხელს მათ სოციალური და ეკონომიკური დამოუკიდებლობის მიღწევას.

ქართული ენის სწავლების ინტენსიფიკაცია მულტიეთნიკურ რეგიონებში

დასკვნები

1. **ქართული ენის ცოდნის მატება ახალ თაობაში** – ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენელი მოსწავლეების მხარდი ჩართულობა ქართულენოვან სასწავლო პროცესში ხელს უწყობს მათი სოციალური ინტეგრაციის გაღრმავებასა და სამოქალაქო ჩართულობის ზრდას.
2. **ინფრასტრუქტურის და რესურსების ნაკლებობა** – ქართულენოვანი სკოლებისა და სკოლამდელი დაწესებულებების სიმწირე მნიშვნელოვან პრობლემებს ქმნის განათლების ხელმისაწვდომობის თვალსაზრისით.
3. **ენობრივი ბარიერი და საგანმანათლებლო პროცესში** – დაწყებით საფეხურზე ქართულ ენის არასაკმარის დონეზე ფლობა მნიშვნელოვან დაბრკოლებებს უქმნის მოსწავლეებს, რაც აფერხებს მათ აკადემიურ შესაძლებლობებს და შემდგომ განვითარებას.

4. **პედაგოგიური კადრების გამოწვევები** –ორენოვანი განათლებისთვის საჭირო პედაგოგიური კადრების დეფიციტი და მასწავლებლებთან მხრიდან მოსწავლეთა მშობლიური ენას არცოდნა მნიშვნელოვნად აქვეითებს სწავლების ეფექტიანობასა და ხარისხს.
5. **ქართული ენის დაუფლების სირთულე ზრდასრულებში** – ეთნიკური უმცირესობების ზრდასრულ მოსახლეობას ქართული ენის შესწავლის ხშირ შემთხვევაში არ გააჩნია, რაც ხელს უშლის მათ სრულფასოვან მონაწილეობას საზოგადოებრივ და ეკონომიკურ აქტივობებში.
6. **ენობრივი ბარიერი** - ქართული ენის ცოდნის დაბალი დონე ზღუდავს ეთნიკური უმცირესობების წვდომას სახელმწიფო სერვისებზე, რაც იწვევს მათ სოციალურ და ეკონომიკურ მარგინალიზაციას.
7. **განათლების სისტემის არასტაბილურობა** – ხშირი ცვლილებები განათლების სამინისტროს პოლიტიკაში, რომელიც მასწავლებლების სერტიფიცირებას ეხება, იწვევს მოტივაციის შემცირებას ქართული ენის შესწავლაში და აფერხებს ინტეგრაციის პროცესებს.

რეკომენდაციები

1. სახელმწიფო სტრუქტურებისთვის (ადგილობრივი და ცენტრალური ხელისუფლება)

- **ქართული ენის სწავლების გაძლიერება სკოლამდელ დონეზე** – აუცილებელია სოფლებში ქართულენოვანი ბაგა-ბაღების რაოდენობის გაზრდა, რათა ბავშვებმა ადრეული ასაკიდან დაიწყონ ქართული ენის შესწავლა.
- **ქართულენოვანი სკოლების ინფრასტრუქტურის განვითარება** – საჭიროა ახალი ქართულენოვანი სკოლების გახსნა ან არსებული სექტორების გაფართოება, რათა ყველა მსურველს ჰქონდეს განათლების ქართულ ენაზე მიღების შესაძლებლობა.
- **პედაგოგთა გადამზადება და ორენოვანი განათლების ხელშეწყობა** – აუცილებელია მასწავლებლებისთვის სპეციალური გადამზადების პროგრამების განხორციელება. პარალელურად, ორენოვანი სახელმძღვანელოების შექმნა და გავრცელება, რაც გააძლიერებს სწავლების ეფექტურობასა და ხარისხს.
- **ზრდასრულთა განათლების პროგრამები** – აუცილებელია რეგიონებში ქართული ენის შემსწავლელი უფასო კურსების დანერგვა. ეს ხელს შეუწყობს ეთნიკური უმცირესობების სრულფასოვან ჩართვას შრომით ბაზარსა და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში.
- **ადმინისტრაციული მომსახურების გამარტივება** – ადგილობრივ მუნიციპალიტეტებში უნდა დაინერგოს მრავალენოვანი საინფორმაციო ცენტრების შექმნა (როგორც დროებითი ზომი), სადაც მოსახლეობა მარტივად მიიღებს სამართლებრივ და ადმინისტრაციულ საკითხებთან დაკავშირებულ დახმარებას.
- **განათლების სისტემაში სტაბილურობის უზრუნველყოფა** – აუცილებელია ჩამოყალიბდეს გრძელვადიანი, სახელმწიფო პოლიტიკა, რომელიც უზრუნველყოფს ქართული ენის სწავლების თანმიმდევრულ და სტაბილურ პროცესს.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის

- **სკოლამდელ და ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებთან თანამშრომლობა** – სათემო ორგანიზაციებმა უნდა განავითარონ მიზანმიმართული კოორდინაცია სკოლებსა და ბაღებთან, რათა ხელი შეუწყონ ქართული ენის სწავლების ხარისხის გაუმჯობესებას.
- **ზრდასრულთა განათლების პროგრამები** – აუცილებელია სათემო ორგანიზაციების მიერ რეგიონებში ქართულენოვანი უფასო კურსების ორგანიზება, რომლებიც ადაპტირებული იქნება ზრდასრულთა საჭიროებებზე და მისცემს მათ ინტეგრაციის შესაძლებლობას.

- **მენტორობის პროგრამების დანერგვა ახალგაზრდებისთვის** – მიზანშეწონილია ისეთი მოხალისეობრივი პროგრამების წახალისება, რომელშიც ჩართული იქნებიან როგორც ეთნიკური უმცირესობების, ისე ქართველი სტუდენტები. მათ შორის მენტორული კავშირის საფუძველზე შესაძლებელია ეფექტური ენობრივი მხარდაჭერის სისტემის შექმნა სკოლამდელი და სკოლის ასაკის ბავშვებისთვის, რაც მათ ენობრივ პროგრესსა და ინტეგრაციას მნიშვნელოვნად დააჩქარებს.
- **ორგანიზაციების კავშირი სახელმწიფო სექტორთან** – სათემო ორგანიზაციებმა უნდა გააძლიერონ კომუნიკაცია და კოორდინაცია ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებთან, რათა უზრუნველყოფილი იყოს ფინანსური და ლოგისტიკური მხარდაჭერა ქართული ენის სწავლების პროგრამებისთვის.
- **ტექნოლოგიური რესურსების გაძლიერება** – აუცილებელია თანამედროვე ციფრული პლატფორმების, მობილური აპლიკაციების და დისტანციური სწავლების მეთოდების დანერგვა, რაც მნიშვნელოვნად გაზრდის ქართული ენის შესწავლის ხელმისაწვდომობას განსაკუთრებით იმ პირებისთვის, ვისთვისაც ფიზიკური კურსებზე დასწრება ბარიერს წარმოადგენს. ტექნოლოგიური მიდგომების ადაპტაცია ასევე ხელს შეუწყობს სწავლების ინდივიდუალურ რეჟიმზე მორგებას და ეფექტიანობას.

ინტეგრაციის საკითხები მულტიეთნიკურ რეგიონებში

დასკვნები

1. განათლების მნიშვნელობის გაზრდილი აღქმა – მშობლები სულ უფრო მეტად აცნობიერებენ განათლების როლს შვილების მომავალში, რაც ზრდის მათ ჩართულობას და მოქალაქეობრივ პასუხისმგებლობას.
2. ინტეგრაციის ადრეული ეტაპების მნიშვნელობა – სკოლამდელი განათლების დაწესებულებებში (ბაგა-ბაღებში) ჩამოყალიბებული სოციალური კავშირები და მეგობრული გარემო მნიშვნელოვან წინაპირობას ქმნის ბავშვთა შემდგომ ინტეგრაციაზე, ხელს უწყობს თანატოლებთან ადაპტაციას და სოციალური უნარების განვითარებას.
3. **ერთობლივი კულტურულ-სპორტული ღონისძიებების ინტეგრაციული როლი** – კულტურულ და სპორტულ აქტივობებს მნიშვნელოვანი გავლენა აქვს ეთნიკური ჯგუფების ერთმანეთთან დაახლოებაზე. ისინი ამცირებენ ენობრივ ბარიერებს, აძლიერებენ კულტურათაშორის კავშირს და ხელს უწყობენ საერთო სივრცის ჩამოყალიბებას.
4. საზოგადოებრივი ინტეგრაციის დაბრკოლებები – დოკუმენტაციის რეგისტრაციის სირთულეები, საკუთრების პრობლემები და სამართლებრივი ბარიერები ხელს უშლის ეთნიკური უმცირესობების სრულფასოვან ჩართულობას სოციალურ და ეკონომიკურ პროცესებში.
5. ორად გაყოფილი იდენტობა – აზერბაიჯანული მოსახლეობა ხშირად გრძნობს თავს ორსახელმწიფოებრივი იდენტობის ფარგლებში, რაც იწვევს ინტეგრაციის სირთულეებს როგორც საქართველოში, ისე აზერბაიჯანში.
6. ინტეგრაციის პროცესის ასიმეტრიულობა – ეთნიკური უმცირესობები ხშირად არ გრძნობენ ქართული საზოგადოების მხრიდან საკმარის ნაბიჯებს ორმხრივი ინტეგრაციისთვის.
7. **ეთნიკური იზოლაციის ტენდენციები და ინტეგრაციის არსებული დაბრკოლებები** – მიუხედავად არსებული პოლიტიკისა და პროგრესული ნაბიჯებისა, რიგ რეგიონებში ეთნიკური უმცირესობები კვლავ განიცდიან სოციალურ იზოლაციას, რაც ამცირებს მათ

სოციალურ აქტიურობას, ხელს უშლის სრულფასოვან მონაწილეობას საზოგადოებრივ ცხოვრებაში და განაპირობებს მოქალაქეობრივი იდენტობის შესუსტებას.

რეკომენდაციები

1. სახელმწიფო სტრუქტურებისთვის (ადგილობრივი და ცენტრალური ხელისუფლება)

- **ინტეგრაციის ხელშეწყობა განათლების სისტემის მეშვეობით** – საჭიროა სკოლამდელი განათლების დაწესებულებებისა და ქართულენოვანი სკოლების რაოდენობის ზრდა მულტიეთნიკურ რეგიონებში, რათა ეთნიკური უმცირესობის ბავშვებმა ადრეული ასაკიდან შეძლონ სახელმწიფო ენასთან და ქართულ კულტურულ სივრცესთან თანმიმდევრული ინტეგრაცია.
- **ენობრივი ბარიერების დაძლევის მიმართულებით პროგრამების გაძლიერება** – სახელმწიფომ უნდა გააძლიეროს როგორც ზრდასრულთათვის, ასევე ახალგაზრდებისთვის განკუთვნილი ქართული ენის სწავლების ხელმისაწვდომი და ხარისხიანი პროგრამები.
- **ერთობლივი კულტურულ-საგანმანათლებლო ინიციატივების მხარდაჭერა** – მნიშვნელოვანია სახელმწიფოს მიერ მხარდაჭერილი ისეთი ღონისძიებების ორგანიზება, რომლებიც ხელს შეუწყობს ეთნიკურ ჯგუფებს შორის თანამშრომლობას, კულტურათაშორისი დიალოგის გაღრმავებას და ინტეგრაციული პროცესების გამტკიცებას.
- **ადმინისტრაციულ და სამართლებრივ ბარიერებთან გამკლავება** – აუცილებელია საკუთრების რეგისტრაციის პროცედურების გამარტივება და მუნიციპალურ დონეზე მრავალენოვანი საინფორმაციო ცენტრების ჩამოყალიბება (როგორც გარდამავალი ეტაპი), რომლებიც უზრუნველყოფენ მოსახლეობის სამართლებრივ და ადმინისტრაციულ კონსულტირებას მათი ენობრივი შესაძლებლობების გათვალისწინებით.
- **მოქალაქეობრივი ცნობიერების ამაღლება და ინფორმირებულობის გაუმჯობესება** – ადგილობრივმა ხელისუფლებამ და საგანმანათლებლო დაწესებულებებმა უნდა ჩაატარონ რეგულარული საინფორმაციო კამპანიები მოქალაქეობრივი პასუხისმგებლობის, კონსტიტუციური უფლებებისა და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ჩართულობის მნიშვნელობის შესახებ, რათა გაძლიერდეს ეთნიკური უმცირესობების ნდობა და მონაწილეობა დემოკრატიულ პროცესებში.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის

- **ერთობლივი ღონისძიებების ორგანიზება** – სათემო ორგანიზაციებმა აქტიურად უნდა ითანამშრომლონ ადგილობრივ და სახელმწიფო საგანმანათლებლო დაწესებულებებთან, რათა ხელი შეუწყონ კულტურულ-სპორტული ღონისძიებების დაგეგმვასა და განხორციელებას. აღნიშნული ღონისძიებები მნიშვნელოვნად განამტკიცებს ეთნიკურ ჯგუფებს შორის თანამშრომლობას და ხელს შეუწყობს კულტურათაშორისი კავშირების გაღრმავებას.
- **იურიდიული და ადმინისტრაციული დახმარების უზრუნველყოფა** – საჭიროა სათემო ორგანიზაციების მიერ მრავალენოვანი საინფორმაციო ცენტრების შექმნა, რომლებიც დაეხმარება ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლებს სამართლებრივი, ადმინისტრაციული და საბუთების რეგისტრაციის პროცესებში.
- **განათლების ხელმისაწვდომობის გაფართოება** – სათემო ორგანიზაციებმა უნდა შეიმუშაონ და განახორციელონ მიზნობრივი ენობრივი კურსები და პროფესიული გადამზადების პროგრამები, რაც ხელს შეუწყობს ადგილობრივი მოსახლეობის დასაქმების შესაძლებლობების ზრდასა და ეკონომიკურ გაძლიერებას.
- **საზოგადოებრივი დიალოგის პლატფორმების განვითარება** – ინტეგრაციის პროცესის წარმატებისთვის აუცილებელია მუდმივი და სტრუქტურირებული კომუნიკაცია

ეთნიკურ უმცირესობებსა და ქართულ საზოგადოებას შორის. ამ მიზნით, სათემო ორგანიზაციებმა უნდა უზრუნველყონ პლატფორმების შექმნა, სადაც ხელი შეეწყობა გამოცდილების გაზიარებას, ურთიერთგაგებასა და ორმხრივ ინტეგრაციას.

ჯანდაცვის სერვისები და დემოგრაფიული გამოწვევები მრავალეთნიკურ რეგიონებში

დასკვნები:

1. **ჯანდაცვის ინფრასტრუქტურის არასაკმარისი განვითარება** – ადგილობრივი სამედიცინო დაწესებულებები ვერ აკმაყოფილებს თანამედროვე სტანდარტებს, რის გამოც მოსახლეობა იძულებულია სამედიცინო მომსახურება სხვა რეგიონებში ან დედაქალაქში მოიძიოს;
2. **ენობრივი ბარიერი და ინფორმაციის ნაკლებობა** – აზერბაიჯანულ თემებში მოქალაქეები არ ფლობენ სრულ ინფორმაციას სახელმწიფო ჯანდაცვის პროგრამების შესახებ, რაც მნიშვნელოვნად ზღუდავს მათი მომსახურებებზე წვდომას;
3. **მედიკამენტებზე ხელმისაწვდომობის დაბალი დონე** – ექიმების მიერ დანიშნული ძვირადღირებული პრეპარატები სოციალური თვალსაზრისით მოწყვლადი ჯგუფებისთვის მნიშვნელოვან ეკონომიკურ ტვირთს წარმოადგენს;
4. **ეკოლოგიური ზემოქმედება ჯანმრთელობაზე** – სამრეწველო დაბინძურება (მათ შორის რუსთავის ცემენტის ქარხნის გავლენა) და სასმელი წყლის დაბინძურება **სერიოზულ საფრთხეს უქმნის** მოსახლეობის ჯანმრთელობას.
5. **სოციალური დაცვის სერვისების დაბალი ხელმისაწვდომობა** – ენობრივი ბარიერებისა და ინფორმაციის ნაკლებობის გამო, ბევრი მოქალაქე ვერ სარგებლობს სახელმწიფოს მიერ შეთავაზებული სოციალური პროგრამებით;
6. **შრომის უსაფრთხოების სტანდარტების არარსებობა სოფლის მეურნეობაში** – უსაფრთხოების წესების დარღვევა ამ სექტორში მოსახლეობის ჯანმრთელობას უქმნის საფრთხეს.

რეკომენდაციები:

1. **სახელმწიფო სტრუქტურებისთვის (ცენტრალური და ადგილობრივი ხელისუფლება):**
 - **ჯანდაცვის ინფრასტრუქტურის გაძლიერება** – მიზანშეწონილია ადგილობრივი სამედიცინო დაწესებულებების ტექნიკური განახლება და მომსახურებების სპექტრის გაფართოება, რათა მოსახლეობას ადგილზე ჰქონდეს წვდომა ხარისხიან სამედიცინო სერვისებზე;
 - **ენობრივი ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა** – აუცილებელია სამედიცინო და სოციალური მომსახურების შესახებ ინფორმაცია მოქალაქეებს მიეწოდოს
 - **აზერბაიჯანულ ენაზე**, რაც ხელი შეუწყობს მათი ჩართულობის ზრდას;
 - **გადაუდებელი სამედიცინო დახმარების განვითარების ხელშეწყობა** – სასწრაფო დახმარების ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესება სოფლად;
 - **მედიკამენტებზე ხელმისაწვდომობის გაზრდა** – მიზანშეწონილია სახელმწიფომ დანერგოს მიზნობრივი სუბსიდირების მექანიზმები სოციალური თვალსაზრისით მოწყვლადი ჯგუფებისთვის.
 - **ეკოლოგიური უსაფრთხოების გაძლიერება** – აუცილებელია გამკაცრდეს მონიტორინგი სამრეწველო დაბინძურებისა და აგრარულ სექტორში ქიმიური პრეპარატების გამოყენების მიმართულებით; უნდა განხორციელდეს რეგულარული კონტროლი სასურსათო პროდუქტებში მავნე ნივთიერებების შემცველობაზე;

- სასმელი წყლის ხარისხის გაუმჯობესება – აუცილებელია წყლის ინფრასტრუქტურის რეაბილიტაცია და თანამედროვე ფილტრაციის სისტემების დანერგვა, რაც უზრუნველყოფს მოსახლეობის ჯანმრთელობის დაცვას;
- შრომის უსაფრთხოების რეგულაციების გამკაცრება სოფლის მეურნეობაში – საჭიროა შრომითი სტანდარტების დანერგვა და მათი აღსრულების ეფექტური მექანიზმების შექმნა, რაც შეამცირებს სამუშაო ადგილებზე ფიზიკური ზიანის რისკს;
- სოციალური პროგრამების შესახებ ცნობიერების ამაღლება – მიზანშეწონილია სამედიცინო დაწესებულებებთან საინფორმაციო ცენტრების შექმნა, სადაც მოქალაქეებს საშუალება ექნებათ მიიღონ ამომწურავი კონსულტაციები სახელმწიფო სერვისებთან დაკავშირებით.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის:

- კულტურული მემკვიდრეობის პროგრამების დანერგვა – მიზანშეწონილია იმგვარი პროექტების განვითარება, რომლებიც გაამარტივებს კომუნიკაციას ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლებსა და ჯანდაცვის სფეროს სპეციალისტებს შორის;
- ჯანდაცვის შესახებ ცნობიერების ამაღლება – სათემო ორგანიზაციებმა უნდა უზრუნველყონ ადგილობრივ მედიაში (ტელევიზია, რადიო, სოციალური ქსელები) საინფორმაციო გადაცემების და კამპანიების მომზადება, რომლებიც ორიენტირებული იქნება პრევენციაზე, ჯანსაღი ცხოვრების წესზე და სამედიცინო სერვისებზე ხელმისაწვდომობაზე;
- ეკოლოგიური და ჯანდაცვის მონიტორინგის მხარდაჭერა – მიზანშეწონილია ორგანიზაციებმა ითანამშრომლონ ადგილობრივ სამედიცინო დაწესებულებებთან და სურსათის უვნებლობის სამსახურებთან გარემოს და მოსახლეობის ჯანმრთელობის რისკების დროული გამოვლენის მიზნით;
- ქალთა ჯანმრთელობის დაცვისა და გაძლიერების ინიციატივები – აუცილებელია სპეციალიზებული პროგრამების შემუშავება, რომლებიც მიმართულია ქალებისთვის ჯანდაცვის სერვისებზე ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესებაზე, განსაკუთრებით იმ თემებში, სადაც კულტურული ბარიერები ზღუდავს მათ სამედიცინო დახმარებაზე წვდომას; განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს ოჯახური ძალადობის და ადრეული ქორწინების პრევენციას და შესაბამისი მხარდაჭერის მექანიზმების განვითარებას.

ეკოლოგიური პრობლემები და საცხოვრებელი გარემოს ხარისხი

დასკვნები:

1. **ნარჩენების მართვის პრობლემები** – მიუხედავად იმისა, რომ ზოგიერთ მუნიციპალიტეტში ნარჩენების შეგროვება უფასოა, მოსახლეობის ნაწილი კვლავ აგრძელებს ნაგვის არასწორად განთავსებას, რაც ზრდის გარემოს დაბინძურებას და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის რისკებს.
2. **ჰაერის დაბინძურება და სამრეწველო ზემოქმედება** – ცემენტის ქარხნები და სხვა სამრეწველო ობიექტები მნიშვნელოვნად ამცირებენ ატმოსფერული ჰაერის ხარისხს, რაც იწვევს რესპირატორული დაავადებებისა და ალერგიული რეაქციების ზრდას.
3. **წყლის დაბინძურება და არასაკმარისი სანიტარიული ინფრასტრუქტურა** – სარწყავი სისტემების დაბინძურება, სასმელ წყალში ქიმიური ელემენტების ჭარბი შემცველობა და კანალიზაციის სისტემების გაუმართაობა მნიშვნელოვან საფრთხეს უქმნის როგორც საკვებით მომარაგებას, ისე ზოგად სანიტარიულ უსაფრთხოებას.

4. **სასოფლო-სამეურნეო ქიმიკატების უკონტროლო გამოყენება** – ხშირია შემთხვევები, როცა ფერმერები არ იცავენ ქიმიური საშუალებების გამოყენების უსაფრთხოების წესებს, რაც იწვევს ნიადაგის, წყლისა და ეკოსისტემების სისტემურ დაბინძურებას.
5. **ეკოლოგიური განათლების ნაკლებობა** – მოსახლეობა არ იღებს საკმარის ინფორმაციას ნიადაგის დაბინძურების, ქიმიკატების ზიანისა და ორგანული სასუქების უპირატესობების შესახებ.
6. **ორგანულ სასუქებზე გადასვლის სირთულეები** – მიუხედავად იმისა, რომ ეთნიკური უმცირესობების ფერმერების ნაწილი იყენებს ორგანულ სასუქებს, ფართომასშტაბიანი გადასვლა დაბრკოლებულია მაღალი ფასის, გამოყენების ტექნიკური სირთულეების და საზოგადოებაში არსებული სტერეოტიპების გამო.
7. **დაბალი ეკოლოგიური ცნობიერება ეკონომიკური პრობლემების ფონზე** – მოსახლეობის ნაწილი ეკოლოგიურ საკითხებს ნაკლებ პრიორიტეტულ პრობლემად მიიჩნევს სოციალური და ეკონომიკური გამოწვევების ფონზე, რაც აზიანებს გარემოსდაცვითი პოლიტიკის გრძელვადიან ეფექტურობას.

რეკომენდაციები:

1. სახელმწიფო სტრუქტურებისთვის:

- ნარჩენების მართვის რეგულაციების გამკაცრება და კონტროლის გაძლიერება – აუცილებელია ნარჩენების მართვის წესების გამკაცრება და მათი შესრულების მკაცრი კონტროლი.
- სამრეწველო დაბინძურების პრევენცია – თანამედროვე ფილტრაციის სისტემების დანერგვა და რეგულარული ეკოლოგიური მონიტორინგი სამრეწველო ობიექტებზე.
- სარწყავი და სასმელი წყლის ხარისხის გაუმჯობესება – ინფრასტრუქტურის განახლება და ფილტრაციის სისტემების დანერგვა წყლის ხარისხის გასაუმჯობესებლად.
- სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტებში ქიმიური ნივთიერებების კონტროლი – ქიმიური ნივთიერებების შემცველობის მკაცრი ნორმების დაწესება და მათი კონტროლი.
- ორგანული სასუქებისა და ეკოლოგიურად სუფთა ტექნოლოგიების სუბსიდირება – სახელმწიფო სუბსიდიების გამოყოფა ორგანული სასუქებისა და ეკოლოგიურად სუფთა ტექნოლოგიების ხელმისაწვდომობისთვის.
- ინფორმაციული კამპანიების ჩატარება – მოსახლეობის ეკოლოგიური ცნობიერების ამაღლების მიზნით საინფორმაციო კამპანიების ორგანიზება.
- ეკოლოგიური ინსპექციის გაძლიერება – საწარმოებისა და სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობის რეგულარული მონიტორინგი და კონტროლი.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის:

- მოსახლეობის ჩართულობის გაზრდა ეკოლოგიურ აქციებში და ნარჩენების მართვის პროგრამებში – მოსახლეობის აქტიური მონაწილეობა ეკოლოგიურ ღონისძიებებსა და ნარჩენების მართვის პროგრამებში.
- ენერგოეფექტური ტექნოლოგიების პოპულარიზაცია – ენერგოეფექტური ტექნოლოგიების პოპულარიზაციის პროგრამების შემუშავება და განხორციელება.
- ფერმერებისთვის კონსულტაციებისა და სასწავლო პროგრამების ჩატარება – ორგანული სოფლის მეურნეობისა და უსაფრთხო აგროტექნოლოგიების შესახებ კონსულტაციებისა და ტრენინგების ორგანიზება.
- ადგილობრივი ეკოლოგიური მონიტორინგის ჯგუფების შექმნა – გარემოს დაბინძურების შემთხვევების მონიტორინგი და შესაბამისი მონაცემების გადაცემა კომპეტენტურ ორგანოებში.

- ინფორმაციული პლატფორმების განვითარება ადგილობრივი მედიასთან თანამშრომლობით – ეკოლოგიური საკითხების შესახებ ინფორმაციის გავრცელება ადგილობრივი მედიის საშუალებით.
- საგანმანათლებლო კამპანიებისა და საზოგადოებრივი ინიციატივების განხორციელება – ეკოლოგიური კულტურის განვითარებაზე მიმართული საგანმანათლებლო პროექტებისა და საზოგადოებრივი ინიციატივების განხორციელება ადგილობრივ დონეზე.

ინფრასტრუქტურის დეფიციტი და საზოგადოებრივ სერვისებზე წვდომა მუნიციპალიტეტებში

დასკვნები:

1. წყალმომარაგების პრობლემა – სოფლად მცხოვრები მოსახლეობის ნაწილს არ აქვს სტაბილური წვდომა სუფთა სასმელ წყალზე, ხოლო ზოგიერთ დასახლებაში წყლის ხარისხი არ შეესაბამება სანიტარიულ ნორმებს. ზაფხულში ეს გამოწვევა განსაკუთრებით მწვავედება და ზრდის ჯანმრთელობისა და ჰიგიენური უსაფრთხოების რისკებს.
2. სკოლამდელი განათლების ინფრასტრუქტურა – მიუხედავად ზოგადი პროგრესისა, სოფლებში ბაგა-ბაღების რაოდენობა კვლავ არასაკმარისია, რაც ზღუდავს ბავშვების ადრეული განათლების ხელმისაწვდომობას.
3. სპორტული და კულტურული ინფრასტრუქტურის ნაკლებობა – მუნიციპალიტეტების დიდ ნაწილში შეიმჩნევა სპორტული და კულტურული ობიექტების დეფიციტი, რაც ზღუდავს ახალგაზრდების ჩართულობას ჯანსაღ და საზოგადოებრივ აქტივობებში.
4. საზოგადოებრივ ტრანსპორტზე წვდომის პრობლემები – ტრანსპორტის მარშრუტების სიმწირე, რომლებიც სოფლებს ქალაქებთან აკავშირებს, ამცირებს მოსახლეობის წვდომას დასაქმებაზე, განათლებასა და ჯანდაცვაზე.
5. შიდა გზების მოუწყვრეგებლობა – გზების მოუწყვრეგებლობა და არასისტემური მოვლა ართულებს გადაადგილებას, განსაკუთრებით ზამთრისა და გაზაფხული-შემოდგომის სეზონებში.

რეკომენდაციები:

1. სახელმწიფო სტრუქტურებისთვის (ადგილობრივი და ცენტრალური ხელისუფლება):
 - სასმელი წყლის ინფრასტრუქტურის მოდერნიზაცია – აუცილებელია ინფრასტრუქტურის განახლება, ფილტრაციის სისტემების დანერგვა და წყლის ხარისხის რეგულარული მონიტორინგი;
 - სკოლამდელი განათლების ხელმისაწვდომობის ზრდა – სოფლებში ახალი ბაგა-ბაღების გახსნა და არსებული დაწესებულებების გაუმჯობესება, რათა ყველა ბავშვს მიეცეს თანაბარი შესაძლებლობა;
 - ტრანსპორტის სისტემის განვითარება – საზოგადოებრივი ტრანსპორტის ახალი მარშრუტების დანერგვა და არსებული მომსახურების გაუმჯობესება მოქალაქეების მობილობისა და საბაზისო სერვისებზე წვდომის გასაზრდელად;
 - შიდა გზების რეაბილიტაცია – ადგილობრივი გზების რეაბილიტაცია და რეგულარული მოვლა, რათა გადაადგილება იყოს უსაფრთხო და უწყვეტი;
 - სპორტული და კულტურული ინფრასტრუქტურის განვითარება – მეტი ინვესტიციის მობილიზება სპორტული მოედნების, ახალგაზრდული ცენტრებისა და კულტურული ინიციატივების მხარდასაჭერად.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის:

- წყლის რესურსების გამოყენების შესახებ ცნობიერების ამაღლება – საინფორმაციო კამპანიები წყლის დაზოგვისა და სწორი მოხმარების საკითხებზე;
- სოფლის სკოლამდელი დაწესებულებების მხარდაჭერა – პროგრამების განვითარება ბაგა-ბაღების ქსელის გაფართოებისა და პედაგოგების გადამზადებისთვის;
- ახალგაზრდული სოციალური ინიციატივების ხელშეწყობა – ახალგაზრდული ცენტრებისა და კლუბების გაძლიერება, როგორც პლატფორმა სპორტული, კულტურული და საზოგადოებრივი აქტივობისთვის;
- პრიორიტეტული ინფრასტრუქტურული პრობლემების ადვოკატირება – თანამშრომლობა ადგილობრივ თვითმმართველობებთან საზოგადოებრივ სერვისებთან წვდომის გაუმჯობესების მიზნით;
- მოსახლეობის ინფორმირება და ჩართულობის გაზრდა – არსებული სერვისების შესახებ ცნობიერების ამაღლება და მოქალაქეების ჩართვა ინფრასტრუქტურულ საკითხებზე გადაწყვეტილებების მიღების პროცესებში.

სოციალური დაცვის სისტემის ხელმისაწვდომობა

დასკვნები:

1. **შემოსავლის შეზღუდული წყაროები** – მუნიციპალიტეტებში მოსახლეობის უმრავლესობა ხანდაზმული პირია და მათი ძირითადი შემოსავლის წყარო პენსიაა, რაც არ არის საკმარისი ადგილობრივი ეკონომიკური მდგრადობის უზრუნველსაყოფად. დასაქმების შესაძლებლობების სიმცირე ზრდის სიღარიბეს და უწყობს ხელს მიგრაციას.
2. **ინფორმაციაზე წვდომის პრობლემები** – მრავალი სოციალურად მოწყვლადი ოჯახი არ ფლობს ინფორმაციას სახელმწიფო პროგრამებისა და სოციალური სერვისების შესახებ, რაც ზღუდავს მათ ჩართულობას მხარდაჭერის სისტემაში.
3. **ხანდაზმულთა და შშმ პირების არასაკმარისი მხარდაჭერა** – ადგილობრივ დონეზე არ არის განვითარებული სერვისები, რომლებიც შეესაბამება ხანდაზმულთა და შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების სპეციფიკური საჭიროებებს.
4. **სოციალური გამოწვევები** – ადრეული ქორწინება, ოჯახური ძალადობა და ქალთა ეკონომიკური მოწყვლადობა კვლავ სერიოზულ პრობლემად რჩება. ეს გამოწვეულია როგორც სოციალურ-ეკონომიკური სირთულეებით, ასევე კულტურული ნორმებითა და ტრადიციებით.
5. **ბავშვთა შრომა** – სიღარიბისა და ტრადიციული მიდგომების გამო, ბავშვები ხშირად ასრულებენ სამუშაოს მშობლებთან ერთად სოფლის მეურნეობაში, რაც ხელს უშლის მათ სწავლებას და ამცირებს მომავალში პროფესიული და სოციალური რეალიზაციის შესაძლებლობებს.
6. **ენის ბარიერი და სერვისებზე წვდომის შეზღუდვა** – სახელმწიფო პროგრამებზე ინფორმაცია, როგორც წესი, მხოლოდ ქართულ ენაზეა ხელმისაწვდომი, რაც ახერხაიჯანულებოვანი მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილისთვის ხელშემშლელი ფაქტორია.
7. **მუნიციპალური კომუნიკაციის დაბალი ეფექტიანობა** – მერიის ვებგვერდები ხშირად არ ახლდება, ზოგ შემთხვევაში კი ინფორმაცია მიმდინარე სოციალურ პროექტებსა და პროგრამებზე სრულად მიუწვდომელია მოსახლეობისთვის, რაც ართულებს ინფორმაციის მიღების შესაძლებლობას.

რეკომენდაციები:

1. სახელმწიფო სტრუქტურებისთვის (ადგილობრივი და ცენტრალური ხელისუფლება):

- სოციალური დახმარების პროგრამების ეფექტიანობის ამაღლება – აუცილებელია მხარდაჭერის კრიტერიუმების გადახედვა, რათა დახმარება უფრო მეტ სოციალურად მოწყვლად ოჯახს შეეხოს;
- ინფორმირების მექანიზმების გაუმჯობესება – აუცილებელია მრავალენოვანი საინფორმაციო პლატფორმების შექმნა, სადაც დეტალურად იქნება წარმოდგენილი ინფორმაცია სახელმწიფო პროგრამებზე, სუბსიდიებსა და სოციალურ სერვისებზე;
- ხანდაზმულთა და შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთათვის ადაპტირებული პროგრამების დანერგვა – საჭიროა ადგილობრივ დონეზე ისეთი სერვისების განვითარება, რომლებიც მოიცავს, მაგალითად, შინ მოვლის პროგრამებსა და სპეციალიზირებულ ტრანსპორტს;
- სოციალური თანასწორობის ხელშეწყობა – აუცილებელია საგანმანათლებლო და სამართლებრივი მექანიზმების გაძლიერება ადრეული ქორწინებისა და ოჯახური ძალადობის პრევენციის მიზნით;
- ბავშვთა შრომის პრევენცია – საჭიროა სახელმწიფო პოლიტიკის გაძლიერება ბავშვთა შრომის შემცირების მიმართულებით, განსაკუთრებით იმ ოჯახებში, სადაც სიღარიბე ამ პრაქტიკის ძირითადი გამომწვევია.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის:

- სოციალური სერვისების შესახებ ცნობიერების ამაღლება – თემებმა უნდა განახორციელონ საინფორმაციო კამპანიები, რათა მოსახლეობა უკეთ იცოს ინფორმირებული მათთვის ხელმისაწვდომი პროგრამებისა და სერვისების შესახებ;
- ენობრივი ბარიერის შემცირება – ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ რეგიონებში აუცილებელია უფასო ქართული ენის კურსების ორგანიზება, რათა გაიზარდოს სახელმწიფო სერვისებზე წვდომა;
- სოციალური ინკლუზიის პროგრამები – საჭიროა ინიციატივების განვითარება, რომლებიც ემსახურება ქალთა ეკონომიკურ გაძლიერებას, ადრეული ქორწინების პრევენციას და ოჯახური ძალადობის მსხვერპლთა მხარდაჭერას; ასევე, მოსწავლეთა სკოლაში რეგულარული არდასწრების შემთხვევების მონიტორინგი, განსაკუთრებით სეზონური სამუშაოების მიმდინარეობის ფონზე;
- მოქალაქეთა ჩართულობის ხელშეწყობა – სათემო ორგანიზაციებმა უნდა წაახალისონ მოსახლეობის ჩართულობა ადგილობრივი თვითმმართველობის პროცესებში და უზრუნველყონ მათი საჭიროებების ადვოკატირება გადაწყვეტილების მიმღებ ორგანოებთან.

- ✓ განსაკუთრებით მწვავე სოციალური პრობლემები - ქალთა მიმართ ძალადობა, ადრეული ქორწინება და ბავშვთა შრომა – სისტემური კრიზისის აშკარა გამოვლენაა და დეტალურად არის განხილული თავში: „ძალადობისა და უთანასწორობის სისტემური სოციალური კრიზისი: ოჯახური ძალადობა, ადრეული ქორწინება და ბავშვთა შრომა“

ეკონომიკა: დასკვნები და რეკომენდაციები

საზღვრისპირა რეგიონის ეკონომიკური გამოწვევები და განვითარების პერსპექტივები

დასკვნები:

1. **ფინანსური რესურსების დეფიციტი** – ადგილობრივ თვითმმართველობებს არ გააჩნიათ საკმარისი ფინანსური შესაძლებლობები ეკონომიკური ინიციატივების განსახორციელებლად, რაც აფერხებს რეგიონის განვითარებას;
2. **ინფრასტრუქტურული პროექტების სიმცირე** – მასშტაბური ინფრასტრუქტურული ინვესტიციების არქონა ზღუდავს ბიზნესის, ვაჭრობისა და ტურიზმის განვითარებას;
3. **სატრანზიტო პოტენციალის გამოყენების პრობლემა** – მიუხედავად იმისა, რომ საზღვრისპირა რეგიონებს მნიშვნელოვანი სატრანზიტო ფუნქცია აქვთ, ადგილობრივი ეკონომიკა ამით პირდაპირ სარგებელს ვერ იღებს, რადგან ტრანზიტიდან მიღებული შემოსავლები სრულად მიემართება ცენტრალურ ბიუჯეტში;
4. **სატრანსპორტო შეზღუდვები** – სუსტი ლოგისტიკური ინფრასტრუქტურა და სარკინიგზო კავშირის არარსებობა ზღუდავს ადგილობრივი წარმოების წვდომას ბაზრებზე. შესაბამისად, იზრდება პროდუქციის თვითღირებულება;
5. **ინვესტიციური აქტივობის დაბალი დონე** – რეგიონის ეკონომიკური სტაგნაცია აფერხებს კერძო სექტორის განვითარებას და ართულებს უცხოური ინვესტიციების მოზიდვას;
6. **სასაზღვრო რეგულაციების გავლენა ეკონომიკაზე** – სასაზღვრო ზონის სიგანის სახმელეთო ზოლი 5 კმ-მდე და ადგილობრივ მოსახლეობაზე დაწესებულმა გადაადგილების შეზღუდვებმა მნიშვნელოვნად გაართულა ფერმერების საქმიანობა;
7. **საზღვრის ჩაკეტვის ეკონომიკური შედეგები** – აზერბაიჯანთან სახელმწიფო საზღვრის დროებითმა ჩაკეტვამ (2020 წლიდან, სპეციალური საკარანტინო რეჟიმის ფარგლებში) რომელიც 2025 წლის გაზაფხულამდე გაგრძელდა, უარყოფითად იმოქმედა ეკონომიკურ აქტივობაზე საზღვრისპირა მუნიციპალიტეტებში, განსაკუთრებით ვაჭრობის, სოფლის მეურნეობისა და ტურიზმის სფეროებში. ტურისტული ნაკადისა და საექსპორტო ბაზრებზე წვდომის შემცირებამ დააზიანა ადგილობრივი ბიზნესის მდგრადობა.

რეკომენდაციები:

1. **სახელმწიფო სტრუქტურებისთვის (ადგილობრივი და ცენტრალური ხელისუფლება):**
 - **ინფრასტრუქტურული პროექტების სტიმულირება** – აუცილებელია სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურაში, მათ შორის საავტომობილო და სარკინიგზო ქსელში, მასშტაბური ინვესტიციების განხორციელება, რაც გააუმჯობესებს ლოგისტიკას და გააფართოებს ბიზნესის შესაძლებლობებს;
 - **ადგილობრივი ბიუჯეტების გაძლიერება** – მიზანშეწონილია, სატრანზიტო შემოსავლების ნაწილის გადანაწილება ადგილობრივი მუნიციპალიტეტების სასარგებლოდ, რათა გაძლიერდეს რეგიონული ეკონომიკა;
 - **სასაზღვრო რეგულაციების გადახედვა** – უნდა შემუშავდეს მკაფიო და რეალისტური რეგულაციები, რომლებიც ფერმერებს მისცემს შესაძლებლობას შეზღუდვების გარეშე განაგრძონ მიწათმოქმედება, ხოლო მეწარმეებსა და ტურისტულ სექტორს, განაგრძონ ეკონომიკური საქმიანობა სასაზღვრო ზონაში;
 - **ეკონომიკის დივერსიფიკაცია** – ეკონომიკის დივერსიფიკაცია — აუცილებელია რეგიონული ეკონომიკის დივერსიფიკაცია, რაც გულისხმობს არა მხოლოდ ვაჭრობისა

და ტურიზმის სექტორებზე ფოკუსირებას, არამედ სხვა სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი დარგების განვითარებასაც. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს მსუბუქი მრეწველობისა და გადამამუშავებელი ინდუსტრიის ხელშეწყობას, რაც ხელს შეუწყობს ადგილობრივ დონეზე მდგრადი ეკონომიკური ბაზის შექმნას;

- **ინვესტიციების მოზიდვის სტრატეგიის შემუშავება** — მიზანშეწონილია გრძელვადიანი საინვესტიციო პოლიტიკის ფორმულირება, რომელიც მიიზიდავს როგორც შიდა, ისე უცხოურ კაპიტალს. ასეთი სტრატეგია უნდა ემსახუროდეს მცირე და საშუალო ბიზნესის გაძლიერებას, ახალი სამუშაო ადგილების შექმნას და რეგიონში ინოვაციური და მდგრადი ეკონომიკური მოდელების დამკვიდრებას;
- **ადგილობრივი ბიზნესის მხარდაჭერა** — ადგილობრივი მეწარმეობის ხელშეწყობის მიზნით, მნიშვნელოვანია საგადასახადო შეღავათების, მიზნობრივი სუბსიდიებისა და შეღავათიანი საკრედიტო პროგრამების ამოქმედება. აღნიშნული მექანიზმები მნიშვნელოვნად გაზრდის მცირე და საშუალო ბიზნესების კონკურენტუნარიანობას და ხელს შეუწყობს ადგილობრივი ეკონომიკის გაძლიერებას.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის:

- **რეგიონული განვითარების ადვოკატირება** — სათემო ორგანიზაციებმა აქტიური მონაწილეობა უნდა მიიღონ რეგიონის ეკონომიკური განვითარების საკითხების ადვოკატირებაში, რაც გულისხმობს შესაბამისი პრობლემების დღის წესრიგში დაყენებას და მათი განხილვის ხელშეწყობას სამთავრობო დონეზე.
- **ფერმერებისა და მცირე ბიზნესის მხარდაჭერა** — მიზანშეწონილია ისეთი პროგრამების შემუშავება და განხორციელება, რომლებიც დაეხმარება ადგილობრივ ფერმერებსა და მეწარმეებს წარმოების გაუმჯობესებასა და ბაზარზე კონკურენტუნარიანობის გაზრდაში.
- **ტურიზმის პოპულარიზაცია და მარკეტინგული სტრატეგიები** — სათემო ორგანიზაციებმა უნდა შეიმუშაონ ინოვაციური მარკეტინგული მიდგომები, რომლებიც ხელს შეუწყობს რეგიონული ტურიზმის პოპულარიზაციას, ტურისტული ნაკადის გაზრდასა და ახალი მარშრუტების განვითარებას.
- **მოსახლეობის ინფორმირებულობის გაზრდა** — აუცილებელია თემობრივ დონეზე საინფორმაციო კამპანიების ორგანიზება ინვესტიციების მოზიდვის შესაძლებლობებზე, ბიზნესის განვითარების რესურსებზე და რეგიონის ტურისტული პოტენციალის გამოყენების გზებზე.
- **სასაზღვრო ვაჭრობის აღდგენის ხელშეწყობა** — სათემო ორგანიზაციებმა, მჭიდრო თანამშრომლობით სახელმწიფო სტრუქტურებთან, უნდა უზრუნველყონ ადგილობრივი პროდუქციის რეალიზაციისა და საზღვრისპირა სავაჭრო ურთიერთობების ხელახალი ჩამოყალიბების მხარდაჭერა.

ფინანსური წიგნიერება და სოფლის მეურნეობის მდგრადი განვითარება

დასკვნები:

1. **ფინანსური წიგნიერების დაბალი დონე** – ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტის ფერმერებს ხშირად არ აქვთ საკმარისი ცოდნა ფინანსური დაგეგმვის, ხარჯების მართვისა და მოგების ოპტიმალური გადანაწილების მიმართულებით, რაც იწვევს დავალიანების დაგროვებასა და ფინანსურ არასტაბილურობას;

2. **ფინანსური დაგეგმვის შეცდომები და ვალდებულებების ზრდა** – ფერმერები ხშირად იღებენ სესხებს წინასწარი გათვლისა და გრძელვადიანი ფინანსური შეფასების გარეშე, რაც ართულებს მათ შესაძლებლობას ვალდებულებების დროულად შესრულებისთვის;
3. **რესურსების არაეფექტიანი გამოყენება** – ხშირია შემთხვევები, როცა ფერმერები საკუთარ შრომას არ განიხილავენ როგორც ფინანსურ რესურსს, რაც ართულებს ხარჯების რეალისტურ შეფასებას და ამცირებს სოფლის მეურნეობის ეკონომიკურ შედეგიანობას;
4. **ფინანსური სტრატეგიები – ფინანსური სტრატეგიების არათანაბარი განვითარება** – სოფლის მეურნეობის სფეროში მკვეთრად შეინიშნება ფინანსური მართვის განსხვავებული პრაქტიკა: ერთ მხარეს არიან ფერმერები, რომლებიც იყენებენ შედარებით ეფექტიან მოდელებს (მათ შორის ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლები), ხოლო მეორე მხრივ – არაორგანიზებული ხარჯვის პრაქტიკა, რაც ხშირად იწვევს ფინანსურ კრიზისებს.
5. **შრომის ორგანიზების პრობლემები** – დაუგეგმავი და ქაოსური შრომის პროცესები აფერხებს რესურსების ეფექტიანად განაწილებას და ამცირებს სოფლის მეურნეობის საერთო პროდუქტიულობას.

რეკომენდაციები

1. სახელმწიფო სტრუქტურებისთვის (ადგილობრივი და ცენტრალური ხელისუფლება):

- **ფინანსური წიგნიერების პროგრამების დანერგვა** – საჭიროა რეგულარული ტრენინგების ორგანიზება ფერმერებისთვის ფინანსური დაგეგმვის, ბიუჯეტის მართვისა და რაციონალური სესხის აღების თემებზე;
- **სასოფლო-სამეურნეო საკრედიტო პოლიტიკის გაუმჯობესება** – აუცილებელია უფრო მოქნილი მიდგომის დანერგვა აგროსესხების რეგულირებაში, რათა შემცირდეს გადაუფიქრებელი ვალების რისკი და გაძლიერდეს ფერმერული მეურნეობების ფინანსური მდგრადობა;
- **საგრანტო პროგრამების განვითარება** – საჭიროა სახელმწიფო და საერთაშორისო საგრანტო შესაძლებლობების გააქტიურება, რაც ფერმერებს დაეხმარება ეკონომიკურად მომგებიანი სტრატეგიების შემუშავებასა და რესურსების ეფექტიანად გამოყენებაში;
- **საკონსულტაციო ცენტრების შექმნა** – ადგილობრივ დონეზე უნდა შეიქმნას ფერმერებისთვის ხელმისაწვდომი საკონსულტაციო სერვისები ფინანსური მენეჯმენტისა და სტრატეგიული დაგეგმვის მიმართულებით.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის:

- **ფინანსური წიგნიერების ტრენინგები და ცნობიერების ამაღლება** – სათემო ორგანიზაციებმა უნდა ჩაატარონ პრაქტიკული სემინარები ფერმერებისთვის ხარჯების მართვის, შემოსავლის დაგეგმვისა და მოგების გადანაწილების შესახებ;
- **შრომის ორგანიზებისა და საოჯახო მეურნეობების მხარდაჭერა** – აუცილებელია ისეთი ინიციატივების განვითარება, რომლებიც დაეხმარება ფერმერებს საოჯახო მეურნეობის მოდელის გაძლიერებაში და მდგრადი შედეგების მიღწევაში;
- **გამოცდილების გაზიარება** – უნდა შეიქმნას პლატფორმები, სადაც ფერმერებს ექნებათ წვდომა მეზობელი რეგიონების წარმატებულ მაგალითებზე ფინანსური მართვისა და სოფლის მეურნეობის განვითარებაში;
- **მეწარმეობის ხელშეწყობა** – სათემო ორგანიზაციებმა უნდა გააძლიერონ ისეთი პროექტები, რომლებიც ფერმერებს მისცემს შესაძლებლობას დაიწყონ ან გააფართოონ დამატებითი ბიზნეს-მიმართულებები, რაც შეამცირებს ფინანსურ რისკებს.

დასაქმება და ეკონომიკური სირთულეები

დასკვნები:

1. **დასაქმების შესაძლებლობების სიმცირე** — მუნიციპალიტეტებში სამუშაო ადგილების მკვეთრი დეფიციტი ხელს უწყობს როგორც შიდა, ასევე გარე მიგრაციას, განსაკუთრებით ახალგაზრდებში.
2. **მიგრაციული პროცესების გაძლიერება** — ეკონომიკური სირთულეების პირობებში მოსახლეობის დიდი ნაწილი ტოვებს რეგიონს და გადადის ქალაქებში ან უცხოეთში, რაც იწვევს მნიშვნელოვან დემოგრაფიულ ცვლილებებს და აზიანებს ადგილობრივ სოციალურ ქსოვილს.
3. **შემოსავლის დაბალი დონე** — სოფლის მეურნეობიდან მიღებული შემოსავალი, როგორც წესი, არ უზრუნველყოფს სტაბილურ საარსებო მინიმუმს, მაშინ როდესაც სხვა ეკონომიკური ალტერნატივები რეგიონში პრაქტიკულად არ არსებობს.
4. **შრომის ბაზრის მოთხოვნებთან შეუსაბამობა** — მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილი მოკლებულია თანამედროვე პროფესიულ უნარებსა და კვალიფიკაციას, რაც მნიშვნელოვნად ამცირებს დასაქმების შანსებს ადგილობრივ და რეგიონულ ბაზრებზე.
5. **ეკონომიკური მართვის განსხვავებული პრაქტიკა** — აზერბაიჯანელი ფერმერები ხშირად იყენებენ უფრო ეფექტიან ფინანსურ და საწარმოო მოდელებს, რაც მათ ფინანსური მდგრადობის მიღწევის საშუალებას აძლევს, განსხვავებით ზოგადი მოსახლეობისგან.
6. **სეზონური დასაქმების დომინირება** — სამუშაო შესაძლებლობების შეზღუდულობის გამო, მოსახლეობის დიდი ნაწილი დასაქმებულია სეზონურ აგრარულ სამუშაოებში ან პირუტყვის მოვლაში, რაც ვერ უზრუნველყოფს სტაბილურ შემოსავალს და სოციალური დაცვის მინიმუმს.
7. **ანაზღაურების დაბალი დონე** — რეგიონში არსებული შრომის ანაზღაურება მნიშვნელოვნად ჩამორჩება როგორც ქვეყნის შიგნით ურბანულ ცენტრებში, ისე უცხოეთში ხელმისაწვდომ ანაზღაურებას, რაც მიგრაციის ერთ-ერთ ძირითად გამომწვევ ფაქტორს წარმოადგენს.

რეკომენდაციები

1. **სახელმწიფო სტრუქტურებისთვის (ადგილობრივი და ცენტრალური ხელისუფლება):**
 - **დასაქმების ხელშეწყობა რეგიონში** – საჭიროა მიზანმიმართული ინიციატივების მოზიდვა და მცირე და საშუალო მეწარმეობის წახალისება, რაც ხელს შეუწყობს ახალი სამუშაო ადგილების შექმნას, შეამცირებს რეგიონიდან მიგრაციას და გააუმჯობესებს სოციალურ-ეკონომიკურ სტაბილურობას.
 - **პროფესიული განათლებისა და გადამზადების სისტემის განვითარება** – აუცილებელია თანამედროვე შრომის ბაზრის მოთხოვნებზე მორგებული პროფესიული გადამზადებისა და კვალიფიკაციის ამაღლების პროგრამების შემუშავება, რაც გააუმჯობესებს ადგილობრივი მოსახლეობის დასაქმების უნარსა და პროფესიულ მოტივაციას.
 - **საგრანტო და ფინანსური მხარდაჭერის ინსტრუმენტების გაფართოება** – მცირე და საშუალო ბიზნესისთვის ხელმისაწვდომი უნდა გახდეს საგრანტო პროგრამები, შეღავათიანი სესხები და სხვა ფინანსური მექანიზმები, მათ შორის საერთაშორისო დონორების მონაწილეობით, რაც გააძლიერებს ეკონომიკურ ინიციატივებს და ფერმერთა საქმიანობას.
 - **გადამამუშავებელი ინდუსტრიის განვითარება** – სოფლის მეურნეობის პროდუქციის დამატებითი ღირებულების შექმნის მიზნით აუცილებელია გადამამუშავებელი

საწარმოების მხარდაჭერა, რაც არა მხოლოდ გაზრდის დასაქმების მაჩვენებლებს, არამედ ხელს შეუწყობს ადგილობრივი წარმოების მდგრადობას.

- **სოფლის მეურნეობის განვითარების თანამედროვე სტრატეგია** – საჭიროა ეკოლოგიურად მდგრადი, ინოვაციური ტექნოლოგიების დანერგვა, რაც შეამცირებს გარემოზე ზეწოლას და გაზრდის აგრარული სექტორის პროდუქტიულობასა და ეკონომიკურ სიცოცხლისუნარიანობას.
- **ემიგრანტთა დაბრუნებისა და რეინტეგრაციის ხელშეწყობა** – სახელმწიფომ უნდა განავითაროს სპეციალური პროგრამები, რომლებიც შექმნის მოტივაციას ემიგრანტთა სამშობლოში დაბრუნებისთვის და უზრუნველყოფს მათთვის შესაბამისი ეკონომიკური და სოციალური პირობების შექმნას, მათ შორის დასაქმების მხარდაჭერას და პროფესიულ ინტეგრაციას.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის:

- **დასაქმების შესაძლებლობების შესახებ ინფორმაციის გავრცელება** – სათემო ორგანიზაციებმა უნდა უზრუნველყონ მოსახლეობის ინფორმირება ადგილზე დასაქმების შესაძლებლობებზე, პროფესიული გადამზადების კურსებზე და პროფესიული განათლების პროგრამებზე;
- **მეწარმეობის განვითარების პროგრამები** – აუცილებელია ახალგაზრდებისა და ფერმერებისთვის ბიზნესის მართვის სწავლება, მათი ეკონომიკური თვითმყოფადობის გაზრდის მიზნით;
- **შრომის ბაზრის კვლევა და ტრენინგების ორგანიზება** – სათემო ორგანიზაციებმა უნდა უზრუნველყონ ტრენინგები პროფესიული უნარების განვითარებისა და ფინანსური წიგნიერების ამაღლების კუთხით;
- **სოციალური მეწარმეობის ხელშეწყობა** – უნდა განვითარდეს სოციალური მეწარმეობის მოდელები, რომლებიც ერთდროულად ხელს შეუწყობენ დასაქმებას და ადგილობრივი რესურსების ეფექტიან გამოყენებას;
- **ეკონომიკური მიგრაციის შემცირების ინიციატივები** – აუცილებელია ადგილობრივი ეკონომიკური განვითარების პროექტების განხორციელება, რომლებიც მოსახლეობას შესთავაზებს შემოსავლის მიღების რეალურ ალტერნატივებს.

მიგრაციის ეკონომიკური გავლენა

დასკვნები:

1. **ინტელექტუალური და შრომითი რესურსების გადინება** – მიგრაციის პროცესები იწვევს არა მხოლოდ მუშახელის, არამედ კვალიფიციური კადრებისა და მეწარმეების დაკარგვას, რაც მნიშვნელოვნად ამცირებს რეგიონის ეკონომიკურ და ინტელექტუალურ პოტენციალს;
2. **შრომის ბაზრის დისბალანსი** – მიგრაციით გამოწვეული მუშახელის დეფიციტი აფერხებს ადგილობრივი ეკონომიკის მდგრად განვითარებას;
3. **ეკონომიკური შესაძლებლობების შეზღუდვა** – მოსახლეობის შემცირება ართულებს ადგილობრივი ბიზნესისა და ეკონომიკური ინიციატივების განხორციელებას;
4. **სოციალური სტაბილურობის გამოწვევები** – ოჯახების გახლეჩა და მშობლების ხანგრძლივი ემიგრაცია ზრდის ბავშვების ფსიქოლოგიურ და სოციალურ მოწყვლადობას, ამცირებს მათ განათლების მოტივაციას და აზიანებს ცხოვრების ხარისხს;
5. **რეინტეგრაციის სირთულეები** – დასაქმებისა და სტაბილური შემოსავლის შესაძლებლობების არარსებობა დაბრუნებულ მიგრანტებს იძულებულს ხდის კვლავ დატოვონ ქვეყანა;

6. **კულტურული ცვლილებები და ადაპტაციის სირთულები** – მიგრანტები ხშირად აწყდებიან რეინტეგრაციის პრობლემებსა და ახალ სოციალურ გარემოში ადაპტაციის სიძნელეებს, რაც ართულებს მათი დაბრუნების პროცესს.

რეკომენდაციები

1. სახელმწიფო სტრუქტურებისთვის (ადგილობრივი და ცენტრალური ხელისუფლება):

- **ინვესტიციების მოზიდვა და ეკონომიკის დივერსიფიკაცია** – აუცილებელია ალტერნატიული სექტორების განვითარება და სამუშაო ადგილების შექმნა, რაც შეამცირებს იძულებითი მიგრაციის მაჩვენებელს;
- **მიგრაციის პრევენციის ადგილობრივი ინიციატივები** – საჭიროა მცირე ბიზნესის მხარდაჭერა საგრანტო პროგრამებით, აგრეთვე სოფლის მეურნეობისა და გადამამუშავებელი ინდუსტრიის განვითარება და ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება;
- **რეინტეგრაციის ხელშეწყობა** – დაბრუნებული მიგრანტებისთვის უნდა შეიქმნას საინფორმაციო და საკონსულტაციო სერვისები, რომლებიც მოიცავს პროფესიულ გადამზადებას, დასაქმების ხელშეწყობას და ბიზნეს ინიციატივების მხარდაჭერას;
- **ინტელექტუალური რესურსების დაბრუნების სტიმულირება** – საჭიროა პროგრამების შემუშავება, რომლებიც ხელს შეუწყობს კვალიფიციური სპეციალისტების დაბრუნებას და მათთვის ხელსაყრელი ბიზნეს-გარემოს შექმნას;
- **განათლებისა და პროფესიული გადამზადების გაძლიერება** – რეგიონებში აუცილებელია პროფესიული განათლების და უნარების განვითარების პროგრამების გაძლიერება, რათა ახალგაზრდებმა ბაზრის მოთხოვნებთან შესაბამისი კვალიფიკაცია შეიძინონ;
- **შრომითი მიგრანტების მხარდაჭერა** – უნდა შეიქმნას სახელმწიფო ინიციატივები, რომლებიც შეუწყობს ხელს მიგრანტების დაბრუნებას და მათ ინტეგრაციას ადგილობრივ ეკონომიკაში.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის:

- **მიგრანტთა ეკონომიკური რეინტეგრაციის პროგრამები** – საჭიროა ტრენინგებისა და შეხვედრების ორგანიზება, ასევე დაბრუნებული მიგრანტებისთვის დასაქმებისა და მცირე ბიზნესის განვითარების ხელშეწყობა;
- **სოციალური მხარდაჭერის სისტემის გაძლიერება** – ემიგრაციით განშორებული ბავშვებისთვის უნდა ჩამოყალიბდეს ფსიქოლოგიური დახმარების პროგრამები, რაც გააუმჯობესებს მათ ემოციურ მდგომარეობასა და ადაპტაციის უნარს;
- **ადგილობრივი ეკონომიკური ინიციატივების განვითარება** – თემებმა უნდა გააძლიერონ ის პროექტები, რომლებიც განაპირობებს სოფლის ეკონომიკურ დამოუკიდებლობას და მოსახლეობის თვითდასაქმებას;
- **მეწარმეობის მხარდაჭერა** – მცირე და სოციალური საწარმოების განვითარება ხელს შეუწყობს ადგილობრივ მოსახლეობას, რომ საკუთარი რესურსებით შექმნან სტაბილური შემოსავალი;
- **ქალთა მხარდაჭერა** – აუცილებელია იმ ინიციატივების ხელშეწყობა, რომლებიც მიზნად ისახავს ქალების ეკონომიკურ გაძლიერებას და მიგრაციისგან გამოწვეული მოწყვლადობის შემცირებას.

სოფლის მეურნეობის განვითარება და ადგილობრივი წარმოების გაძლიერება დასკვნები:

1. **სეზონურ წარმოებაზე დამოკიდებულება ზღუდავს ბაზრის სტაბილურობას** – სასათბურე ინფრასტრუქტურის გაუმართაობა იწვევს იმპორტირებული პროდუქციის დომინირებას ზამთარსა და ადრე გაზაფხულზე;
2. **იმპორტირებულ პროდუქციასთან კონკურენციის სირთულე** – ადგილობრივი მეწარმეები სერიოზული გამოწვევების წინაშე დგანან უცხოეთიდან, განსაკუთრებით თურქეთიდან იმპორტირებულ, შედარებით იაფფასიან პროდუქციასთან კონკურენციის თვალსაზრისით;
3. **გადამამუშავებელი წარმოების არარსებობა** – პირველადი აგრარული პროდუქციის გადამამუშავების საწარმოების პრაქტიკულად არარსებობა ადგილობრივ ფერმერებს შუამავლეობზე დამოკიდებულს ხდის, რაც მნიშვნელოვნად ამცირებს მათ მოგებას;
4. **ბიოპროდუქტების წარმოების დაბალი დონე** – ფერმერებს არ გააჩნიათ საკმარისი ცოდნა, ტექნიკური რესურსი და სტიმული, რომ დაიწყონ ბიოპროდუქტების წარმოება, რაც ხელს უშლის საექსპორტო პოტენციალის რეალიზებასაც;
5. **ენერგეტიკული და ინფრასტრუქტურული პრობლემები აფერხებს სექტორის განვითარებას** – მაღალი ენერგოკომპონენტი და გადამამუშავებელი საწარმოების არარსებობა ამცირებს სოფლის მეურნეობის პროდუქტიულობას;
6. **ვენახების დაბალი ხარისხი** – მუნიციპალიტეტში არსებული ვენახების მნიშვნელოვანი ნაწილი ვერ აკმაყოფილებს მაღალხარისხიანი ღვინის ან სასუფრო ყურძნის წარმოებისთვის აუცილებელ სტანდარტებს;
7. **შრომითი კულტურის პრობლემები და ინიციატივის ნაკლებობა** – ჯერ კიდევ საბჭოთა პერიოდიდან მოყოლებული კოლექტიური მეურნეობის გამოცდილების გავლენით, მოსახლეობა ნაკლებად ორიენტირებულია ინდივიდუალურ ინიციატივასა და ეკონომიკურ დამოუკიდებლობაზე;
8. **პროდუქციის რეალიზაციის სირთულეები** – ადგილობრივი ფერმერები უმეტესწილად დამოკიდებულნი არიან თბილისის და რუსთავის საბითუმო ბაზრებზე, რაც ზღუდავს რეალიზაციის არეალს და აფერხებს რეგიონული ბაზრების განვითარებას;
9. **მიწის არაეფექტიანი გამოყენება** – სოფლის მეურნეობისათვის განკუთვნილი მიწების ნაწილი მიტოვებულია ან გამოუყენებელია, სამოვრები გაყიდულია, რაც აფერხებს მეცხოველეობის განვითარებას;
10. **ტექნიკის დეფიციტი და აგროდაზღვევის არაეფექტიანობა** – თანამედროვე აგროტექნიკის დეფიციტი და აგროდაზღვევის ნაკლებად ეფექტური მექანიზმები ზრდის სოფლის მეურნეობასთან დაკავშირებულ რისკებს;
11. **ქიმიური სასუქების არასწორი გამოყენება** – გარემოსდაცვითი ცნობიერების დაბალი დონე იწვევს ნიადაგის დეგრადაციას და სხვა ეკოლოგიურ პრობლემებს.

რეკომენდაციები

1. სახელმწიფო სტრუქტურებისთვის (ადგილობრივი და ცენტრალური ხელისუფლება): ინვესტიციების წახალისება სოფლის მეურნეობაში:

- მცირე და საშუალო გადამამუშავებელი საწარმოების სუბსიდირება, რომლებიც უზრუნველყოფენ პროდუქციის გადამამუშავებასა და შეფუთვას. შედეგად, შემცირდება შუამავლეობის გავლენა და გაიზრდება ფერმერთა შემოსავალი;
- ენერგორესურსებზე ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესება სუბსიდირების პროგრამების დანერგვა, სოფლის მეურნეობის საწარმოებისთვის ელექტროენერგიისა და გაზის ხარჯების შემცირების მიზნით;

- იმპორტირებული პროდუქციის მიმართ რეგულაციების შემუშავება – ადგილობრივი წარმოების დასაცავად, დაბალფასიანი იმპორტის შეზღუდვა ან ადგილობრივი წარმოების სუბსიდირება.

სარეალიზაციო არხებისა და ინფრასტრუქტურის განვითარება:

- თანამედროვე სტანდარტების მქონე მუნიციპალური აგრობაზრების შექმნა;
- ელექტრონული ვაჭრობის პლატფორმების მხარდაჭერა ფერმერებისთვის;
- სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების განვითარება, რაც გააძლიერებს ბაზარზე ფერმერების პოზიციას.

ბიოპროდუქტების წარმოების წახალისება:

- ეკოლოგიურად სუფთა მეურნეობების სუბსიდირება და ბიოპროდუქტების სერტიფიცირების ხელშეწყობა;
- ბიოლოგიური სასუქების ხელმისაწვდომობის გაზრდა და მათი გამოყენების წახალისება.

აგროდაზღვევის სისტემების განვითარება:

- რეგიონში სეტყვისა და წყალმოვარდნების საწინააღმდეგო სისტემების გაფართოება;
- მცირე ფერმერებისთვის სუბსიდირებული აგროდაზღვევის პროგრამების დანერგვა კლიმატური რისკების შესამსუბუქებლად.

სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის შეძენის მხარდაჭერა:

- შეღავათიანი კრედიტების გაცემა და საგრანტო პროგრამების დანერგვა მცირე და საშუალო ფერმერებისთვის ტექნიკის შესაძენად.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის:

აგრარული კომპეტენციებისა და პრაქტიკული უნარების გაუმჯობესება:

- ტრენინგების ჩატარება თანამედროვე აგროტექნოლოგიებსა და ეკოლოგიურად სუფთა მეურნეობებზე;
- კონსულტაციების ორგანიზება მოსავლიანობის გასაზრდელად.

ბაზარზე წვდომისა და ფერმერთა გაერთიანებების მხარდაჭერა:

- ადგილობრივი პროდუქციის პოპულარიზაცია და ბრენდინგის ხელშეწყობა;
- კოოპერატივების განვითარება ერთობლივი რეალიზაციისთვის.

ეკოლოგიური ცნობიერების ამაღლება:

- ქიმიური სასუქების სწორი გამოყენების სწავლება;
- საერთაშორისო გრანტებისა და პარტნიორების მოძიება ეკოლოგიურად სუფთა სოფლის მეურნეობის მხარდასაჭერად.

ტურისტული სექტორის განვითარება

დასკვნები:

1. სამივე მუნიციპალიტეტს აქვს მაღალი ტურისტული პოტენციალი, თუმცა მისი სრულფასოვანი გამოყენება ვერ ხორციელდება სასურველი ტემპით — მიუხედავად ბუნებრივი და კულტურული რესურსების სიმრავლისა, ინფრასტრუქტურული პრობლემები და ინვესტიციების სიმწირე მნიშვნელოვნად ზღუდავს ტურიზმის განვითარებას;
2. ეკოტურიზმის მიმართულება არ არის სათანადოდ განვითარებული — ლაგოდების დაცული ტერიტორია და სხვა ბუნებრივი ზონები დიდ შესაძლებლობებს ქმნის, თუმცა შესაბამისი ინფრასტრუქტურისა და სერვისების არარსებობა ზღუდავს ვიზიტორთა რაოდენობას;
3. გრძელვადიანი ინვესტიციების ნაკლებობა აფერხებს ტურიზმის სტრატეგიულ განვითარებას — რეგიონში არ ხორციელდება იმ დონის მასშტაბური პროექტები, რომლებიც ხელს შეუწყობდა მდგრად ეკონომიკურ განვითარებას;

4. ტურისტული ინფრასტრუქტურის დეფიციტი ზღუდავს ვიზიტების რაოდენობას — საცხოვრებელი, კვების ობიექტებისა და საგზაო ინფრასტრუქტურის ნაკლებობა უარყოფითად მოქმედებს ტურიზმის განვითარებაზე;
5. დავით-გარეჯის კომპლექსის პოტენციალის სრულად ათვისება შეზღუდულია — ტერიტორიის სასაზღვრო სტატუსის გაურკვევლობა და ინფრასტრუქტურის ნაკლებობა ხელს უშლის ამ მნიშვნელოვანი კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის პოპულარიზაციას;
6. ტურისტული პროდუქტებისა და სერვისების დივერსიფიკაცია — მიუხედავად იმისა, რომ რეგიონში გარკვეული აქცენტი კეთდება ეკოტურიზმზე, სათანადოდ არ არის განვითარებული ღვინის, გასტრონომიული და კულტურული ტურიზმი.

რეკომენდაციები

1. სახელმწიფო სტრუქტურებისთვის (ადგილობრივი და ცენტრალური ხელისუფლება):

- **ტურისტული ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება:**
- მნიშვნელოვანი ტურისტული ზონებისკენ მიმავალი გზების რეაბილიტაცია (მაგალითად, ლაგოდეხის ნაკრძალი და დავით-გარეჯის კომპლექსი);
- ტურისტული ბილიკებისა და ეკომეგობრული ინფრასტრუქტურის განვითარება — საფეხმავლო მარშრუტები, დასასვენებელი ზონები, ეკოტურიზმისთვის საჭირო მცირე ინფრასტრუქტურა;
- განათებისა და უსაფრთხოების სტანდარტების გაუმჯობესება - კულტურულ და ბუნებრივ ძეგლებზე.

გრძელვადიანი ინვესტიციების მოზიდვა და პროექტების მხარდაჭერა:

- სახელმწიფო-კერძო პარტნიორობის პროგრამების გაძლიერება სასტუმროებისა და ტურისტული ობიექტების განვითარებისათვის;
- საგრანტო და შეღავათიანი სესხების პროგრამების ამოქმედება - ტურიზმის სფეროში დაკავებული მცირე და საშუალო ბიზნესისთვის.

დავით-გარეჯის კომპლექსის ინფრასტრუქტურული განვითარება:

- გზების, საინფორმაციო ცენტრების, პარკინგის და რეკრეაციული სივრცეების მოწყობა;
- სასაზღვრო სტატუსთან დაკავშირებული მოლაპარაკებების წარმოება, რაც უზრუნველყოფს ტურისტულ ხელმისაწვდომობას.

რეგიონის ტურისტული ბრენდინგი და საერთაშორისო პოპულარიზაცია:

- საზღვრისპირა მუნიციპალიტეტების ტურისტული ბრენდის შექმნა — განსაკუთრებული ბუნებრივი, კულტურული და ისტორიული ღირებულებების გათვალისწინებით;
- საერთაშორისო კამპანიების დაგეგმვა და სამიზნე ქვეყნებზე მორგებული მარკეტინგული სტრატეგიების შემუშავება;
- მონაწილეობა საერთაშორისო ტურისტულ გამოფენებში — ადგილობრივი პროდუქტებისა და ტურისტული შესაძლებლობების პოპულარიზაციის მიზნით.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის:

საზღვრისპირა თემებში ტურისტული ინიციატივების გაძლიერება:

- ტრენინგები ადგილობრივი მაცხოვრებლებისა და მეწარმეებისთვის ტურისტული სერვისების ხარისხის ასამაღლებლად;
- სოფლის ეკოტურიზმის ხელშეწყობა — მარშრუტების შექმნა, რომლებიც ასახავს ადგილობრივ ყოფასა და ბიოპროდუქტების წარმოებას;
- თანამშრომლობა ადგილობრივ მეწარმეებლებთან — ეკოტურიზმის, კულტურული მარშრუტებისა და ისტორიული ობიექტების ინტეგრაციისთვის.

ტურისტული მარშრუტების და პროდუქტების დივერსიფიკაცია:

- გასტრონომიული ტურიზმის განვითარება — ადგილობრივი სამზარეულოს პოპულარიზაცია და კულინარიული ფესტივალების ორგანიზება;
- ეთნოგრაფიული ტურიზმის მხარდაჭერა — ადგილობრივი ტრადიციების და კულტურის გაცნობა ტურისტებისთვის;
- ველო და სათავგადასავლო ტურიზმის პოპულარიზაცია — შესაბამისი ინფრასტრუქტურის შექმნა.

ტურისტული ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესება:

- ადგილობრივი საინფორმაციო ცენტრების გაძლიერება — ტურისტებისთვის მრავალენოვანი, თანამედროვე და დეტალური ინფორმაციის შეთავაზება;
- ტურისტული მასალების თარგმნა და დისტრიბუცია — ინგლისურ, რუსულ, აზერბაიჯანულ და სხვა ენებზე გზამკვლევების, ვებგვერდების და ბეჭდური მასალების ხელმისაწვდომობა.

გადამამუშავებელი ინდუსტრია და სოფლის მეურნეობის განვითარება დასკვნები:

1. გადამამუშავებელი საწარმოების არარსებობა – პილოტურ მუნიციპალიტეტებში სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის გადამამუშავება არ ხორციელდება, რაც ფერმერების შემოსავალს ამცირებს და პროდუქციის ბაზარზე კონკურენტუნარიანობას ზღუდავს;
2. საკონსერვო ინდუსტრიის კრიზისი – მაღალი ინფრასტრუქტურული ხარჯების (გაზი, წყალი, ელექტროენერგია) გამო კონსერვების წარმოება პრაქტიკულად შეწყვეტილია;
3. რეალიზაციის სირთულეები – ფერმერები იძულებულნი არიან პროდუქცია მხოლოდ ადგილობრივ და რეგიონულ ბაზრებზე გაყიდონ, რაც მათ შემოსავლის მიღების შესაძლებლობას ზღუდავს;
4. სამრეწველო პოტენციალის აუთვისებლობა – მუნიციპალიტეტებში არსებობს აგრო-ინდუსტრიული განვითარების პოტენციალი, თუმცა საწარმოო ინფრასტრუქტურა ნაწილობრივ ან სრულად გამოუყენებელია;
5. ინდუსტრიული სექტორის დაკნინება – საბჭოთა პერიოდში არსებული საკონსერვო, სპირტის და სხვა გადამამუშავებელი საწარმოები აღარ ფუნქციონირებს, რაც მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენს როგორც დასაქმების, ისე ეკონომიკური განვითარების თვალსაზრისით;
6. სოფლის მეურნეობის დეგრადაცია – გადამამუშავებელი ინდუსტრიის არარსებობა ხელს უწყობს სასოფლო-სამეურნეო სექტორის დაკნინებას და ფერმერული ეკონომიკის სუსტ ფუნქციონირებას.

რეკომენდაციები:

1. სახელმწიფო სტრუქტურებისთვის (ადგილობრივი და ცენტრალური დონე):

- გადამამუშავებელი ინდუსტრიის აღდგენა და მხარდაჭერა – აუცილებელია ადგილობრივი გადამამუშავებელი საწარმოების განვითარება, მათ შორის, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების გადამამუშავებისა და დაკონსერვების ქარხნების მშენებლობა ან არსებულის მოდერნიზება;
- სუბსიდიები და შეღავათიანი ტარიფები – სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს ენერგომატარებლებზე შეღავათიანი ტარიფების დაწესება და მიზნობრივი სუბსიდიები გადამამუშავებელი სექტორის სტიმულირებისთვის;
- მიწოდების ჯაჭვის ოპტიმიზაცია – სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის ლოგისტიკის გაუმჯობესება ფერმერებისათვის ბაზარზე წვდომის გასაფართოებლად;

- ინდუსტრიული ზონების შექმნა – გარდაბნისა და ლაგოდების მუნიციპალიტეტებში მიზანშეწონილია შეიქმნას, სპეციალური ეკონომიკური ზონები, აგროპროდუქტების გადამამუშავებელი საწარმოების ხელშეწყობისთვის;
- თანამედროვე აგროტექნოლოგიების დანერგვა – სასოფლო-სამეურნეო მიწების უფრო ეფექტიანი გამოყენებისთვის. საჭიროა ფერმერთა გადამზადება და ტექნოლოგიებზე ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესება.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის:

- ადგილობრივ ფერმერებთან თანამშრომლობა – ფერმერთა კოოპერაციის ხელშეწყობა, რაც გააძლიერებს ერთობლივად გადამამუშავებელი რესურსების გამოყენების და მათ მიერ წარმოებული პროდუქციის რეალიზაციის შესაძლებლობას;
- ბაზრის დივერსიფიკაცია – მხოლოდ ადგილობრივ ბაზრებზე არ უნდა იყოს ორიენტირი. აუცილებელია, საერთაშორისო ბაზრებზე გასვლის გზების მოძიება და ექსპორტის ხელშეწყობა;
- განათლება და კონსულტაციები – ფერმერებისთვის ტრენინგებისა და კონსულტაციების ორგანიზება აგრარული მენეჯმენტის, მარკეტინგისა და ბიზნესის მართვის საკითხებზე;
- ეკოლოგიურად სუფთა წარმოების მხარდაჭერა – ბიომეურნეობის განვითარება, რაც ადგილობრივ პროდუქტს კონკურენტულ უპირატესობას მიანიჭებს.

3. ბიზნეს სექტორისა და ინვესტორებისთვის:

- ადგილობრივი საწარმოების დაფინანსება და ფერმერებთან პარტნიორობა – კერძო სექტორმა (მათ შორის ადგილობრივმა და ეროვნულმა ინვესტორებმა) უნდა განავითაროს თანამშრომლობა ფერმერებთან და ჩაერთოს გადამამუშავებელი ინდუსტრიის დაფინანსებაში;
- ლოგისტიკის განვითარება – პროდუქციის ეფექტური შენახვა და ტრანსპორტირება კონკურენტუნარიანობის გასაზრდელად;
- ინოვაციური ტექნოლოგიების დანერგვა – საწარმოთა ტექნოლოგიური მოდერნიზება, რაც შეამცირებს წარმოების ხარჯებს და გააუმჯობესებს პროდუქციის ხარისხს.

ინდუსტრიული განვითარების გამოწვევები და ეკონომიკური ზრდის პერსპექტივები

დასკვნები:

1. **ინდუსტრიული განვითარების სტრატეგიის არქონა** — რეგიონებში არ არსებობს გრძელვადიანი, დეტალურად ჩამოყალიბებული ხედვები, რომლებიც მიზნად ისახავს ინდუსტრიული სექტორის გაძლიერებას და ადგილობრივი წარმოების ორგანულ ჩართვას ქვეყნის მასშტაბით ჩამოყალიბებულ ეკონომიკურ ჯაჭვებში.
2. **სისტემური მიდგომის ნაკლებობა საწარმოო პროცესის სრულ ციკლზე** — ინდუსტრიული განვითარების მხარდაჭერი მექანიზმები ფრაგმენტულია და ვერ ფარავს საწარმოო პროცესის სრულ ციკლს: დაწყებული აგრარული ნედლეულის მოპოვებიდან, დამთავრებული გადამამუშავებით, ლოგისტიკითა და საექსპორტო არხებით.
3. **დაუსტესებული ინსტიტუციური გარემო ადგილობრივ დონეზე** — მუნიციპალიტეტების ადმინისტრაციებს, როგორც წესი, არ გააჩნიათ საკმარისი ფინანსური, სამართლებრივი და ადამიანური რესურსი, ასევე პროფესიული კომპეტენცია იმგვარი მასშტაბური ინდუსტრიული პროგრამების შესასრულებლად.

4. **ეკონომიკის მონოპროფილურობა და დივერსიფიკაციის დაბალი დონე** — მუნიციპალიტეტები კვლავ დამოკიდებულნი არიან სეზონურ სოფლის მეურნეობაზე და ვერ ქმნიან დამატებით ღირებულებას გადამამუშავების, ლოგისტიკისა და თანამედროვე ინდუსტრიული მომსახურების გზით;
5. **ეროვნულ და საერთაშორისო ეკონომიკურ ქსელებთან ინტეგრაციის სისუსტე** — მუნიციპალიტეტები ნაკლებად არიან წარმოდგენილი სახელმწიფო ინდუსტრიული განვითარების პროგრამებში და იშვიათად ერთვებიან რეგიონულ თუ ტრანსსასაზღვრო საინვესტიციო პლატფორმებში, რაც ზღუდავს მათ შესაძლებლობებს თანამედროვე წარმოების სისტემებში ჩასართავად.
6. **ინვესტიციური მიმზიდველობის ნაკლებობა** — რეგიონებში არ არსებობს სათანადო საინვესტიციო გარემო — ინდუსტრიული პარკების, განვითარების ზონების, ლოგისტიკური ინფრასტრუქტურის, საგადასახადო წახალისების მექანიზმების არქონა მნიშვნელოვნად აფერხებს ადგილობრივი და უცხოური ინვესტიციების მოზიდვას.

რეკომენდაციები:

1. **სახელმწიფო სტრუქტურებისთვის (ადგილობრივი და ცენტრალური ხელისუფლება):**
 - **ინდუსტრიული განვითარების გრძელვადიანი სტრატეგიის შემუშავება** — საჭიროა რეგიონული პროგრამების შექმნა, რომლებიც ინტეგრირდება ეროვნული ინდუსტრიული პოლიტიკის ფარგლებში;
 - **ინდუსტრიული პარკებისა და ეკონომიკური კლასტერების განვითარება** — ხელმისაწვდომი ინფრასტრუქტურის, საგადასახადო სტიმულებისა და მცირე და საშუალო ბიზნესისთვის მომსახურების კომპონენტების მექანიზმების საწარმოო ზონების განვითარება;
 - **ადგილობრივი წარმოებების ინტეგრაცია ექსპორტის ჯაჭვებში** — ადგილობრივი ბიზნესის მხარდაჭერა საერთაშორისო ბაზრებზე გასასვლელად, განსაკუთრებით აგროწარმოების და გადამამუშავებელი სექტორის მიმართულებით;
 - **ადგილობრივი თვითმმართველობების კომპეტენციის გაძლიერება** — მუნიციპალიტეტების გადამზადება და ინსტიტუციური გაძლიერება ეფექტური ეკონომიკური დაგეგმვისა და ადმინისტრირებისათვის;
 - **რეგიონებს შორის თანამშრომლობის წახალისება** — წარმატებული ინდუსტრიული ზონებისა და სუსტი მუნიციპალიტეტების გამოცდილების გაზიარების პლატფორმების შექმნა;
 - **ინფრასტრუქტურული ინვესტიციები როგორც ზრდის საფუძველი** — ტრანსპორტის, ენერგეტიკის და ციფრული ქსელების განვითარება ინდუსტრიული ინიციატივების მხარდასაჭერად.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის:

- **ეკონომიკური ცნობიერების ამაღლება** — სემინარებისა და საინფორმაციო შეხვედრების ორგანიზება, რომლებიც გააცნობს მოსახლეობას ინდუსტრიული განვითარების სარგებელსა და თემის როლს;
- **ადვოკატირება და მონაწილეობა ინდუსტრიულ პროექტებში** — ადგილობრივი მეწარმეების ინტერესების დაცვა და საინვესტიციო პროგრამების განხორციელების გამჭვირვალობაზე მონიტორინგი;
- **ლოკალური საწარმოო ინიციატივების შემუშავება** — მცირე და საშუალო ბიზნესზე ორიენტირებული პროექტების მომზადება გადამამუშავებელ, ლოგისტიკურ და სერვის სექტორებში;

- **მდგრადი განვითარების ხელშეწყობა ინდუსტრიის მეშვეობით** — ეკონომიკური ეფექტიანობისა და ეკოლოგიურ-სოციალური პასუხისმგებლობის გაერთიანებული მოდელის პოპულარიზაცია.

ინვესტიციები და ეკონომიკური განვითარების პერსპექტივები

დასკვნები:

1. **ინვესტიციების მოზიდვის სირთულეები** — რეგიონში კვლავ აღინიშნება ხელისშემშლელი ფაქტორები, რომლებიც ზღუდავს ინვესტიციური კაპიტალის შემოდინებას, მათ შორის, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ეკონომიკური პოლიტიკის არასტაბილურობასა და გადაწყვეტილებების მიღების პროცესის ნაკლებ გამჭვირვალობას, რაც არყევს ინვესტორთა ნდობას.
2. **სამართლებრივი და ინსტიტუციური დაბრკოლებები** — არასაკმარისად ეფექტიანი სასამართლო სისტემა და სუსტი სამართლებრივი გარანტიები ქმნის უარყოფით ფონს ბიზნესისთვის, რაც მნიშვნელოვნად ასუსტებს ინვესტიციების დაცულობას და ბიზნესგარემოს სანდოობას.
3. **არათანაბარი კონკურენტული პირობები ადგილობრივი და უცხოელი ინვესტორებისთვის** — ადგილობრივ მეწარმეებს ხშირად უჭირთ ფინანსურ რესურსებზე, საგრანტო პროგრამებზე და ინფრასტრუქტურულ მხარდაჭერაზე ხელმისაწვდომობა, რაც მათ არათანაბარ პოზიციაში აყენებს უცხოელ ინვესტორებთან შედარებით და ზღუდავს ადგილობრივი ბიზნესის ზრდის შესაძლებლობებს.
4. **ბიზნესის განვითარების საკოორდინაციო სტრატეგიის ნაკლებობა** — ცენტრალური და ადგილობრივი ხელისუფლებების შორის კოორდინაციის სუსტი მექანიზმები და გრძელვადიანი ხედვის არქონა აფერხებს ეკონომიკის მდგრად და თანმიმდევრულ განვითარებას.
5. **მუნიციპალური რგოლის სისუსტე ეკონომიკური ინიციატივების წახალისებაში** — ადგილობრივი თვითმმართველობები ვერ ასრულებენ მნიშვნელოვან როლს ეკონომიკური განვითარებისთვის საჭირო ინიციატივების მხარდაჭერაში, რაც განპირობებულია როგორც ფინანსური, ისე სამართლებრივი რესურსების სიმწირითა და მანდატის განუსაზღვრელობით.
6. **ეკონომიკური პოტენციალის მიუთვისებელი რესურსები** — რეგიონში არსებული ბუნებრივი, შრომითი და ინფრასტრუქტურული რესურსები არ გამოიყენება სისტემურად და ეფექტიანად, რაც გამოწვეულია ინვესტიციების დეფიციტითა და სამთავრობო მხარდაჭერის უკმარისობით.

რეკომენდაციები

1. **სახელმწიფო სტრუქტურებისთვის (ადგილობრივი და ცენტრალური ხელისუფლება):**
 - **ინვესტიციური გარემოს გაუმჯობესება** — საჭიროა განხორციელდეს კომპლექსური რეფორმები, რომელთაც საფუძვლად დაედება ეკონომიკური სტაბილურობა და სამართლებრივი მექანიზმების გამყარება, რაც გააძლიერებს ინვესტორთა ნდობას როგორც ადგილობრივ, ისე უცხოურ დონეზე.
 - **ადგილობრივი ინვესტორების მხარდაჭერა** — მიზანშეწონილია ადგილობრივი მეწარმეებისთვის განკუთვნილი ფინანსური, საგრანტო და ტექნიკური ხელშეწყობის მექანიზმების შექმნა, მათ შორის: შეღავათიანი სესხების პროგრამები, ბიზნეს-კონსულტაციები, მართვის ტრენინგები და ინოვაციური პროექტების დაფინანსება.
 - **რეგიონული ეკონომიკური განვითარების გრძელვადიანი სტრატეგიების შემუშავება** — საჭიროა ისეთი განვითარებითი გეგმის შექმნა, რომელიც ასახავს რეგიონის

სპეციფიკურ სოციალურ, ეკონომიკურ და გეოგრაფიულ პირობებს და ემსახურება მდგრადი ეკონომიკური ზრდის ხელშეწყობას.

- **მუნიციპალიტეტების როლის გაძლიერება** — საჭიროა ადგილობრივი ხელისუფლებისთვის შესაბამისი რესურსების და უფლებამოსილების მინიჭება ეკონომიკური ინიციატივების რეალიზაციისათვის.
- **რეგიონული პოტენციალის ეფექტური გამოყენება** — აუცილებელია ინფრასტრუქტურულ ინვესტიციებში ჩადება და სოფლის მეურნეობის, გადამამუშავებელი ინდუსტრიისა და სხვა პრიორიტეტული სექტორების მხარდაჭერა.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის:

- **ინფორმაციული მხარდაჭერა** — მოსახლეობისთვის საინფორმაციო და საგანმანათლებლო პროგრამების გაცნობა მეწარმეობისა და ინვესტიციების შესაძლებლობების შესახებ.
- **ადგილობრივი ბიზნესის ხელშეწყობა** — მცირე და საშუალო საწარმოთა შექმნისა და განვითარების ინიციატივების მხარდაჭერა.
- **ეკონომიკური პოლიტიკის ფორმირებაში მონაწილეობა** — თემების ჩართულობა ადგილობრივ დონეზე გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში მათი ინტერესების ასახვის მიზნით.
- **თანამშრომლობა სახელმწიფო სტრუქტურებთან** — პარტნიორული ურთიერთობის ჩამოყალიბება ადგილობრივ და ცენტრალურ ხელისუფლებასთან ერთობლივი ეკონომიკური პროექტების განსახორციელებლად.

მიწების რეგისტრაცია, საკუთრება და საძოვრების მართვა

დასკვნები:

1. **საკუთრების რეგისტრაციის სირთულეები:** საზღვრისპირა სოფლებში ფართოდ არის გავრცელებული მემკვიდრეობით მიღებული მიწის დაურეგისტრირებელი შემთხვევები, რაც ართულებს საკუთრების ფორმალურ აღიარებას და იწვევს სამართლებრივ გაურკვევლობას.
2. **მიწის პრივატიზაციის პროცესის გაუმჯობესება:** ადგილობრივი მოსახლეობა ხშირად გამოხატავს პროტესტს პრივატიზაციის პოლიტიკის მიმართ, რომელიც არ ითვალისწინებს მათ ინტერესებს და არღვევს სამართლიანობის პრინციპებს.
3. **საძოვრების მართვის გაუმართავი პრაქტიკა:** საძოვრების კერძო საკუთრებაში გადაცემა უარყოფითად აისახება ფერმერთა და სხვა ადგილობრივი მომხმარებლების შესაძლებლობებზე, გამოიყენონ ტრადიციულად ხელმისაწვდომი ბუნებრივი რესურსები, რაც ამცირებს მათი ეკონომიკური საქმიანობის სიცოცხლისუნარიანობას და ზრდის სოციალურ დაძაბულობას.
4. **სასოფლო-სამეურნეო მიწების არაეფექტიანი გამოყენება:** მიწის რესურსების განაწილებისა და მართვის პროცესში არსებული ბიუროკრატიული დაბრკოლებები, მათ შორის რეგულაციების არაეფექტიანი აღსრულება, ხელს უშლის მიწის რაციონალურ გამოყენებას და აფერხებს აგრარული სექტორის განვითარებას.
5. **მიწის უკონტროლო გასხვისება უცხოელი მფლობელებისთვის:** უცხოელ ინვესტორებზე მიწის გადაცემის პრაქტიკა, ადგილობრივი მოსახლეობის აქტიური მონაწილეობის გარეშე, ზრდის უნდობლობას, იწვევს სოციალურ უკმაყოფილებას და უსამართლობის განცდას ადგილობრივ საზოგადოებაში.

რეკომენდაციები:

1. სახელმწიფო სტრუქტურებისთვის (ადგილობრივი და ცენტრალური ხელისუფლება):

- საკუთრების რეგისტრაციის პროცესის გამარტივება – საჭიროა ისეთი სპეციალური პროგრამების შემუშავება, რომლებიც გაითვალისწინებს ისტორიული მიწათსარგებლობის თავისებურებებს და არარეგისტრირებული მემკვიდრეობის შემთხვევებს, მათ შორის უფასო სამართლებრივი დახმარების უზრუნველყოფით.
- მოსახლეობის ჩართულობის უზრუნველყოფა პრივატიზაციის პროცესში – მიწასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებები უნდა მიიღებოდეს ადგილობრივი თემების მონაწილეობით, გამჭვირვალედ და სამართლიანობის პრინციპების დაცვით.
- საძოვრების მართვის ახალი პოლიტიკის შემუშავება – უნდა შეიქმნას ისეთი მექანიზმები, რომლებიც უზრუნველყოფს საძოვრების კოლექტიური ან ადგილობრივი ფერმერებისთვის პრიორიტეტული სარგებლობის შესაძლებლობას.
- მიწის არარაციონალური გამოყენების რეგულირება – უნდა დამკვიდრდეს სტანდარტები, რომლებიც ხელს შეუწყობს აგრარული სექტორის განვითარებას და მიწის სასოფლო-სამეურნეო სტატუსის შენარჩუნებას.
- მიწის გაყიდვის პოლიტიკის დახვეწა – აუცილებელია ისეთი სამართლებრივი ჩარჩოს შექმნა, რომელიც დაბალანსებულად გააერთიანებს ინვესტიციების მოზიდვას და ადგილობრივი მოსახლეობის ინტერესების დაცვას.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის:

- სამართლებრივი კონსულტაციებისა და დახმარების უზრუნველყოფა – სათემო ორგანიზაციებმა უნდა გაუწიონ მხარდაჭერა ადგილობრივ მოსახლეობას საკუთრების რეგისტრაციის პროცესში, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც დოკუმენტაცია არასრულყოფილია.
- საინფორმაციო საქმიანობის გაძლიერება – აუცილებელია მოსახლეობის ინფორმირება მიწის უფლებებზე, რეგისტრაციის პროცედურებზე და სამართლიანი პრივატიზაციის პრინციპებზე.
- ადგილობრივი ინიციატივების მხარდაჭერა – საჭიროა ისეთი პროექტების განხორციელება, რომლებიც ხელს შეუწყობს მიწის მდგრად და ეფექტიან გამოყენებას, განსაკუთრებით საძოვრების ტიპის საერთო რესურსების მართვის მიმართულებით.
- დიალოგის განვითარება სახელმწიფო სტრუქტურებთან – სათემო ორგანიზაციებმა უნდა განავითარონ კონსტრუქციული თანამშრომლობა ადგილობრივ და ცენტრალურ ხელისუფლებასთან მიწის მართვის პოლიტიკის გაუმჯობესების მიზნით.

ეკოლოგია: დასკვნები და რეკომენდაციები

ეკოლოგიური გამოწვევები და მდგრადი განვითარება საზღვრისპირა რეგიონებში

საზღვრისპირა რეგიონებში ეკოლოგიური მდგრადობის უზრუნველყოფა საჭიროებს სისტემურ და კომპლექსურ მიდგომას. არსებულ პრობლემებს შორის განსაკუთრებით საყურადღებოა: ნარჩენების მართვის არაეფექტური სისტემა, წყლისა და ნიადაგის დაბინძურება აგრარული სამუშაოების წარმართვის შედეგად, სამრეწველო დაბინძურება, კლიმატური ცვლილებებისადმი ადაპტაციის მექანიზმების არარსებობა, ასევე მოსახლეობის დაბალი ეკოლოგიური ცნობიერება, ინფრასტრუქტურული რესურსების ნაკლებობა, ბიომრავალფეროვნების შემცირება და მეზობელ სახელმწიფოებთან ეკოლოგიური თანამშრომლობის ნაკლებობა... მდგრადი განვითარების უზრუნველსაყოფად აუცილებელია ინსტიტუციური რეფორმები, ინფრასტრუქტურაში ინვესტიციების ზრდა და თემების აქტიური ჩართულობა.

დასკვნები:

- ნარჩენების მართვის სისტემის გაუმართაობა ქმნის მნიშვნელოვან ეკოლოგიურ საფრთხეებს**
მუნიციპალიტეტების ნაწილში კვლავ ფუნქციონირებს არალეგალური ნაგავსაყრელები, რომლებიც აზიანებს გარემოს, ადამიანთა ჯანმრთელობას და ბიომრავალფეროვნებას. აღნიშნული მდგომარეობა განპირობებულია როგორც მოსახლეობის ეკოლოგიური ცნობიერების სიმცირით, ისე ნარჩენების სეპარაციისა და გადამუშავების ინფრასტრუქტურის განვითარების დაბალი დონით.
- აგროქიმიკატების უკონტროლო გამოყენება უწყობს ხელს ნიადაგისა და წყლის დაბინძურებას**
ფერმერები ხშირად აჭარბებენ რეკომენდებულ დოზებს მოსავლის გაზრდის იმედით, რაც ამცირებს პროდუქციის ხარისხს, აუარესებს გარემოს მდგომარეობას და ზრდის ჯანმრთელობის რისკებს. პრობლემას ამძლიერებს განათლების დაბალი დონე და ეკონომიკური არასტაბილურობა.
- წყლის რესურსების დაბინძურება საფრთხეს უქმნის როგორც ეკოსისტემებს, ისე მოსახლეობის ჯანმრთელობას**
სოფლის მეურნეობისა და სამრეწველო ნარჩენების უნებართვო ჩაშვება მდინარეებსა და სარწყავ არხებში, ასევე წყალმონიტორინგის მექანიზმების სისუსტე, ართულებს წყლის რესურსების ხარისხის მართვას და აღდგენას.
- ნიადაგის დაბინძურება და არარაციონალური მულჩირება არღვევს აგროეკოლოგიურ წონასწორობას**
დაბალი ხარისხის პოლიეთილენის გამოყენება მულჩირებისთვის იწვევს მიკროპლასტმასის დაგროვებას ნიადაგში, რაც თანდათან გადადის საკვებ ჯაჭვში და წარმოადგენს სერიოზულ ეკოლოგიურ საფრთხეს.
- კლიმატური ცვლილებების ზემოქმედება მზარდია, ადაპტაციის მექანიზმები კი კვლავ სუსტია**
გახშირებული წყალდიდობები, სეტყვა და გვალვები ზიანს აყენებს როგორც სოფლის მეურნეობას, ისე ეკოსისტემებს. ადრეული გაფრთხილების სისტემები და შესაბამისი ინფრასტრუქტურა არასაკმარისად მუშაობს.
- ბიომრავალფეროვნების კლება და ტყეების უკონტროლო გაჩეხა არღვევს ეკოსისტემურ წონასწორობას**

ტყისა და ბუნებრივი ჰაბიტატების გაუფრთხილებელი ექსპლუატაცია იწვევს ადგილობრივი ფლორისა და ფაუნის გაქრობას. მდგომარეობა განსაკუთრებით მწვავეა საზღვრისპირა ტყიან და მთიან ზონებში.

7. **ტრანსსასაზღვრო ეკოლოგიური თანამშრომლობის ნაკლებობა ზღუდავს ეკოსისტემების ერთიან მართვას**
აზერბაიჯანთან და რუსეთთან კოორდინაციის არარსებობა ზღუდავს ბიომრავალფეროვნების დაცვის, ერთობლივი მონიტორინგისა და დაცული ტერიტორიების მართვის შესაძლებლობებს.
8. **ორგანული სასუქების გამოყენების სიმცირე და ეკოლოგიურ ტექნოლოგიებზე შეზღუდული წვდომა საფრთხეს უქმნის ნიადაგის მდგრადობას**
ბუნებრივი სასუქების სიმცირე და ინფორმაციის ნაკლებობა ფერმერებს აიძულებს ქიმიური პრეპარატების ჭარბად გამოყენებას, რაც საზიანოა როგორც ნიადაგისთვის, ისე საბოლოო პროდუქციისთვის.
9. **სამრეწველო დაბინძურება და ზედამხედველობის სისუსტე აუარესებს გარემოს მდგომარეობას**
მრეწველობის სექტორში თანამედროვე ეკოლოგიური სტანდარტების და გაწმენდითი სისტემების დაუშვებლად დაბალი გამოყენება, ასევე ზედამხედველი ინსტიტუტების სუსტი ქმედითუნარიანობა, ზრდის გარემოსდაცვით რისკებს და ამბიებს ადგილობრივ ეკოსისტემებს.

რეკომენდაციები

1. სახელმწიფო და ადგილობრივი თვითმმართველობის სტრუქტურებისთვის

ნარჩენების მართვის სისტემის გაუმჯობესება

- გააძლიეროს კონტროლი არალეგალური ნაგავსაყრელების აღმოფხვრასა და მათი ხელახალი წარმოქმნის პრევენციაზე;
- შეიმუშაოს და დანერგოს მუნიციპალური სტრატეგიები ნარჩენების დახარისხებისა და გადამუშავებისათვის;
- ეკოლოგიური ჯარიმებითა და ბუნებრივი რესურსების გამოყენებაზე დაწესებული მოსაკრებლებით მიღებული შემოსავალი მიზნობრივად მიმართოს გარემოსდაცვითი პროექტებისა და ინფრასტრუქტურის დაფინანსებაზე.

წყლის რესურსების დაბინძურების პრევენცია

- უზრუნველყოს ზედაპირული და სარწყავი წყლების ხარისხის რეგულარული მონიტორინგი და შეიქმნას შესაბამისი ლაბორატორიული ბაზა;
- გაამკაცროს კონტროლი სოფლის მეურნეობაში აგროქიმიკატების გამოყენებაზე — შემოიღოს ლიცენზირების სისტემა და დოზირებაზე ზედამხედველობა;
- დააწესოს მკაცრი სანქციები იმ სამრეწველო ობიექტების მიმართ, რომლებიც მდინარეებსა და არხებში უშვებენ დაბინძურებულ ნარჩენებს.

სოფლის მეურნეობის მდგრადი განვითარების მხარდაჭერა

- სუბსიდირებული უნდა იყოს ორგანული სასუქების შეძენა და ეკოლოგიურად სუფთა ტექნოლოგიების დანერგვა;
- ფერმერთათვის ჩატარდეს ტრენინგები ქიმიური ნივთიერებების უსაფრთხო გამოყენებისა და უტილიზაციის საკითხებზე;
- ხელი შეეწყოს პოლიეთილენის მულჩის ბიოდეგრადირებადი და ეკოლოგიური ალტერნატივებით ჩანაცვლებას.

კლიმატურ ცვლილებებთან ადაპტაციის მექანიზმების განვითარება

- გაძლიერდეს ადრეული გაფრთხილების სისტემები და მეტეოროლოგიური მომსახურება;

- დაიხარჯოს რესურსები წყალდიდობების, სეტყვისა და გვალვებისგან დამცავი ინფრასტრუქტურის განვითარებაზე;
- დაგეგმილ იქნას ბუნებრივი ეკოსისტემების აღდგენა, როგორც კლიმატურ ცვლილებებზე რეაგირების ერთ-ერთი სტრატეგიული მიმართულება.

ბიომრავალფეროვნების დაცვა და დაცული ტერიტორიების მართვა

- ლაგოდებისა და სხვა დაცულ ტერიტორიებზე დაინერგოს თანამედროვე ეკოლოგიური მონიტორინგის სისტემები;
- განახლდეს და გაძლიერდეს ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობა აზერბაიჯანსა და რუსეთთან ბიომრავალფეროვნების დაცვის სფეროში;
- გაძლიერდეს კონტროლი ტყეების უკანონო ჭრაზე და დაინერგოს დამცავი ტყის ზოლების აღდგენის პროგრამები.

სამრეწველო დაბინძურების კონტროლი

- სამრეწველო საწარმოებისთვის დადგინდეს უფრო მკაცრი ეკოლოგიური სტანდარტები და მონიტორინგის მექანიზმები;
- გადაიხედოს მოქმედი ნორმები სამრეწველო ობიექტებისთვის მოსახლეობის ჯანმრთელობაზე ზემოქმედების გათვალისწინებით;
- დაინერგოს თანამედროვე ფილტრაციის და გამწმენდი ტექნოლოგიები, გაძლიერდეს ჰაერის ხარისხის მონიტორინგის სისტემა.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის

ეკოლოგიური განათლების გაძლიერება

- ჩატარდეს საინფორმაციო კამპანიები ნარჩენების მართვის, წყლის რესურსების დაცვისა და აგროქიმიკატების უსაფრთხო გამოყენების შესახებ;
- უზრუნველყონ ფერმერთა კონსულტირება ეკოლოგიურად უსაფრთხო მეთოდების დანერგვის კუთხით;
- სკოლებსა და ახალგაზრდულ ცენტრებს მიეწოდოს ეკოლოგიური განათლების პროგრამები.

მოქალაქეთა მონაწილეობის გაფართოება გარემოსდაცვით მმართველობაში

- ხელი შეეწყოს მუნიციპალური ეკოლოგიური საბჭოების ჩამოყალიბებას მოსახლეობის მონაწილეობით;
- მხარდაჭერილი იქნას თემური ინიციატივები, რომლებიც მიმართულია გარემოს გაუმჯობესებაზე, მათ შორის ნარჩენების მართვასა და გამწვანებაზე.

ბიზნესის ეკოლოგიური პასუხისმგებლობის ხელშეწყობა

- წახალისდეს ადგილობრივ მეწარმეებთან თანამშრომლობა ეკოლოგიური სტანდარტების დანერგვის მიმართულებით;
- გავრცელდეს ინფორმაცია ეკოსერტიფიცირების შესაძლებლობებსა და შესაბამის სარგებელზე.

ნარჩენების მართვაზე საზოგადოებრივი კონტროლის განვითარება

- ხელი შეეწყოს საინიციატივო ჯგუფების ჩამოყალიბებას ნაგავსაყრელებისა და სხვა ეკოლოგიური დარღვევების მონიტორინგისთვის;
- განხორციელდეს ლობირება ნარჩენების გადამამუშავებელი ინფრასტრუქტურის შექმნის მიზნით, სახელმწიფოსა და კერძო სექტორის პარტნიორობით.

ნებაყოფლობითი საქმიანობისა და ეკოაქტივობების მხარდაჭერა

- ორგანიზებულ იქნას ადგილობრივი აქციები ხეების დარგვის, ტერიტორიის დასუფთავებისა და საგანმანათლებლო ღონისძიებების ფორმატში;
- გარანტირებული იყოს ეკოინიციატივების მდგრადი მხარდაჭერა გრანტების, დონორული პროგრამებისა და სამოქალაქო ჩართულობის გზით.

ეკონომიკასთან დაკავშირებული ეკოლოგიური გამოწვევები

დასკვნები:

- 1. მდინარეებისა და სარწყავი არხების დაბინძურება წარმოადგენს მნიშვნელოვან ეკოლოგიურ და სანიტარულ პრობლემას**
საყოფაცხოვრებო ნარჩენების, აგროქიმიკატებისა და გაუმართავი საკანალიზაციო სისტემების შედეგად დაბინძურებული მდინარეები და სარწყავი არხები საფრთხეს უქმნის როგორც გარემოს ეკოლოგიურ მდგრადობას, ისე მოსახლეობის ჯანმრთელობას. აღნიშნული ვითარება ართულებს სასმელი და სარწყავი წყლის რესურსების უსაფრთხო გამოყენებას და ზრდის ინფექციური დაავადებების გავრცელების რისკს.
- 2. ტყის რესურსების გადაჭარბებული ექსპლუატაცია განპირობებულია სოციალური და ეკონომიკური მოწყვლადობით**
მოსახლეობის სოციალური დაუცველობა განსაკუთრებით ტყიან რეგიონებში, მათ შორის ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტში, განპირობებს ღირებული მუხის ჯიშების მასობრივ ჭრას. რესურსების უკონტროლო გამოყენება არღვევს ბიომრავალფეროვნებას, ამცირებს ეკოსისტემების სტაბილურობას და ზღუდავს ტყის შენარჩუნების გრძელვადიან შესაძლებლობას.
- 3. ქიმიური სასუქების გადაჭარბებული და დაურეგულირებელი გამოყენება აზიანებს ნიადაგსა და წყლის რესურსებს**
ფერმერთა მხრიდან აგროქიმიკატების არარაციონალური მოხმარება, ხშირ შემთხვევაში ინფორმაციის ნაკლებობა წვევს გარემოს დაბინძურებას, აზიანებს ადამიანის ჯანმრთელობას და ამცირებს სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ეკოლოგიურ უსაფრთხოებას.
- 4. ჰაერის დაბინძურება და სამრეწველო ნარჩენების უკონტროლო განთავსება უარყოფითად აისახება ეკოლოგიურ და საზოგადოებრივ ჯანმრთელობის ფონს**
სამრეწველო ობიექტები, როგორცაა ცემენტის ქარხნები, მსხვილი ფერმერული კომპლექსები და სხვა, ხშირად არ იყენებენ თანამედროვე ფილტრის სისტემებსა და ნარჩენების მართვის ეკოლოგიურ სტანდარტებს. აღნიშნული გარემოება ზიანს აყენებს ჰაერის ხარისხს და ზრდის რესპირატორული და ქრონიკული დაავადებების გავრცელების ალბათობას ადგილობრივ მოსახლეობაში.
- 5. ნარჩენების მართვის სისტემის ნაკლოვანებები ხელს უწყობს გარემოსდაცვითი რისკების გაღრმავებას**
მუნიციპალური ნარჩენების მართვის მექანიზმების არასრულფასოვნება განაპირობებს არაორგანიზებული ნაგავსაყრელების გაჩენას, რაც იწვევს როგორც მიწის, ისე წყლის რესურსების დაბინძურებას. სისტემის გაუმართაობა ასევე ამცირებს გადამუშავებისა და რესურსების ხელახლა გამოყენების პოტენციალს.

რეკომენდაციები

- 1. სახელმწიფო სტრუქტურებისთვის (ადგილობრივი და ცენტრალური ხელისუფლება):**
 - სანიტარული ზედამხედველობის გაძლიერება — საჭიროა მდინარეთა და სარწყავი არხების წყლის ხარისხზე რეგულარული მონიტორინგის სისტემის დანერგვა და სამრეწველო ნარჩენების განკარგვის კონტროლის გამკაცრება;
 - ტყის რესურსების მართვის გაუმჯობესება — შეშის ალტერნატიული ენერგომწოდებლების ხელმისაწვდომობის გაზრდა, ტყის აღდგენის პროგრამების განხორციელება და უკანონო ჭრებზე სანქციების გამკაცრება;

- აგროქიმიკატების რეგულირება — ფერმერებისთვის საგანმანათლებლო პროგრამების შექმნა ქიმიური სასუქების უსაფრთხო გამოყენების შესახებ და აგროქიმიკატების ბაზრის მკაცრი კონტროლი;
- სამრეწველო დაბინძურების კონტროლი — სამრეწველო ობიექტებისთვის გამონაბოლქვისა და ნარჩენების მართვის სტანდარტების გამკაცრება და შესაბამისი ზედამხედველობის გაძლიერება;
- მყარი ნარჩენების მართვის გაუმჯობესება — ეფექტიანი მუნიციპალური სტრატეგიის შემუშავება ნაგავსაყრელების მენეჯმენტისათვის და ნარჩენების სეპარაციისა და გადამუშავების სისტემების დანერგვა.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის:

- ეკოლოგიური ცნობიერების ამაღლება — საინფორმაციო კამპანიების განხორციელება მდინარეთა დაბინძურების, ნარჩენების მართვისა და აგროქიმიკატების უსაფრთხო გამოყენების საკითხებზე;
- მოქალაქეთა მონაწილეობის გაძლიერება — ადგილობრივ თემებთან თანამშრომლობა მდინარეების, ტყეების და სოფლის ეკოსისტემების დაცვის ინიციატივების განხორციელების მიზნით;
- ეკოლოგიური ინიციატივების მხარდაჭერა — ნარჩენების სეპარაციის, ტყის აღდგენის და ეკოლოგიურად სუფთა სოფლის მეურნეობის განვითარების მიმართულებით თემური პროექტების წახალისება;
- სამოქალაქო მონიტორინგი — მონიტორინგის ადგილობრივი ჯგუფების ჩამოყალიბება, რომლებიც დააკვირდებიან, ასრულებენ თუ არა სამრეწველო ობიექტები ეკოლოგიურ ნორმებს და რამდენად ეფექტიანად მოქმედებს სახელმწიფო ზედამხედველობა.

ლაგოდების ნაკრძალის ეკოლოგიური გამოწვევები და მდგრადი განვითარება

ლაგოდების ნაკრძალის ეკოლოგიური მდგრადობის უზრუნველყოფა საჭიროებს ინტეგრირებულ მიდგომას, რომელიც აერთიანებს ეროვნულ გარემოსდაცვით პოლიტიკას, ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობას და ადგილობრივი მოსახლეობის აქტიურ ჩართულობას. ძირითადი პრიორიტეტებია გარემოსდაცვითი მონიტორინგის გაძლიერება, ტყეების დაცვის მექანიზმების დახვეწა და ბუნებრივი კატასტროფების რისკების მართვის სისტემების განვითარება. ეს ნაბიჯები კრიტიკულად მნიშვნელოვანია ნაკრძალის ეკოსისტემისა და მისი უნიკალური ბიომრავალფეროვნების შესანარჩუნებლად.

დასკვნები

1. ლაგოდების ნაკრძალი წარმოადგენს ეროვნული და საერთაშორისო მნიშვნელობის დაცულ ტერიტორიას, რომელიც სტრატეგიულ როლს ასრულებს ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებასა და კლიმატის ცვლილებების კვლევაში.
2. კლიმატური ცვლილებები და ანთროპოგენური ზემოქმედება საფრთხეს უქმნის ნაკრძალის ეკოსისტემას. ტყეების გაჩეხა, წყლის რესურსების დაბინძურება და აგროქიმიკატების გადაჭარბებული გამოყენება იწვევს ბუნებრივი გარემოს დეგრადაციას.
3. ბუნებრივი კატასტროფების მართვის არსებული მექანიზმები არაეფექტიანია. მეტეოროლოგიური სადგურების არარსებობა ართულებს წყალდიდობებისა და სეტყვის პროგნოზირებას, რაც ზრდის ზიანს როგორც ეკოსისტემისთვის, ისე ადგილობრივი მოსახლეობისთვის.

4. ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის და მეზობელ ქვეყნებთან კოორდინაციის ნაკლებობა ასუსტებს ნაკრძალის ეკოლოგიურ მდგრადობას. აზერბაიჯანისა და რუსეთის დაცულ ტერიტორიებთან თანამშრომლობის არქონა ართულებს ცხოველთა მიგრაციის კონტროლს, დაავადებების გავრცელების პრევენციას და ეკოლოგიური ბალანსის შენარჩუნებას.
5. მეწარმეობისა და ტურიზმის განვითარება შესაძლებელია, თუმცა საჭიროებს მკაცრი ეკოლოგიური რეგულაციების დაცვას. ეკოტურიზმის უკონტროლო ზრდამ, რეგულირების გარეშე, შესაძლოა გააუარესოს გარემოს მდგომარეობა.
6. ტყეების უკონტროლო გაჩეხვა და ქარსაცავი ზოლების განადგურება ხელს უწყობს ნიადაგის ეროზიას. ტყის საფარის შემცირება აძლიერებს კლიმატურ მერყეობას და ზიანს აყენებს ადგილობრივ ფლორასა და ფაუნას.
7. ველური ბუნების დაცვა მოითხოვს მიზნობრივ პროგრამებს. მაწანწალა ძაღლების პრობლემა და მტაცებელი ცხოველების პოპულაციის შემცირება არღვევს ეკოსისტემის ბიოლოგიურ წონასწორობას, რაც გრძელვადიან პერსპექტივაში უარყოფითად აისახება რეგიონის გარემოზე.
8. აზერბაიჯანსა და რუსეთთან არასაკმარისი ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობა აფერხებს ერთობლივ კვლევებსა და ეკოლოგიური პროექტების განხორციელებას. კოორდინაციის არარსებობა ზღუდავს ბუნებრივი რესურსების მდგრადი მართვის შესაძლებლობებს და საერთაშორისო კონსერვაციული პროგრამების შესრულებას.

რეკომენდაციები

სახელმწიფო სტრუქტურებისთვის (ცენტრალური და ადგილობრივი ხელისუფლება)

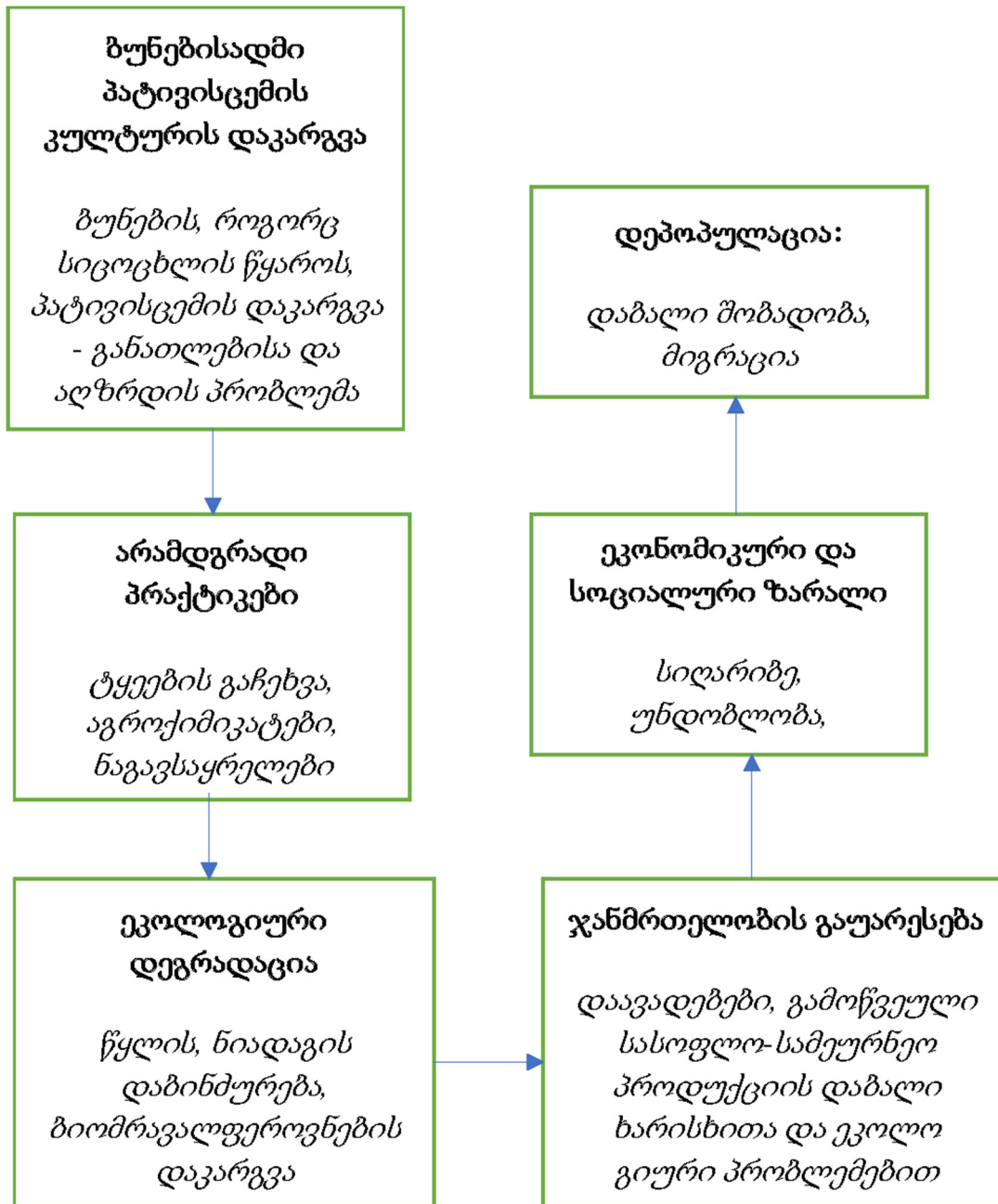
- **ტრანსსასაზღვრო კოორდინაციის გაძლიერება ეკოსისტემების დაცვის მიმართულებით**
დამყარდეს სამუშაო ურთიერთობები აზერბაიჯანისა და რუსეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციებთან - ბიომრავალფეროვნების დინამიკისა და ეკოლოგიური რისკების შესახებ ინფორმაციის რეგულარული გაცვლის მიზნით. პოლიტიკური ნების არსებობის შემთხვევაში შესაძლებელია ერთობლივი მონიტორინგისა და რეაგირების მექანიზმების შეთანხმება ორმხრივი თანამშრომლობის ფარგლებში.
- **მეტეოროლოგიური დაკვირვების და კლიმატური მონიტორინგის განვითარება**
აღდგეს და გაფართოვდეს მეტეოროლოგიური სადგურების ქსელი სეტყვის, წყალდიდობისა და გვალვის დროული პროგნოზირებისა შესაბამისი რეაგირების უზრუნველსაყოფად.
- **გარემოსდაცვითი მონიტორინგის სისტემის გაუმჯობესება**
შეიქმნას მუდმივი მეთოდები ნაკრძალის ეკოსისტემის ცვლილებების, იშვიათი სახეობების რაოდენობის და ველურ ცხოველებში დაავადებების გავრცელების რეგულარული დაკვირვებისთვის.
- **ტყეების გაჩეხვის კონტროლის გაძლიერება**
გატარდეს დამატებითი სამართლებრივი და ინსტიტუციური ზომები ტყის უკანონო ჭრის შესაკავებლად; უნდა გაფართოვდეს მოსახლეობის წვდომა ალტერნატიულ ენერგიის წყაროებზე (მაგალითად, ენერგომატარებლების სუბსიდირების პროგრამების მეშვეობით), რათა შემცირდეს ზეწოლა ტყის რესურსებზე.
- **ქარსაცავი ზოლების აღდგენა და დაცვა**
დაიწყოს ეროვნული პროგრამის შემუშავება ქარსაცავი ტყის ზოლების აღდგენისთვის ნიადაგის ეროზიის შესაკავებლად, მიკროკლიმატის და ლანდშაფტური ბალანსის შესანარჩუნებლად.

- **ტურიზმის მდგრადი განვითარება**
ეკოტურიზმი განვითარდეს ეკოლოგიური მდგრადობის პრინციპების შესაბამისად: დაწესდეს შეზღუდვები მგრძნობიარე ტერიტორიებზე, დაინერგოს ტურისტული ნაკადების მართვის სისტემა და გაძლიერდეს გარემოსდაცვითი ზედამხედველობა.
- **ველური ფაუნის დაცვა**
შეიმუშაოს მაწანწალა ცხოველების პოპულაციის მართვის პროგრამა, ასევე მიღებულ იქნეს ზომები მტაცებელი და ეკოსისტემისთვის კრიტიკულად მნიშვნელოვანი სხვა სახეობების რაოდენობის შესანარჩუნებლად ბიოლოგიური წონასწორობის დასაცავად.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის

- **ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართულობის გაფართოება**
ჩატარდეს საინფორმაციო და საგანმანათლებლო კამპანიები ეკოლოგიური რისკების შესახებ. წახალისდეს მოსახლეობის მონაწილეობა გარემოსდაცვითი საკითხების გადაჭრის პროცესებში.
- **ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენების ხელშეწყობა**
წახალისდეს ადგილობრივი ინიციატივები ეკოლოგიურად პასუხისმგებლობიანი სოფლის მეურნეობის, ტყის რესურსების გონივრული გამოყენებისა და ნარჩენების შემცირების მიმართულებით.
- **ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობის მხარდაჭერა**
განვითარდეს პარტნიორული ურთიერთობები მეზობელი ქვეყნების ორგანიზაციებთან გამოცდილების გაზიარებისა და ერთობლივი კვლევებისა და პროგრამების კოორდინაციის მიზნით.
- **ადაპტაცია კლიმატურ ცვლილებებთან**
შეიქმნას და განხორციელდეს ადაპტაციური ინიციატივები, რომლებიც გაზრდის ფერმერული მეურნეობებისა და მოწყვლადი ჯგუფების მდგრადობას კლიმატური ცვლილებების პირობებში.

ბუნებაზე ორიენტირებული კულტურის დაკარგვა, როგორც გარემოსდაცვითი და სოციალური პრობლემების წყარო

ინფრასტრუქტურა: დასკვნები და რეკომენდაციები

განათლების და სპორტული ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება საზღვრისპირა მუნიციპალიტეტებში

დასკვნები

1. პრობლემები საგანმანათლებლო ინფრასტრუქტურის მიმართულებით

- საბავშვო ბაღების რაოდენობა კვლავაც შეუსაბამოა მოთხოვნასთან, განსაკუთრებით ეთნიკურად მრავალფეროვან დასახლებებში, რაც ქმნის სერიოზულ ბარიერს ბავშვთა ადრეული განვითარებისათვის და ართულებს მათ მომავალ ინტეგრაციას სკოლაში;
- სოფლად არსებული ინფრასტრუქტურა ადრეული ასაკის განათლებისთვის არ არის საკმარისი, რაც აფერხებს ბავშვების სრულფასოვან განვითარებას ადრეულ ეტაპზე;
- ინკლუზიური განათლების შესაძლებლობები შეზღუდულია, ეთნიკური უმცირესობებისთვის სახელმწიფო ენის შესწავლის პროგრამებზე წვდომა დაბალია;
- ბევრი სკოლა არ არის აღჭურვილი თანამედროვე სასწავლო ტექნოლოგიებით (მაგალითად, პროექტორები, ინტერაქტიური დაფები, აუდიო-ვიზუალური მასალები), რაც ზღუდავს სწავლების ხარისხს;
- რიგ სოფლებში მოსწავლეებს უწევთ რამდენიმე კილომეტრის ფეხით გავლა, რაც განსაკუთრებით ზამთრის პერიოდში ამცირებს მათი რეგულარული დასწრების შესაძლებლობას და ზიანს აყენებს მოტივაციას.

2. პრობლემები სპორტული და კულტურული ინფრასტრუქტურის სფეროში

- სპორტული ინფრასტრუქტურა ნაკლებად განვითარებულია, რაც ზღუდავს ახალგაზრდების ჩართულობას ფიზიკურ აქტივობებში და სპორტში პროფესიული განვითარების შესაძლებლობებს;
- მუნიციპალიტეტში არსებული ერთადერთი სპორტული დარბაზი გადატვირთულია და ვერ აკმაყოფილებს ერთდროულად პროფესიონალი და მოყვარული სპორტსმენების მოთხოვნებს;
- კულტურულ - გასართობი აქტივობების ერთფეროვნება ზღუდავს მოსახლეობის კულტურულ ჩართულობას, განსაკუთრებით ახალგაზრდებში;
- სოფლად პრაქტიკულად არ არსებობს სივრცეები დასვენებისა და კულტურული განვითარებისათვის, რაც ამძაფრებს ახალგაზრდების სოციალური იზოლაციის რისკებს და ზღუდავს მათი განვითარების პერსპექტივებს.

რეკომენდაციები

1. სახელმწიფო და ადგილობრივი ხელისუფლებისთვის

სკოლამდელი განათლების ინფრასტრუქტურის განვითარება

- სოფლებში, განსაკუთრებით ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ რეგიონებში, დამატებითი საბავშვო ბაღების აშენება;
- უკვე არსებული სკოლამდელი დაწესებულებების მოდერნიზაცია და მათი აღჭურვა თანამედროვე ტექნიკითა და სასწავლო რესურსებით;
- ქართული ენის სწავლების პროგრამების გაფართოება და ინკლუზიური განათლების მეთოდოლოგიის გაუმჯობესება ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენელი ბავშვებისთვის;
- სკოლამდელ და ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებში მოსწავლეთა სოფლებიდან ტრანსპორტირების სუბსიდირება.

სასკოლო ინფრასტრუქტურის მოდერნიზება

- არსებული სასწავლო შენობების რეაბილიტაცია და ახალი სკოლების აშენება სოფლად და რთულად მისადგომ რეგიონებში;
- ტექნიკური ბაზის გაუმჯობესება — ციფრული ტექნოლოგიების დანერგვა, ინტერნეტდაკავშირების ხარისხის გაუმჯობესება და აუდიო-ვიზუალური მასალებით უზრუნველყოფა;
- სასწავლო მასალებზე ხელმისაწვდომობის გაზრდა — თანამედროვე სახელმძღვანელოების და ვიზუალური რესურსების შექმნა.

სპორტული და კულტურული ობიექტების ინფრასტრუქტურის განვითარება

- ახალი სპორტული ობიექტების — დარბაზების, მოედნებისა და სავარჯიშო ცენტრების მშენებლობა;
- ახალგაზრდებისთვის ახალი სპორტული ინიციატივების შექმნა და მუნიციპალური სპორტული პროგრამების განვითარება;
- კულტურული ცენტრების — ბიბლიოთეკების, საგამოფენო სივრცეების და ახალგაზრდული ჰაბების განვითარება;
- სოფლად დასვენებისა და სპორტის ხელმისაწვდომობის გაზრდა, რათა ახალგაზრდებს მიეცეთ განვითარების თანაბარი შესაძლებლობები.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის

საზოგადოების ჩართულობის გაძლიერება

- მშობლებისა და მასწავლებლებისთვის სემინარების, ტრენინგების და საინფორმაციო კამპანიების ორგანიზება განათლების მნიშვნელობის შესახებ;
- ისეთი სათემო პროექტების ინიცირება და განხორციელება, რომლებიც მიმართულია სასწავლო ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებაზე;
- ბაღებისა და სკოლების ინფრასტრუქტურული საჭიროებების საზოგადოებრივი მონიტორინგის სისტემის განვითარება.

ახალგაზრდული ინიციატივების მხარდაჭერა

- ახალგაზრდების კულტურულ და სპორტულ აქტივობებში ჩართულობის წახალისება;
- სათემო სივრცეების შექმნა, სადაც ახალგაზრდებს ექნებათ არაფორმალური განათლებისა და პიროვნული განვითარების შესაძლებლობა;
- ადგილობრივ დონეზე სპორტული ტურნირების ორგანიზება და ფიზიკური აქტივობების პოპულარიზაცია ბავშვებსა და მოზარდებში.

ჯანდაცვის სისტემის ინფრასტრუქტურა

დასკვნები

1. სამედიცინო დაწესებულებების ტექნიკური აღჭურვის ნაკლებობა

- მუნიციპალიტეტში მოქმედი სამედიცინო დაწესებულებები არ უპასუხებს თანამედროვე დიაგნოსტიკურ და სამკურნალო ტექნოლოგიებს, რაც ზღუდავს მოსახლეობის ხელმისაწვდომობას ხარისხიან სამედიცინო სერვისებზე;
- პაციენტებს ხშირად უწევთ გამოკვლევებზე თბილისში ან უახლოეს დიდ ქალაქებში ჩასვლა, რაც დაკავშირებულია დამატებით ფინანსურ ხარჯთან და ლოგისტიკურ სირთულეებთან;
- ისეთი პროცედურების მიღება, როგორიცაა კოლონოსკოპია, კომპიუტერული ტომოგრაფია და სხვა სპეციალიზებული კვლევები მოსახლეობისთვის მხოლოდ დიდ სამედიცინო ცენტრებში თბილისშია ხელმისაწვდომი.

2. გადაუდებელი სამედიცინო დახმარების დაგვიანებული რეაგირება

- რიგ მუნიციპალიტეტებში სასწრაფო სამედიცინო დახმარების ბრიგადები საერთოდ არ ფუნქციონირებს, რის გამოც ზოგიერთ სოფელში მისასვლელად საჭირო დრო მნიშვნელოვნად იზრდება;
- ცალკეულ სოფლებში სასწრაფო დახმარების ავტომობილის მისვლას საშუალოდ 40–45 წუთი სჭირდება, რაც კრიტიკულ მდგომარეობაში მყოფი პაციენტების სიცოცხლეს სერიოზულ საფრთხეს უქმნის.

3. ამბულატორიების შეზღუდული შესაძლებლობები

- სახელმწიფო დაფინანსებით მოქმედი ამბულატორიები ვერ ახერხებენ 24-საათიან რეჟიმში ფუნქციონირებას, რაც მათ შესაძლებლობებს მნიშვნელოვნად ზღუდავს;
- პირველადი ჯანდაცვის სერვისების ნაკლებობის გამო, მოსახლეობა იძულებულია მიმართოს კერძო კლინიკებს ან თვითმკურნალობას, რაც მნიშვნელოვნად ზრდის რისკებს.

რეკომენდაციები

1. ცენტრალური და ადგილობრივი ხელისუფლებისთვის

სამედიცინო დაწესებულებების ტექნიკური გაძლიერება

- მუნიციპალიტეტებში არსებული სამედიცინო დაწესებულებები უნდა აღიჭურვოს თანამედროვე დიაგნოსტიკური ტექნიკით, რაც მნიშვნელოვნად შეამცირებს მოსახლეობის სხვა რეგიონში გადასვლას სამედიცინო სერვისების მისაღებად;
- მიზანშეწონილია მობილური დიაგნოსტიკური ერთეულების შექმნა, რომლებიც პერიოდულად მოემსახურებიან სოფლის მოსახლეობას;
- აუცილებელია სამედიცინო აპარატურის განახლების პროგრამის შემუშავება და განხორციელება, სახელმწიფო და დონორი ორგანიზაციების მხარდაჭერით.

გადაუდებელი სამედიცინო დახმარების სისტემის განვითარების ხელშეწყობა

- საჭიროა სასწრაფო სამედიცინო დახმარების ავტომობილების რაოდენობის გაზრდა და მათი განთავსების გეოგრაფიული გაფართოება, რათა მოხდეს გამოძახებებზე რეაგირების დროის შემცირება;
- მუნიციპალიტეტებში უნდა გაიხსნას დამატებითი სასწრაფო დახმარების პუნქტები;
- რეკომენდებულია მოსახლეობისათვის პირველადი დახმარების საგანმანათლებლო ტრენინგების ორგანიზება, რაც საგანგებო სიტუაციებში რეაგირების უნარებს გააუმჯობესებს.

ამბულატორიული სერვისების გაძლიერება

- მნიშვნელოვანია, რომ ამბულატორიები ფუნქციონირებდეს 24/7 რეჟიმში იმ დასახლებებში, სადაც განსაკუთრებით მაღალია სამედიცინო მომსახურებაზე მოთხოვნა;
- აუცილებელია სამედიცინო პერსონალის გადამზადება თანამედროვე კლინიკური გაიდლაინებისა და სტანდარტების გათვალისწინებით;
- უნდა გაძლიერდეს პირველადი ჯანდაცვის სისტემა, განსაკუთრებით კი ოჯახის ექიმის ინსტიტუტი და პრევენციული ჯანდაცვის პროგრამები.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის

ინფორმირებულობის ამაღლება სამედიცინო სერვისებზე

- ადგილობრივ მოსახლეობას უნდა მიეწოდოს ამომწურავი და ხელმისაწვდომი ინფორმაცია სახელმწიფო პროგრამებით გათვალისწინებულ უფასო და შეღავათიან სამედიცინო სერვისებზე;

- მიზანშეწონილია ჩატარდეს საგნობრივი საინფორმაციო კამპანიები დაავადებების პრევენციისა და დროული მიმართვიანობის მნიშვნელობის შესახებ, მათთვის გასაგებ ენაზე კომუნიკაციის გამოყენებით.

საზოგადოებრივი მონიტორინგი და ადვოკატირება

- საჭიროა ისეთი მექანიზმების დანერგვა, რომლებიც უზრუნველყოფენ მოქალაქეთა შესაძლებლობას, რეგულარულად გააზიარონ ადგილობრივი ხელისუფლებისთვის ჯანდაცვის ინფრასტრუქტურისა და სერვისების განვითარების საჭიროებები;
- სათემო ორგანიზაციებმა უნდა განავითარონ ადვოკატირების გზები და ხელი შეუწყონ ადგილობრივ ხელისუფლებასთან დიალოგს გადაუდებელი სამედიცინო დახმარების სისტემის გაუმჯობესების მიზნით.

3. ბიზნეს სექტორისთვის

პარტნიორობა სამედიცინო დაწესებულებებთან

- კერძო კლინიკებსა და ბიზნეს კომპანიებს შეუძლიათ ჩამოაყალიბონ მობილური სამედიცინო ბრიგადები, რომლებიც სოფლის მოსახლეობას უზრუნველყოფენ ძირითადი სამედიცინო მომსახურებით;
- ფარმაცევტულ და სამედიცინო სფეროში მოქმედ კომპანიებს შეუძლიათ ხელი შეუწყონ ადგილობრივი სამედიცინო ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებას ტექნიკური ბაზის განახლებისა და ფინანსური მხარდაჭერის გზით.

ციფრული ტექნოლოგიების და დისტანციური სერვისების განვითარება

- მნიშვნელოვანია ციფრული ტექნოლოგიების პოტენციალის სრულად გამოყენება დისტანციური კონსულტაციების, მათ შორის, ტელემედიცინის გასავითარებლად;
- საჭიროა შეიქმნას ტექნიკური და საორგანიზაციო პირობები, რათა მოსახლეობას ჰქონდეს წვდომა ონლაინ-კონსულტაციებზე, რაც კონკრეტულ შემთხვევებში შეამცირებს კლინიკაში ვიზიტის საჭიროებას და გააუმჯობესებს პირველადი ჯანდაცვის ხელმისაწვდომობას.

ტრანსპორტი და გზების ხარისხი

დასკვნები

1. მუნიციპალური საზოგადოებრივი ტრანსპორტის არარსებობა

- მუნიციპალიტეტის სოფლებში საზოგადოებრივი ტრანსპორტის არარსებობა სერიოზული დაბრკოლებაა მოსახლეობის მობილობისთვის;
- ადგილობრივები იძულებულნი არიან გამოიყენონ ტაქსი, რაც ზედმეტი ხარჯია მათთვის;
- ტრანსპორტის პრობლემა რეემიგრანტებისთვის წარმოადგენს მნიშვნელოვან ბარიერს სოციალურ და ეკონომიკურ რეინტეგრაციაში.

2. გზების ცუდი მდგომარეობა

- სოფლებ შორის შიდა გზების ცუდი მდგომარეობა აფერხებს როგორც სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის გადაადგილების შესაძლებლობას, ისე გადაუდებელი სამსახურების ოპერატიულ რეაგირებას;
- გზების შეკეთება ხშირ შემთხვევაში ხდება დროებით და ნაკლებად გამძლე ტექნოლოგიებით, რის გამოც ასფალტი მალე ფუჭდება.

3. სატრანსპორტო სისტემის არაეფექტიანი მართვა

- საზოგადოებრივი ტრანსპორტის მოძრაობის გრაფიკი და მარშრუტები არ შეესაბამება მოსახლეობის საჭიროებებს;

- მუნიციპალური ტრანსპორტის არარსებობის პირობებში, სოფლის მოსახლეობა და მოსწავლეები იძულებულნი არიან ისარგებლონ კერძო სატრანსპორტო მომსახურებით;
- ტრანსპორტთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებები ხშირად არ ეფუძნება ადგილობრივი საჭიროებების სისტემურ ანალიზს.

რეკომენდაციები

1. ცენტრალური და ადგილობრივი ხელისუფლებისთვის

საზოგადოებრივი ტრანსპორტის განვითარება

- მინიმუმ ერთი მუნიციპალური სატრანსპორტო მარშრუტის დანერგვა სოფლებიდან ადმინისტრაციულ ცენტრამდე მოსახლეობის ძირითადი მოთხოვნის უზრუნველსაყოფად;
- ტრანსპორტის სუბსიდირების მექანიზმის შექმნა, რათა მგზავრობა ხელმისაწვდომი იყოს სხვადასხვა სოციალური ჯგუფისთვის;
- მარშრუტებისა და გრაფიკის დაგეგმვა უნდა განხორციელდეს ადგილობრივი საჭიროებების დეტალური კვლევის საფუძველზე.

გზების რეაბილიტაციის პროგრამის შემუშავება

- შიდა სოფლის გზების რეაბილიტაციის გრძელვადიანი სტრატეგიის შემუშავება, რომელშიც გათვალისწინებული იქნება სამშენებლო სტანდარტების დანერგვა და ხარისხის კონტროლის სისტემური მექანიზმები;
- სამშენებლო მასალებისა და ტექნოლოგიების ხარისხის მკაცრი მონიტორინგი, რაც უზრუნველყოფს გზების გამძლეობას და მათ უსაფრთხო ექსპლუატაციას;
- პრიორიტეტულად უნდა დაეთმოს რეაბილიტაცია იმ გზებს, რომლებიც ხშირად გამოიყენება სასწრაფო დახმარებისა და მუნიციპალური საზოგადოებრივი ტრანსპორტის მომსახურებისათვის.

ტრანსპორტის პოლიტიკის გადახედვა და მუნიციპალური ავტოპარკის განვითარება

- რეკომენდებულია, ადგილობრივმა ხელისუფლებამ განიხილოს მუნიციპალური ავტობუსების შესყიდვისა და ოპერირების შესაძლებლობები, რათა შეიქმნას სტაბილური, ხელმისაწვდომი და მოსახლეობის საჭიროებებზე მორგებული სატრანსპორტო სისტემა;
- სასურველია, დაიგეგმოს ინვესტიციების მოზიდვა ეკოლოგიურად სუფთა და თანამედროვე სატრანსპორტო საშუალებების შესაძენად, რაც უზრუნველყოფს როგორც გარემოსდაცვითი სტანდარტების დაცვას, ასევე მომსახურების ხარისხის გაუმჯობესებას.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის

სატრანსპორტო საჭიროებების სისტემური მონიტორინგი

- აუცილებელია მოსახლეობის სატრანსპორტო საჭიროებების დეტალური კვლევა და შესაბამისი ანალიზის მიწოდება ადგილობრივი თვითმმართველობისთვის;
- სათემო ორგანიზაციებმა უნდა ხელი შეუწყონ დიალოგს მოსახლეობასა და ადგილობრივ ხელისუფლებას შორის, რათა სატრანსპორტო პოლიტიკა მეტად შეესაბამებოდეს მოსახლეობის რეალურ მოთხოვნებს;

3. კერძო სექტორისთვის

კერძო სატრანსპორტო კომპონენტის განვითარება

- მნიშვნელოვანია კერძო სატრანსპორტო კომპანიებთან თანამშრომლობის მექანიზმების ჩამოყალიბება, რაც შესაძლებლობას შექმნის ადგილობრივ დონეზე მდგრადი და კონკურენტუნარიანი სატრანსპორტო ქსელის განვითარებისთვის;

- რეკომენდებულია კერძო ინვესტიციების წახალისება სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებისა და სოფლების ერთმანეთთან დაკავშირების უზრუნველსაყოფად.

ადგილობრივი სატრანსპორტო მომსახურების სუბსიდირება

- ტაქსებისა და მიკროავტობუსების ხელმისაწვდომობის გაზრდა სოფლებს შორის კომუნიკაციისთვის, რაც გააუმჯობესებს სატრანსპორტო მომსახურების კონკურენტუნარიანობასა და მდგრადობას რეგიონებში.

სასმელი წყლის ინფრასტრუქტურა: პრობლემები და რეკომენდაციები

რეგიონის მდგრადი განვითარება შეუძლებელია უსაფრთხო და საიმედო სასმელი წყლის ხელმისაწვდომობის გარეშე. არსებული პრობლემების გადასაჭრელად აუცილებელია სისტემური მიდგომები, ეფექტური მართვა, სექტორებს შორის თანამშრომლობა და ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართულობა. მხოლოდ ამ გზით გახდება შესაძლებელი ცხოვრების ხარისხისა და ეკოლოგიური სტაბილურობის გაუმჯობესება საზღვრისპირა მუნიციპალიტეტებში.

დასკვნები

1. წყალმომარაგების ძირითადი პრობლემები:

- მუნიციპალიტეტის სოფლებში და ქალაქის გარკვეულ უბნებში მოსახლეობას არ აქვს სრულფასოვანი წვდომა ცენტრალურ წყალმომარაგებაზე, რის გამოც ხშირად იყენებენ ჭაბურღილებსა და ბუნებრივ წყაროებს, რომლებიც ხშირად რამდენიმე კილომეტრით არის დაშორებული საცხოვრებელი ადგილიდან;
- წყლის ფილტრაციისა და ხარისხის სისტემური მონიტორინგის არარსებობა საფრთხეს უქმნის მოსახლეობის ჯანმრთელობას;
- წყალგაყვანილობის სისტემების მშენებლობისას გამოყენებული დაბალი ხარისხის მასალები იწვევს ხშირ ტექნიკურ ავარიებსა და წყლის მნიშვნელოვან დანაკარგს;
- ზაფხულის პერიოდში, როდესაც მოხმარება მნიშვნელოვნად იზრდება, არსებული ინფრასტრუქტურა ვერ უზრუნველყოფს წყლის უწყვეტ მიწოდებას;
- სისტემის გეგმური განახლებისა და პრევენციული მოვლის არარსებობა ამცირებს ინფრასტრუქტურის საიმედოობას და ზრდის ავარიული შემთხვევების რისკს;
- ცალკეულ შემთხვევებში წყალმომარაგების ტარიფი შეუსაბამოა სერვისის რეალურ ხარისხთან, რაც იწვევს მოსახლეობის უკმაყოფილებას და ნდობის დაკარგვას მომსახურების მიმწოდებლის მიმართ.

რეკომენდაციები

1. სახელმწიფო და ადგილობრივი ხელისუფლებისთვის

ინფრასტრუქტურის კომპლექსური განახლება

- დაიგეგმოს წყალმომარაგების სისტემების მოდერნიზაციის გრძელვადიანი სტრატეგია, რომლის ფარგლებში ეტაპობრივად განხორციელდება არსებული ქსელების განახლება მუნიციპალიტეტების დონეზე;
- გაუმჯობესდეს წყლის ხარისხის მონიტორინგის მექანიზმები და მაღალი დაბინძურების რისკის მქონე დასახლებებში დამონტაჟდეს თანამედროვე გამწმენდი სისტემები;
- სისტემების მშენებლობისა და რეკონსტრუქციის პროცესში გამოყენებულ იქნეს ეკოლოგიურად მდგრადი სამშენებლო მასალები და სანდო, ინოვაციური ტექნოლოგიები;

- სახელმწიფო და საერთაშორისო დონორების აქტიური ჩართვით უზრუნველყოფილ იქნას შესაბამისი დაფინანსება, რაც გაზრდის პროექტების ეფექტიანობას და შეამცირებს გრძელვადიან ფინანსურ დანახარჯებს.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის

მონიტორინგი და ცნობიერების ამაღლება

- განხორციელდეს მიზნობრივი საინფორმაციო კამპანიები წყლის ხარისხისა და უსაფრთხო მოხმარების წესების შესახებ;
- სათემო ორგანიზაციების მონაწილეობით ჩატარდეს მოქალაქეობრივი მონიტორინგი, რომელიც დაეხმარება ინფრასტრუქტურული პროექტების და მომსახურების ხარისხის შეფასებას;
- წარიმართოს დამოუკიდებელი წყლის ანალიზები და უზრუნველყოფილ იქნას საზოგადოების წვდომა ამ შედეგებზე, რაც გაზრდის პროცესის გამჭვირვალობასა და ნდობას.

მდგრადი პრაქტიკების მხარდაჭერა

- წახალისდეს გადამუშავებული და ალტერნატიული წყლის წყაროების გამოყენება არასასმელი დანიშნულებისთვის (მაგალითად, სარწყავად ან ტექნიკური მიზნებისთვის);
- სოფლად დაინერგოს მცირე მოცულობის წყლის გამწმენდი სისტემები, განსაკუთრებით იმ რეგიონებში, სადაც წყალი შეიცავს არასასურველ მინარევებს — მაგალითად, იორმულანლოში, სადაც მაღალი მინერალიზაციის გამო წყლის გამოყენება სასმელად და საყოფაცხოვრებო მიზნებისთვის შეზღუდულია.

3. კერძო სექტორისთვის

ინფრასტრუქტურაში ინვესტიციების ხელშეწყობა

- კერძო სექტორი აქტიურად ჩაერთოს წყალმომარაგების სისტემების მოდერნიზაციასა და განვითარებაში;
- ადგილობრივი ბიზნესი ჩართული იყოს ინფრასტრუქტურული ობიექტების მშენებლობასა და ექსპლუატაციაში, რაც გაზრდის რეგიონული განვითარებისა და დასაქმების შესაძლებლობებს;
- ხელი შეეწყოს ინოვაციური ტექნოლოგიების გამოყენებას წყლის გაწმენდისა და მოხმარების ოპტიმიზაციის მიმართულებით.

საერთაშორისო პარტნიორობა

- ჩამოყალიბდეს თანამშრომლობა საერთაშორისო კომპანიებთან თანამედროვე ტექნოლოგიური გადაწყვეტილებების დანერგვისა და სისტემების მდგრადობის უზრუნველყოფის მიზნით;
- განხორციელდეს ინოვაციური ტექნოლოგიების დანერგვა ადგილობრივი და საერთაშორისო კვლევითი დაწესებულებების პარტნიორობით;
- განვითარდეს სახელმწიფო-კერძო პარტნიორობაზე დაფუძნებული პროექტები, რაც შესაძლებელს გახდის ფინანსური რესურსების ეფექტიან გამოყენებას და წარმატებული პრაქტიკების მასშტაბირებას.

სანიტარიული ინფრასტრუქტურისა და ჰაერის ხარისხის პრობლემები

დასკვნები

1. კანალიზაციის მართვის პრობლემები და ინფრასტრუქტურული ჩამორჩენილობა

- რიგ სოფლებში და მუნიციპალიტეტის ადმინისტრაციულ ცენტრებში კვლავ არ არსებობს სრულფასოვანი კანალიზაციის სისტემა. მაგალითად, ქალაქ ლაგოდეხში ცენტრალური კანალიზაცია მხოლოდ მოსახლეობის დაახლოებით 25%-ს ემსახურება, ხოლო დარჩენილ უბნებში ფეკალური წყლები უკონტროლოდ იღვრება;
- საკანალიზაციო წყლების უკონტროლო ჩადინება იწვევს მდინარეების, ნიადაგისა და სარწყავი არხების დაბინძურებას, რაც საფრთხეს უქმნის როგორც სოფლის მეურნეობას, ისე ადგილობრივი მოსახლეობის ჯანმრთელობას;
- ზოგიერთ დასახლებაში კანალიზაციის არარსებობის გამო ფეკალური წყლები პირდაპირ სარწყავ არხებში ხვდება, რაც მნიშვნელოვან საფრთხეს ქმნის სურსათის უვნებლობისა და სანიტარიული უსაფრთხოების კუთხით;
- სანიაღვრე სისტემების გაუმართაობა ხშირია მუნიციპალიტეტებში, რის გამოც წვიმის დროს ქუჩები იტბორება, ზიანდება ინფრასტრუქტურა და მძიმდება სანიტარიული მდგომარეობა.

2. ჰაერის დაბინძურება სამრეწველო საქმიანობის შედეგად

- გარდაბანში, ლაგოდეხსა და საგარეჯოში ფუნქციონირებს მრავალი სამრეწველო ობიექტი (მათ შორის — ცემენტის ქარხნები და გადამამუშავებელი საწარმოები), რომელთა საქმიანობა მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ჰაერის ხარისხზე;
- ადგილობრივი საწარმოებიდან ატმოსფეროში გამოეყოფა მტვერი და სხვა მავნე ნივთიერებები, რაც ზრდის რესპირატორული დაავადებების რისკს და უარყოფითად მოქმედებს მოსახლეობის ჯანმრთელობაზე;
- სამრეწველო ზონების მახლობლად მცხოვრები მოსახლეობა ხშირად აღნიშნავს მძაფრ და უსიამოვნო სუნს, რაც გარემოს მდგომარეობის გაუარესებაზე მიუთითებს;
- მიუხედავად იმისა, რომ ჰაერის დაბინძურების წყარო შესაძლოა მოიცავდეს მუნიციპალიტეტების ფარგლებს გარეთ მოქმედ ინდუსტრიულ ზონებს (მაგალითად, რუსთავის ინდუსტრიულ ზონას), ადგილობრივ დონეზე ჰაერის სისტემური მონიტორინგი კვლავ მინიმალურია და ვერ უზრუნველყოფს დროულ რეაგირებას.

რეკომენდაციები

1. ცენტრალური და ადგილობრივი ხელისუფლებისათვის

კანალიზაციის მართვის გაუმჯობესება და ინფრასტრუქტურის განვითარება

- შემუშავდეს და განხორციელდეს ეტაპობრივი პროგრამა, რომელიც მოიცავს კანალიზაციის ქსელების გაფართოებასა და მოდერნიზაციას ქალაქებსა და სოფლებში, მათ შორის, თანამედროვე გამწმენდი ნაგებობების მოწყობას;
- სრულად აიკრძალოს საკანალიზაციო წყლების ჩადინება მდინარეებში, სარწყავ არხებსა და ღია სივრცეებში, ეფექტური კონტროლისა და დარღვევებისათვის სანქციების სისტემის დანერგვით;
- სავალდებულოა სანიაღვრე სისტემების მოდერნიზება და რეგულარული მოვლა, განსაკუთრებით დატბორვისადმი მიდრეკილ ზონებში;
- მუნიციპალიტეტებში სანიტარიული ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელებისთვის მოიძიოს სახელმწიფო და საერთაშორისო დაფინანსება.

სამრეწველო წყაროებიდან ჰაერის დაბინძურების შემცირება

- დაინერგოს ჰაერის ხარისხის რეგულარული მონიტორინგი სამრეწველო ზონებთან ახლოს მდებარე დასახლებებში და შედეგები გახდეს საჯაროდ ხელმისაწვდომი;

- გამკაცრდეს საწარმოებისთვის ფილტრაციის სისტემების დაყენებისა და გამონაბოლქვის სანიტარიული ნორმების დაცვის მოთხოვნები;
- გამკაცრდეს ეკოლოგიური სტანდარტები მუნიციპალურ დონეზე და უზრუნველყოფილ იქნას მათი შესრულება ეფექტური ზედამხედველობისა და ანგარიშგების სისტემის მეშვეობით;
- დაიხვეწოს მწვანე ზონების და დამცავი ტყის ზოლების განვითარება, რაც ხელს შეუწყობს მიკროკლიმატის გაუმჯობესებასა და მტვრის, გამონაბოლქვის ზემოქმედების შემცირებას.

პრობლემური საწარმოების არაკეთილსინდისიერი პრაქტიკის აღკვეთა

- განხორციელდეს საკანონმდებლო ცვლილებები, რომლებიც გამორიცხავენ გარემოსდაცვითი ნორმების სისტემურ დამრღვევ საწარმოებს ახალი იურიდიული პირის სახელით რეგისტრირებას დარღვევების აღმოფხვრის გარეშე;
- შექმნას რეესტრი იმ საწარმოთა მფლობელებისა და ბენეფიციარების შესახებ, რომლებიც სისტემურად არღვევენ სანიტარიულ და ეკოლოგიურ ნორმებს, და ამ საწარმოებისთვის დაწესდეს საქმიანობის ნებართვების გაცემის შეზღუდვა;
- გამკაცრდეს ეკოლოგიური ჯარიმების დაკისრებისა და ამოღების მექანიზმები, მათ შორის გათვალისწინებული იქნას საქმიანობის დროებითი შეჩერება ვალდებულებების სრულად შესრულებამდე (დაჯარიმება, დარღვევების აღმოფხვრა).

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის

ეკოლოგიური ცნობიერების ამაღლება და საზოგადოებრივი კონტროლი

- ჩატარდეს საინფორმაციო კამპანიები დაბინძურებული წყლისა და ჰაერის ზემოქმედების შესახებ ჯანმრთელობასა და გარემოზე;
- შეიქმნას საინიციატივო ჯგუფები სანიტარიული მდგომარეობისა და ჰაერის დაბინძურების მონიტორინგისთვის, შემდგომში შესაბამისი ორგანოების ინფორმირებით;
- ხელი შეეწყოს ადგილობრივი მოსახლეობის მონაწილეობას სანიტარიული ინფრასტრუქტურისა და გარემოს გაუმჯობესების პროექტების განხილვასა და დაგეგმვაში.

3. კერძო სექტორისთვის

1. სამრეწველო საწარმოების პასუხისმგებლობა და ეკოლოგიური სტანდარტების დაცვა

- დაინერგოს თანამედროვე გამწმენდი ტექნოლოგიები და ფილტრაციის სისტემები ჰაერში და წყალში მავნე გამონაბოლქვების მინიმიზაციისთვის;
- თანამშრომლობა მუნიციპალიტეტებთან მდგრადი განვითარების და სანიტარიული მოდერნიზაციის პროგრამების ფარგლებში;
- კომპანიების წახალისება ეკოლოგიურ პროექტებში მონაწილეობისათვის საგადასახადო შეღავათებისა და ეკოლოგიურად უსაფრთხო პრაქტიკის დანერგვისთვის საჯარო აღიარების მექანიზმების მეშვეობით.

ნარჩენების მართვის ინფრასტრუქტურა

დასკვნები

1. ნარჩენების მართვის ინფრასტრუქტურული და საორგანიზაციო ხარვეზები

- მიუხედავად არსებულ პროგრესისა, ნარჩენების მართვის სისტემა კვლავც ფრაგმენტულად და არაეფექტიანად ფუნქციონირებს, რაც იწვევს არაოფიციალური ნაგავსაყრელების შენარჩუნებას და ახლის შექმნას;

- ურნების რაოდენობა, განსაკუთრებით სოფლის დასახლებებში, არასაკმარისია, რის გამოც მოსახლეობა იძულებულია ნარჩენები დაუდგენელ ადგილებში განათავსოს;
 - ნაგვის მანქანების რაოდენობის სიმცირე და ნარჩენების გატანის დაბალი სიხშირე აფერხებს სისტემის ეფექტურ მუშაობას, რაც ქმნის ჰიგიენურ და ეკოლოგიურ საფრთხეებს;
 - ნარჩენების სეპარაციის სისტემის დანერგვა აუცილებელია, თუმცა საზოგადოების მნიშვნელოვანი ნაწილი ამ პროცესში ჯერ კიდევ არ არის აქტიურად ჩართული.
- 2. ნარჩენების მართვის სოციალური და ეკოლოგიური გამოწვევები**
- ნარჩენების პირდაპირი ჩადინება მდინარეებში და სარწყავ არხებში სერიოზულ ზიანს აყენებს გარემოს და საფრთხეს უქმნის მოსახლეობის ჯანმრთელობას;
 - გარკვეულ შემთხვევებში მოსახლეობა თვითორგანიზებულად ცდილობს ნარჩენების მობილიზებას, რაც მიუთითებს მუნიციპალური სერვისების სიმცირეზე და სამოქალაქო აქტივობის აუცილებლობაზე;
 - არაოფიციალური ნაგავსაყრელები რჩება მწვავე ეკოლოგიურ და საზოგადოებრივ ჯანდაცვის პრობლემად, რაც მოითხოვს სისტემური და ინტეგრირებული მიდგომის განვითარებას.

რეკომენდაციები

1. სახელმწიფო და ადგილობრივი ხელისუფლებისთვის

ნარჩენების მართვის ინფრასტრუქტურის გაძლიერება

- მნიშვნელოვნად გაიზარდოს ურნების რაოდენობა სოფლებში, რაც შეამცირებს ნარჩენების არალეგალურ განთავსებას;
- განახლდეს და გაიზარდოს ნაგვის მანქანების რაოდენობა, უზრუნველყოფილი იქნას ნარჩენების გატანის რეგულარული და სისტემატური გრაფიკი;
- არაოფიციალური ნაგავსაყრელები გაუქმდეს და დაწესდეს მკაცრი სანქციები მსგავსი დარღვევების წინააღმდეგ.

ნარჩენების სეპარაციის ხელშეწყობა

- ჩატარდეს საინფორმაციო კამპანიები ნარჩენების სეპარაციის სარგებლის შესახებ და გაზარდოს საზოგადოების ჩართულობა;
- განვითარდეს ნარჩენების სეპარირებული ფრაქციების გადამუშავების ეფექტიანი სისტემა;
- უზრუნველყოს გადასახადების გამჭვირვალობა და დააკავშიროს მომსახურების ხარისხთან.

გადამუშავებისა და სეპარაციის ინფრასტრუქტურის შექმნა

- მუნიციპალიტეტებში შეიქმნას ნარჩენების გადამამუშავების ადგილობრივი ცენტრები;
- დამონტაჟდეს პლასტმასის, მინისა და სხვა მასალების შეგროვების სპეციალიზებული სადგურები, რაც სტიმულს მისცემს ადგილობრივ ბიზნესს;
- წახალისდეს გადამამუშავებული მასალების გამოყენება ადგილობრივ წარმოებაში.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის

ეკოლოგიური ცნობიერების ამაღლება და მონიტორინგი

- გაძლიერდეს საგანმანათლებლო პროგრამები ნარჩენების მართვისა და გადამამუშავების თემებზე;
- თემებში ჩატარდეს დისკუსიები და პრაქტიკული ტრენინგები;
- წახალისდეს თემობრივი ინიციატივები ნარჩენების შეგროვების მიმართულებით.

საზოგადოებრივი კონტროლის მექანიზმების გაძლიერება

- შეიქმნას მონიტორინგის ჯგუფები, რომლებიც დააკვირდებიან ნარჩენების მართვის პრაქტიკას და მოახდენენ დროულ რეაგირებას დარღვევებზე;

- გავრცელდეს კომპოსტირების და სხვა ეკოლოგიურად მდგრადი მიდგომების პოპულარიზაცია თემურ დონეზე.

3. ბიზნეს სექტორისთვის

ეკოლოგიურად პასუხისმგებლობიანი ნარჩენების მართვა

- დაწესდეს ფინანსური სტიმულირების პრაქტიკა იმ კომპანიებისთვის, რომლებიც აქტიურად მონაწილეობენ ნარჩენების გადამუშავებაში;
- წახალისდეს ეკოლოგიურად სუფთა შეფუთვის გამოყენება და გადამუშავებული მასალების აქტიური დანერგვა;
- გამკაცრდეს კონტროლი საწარმოების მიერ წარმოშობილი ნარჩენების მართვაზე, გარემოზე მავნე ზემოქმედების შემცირების მიზნით.

ენერგეტიკული და ინდუსტრიული ინფრასტრუქტურა

დასკვნები

1. **ენერგეტიკული ხარჯები და საწარმოო პოტენციალის არასრული გამოყენება**
 - საკონსერვო და გადამამუშავებელი ქარხნების უმეტესობა არ ფუნქციონირებს მაღალი საწარმოო ხარჯების (გაზი, წყალი, ელექტროენერგია) გამო;
 - არაეფექტიანი ენერგეტიკული ინფრასტრუქტურა შეადგენს მთავარ დაბრკოლებას საწარმოო სექტორის განვითარებისთვის;
 - მიუხედავად ინდუსტრიული და ენერგეტიკული პოტენციალის არსებობისა, მისი სრულფასოვანი ათვისება შეზღუდულია საინვესტიციო რესურსების ნაკლებობის გამო;
 - მრეწველობის ძირითადი ობიექტები არიან ამორტიზებული ან ნაწილობრივ არ არის გამოყენებული.
2. **ენერგოეფექტური ტექნოლოგიების შეზღუდული ხელმისაწვდომობა**
 - ეკოლოგიურად სუფთა ტექნოლოგიების, როგორცაა მზის პანელები, მაღალი საწყისი ინვესტიციების გამო მოსახლეობისთვის მიუწვდომელია;
 - სოციალურად დაუცველი ოჯახები ვერ იყენებენ განახლებად ენერგიას და ხშირად მიმართავენ შემის გამოყენებას, რაც ზრდის ეკოლოგიურ რისკებს;
 - გარდაბანი, როგორც რეგიონალური ენერგეტიკული ჰაბი, ვერ იყენებს სრულად თავის პოტენციალს თბომომარაგების და საწარმოო პროცესების მიმართულებით.
3. **ალტერნატიული ენერგიის წყაროების ხელმისაწვდომობის პრობლემები**
 - მზისა და ქარის ენერგია გრძელვადიან პერსპექტივაში ეფექტიანი და მომგებიანია, თუმცა საწყისი ინვესტიცია მოსახლეობის დიდი ნაწილისთვის ხელმისაწვდომი არ არის;
 - ენერგეტიკული დამოუკიდებლობის ზრდისთვის აუცილებელია ტექნოლოგიური და ფინანსური მხარდაჭერა;
 - არსებობს დადებითი გამოცდილება სკოლებში ენერგოეფექტური სისტემების დანერგვის სფეროში, რაც შეიძლება გაფართოვდეს სხვა საჯარო და კერძო სექტორში.

გადამამუშავებელი ინდუსტრიის ინფრასტრუქტურა

დასკვნები

1. გადამამუშავებელი ინდუსტრიის ინფრასტრუქტურული სირთულეები

- ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტში გადამამუშავებელი ქარხნების ნაკლებობა ხელს უშლის სოფლის მეურნეობის პროდუქტების სრულფასოვან გამოყენებასა და დამატებული ღირებულების შექმნას;

- ფერმერები იძულებულნი არიან, ნედლეული პირველადი სახით გაყიდონ, რაც მათთვის არ არის მომგებიანი;
- საკონსერვო წარმოების განვითარების პოტენციალი არსებობს, თუმცა ინფრასტრუქტურის სიძვირე, ენერგორესურსების მაღალი ხარჯები და ტექნოლოგიური ჩამორჩენა ამ პროცესს აბრკოლებს;
- ინვესტიციების დეფიციტი და სახელმწიფოს არასაკმარისი მხარდაჭერა აფერხებს თანამედროვე გადამამუშავებელი ინფრასტრუქტურის განვითარებას.

2. ენერგეტიკული და ლოგისტიკური დაბრკოლებები

- გადამამუშავებელი საწარმოებისთვის ენერგომომარაგება (გაზი, წყალი, ელექტროენერგია) ფინანსურად მძიმე ტვირთია;
- სუსტი ლოგისტიკური ქსელი და არაეფექტიანი სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა ართულებს დროულ გადამამუშავებას და პროდუქციის ბაზარზე გატანას;
- თანამედროვე საექსპორტო სტანდარტების შესასრულებლად საჭიროა ახალი ინვესტიციები და ეფექტური ტრანსპორტირების სისტემა.

რეკომენდაციები

1. სახელმწიფო და ადგილობრივი ხელისუფლებისთვის

გადამამუშავებელი ინდუსტრიის ხელშეწყობა

- მუნიციპალიტეტში გადამამუშავებელი ქარხნების შექმნის სტიმულირება და სპეციალური ზონების გამოყოფა მცირე და საშუალო საწარმოებისთვის;
- საკონსერვო ინდუსტრიის განვითარების ხელშეწყობა ტექნოლოგიური გადაიარაღებისა და საწყისი ხარჯების თანადაფინანსების გზით;
- სახელმწიფო სუბსიდიების ზრდა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების გადამამუშავებისათვის და ექსპორტის მხარდასაჭერად.

ენერგეტიკული ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესება

- საწარმოებისთვის ენერგიის ტარიფების გადახედვა და შეღავათიანი სქემების შემუშავება;
- ენერგოეფექტური ტექნოლოგიების დანერგვის მხარდაჭერა გრანტების ან დაბალპროცენტიანი სესხების გზით;
- განახლებადი ენერგიის (მზის, ქარის) გამოყენების სტიმულირება ინდუსტრიული მიზნებისთვის.

ტრანსპორტისა და ლოგისტიკის ინფრასტრუქტურის განვითარება

- სოფლებისა და ინდუსტრიული ზონების დამაკავშირებელი გზების რეაბილიტაცია;
- ლოგისტიკური ჰაბების ჩამოყალიბება მუნიციპალიტეტში, სადაც მოხდება პროდუქციის შეგროვება, შენახვა და გადანაწილება;
- საექსპორტო ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება რეგიონული და საერთაშორისო ბაზრებზე პროდუქციის გატანის ხელშესაწყობად.

2. სათემო ორგანიზაციებისთვის

ცნობიერების ამაღლება და თემური მხარდაჭერა

- ფერმერებთან საინფორმაციო შეხვედრების ორგანიზება გადამამუშავებელი ინდუსტრიის ეკონომიკური სარგებლის შესახებ;
- თემური კამპანიების განხორციელება ადგილობრივი წარმოების მხარდაჭერისთვის;
- მოქალაქეების ინფორმირება სახელმწიფო პროგრამებსა და დაფინანსების შესაძლებლობებზე.

3. ბიზნეს სექტორისთვის

ინვესტიციების წახალისება და კოოპერაციის განვითარება

- გადამამუშავებელ სექტორში ინვესტიციების განხორციელება ადგილობრივ პარტნიორებთან ერთად;

- საერთაშორისო კომპანიებთან თანამშრომლობა ტექნოლოგიური ცოდნისა და ინოვაციების შესატანად;
- ადგილობრივი მცირე საწარმოების გაერთიანება კოოპერაციულ მოდელში, რათა შემცირდეს ლოგისტიკური და საწარმოო ხარჯები.

ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარება

დასკვნები

1. ტურისტული ინფრასტრუქტურის არარსებობა და სერვისების დაბალი ხარისხი

- რეგიონში ტურისტული ინფრასტრუქტურა არასაკმარისადაა განვითარებული, რაც ზღუდავს შიდა და საერთაშორისო ტურისტების მოზიდვის შესაძლებლობებს;
- ტურისტული სერვისების დაბალი ხარისხი და შეზღუდული კომფორტი ხელს უშლის მაღალი სტანდარტების მომსახურების უზრუნველყოფას;
- ტურისტული ბილიკების, ეკოტურისტული მარშრუტების, ღვინის ტურიზმის და მომლოცველთა ბილიკების გაუმართაობა, საინფორმაციო ცენტრებისა და რეკრეაციული სივრცეების სიმცირე ამცირებს რეგიონის მიმართ ტურისტების დაინტერესებას;
- სასტუმროებისა და კვების ობიექტების ნაკლებობა, განსაკუთრებით ნაკრძალის მიმდებარე და რთულად მისადგომ ადგილებში, მნიშვნელოვან დაბრკოლებას წარმოადგენს.

2. ეკოტურიზმის პოტენციალის გამოყენების სირთულეები

- ლაგოდეხის ნაკრძალს, საგარეჯოსა და გარდაბნის სარეკრეაციო ზონებს დიდი ეკოტურისტული პოტენციალი გააჩნია, თუმცა არსებული ინფრასტრუქტურა ვერ უზრუნველყოფს ტურისტების უსაფრთხო და კომფორტულ გადაადგილებას;
- ინვესტიციების სიმცირის გამო შეზღუდულია ახალი მარშრუტების განვითარება და არსებული ბილიკების რეაბილიტაცია;
- ეკოტურისტული პროექტების განვითარებისთვის არასაკმარისი ხელშეწყობა ზღუდავს კერძო სექტორის ჩართულობას და ინიციატივას;
- ადგილობრივი სერვისები ხშირად ტექნიკურად მოუმზადებელია და გაუმართავი, რაც ნაკლებად მიმზიდველს ხდის მას ტურიზმის მოყვარულთათვის.

3. საზღვრისპირა სპეციფიკა და ტურიზმის განვითარებაზე ზეგავლენა

- დავით-გარეჯის მონასტერთან დაკავშირებული სასაზღვრო გაურკვევლობები ტურისტებისთვის დამატებით დაბრკოლებას წარმოადგენს;
- საზღვრისპირა რეგულაციები და გადაადგილებაზე დაწესებული შეზღუდვები აფერხებს ტურისტული ნაკადის ზრდას, განსაკუთრებით მრავალდღიანი მარშრუტების შემთხვევაში.

რეკომენდაციები

1. სახელმწიფო და ადგილობრივი ხელისუფლებისთვის – ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარება

- განხორციელდეს მასშტაბური ინვესტიციები ტურისტული ინფრასტრუქტურის, მათ შორის, სასტუმროების, რეკრეაციული სივრცეების, საინფორმაციო ცენტრების და საზოგადოებრივი სერვისების განვითარებისთვის;
- გაუმჯობესდეს ტურისტული ბილიკები, ეკოტურისტული მარშრუტები და მისასვლელი გზები, რათა გაიზარდოს უსაფრთხოება და კომფორტი;
- აშენდეს თანამედროვე სანიტარული ინფრასტრუქტურა, რაც ტურისტული მომსახურების ხარისხს გააუმჯობესებს და გარემოს ნაკლებ ზიანს მიაყენებს;

- შემუშავდეს სტრატეგიული მარკეტინგის გეგმა, რომელიც გამოკვეთს რეგიონების ეკოლოგიურ, კულტურულ და რელიგიურ პოტენციალს.
- 2. საჯარო და კერძო სექტორის პარტნიორობა – ეკოტურიზმის მხარდაჭერა**
- განვითარდეს სათავგადასავლო და ეკოტურისტული მარშრუტები, რაც შიდა და საერთაშორისო ტურისტების მოზიდვას შეუწყობს ხელს;
 - დაინერგოს ეკოტურისტული პროექტების დაფინანსების მექანიზმები და მხარდაჭერა ადგილობრივი ბიზნესისთვის;
 - გაძლიერდეს დაცული ტერიტორიებისა და სარეკრეაციო ზონების მართვა, გაუმჯობესდეს გიდების კვალიფიკაცია/მომსახურება და საინფორმაციო უზრუნველყოფა;
 - გაიზარდოს დასაქმება ტურიზმის სფეროში და წახალისდეს ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართულობა ტურისტულ მომსახურებაში;
 - განვითარდეს სპეციალიზებული ტურისტული მიმართულებები, მათ შორის მომლოცველთა ბილიკები („პილიგრიმობა“) წმინდა ადგილების მიმართულებით, საერთაშორისო გამოცდილების გათვალისწინებით.
- 3. საერთაშორისო თანამშრომლობა და საზღვრისპირა ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესება**
- გაძლიერდეს საქართველო-აზერბაიჯანის თანამშრომლობა საზღვრისპირა ტურისტული მარშრუტების განვითარებისთვის, განსაკუთრებით დავით-გარეჯის მიმართულებით;
 - განვითარდეს საინფორმაციო პლატფორმები და გიდების ბიუროების სისტემა, ხელს შეუწყობს რეგიონების პოპულარიზაციას.

ინფრასტრუქტურული პროექტების განვითარება და დაგეგმარება

დასკვნები

- ინფრასტრუქტურული პროექტების და დაფინანსების დეფიციტი**
 - რეგიონში არ ხორციელდება მსხვილი ინფრასტრუქტურული ინიციატივები, როგორცაა რკინიგზის ქსელი, სატრანსპორტო და ლოგისტიკური ჰაბები, რაც არსებითად ზღუდავს ეკონომიკურ განვითარებას;
 - ცენტრალური ბიუჯეტიდან ინფრასტრუქტურისთვის გამოყოფილი დაფინანსება არასაკმარისია და ვერ უზრუნველყოფს მუნიციპალიტეტების საჭიროების დაკმაყოფილებას;
 - ადგილობრივი მოსახლეობა პრაქტიკულად ვერ სარგებლობს სატრანზიტო ინფრასტრუქტურიდან მიღებული ეკონომიკური სარგებლით.
- დაგეგმარებისა და მართვის სისტემური ხარვეზები**
 - ინფრასტრუქტურული პროექტების დაგეგმარება ხორციელდება არა სისტემურად, არამედ ეპიზოდურად, რაც იწვევს რესურსების არამიზნობრივ და არაეფექტურ განაწილებას;
 - პროექტების შემუშავებისას ხშირია ადგილობრივი საჭიროებებისა და არსებული რესურსების უგულებელყოფა, რის შედეგადაც ხორციელდება ნაკლებად ეფექტიანი და ზედმეტი ხარჯებით დატვირთული პროექტები;
 - სახელმწიფო და საერთაშორისო დონორების მიერ ინიცირებული პროექტები ხშირად ვერ ასახავს რეგიონის რეალურ პრობლემებს, რაც იწვევს ადგილობრივი მოსახლეობის უკმაყოფილებას;
 - მიუხედავად იმისა, რომ ცენტრალური ბიუჯეტიდან გარკვეული სახსრები გამოიყოფა, მათი ეფექტიანი ათვისება მუნიციპალიტეტებში პრობლემურია.

3. **ადგილობრივი თვითმმართველობის ინფრასტრუქტურული პოტენციალი და შეზღუდვები**
 - თვითმმართველობები ზოგ შემთხვევაში აღწევენ შედეგებს ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელებაში, თუმცა მათი ფინანსური და ადამიანური რესურსები მნიშვნელოვნად შეზღუდულია;
 - პროექტების განხორციელებაში საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და კერძო სექტორის ჩართულობა მნიშვნელოვანია, თუმცა კოორდინაციის ნაკლებობა ხელს უშლის სისტემურ და შედეგებზე ორიენტირებულ განვითარებას;
 - თვითმმართველობების შეზღუდული ბიუჯეტები ვერ უზრუნველყოფს მოსახლეობის ინფრასტრუქტურული საჭიროებების სრულად დაკმაყოფილებას.
4. **სასაზღვრო რეგულაციებისა და ინფრასტრუქტურული შეზღუდვების გავლენა ეკონომიკურ განვითარებაზე**
 - სასაზღვრო ზონაში მოქმედი რეგულაციები, მათ შორის მიწათმოქმედებისთვის საჭირო დროებითი ნებართვები (მაგ. მიწათმოქმედების 3-თვიანი ნებართვები), ზღუდავს ფერმერული საქმიანობის სრულფასოვან განხორციელებას;
 - აზერბაიჯანთან საზღვრის ჩაკეტვამ მკვეთრად შეამცირა რეგიონში ეკონომიკური აქტივობა, რაც განსაკუთრებით უარყოფითად აისახა ტურიზმსა და ადგილობრივ ვაჭრობაზე;
 - საზღვრის გახსნის გაურკვევლობა აფერხებს ინვესტიორების მოზიდვას და ბიზნესის განვითარების პროცესს.

რეკომენდაციები

1. **ინფრასტრუქტურული პროექტების სისტემური დაგეგმვა და ცენტრალური ბიუჯეტიდან დაფინანსების გაზრდა**
 - აუცილებელია რეგიონული ინფრასტრუქტურული განვითარების ყოვლისმომცველი გეგმის შემუშავება, რომელიც დაფუძნებული იქნება მოსახლეობის, სატრანსპორტო ქსელისა და ეკონომიკური სექტორების საჭიროებებზე;
 - უნდა გაძლიერდეს კოორდინაცია ადგილობრივ და ცენტრალურ ხელისუფლებას შორის, რაც უზრუნველყოფს ინფრასტრუქტურული პროექტების მიზნობრივ დაფინანსებასა და მონიტორინგის მექანიზმების გამართულად მუშაობას;
 - მუნიციპალიტეტებს უნდა მიენიჭოთ მეტი ფინანსური ავტონომია, რათა მათ შეეძლოთ პრიორიტეტული ინფრასტრუქტურული მიმართულებების დამოუკიდებლად განსაზღვრა და ინვესტირება;
 - საჭიროა დეცენტრალიზაციის პროცესის გაღრმავება და სპეციალური სტრატეგიის შემუშავება, რომელიც რეგიონებს ინფრასტრუქტურულ ინვესტიციებზე სამართლიან წვდომას და რეალურ გადაწყვეტილებებში მონაწილეობას უზრუნველყოფს.
2. **ინფრასტრუქტურული პროექტების სისტემური დაგეგმვა და მართვა**
 - უნდა შემუშავდეს მუნიციპალიტეტების ცენტრალური უბნებისა და სოფლის თემების სივრცითი განვითარების გენერალური გეგმები, რაც ინფრასტრუქტურული პროექტების რაციონალურ დაგეგმვასა და რესურსების ეფექტურ განაწილებას შეუწყობს ხელს;
 - მიზანშეწონილია ჩატარდეს დეტალური კვლევები, რომლებიც შესაძლებელს გახდის ინფრასტრუქტურული პროექტების საფუძვლიანად მორგებას კონკრეტულ ადგილობრივ საჭიროებებზე და გარემო პირობებზე;
 - აუცილებელია საერთაშორისო და სახელმწიფო დონეზე დაფინანსებული პროექტების შინაარსობრივი გადახედვა, რათა მათი მიზნები და მასშტაბები შესაბამისობაში მოვიდეს რეგიონების სოციალური და ეკონომიკური კონტექსტთან;

- ადგილობრივი თვითმმართველობების ჩართულობა ინფრასტრუქტურული პროექტების დაგეგმვასა და მართვაში უნდა გაიზარდოს, მათ უნდა მიეცეთ როგორც ფინანსური, ისე ადმინისტრაციული ბერკეტები ეფექტური მოქმედებისთვის.

3. ეკონომიკური სარგებლის სამართლიანი გადანაწილება და ბიუჯეტის რეფორმა

- საჭიროა ცენტრალური ბიუჯეტიდან რეგიონებისთვის გამოყოფილი ინფრასტრუქტურული დაფინანსების პრინციპების გადახედვა, რათა მუნიციპალიტეტებმა მიიღონ სამართლიანი წილი ეროვნული რესურსებიდან;
- მიზანშეწონილია შეიქმნას ფინანსური მექანიზმები, რომლებიც უზრუნველყოფენ სატრანზიტო ინფრასტრუქტურიდან მიღებული შემოსავლების ნაწილობრივ ლოკალიზებასა და მუნიციპალიტეტებისთვის გადანაწილებას;
- აუცილებელია საზღვრისპირა რეგიონებისთვის სპეციალური საინვესტიციო პროგრამების შემუშავება, რომლებიც ინფრასტრუქტურულ განვითარებაზე იქნება ორიენტირებული და პირდაპირ იმოქმედებს ადგილობრივი ეკონომიკური პირობების გაუმჯობესებაზე.

ინტერვიუები: გარდაბნის,
ლაგოდეხის, საგარეჯოს
მუნიციპალიტეტები
2024

კვლევის ღირებულება სწრაფად ცვალებად გარემოში

თანამედროვე მსოფლიოს მახასიათებელი დინამიკა განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს კვლევებს არა მხოლოდ როგორც ცოდნის წყაროს, არამედ როგორც ინფორმირებულ გადაწყვეტილებებზე დაფუძნებული პოლიტიკის შემუშავებისა და ეფექტიანი იმპლემენტაციის ინსტრუმენტს. ეს წიგნი ეფუძნება საზღვრისპირა რეგიონების (გარდაბანი, ლაგოდეხი, საგარეჯო) კომპლექსურ ანალიზს და დამყარებულია უშუალოდ ადგილობრივ მოსახლეობასთან ჩატარებულ ინტერვიუებზე. მისი მიზანია, აჩვენოს ის ძირითადი გამოწვევები, რომლებიც რეგიონებში იკვეთება და შესთავაზოს გადაწყვეტილებების გზები სახელმწიფო და სამოქალაქო სექტორის წარმომადგენლებს.

„წარმოდგენილი კვლევა, როგორც წესი, სამაგიდო დოკუმენტად უნდა იქცეს დაინტერესებული პირებისთვის. მაგრამ ქვეყანაში მოვლენები იმდენად სწრაფად ვითარდება და სურათი იცვლება, რომ ვშიშობ, კვლევა აქტუალობას კარგავს. ბევრი საკითხისადმი მიდგომა მკვეთრად შეიცვალა. ბევრიც სულ სხვა საფეხურზე გადავიდა. შესაბამისად, აღარ შეესაბამება რეალობას. მაგალითისთვის, სექტორებს შორის თანამშრომლობა ფაქტობრივად შეჩერებულია და არ ვიცით, მომავალში როგორ გაგრძელდება“, — აღნიშნავს ერთ-ერთი რესპონდენტი.

ეს შენიშვნა ზუსტად გამოხატავს იმ რთულ გამოწვევას, რომლის წინაშეც დგანან თანამედროვე კვლევითი ინიციატივები. ცვლილებების სისწრაფე ართულებს არა მხოლოდ რეალური სურათის დადგენას, არამედ პოლიტიკის დაგეგმვასაც. თუმცა, სწორედ ასეთ პირობებში იზრდება საჭიროება იმისა, რომ სახელმწიფოს, სამოქალაქო სექტორსა და აკადემიურ სივრცეს შორის არსებობდეს რეგულარული კოორდინაცია და მჭიდრო კავშირი.

კვლევა, რომელიც მხოლოდ ერთჯერად ინიციატივად რჩება, ვერ ახერხებს სისტემური პროცესების რეალურ მხარდაჭერას. საჭიროა მისი რეგულარული განახლება, მიღებული დასკვნების მიმოხილვა და საჯარო განხილვის მხარდაჭერა. მხოლოდ ასეთ პირობებში შეიძლება მოხდეს ისეთი პოლიტიკის შემუშავება, რომელიც ადაპტირებული იქნება რეალურ გარემოზე, და რომელიც შეძლებს არსებული გამოწვევების დროულად და ადეკვატურად გაცნობიერებას.

საზღვრისპირა რეგიონების მდგრადი განვითარება და უსაფრთხოება მჭიდროდ არის დაკავშირებული მმართველობის ხარისხთან, სტრატეგიული ხედვის არსებობასთან და საზოგადოების რეალურ ჩართულობასთან. ეს თავი აერთიანებს 2024 წლის მეორე ნახევარში ჩატარებული ინტერვიუების ანალიზს, რომლებიც ასახავს იმ შიდა ხედვებს, გამოცდილებასა და შეფასებებს, რაც თავად ადგილობრივ მოსახლეობას გააჩნია. ამ ინტერვიუების გაანალიზება და მათი შედეგების პრაქტიკაში გამოყენება უნდა გახდეს ძირითადი მექანიზმი ყველა იმ აქტორისთვის, ვინც არის ან უნდა გახდეს ამ პროცესის მონაწილე.

მხოლოდ კოორდინირებული, პროგნოზირებადი და სტრატეგიულად გააზრებული პოლიტიკის პირობებში იქნება შესაძლებელი ისეთი სისტემური რეფორმების განხორციელება, რომლებიც მოემსახურება ქვეყნის სასაზღვრო რეგიონების მდგრად განვითარებას, დემოკრატიულ სტაბილურობას და გრძელვადიან უსაფრთხოებას.

G-1

დ - ინტერვიუერი

ა - რესპონდენტი

დ: ჩვენ დიდი ხნის განმავლობაში ვეძებდით ექსპერტებს თქვენს მუნიციპალიტეტში და საგარეჯოში. რატომ არავის სურს ლაპარაკი?

ა: დაწყებული საბჭოთა კავშირიდან, ქვემო ქართლის ზონა საგარეჯოს ჩათვლით, უშიშროების სისტემის დაქვემდებარების ქვეშ მუშაობდა. სოფლის რწმუნებულიდან დაწყებული, სასულიერო პირებით დამთავრებული, უშიშროების მიერ იყვნენ დანიშნული. ყველა პერიოდში ასე იყო და ახლაც ასე გრძელდება.

დ: ეს გასაგებია, სასაზღვრო ზონაა, მაგრამ შინაურ, საყოფაცხოვრებო პრობლემებზე ლაპარაკს, რატომ ერიდებიან?

ა: ძველიდან გამოყოფილი შიშია. გარდაბანში გამოგვივიდა, რომ შიშის ფაქტორი გარკვეულწილად გადავლახეთ, დავდივართ სოფლებში ვიდეო სიუჟეტების გასაკეთებლად, მერე ისინი სოციალური ქსელებით ვრცელდება და ხალხი უკვე თვითონ იღებს და გვიგზავნის ვიდეოებს, ამა თუ იმ პრობლემებზე. სამწუხაროდ, ენის ბარიერი გვაქვს, ხალხს უჭირს ოფიციალურ ინსტანციებში განცხადებების დაწერა. ვინც ენა იცის, ზოგჯერ ისიც ერიდება საჩივარს. მჭიდროდ დასახლებული სოფელია და ერთმანეთის ნათესავები არიან, ითვალისწინებენ რომ საჩივრით ვინმე არ დააზარალონ, ან გაანაწყენონ.

დ: საუბარში ჩივიან წყალზე, მიწის რეგისტრაციაზე, საძოვრები ირანელებმა წაგვართვესო, საქონელი აღარ გვყავსო. მართლა ასეა საქმე?

ა: სინამდვილეში სოფლებს საძოვრები აქვს. აქ სისტემური პრობლემაა. მაგალითად, თვითონ ქალაქის ტერიტორიაზე, თბილწყაროს დასახლებაზე არის საძოვრები. ოფიციალურად რომ შეხვიდეთ რეესტრში ეს მიწები ან ეკონომიკის სამინისტროს, ან თვითმმართველობის ბალანსზე ირიცხება. ხალხს ჰგონია, თუ ვინმე ამუშავებს მიწას, ის მისია, მაგრამ ასე არ არის.

დ: მაშინ რა არის გაფორმებული?

ა: თუ უცხოელია და 200 000 ლარის ინვესტიციაზეა საუბარი, გადაიხდის და მას მოქალაქეობასაც აძლევენ და მიწასაც გადასცემენ. ჰოლანდიელები ჩამოვიდნენ ლემშენიერას ტერიტორიაზე და ტბიდან დაწყებული, მიწებით დამთავრებული, ყველაფერი მშენივრად აითვისეს. ადრე, 2012 წელს, იქაურ მცხოვრებლებს მისცეს მიწების ლეგალიზაცია, მაგრამ შემდეგ გააუქმეს. აქაც, მულანლოში და ვახტანგისში, მოსახლეობას შევარდნაძის დროინდელი საბუთები აქვს მიწის ლეგალიზაციაზე, რომელიც ახლა გაუქმებულია. ყარაჯალაში და სართიქალის მულანლოს რასაც ეძახიან, მანდ მძიმე დარღვევები ხდება, მიწები გასხვისებული არის იმ ადამიანებზე, ვისაც დღეს თანამდებობა უკავია, მათ შორის შსს სამინისტროშიც.

დ: ადგილობრივი თვითმმართველობა რას აკეთებს?

ა: ახლა თვითმმართველობის ბიუჯეტში შევიდა ცვლილებები. რომ წაიკითხოთ, ბრწყინვალედ არის ყველაფერი დაწერილი, მოქალაქეზეა მორგებული და ყველაფერია, რაც მართლა სჭირდება აქ მაცხოვრებელს. მაგრამ აღსრულებაზეა აქ საკითხი და პრობლემა ზემოდან მოდის. თუ ზედა ეშელონი არ ასრულებს მასზე ნაკისრ ვალდებულებას, ქვედა ეშელონი ამას არასოდეს გააკეთებს. აი ნახეთ შარშანდელი აუდიტის დასკვნა გარდაბანის რაიონზე, 8700000 ლარის ინფრასტრუქტურული პროექტი შედგა გარდაბანში. აუდიტი წერს, რომ ამ პროექტში შედიოდა ბაგა-ბაღების მოწყობა, საკანალიზაციო სისტემების მოწყობა ამ შენობებში და ასე შემდეგ. წერენ პირდაპირ, რომ არასათანადოდ გაკეთდა სარეაბილიტაციო სამუშაოები და 8 მილიონზე მეტი დაიხარჯა. ეს უკვე, წესიერ ქვეყანაში, სისხლის სამართლის დანაშაულია. როდესაც ამას ამბობ, იცინიან, ყველა ერთმანეთზეა გადაბმული. ერთი კაცი ამას ვერ გააკეთებს, მთელი სისტემაა შექმნილი. დააშავა

თვითმმართველობამ? პროკურატურა უნდა ჩაერიოს, მაგრამ ისიც ამ სისტემაშია და დუმს. კორუფციულ სისტემაზე ვამბობ.

დ: აქაურები წყლის უკმარისობაზე ჩივიან.

ა: ყველა არჩევნებზე დაპირება არის, რომ ქალაქის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე იქნებოდა სასმელი წყალი, მაგრამ დღემდე არ არის მოგვარებული. წყალი გრაფიკით არის და ზაფხულის პერიოდში სულ წყდება, წნევა არ ჰყოფნის. ქალაქის ტერიტორიაზე არის „ასირიელების დასახლება“, სადაც სასმელი წყალი საერთოდ არ არის. რაც საკრებულო აირჩა, ბრძოლა გვაქვს, რომ სოფლებს - ქესალო, ნაზარლო, ვახტანგისს, - სასმელი წყლის სისტემა არ გააჩნიათ და უნდა გაკეთებულიყო. მაცხოვრებელს ამოთხრილი აქვს სასმელი წყლის ჭა და იქვე გვერდზე აქვს ჩეჩმა და საკანალიზაციო სარქველი. ანუ, მიწის ქვეშ ეს ერთიანდება. იქაურები სასმელ წყალს შორიდან ეზიდებიან. სირცხვილია, საქართველოში წყალი არ გქონდეს. 2017 წელს დაიწყო და დღემდე არ არის დამთავრებული „ხუთი სოფლის პროგრამა“, რომელიც 2020 წელს უნდა დამთავრებულიყო, მაგრამ დღემდე არ არის დამთავრებული. დაპირდნენ მოსახლეობას - ვაზიანი, ნორიო, მარტყოფი, ახალსოფელი, სააკაძე, მუდანლოში - სასმელი წყლის მიყვანას, 68 მილიონი იყო გამოყოფილი... კითხვა დავუსვი საფინანსო საბიუჯეტოს უფროსს, როდის დაამთავრდნენ, რადგან 60 მილიონი უკვე დახარჯული აქვთ. 68 მილიონზე რომ ავალთ, მერე დამთავრდებაო. როდესაც პროექტი დაიწყო, თქვეს, რომ 20 მილიონი დაჯდებაო. ასევე, დაპირდნენ უფასო იქნებოდა სააბონენტოს და მრიცხველის გაფორმება, მაგრამ ყველას 1000 ლარს ახდევინებენ ერთ წერტილზე.

დ: დაიწყო წყლის შეყვანა?

ა: ბოლოს და ბოლოს მივაღწიეთ, რომ 52 მილიონი გამოიყო ამ სოფლებში წყლის შესაყვანად. ახლა დაწყებულია ეს სამუშაოები. მაღალჩინოსნები კი იბრალებენ, მაგრამ ჰოლანდიის და გერმანიის სახელმწიფოებმა 200 მილიონი ლარი გამოგზავნეს, რომ მთლიანად გარდაბანის მუნიციპალიტეტს სასმელი წყალი ჰქონდეს.

დ: ვატყობ, მრავალი პრობლემა გქონიათ, მთავარს რას იტყვით?

ა: ყველაფერი მთავარია და ყველგან გვაქვს პრობლემები. მთავარი მაინც განათლება და სოციალური პრობლემებია. დაწყებული ბაგა-ბაღით, რომელიც ზოგან კარგად არის მოწყობილი, ზოგან არაფრად ვარგა. პრობლემაა, რომ მუნიციპალიტეტს მუნიციპალური საზოგადოებრივი ტრანსპორტი არ გააჩნია. 2020 წელს მილიონ ლარამდე დაჯდა, ლიტვიდან ჩამოიტანეს ეს ტე პეს დანადგარი, რომელიც საკანალიზაციო სისტემებს იმდენად წმენდს და სუფთა წყალს იღებს, რომ დაღევაც კი შეიძლება. უქმად დგას და არ მუშაობს. მუნიციპალიტეტის აიპის ბალანსზეა ეს დანადგარი, სამწუხაროდ ვერ მუშაობს მთელი ძალით.

დ: წყალის მიწოდებაზე მუნიციპალური პროექტი არ განხორციელებულა?

ა: 21-ე საუკუნეა და სასმელი წყალი არ გვაქვს. აგერ მაქვს ოფიციალური საბუთები. 2004 წლის სასმელი წყლის სისტემების ექსპლოატაცია დაფინანსება 400 000 ლარია, „აიპი გარდაბანს“ ეკუთვნის.

დ: მხოლოდ გარდაბანში უნდა გაეკეთებინათ, თუ მთელს მუნიციპალიტეტზეა დაფინანსება?

ა: გარდაბანს ემსახურება GWP „რუსთავ წყალი“. ადრე იყო გარდაბნის ჯგუფი, შემდგომ გააუქმეს და ახლა რომ დაგჭირდეს, რუსთავიდან უნდა გამოიძახო ბრიგადა, ძალიან მოუხერხებელია ასე და ქალაქს უჭირს. რაც შეეხება მუნიციპალიტეტს, აი ნახეთ ეს საბუთი, სადაც წერია, რომ მოსახლეობის უწყვეტი წყლით მომარაგება ერთ ერთი ძირითადი და პრიორიტეტული საკითხია. ამ მიზნით, გარდაბნის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტიდან, ყოველ წელს ფინანსდება, წყლის სატუმბი ჭაბურღილების ელექტროენერგიით უზრუნველყოფა. პროგრამის ფარგლებში ასევე ხორციელდება წყლის სისტემის დათბობა.

აუდიტის 2019 – 2022 წლების დასკვნებში პირდაპირ წერია, რომ არანაირი გამწმენდი სამუშაოები, აუზების გაწმენდა, ამ ტერიტორიაზე არ ხდება.

დ: ფული სად წავიდა?

ა: ხომ ნათელია სადაც. ეს აიპი ძალიან საინტერესოა სხვა მხრივაც. მას ეკუთვნის ლიფტების ექსპლოატაცია-მომსახურება, საკანალიზაციო სისტემების გაწმენდა იმ ობიექტებზე, სადაც GWP არ არის. ეს ძირითადად სოფლებია. ვთქვათ, ვაზიანში კანალიზაციის სისტემა არ არის. ნახეთ, წერია, საკანალიზაციო ხარჯი 287 600 ლარი. აიპი გარდაბანის ქვეპროგრამა მოიცავს მუნიციპალიტეტში არსებული სანიაღვრე სისტემების უსაფრთხო მუშაობისათვის გაწმენდით ღონისძიებებს. ასევე, პერიოდულად ხდება ინსპექტირება, რომ დროულად დაადგინონ დაზიანებები. ხდება დაზიანებული სანიაღვრე ქების სახურავების შეცვლა, ახალი სანიაღვრე ქსელების მოწყობა, ასევე რეზერვუარების ამოწმენდა. ეს 287 600 ლარი ყოველწლიურად ამაში იხარჯება.

დ: GWP-ში ცალკე ფული მიდის ბიუჯეტიდან?

ა: რა თქმა უნდა, მოქალაქემ გადასახადი ხომ უნდა გადაიხადოს. მაგალითად, ჩვენ გვაქვს ახალი სოფელი, ახალი კუმისი. პერსპექტიული ადგილია პირდაპირ ტბასთან, სოფელ თელეთთან ახლოს. მაგრამ რას ჰგავს, ტბა ჭაობად არის გადაქცეული. სოფელს არ გააჩნია შიგა სტრუქტურა, გარე განათება, ნაგვის ურნები, სასმელი წყალი. ასე მეტი მოქალაქე წლებია განცხადებებს წერს გარდაბნის მერთან, პრემიერთან, პრეზიდენტთან უშედეგოდ. სხდომებზე არაერთხელ გავიტანეთ ეს საკითხი, მაგრამ რეზულტატი ნოლია.

ადგენენ და ავტობუსის გაჩერებები და ბავშვთა საქანელები მოაწყვეს უკაცრიელ ადგილას. უარესს მოგიყვებით, გარდაბნის მუნიციპალიტეტის მერიამ და ქონების მართვამ, რამდენიმე თვის წინ, გადაწყვიტეს და სამი ძველი ავტობუსი გადასცეს წალკის მუნიციპალიტეტს. სხდომაზე ვიკითხეთ და გვიპასუხეს, მაინც შესაკეთებელია, ჩვენ ამის თანხა არ გაგვაჩნია და ვაჩუქეთო. ეს იმ დროს, როდესაც გარდაბნის მუნიციპალიტეტს საერთოდ არ გააჩნია ტრანსპორტი.

დ: გარდაბანი უფრო დიდ სოფელს ჰგავს, ვიდრე ქალაქს, თუ მეშლება?

ა: ჩვენი მუნიციპალიტეტის შარშანდელ ბიუჯეტში, თავისი მოსაკრებლებით და გადასახადებით 68 მილიონი იყო. საქართველოს ტერიტორიაზე ერთ ერთი კარგად დაფინანსებული მუნიციპალიტეტია გარდაბანი. დიდი დაფინანსება კი გვაქვს, მაგრამ ახლა დაიწყო ქუჩების სახელების დარქმევა. გასულ წელს გამოყვეს ამაზე თანხა, მაგრამ რომ ნახეს, ძვირი დაუჯდებათ, ჯერ ნუმერაციით შემოიფარგლნენ,- პირველი, მეორე, მესამე ქუჩა..

დ: შიგა გზების დაგება მიმდინარეობს?

ა: ვთქვათ, მოქალაქე მოითხოვს ასფალტის საფარის დაგებას. თვითმმართველობაში კი რა ხდება, ჯერ, მერიის არც ერთ კომისიაში ოპოზიციური პარტიის წარმომადგენელი არ არის, საკრებულოს კომისიაში არის, მაგრამ ეს არაფერს შველის. ჯერ მერიის კომისია განიხილავს საკითხს, შემდეგ ბიურო და ბოლოს სხდომაზე გააქვთ. სანამ საკითხი საკრებულომდე მივა, ის უკვე გადაწყვეტილია. მიუხედავად იმისა, რომ კომისიაზე და საკრებულოს სხდომაზე, ჩვენ ამა თუ იმ საკითხზე პრეტენზიას გამოვხატავთ და პოზიციას ვაფიქსირებთ, ოქმშიც შეგვაქვს. მაგრამ მორჩენილია, არავინ გვისმენს, რადგან უკვე რამდენიმე კაცს გადაწყვეტილი აქვს საკითხი, დანარჩენები ხელის ამწევებად ჰყავთ, იმათაც ზევიდან უბრძანეს. აქ მილიონებზეა საუბარი, ეს ხომ ფაქტიურად გადასახადების გადამხდელების ფულია, მოქალაქეებისგან ბიუჯეტში შესული თანხაა. თვითმმართველობის კოდექსი კი მოითხოვს შემდეგს: ნებისმიერი პროექტი, რომელიც უნდა განახორციელოს ადგილობრივმა თვითმმართველობამ, აუცილებლად განხილული უნდა იქნას ადგილზე. მოქალაქეებთან უნდა მივიღეს თვითმმართველობის წარმომადგენელი, რწმუნებული, მერიის წარმომადგენელი, საკრებულოს წარმომადგენელი და უნდა გაიარონ ყველა

საკითხი - რამდენია თანხა, ეს ასე უნდა გაკეთდეს, მოგწონთ თუ არა. რამდენიმე თვეა, უკვე შემოდგომიდან, დადიან და იღებენ ფოტოებს ამ შეხვედრების შესახებ.

დ: ეს ხომ კარგია?

ა: დიახ. მაგრამ აქ ადგილობრივ ბიუჯეტზე არ არის ლაპარაკი. პრემიერ მინისტრის ბრძანებულების თანახმად, ცენტრალური ბიუჯეტიდან, სოფლის დახმარების მიზნით, მთლიანად საქართველოს ყველა კუთხისთვის, გამოიყოფა თანხა და ამ თანხაზეა ლაპარაკი. გარდაბნის მუნიციპალიტეტს შეხვდა 662 000 ლარი. სხვათა შორის, შარშანაც იგივე თანხა შეხვდა. აქედან იღებენ 10 000, 14 000 და სოფლების მიხედვით გამოყოფენ ამ თანხას. ამაზეც უნდა ყოფილიყო შეხვედრები, მაგრამ მხოლოდ შარშან დაიწყო.

დ: როგორ მოიფიქრეს?

ა: თანხა ადრე გამოიყო, გადალება კი შარშან დაიწყო. ამაზე ჩვენ დავიწყეთ ლაპარაკი. ასევე, ბოლნისში, გარდაბანში და მარნეულში არის არასამთავრობო ორგანიზაცია. ამ პლატფორმას „სალამი“ ჰქვია და ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენელი ახალგაზრდები არიან გაწევრიანებული. ისინი დადიოდნენ და მოსახლეობას აცნობენ პროექტებს, ეხმარებოდნენ საკითხების გარკვევაში და იღებდნენ სიუჟეტებს. სოციალურ ქსელებში გვერდი აქვთ, აზერბაიჯანულად და ქართულად წერია „სალამ“; ვებ გვერდიც აქვთ ამავე დასახელების.

დ: ჩვენ ასფალტის დაგებაზე ვლაპარაკობდით...

ა: დიახ, მოქალაქე კი მოითხოვს ასფალტის დაგებას, მაგრამ ოთხი წლის განმავლობაში იმისათვის ხარ არჩეული, რომ ჯერ გამოკვლეული უნდა გქონდეს იმ ქუჩაზე მიწის ქვეშ რა ხდება. ანუ, სასმელი წყლის და კანალიზაციის წყლის სისტემები თუ არსებობს. ვეუბნებით, რომ შეაჩერონ ასფალტის დაგება და არ გვისმენენ. მილიონობით ლარს გამოყოფენ და აგებენ ამ ასფალტს. შემდგომ, რა თქმა უნდა, მოქალაქეს უნდა სასმელი წყალი. სოფლებში ზოგან ძალიან ვიწრო ქუჩებია, ამიტომ ის ასფალტი, მილიონობით ლარი, უნდა ამოყარო, წყლის მილები ჩაყარო და შემდგომ ასფალტი ისევ დააგო. ახლა მოქალაქეს კანალიზაციის გაყვანა სჭირდება, ისევ უნდა აყარო ასფალტი და ისევ დააგო. განა არ იციან, მშენებრივად იციან, რასაც აკეთებენ. სანამ არ მიხვდება ხალხი, რომ ეს მათი ფულია და ტყუილად იხარჯება, არაფერი გამოვა.

დ: ნეტა ასე ყველა ფიქრობდეს.

ა: სოფლის მეურნეობა აიღეთ, ჩვენთან, იოჯოსა და თივის გარდა, სასოფლო-სამეურნეო მიწებზე არაფერი ითესება.

დ: რატომ? ძალიან კარგი ხარისხის მიწებია აქ.

ა: კარგი მიწებია, მაგრამ სად უნდა წაიღოს მოყვანილი მოსავალი, სად? სოფლებს - თესალო, ნაზარლო, ვახტანგისი - თავის ნაკვეთებზე მოყვანილი მწვანილი და პამიდორი გააქვთ რუსთავსა და თბილისში გასაყიდად და ყოფნით, მეტს ვერ გაყიდიან. რუსთავის თავზე არის მიწები, „ახალი სამგორი“, ჯერ კიდევ საბჭოთა დროს დაარქვეს. ამ მიწებს, სასოფლო სამეურნეო პროდუქციით, რუსთაველები უნდა დაეკმაყოფილებინა. ახლა უნდა ნახოთ რა ხდება, იქ ხელოვნური ტბაც არის და მის გარშემო 60 ჰექტარზე მეტი სულ გაფუჭებულია სამშენებლო ნაგავით. აღსადგენად მიწის რეკულტივაციაა საჭირო, მაგრამ ეს ძალიან ძვირი დაჯდება.

დ: განათლების მხრივ რას იტყვით?

ა: აზერბაიჯანის რესპუბლიკის მხრიდან არის დაფინანსებული ინტეგრაციის პროგრამა, რომელიც სკოლებში ქართულის, ინგლისურის, მათემატიკის უფასო სწავლებას უზრუნველყოფს. ყველა მშობელს სურს, რომ თავისი შვილი იურისტი ან ექიმი გახდეს, ეს ჯერ კიდევ საბჭოთა დროიდან მოგვეყვება, ბოლო დროს ამას ეკონომისტი დაემატა, მაგრამ არც ერთი წესიერი სპეციალისტი არ გვყავს.

ყველაზე მეტად მომწონს სკანდინავიის ქვეყნების მოდელი, როდესაც დაწყებული ბალიდან დამთავრებული უმაღლესამდე, ერთიანი ხაზია. ბავშვობიდანვე გამოაჩენენ, ბავშვს რა მიდრეკილებები აქვს, რა სპეციალობა მოსწონს. ეს მოდელი ბალტიის ქვეყნებმაც გადაიღეს წარმატებით, მაგრამ ჩვენთან სანამ ეს დაინერგება დიდი დრო გვჭირდება. აგერ ჩემი მეზობლები, წავიდნენ თბილისში სასწავლებლად და იქ დარჩნენ. აიპი ტექნოლოგიებს სწავლობენ და მუშაობენ ამ განხრით, თვეში 2500 დოლარი აქვთ ხელფასი. მომავალ წელს უფასო პროგრამით ამერიკის შეერთებულ შტატებში მიდიან. გარდაბანში კი არა, საერთოდ არ დაბრუნდებიან საქართველოში. ეს ხალხი ქვეყანამ დაკარგა. ეს მე ვარ ერთი გიჟი, რომ 33 წლის ასაკში ოთხი შვილის მამა; ჩემი მეუღლე დევნილია, ისევე, როგორც დედაჩემი. მე კი შემოდის ჩემი ქვეყნიდან წასვლა, მაგრამ რატომ უნდა დავტოვო, ვის დავუტოვო?

დ: ბევრი მიდის საზღვარგარეთ?

ა: ვისაც შეუძლია მიდის, ეს დასაქმების საკითხთანაც არის დაკავშირებული. ძალიან ბევრი უნიჭიერესი ახალგაზრდა დაუსაქმებელი გვყავს, ისინი საზღვარგარეთ მიდიან უბრალო მუშებად სამუშაოდ. ექიმები ქვეყნიდან გარბიან და რეგიონში კი მათი ნაკლებობაა.

დ: საქმე განათლებით უნდა დაიწყოს, მეთანხმებით?

ა: რა თქმა უნდა. დამაინტერესა და ვნახე განათლების პროგრამები. განა ცუდია, პირიქით, კარგია, მაგრამ რაც შეეხება ეთნიკურ უმცირესობების სწავლას, ძალიან დიდი შეცდომა აქვთ. ჩემებს ვუყურებდი, რომ მათ კომპიუტერი სკოლაში არ დაჰქონდათ, მხოლოდ სახლში იყენებდნენ. პანდემიამ ონლაინ გაკვეთილები რომ შემოიტანა და ძალიან დიდი დარტყმა მიაყენა განათლების სისტემას. ახლა სკოლა არ ითხოვს კომპიუტერების სკოლაში ტარებას. აზერბაიჯანულ-ქართულ სკოლაში ზუსტად ამ კომპიუტერების მეშვეობით, ყურსასმენებით, უნდა ისწავლებოდეს ქართული. ბავშვებს უნდა მიეცეს დაინტერესება. ამიტომ არის, რომ ეთნიკური უმცირესობების ნაწილმა ვერ ისწავლა ქართული.

დ: პირიქით, მითხრეს ქართული ენის სწავლებით დაინტერესება აზერბაიჯანულ თემში ძალიან დიდია?

ა: არსებობდა რამდენიმე სკოლა. სოფელ ქესალოს საჯარო სკოლა ყოველთვის იყო გამორჩეული, სკოლის დამთავრებისას 20-მდე ბავშვი ოქროს მედალოსანი გამოდიოდა. ახლა რა ხდება, სოფელ ქესალოში და ნაზარლოში სკოლის დირექტორები არ არსებობენ. ამ სოფლების კურსდამთავრებული ბევრი ბავშვი უმაღლეს სასწავლებელში პროგრამა „1+4“ სწავლობს. მთავრობა კი ყვირის, რომ უფასო არისო, მაგრამ ასე არ არის. ადრე, „სოკარი“ უფინანსებდა, ახლა შეწყვიტეს. ბავშვმა 2500 ლარი უნდა გადაიხადოს, რომ სახელმწიფო ენა ისწავლოს. ჯერ საჯარო სკოლა რას მიკეთებს, რომ ბავშვმა ქართული ვერ ისწავლოს. აქ ყოფილა შემთხვევები, როდესაც ქართული ენის მასწავლებელს უთქვამს, რად მინდა ამათ ქართულ ენას რომ ვასწავლი, მერე პრობლემები გაჩნდებაო.

დ: პირიქით, ეს ხომ ინტეგრაციას უწყობს ხელს?

ა: დიახ, ინტეგრაციის პოლიტიკას უნდა მისდევდეს ქვეყანა. აქ, გარდაბანში, „ინტეგრაციის ცენტრი“ არის, რომელიც აზერბაიჯანიდან ფინანსდება და ბავშვებს ქართულს უფასოდ ასწავლიან. რამდენიმე თვეა ეს ცენტრი გაიხსნა და იქ 400-მდე ბავშვი სწავლობს. ისინი აზერბაიჯანიდან აფინანსებენ ბავშვების ქართულის სწავლას და აქ, უნივერსიტეტის სტუდენტმა, 2500 ლარი უნდა გადაიხადოს ქართულის სასწავლებლად, სად გაგონილა ეს.

დ: პროფილური სასწავლებლები არ არის?

ა: დიახ, არ არის! აგერ გარდაბანში, ამდენი წელია, ერთი სერტიფიცირებული ტექნიკუმი არ არის და არც კოლეჯი. ერთადერთი, ჩვენს დროს, რუსული სკოლის შენობაში, შუადღის შემდეგ იყო სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილიალი. მერე ის დაიხურა. იურიდიული ფაკულტეტიც იყო, რუსულ ენაზე ასწავლიდნენ. ჩვენ მხოლოდ იურისტები კი არ გვჭირდება, არამედ აგრარული სასწავლებელი, შემდუღებელი, სანტექნიკოსი... სასოფლო

მეურნეობის მხრივ, საბჭოთა დროს, აქ იყო საკონსერვო ქარხანა, სპირტის ქარხანა, სოფელ თესალოში აჯიკის ქარხანა იყო, ახლა არაფერი არ არის. ის კი არა, ადამიანი არ არის, რომელიც იქ იმუშავებს. 6 წელია ჩვენთან თურქული კომპანია „ენკა“ შემოვიდა და ნავთობის მილებს აახლებდა. ჩვენები დასაქმდნენ, მაგრამ დაბალ ხელფასს იღებდნენ, როგორც არაკვალიფიციური მუშები. მათ სერტიფიკატი რომ ჰქონოდათ, ვთქვათ, სანტექნიკოსის ან სხვა სპეციალისტის, მაშინ უფრო დიდ თანხას აიღებდნენ. ამიტომ, ადგილზე პროფტექნიკური განათლება აუცილებელია, სადაც პრაქტიკულ უნარებსაც შეიძენენ.

კიდევ ერთი ამბავი: რადგან გარდაბანში ქართული სკოლა რემონტდება, მუნიციპალიტეტმა თანხა გამოყო, ავტობუსებით ბავშვების სკოლაში გადაყვანაზე. თუ არ ვცდები თანხა 500 000-ს ლარზე მეტია. საინტერესო ისაა, რომ ამით მხოლოდ ქართული სკოლა სარგებლობს. აზერბაიჯანულ სკოლაში კი ბავშვები შორიდან ფეხით დადიან. კაპარახჭის დასახლებაა გარდაბანში, იქიდანაც ბავშვები ბილიკით ფეხით დადიან. მშობლები ყოველთვიურად 50-70 ლარამდე იხდიან მანქანის დასაქირავებლად, რომ მათმა ბავშვმა ფეხით შორ მანძილზე არ იაროს. იგივეა ბალებთან დაკავშირებით, კერძო მძღოლს უხდიან.

დ: ბაგა-ბალები სამყოფია?

ა: ბაგა-ბალების ინფრასტრუქტურა არ არის სოფლებში სამყოფი. მაგალითად, სოფელ თესალოში ერთი ბაგა-ბაღია, რომელიც სოფელს არ ჰყოფნის. მშობლები იძულებული არიან მანქანა დაიქირავონ ხელშეკრულებით და 80 ლარს იხდიან, რომ ბავშვი სოფლიდან ქალაქის ბაღში ჩამოიყვანონ. აქედან გამომდინარე, ქალაქში მცხოვრები ბავშვებისთვის ხშირად ბაღში ადგილი აღარ რჩება. იქ ხომ სტანდარტია, რამდენ კვადრატულში რამდენი ბავშვი შეიძლება იყოს. პრობლემაა თბილწყაროში, ბაღი საერთოდ არ არის და ისინი იძულებული არიან ბავშვები ქალაქში ჩამოიყვანონ. ხომ შეიძლება იქვე, სოფელში აშენდეს ბაგა-ბაღი. ამ ბაღით სხვა, ახლომდებარე სოფლები ისარგებლებენ და უკვე არსებულ ბაღებს მდგომარეობა შეუმსუბუქდებათ.

დ: საბჭოთა დროინდელი ბაღის ან სკოლის შენობები სოფლებში არ დარჩა, რომ ძველი აღადგინონ?

ა: ის შენობა-ნაგებობები ან უკვე გასხვისდა, ან ისეა ამორტიზებული, რომ აღარ ვარგა და დასანგრევია. ზოგი ადგილობრივ ბალანსზეა, ზოგი ეკონომიკის სამინისტროს ბალანსზე.

დ: იაპონიის საელჩო იძლევა გრანტს სკოლების და ბაღების ასაშენებლად, მაგრამ მცირე წილობრივ ხარჯსაც ადგილობრივებისგან ითხოვენ. იქნებ შეიძლებოდა ძველი ობიექტის გამოყოფა და ბაღად გაკეთება.

ა: რა და როგორ გაკეთდება, ამ გრანტის მიმცემებმა ხომ უნდა გააკონტროლონ, ადგილობრივ ხელისუფლებას კი უცხო თვალი არ უყვარს.

დ: დიახ ეს გამოვცადეთ, ამიტომ არ სურთ ჩვენთან ლაპარაკი?

ა: ისევ აუდიტის დასკვნას წაგიკითხავთ, მუნიციპალიტეტის თანამშრომლებს 18 000 ლიტრი დიზელის საწვავი აქვთ პირად საქმეში დახარჯული. ტერიტორიებსაც წაგიკითხავთ სად დახარჯეს: ბაკურიანი, ბორჯომი, ანაკლია, ბათუმი, ქობულეთი - სულ საკურორტო ადგილებია, სადაც სამსახურებრივ ავტომანქანებს იყენებენ. ახლა საკრებულოს საწვავი დაუმატეს, თვეში 1000 ლიტრი ბენზინი და 1000 ლიტრი დიზელი. 2 თვის წინ მაღალი განმავლობის მანქანები იყიდეს. რად გინდათ მეთქი. ეტყობა, სანადიროდ სჭირდებათ (იცინის). ერთს გეტყვით, ამ ცხოვრებაში ყველაზე მთავარი მათემატიკაა, ნებისმიერი პირის გამოთვლას არაფერი უნდა. ყველა დონის საჯარო პირი, პარლამენტის წევრებიდან საკრებულოს წევრებამდე, ვალდებულია ყოველ წელს შეავსოს დეკლარაცია. მისი არასწორი შევსებისთვის, საქართველოს კანონმდებლობით, ათასლარიანი ჯარიმაა. პარლამენტის და სხვა თანამდებობის პირებიდან არცერთს სრულყოფილად არ აქვს შევსებული ეს დეკლარაცია და მათ ყოველწლიურად 1000 ლარით

აჯარიმებენ. ახლა ხომ ხვდებით, საიდან და რატომ არის ეს ძვირფასი ნომრები ძვირფას მანქანებზე. ახლა ხომ არ არის ძველი პერიოდი, როდესაც ინტერნეტი და სოციალური ქსელები არ იყო, გადაღება ხომ შეგიძლია უბრალო ტელეფონით, არაფერი იმალება.

დ: არ ეშინიათ?

ა: არა. ეს ყველაფერი არის სისხლის სამართლის დანაშაული, რომელზეც შესაბამისი ორგანოები არ რეაგირებენ. გზაზე გადასვლისთვის კი იჭერენ და აჯარიმებენ ახალგაზრდებს. აუდიტის დასკვნაში ასევე პირდაპირ წერია, რომ მათთვის გაურკვეველია მუნიციპალიტეტის თანამშრომლების უფლება-მოვალეობები, ეს პირდაპირ დაკავშირებულია ბიუჯეტის ხარჯვით ნაწილზე და თანამშრომლების ხელფასებზე. აქ კი ლიმიტს ძალიან არიან გადაცდენილი. ასევე, აუდიტის სამსახური ყურადღებას ამახვილებს, დროებით ხელშეკრულებებზე ამა თუ იმ სპეციალისტთან და ასკვნის, რომ ამის საჭიროება არ არსებობს, რადგან შესაბამისი სპეციალისტები მუნიციპალიტეტს შტატში ჰყავს.

ამ დროს მთელ მუნიციპალიტეტს 4 ნაგვის მანქანა ემსახურება და არ ყოფნის. ხომ ნახეთ სოფლები რა დღეშია, ნაგავს მიაქვს ყველაფერი.

დ: ვის ეკუთვნის ნაგვის გატანა?

ა: აიპი „სუფთა ქალაქი“. მათ ევალებათ ნარჩენების გატანა, კონტეინერების დაცლა. აქ გამწვანებაც შედის, მაგრამ არ მახსოვს ეს გაეკეთებინოთ. ეს აიპი ახორციელებს ქალაქისა და მუნიციპალიტეტში შემავალ 18 ადმინისტრაციული ერთეულებიდან ნარჩენების მოგროვებასა და გატანას. აღნიშნულ ტერიტორიაზე განთავსებულია 1331 ლითონის და პლასტმასის სტანდარტული კონტეინერი. გატანა ხდება ლილოს ნაგავსაყრელზე. აქაც უზარმაზარი პრობლემებია. მუნიციპალიტეტის ტერიტორიიდან ყოველდღიურად გადის 30-40 ტონა ნარჩენი. ზაფხულის სეზონზე საგრძნობლად იზრდება ნაგავის მოცულობა. მუნიციპალიტეტის პროგრამაში წერია, რომ ხორციელდება ქალაქის და სოფლების ქუჩების, ტროტუარების და სკვერების დასუფთავება. პროგრამიდან ხორციელდება ქალაქის სასაფლაოს მოვლა-პატრონობა. აი, ეს ძალიან დიდი სიცრუეა, მოსახლეობა თვითონ ალაგებს და ასუფთავებს სასაფლაოს.

დ: ერთმა საკითხმა დამაინტერესა, „ბიო-ბიოს“ ქარხანა, გარდაბნის მუნიციპალიტეტს ეკუთვნის?

ა: გარდაბნის მუნიციპალიტეტის უნდა იყოს, რადგან სართიჭალის ტერიტორიას ეკუთვნის.

დ: ნარჩენების უტილიზაცია ხომ უნდა მოხდეს, საშინელი სუნია იქ გამოვლისას. ეს გარემოს დაცვის ეკოლოგიური პრობლემაა. ეს მხოლოდ სკინტლი არაა, ეს ზუსტად წარმოების ნარჩენებიც უნდა იყოს.

ა: დიახ, „ბიო-ბიოს“ ქარხნის ნარჩენების უტილიზაციის პრობლემა შეუსწავლელია. გარემოს დაბინძურება ხომ სისხლის სამართლის დანაშაულია.

დ: სისხლის სამართალზე გამახსენდა, გარდაბანში კრიმინალურ მდგომარეობაზე რას იტყვით?

ა: ახლა გაიზარდა პატიმრების რიცხვი. უმეტესად ოჯახურ ძალადობაზე იხდიან სასჯელს. პოლიციისთვის ძალიან ადვილია ასეთ დანაშაულზე მუშაობა. არის ადმინისტრაციული ოქმის სტანდარტული ფორმა, რომელიც 2015 თუ 2016 წელს მიიღეს, შემაკავებელი ორდერი ჰქვია. იქ არის ორი კრიტერიუმი, ფიზიკური შეურაცხყოფა და ფსიქოლოგიური ზეწოლა. მაგრამ პოლიციას შეუძლია სისხლის სამართლის საქმე აღძრას 206 მუხლით, თუ მოხდა ფიზიკური ძალადობა. არ აქვს მნიშვნელობა იქნება დალურჯება თუ სისხლი, თუ დაზარალებულმა გამოკითხვის დროს განაცხადა, რომ მან ტკივილი იგრძნო, მაშინვე ამ მუხლს უყენებენ.

ყოველგვარი სახის ოჯახური ძალადობა ჩემთვის მიუღებელია, მაგრამ როდესაც ოჯახში ხდება ძალადობა, თუნდაც შელაპარაკება, ეს არ ნიშნავს, რომ ადამიანი ციხეში უნდა ჩასვა. ამან შეიძლება იმ ოჯახისთვის უფრო ცუდი რამ მოიტანოს. ფაქტიურად ოჯახს ანგრევ. ამერიკელები და ევროპელები კიდევ ერთ საკითხში არიან ძლიერები. ყველა სამსახურში, საჯარო იქნება თუ კერძო, ადგილზე ჰყავთ დამოუკიდებელი ფსიქოლოგები. პოლიციის ოფიცერმა წელიწადში რამდენჯერმე უნდა აუცილებლად გაიაროს ფსიქოლოგიური შემოწმება. ფსიქოლოგმა კი უნდა დადოს დასკვნა, შეუძლია თუ არა ამ პოლიციის ოფიცერს ქუჩაში გასვლა და მოქალაქეებთან ისევ ურთიერთობა. თუ ფსიქოლოგმა ჩათვალა, რომ არ შეიძლება, ეს პოლიციელი რეაბილიტაციის კურსს გადის ფსიქოლოგთან. იგივე ხდება სკოლებში, ბაღებში. ჩვენთან სკოლებში და ბაგა-ბაღებში კი არის, მაგრამ გარდაბნის მუნიციპალიტეტში ფსიქოლოგები საათობრივად მუშაობენ და არ ყოფნით ყველგან დრო. ახალ კადრებს კი არ იყვანენ. აგერ გარდაბანში, ფსიქოლოგიური აქვს დამთავრებული ახალგაზრდა კაცს, სამსახურში არ მიიღეს და საბურავების შემკეთებლად მუშაობს. სკოლებში არის მანდატური, მაგრამ მისი ფუნქცია რა არის, არ იციან. უბრალოდ, ხელფასს იღებენ და მორჩა. ამ დროს მანდატური ჯერ ბავშვთა ფსიქოლოგი უნდა იყოს, სათანადო სერტიფიცირებით.

დ: რა გზას ხედავთ?

ა: ყურანიდან გეტყვით ერთ არაკს. წინასწარმეტყველ იბრაჰიმის დაწვა მოინდომეს, ერთ პატარა ჭიანჭველას წვეთი წყალი მიაქვს ცეცხლის ჩასაქრობად. მას ჰკითხეს: „ნუთუ შენ იმედოვნებ, რომ შენი წვეთით ამ დიდ ცეცხლს ჩააქრობ?“ ჭიანჭველამ უპასუხა: „არა, მე არ ველოდები, რომ შევძლებ ცეცხლის ჩაქრობას, მაგრამ იმედს ვამყარებ იმაზე, რომ როდესაც ალაჰი მკითხავს: „რას აკეთებდი, როდესაც წინასწარმეტყველს წვავდნენ?“, ეს იქნება ჩემი გამართლება მის წინაშე და ვეტყვი: „ო, ჩემო უფალო, მე გავაკეთე ყველაფერი, რაც ჩემს ძალებში იყო, რათა დამეცვა ჭეშმარიტება და მეჩვენებინა ყველასთვის, ვის მხარზეც ვარ!“.

დ: საოცარი მოქალაქეობრივი პოზიციაა.

ა: როდესაც მოქალაქე ხმას გაძლევს, შენ მისი ხმა უნდა დაიცვა. ყველაფერი უნდა გააკეთო ამ ხმის დასაცავად. ხალხი კი არ ემსახურება პოლიტიკოსს, არამედ პოლიტიკოსი ემსახურება მის უდიდებულესობა საქართველოს მოქალაქეს. ჩვენ ხომ გვინდა ინვესტორები ჩამოვიდნენ? ის ინვესტორი ჯერ თავის იურისტს აგზავნის შეისწავლოს, რამდენად მდგრადად მუშაობს სასამართლო ინსტიტუტი ამ ქვეყანაში. რამდენად უდიდს ამ ქვეყანაში თანხის ჩადება და რამდენად დაცული იქნება. თუ ქვეყანაში პროკურატურა, სასამართლო, სამართალდამცავი ინსტიტუტები არ მუშაობს, მაშინ ინვესტორი ასეთ ქვეყანაში არასოდეს ჩადებს ფულს.

დ: თქვენ ჩემზე უკეთ იცით, რომ საქართველოში სერიოზული ობიექტები, სტრატეგიული ობიექტები გაყიდულია და ეს ჯერ კიდევ წინა საუკუნეში დაიწყო. თქვენთან ამ მხრივ რა ხდება?

ა: საქართველოს ყველაზე სწორი პოლიტიკა იყო, რომ ევროპიდან ინვესტორები ჩამოეყვანა. აქ არის ჰესი, რომლის 70% რუსებს ეკუთვნის და „ენკამ“ მის გვერდით ახალი ჰესი ააშენა. ეს იმისთვის არის, რომ კონკურენცია იყოს. მეორე, შენ ვერასოდეს წაართმევ ვინმეს ბიზნესს, რადგან საერთაშორისო სკანდალში მოყვები, მითუმეტეს, თუ სასამართლო სისტემა მდგრადი არ არის. ამიტომ ეკონომიკაში უნდა შეიქმნას ალტერნატივა, რომ შენ არ იყო დამოკიდებული სხვა ქვეყანაზე. ამ დროს კონკურენციის ეს ფორმა ყველაზე სწორია. მაინც ევროპისკენ მივდივართ, ნატო გვინდა, ამერიკასთან მეგობრობა გვსურს, მაშინ სწორი ფორმა იქნება, რომ პროდუქცია იქით გაიტანო და არა პირიქით. ამავე დროს ალტერნატივა უნდა შექმნა, რომ რუსებმა ვერ შეძლონ თავისი ეკონომიკური ბერკეტების გამოყენება შენს წინააღმდეგ. ახლა ეს ოკუპანტი არა მხოლოდ ტერიტორიულად ახდენს გავლენას, არამედ ეკონომიკურადაც. ვერავინ მიხსნის, რატომ უნდა ვიყო ამ ოკუპანტზე დამოკიდებული. რუსეთს არასოდეს აწყობდა ჩვენი ქვეყნის

მდგრადობა. მეუბნება, მეზობელი ვარო, მაგრამ მეზობლურად არ იქცევა. თავს გახვევს, რომ მე უფროსი ძმა ვარო, მაგრამ ასრულებს ძმის მოვალეობას? არა.

2008 წლის ომი იმის გამო არ მოხდა, რომ ჩენთან ვინმე არ უყვარდათ, არამედ ეს უფრო ადრე, 1997 წელს დაიწყო. მაშინ, როდესაც ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის პროექტი დაამტკიცეს, რუსეთმა დაიწყო ზეწოლა. მაშინ რუსეთი სუსტი იყო და დიდი წინააღმდეგობა ვერ გაბედა. 2008 წელს, როცა ნაბუკოს პროექტზე მოლაპარაკებები მიდიოდა, საქართველოს როლი კიდევ უფრო მნიშვნელოვანი ხდებოდა. საქართველოსთან სავიზო რეჟიმი ზუსტად მაშინ ამოქმედეს რუსებმა. ამან რუსეთს კიდევ უფრო გაუძლიერა აგრესია. ეს ზეწოლა 2008 წელს სამხედრო კონფლიქტში გადაიზარდა.

ახლა იგივე ხდება ანაკლიის პორტთან დაკავშირებით. პროექტი, რომელიც უნდა ყოფილიყო დამოუკიდებლობის გარანტი, მიზანმიმართულად შეაჩერეს. ეს მხოლოდ ინფრასტრუქტურული პროექტი არ არის, ეს არის სტრატეგიული ობიექტი, რომელიც საქართველოს ეკონომიკურ და პოლიტიკურ დამოუკიდებლობას განსაზღვრავს.

სანამ საქართველოს არ ექნება სტაბილური სახელმწიფოებრივი პოლიტიკა, მანამდე საფრთხე მუდმივად იარსებებს. მე მჯერა ამ ქვეყნის, მისი მომავლის და ჩვენი თაობის შესაძლებლობების.

მანამ, სანამ ქვეყანაში მყარი სახელმწიფო არ გვექნება, სტაბილურობა არ იქნება.

ისტორიიდან გამომდინარე, ჩვენ შეგვიძლია ვისწავლოთ ბევრი რამ. თუ ეს პატარა ქვეყანა გადარჩა ამდენი საუკუნის განმავლობაში, ესე იგი მას აქვს ძლიერი ფუნდამენტი. მე, როგორც აზერბაიჯანელი და ნახევრად მეგრელი, მჯერა ამ ქვეყნის და მისი მომავალი თაობის.

აკაკი წერეთელს აქვს ერთი ლექსი: სულელია ადამიანი, რომელიც ფიქრობს მხოლოდ წარსულზე, ცხოვრობს აწმყოთი და არ ფიქრობს მომავალზე. ჩვენ ყოველთვის ვფიქრობთ წარსულზე, ყოველთვის ვიხსენებთ წარსულ ბრძოლებს, ყოველთვის აღტაცებით ვლაპარაკობთ დავით აღმაშენებლის საქმეებზე რომელმაც ქვეყნის გამთლიანებისთვის უამრავი ხალხი შეწირა, თბილისი გაანთავისუფლა. როდესაც მმართველი გუნდი მოდის, სკამზე ჯდება და მხოლოდ თავის თავზე და ამ სკამზე ფიქრობს, იქ დამთავრებულია ყველაფერი. როდესაც შენ ფიქრობ სახელმწიფოებრივად, როგორ შეინარჩუნო წინაპრების დატოვებული და შენს თავს გვერდზე გადადებ, მაშინ ყოველთვის გამარჯვებული იქნები და გამარჯვებული იქნება ეს ქვეყანა.

G-2

დ - ინტერვიუერი

ზ - რესპონდენტი

დ: სამედიცინო დახმარება რომ დაგჭირდეთ, რომელ საავადმყოფოში წახვალთ, აქ თუ თბილისში?

ზ: გააჩნია რა მდგომარეობაა, თუ სასწრაფო და გადაუდებელი მდგომარეობაა, მაშინ თბილისში. გამოკვლევები აქ შეიძლება გაკეთდეს. რამდენიმე ექიმიც კარგი გვყავს. მაგალითად, ბავშვთა ექიმი ძალიან ყურადღებიანი და კარგი სპეციალისტია. თან აზერბაიჯანულიც იცის და ადგილობრივები ძალიან აფასებენ. ძვალ-სახსროვანი დაავადებების ძალიან კარგი ექიმი გვყავს. რაც შეეხება შინაგან დაავადებებს, მოსახლეობა აქაურებს ნაკლებად ენდობა და ამიტომ თბილისში მიდიან სამკურნალოდ.

დ: სკოლაში სწავლების დონით კმაყოფილი ხართ?

ზ: თბილისის რომ შევადარო, აქაც თითქმის იგივეა. ვისაც უნდა, ცოდნას ყველგან მიიღებს. დისციპლინა მაღალ დონეზეა. ბავშვებისთვის რეგიონებში უფრო კარგი სიტუაციაა, ვიდრე თბილისში. წარმოიდგინეთ, გარდაბნიდან ვინც მიდის სასწავლებლად, ყველა წარმატებით აბარებს უმაღლეს სასწავლებელში.

დ: მხოლოდ სკოლაში სწავლობენ თუ კერძოდაც ამზადებენ ბავშვებს?

ზ: ბოლო კლასებში ამზადებენ კიდეც, ჩვენთან ძველი თაობის კარგი მასწავლებლები გვყავს. არის სკოლებში რაღაც დაპირისპირებები, ძველების გაშვება სურთ პენსიაზე. მაგრამ აბა სად არის ნორმალური ახალგაზრდა მასწავლებლები, რომლებიც გარდაბანში წამოვლენ სამუშაოდ.

დ: მაინც მოუწევთ ჩანაცვლება.

ზ: ალბათ, მაგრამ დღეს ვერ იტყვი, რომ განათლება და მედიცინა ჩვენს რაიონში სათანადო დონეზე არაა, პირიქით, ამ მხრივ ნორმალურად გვაქვს საქმე. ახლა რემონტი კეთდება ქართულ სკოლაში და ბავშვები შორს, აზერბაიჯანულ სკოლაში, დაგვყავს, მაგრამ სექტემბრ-ოქტომბრისთვის გაიხსნება ქართული სკოლა. თავიდან ცოტა გვეშინოდა, უფროსკლასელებში კონფლიქტი არ მომხდარიყო, ხომ იცით, სიყმაწვილის ასაკია, მაგრამ პირიქით, დამეგობრდნენ კიდეც.

დ: რა გადაუჭრელი პრობლემები დგას მუნიციპალიტეტის წინაშე?

ზ: პრობლემები მუნიციპალიტეტიდან არ იწყება. ბიზნესის განვითარებისთვის და ხალხის კეთილდღეობის გაუმჯობესებისთვის ეკონომიკის სამინისტრო არაფერს აკეთებდა. მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე დგას დანგრეული და გამოუყენებელი შენობები, რომლებიც ეკონომიკის სამინისტროს ბალანსზეა. რამდენს ვწერდით, ვითხოვდით ჩვენს ბალანსზე გადმოეტანათ, არ ქნეს. ამ გაპარტახებულ, შენობებსაც ვერ თმობდნენ, ჩაკეტილი ჰქონდათ, არც თვითონ სარგებლობდნენ და არც რეგიონს ასარგებლებდნენ. ეკონომიკის სამინისტროსთან ამ მუნიციპალური საკუთრების საკითხი აუცილებლად გასარკვევია. ერთ-ერთი იყო პროფტექნიკური სასწავლებლის შენობა. შარშან შეიჭრნენ ლტოლვილები და მორჩა, იქ ცხოვრობენ, ვერ გამოასახლებთ. ირანელებს ჰქონდათ საინტერესო პროექტი, დროზე რომ ეზრუნათ, მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტი რაღაც თანხით შეივსებოდა. სახელმწიფოსა და თვითმმართველობას შორის მსგავსი საკითხები გასარკვევია.

სოციალურად გაჭირვებული და მცირე შემოსავლის მქონე ადამიანი, როგორც ყველგან, აქაც ბევრია. ის თანხა, რასაც სახელმწიფო მათ აძლევს, ნამდვილად არ არის სამყოფი.

დ: საინტერესოა, რას მოიცავს ადგილობრივი თვითმმართველობის გავლენის სფერო?

ზ: მხოლოდ ქაღალდზეა ეს გაწერილი. ფაქტიურად კი ყველაფერი ზევიდან იმართება, ისე ხელს არ გაანძრევენ. თუ მისიანისგან მოდის რამე, კეთდება, თუ არა, არავინ გააკეთებს. ადგილობრივი თვითმმართველობა საქართველოში ფიქცია გახდა.

დ: როგორი მდგომარეობა გაქვთ აქ ეკოლოგიური პრობლემების მხრივ?

ზ: ერთადერთი რუსთავის ცემენტის ქარხანა გვაწუხებს გარდაბანშიც. რამდენჯერ იყო თხოვნა, რომ ფილტრი დაეყენებინათ, მაგრამ ამაოდ.

დ: არის ინფორმაცია, რომ ფილტრები დააყენეს?

ზ: როგორ დააყენეს, როდესაც დილით გამოხვალ და მანქანა ყვითელი მტვერით დაფარული გხვდება. ეს ყველაფერი რუსთავიდან მოდის, სხვა მსგავსი ქარხანა აქ ახლოს არ არის. წლებია წესიერი ფილტრი ვერ დააყენეს. ვერ მივაღწიეთ ამას.

დ: მერე როგორ სუნთქავთ? აქ კიდევ ბაღებია, ბოსტნები, ბაღჩები, რომლის პროდუქციასაც თბილისის საკვებად იყენებს.

ზ: აქ კიდევ ნარჩენების თუ რაღაცის გადამამუშავებელი ქარხანაა, სპირტს ხდიან, ეგრისის ქვემო ტერიტორიაზე. ამაზეც დიდი ამბავი იყო. ისეთი საშინელი მძაფრი სუნი მოდიოდა, რომ სუნთქვა არ შეიძლებოდა. ნარჩენები კი მდინარეში ჩადიოდა და ამაზეც მძაფრი რეაქცია ჰქონდა ხალხს. თითქოს მივაღწიეთ, რომ რაც საჭირო იყო გააკეთეს, მაგრამ შიგა და შიგ ქვემოდან ზოგჯერ მაინც მოდის უსიამოვნო სუნი.

სხვა მხრივ ნორმალურია, ტყეებია აქ, მაგრამ გასხვსებულია და შიგ არავინ შეგიშვებს, რომ მდინარე ან მიდამო დააბინძურო. დაცული ტერიტორიებია და საკუთრებაშია გადაცემული.

დ: აზერბაიჯანელ მოსახლეობაში ქართული ენის სწავლების საკითხი მოგვარებულია?

ზ: ძალიან კარგი ახალგაზრდა თაობა ჰყავთ, თბილისში სწავლობენ, ქართულიც კარგად იციან. ერთმა რუსეთიდან დაბრუნებულმა შემომჩივლა, ნეტავ არ წავსულიყავი, ახლა ქართული კარგად მეცოდინებოდაო. უკვე პერსპექტივას ხედავენ და ეს ძალიან კარგია. ახალგაზრდა თუ კარგ, მცოდნე სპეციალისტად ჩამოყალიბდა, ახლა მისთვის ყველა კარი ღიაა.

G-3

დ - ინტერვიუერი

ი - რესპონდენტი

დ: სოციალური პრობლემების მხივ, ყველაზე მეტად რა გაწუხებთ?

ი: ჩვენ გვაწუხებს სარწყავი წყლის დეფიციტი, რომელსაც ვიღებთ მდინარე ლოჭინიდან. სახელმწიფო არ გვებმარება, არხის გამწმენდი არავინაა. ჩვენ ვზრდით მწვანილს. ჩვენი მწვანილი არომატულია და არ საჭიროებს სასუქს.

დ: ლაგოდეხის რაიონში არის კომპანია, რომელიც არხებს ასუფთავებს და ფერმერებისგან ითხოვს ჰექტარზე 70 ლარს. თუ ვინმე გარედან მოვა და არხებს გაასუფთავებს, მაშინ უნდა გადაიხადონ. თქვენთან არის ამგვარი სერვისი?

ი: ახლა ჩვენ თვითონ დავიწყეთ არხების გაწმენდა და ფული შევაგროვეთ. ადრე სახელმწიფო გვებმარებოდა. გზების გაკეთებაც ჯერ არ დასრულებულა, ეტყობა ფული არ ეყოთ. სასმელი წყალი, გაზი, დენი - ყველაფერი კარგადაა. პენსია ადრე 14 ლარი იყო, დენი არ გვქონდა. შემდეგ ყველაფერი აღდგა.

დ: შესაბამისი სამსახურები რას აკეთებენ?

ი: ფულს იღებენ და გვაჯარიმებენ... გარემოს დაცვამ 6000 ლარი ჯარიმა გადამახდევინა. ჩემს ნაკვეთზე მიწა მოვიტანე და შევაკვე. მითხრეს, რომ ბევრი რატომ დაყარეო. ჩვენ ნებისმიერ მიწას ვამუშავებთ, ჭაობი იქნება თუ სხვა რამ, მაინც ვცდილობთ დავამუშავოთ. მიწა ჭაობის ამოსავსებად მოვიტანე, ყველაფერი დოკუმენტირებული იყო. მიწა მე მეკუთვნის და ჯარიმას გადამახდევინეს.

დ: ეს დაცული ტერიტორიაა? მაშინ აქ ხეს ნებართვის გარეშე ვერ მოჭრით და ალბათ ნიადაგსაც ვერ დაამატებთ.

ი: რა თქმა უნდა, ჩვენ ეს ვიცით! მითხრეს, ძალიან ბევრი დაყარეო. მე სახელმწიფო მიწაზეც დაყარე, რადგან როგორმე ხომ უნდა მივიღე ჩემს ნაკვეთამდე და სახელმწიფო მიწაც გავასწორე, მითხრეს, არ შეიძლებაო. აბა ჭაობზე როგორ ვიარო?

დ: როგორია ეკოლოგიური მდგომარეობა?

ი: ჩვენთან ეკოლოგიური მდგომარეობაც ცუდია. მოდიან და მთელი ქალაქის ნაგავს, უნებართვოდ, მინდორზე ყრიან. კიდევ არის ქვემოთ ქარხანა, რომლის ეზოში რაღაც გაურკვეველი მასალისგან სამშენებლო პლიტებს ჭრიან და გარშემო ყველაფერს, სახლებს, მინდორს, მცენარეებს, ეს ფხვნილი თეთრად ედება. ამბობენ, რომ ჯანმრთელობისთვის ძალიან საშიშია. იქ ჩვენი სასაფლაოც არის, სულ გადათეთრებულია ამ ფხვნილით.

დ: ქარხნის ნარჩენებს სად ყრიან? ცემენტია?

ი: არა, ცემენტის არ არის, სხვა შხამიანი მასალისგან კეთდება. ამბობენ, ბავშვებისთვის ძალიან საშიში არისო.

დ: სკოლის საქმე როგორ აქვთ ბავშვებს?

ი: სკოლა კარგი გვაქვს. არის ქართული სექტორიც. ეს კარგია.

დ: ამბობენ, რომ ახლა აზერბაიჯანელები ქართულს ინტენსიურად სწავლობენ?

ი: დიახ. თქვენ არ იცით, რამდენი ვიწვალე ჩემი შვილიშვილისთვის კარგი პედაგოგი მეპოვნა. ქართულ ენაში მოსამზადებლად ბევრი ფულიც დავხარჯე. ახლა უკვე უნივერსიტეტში უნდა სწავლის გაგრძელება.

დ: ახალგაზრდობა თავისუფლად ლაპარაკობს ქართულად?

ი: დიახ, ახლა ისეთ დროში ვცხოვრობთ, რომ ეს ენა აუცილებელია ვიცოდეთ, ეს ხომ ჩვენი სამშობლოც არის. ამდენი საუკუნეა აქ ვცხოვრობთ, რამდენი წინაპარი გვყავდა აქ, რამდენი

საფლავები გვაქვს, სხვა სამშობლო არ გვაქვს. ბიძაჩემი, რომელმაც ას წელზე მეტი იცოცხლა, თბილისის ერობის⁹⁷ წევრი

დ: რას ფიქრობთ, როგორ უნდა გადაწყდეს მოსარწყავი წყლის პრობლემა? კიდევ რა აწუხებს სოფელს?

ი: მთავარია წყალი გვექონდეს, არხი გაწმენდილი იყოს მიწის მოსარწყავად. ამ არხების გაუმართაობის გამო, სოფელი ჭაობშია. ჩვენ თვითონ ვართ დამნაშავე, რომ არხი დაიკეტა და არ იწმინდებოდა. ზარმაცი, საცოდავი ხალხია და ყველაფერი აქედან მოდის.

დ: ეს მხოლოდ ყარაჯალაა თუ სხვა სოფლებიც დაჭაობებულია?

ი: იმათაც პრობლემა აქვთ წყალზე და მიწაზე. ალაჰის გარდა არავინ გვიშველის. ბევრი ხალხი დადის სალოცავად, ოჯახიდან 5-6 კაცი აუცილებლად დადის, სხვა იმედი ჩვენ არ გვაქვს.

დ: ამბობენ, შენი ხელების გარდა, ალაჰს სხვა ხელები არ აქვსო..

ი: დიახ, ზუსტად ასეა. მაგრამ აგერ სამოვრები გვექონდა სულ გაასხვისეს. აგერ 18 ჰექტარი იყო, ისიც გაასხვისეს.

დ: ვინ გაასხვისა?

ი: რა ვიცი, ვიღაცამ. მოვიდნენ და წაიღეს, არ გვკითხეს, თითქოს ჩვენ ხალხი არა ვართ. ახლა ძროხებიც არ გვყავს უკვე, ადრე თბილისის ვამარაგებდით. აქ გინდა რძე, გინდა მაწონი, გინდა ხორცი, ყველაფერი ძვირფასი და ხარისხიანი გვექონდა. ახლა ერთი-ორი ძროხადა თუ დარჩა, სამოვრები არაა, გაასხვისეს. ნეტა ქალაქი როგორ გაძლებს უჩვენოდ. აბა, ის ძველი და გაყინული ბრაზილიური ხორცი იჭმევა?

დ: საქონელის აცრის საკითხი მოგვარებულია?

ი: ადრე საქონელს უფასოდ ცრიდნენ ცოფზე და სხვა დაავადებებზე. ახლაც უფასოდ არის აცრა.

დ: ყარაჯალადან ხალხი მიდის საზღვარგარეთ?

ი: კი როგორ არა, მიდიან სამუშაოდ პოლონეთში, გერმანიაში.. რა ქნან, აქ სამუშაო არ არის, ოჯახს არჩენენ.

დ: აქ ხომ მწვანელი მოჰყავთ, არ ყოფნით?

ი: მძიმე სამუშაოა ძალიან. წყალი ყოველისთვის არ არის, წვალობენ. სიცხეა ისეთი, ძნელია ფიზიკური შრომა. წელიწადში რამდენიმე მოსავალი მოჰყავთ. მაგრამ აქ სათბურებს ვერ გამართავ, საშინელი ქარი იცის და ყველაფერს წაიღებს, თავისი სახურავიანად.

დ: სამედიცინო კუთხით როგორ გაქვთ აქ საქმე, არის საავადმყოფო ან პოლიკლინიკა?

ი: სოფლის საკრებულოს შენობაში არის სამედიცინო პუნქტი, მაგრამ უცებ თუ გახდა საჭირო, სასწრაფოს ვიძახებთ თბილისიდან. სხვათა შორის დროზე მოდის, ახლოს ვართ.

დ: აქ საზოგადოებრივი ტრანსპორტი არის?

ი: არის 15 ნომერი მარშრუტი თბილისი-ყარაჯალა, რომელიც 2 ლარი ღირს და კიდევ თბილისი-რუსთავი, რომელიც 2,50 ლარია. ძვირია, თბილისში ხომ 1 ლარი ღირს, მეტი არა.

დ: აქ სექტები არის, ვაჰაბიტები, გყავთ?

ი: არის ერთი - ორი, მაგრამ ჩუმად არიან. აქ უფრო ტრადიციული ისლამის მიმდევრები ცხოვრობენ და მათი გავლენა დიდია.

⁹⁷ თბილისის საკრებულო 1918-1921 წ.

G-4

დ - ინტერვიუერი

ნზ - რესპონდენტი

რუს - რესპონდენტი

დ: დავიწყეთ ახალგაზრდების პრობლემებით, როგორ ცხოვრობენ, რა აწუხებთ?

ნზ: სოფელში მათთვის არაფერი ხდება, გარდა იმისა, რომ თუ ვინმეს სწავლა უნდა, დადის კერძო მასწავლებელთან და იხდის თანხას. მეტი გასართობი - არც ბიბლიოთეკა, არც ხატვის ან ცეკვის წრე - არ არსებობს. სკოლის შემდეგ, ბავშვებისთვის, თითქოს ცხოვრება ჩერდება.

დ: რატომ დადიან დამატებით კერძო მასწავლებელთან? სკოლაში ცუდად ასწავლიან, თუ ენის პრობლემა აქვთ?

ნზ: ვფიქრობ, რომ სახლიდან გამოსვლის ერთ-ერთი გზა არის, რომ თავის თანატოლებს შეხვდნენ. რა თქმა უნდა ყველა სკოლაში არის რაღაც ხარვეზები. მაგალითად, სკოლის სასწავლო მასალებში უამრავი ვიდეოა, არის აუდიო ფაილები, მაგრამ სკოლას არ აქვს არც პროექტორი, არც აუდიო მოსასმენი, რომ ბავშვებმა უყურონ ან მოისმინონ სასწავლო მასალა. ეს რესურსი არც ერთ სკოლაში არ არის. დაბალ კლასებში არ არის ვიზუალური ფლაერები და სურათები თვალსაჩინოების გასაცნობად. არის ძველებური დაფები, რომელზეც ცარცით ვწერთ და მორჩა, მეტი არაფერი.

დ: ბავშვებს აქვთ მონდომება, რომ ქართული ენა ისწავლონ?

ნზ: დიახ. მშობლებსაც ახლა უფრო მეტი მოთხოვნილება აქვთ, ბავშვებმა ქართული კარგად შეისწავლონ. ნაზარლოში ახლა არის ქართული და აზერბაიჯანული სექტორი. ადრე, ერთი კლასი ქართული იყო, სამი აზერბაიჯანული, ახლა თითქმის გათანაბრებულია. მშობლებიც ძალიან მონდომებულები არიან ბავშვებმა კარგი განათლება მიიღონ.

დ: თქვენ თვლით, რომ პედაგოგის პროფესიონალიზმის პრობლემა არ არის, ისინი ასწავლიან და არის მხოლოდ მასალის ვიზუალიზაციის ტექნიკური პრობლემა?

ნზ: პედაგოგის პრობლემა ფესვიდან მოდის. მაგალითად, მე აზერბაიჯანელი ვარ და უნდა ჩავაბარო გამოცდა. უნარ-ჩვევების პროფესიული გამოცდები ჩავაბარე 2000 რომელიღაც წელს ქართულად და გავხდი უფროსი მასწავლებელი. დროთა განმავლობაში სამინისტრომ თქვა, რომ არაქართველი მასწავლებლები ვერ კითხულობენ და ვერ წერენ, ამიტომ მოდით, წაიკითხეთ ქართულად და დაწერეთ აზერბაიჯანულად და ჩვენ გადავთარგმნით. გავიდა კიდევ რამდენიმე წელი და უნარ-ჩვევების ტესტი სრულად გადაითარგმნა უმცირესობის ენაზე და უკვე მასწავლებლები სრულად თავის ენაზე აბარებდნენ გამოცდას. მე, უმცირესობის წარმომადგენელმა, რატომ უნდა ვისწავლო ქართული, რადგან ვიცი, რომ ხუთი წლის შემდეგ გამოცდა ჩემს ენაზე იქნება? ვფიქრობ, სამინისტროს ეს პროექტები ყირამალაა გაკეთებული. გამოცდაზე ჯერ უნდა ყოფილიყო, წერეთ და იკითხეთ აზერბაიჯანულად. ორი წლის შემდეგ უნდა ყოფილიყო, წაიკითხეთ ქართულად და დაწერეთ აზერბაიჯანულად და კიდევ ორი წლის შემდეგ უნდა ყოფილიყო, დაწერეთ და წაიკითხეთ ქართულად. არასამთავრობოებიც ცდილობენ, ჟვანიას სკოლაც ცდილობს, მასწავლებელთა სახლიც ცდილობს, რომ მასწავლებლებმა ქართული ისწავლონ, მაგრამ რატომ მოუწოდებთ სწავლა, როდესაც ასე არეულია სამინისტროს რეგულაციები.

რუს: დავამატებ, თუ სოფლებში გახვალთ, ნახავთ, რომ მასწავლებლების უმრავლესობა ძველი, საბჭოთა დროის კადრია. რამდენიმე წელიწადში ჩვენ არ გვეყოლება ქიმიის, ფიზიკის, მათემატიკის, გეოგრაფიის, ბიოლოგიის მასწავლებლები. ინგლისურის და ქართული ენის გვყავს. დანარჩენები არ იქნება.

ნზ: დიახ, არ არის წახალისება უმაღლეს სასწავლებლებში, ეს ფაკულტეტები უფასო იყოს.

დ: ეს პრობლემა თბილისშიც მწვავედ დგას, ცოტა თუ მიდის მასწავლებლად. ონლაინ სწავლებაზე რას ფიქრობთ?

ნბ: ონლაინ სწავლების პერიოდში ისედაც ძალიან რთული გზა გამოვიარეთ. ზუმში მოსწავლეების ნახევარი ვერ შემოდიოდა, ნახევარი არ შემოდიოდა. წარმოიდგინეთ, კლასში 30 მოსწავლე იყო და შემოდიოდა მაქსიმუმ ათი, აქ რა სიკეთეზეა ლაპარაკი.

დ: ონლაინ სწავლებას პერსპექტივა აქვს?

ნბ: არა მგონია, არანაირი.

რუს: დავამატებ, რომ აქ ტექნიკური პრობლემებიც არის. სოფლებში ინტერნეტი ახალი ხილია. ყველას არ აქვს და ყველამ არ იცის მისი მოხმარება. კიდევ, ჩვენთან, გარდაბანის მუნიციპალიტეტში, დღემდე ითიშება შუქი შეტყობინების გარეშე. შეიძლება 4 საათი ჩააქრონ და მერე ჩართონ.

დ: სინათლის გამორთვა სისტემატურად ხდება?

რუს: ხშირად ხდება. სისტემატური პრობლემა წყლის მიწოდების მხრივ გვაქვს. დილის საათებში 3 საათ და საღამოს საათებში 4 საათს გვაძლევენ. ამიტომ ჩვენ ავზებით და სხვა ჭურჭლით ვაგროვებთ წყალს. რაც შეეხება ინტერნეტს, ონლაინ სწავლებისას, დავალებების შესრულების დროს, ბავშვს ზოგჯერ სჭირდება მშობლის დახმარება. თუ მშობელმა არ იცის საგანი, ვინ დაეხმარება? ეს პრობლემა ქალაქშიც გვაქვს, როდესაც ბავშვი ქართულ სკოლაში დადის და დავალებებს სახლში აძლევენ. ბავშვი რომ მშობელს დახმარებას სთხოვს, მან კი არ იცის ქართული.

ნბ: ანალოგიურად, სოფლებში ქართული სექტორის ბავშვებიც ასეთ დღეში არიან. გაკვეთილები ტარდება ქართულად და იმის იქით - შესვენებაზე, სახლში, სოფელში - ყველა აზერბაიჯანულად ლაპარაკობს. საბოლოოდ, ბავშვმა წესიერად არც ქართული იცის და არც აზერბაიჯანული. ეს რეგიონებში სამწუხარო პრობლემაა.

დ: საბოლოოდ რომ შევაჯამოთ, რა ხდება? გვიჭირს პედაგოგიც, კომპიუტერიც და მშობელიც. რა არ გიჭირთ, მონდომება თუ არის?

რუს: მონდომება კი არის, მაგრამ ბევრი ფიქრობს სხვანაირად; ბავშვს რად უნდა სკოლა, როდესაც გაიზრდება, სადმე გავაგზავნი სამუშაოდ ან ჩემთან იმუშავენს მიწაზე. თუ გოგონაა, გავათხოვებ, რადგან იქ მოუვლიან, ასმევენ და აჭმევენ. ჩვენთან ძირითადად ნაადრევი ქორწინების მიზეზები არის ზუსტად ეს და არა ძველი ტრადიციები. თქვენ გგონიათ გოგონებს, რომლებიც უმაღლესში აბარებენ, სწავლა უნდათ? არა, მათ სოფლიდან გაქცევის გზა მონახეს. აი, ჩვენი რეგიონიდან 2000-ზე მეტმა ბავშვმა ჩააბარა უმაღლესში, მაგრამ განა ყველა სწავლობს. უმეტესობას შეჩერებული აქვს სწავლა და სამუშაოს შოულობენ ქალაქში. თანაც ბავშვები ჩვენ ხომ გვიყურებენ და ხვდებიან, რომ პერსპექტივა არ არის. ჩვენ, უფროსები, თუ პოლონეთში, ლატვიაში და სხვა ქვეყნებში გავრზივართ სამუშაოდ, ისინი ქალაქში გარბიან.

დ: საზღვარგარეთ ბევრია წასული?

რუს: დიახ ბევრი მიდის. ადრე თუ თურქეთში წასვლაზე იყო ბუმი, ახლა ევროპაში მიდიან, პოლონეთში, ბალტიის ქვეყნებში, გერმანიაში.. იცით, რომ ჩვენგან ურუგვაიში არიან წასული სამუშაოდ.

დ: იქ რას აკეთებენ?

რუს: ერთს ვურეკავ, მეუბნება აქ მომბეზრდაო. ანანასის სალათი, ანანასის სასმელი, ანანასის ჩაი, ანანასის სადილი და კიდევ ანანასის პლანტაციებში ვმუშაობო.

დ: ხომ შეუძლია რასაც იქ აკეთებს, აქ გააკეთოს?

რუს: არა, იქ ევროებს და დოლარებს იღებს თავის შრომაში. აქ კიდევ იგივე სამუშაოში მხოლოდ საჭმელზე თუ ეყოფა ფული.

ნბ: აქ თუ მუშაობს მიწაზე, შეიძლება აგრო სესხი გამოიტანოს და თუ ცუდი ამინდი დადგა, რა უნდა ქნან? აი, წელს დიდი სეტყვა იყო, სულ მოსპო ყველაფერი და ეს სესხი ჰაერში დარჩა და მაინც გადასახდელია.

რუს: ინფორმაციაც არ აქვთ სუბსიდიების შესახებ. ერთი თვის წინ მარნეულის ბაზრობა მთლად მოსპო წყალდიდობამ. მთავრობამ 107 მილიონი ლარი მუნიციპალიტეტებს გადასცა. მარნეულის მუნიციპალიტეტის გარდა, ყველას მისცეს.

დ: ეს როგორ?

რუს: კარგი კითხვაა. არ ვიცი, მთავრობას უნდა ჰკითხოთ.

ნბ: რომ ჰკითხოთ ადგილობრივ ხელისუფლებას, თურმე მოსახლეობას მოთხოვნა არ აქვს. საიდან ექნება, თუ არ იცის, რომ დახმარება არსებობს. სამწუხაროდ, ამის თქმა მიხდება, მაგრამ ხომ იცით, რეგიონებში ყველაფერი კეთდება ნაცნობობით. სხვებს უმაღლავენ, ნაცნობებს და ახლობლებს ეხმარებიან. ძალიან მტკივა გული, როდესაც ამას ვამბობ, რომ საქართველოში, განსაკუთრებით რეგიონებში, ჯერ კიდევ კორუფციით და ნაცნობობით კეთდება ყველაფერი.

რუს: სკოლებშიც არის. ვთქვათ, დირექტორის ძმას უამრავი საათები აქვს აღებული და ასწავლის, მათემატიკას, ფიზიკას, გეოგრაფიას..

ნბ: ბიბლიოთეკარი გვყავდა. იყო ისტორიის მასწავლებელი, სამოქალაქო განათლების მასწავლებელი, მათემატიკის მასწავლებელი, მუსიკის და ფიზკულტურის მასწავლებელი. ყველაფერ ამასთან ერთად ბიბლიოთეკარი.

რუს: მეტსაც გეტყვით, დირექტორების დანიშვნა ხომ გამოცდის ჩაბარებით ხდება. ჩვენთან ეს ასე არაა, პირდაპირ სასურველ კადრს ნიშნავენ, სკოლის დირექტორობა არის პოლიტიკური პოზიცია.

ნბ: როდესაც უნივერსიტეტში ვსწავლობდი, იქ მთავარი იყო გემრომა და გესწავლა. ასე მეგონა შრომით და სწავლით ყველაფერს მივალწევდი. როდესაც დავამთავრე და მუშაობა დავიწყე, მივხვდი, რომ რეალობა, ჩემს ოცნებაში არსებულ ვარდისფერ საქართველოს, სულ არ ჰგავდა. მუშაობა დავიწყე იმ სოფელში, სადაც ჩემი დედამთილი მუშაობდა. ჯერ სამინისტროს პროექტით წავედი დამხმარე მასწავლებლად. მერე, რადგან იქ ჩემი დედამთილი 15 წელი მუშაობდა, 5 საათიც მომცეს. თურმე ამაში თანხა უნდა გადამეხადა და დღემდე ახსოვთ, რომ მუშაობა ისე დავიწყე, ფული არ გადამიხდია. სხვებს ფული აქვთ გადახდილი. კლასის დამრიგებელი არ ვარ, მიუხედავად იმისა, რომ რაც კი რამე საგამოცდო პროექტია, პირველი გავრბივარ ჩასაბარებლად. წამყვანი მასწავლებელი ვარ, კლასის დამრიგებელი არა, რადგან იციან, რომ ფულს არ გადავიხდი. პრინციპულად არ გადავიხდი, გამოირჩეხულია.

დ: ჯანმრთელობის დაცვის მხრივ როგორ არის საქმე?

რუს: საავადმყოფოშიც საოცრებები ხდება. ხელსაწყოები ძველია, ექოსკოპიაზე და სხვა დანადგარებზე აღარაფერს ვამბობ, ბებიჩემის დროინდელია. ჩამოდიან აქ კარგი ქართველი სპეციალისტები. მოხუცი ადამიანი თუ მიდის მასთან, ერთი ქართულად ლაპარაკობს, მეორე აზერბაიჯანულად. ექიმი წერს ისტორიაში რაღაცას და უწერს წამლებს, რომელიც ისე ძვირია, მოხუცი პენსიონერი ვერ იყიდის.

დ: ბაგა-ბაღების კმაყოფილი ხართ?

ნბ: ძველი სტერეოტიპები იქაც მრავლადაა. მე ლურჯი ფერი მომწონს და ბავშვებსაც უმეტესად ლურჯ ტანსაცმელს ვაცმევ. ჩემს ბავშვს ბაღში უთხრეს, რატომ გაცვია ლურჯი, ეს ხომ ბიჭების ფერიაო. გადამირიეს ბავშვი. მოდის ბაღიდან ბუზლუნით, მანქანით ვთამაშობდი და მასწავლებელი მეუბნება, მანქანა ბიჭებს მიეცი, შენ თოჯინათი ითამაშეო. მეუბნება, დედიკო, თუ შენ მანქანას ატარებ, რომელიც ბიჭების სათამაშოა, რატომ ატარებ? მე რატომ არ უნდა ვითამაშო ბიჭების მანქანით? ვერაფერი ვუთხარი, რადგან მასწავლებელი ავტორიტეტია, რა უნდა უთხრა? მეორე ბავშვი ცოტა თავისებურია და ბაღში ეძინებოდა. გარდაბანის ბაღის ყველაზე დიდ ჯგუფში დადიოდა, იქ ძილის საათი არ აქვთ. მოდის ბაღიდან ტირილით, მასწავლებელს ვუთხარი, რომ მეძინება და იმან მითხრა, მაგიდაზე ხელები დააწყვე თავქვეშ და ისე დაიძინეო. ტირის, ბოძე ვარ, მაგიდაზე რომ დავიძინეო. წავილე პატარა ლეიბი, რომ სადმე კუთხეში დამედო და

დაეძინა. უარი მითხრეს. ხომ უნდა იყოს ბაღში ბავშვებისთვის დასვენების ადგილი ან ოთახი? ევროპაში ხომ არის ბავშვებისთვის რელაქსის კუთხე, ადგილი სადაც დაისვენებენ და დაიძინებენ. ჩვენთან დიდ ჯგუფებში არ არის. სხვა პრობლემებიც ბევრია და შეგვიძლია საათობით ვილაპარაკოთ.

დ: რას აკეთებთ ამ და სხვა პრობლემების გადასაწყვეტად?

რუს: 2004 წლიდან ვარ არასამთავრობო ორგანიზაციებში, მაშინ 19 წლის ვიყავი. რომ არ მჯეროდეს, რომ ჩვენი ლაპარაკი შედეგს გამოიღებს, აქ არ ვიქნებოდი. უნდა ვილაპარაკოთ, ვილაპარაკოთ და ვილაპარაკოთ. ბევრი ადამიანი უნდა ჩავრთოთ ჩვენს საქმეში. ის კი არა, ტელეფონითაც უნდა ვილაპარაკოთ, რადგან გვისმენენ და იქნებ რამე გაიგონ, მაგრამ არ შველის.

ნბ: სამწუხაროდ, წლებია ერთეულები კი ვლაპარაკობთ, მაგრამ გვესმის, რომ ერთეულებით ეს საქმე არ კეთდება. 2018 წლიდან მაქვს სათემო ცენტრი, რომლის ქირასაც ხელფასიდან ვიხდი. ბავშვებს ტრენინგებს ვუტარებთ, სპეციალისტები მოგვყავს, იმათაც თავისი ხელფასი უნდათ..

რუს: ახლა დავფიქრდი, ამდენი წელია ამ საქმეში ვიხარშები და კარგი არაფერია. შეიძლება თბილისში სხვაგვარადაა, მაგრამ რეგიონებში სხვა ზეწოლას განვიცდით, ადამიანების დამოკიდებულება სხვაგვარია, ურთიერთობები სხვა სიბრტყეზე გადის. განსაკუთრებით, როდესაც ორი-სამი წელი უხსნი ერთი და იგივეს, თითქოს ესმის, მაგრამ.. აი, მოდიან აქტიური გოგონები სკოლიდან, უტარებ ტრენინგებს, მერე ისინი მოიპოვებენ სერთიფიკატებს და უცებ ქრებიან. სადაა? გათხოვდა და ქმარი ნებას არ აძლევს. დამთავრდა, წყალში ჩაიყარა შენი შრომა.

დ: ქმარიც რომ ჩართოთ და ერთად ჩაუტაროთ ტრენინგები?

რუს: არ გამოვა, აქ სულ სხვა მენტალიტეტი მუშაობს.

ნბ: ჩემი და სახლიდან არ გადის თუ ქმარს არ დაეკითხება. კარის მეზობელია ბიძაჩემი და ქმარს ურეკავს, შეიძლება ბიძასთან გადავიდე? ან შეიძლება მაღაზიაში გავიდე? ქმარმა ასე დააყენა საქმე, რომ თავისი თვითშეფასება გაზარდოს. სადაც არ უნდა მოხვდეს, როგორც კი პირს დააღებს, მისი თვითშეფასება ეცემა და ამის კომპენსაციას ცოლის დაჩაგვრით ახდენს.

დ: თქვენთან ოჯახური ძალადობა ხშირად ხდება?

რუს: ძალადობის სხვადასხვა ფორმა არსებობს. ახლა შეიძლება ითქვას ამ მხრივ უკეთესობისკენ არის საქმე. დიდი შრომა აქვს გაწეული ამ საქმეში ნბ-ს, რომელიც ქალებს თავის უფლებებს ასწავლის, მაგრამ ემინიათ, დღემდე იმდენი ქალბატონი დადის თვალჩაღურჯებული და ხმას არ იღებს. უამრავი მიზეზია, ოჯახის დანგრევის ემინიათ, რომ ბავშვებს ვერ გაზრდის. ქალი. ამ შემთხვევაში, გარემოების მსხვერპლია.

ნბ: არც ასეა საქმე, ჩვენ ქალები, ამ მსხვერპლის პოზას კარგად ვირგებთ, მერე შვილებს ხომ უნდა დავაყვედროთ, რომ თქვენს გამო ამდენი მოვითმინე, ამდენი მსხვერპლი გავიღე. ..

დ: სახელმწიფოს მხრიდან ხომ ბევრი რამ გაკეთდა ამ მხრივ, ქალთა უფლებები კანონით დაცულია და ქალთა პრობლემებს ყურადღება ექცევა.

რუს: დიახ, გეთანხმებით, მართლაც ბევრი რამ გაკეთდა. ამ სფეროში ყველაზე კარგად მუშაობს პოლიცია. ძალადობაზე პროტოკოლის დაწერა ძალიან ადვილია, მზა ფორმაა და მხოლოდ სახელი და გვარის ჩაწერაა საჭირო.

დ: თქვენ ეკოლოგიურ პროექტებზე მუშაობთ?

ნბ: ეკოლოგიასთან, გარემოს დაცვასთან დაკავშირებით უკვე მეორე თუ მესამე პროექტს ვაკეთებთ, რომელსაც გაერო აფინანსებს. გვქონდა პროექტი „კავკასიურ სახლთან“, ახლა გვაქვს პროექტი, რომელსაც ჩეხეთის საელჩო აფინანსებს.

დ: „აგენტი“ ხართ?

ნბ: ბავშვები და მასწავლებლები სკოლის ეზოს რომ ვალაგებთ, სუფთა აღჭურვილობით, ხელთათმანებით, ეკოლოგიურად დაცულ პირობებში, ასე ვთქვათ, აგენტი - ვარ. ნაგვის

ურნები და ბუნკერები ცოტაა და ისედაც, მოსახლეობასაც სჭირდება დატრენინგება, რომ იცოდნენ, სად უნდა დავყაროთ ნაგავი. ვინმე მიდის ნაგავით, ხედავს ურნა სავსეა და გვერდით ყრის ნაგავს. ასე ყველა, ასე გროვდება ბევრი ნაგავი და როდის გაიტანს ნაგვის მანქანა, არავინ იცის. სკოლის ეზოში, ჭიშკართან, ორი ურნა დგას. მათ გარშემო ეზო ნაგავით იყო გავსებული. ყურბან ბაირამის პერიოდში, ცხვრის ტყავი და ნარჩენები ყარდა, ძაღლები ხომ აქეთ-იქით ყრიდნენ ნაგავს, ავდექი, გადავიღე და გამოვაქვეყნე გარდაბნის მუნიციპალიტეტის გვერდზე - ხალხნო რა ხდება? ავყროლდით, გვიშველეთ, სკოლაა! - მართლა მალე მოვიდნენ, ნაგავი აიღეს, დაალაგეს და მთხოვეს სიუჟეტი წამეშალა. დავემუქრე, რომ თუ ასეთს წავაწყდები, მერიის კი არა, რეგიონის გვერდზე დავდებ სიუჟეტს. რა ვქნა, საჩვენოდ გამოვიყენე მერიის სამსახური.

რუს: ტოკ ტივის ადგილობრივი ჟურნალისტი ვარ, კამერა მაქვს, ვიღებ და სხვადასხვა თემებზე ვწერ აზერბაიჯანულ ენაზე. დავწერ რამეს, მირეკავენ, ეს წაშაღე, ის წაშაღე. ვეუბნები, რატომ უნდა წავშალო, ისე გააკეთეთ საქმე, მე არ მქონდეს მასალა. ხომ სწორი ვარ? ეკოლოგიის მხრივ, ორ ძირითად ასპექტზე გავამახვილებ თქვენს ყურადღებას. ჯერ ერთი, წყალი არ არის და ცალ-ცალკე ყველა თხრის ჭას. ერთი მეტრის გაჭრა ძალიან ძვირია, წყალი გამოდის დაახლოებით 15 მეტრის სიღრმეზე, სასმელად ეს წყალი მთლიანად უვარგისია.

დ: რა იცით, სინჯები ალებულია?

ნბ: დიახ, ეს დადგენილია.

რუს: მეორე პრობლემაა, რომ ისინი, სადაც ჭას აკეთებენ, ძალიან ახლოს, იმავე დონეზე აქვთ გაკეთებული კანალიზაციის ორმო. ელემენტარული სასკოლო განათლება რომ ჰქონდეთ, ამას არ გააკეთებდნენ. კიდევ პრობლემაა, რომ ხალხი იმდენად არის გაზარმაცებული, რომ იმ ორ ნაგვის ურნას, რომელიც სოფელში დგას, არ იყენებენ და ნაგავს პირდაპირ წყლის არხში ყრიან. სულ არხის გაწმენდაზე ლაპარაკი, მაგრამ ეს მხოლოდ დაპირებაა. სოფლის ფერმის შიდა არხები, სადაც საქონელი ჰყავთ, სულ გატენილია ნაგავით. ზარმაცები არიან. მე გადავაგდებ ნაგავს და წყალი ჩაიტანს მეზობელთან, იმის იქეთ არ ფიქრობენ. მხოლოდ ნაგავი კი არა, ამ არხთან კანალიზაციის წყალიც აქვს ზოგს შეერთებული. სარეცხის ქიმიც, ბანაობის წყალი არხში ჩადის. არ ფიქრობენ, რომ შეიძლება იმ არხიდან ერთ დღეს საშინელი ეპიდემია გამოვარდეს. ქალაქშიც კი წყალი გრაფიკით არის. დილის და საღამოს საათებში. ახლა წარმოიდგინეთ, სოფლებში რა მდგომარეობაა. არის საბჭოთა დროინდელი წყლის რეზერვუარები, მაგრამ არ მუშაობს. შეიძლება საქაჩავი არ აქვთ, ან მილები და არც უნდათ ფული შეაგროვონ და გააკეთონ. მხოლოდ და მხოლოდ ადმინისტრაციულ დაწესებულებებში არის შეყვანილი წყალი.

დ: არ შეიძლება სოფელს ჰქონდეს საერთო წყალი და არა ცალ-ცალკე გაჭრილი ჭები?

ნბ: წელს მერია ტრახახობდა მილიონიან პროექტზე, რომ ყველა ოჯახს ჰქონდეს სახლებში წყალი. მარნეულის სოფლებში არის, ოღონდ გრაფიკით, ორ-ორი საათით. მე სადახლოდან ვარ, იქ ასეა, მაგრამ ამ ორ საათში დავიბანო, გავრეცხო, ცხოველებს მივხედო, სახლ-კარს მოუარო თუ ყვავილები მოვრწყა? ნაკადიც ძალიან დაბალია. ჩვენ ბაკი გვაქვს, ნახევარსაც ვერ აავსებ. ამ დროს მერიაში თვლიან, რომ წყალი გვაქვს. მილიონი ხომ დაიხარჯა. ხარისხზე ვერაფერს გეტყვით, როგორც ვიცი, კონტროლდება.

სარწყავი წყლის ხარისხი დგას ძალიან მწვავედ. ვახტანგისში ვიყავი. თუ ახვალთ, ნახეთ არხებში როგორი წყალი მოდის, ის იმდენად მწვანე ჭაობის ფერია და სქელი, რომ შეგზარავს. ამ წყალს პომიდორის და კარტოფილის მოსარწყავად იყენებენ, წარმოიდგინეთ, რას ჭამს ქალაქი.

დ: ჰაერის დაბინძურების დონე როგორია?

ნბ: უდიდესი პრობლემაა რუსთავის ცემენტის ქარხანა. ამის შესახებ ვრცელი სტატია დავწერე. ცემენტის ქარხნის ჰაერში გავრცელებული ნარჩენები ზუსტად იმ მინდვრებს

ეფინება, სადაც ჩვენებს მწვანელი მოჰყავთ. მერე ეს მოწამლული მწვანელი თბილისის ბაზრებში გააქვთ და იქ იყიდება. შეხვედრა გვექონდა ქარხნის ხელმძღვანელობასთან. ისინი გვეუბნებიან, აქ ფილტრების დაყენება ძალიან ძვირი ღირსო. მათ ამაზე ფულის ხარჯვა არ სურთ და თბილისის მოსახლეობა რომ იწამლება, ეს მათთვის არაფერია. ქარხანას 28 მილიონი ბრუნვა აქვს მხოლოდ საქართველოს ფარგლებში. გარეთ კიდევ სხვაა, აზერბაიჯანში ყიდის, სხვაგანაც ყიდის, დიდი ბრუნვა აქვს, „ჰაიდელბერგ ცემენტზე“ ვლაპარაკობ. ჩამოიტანეს იაპონიიდან ფილტრი, 50 000 დოლარი დაუჯდათ, გარანტია 3 წელი აქვს ამ ფილტრს. სამი კი არა, უკვე 9 წელი გავიდა, ის ფილტრი გაივსო და ისე, როგორც ადრე, ჰაერში ეს შხამიანი ბოლი გამოდის. გარშემო მცხოვრებ ბავშვებს ფილტვების პრობლემა აქვთ, ფილტვების ანთება, ალერგია... მოსახლეობის სამედიცინო გამოკვლევა არის საჭირო, მაგრამ ეს თანხასთან არის დაკავშირებული, ვინ მოგვცემს ამ თანხას?

დ: გზების და მიწის პრივატიზაციის საკითხი როგორაა თქვენთან?

რუს: მოდიან, შეაკეთებენ გზას, რომელიც მალევე იშლება და ორმოების გამო, ისევ საბურავების გამოცვლა გვიწევს. სახელმწიფოსგან დიდი თანხებით ფინანსდება, როგორც ინფრასტრუქტურის, ასევე ბიზნესის განვითარება. ჩამოდიან სოფელში, ეუბნებიან, აი თქვენ პროექტი, მჭირდება ხელმოწერები. მოგცემთ თანხას, მაგრამ თქვენ უნდა დაამატოთ რაღაც პროცენტი. ამაზე გლეხები არ არიან თანახმა. ჰო და ის ჩინოვნიკი წერს, რომ არ არის მოთხოვნა.

ფაქტიურად, გლეხებმა არ იციან პროექტების შესახებ, თორემ როგორ არ სჭირდებათ. აი, ჩვენ გავაკეთეთ სათბურების პროექტი, ძალიან კარგად მუშაობს. მთავარი პრობლემა უცოდინარობაა და ის, რომ მათ არ სჯერათ დახმარების.

დ: სოფლებს შორის ავტობუსები თუ მოძრაობს?

ნბ: ერთადერთი ავტობუსი 13 ნომერია, რომელიც ვახტანგისიდან გამოდის გარდაბანში, გაივლის კალინინის და ჩამოდის რუსთავეში, მაგრამ ეს მარშრუტი გრაფიკის გარეშე მუშაობს. დილით კი აკეთებს ერთ მარშრუტს, მაგრამ შემდეგ შეიძლება ორი დღე დაგჭირდეთ ლოდინი.

დ: აქ მიწის საკუთრების მხრივ როგორ არის საქმე?

რუს: ზოგს აქვს გაფორმებული, ზოგს არა. არის კიდევ ერთი საკითხი, ადრე 0,75 ჰა აქაურებს უფასოდ გადასცეს, მერე ეს მიწები ერთიანად ვიღაცამ იყიდა. კიდევ, გარდაბნის მუნიციპალიტეტი აცხადებს მიწის ნაკვეთის გაყიდვას აუქციონზე, მაგრამ ეს ბევრმა არ იცის. იქ მიწაზე კი ოჯახს 40 წელია კარტოფილი ან მწვანელი მოჰყავს და მიწა კი მერიის საკუთრებაშია. ასე ვთქვათ, არალეგალურად მოჰყავს მოსავალი. მერე მოდის ვიღაც, ვინც ეს მიწა იყიდა და გლეხს ეუბნება, აი ხომ მოგყავს მოსავალი, ეს მიწა მე არაფერში მჭირდება, გააგრძელე, მაგრამ მე არენდა უნდა გადამიხადო. გლეხი იხდის, მაგრამ ჩივის, რომ სცოდნოდა, თვითონ შეისყიდოდა მიწას. არის ამგვარი ინფორმაციის დამალვა, გაუვრცელებლობა. ახლა დარჩენილი სახელმწიფო მიწები გადასცეს ეკონომიკის სამინისტროს და მან უნდა მისცეს თანხმობა. მაგრამ არის, რომ მათ დაუკითხავად ამ მიწაზე აშენებენ ფერმებს, თხრიან ტბებს...არ ვიცი, რა ხალხია უტიფარი და გაუნათლებელი. როდესაც ვეუბნები, რატომ გააკეთე სამინისტროს თანხმობის გარეშე, მეუბნებიან, არ ვიცი, იქ არაფერი ტბა არ არის. აჩვენებ „გუგლის“ რუკას, სადაც 2012 წელს ტბა არ არის. აი, შენ, 2014 წელს ერთი ტბა გააკეთე, 2018 წელს მეორე ტბა.. უკვე ოთხი ტბა აქვს, უკვე შემოდობა, სახლიც ააშენა, ამას ყველაფერს „გუგლი“ ფოტოებით აჩვენებს. გაბრაზებული გეუბნება, ვინ გააკეთა ეს, როგორ წავშალო? ისიც არ ესმის, რომ ვერ წაშლი.

დ: სილიკონის ველზე გაფრინდეს, საჩივრით.

რუს: საკითხი წაშლა არ არის, საკითხი ეკონომიკის სამინისტროს ეხება, როგორ ვერ ხედავენ ამას? ხომ არის აუდიტის სამსახური, ხომ არის კონტროლი, რას აკეთებენ?

პოლიცია რას აკეთებს? ყველა ჩუმადაა, რადგან ის კაცი მმართველი პარტიის აქტივისტია და ხმები მოაქვს.

დ: ლაგოდებში რომ ვიყავით, ამ მხრივ ერთი პრობლემა გამოჩნდა, რომ ადამიანი, რომელიც იქ ცხოვრობს და მიწას ამუშავებს, საქართველოს მოქალაქეც არ არის, ამ დროს მიწის აზომვა მიმდინარეობს. მას კი არც თავისი და არც მიწის საკუთრების საბუთები არ აქვს..

რუს: ჩვენთანაც იგივეა. არის ასევე პარალელურად, ერთ მიწაზე ორი ნახაზია, რომელიც ერთმანეთს კვეთს და არის კონფლიქტი. ამ პრობლემის გადაწყვეტაზე არავინ მუშაობს. ბევრი პოლიტიკოსის კარიერა დამარხულა ამ საკითხზე და ასეც გრძელდება, დაპირდებიან ხალხს, მერე ვერაფერს აკეთებენ და ხალხს ისინი ეზიზღება.

დ: თქვენი სოფელი უმეტესად სოფლის მეურნეობას მისდევს, რა მოჰყავთ?

ნბ: უმეტესად ჰყავთ ძროხები. ცხვრები, რომლებსაც დასაკლავად ასუქებენ და კლავენ. ყველაზე ძირითადი მაინც მწვანელია, რომელსაც მამაპაპური წესით ამუშავებენ. აშენებენ ფერმებს, მაგრამ გარდაბანში არა, უფრო მოშორებით, წალკის მთებისკენ.

დ: რეგიონის მდგრადი განვითარების შესახებ, რა თქმა უნდა არ ეცოდინებათ, თუ თქვენ ჩაუტარეთ ტრენინგები?

ნბ: მცდელობა გვქონდა, კავკასიის სახლის ხელმძღვანელი გვყავდა მოწვეული, რომელიც ამ საკითხზე გველაპარაკა და სოფელ იორმულანლოში ჩავწერეთ ფონდ „ვედრების“ ტრენინგები. მხოლოდ მე და ჩემი აქტივისტები ვესწრებოდით. სოფლიდან არავინ მოვიდა, არ აქვთ ინტერესი. მძიმე თემაა.

დ: დემოგრაფიული მდგომარეობა როგორია?

რუს: ესეც შეიცვალა, ჩვენები ახლა ერთ-ორ შვილს თუ გააჩენენ, მაქსიმუმ სამს, თუ ბიჭი არ ჰყავთ.

დ: ადრეული ქორწინებები ისევ პრობლემაა?

ნბ: ახლა ცოტა შეიცვალა. ადრე თუ ოჯახები ათხოვებდნენ, ახლა გოგონები აქტიურობენ, მშობლებს ულტიმატუმს უყენებენ - ან გამათხოვეთ, ან გავიპარები! წინათ რომ დავდიოდი და სოცმუშაკები დამყავდა - ბავშვი გამოუშვით სკოლაში, არ გაათხოვოთ, არ დანიშნოთ - ახლა პირიქით, ოჯახი გვთხოვს - უთხარით, სკოლაში იაროს, იქნებ გადაათქმევინოთ გათხოვებაო. აქ ფსიქოლოგიური მომენტიც არის, ჩვენთან მეთორმეტე კლასელი იყო დანიშნული. გაკვეთილების დასრულების დროს მასთან მოდიოდა ყვავილებით საქმრო და ისინი ერთად მიდიოდნენ სადმე კაფეში ან სასეირნოდ. გოგონას ოქროს სამკაულებიც ეკეთა, კარგ ხასიათზეც იყო და ეს სხვებზე მოქმედებდა. და რა, თხოვდებიან და მალევე შორდებიან, რადგან რეალური ცხოვრება მხოლოდ ყვავილები და კაფე არ არის. განათლება თუ არ გინდა, ზიხარ სახლში და ტელევიზორში სერიალებს უყურებ. შუაგულ სტამბულში საქმრო მიაკითხავს გოგონას, მიჰყავს ძვირიან კაფეში, მაგრამ შენი ქმარი ამას არ აკეთებს. ჰო და შორდებიან, ზღაპარში უნდათ ცხოვრება. არის კიდევ, ტიკ-ტოკით თუ ინსტაგრამით ეცნობიან და იპარებიან თურქეთში. იქიდან კი აბა უკან ვინ წამოიყვანს, არავინ ლაპარაკობს ამაზე, ოჯახები მალავენ. იშვიათია, რომ დედ-მამამ თქვას, ჩემი შვილია და ჩემთან უნდა დაბრუნდეს. აქ კიდევ სხვა საკითხია, რადგან მშობლების საკუთრება ბიჭს ეკუთვნის, გოგონა მშობლების სახლში კი არ ბრუნდება, არამედ ფაქტიურად, ძმის ოჯახში. ყველა გოგონამ იცის, რომ თუ დაბრუნდება, ძმის ქონებაში დაბრუნდება და არა მამამის სახლში.

დ: შვილებს ერთნაირად არ უყოფენ ქონებას?

ნბ: არა, ასე ჯერ არ არის. ეს შორეული მომავლის ამბავია. ახლა და ახლა მოდიან იმ აზრზე, რომ ქონება ბიჭისაც ეკუთვნის და გოგოსაც, რომ შვილებს ერთნაირად ეკუთვნის ქონება. ჩვენ აკვანიდანვე ვიცით, რომ გოგო გათხოვდება და ოჯახი ძმას რჩება.

დ: თქვენს ოჯახში როგორ არის?

ნბ: ჩვენს ოჯახში, მაღლობა ღმერთს, მამაჩემის სახელზე რომ იყო სახლი, რეესტრიდან ამოვიღეთ ანდერძი და იქ ვწერივართ ჩემი ძმა, ჩემი და და მე, ასე უნდა გაგვეყო. ეს

დამოკიდებულება ნამდვილად ოჯახიდან მოდის. ჩემი სახლი რომ არ მქონოდა, ქმრისგან ნამდვილად ვერ წამოვიდოდი, ძალიან მძიმეა მუდმივად შენზე ჭორებს რომ იგებ და სახლშიც ცუდ დღეში ხარ. რომ არ მქონოდა წამოსასვლელი, შეიძლება დავრჩენილიყავი და ასე ფიქრობს ბევრი, მაგრამ რის ფასად? ითმენ ღალატს, იგნორირებას, ცემა-ტყეპას, დედამთილის უაზრო საქციელს, რომ ის არის უფროსი. აი, როგორ გითხრათ არ ვიცი, თვითშეფასება რომ ნოლი გაქვს და მერე რძალს მოიყვან და ეუფროსები, რძალზე რომ იწყებ ზეწოლას, ქალი ხომ ხარ, როგორ შეიძლება ასე გაამართლო, რომ მეც ასე ვიყავი, ბევრს ვიტანდი და შენც უნდა მოითმინო, წესი გვაქვს ასეთი. შე ოჯახაშენებულო, თუ ასე იყავი, შენი შვილიც ხომ გათხოვდება და რატომ უნდა გაიაროს იგივე? მიდი რა შეცვალე, იყავი კარგი, იყავი კეთილი. რაც შეეხება დაშორებას, ძალიან ბევრი გამოთხოვილია ამ ბოლო დროს. მოლოდინი იყო დიდი და ვერ აიტანა, ურთიერთგაგების პრობლემა დადგა. როგორც წესი, ლაპარაკი არ შეუძლიათ, იქით ერთი იბუტება, აქეთ მეორე, დედამთილი და სხვები დაყვავების ნაცვლად ცეცხლზე ნავთს ასხამენ და ოჯახიც ინგრევა, სავალალო მდგომარეობაა.

დ: როგორი კარგი, აქტიური და განათლებული ქალბატონია ნბ. თქვენ რომ შეძლოთ და გარდაბანში 20% ასეთი გოგონები გაზარდოთ...

რუს: რა 20%, მეგონა ოცს იტყოდით. ასე ცხოვრება მისი არჩევანია. ის ხომ გარდაბანიდან არ არის, წარმოშობით სადახლოდანაა.

დ: მერე რა?

რუს: სადახლოში მეზრდოლი ქალები იზადებიან. იქ ქალებს ოჯახში მეტი ძალაუფლება აქვთ. აქ, გარდაბანში, ადამიანები უფრო დათრგუნულები არიან, მორჩილები, ჩაკეტილები.

დ: ეს ხომ ერთი ხალხია, ერთი ტომი..

რუს: ადგილს გააჩნია. აქ ქალებმა სამზარეულოშიც კი დანის წესიერი ხმარება არ იციან. სადახლოში ცოტა სხვა დიალექტზეც ლაპარაკობენ.

L-1

ინტერვიუ ექსპერტთან

საზღვრისპირა ეკოსისტემების გამოწვევები და თანამშრომლობის მნიშვნელობა

ცხოველები საზღვარს არ ცნობენ, სწორედ ამიტომაც საზღვარი ჩვენთვის მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს.

ვატარებთ უნიკალურ მეცნიერულ კვლევებს. მაგალითად, ჯიხვების გადაადგილების შესასწავლად ექვსი ჯიხვი აღვჭურვეთ GPS გადამცემებით. ერთმა ჯიხვმა საქართველო დატოვა და რუსეთის ფედერაციაში 180 დღე გაატარა. შემდეგ ჯიხვი დაბრუნდა საქართველოში 15 სულიან ჯგუფთან ერთად, მაგრამ 2023 წლის 5 იანვარს მივიღეთ სიგნალი, რომ ეს ჯიხვი აღარ მოძრაობდა. კვლევამ აჩვენა, რომ მისი სიკვდილის მიზეზი ინფექციური დაავადება იყო. შემდეგ გაირკვა, რომ დაღესტანში, სადაც ის გადავიდა, რაღაც დაავადება აფეთქდა ჯიხვებში და როგორც ამბობენ, იქ დაახლოებით 200 ჯიხვი დაავადდა და მოკვდა. ჩვენ გაგვიმართლა, რომ ჯიხვი GPS-ით აღვჭურვილი იყო, თორემ ეს ჯიხვები ისეთ ადგილზე მოკვდნენ, სადაც ვერანაირად ვერ ვნახავდით, ვერ მივიღებდით ამ ინფორმაციას და ინფექცია უკონტროლოდ გავრცელდებოდა.

ეს გამოცდილება ნათლად აჩვენებს, რომ ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობა კრიტიკულად მნიშვნელოვანია. თუმცა, რუსეთის ფედერაციასთან ამ კუთხით თანამშრომლობა ჯერ არ გვაქვს. აზერბაიჯანთან კი გარკვეული პროგრესი იყო, კორონამდელ პერიოდში, ეს პროცესი ახლა კვლავ გასაძლიერებელია.

კარგმა თანამშრომლობამ შეიძლება მნიშვნელოვანი შედეგები მოიტანოს. ჩვენ გვქონდა აზერბაიჯანთან თანამშრომლობის კარგი გამოცდილება, როდესაც კოვიდამდე შევთანხმდით ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგზე. ეს პროექტი მოიცავდა აღმოსავლეთკავკასიური ჯიხვის და კავკასიური კეთილშობილი ირმის კვლევას. ჩვენ ერთმანეთს ვუზიარებდით მეთოდოლოგიას, ინფორმაციას და გამოცდილებას. თუმცა, პანდემიის გამო, აზერბაიჯანმა საზღვარი ჩაკეტა, რის შედეგადაც ფიზიკური კონტაქტი შეწყდა. მიუხედავად ამისა, კომუნიკაცია გრძელდება სხვადასხვა ტექნიკური საშუალებებით.

ექსტრემალური კლიმატური მოვლენები

კლიმატის ცვლილება ძალიან სერიოზული საკითხია. ჩვენი ტერიტორია მთიან რეგიონშია, სადაც ექსტრემალური კლიმატური მოვლენები უფრო ხშირია – წყალდიდობები, ქარბუქები, ნიაღვრები.

ბოლო წლებში რეგიონში წყალდიდობები გახშირდა და სერიოზული ზიანი მიაყენა ინფრასტრუქტურას. შარშან ძლიერი სეტყვა იყო, რამაც დიდი პრობლემები გამოიწვია. მსგავსი მოვლენები ხშირად ხდება, ამიტომ საჭიროა შესაბამისი რეაგირება.

დაცული ტერიტორიები და მათი მნიშვნელობა

რაც შეეხება დაცულ ტერიტორიებს, ჩვენ გვაქვს იდეალურად დაცული ზონები, რაც გარემოს დაცვისთვის ერთ-ერთი საუკეთესო მექანიზმია. ამასთან, მიმდებარედ არსებული ტერიტორიებიც განსაკუთრებულ ყურადღებას საჭიროებს.

ამ დროისთვის ზუსტი ინფორმაცია არ მაქვს, თუმცა ცნობილია, რომ სათოლოს და ჭალის ტყე განსაკუთრებით მოწყვლადია და დაცვას საჭიროებს. ეს გარკვეული პრობლემები სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობას უკავშირდება.

ჩვენ ვმართავთ ორ ტიპის დაცულ ტერიტორიას:

1. **სახელმწიფო ნაკრძალი** – უმაღლესი დაცვის კატეგორიის ტერიტორია, სადაც აკრძალულია ნებისმიერი საქმიანობა, გარდა სამეცნიერო კვლევებისა.

2. **აღკვეთილი ტერიტორია** – სივრცე, სადაც გარკვეული ტიპის საქმიანობები დასაშვებია, თუმცა მკაცრი რეგულაციებით.

სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობა და ბუნებრივი რესურსების მართვა აღკვეთილ ტერიტორიებზე

აღკვეთილ ტერიტორიებზე სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობა შესაძლებელია, თუმცა გარკვეული შეზღუდვები მოქმედებს. აღნიშნულ ზონებში ნებადართულია ბუნებრივი რესურსების გონივრული გამოყენება. მაგალითად, წყლის სათავეებთან ახლოს, სადაც საქონელი ჰყავთ, საძოვრები აკურატულად გამოიყენება. ამ საქმიანობაზე გაფორმებულია საიჯარო ხელშეკრულებები, სადაც მკაფიოდ არის განსაზღვრული, რამდენი სული საქონლის ყოლა შეიძლება ერთ ჰექტარზე.

თუმცა, წარსულში განხორციელებული ზემოქმედების შედეგად, გარკვეულ ტერიტორიებზე ეროზიის ნიშნები შეინიშნება, რაც მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს. ასეთ ადგილებში იწყება წყლის დაგროვება, რაც საბოლოოდ მდინარეებში ჩაედინება. მნიშვნელოვანია, რომ ეს პროცესები სწორად იმართებოდეს, რათა თავიდან ავიცილოთ გარემოს დაზიანება და ბუნებრივ ეკოსისტემებზე უარყოფითი გავლენა.

ბუნების წესრიგის დაცვა და მაწანწალა ძაღლების პრობლემა

ბუნების წესრიგის დაცვა კრიტიკულად მნიშვნელოვანია, რადგან რაც უფრო კანონზომიერად და დაბალანსებულად ვმართავთ გარემოს, მით უფრო დაცულნი ვიქნებით კლიმატური სტიქიებისგან.

ერთი სერიოზული პრობლემა, რომელიც ბუნებას ემუქრება, მაწანწალა ძაღლების გავრცელებაა. ხშირად მონადირე ძაღლებს ტყეში უშვებენ, რომლებსაც პატრონები სათანადო ზრუნვას აღარ უწევენ. შედეგად, ეს ძაღლები ბუნებაში დამოუკიდებლად ცხოვრებას იწყებენ და საფრთხეს უქმნიან ველურ ცხოველებს. მნიშვნელოვანია, რომ აღნიშნულ საკითხს მეტი ყურადღება დაეთმოს და შესაბამისი ზომები იქნას მიღებული.

სამწუხაროდ, საზოგადოებაში შესაბამისი კულტურა სათანადოდ არ არის ჩამოყალიბებული. ხშირად ვიზიტორები, რომლებსაც ბუნებასთან ახლოს ყოფნა მოსწონთ, მაწანწალა ძაღლებს საკვებს უზიარებენ. შედეგად, ეს ძაღლები რეგულარულად ბრუნდებიან დაცულ ტერიტორიებზე. ეს კი ველურ ბუნებას საფრთხეს უქმნის, რადგან ცხოველები ვერ არჩევენ, მათთვის საშიშია ეს ძაღლები თუ არა.

გარდა ამისა, მაწანწალა ძაღლები შესაძლოა დაავადებების გადამტანებიც გახდნენ. ინფექციები შეიძლება გავრცელდეს როგორც ნერწყვით, ასევე ალოკვით, რაც დამატებით რისკს წარმოადგენს ველური ცხოველებისთვის.

მონადირე ძაღლების გავრცელებისა და ეკოსისტემაზე მათი გავლენის საკითხი

ბოლო წლებში მონადირე ძაღლების პოპულარობის ზრდამ გამოიწვია ის, რომ მათი პატრონები ხშირად ვერ ახერხებენ სათანადო მოვლას. ამ ძაღლების ნაწილი ტყეში იკარგება, იწყებს ყეფას და ხმაურით აშინებს გარეულ ცხოველებს.

ამასთან, რთულია ასეთი ძაღლების იდენტიფიკაცია – ძნელია იმის დადგენა, თუ ვის ეკუთვნის ძაღლი და ვის უნდა მივმართოთ პრობლემის მოსაგვარებლად.

მიუხედავად იმისა, რომ ნაკრძალები და დაცული ტერიტორიები ერთ-ერთი საუკეთესო საშუალებაა ეკოსისტემის შესანარჩუნებლად, არსებული გამოწვევები მნიშვნელოვან საფრთხეს ქმნის, როგორც ველური ბუნებისთვის, ისე ბუნებრივ გარემოში ბალანსის შესანარჩუნებლად. ამ საკითხებზე მუშაობა და შესაბამისი რეგულაციების გამკაცრება აუცილებელია, რათა დაცული ტერიტორიების ეკოსისტემა შეუფერხებლად ფუნქციონირებდეს.

ლაგოდების მუნიციპალიტეტის ეკოლოგიური და ეკონომიკური გამოწვევები

ლაგოდების მუნიციპალიტეტში ერთ-ერთი მთავარი პრობლემა ნარჩენების მართვაა. ბოლო წლებში მდგომარეობა გარკვეულწილად გაუმჯობესდა – დაინერგა ორგანიზებული ნარჩენების შეგროვების სისტემა, მერიაში ფუნქციონირებს სპეციალური სამსახური, რომელიც ამ საკითხზე მუშაობს. თუმცა, მოსახლეობის ეკოლოგიური ცნობიერება ჯერ კიდევ არასაკმარისია. ხშირია შემთხვევები, როდესაც ადგილობრივები ნარჩენებს არაოფიციალურ ნაგავსაყრელებზე ყრიან, მიუხედავად იმისა, რომ მერიამ ნარჩენების შეგროვება თითქმის უფასოდ უზრუნველყო.

რეგიონში ეკონომიკის მთავარი მამოძრავებელი ძალა სოფლის მეურნეობაა, რაც მჭიდროდ არის დაკავშირებული ქიმიური სასუქებისა და პესტიციდების გამოყენებასთან. სამწუხაროდ, ფერმერების უმეტესობას არ აქვს საკმარისი ცოდნა, თუ როგორ უნდა მოხდეს ამ ნივთიერებების სწორად გამოყენება და უტილიზაცია. ეს განსაკუთრებით პრობლემურია იმ ადგილებში, სადაც სასმელი წყლის რეზერვუარები მდებარეობს. მოსახლეობა ხშირად სათანადო ყურადღებას არ აქცევს გარემოს დაცვის საკითხებს, რაც მნიშვნელოვან საფრთხეს ქმნის. როგორც ეკოსისტემისთვის, ისე ადამიანის ჯანმრთელობისთვის.

ქიმიური ნივთიერებების ზემოქმედება და ნიადაგის მდგრადობის პრობლემა

ჩამდინარე წყლების დაბინძურება რეგიონში სერიოზულ გამოწვევას წარმოადგენს, რადგან სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობაში ფართოდ გამოიყენება პერბიციდები და სხვა ძლიერი ქიმიკატები. სამწუხაროდ, ხშირია ქიმიკატების გადაჭარბებული რაოდენობით გამოყენება, მაგალითად, აზოტის ზედმეტი მიწოდება წვეთოვანი სარწყავი სისტემების მეშვეობით, რაც შეიძლება ნიადაგის დაბინძურების და ეკოსისტემის დარღვევის მიზეზი გახდეს.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემა არის პოლიეთილენის მულჩირება. ფერმერები ხშირად იყენებენ პოლიეთილენის პარკებს ნიადაგის დასაფარად, რაც მოკლევადიან პერსპექტივაში შეიძლება სასარგებლო ჩანდეს, მაგრამ გრძელვადიან პერიოდში ნიადაგის სტრუქტურას ცვლის. შედეგად, ნაყოფიერი ჰუმუსიანი ფენა ნადგურდება, ხოლო ნიადაგი კარგავს თავის ბუნებრივ ნაყოფიერებას.

ამ საკითხებზე სპეციალისტებს შორის აქტიური დისკუსიები მიმდინარეობს. მნიშვნელოვანია, რომ სოფლის მეურნეობის პრაქტიკა დაფუძნებული იყოს მეცნიერულ ცოდნაზე და გამოცდილებაზე და არა მხოლოდ პრაქტიკულ ჩვევებზე. აუცილებელია მეტი მუშაობა გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლების კუთხით, რათა ფერმერები უკეთ გაეცნონ მათ მიერ გამოყენებული ტექნოლოგიების ზემოქმედებას გარემოზე.

წყლის რესურსების მდგრადი მართვის აუცილებლობა და გამოწვევები

წყლის რესურსები სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია რეგიონის ფერმერებისთვის, თუმცა მათი მოხმარება ხშირად არ ხდება მდგრადი წესებით. ამჟამად, ლაგოდების მუნიციპალიტეტში ძალიან აქტიურად შენდება ახალი ჭაბურღილები, რომლებიც უმეტესწილად გამოიყენება სასოფლო-სამეურნეო საჭიროებებისთვის. თუმცა, რეგიონის მასშტაბით, არ არსებობს მკაფიო რეგულაციები და შეფასებები იმის შესახებ, რამდენად მიზანშეწონილია ყველა ტერიტორიაზე ახალი ჭაბურღილების მოწყობა.

წყლის მართვის მდგრადი გეგმის არარსებობამ შეიძლება გამოიწვიოს წყლის რესურსების გადაჭარბებული მოხმარება, რაც გრძელვადიან პერსპექტივაში სერიოზულ ეკოლოგიურ პრობლემებს შეუქმნის როგორც სოფლის მეურნეობას, ისე რეგიონის მთლიან ეკოსისტემას. ლაგოდების მუნიციპალიტეტში წყლის რესურსების განაწილება და მდგრადი გამოყენება ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გამოწვევაა. მიუხედავად იმისა, რომ უკეთესი გამოსავალი შეიძლება იყოს მელიორაციის სისტემის განვითარება, რომელიც წყლის ეფექტურ მიწოდებას უზრუნველყოფს, მოსახლეობა კვლავინდებურად ამჯობინებს

ინდივიდუალური ჭაბურღილების გაბურღვას. წყალი ძვირფასი რესურსია, რომლის მართვა სათანადო რეგულაციების გარეშე მნიშვნელოვან ეკოლოგიურ და სოციალურ პრობლემებს იწვევს.

სოფლებში ჩატარებული კვლევების შედეგად დადგინდა, რომ რეგიონში 92 ჭაბურღილი არსებობს, მაშინ როცა სოფლის მოსახლეობა სულ 1116 კომლს შეადგენს. შედარებისთვის, იმერეთისა და გურიის სოფლებში, სადაც მოსახლეობა უფრო მკვრივია, ჭაბურღილების რაოდენობა ნაკლებია. აღნიშნული ფაქტი მიუთითებს წყლის არარაციონალურ გამოყენებაზე და დაგეგმვის საჭიროებაზე.

წყლის მოხმარების სტრუქტურა და არსებული ტენდენციები

დისკუსიების დროს, სოფლის მოსახლეობასთან გამართულ საერთო კრებებზე, უმეტესობა კვლავ ახალი ჭაბურღილების საჭიროებაზე საუბრობს, მაშინ როდესაც არსებული წყლის რესურსების უფრო რაციონალური განაწილება და ცენტრალიზებული სისტემის გაუმჯობესება, უკეთესი გამოსავალი იქნებოდა.

ამჟამად თითქმის ყველა ოჯახს აქვს ინდივიდუალური ჭაბურღილი, მიუხედავად იმისა, რომ საბჭოთა პერიოდიდან მოყოლებული, სოფელში საერთო წყლის სისტემა არსებობდა. თუმცა, მოსახლეობა ამ რესურსს ნაკლებად იყენებს და საკუთარი ჭაბურღილების გაბურღვას ამჯობინებს, რაც იწვევს მიწისქვეშა წყლების მარაგის შემცირებას და ეკოსისტემის ბალანსის დარღვევას.

დღეს სოფლის მოსახლეობა აქტიურად იყენებს იმ საერთო წყლის რეზერვუარს, რომელიც სოფლისთვის იყო განკუთვნილი, თუმცა ინდივიდუალური მოხმარების ზრდის ფონზე, ეს ტენდენცია მნიშვნელოვნად ზრდის წყლის მოხმარებას. მოსახლეობა დამოუკიდებლად აყენებს მაღალი სიმძლავრის ტუმბოებს, რის შედეგადაც ყოველდღიურად მოიხმარს წყალს დიდი რაოდენობით. ეს იწვევს მიწისქვეშა წყლების დონის დაქვეითებას და ეკოლოგიურ პრობლემებს, რომლებიც გრძელვადიან პერსპექტივაში რეგიონის მდგრად განვითარებას საფრთხეს უქმნის.

წყლის ხარისხის მონიტორინგის პრობლემები

სამწუხაროდ, რეგულარული წყლის ანალიზი სოფელში არ ტარდება. ბოლო ხუთი წლის განმავლობაში მსგავსი კვლევები ფაქტიურად არ ჩატარებულა, რაც წყლის ხარისხისა და მისი ეკოლოგიური უსაფრთხოების მხრივ გაურკვევლობას იწვევს.

გარემოს დაცვის სააგენტოს კომპეტენციაში შედის წყლის მონიტორინგი, თუმცა მოსახლეობისთვის ხელმისაწვდომი ინფორმაცია მწირია. მიუხედავად იმისა, რომ გარკვეული კვლევები ჩატარებულია, უცნობია, რა პარამეტრები განიხილება და რამდენად აკმაყოფილებს წყალი ეკოლოგიურ სტანდარტებს.

გლობალური კლიმატური ცვლილებები უკვე ახდენს გავლენას რეგიონზე, რაც საჭიროებს დროულ რეაგირებას. ადგილობრივ და ცენტრალურ ხელისუფლებას შორის კომპეტენციების განაწილება, ჯერ კიდევ ბუნდოვანია, თუმცა აშკარაა, რომ წყლის რესურსების მართვა და მისი მდგრადი გამოყენება პრიორიტეტული საკითხი უნდა გახდეს, რათა თავიდან ავიცილოთ მომავალი ეკოლოგიური და სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები.

ტყის რესურსების მართვის გამოწვევები და ქარსაფარი ზოლების მნიშვნელობა

ლაგოდების რეგიონში გარემოსდაცვითი და ეკოსისტემური ბალანსის შენარჩუნება ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გამოწვევაა. აუცილებელია გრძელვადიანი ხედვის ჩამოყალიბება და რისკების დაზღვევის მექანიზმების დანერგვა, რადგან პრობლემის გაჩენის შემდეგ, რეაგირება ხშირად დაგვიანებულია.

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, როდესაც მიწების განაწილება მოხდა, ლაგოდეხის ტერიტორიაზე არსებობდა საკოლმეურნეო ტყეები, რომლებიც უნიკალური ეკოსისტემების ერთიანობა იყო. ეს ტყეები მოიცავდა ლაფანს, წითელ რუხს და სხვა მნიშვნელოვან კორომებს, რომლებიც ბუნებრივად არეგულირებდა მიკროკლიმატს და წყლის რესურსებს. თუმცა დღეს, კერძო საკუთრებაში არსებული მიწების მფლობელები, რომლებიც ვერ იღებენ პირდაპირ სარგებელს ტყისგან, მას ანადგურებენ და სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულებით იყენებენ. შედეგად, მნიშვნელოვნად შეიცვალა მიკროკლიმატი, დაიკარგა ნიადაგის საფარი და შემცირდა წყლის რესურსების მოცულობა.

ქარსაფარი ზოლების მდგომარეობა და მათი ფუნქცია

მნიშვნელოვანი ეკოსისტემური ცვლილებები შეეხო ქარსაფარ ზოლებსაც, რომლებიც ფუნქციონირებდა, როგორც ნიადაგის დაცვისა და კლიმატის რეგულირების მექანიზმი. დროთა განმავლობაში, მათი ექსპლუატაციის ვადა ამოიწურა, ხოლო ახალი ქარსაფარი ზოლების გაშენება არ ხორციელდება.

დღესდღეობით, არ არსებობს კონკრეტული უწყება, რომელიც პასუხისმგებელია ქარსაფარი ზოლების აღდგენაზე. ვინ უნდა უზრუნველყოს მათი მოვლა და განვითარება? ეს კითხვა ჯერჯერობით ღიად რჩება. მაშინ, როდესაც ქარების სიხშირე გაიზარდა, რთულია დადგენა – ეს კლიმატის ცვლილების შედეგია თუ ქარსაფარი ზოლების განადგურების შედეგი.

ეკოლოგიური პრობლემების სამართლებრივი და ფინანსური ასპექტები

ტექნიკურად რთულია იმ ორგანოს განსაზღვრა, რომელიც უნდა შეასრულოს აღდგენის სამუშაოები. თეორიულად, ეს მიწის მესაკუთრეების პასუხისმგებლობა უნდა იყოს, თუმცა მათ ამისთვის არც ფინანსური რესურსი გააჩნიათ და არც შესაბამისი ტექნიკა.

მიწების გასხვისების პროცესში ხშირად ხდება ისე, რომ ტყემდე მისასვლელი გზები აღარ რჩება. ყოველი მიწის ნაკვეთი იყიდება ისე, რომ გამავალი გზა გათვალისწინებული არ არის, რაც დამატებით სირთულეებს ქმნის, როგორც მიწათმფლობელებისთვის, ისე სატყეო საქმიანობის მენეჯერებისთვის.

გაეროს საკმაოდ დიდი პროგრამები აქვს ტყის მართვის კუთხით, თუმცა საქართველო ამ პროგრამებში სათანადოდ ჩართული არ არის. მიუხედავად ამისა, ადგილობრივ დონორებთან თანამშრომლობა გარკვეულწილად უზრუნველყოფს საოპერაციო ხარჯების დაფარვას, დაახლოებით 50%-ის ოდენობით, რაც მეტ-ნაკლებად საკმარისია.

ადგილობრივი ინიციატივები და საზოგადოების ჩართულობა

ლაგოდეხში მოქმედებს "ლაგოდეხის მეგობართა ასოციაცია", რომელიც ცდილობს მცირე დაფინანსებების მოპოვებას და მოხალისეთა ჯგუფების ორგანიზებას. ეს ერთგვარი ალტერნატიული გზაა ადგილობრივი ეკოსისტემის დასაცავად და ტყის რესურსების შესანარჩუნებლად.

მიუხედავად იმისა, რომ ადგილობრივ დონეზე არის გარკვეული მცდელობები ეკოსისტემური პრობლემების მოგვარებისთვის, სახელმწიფო დონეზე სტრატეგიული ხედვის ჩამოყალიბება კვლავინდებურად გადაუდებელ ამოცანად რჩება.

ადამიანური რესურსების დეფიციტი და გარემოსდაცვითი გამოწვევები

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემა, რომელიც მდგრადი განვითარების პროცესს აფერხებს, ადამიანური რესურსების ნაკლებობაა. ხშირად, როდესაც რაიმე ინიციატივა იწყება, მისი განხორციელების პასუხისმგებლობა მხოლოდ რამდენიმე ადამიანზე გადადის, რადგან ინსტიტუციური მხარდაჭერა საკმარისი არ არის.

ახალი თანამშრომლების მოზიდვა და მათი მომზადება სერიოზული გამოწვევაა. ამ პრობლემას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ტურიზმისა და გარემოს დაცვის სფეროში. მაგალითად, ტურისტები ხშირად სვამენ კითხვას – „რატომ არ არის ხიდი?“ – რეალურად კი, პრობლემა მხოლოდ ნება არ არის, არამედ ფინანსური და ადამიანური რესურსების დეფიციტი.

მოხალისეობის და ცნობიერების ამაღლების საჭიროება

მოხალისეობის ინსტიტუტი საქართველოში ჯერ კიდევ სათანადოდ განვითარებული არ არის, რადგან შესაბამისი კანონმდებლობა ჯერ არ არის მიღებული. მიუხედავად იმისა, რომ ეს დროის საკითხია, ნათელია, რომ მოხალისეობის ხელშეწყობა აუცილებელია, განსაკუთრებით ეკოლოგიურ და ტურისტულ ზონებში.

განათლება და ცნობიერების ამაღლება კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი გამოწვევაა. სოფლის მოსახლეობას ხშირად არ აქვს სათანადო ინფორმაცია, რაც ხელს უშლის თანამედროვე მეთოდების გამოყენებას. მაგალითად, სასუქის გამოყენების დროს, ზოგი ფერმერი პირდაპირ ჭაბურღილში ასხამს სასუქს და შემდეგ წყლის დონეს ზომავს, რაც სერიოზულ ეკოლოგიურ პრობლემას ქმნის.

ამ პრობლემის გადაჭრის ერთ-ერთი გზა სწორი ინფრასტრუქტურის შექმნაა. სპეციალური ავზების გამოყენება, სადაც სასუქი სწორად გაიხსნება და მხოლოდ ამის შემდეგ მოხვდება მორწყვის სისტემაში, რაც ხელს შეუწყობს ეკოლოგიური რისკების შემცირებას.

სასოფლო-სამეურნეო პრაქტიკის გამოწვევები

ლაგოდეხის რეგიონში მიწების უმეტესი ნაწილი იჯარითაა გაცემული, რაც ფერმერებს გრძელვადიანი ინვესტიციების განხორციელების მოტივაციას აკლებს. მათთვის პრიორიტეტი მოკლევადიანი სარგებლის მიღებაა, რაც ხშირად ნიადაგის და წყლის რესურსების არასწორ გამოყენებას იწვევს.

სახელმწიფოს სრული ჩარევა ყველა საკითხში არ არის აუცილებელი, თუმცა ზოგიერთ სფეროში რეგულაციები და მხარდაჭერა კრიტიკულად მნიშვნელოვანია. ბიზნეს სექტორმაც უნდა იპოვოს ეფექტური გზები თვითრეგულირებისთვის, თუმცა საზოგადოების მოთხოვნები და გამოწვევები ხშირად იმაზე მეტია, ვიდრე არსებული დაფინანსების შესაძლებლობები.

საზოგადოების ჩართულობა და სოციალური გამოწვევები

ლაგოდეხში ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაცია კვლავ აქტუალურ საკითხად რჩება. აქ მცხოვრები აზერბაიჯანელები შრომისმოყვარე ადამიანები არიან, მათი ეკონომიკური საქმიანობა კი რეგიონის განვითარებას უწყობს ხელს. თუმცა, ენის ბარიერი და განათლების ხელმისაწვდომობის პრობლემები კომუნიკაციას ართულებს. ამ კუთხით საჭირო იქნება უფრო აქტიური მუშაობა და ინკლუზიური საგანმანათლებლო პოლიტიკა. ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტში ასევე აქტუალურია ნარკოტიკების კონტრაბანდის პრობლემა, რაც კრიმინალური რისკების ზრდას უწყობს ხელს. ერთ-ერთი პრევენციული ზომა შეიძლება გახდეს ჯანსაღი ცხოვრების წესის პოპულარიზაცია, სპორტული ღონისძიებებისა და ახალგაზრდული აქტივობების წახალისება, რაც ხელს შეუწყობს ნეგატიური სოციალური ტენდენციების შემცირებას.

ფუტკრების პოპულაციის შემცირება და ეკოსისტემური ბალანსი

ადგილობრივი მეფუტკრეები აღნიშნავენ, რომ ადრე, ლაგოდეხის ნაკრძალში, ფუტკრები ბუნებრივად ბინადრობდნენ, თუმცა ბოლო წლებში მათი პოპულაცია მნიშვნელოვნად შემცირდა. ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი ვირუსული და პარაზიტული დაავადებებია, რომლებიც უცხო ქვეყნებიდან შემოვიდა. ველურ ბუნებაში ფუტკრების გადარჩენა

რთულია, რადგან ისინი ვერ უმკლავდებიან ზამთრის სიცივეს და დაავადებებს. ეს პრობლემა ეკოსისტემური ბალანსისთვის კრიტიკულია, რადგან ფუტკრები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ მცენარეთა დამტვერვის პროცესში. რეგიონის ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებისთვის საჭიროა სპეციალური პროგრამების განხორციელება, რომლებიც ადგილობრივი ფუტკრის პოპულაციის აღდგენას და დაცვას უზრუნველყოფს.

ველური ფუტკრების პოპულაციის შემცირება და ეკოლოგიური გამოწვევები

მიუხედავად იმისა, რომ ლაგოდეხის ნაკრძალში ველური ფუტკრები ჯერ კიდევ გვხვდება, მათი რაოდენობა მნიშვნელოვნად შემცირდა. ფუტკრებს გადარჩენისთვის სჭირდებათ შესაბამისი საცხოვრებელი გარემო. თუ ფუტკრის ახალი გუნდი პოულობს შესაფერის ადგილს, შესაძლოა ძლიერი ოჯახი ჩამოყალიბდეს, თუმცა ზამთარში გადარჩენა განსაკუთრებით რთულია, რადგან ვაროას ტკიპა მნიშვნელოვნად ამცირებს მათ პოპულაციას.

ზოგჯერ ადამიანები ხეებში ფუტკრების ბუნებრივ ბუდეებს პოულობენ, თუმცა ეს იშვიათი შემთხვევებია. ადგილობრივი მეფუტკრეების აზრით, საქართველოში ველური ფუტკრის აღდგენა თითქმის შეუძლებელია.

ფუტკრების პოპულაციის შემცირების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიზეზი სასოფლო-სამეურნეო ქიმიკატების გამოყენებაა. მაგალითად, ალაზნის ველის ჭაობიან ტერიტორიებზე ხშირად ტარდება კოდოს საწინააღმდეგო დამუშავებები, რაც არამარტო კოდოებზე, არამედ მთლიანად ენტომოფაუნაზე, მათ შორის ფუტკრებზეც, ნეგატიურად მოქმედებს. ბუნებაში ყველაფერი ერთმანეთთან არის კავშირში, ამიტომ გარკვეული ღონისძიებები, რომლებიც კონკრეტული პრობლემის მოგვარებაზეა ფოკუსირებული, შეიძლება მთლიან ეკოსისტემაზე უარყოფითი გავლენის მომხდენი აღმოჩნდეს.

კვლევების საჭიროება და სამეცნიერო საქმიანობა

ლაგოდეხის რეგიონში ენტომოფაუნის მრავალფეროვნება საკმაოდ მაღალია. აქ ჩატარდა არაერთი საინტერესო კვლევა, რომლის დროსაც სხვადასხვა სიმაღლეზე დამონტაჟებული ხაფანგებით, მრავალი ახალი სახეობა იქნა აღმოჩენილი, მათ შორის ზოგი სრულიად ახალი მეცნიერებისთვისაც.

რეგიონი სახეობების დიდი მრავალფეროვნებით გამოირჩევა, აქ ძალიან მაღალია ენდემიზმი, უახლესი კვლევებით ბევრი ახალი სახეობა არის აღმოჩენილი (გ. ჯაფოშვილის და კოლეგების კვლევები).

- **ლოკოკინების ახალი სახეობები:** მცირე ლოკოკინის ახალი სახეობებიც კი აღწერილია, რაც კავკასიისთვის მნიშვნელოვანი აღმოჩენაა (ლ. მუმლაძე და კოლეგების კვლევები).
- **მწერების მრავალფეროვნება:** მწერების მრავალფეროვნებაზე კლიმატის ცვლილებები ზემოქმედებს, რაც ბიომრავალფეროვნების კლებას იწვევს.

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი აღმოჩენა პატარა ლოკოკინა იყო, რომელიც ახალი სახეობა აღმოჩნდა და მეცნიერების მიერ ოფიციალურად აღიწერა. ეს კვლევები ცხადყოფს, რომ რეგიონს უდიდესი ეკოლოგიური და სამეცნიერო ღირებულება აქვს, რომლის შესწავლა და დაცვა პრიორიტეტული უნდა იყოს.

კლიმატის ცვლილებები, ბიომრავალფეროვნება და ენტომოფაუნის შემცირების გამოწვევები

კლიმატის ცვლილებები მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ბიომრავალფეროვნებაზე, თუმცა ეს ძალიან რთული და კომპლექსური საკითხია. დედამიწაზე კლიმატური ციკლები ყოველთვის არსებობდა, მაგრამ ბოლო 100 წელი საკმარისი არ არის დავასკვნათ, თუ როგორ იმოქმედებს მიმდინარე ცვლილებები გრძელვადიან პერსპექტივაში. გარემოსთვის

ერთი საუკუნე არც ისე ხანგრძლივი პერიოდია, თუმცა ადამიანებისთვის ეს დრო საკმარისია, რომ გარკვეული ტენდენციები შეამჩნიონ და რეაგირება მოახდინონ.

კლიმატური ცვლილებების მონიტორინგის საჭიროება

ერთ-ერთი მთავარი პრობლემა მეტეოსადგურების ნაკლებობაა. დაცულ ტერიტორიებზე აუცილებელია მუდმივი მონიტორინგი, რათა შეგროვდეს ზუსტი მონაცემები კლიმატის ცვლილებების შესახებ. თანამედროვე მეტეოსადგურები ავტომატიზებულია და მინიმალურ ადამიანურ ჩარევას საჭიროებს. მათი დამონტაჟება ხელს შეუწყობს კლიმატის ცვლილებებთან დაკავშირებული მონაცემების დაგროვებას, რაც მოგვცემს შესაძლებლობას დროში დავაკვირდეთ ცვლილებებს და უკეთ გავიგოთ, როგორ მოქმედებს კლიმატი ბიომრავალფეროვნებაზე.

წაბლის დაავადების გავრცელება და მისი ეკონომიკური ზეგავლენა

ლაგოდებში ბოლო წლებში გავრცელდა წაბლის დაავადება, რომელიც ევროპიდან მოდის და უკვე თითქმის 100 წელია, რაც არსებობს. თუმცა, რეგიონში ის აქამდე დაფიქსირებული არ ყოფილა. ბოლო 10-12 წლის განმავლობაში დაავადებამ ჩვენს ტერიტორიამდეც მოაღწია და მნიშვნელოვანი ზიანი მიაყენა წაბლის ტყეებს.

ეს განსაკუთრებით შემაშფოთებელია, რადგან წაბლის თაფლი ლაგოდების ერთ-ერთი მთავარი პროდუქტია. მისი დაკარგვა დიდ ეკონომიკურ ზარალს გამოიწვევს, როგორც ადგილობრივი მეფუტკრეებისთვის, ისე მთლიანი სოფლის მეურნეობის სექტორისთვის. სამწუხაროდ, ამჟამად არ არსებობს ეფექტური მეთოდები, რომლებიც ამ დაავადების გავრცელებას შეაჩერებს.

ევროპელი მეცნიერები აქტიურად მუშაობენ ამ პრობლემაზე. ერთ-ერთი ბოლო აღმოჩენა სპეციალური სოკოს გამოყენებაა, რომელიც ხელოვნურად შეჰყავთ დაავადებულ მცენარეებში, რათა შეაჩეროს ინფექციის გავრცელება. თუმცა, ჯერჯერობით ეს მეთოდი სრულად ეფექტური არ არის და მის მასობრივ გამოყენებაზე საუბარი ჯერ ადრეა.

ცნობიერების ამაღლების აუცილებლობა და ინფორმაციის გავრცელების თანამედროვე მეთოდები

კანონის აღსრულება მნიშვნელოვანია, მაგრამ აკრძალვები გამოსავალი არ არის. მაგალითად, თუ რეინჯერი ხედავს, რომ ვინმე ხეს ჭრის, მხოლოდ იმის თქმა, რომ ეს აკრძალულია, საკმარისი არ არის. მნიშვნელოვანია, რომ მოქალაქეს განემარტოს, რატომ არის ეს აკრძალვა აუცილებელი, რა ეკოლოგიური და გარემოსდაცვითი რისკები ახლავს ამ ქმედებას.

მიუხედავად იმისა, რომ საინფორმაციო მასალები მნიშვნელოვანია, მათი გამოყენება შეზღუდულია. თანამედროვე ფერმერები იშვიათად კითხულობენ წიგნებს და ინფორმაციის მიღება ურჩევნიათ სოციალური მედიის საშუალებით, როგორიცაა TikTok, Facebook და YouTube.

დღევანდელ რეალობაში აუცილებელია, რომ სასარგებლო ინფორმაცია ფერმერებისთვის ხელმისაწვდომი გახდეს, მოკლე ვიდეოების, ვიზუალური მასალებისა და ონლაინ გაკვეთილების სახით. ეს ბევრად უფრო ეფექტური საშუალებაა, ვიდრე ტრადიციული ტექსტური დოკუმენტები.

ცემენტის ქარხნის გარემოსდაცვითი გავლენა და ადგილობრივი მოსახლეობის გადაწყვეტილებები

ადგილობრივები ხშირად განიხილავენ ცემენტის ქარხნის ეკოლოგიურ ზემოქმედებას. არსებობს დილემა – დარჩნენ რეგიონში, თუ უკეთესი ცხოვრების პირობების საძიებლად, სხვაგან გადასახლდნენ.

ეკოლოგიური და ეკონომიკური გამოწვევების მიუხედავად, ცნობიერების ამაღლება და განათლება კვლავ ერთ-ერთ მთავარ პრობლემად რჩება. მოსახლეობის გარკვეული ნაწილი აცნობიერებს ამ საკითხების სიმწვავეს, მაგრამ ეფექტური ცვლილებებისთვის დამატებითი საგანმანათლებლო ღონისძიებები და მხარდაჭერა საჭირო.

დასაქმების პრობლემები და მცირე საწარმოების სიმცირე

რეგიონში მცირე საწარმოების სიმცირე ერთ-ერთი მთავარი ეკონომიკური გამოწვევაა. ამჟამად ფუნქციონირებს მხოლოდ ერთი, 100-კაციანი საწარმო, რაც არასაკმარისია დასაქმების ზრდისთვის.

ინფრასტრუქტურული განვითარებაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია. მაგალითად, გზების დაგეგმვისას ტროტუარები ხშირად უგულებელყოფილია. სინამდვილეში, ფეხით მოსიარულეთა კომფორტი და უსაფრთხოება პრიორიტეტული უნდა იყოს, განსაკუთრებით ქალაქის ცენტრალურ ნაწილში.

თუ დედა ბავშვით გადაადგილდება, მას ხშირად უწევს საფეხურების გადალახვა, რაც დამატებით სირთულეს ქმნის. მიუხედავად იმისა, რომ ეს თითქოს უმნიშვნელო დეტალია, სინამდვილეში იგი ყოველდღიური ცხოვრებისთვის გადამწყვეტ როლს ასრულებს.

ბიზნესთან თანამშრომლობის აუცილებლობა

მუნიციპალიტეტმა უნდა განსაზღვროს მშენებლობის პირობები ისე, რომ ინფრასტრუქტურულმა პროექტებმა არ გამოიწვიოს გზების გადატვირთვა და გადაადგილების პრობლემები.

მშენებლობის დაწყებამდე აუცილებელია პროექტების განხილვა, რათა თავიდან იქნას აცილებული ტროტუარებისა და გზების არასწორი დაგეგმარება, რაც შემდგომში მოძრაობის შეფერხებას იწვევს. ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გამოწვევა საავადმყოფოების მიმდებარე ქუჩებში პარკირების პრობლემაა. ვიწრო გზებზე ავტომობილების ქაოსური განლაგება ორზოლიან გზას ერთზოლიანად აქცევს, რაც სასწრაფო დახმარების ან სხვა გადაუდებელი ტრანსპორტის გადაადგილებას ართულებს.

ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალი

მოკლე ინფორმაცია

ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალი საქართველოს უძველესი დაცული ტერიტორიაა. იგი დაარსდა 1912 წელს, მაშინდელი რუსეთის იმპერიის ხელისუფლების მიერ, თუმცა მისი ისტორია უფრო ადრე იწყება.

ლაგოდეხში ნაკრძალის შესაქმნელად დიდი შრომა გაწიეს „ტარტუს უნივერსიტეტის“ პროფესორმა, მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტმა, ნიკოლოზ კუზნეცოვმა და იმ დროს ლაგოდეხში მოღვაწე, წარმოშობით პოლონელმა, ასევე მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტმა ლუდვიგ მლოკოსევიჩმა, რომლის შეგროვილმა კოლექციებმა და ნაშრომებმა მთელი ევროპის სამეცნიერო საზოგადოების ყურადღება მიიპყრო.

თავდაპირველად ნაკრძლის ტერიტორია 3500 ჰა-ს შეადგენდა, შემდეგ თანდათანობით გაფართოვდა. 2003 წელს ნაკრძალის ისტორიაში მოხდა მნიშვნელოვანი ცვლილებები, საქართველოს პარლამენტმა მიიღო დადგენილება, რომ ნაკრძლის ტერიტორია 6000 ჰა-ით გაფართოებულიყო. შედეგად, დღეისათვის ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია მართავს 24,255 ჰა ტერიტორიას: ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალის ფართობი შეადგენს 19,755 ჰა და ლაგოდეხის აღკვეთილი ტერიტორიის ფართობი შეადგენს 4,500 ჰექტარს.

„ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიები“ საქართველოს უკიდურეს ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში მდებარეობს, კავკასიონის სამხრეთ ფერდობზე და ვრცელდება ზღვის დონიდან

500-3500 მეტრ სიმაღლემდე. აქ თავმოყრილია საქართველოს ფლორის $\frac{1}{4}$, ანუ 1500-მდე სახეობა. 26 მცენარის და 40-ზე მეტი ცხოველის სახეობა შესულია საქართველოს იშვიათი და გადაშენების პირას მყოფი სახეობების წითელ წიგნში. აქ შევხვდებით: აღმოსავლეთ კავკასიურ ჯიხვს, არჩვს, ირემს, შველს. მტაცებლებიდან: მგელს, ფოცხვერს, დათვს, ტურას, მელას და სხვა. ბინადრობს ფრინველთა 150 სახეობა, რომელთა რიცხვი ზაფხულობით საგრძნობლად იმატებს. მთის მდინარეებში თავს კარგად გრძნობს იხტიოფაუნა, მრავლადაა ქერცლფრთიანები.

ლაგოდეხის ნაკრძალის აღმოსავლეთი ნაწილი ესაზღვრება აზერბაიჯანის ტერიტორიის ზაქათალას სახელმწიფო ნაკრძალს (IUCN Ia კატეგორია), რომელიც ასევე მდებარეობს დიდი კავკასიონის სამხრეთ კალთებზე და ხასიათდება ლაგოდეხის ნაკრძალის მსგავსი მდიდარი ფლორითა და ფაუნით. ის 1929 წელს დაარსდა და აზერბაიჯანის ერთ-ერთი უძველესი დაცული ტერიტორიაა. ზაქათალას ნაკრძალი ცნობილია ცხოველთა სახეობების მრავალფეროვნებით, მათ შორისაა აღმოსავლეთ კავკასიური ჯიხვი, დათვი, კავკასიური კეთილშობილი ირემი გარეული ღორი და მრავალი ფრინველი.

ლაგოდეხის ნაკრძალის ჩრდილოეთი ნაწილი ეკვრის რუსეთის ფედერაციის დაღესტანის რესპუბლიკის საზღვარს, სადაც მთიანეთში ტრიალატას აღკვეთილი ტერიტორია მდებარეობს (IUCN-ის IV კატეგორია), რომელიც დაარსდა შედარებით ცოტა ხნის წინ, 1987 წელს. ეს სამი დაცული ტერიტორია ერთად ქმნის დიდ საკონსერვაციო არეალს, რომელიც მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ კავკასიის მასშტაბით, არამედ გლობალურად. ეს სამი აღკვეთილი ტერიტორია ორიენტირებულია ისეთი იშვიათი სახეობების კონსერვაციაზე, როგორიცაა აღმოსავლეთ კავკასიური ჯიხვი, რომელიც ენდემური სახეობაა, აქ ასევე გვხვდება კავკასიური ფოცხვერი და სხვა.

L-2

ფოკუს ჯგუფის მასალები

განათლება და ინტეგრაცია

- **განათლების სფეროში ზოგადად რა პრობლემებს ხედავთ?**

რ1: განათლების სფეროში ხარისხზე საუბრისას პრობლემები აშკარაა. 13 წელი ვიმუშავე სკოლაში პატარებთან და კარგად მახსოვს იმდროინდელი სასწავლო მასალები. ახლა დღევანდელ პროგრამებსაც გადავხედე. სიახლეები მისაღებია, მაგრამ ზოგჯერ პროგრამა ბავშვებისთვის ზედმეტად რთული და გაუგებარია.

ბავშვებს თითქოს აზროვნების უნარი აქვთ დაკარგული. ადრე, მცირე ზომის მოთხრობას წაკითხავდნენ და მარტივად აყალიბებდნენ მთავარ იდეას. ახლა კი მასალები ან ვრცელია და დამღლელი, ან მხოლოდ ნაწყვეტებია მოცემული და ბავშვის გონება ვერ აკავშირებს წაკითხულს მთავარი აზრთან.

რ2: ერთ-ერთი მთავარი პრობლემა, რაც გვაქვს, არის წაკითხულის გააზრების უნარის ნაკლებობა. ბავშვებს უკვე მეექვსე კლასში უჭირთ ტექსტების გაგება და ანალიზი. სოფლის სკოლებში ეს პრობლემა კიდევ უფრო მწვავედ დგას. ბავშვები ხშირად მხოლოდ სმარტფონებში არსებულ ინფორმაციაზე არიან დამოკიდებული და მშობლებს არ აქვთ დრო, რომ მათი სწავლა გააკონტროლონ.

სმარტფონები რომ არ არსებობდეს, სიტუაცია კიდევ უფრო მძიმე იქნებოდა, რადგან ბავშვებს კომუნიკაციის არავითარი საშუალება არ ექნებოდათ. თუმცა, მშობლების ჩართულობის ნაკლებობა და განათლების სისტემის სისუსტეები დიდ ზიანს აყენებს ბავშვების ინტელექტუალურ განვითარებას.

- **ინტერვიუერი: რა მდგომარეობაა დღეს წაკითხვის და წერის უნარების მხრივ?**

რ3: საქართველოში ბავშვების 70%-ზე მეტი გამართულად ვერ კითხულობს. ეს ძალიან მაღალი მაჩვენებელია, რაც იმაზე მიუთითებს, რომ განათლების სისტემას სერიოზული პრობლემები აქვს. თუ ბავშვი მეექვსე კლასს ამთავრებს და გამართული წერა-კითხვა არ იცის, ის ვერ გაიგებს მათემატიკურ ამოცანებს ან სხვა საგნებს. ეს არის მიზეზი, რატომაც აქვთ ბავშვებს ჩამორჩენა ტექნიკურ საგნებში.

- **მასწავლებლებს რა როლი აქვთ ამ პრობლემის გადაჭრაში?**

რ4: მასწავლებლებს ძალიან უჭირთ ინდივიდუალური მუშაობა. კლასებში ბავშვების რაოდენობა 30-მდეა, რაც შეუძლებელს ხდის, რომ თითოეულს ყურადღება სათანადოდ მიექცეს.

- **სად არის ცოდნის და უნარების კავშირის პრობლემა?**

რ3: ყველაზე დიდი პრობლემა ისაა, რომ ცოდნის განვითარებას, უნარების განვითარება არ სდევს თან. ადამიანს შეიძლება ჰქონდეს ინფორმაცია და იცოდეს, მაგრამ პრაქტიკაში ეს უნარად ვერ აქციოს. მაგალითად, წაკითხულის გააზრების უნარის ნაკლებობა არა მხოლოდ სკოლის მოსწავლეებში, არამედ მასწავლებლებშიც პრობლემაა. ბავშვები ვერ კითხულობენ ტექსტებს და ეს კატასტროფულად აისახება მათემატიკაში, მეცნიერებაში და სხვა საგნებში.

- **ინტერვიუერი: როგორ შეიძლება გაუადვილოთ ბავშვებს ტექნიკური საგნების სწავლა?**

რ4: ფიზიკისა და ქიმიის სწავლა შედარებით მარტივია, რადგან მასალა ვიზუალურად უფრო ადვილად აღსაქმელია. მაგალითად, YouTube-ზე განათლების მიზნით განთავსებულმა ვიდეოებმა, ბავშვები შეუძლიათ მოხიზლონ და დააინტერესონ. თუმცა მათემატიკაში ეს ბევრად უფრო რთულია. მასწავლებლებს ხშირად უჭირთ ბავშვებისთვის ამ საგნის მიმზიდველად გადაცემა. ეს გამოწვევები მაინც უმეტესად დაკავშირებულია

ოჯახის მხარდაჭერის ნაკლებობასთან, რაც განსაკუთრებით სენსიტიურ პრობლემად რჩება.

- **საჯარო სკოლებში რა გამოწვევებია?**

რ3: საჯარო სკოლებში პრობლემაა, რომ ბავშვებს განათლების ჯანსაღი ამბიცია არ აქვთ. ხშირად ისინი სწავლობენ ქულებისთვის და არა იმისთვის, რომ რეალურად რამეს მიაღწიონ.

ბავშვებს არა აქვთ პირადი მიზნები და ვერ ავითარებენ საკუთარ უნარებს. ისინი უბრალოდ აკმაყოფილებენ საგანმანათლებლო სტანდარტებს, მაგრამ ვერ იაზრებენ, როგორ გამოიყენონ ეს ცოდნა მომავალში.

- **რა ხდება, სოფლის ბავშვებისთვის, სკოლის დამთავრების შემდეგ?**

რ5: ხშირად, სოფლიდან ბავშვები, სკოლიდან უნივერსიტეტში სასწავლებლად არ მიდიან. მაგალითად, როცა მე სკოლა დავამთავრე, 26 მოსწავლიდან მხოლოდ 8 ახალგაზრდამ ჩააბარა უნივერსიტეტში.

ეს მაჩვენებელი წლიდან წლამდე მცირდება, რაც სამწუხარო ტენდენციაა. სოფლიდან ქალაქში, განათლების მისაღებად, წამსვლელი ბავშვების რიცხვი დაბალია, რაც ხელს უშლის მათ პიროვნულ და პროფესიულ განვითარებას.

- **როგორ უმკლავდებიან სოფლის ბავშვები უნივერსიტეტში ჩარიცხვას და ახალ გარემოს?**

რ5: ბავშვებს, რომლებიც სოფლებიდან მოდიან, ძალიან უჭირთ ადაპტაცია. ჩემი შვილი, მაგალითად, პირველ კურსზე დიდ სტრესს განიცდიდა. ქუთაისის უნივერსიტეტში IT-ს სწავლობდა და ჯერ კიდევ ებრძოდა იმ სირთულეებს, რომლებიც სკოლაში მისთვის უცნობი იყო.

სოფელში, მათემატიკის სწავლების დონე, ვერ უტოლდება იმ სტანდარტს, რასაც კომაროვის ან ვეკუას სკოლებში ასწავლიან. შედეგად, ბავშვს უწევს გაცილებით მეტი შრომა, რათა დაეწიოს თანატოლებს.

- **უმაღლეს სასწავლებლებში, სწავლის დასაწყისში, როგორ უმკლავდებიან სტუდენტები სტრესს?**

რ5: პირველ კურსზე ბავშვს ძალიან უჭირს სტრესთან გამკლავება. მაგალითად, ჩემი შვილი, განიცდიდა რომ ყველა დავალება დროულად უნდა გაეგზავნა და მკაცრი დედლაინები უნდა დაეცვა. ეს სტრესი, მართალია, არ არის მარტივი, მაგრამ უნივერსიტეტში ის თანდათან აჩვევს დისციპლინას. ასეთი პროცესი სოფლის ბავშვებისთვის განსაკუთრებულად რთულია, რადგან მათ სკოლაში ნაკლები სტრესული გამოცდილება აქვთ.

- **როგორია არაფორმალური განათლების როლი და რა კურსები ტარდება თქვენს ორგანიზაციაში?**

რ5: არაფორმალური განათლება სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია, განსაკუთრებით რეგიონებში. მაგალითად, ჩვენ ჩავატარეთ კურსი, სადაც სხვადასხვა თემიდან 35 ქალი დარეგისტრირდა. ეს იყო მათი პირველი ნაბიჯი, რომ ადამიანები აქტიურ ცხოვრებაში ჩაერთნენ.

სამწუხაროდ, არაფორმალური განათლება სახელმწიფოს პრიორიტეტებში არ შედის. მიუხედავად ამისა, რაც შეგვიძლია, ჩვენს დონეზე ვაკეთებთ. მიზანი არის ის, რომ ხალხს მიეცეს განვითარების და გამოწვევებთან გამკლავების საშუალება.

- **როგორია სახელმწიფოს მიდგომა არაფორმალური განათლების მიმართ?**

რ5: ჩვენი ქვეყნის განათლების კანონი არაფორმალურ განათლებას მხოლოდ ერთი აბზაციით ახსენებს. არ შექმნილა არანაირი დამატებითი ნორმატიული აქტი, რომელიც ამას ყურადღებას მიაქცევდა.

სახელმწიფოს მხრიდან დიდი პრობლემაა, რომ მოსახლეობისთვის განათლება პრიორიტეტი არ არის. სახელმწიფოსთვის ნაკლებ მნიშვნელოვანია, შრომის ბაზრისთვის საჭირო უნარების განვითარება და არაფორმალური განათლების პროცესში ჩართვა.

- **თქვენი სკოლა პოლიეთნიკურ გარემოშია. რეგიონის თავისებურება როგორ აისახება სასწავლო პროცესზე?**

რ2: დღეს აზერბაიჯანელი თემის მცხოვრებლებმაც გააცნობიერეს ქართული ენის ცოდნის მნიშვნელობა. მათ შვილებს ქართულ სკოლებში გზავნიან, რაც ძალიან კარგია.

ჩვენი რეგიონი მრავალეთნიკურია – აქ ცხოვრობენ აზერბაიჯანელები, რუსები, ოსები, ლეკები და სხვები. თითოეულ თემს თავისი საჭიროებები აქვს. სოფელ ლელიანშიც იგივე მდგომარეობაა, სასწავლო რესურსების ხელმისაწვდომობა, გამოწვევად რჩება, მაგრამ ქართული ენის სწავლა მაინც პრიორიტეტია.

- **ბალების რაოდენობა საკმარისია?**

სადაც 14-15 ათასი მოსახლე ცხოვრობს, ერთი 200-ბავშვიანი ბაღი არ კმარა. მეტი ბაღი ფიზიკურად არ არსებობს, რაც დიდ პრობლემას წარმოადგენს.

- **რა ნაბიჯები შეიძლება გადაიდგას ენობრივი კომპეტენციის გასაზრდელად?**

ტენდენცია დადებითია – მოსახლეობა უკვე აცნობიერებს ქართული ენის ცოდნის საჭიროებას და ბავშვებს ქართულ ბაღებშიც აგზავნიან. მაგრამ სახელმწიფომ მეტი უნდა შესთავაზოს, რომ ამ პროცესს მხარი დაუჭიროს. მაგალითად, ჟვანიას სკოლა კაბალში, იუსტიციის სახლში, ქართული ენის კურსებს მართავს, მაგრამ ბევრმა ამის შესახებ საერთოდ არ იცის.

- **სოფელ კაბალში აზერბაიჯანელები ცხოვრობენ. ქართული სკოლა არის?**

კაბლის სკოლაში ქართულის მასწავლებლებიც არიან, ქართული სექტორიც არის, მაგრამ მეექვსე კლასამდე.

- **მეექვსე კლასის მერე სად მიდიან ეს ბავშვები?**

სიტუაცია ასეთია: ერთი საბავშვო ბაღია, მუშაობს აზერბაიჯანულ ენაზე. ბავშვები აზერბაიჯანულ ეროვნების არიან. მერე ეს კონტინგენტი მიდის ქართულ სექტორში მეექვსე კლასამდე და შემდეგ-მერვეში ისევ ბრუნდებიან აზერბაიჯანულ სექტორში.

ამიტომ მშობლებისგან ქართულენოვანი ბაღის მოთხოვნა არ არის მანამდე, სანამ კაბალში ერთი სკოლა მაინც არ იქნება ქართულენოვანი. ახლა აზერბაიჯანელი ბავშვები გადადიან ქართულ სკოლაში ახლო სოფლებში. იქ სხვა პრობლემები იწყება, დაკავშირებული სასწავლო პროცესთან.

- **როგორია სიტუაცია იმ სკოლებში, რომლებიც კაბალს ესაზღვრება?**

რ5: მიმდებარე სოფლებში მოსწავლეების რაოდენობა გაიზარდა – იქ, სადაც ადრე 100 ბავშვიდან მხოლოდ 20 იყო აზერბაიჯანელი, ახლა 200-მდე ბავშვია, რომელთა ნახევარი აზერბაიჯანელია. ასეთ კლასებში ვეღარც ქართველი სწავლობს სრულფასოვნად და ვეღარც აზერბაიჯანელი. მასწავლებლებმა არ იციან აზერბაიჯანული, ბავშვებმა კი – ქართული. ამიტომ სასწავლო პროცესი იშლება. მშობლებს ჰგონიათ, რომ ბავშვები ქართულს ისწავლიან, მაგრამ რადგან შერეული სწავლების პრაქტიკა ფართოდ არ გამოიყენება, ეს პროცესი რთულდება.

- **როგორია ჟვანიას სკოლის პროგრამის შედეგები?**

ჟვანიას სკოლა კაბალში, იუსტიციის სახლში, ატარებს ქართული ენის კურსებს, მაგრამ ბევრმა არ იცის ამის შესახებ. პროგრამას ეფექტური ინფრასტრუქტურა აქვს, მაგრამ ინფორმაციის გავრცელება სუსტია. ჟვანიას სკოლა ამბობს, რომ დარეგისტრირების შემთხვევაში, საჭირო რაოდენობის კურსებს გახსნის, მაგრამ პრობლემაა, რომ ადამიანებს ეს ინფორმაცია არ აქვთ.

- **რატომ ვერ აღწევს სერვისის ყველა მსურველამდე?**

სერვისები არსებობს, მაგრამ მიწოდების ხარისხი და ინფორმაციის გავრცელება, სუსტია. მეტი ყურადღება უნდა მიექცეს საინფორმაციო კამპანიებს, რათა მოსახლეობამ იცოდეს, როგორ მიიღოს სარგებელი ამ პროგრამებიდან, რომ ისწავლონ ქართული ენა.

- **როგორია ზრდასრულთა ჩართულობა ენის სწავლის პროცესში?**

ზრდასრულები ენის შესწავლაში ნაკლებად არიან ჩართული, რადგან ბევრი მათგანისთვის ქართული ენის ცოდნა საჭიროებად არ აღიქმება. განსაკუთრებით რთულია იმ ზრდასრულებთან მუშაობა, რომლებსაც ენაზე პრაქტიკული მოთხოვნა არ გააჩნიათ.

- **როგორ უნდა უზრუნველყოს სახელმწიფომ ბალანსი ენის სწავლასა და იდენტობის შენარჩუნებას შორის?**

რ7: სახელმწიფომ ისე უნდა მოახდინოს ქართული ენის ინტეგრაცია, რომ ეს არ მიიჩნეოდეს იდენტობის დაკარგვის საფრთხედ. მნიშვნელოვანია, რომ ადამიანებს შეეძლოთ მშობლიურ ენაზე საუბარი და სწავლა, მაგრამ სახელმწიფო ენის ცოდნა აუცილებელია, რათა ქვეყნის სრულფასოვანი წევრები იყვნენ. წარსულში, აზერბაიჯანელი ახალგაზრდები უმაღლესი განათლების მისაღებად აზერბაიჯანში, რუსეთში ან თურქეთში მიდიოდნენ. თუმცა, სახელმწიფო პროგრამების, მათ შორის "1+4" ინიციატივის წყალობით, გოგონებიც კი უფრო მეტად ჩაერთნენ განათლების პროცესში. ეს პროგრამა მათ შესაძლებლობას აძლევდა, ქართულ ენას საფუძვლიანად დაეუფლნენ და ეროვნულ გამოცდებში მონაწილეობისას ცალკეული პრივილეგიებით ესარგებლათ.

- **როგორ მუშაობს "1+4" პროგრამა?**

"1+4" პროგრამამ ხელი შეუწყო იმ ახალგაზრდების ინტეგრაციას, რომლებიც ქართულ ენაზე სრულყოფილად ვერ საუბრობდნენ. მათთვის გამოიყო სპეციალური ადგილები, რაც მათ კონკურსის გარეშე აძლევდა სწავლის გაგრძელების შანსს. თუმცა, ახლა ბევრმა მიხვდა, რომ დამატებით ერთ წელს კარგავს და ამჯობინებს მოემზადოს და თავიდანვე ქართულ სექტორში დაიწყოს სწავლა.

ენის ცოდნა ახალგაზრდებს მეტ მოტივაციასა და შესაძლებლობის განცდას ანიჭებს. ისინი თავს ქვეყნის სრულფასოვან მოქალაქეებად გრძნობენ და ნაკლებად ფიქრობენ სხვა ქვეყანაში წასვლაზე. ენის ცოდნა მათ აძლევს საშუალებას, საკუთარი წვლილი შეიტანონ ქვეყნის განვითარებაში და დაიმკვიდრონ თავი საზოგადოებაში.

- **რა როლი აქვს ფესტივალებს და კულტურულ ინიციატივებს ადგილობრივ საზოგადოებაში?**

რ3: ფესტივალები და კულტურული ღონისძიებები სოფლის მოსახლეობისთვის მნიშვნელოვანია, მაგრამ აუცილებელია მათი უფრო გამრავალფეროვნება. ადამიანებისთვის ერთი და იმავე ტიპის ღონისძიებები უინტერესო ხდება.

მაგალითად, ხან ღვინის ფესტივალი ვაწყობთ, ხან ხელნაკეთი ნივთების გამოფენას, მაგრამ ყველა ასეთი ღონისძიება სეზონის მიხედვით უნდა დაიგეგმოს. ვთქვათ, სექტემბერ-ოქტომბერში, როდესაც მოსავლის აღების სეზონია, მსგავსი ღონისძიებები უკეთესად იმუშავებს.

სოციალური როლები

- **როგორ ფიქრობთ, რამდენად მნიშვნელოვანია, რომ ბიჭები და გოგონები თანაბარი პასუხისმგებლობით გაიზარდონ?**

რ1: ჩვენი თაობის აღზრდაში მკვეთრად იგრძნობოდა სქესობრივი სტერეოტიპები. ბიჭებს არ ჰქონდათ ოთახის დალაგების ან სხვა სახლის საქმეში მონაწილეობის ვალდებულება, ხოლო გოგონები ყველაფერს აკეთებდნენ. ახლა ვცდილობ, ჩემს შვილებს განსხვავებული მაგალითი მივცე – ჩემს ოჯახში საქმეები თანაბრად იყოფა. მაგალითად, თუ გოგო ალაგებს, ბიჭიც ჩართულია დალაგებაში. თუმცა ეს ზოგადი პრობლემა ჯერ კიდევ არსებობს, რადგან ოჯახები ბიჭებს უფრო პრივილეგიურებად ზრდიან.

- როგორ ფიქრობთ, რა გავლენა იქონია ისტორიულმა პროცესებმა გენდერულ როლებზე?

რ1: ისტორიულად, მამაკაცები ქარხნებში მუშაობდნენ, ხოლო ქალები სახლში ბავშვებს უვლიდნენ და საოჯახო საქმეებს აკეთებდნენ. მაგრამ დღეს ყველაფერი შეიცვალა – ახლა სერვისის სექტორი ყველაზე დიდია და იქ ქალებიც მუშაობენ ისეთივე დატვირთვით, როგორც მამაკაცები.

საზღვარგარეთ ყველა მუშაობს და საკუთარი საქმე აქვს. საქართველოში კი, სამუშაოს შეზღუდული რაოდენობა და დაბალი ანაზღაურება, კიდევ უფრო ამძიმებს ოჯახების მატერიალურ მდგომარეობას. ქალები ხშირად იძულებულნი არიან საზღვარგარეთ წავიდნენ და ძიძებად ან სხვა სამსახურში იმუშაონ, რადგან ადგილობრივი შემოსავალი ოჯახისთვის საკმარისი არ არის.

ეკოლოგია და ჯანმრთელობა

- როგორია ეკოლოგიური მდგომარეობა ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტში?

რ5: ეკოლოგიური მდგომარეობა ნამდვილად მძიმეა, განსაკუთრებით სოფლის მეურნეობის სფეროში. ჩვენთან სხვადასხვა ბოსტნეული კულტურა მოჰყავთ და ბაზარზე მათზე დიდი მოთხოვნაა, მაგრამ მათი ხარისხი პრობლემურია. იმდენი ქიმიური ნივთიერება გამოიყენება, რომ ზოგჯერ თავად ფერმერებიც არ მოიხმარენ საკუთარ პროდუქციას.

- რას გვეტყვით ქიმიური პრეპარატების გამოყენების შესახებ?

რ5: ქიმიური სასუქების გარეშე მოსავლის მოყვანა რთულია, მაგრამ მათი სწორად გამოყენება აუცილებელია. ზოგი პრეპარატი ისეთი ძლიერია, რომ ნაყოფის შეჭმა 10-დან 40 დღემდე პერიოდში არ შეიძლება. კიტრი, რომელიც ყოველ მეორე დღეს იკრიფება, ხშირად არ არის მზად მოხმარებისთვის, რადგან სასუქისგან ბოლომდე არ გაწმენდილა. ხშირად მეტი ნივთიერება შეაქვთ, ვიდრე საჭიროა. ზოგი ფერმერი ეკონომიის გამო, საერთოდ არ იყენებს ხარისხიან საშუალებებს და სასუქს ნაკლებს იყენებს. ზოგი კი პირიქით, დოზას აჭარბებს. ფერმერები ხშირად იყენებენ რუსულ, თურქულ ან სხვა წარმოშობის პრეპარატებს, რომელთა ხარისხი საეჭვოა. იმის გამო, რომ პრეპარატები ნაკლებად კონტროლდება, მათი ეფექტურობა და უსაფრთხოება, რთულად დასადგენია. ეს ყველაფერი საერთო ეკოლოგიურ პრობლემას ქმნის.

- როგორ კონტროლდება პრეპარატების გამოყენების დოზა?

რ6: სამწუხაროდ, კონტროლის მექანიზმი სუსტია. ფერმერები ხშირად თვითნებურად ზრდიან დოზებს, რათა პროდუქტი სწრაფად გაიზარდოს და კარგი შესახედი იყოს. მაგალითად, როცა კონსულტანტი გირჩევს ერთი ჭიქა პრეპარატი გამოიყენო, ფერმერი ხშირად ორმაგს ამატებს, რათა „უფრო ეფექტური“ შედეგი მიიღოს. ეს მიდგომა, რა თქმა უნდა, დამლუპველია, როგორც ნიადაგისთვის, ისე ჯანმრთელობისთვის.

- არის თუ არა ხელმისაწვდომი მიწის ანალიზის სერვისი?

რ6: ჩვენთან მიწის ანალიზი თითქმის არ ტარდება. ხშირად მიწას ისედაც აქვს ზედმეტი მჟავიანობა და სასუქის დამატება სიტუაციას კიდევ უფრო ართულებს. ეს იწვევს იმ შედეგს, რომ მცენარეები აღარ იზრდება ან ხმება. საჭიროა მიწის მდგომარეობის შეფასება, რათა თავიდან ავიცილოთ სასუქის გადაჭარბებული გამოყენება.

- სოფლებში ფაროსანასა და მავნებლების საკითხზე რა გამოწვევებია?

რ6: ფაროსანას და სხვა მავნებლების საკითხი სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენს. ხშირად, ქიმიური დამუშავება, დაუგეგმავად ხდება და მოსახლეობა არ არის ინფორმირებული, ეს აზიანებს როგორც მოსავალს, ისე მეფუტკრეობას.

მაგალითად, თუ ტყის ზონაში, ფუტკრების სკების მახლობლად ხორციელდება შეწამვლა და ფუტკრებს ვერ ვაცილებთ გარემოს, ისინი იღუპებიან. ეს განსაკუთრებით

მნიშვნელოვანია იმ ფონზე, რომ მეფუტკრეობა საქართველოში ჯერ კიდევ ნაკლებად განვითარებული სექტორია და ასეთი პრობლემები კიდევ უფრო აფერხებს მის განვითარებას.

- **რამდენად ინფორმირებულია ადგილობრივი მოსახლეობა უსაფრთხოების წესების შესახებ?**

რ5: სამწუხაროდ, ფერმერები და მუშები სათანადოდ ინფორმირებული არ არიან. მათ არ იციან, რამდენად საშიშია, ვენახებში ან სასათბურე მეურნეობებში შეწამლულ ტერიტორიაზე, დაუცველად შესვლა. ვენახის მეპატრონეები, ხშირად მათ არც კი აფრთხილებენ, რომ წინა დღეს მცენარეები შხამქიმიკატებით დამუშავდა. განსაკუთრებით პრობლემურია ის, რომ ადამიანები სათანადოდ არ იცავენ უსაფრთხოების წესებს. მაგალითად, პირბადეებსა და დამცავ ხალათებს თითქმის არავინ იყენებს. 30 წელია, ასეთი უსაფრთხოების კომპლექტები საქართველოში არც შემოსულა.

პირადი გამოცდილებიდან მახსოვს, ვენახიდან გამოსვლის შემდეგ პირზე შხამის გემო მრჩებოდა – ისეთი ძლიერი ქიმიური ნივთიერებები გამოიყენებოდა.

- **რა სირთულეები აქვთ ფერმერებს კონსულტაციის მიღებისას?**

რ5: კონსულტაციის დროს, მათ ხშირად სთავაზობენ მხოლოდ კომერციულ პროდუქტებს და არა პრობლემის რეალურ გადაწყვეტას. ზოგი ფერმერი იყენებს რეკომენდაციებს, რომლებიც არ შეესაბამება კონკრეტული მიწის სტრუქტურულ მოთხოვნებს.

- **რას იტყვით აზერბაიჯანელ ფერმერებზე – მათი მიდგომა განსხვავდება?**

რ5: აზერბაიჯანელი ფერმერები მეტად ეკონომიურები და გამოცდილები არიან. მათ აქვთ პრაქტიკული ცოდნა, რომელიც მამა-პაპიდან მოსდევთ. ისინი იმდენ მიწას ამუშავებენ, რამდენსაც ოჯახი თავისით გაუმკლავდება, დამატებითი ხარჯების გარეშე. ჩვენთან კი ბევრ ფერმერს არ აქვს ფინანსური გათვლების უნარი – იღებენ სესხებს, ხარჯავენ ყველაფერში ფულს და ვალებში ვარდებიან. აზერბაიჯანელმა ფერმერებმა ზუსტად იციან, რომ მათი ხარჯები არ უნდა აჭარბებდეს შემოსავალს. ისინი იმდენ პროდუქციას მოიყვანენ, რამდენიც ოჯახს სჭირდება და მეტ ხარჯზე არ მიდიან. ამიტომ მათთან ხშირად არც არის ეკონომიკური სირთულეები.

ზოგიერთ სოფელში სასკოლო გრაფიკიც კი სამუშაო პროცესზეა მორგებული – სკოლა შუადღეზე იწყება, რათა ბავშვებმა დილით მშობლებთან ერთად იმუშაონ. ეს ყველაფერი აჩვენებს, რამდენად ორგანიზებულად არის აწყობილი მათი სამუშაო განრიგი.

- **ბავშვთა შრომა განათლების პროცესზე როგორ აისახება?**

რ5: ბევრი ბავშვი დილიდან იწყებს სამუშაოს სათბურში ან ვენახში და მხოლოდ ამის შემდეგ მიდის სკოლაში. მაგალითად, ზოგიერთი ბავშვი დილის 5 საათზე დგება, შრომობს და სკოლაში, 10 საათზე, გამოუძინებელი მიდის. ასეთ პირობებში მისი სწავლის ხარისხი ბუნებრივად დაბალია. მიუხედავად იმისა, რომ ოჯახური შრომა მნიშვნელოვანია, ეს ბავშვები რეალურად კარგავენ განათლების უფლებას.

- **თქვენი აზრით, როგორია ფინანსური ბიუჯეტების პრობლემა სოფლის მეურნეობაში?**

რ6: ბევრ ოჯახს არ ესმის სწორად ხარჯის დაგეგმვა. მაგალითად, ზოგიერთი ოჯახი 100 ლარს გამოიმუშავებს და 300 ლარს ხარჯავს. ადრე პროდუქტები და საწვავი იაფი იყო, ახლა კი ყველაფრის ფასი მნიშვნელოვნად გაიზარდა – კომუნალური გადასახადები, საწვავი, დოლარის კურსი. გარდა ამისა, როდესაც ფერმერი ვერ ასწრებს ვენახში მუშაობას და იძულებულია სხვა მუშა დაიქირავოს, ეს დამატებით ხარჯებს იწვევს. თუმცა, ისინი არ ითვლიან საკუთარ შრომას ფულად ღირებულებად. მხოლოდ იმას იწერენ, რასაც სხვას უხდიან და რა პრეპარატები იყიდეს. საბოლოოდ, ვენახიდან მოგების მიღება ძალიან რთულია.

- **როგორი სიტუაციაა ყურძნის ბაზარზე?**

რნ: ჩვენს რეგიონში სუფრის ყურძენი თითქმის არ გვხვდება. რაც მოდის, ძირითადად ტექნიკური ყურძენია, რომელიც მიდის სპირტის ან დაბალი ხარისხის ღვინის წარმოებისთვის. დაახლოებით 75% ყურძნის მოსავლისა მიდის სპირტის ქარხნებში და იქიდან გამოდის მხოლოდ ტექნიკური სპირტი, რომელიც ექსპორტზე რუსეთის ბაზარზე გადის.

ბიოპროდუქტზე საუბარი ზედმეტია. პროდუქტები ვერ გადიან 16 კომპონენტთან ტესტირებას, რომელიც სასუქის პროპორციას, შაქრიანობას და სხვა მაჩვენებლებს ამოწმებს. ჩვენი ვენახების უმეტესობა საბჭოთა კავშირის დროს გაშენდა, როდესაც მიწის ანალიზი საერთოდ არ ტარდებოდა. ვენახები ხშირად გადაჭარბებული სიმჭიდროვით არის დარგული და ნაკლებად ხარისხიანი ჯიშებია გამოყენებული.

წინანდალში „რქაწითელი“ განსაკუთრებული სურნელებით გამოირჩევა – როგორც ახალი ვაშლის სუნი გაზაფხულზე. მაგრამ ასეთი ვენახები იშვიათია. ძირითადად, ქარხნებში შეტანილი ყურძენი დაბალი ხარისხისაა და შედეგიც შესაბამისია.

- **როგორია წყლის რესურსების მდგომარეობა რეგიონში?**

ადრე სოფელში ჭეხის წყლის რესურსი ხელმისაწვდომი იყო. ახლა, სათბურების მოსარწყავად, სასუქები პირდაპირ წყალში იყრება. ეს პირდაპირ ჭის წყლის დაბინძურებას იწვევს. წყალი არ დგას ერთ ადგილას – ის მოძრაობს. შედეგად, ბინძურდება არა მხოლოდ ჭები, არამედ არტეზიული წყლებიც, რომლებიც 170-200 მეტრის სიღრმეზეა. ეს არ არის მხოლოდ ადგილობრივი პრობლემა – მიწისქვეშა წყლები ერთიანად ზიანდება.

- **სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობისას, ნიადაგის დაბინძურების მხრივ, კიდეც რა პრობლემებს აწყდებით? ნიადაგის დაბინძურების წინააღმდეგ, სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობის პროცესში, თუ არსებობს რაიმე სახის რეგულაციები?**

ერთ-ერთი მთავარი პრობლემა, მულჩირებისას გამოყენებული, პოლიეთილენის საფარია. მაგალითად, ნესვისა და საზამთროს მოსაყვანად გამოიყენება სქელი და თხელი პოლიეთილენი. სქელი მასალა ძვირია, ამიტომ ფერმერები ძირითადად თხელ ცელოფანს იყენებენ, რომელიც ერთ სეზონზე იშლება და მიწაში რჩება.

როდესაც ცელოფანი იშლება, ის მიკროპლასტმასად გადაიქცევა და ნიადაგში რჩება. მიწის დამუშავებისას, ეს ნარჩენები ნიადაგში 60 სმ-ზე ქვემოთ ჩადის და მისი ამოღება პრაქტიკულად შეუძლებელია. პლანტაჟის სიღრმეზე გათხრა ამ პრობლემას ვერ აგვარებს, რადგან მიკროპლასტმასა კვლავ ადგილზე რჩება და საბოლოოდ, წყლის რესურსებსაც აბინძურებს.

დაწესებულია შეზღუდვები, რომ პოლიეთილენის საფარი უნდა იყოს დეგრადირებადი. თუმცა, რეალობაში ძველი, არადეგრადირებადი პოლიეთილენი, მაინც გამოიყენება, და ამ პოლიეთილენს 50 წელზე მეტი დრო სჭირდება დაშლისთვის.

- **კიდეც რა იწვევს მიწის ან წყლის დაბინძურებას, ეს სისტემის ნაკლია თუ სხვა პრობლემა?**

რნ: ერთი მხრივ, მიწები ხშირად ქირავდება დიდი ფართობით – 10 ჰექტარი ან მეტი. როდესაც ფერმერი ერთი წელი იყენებს მიწას და შემდეგ სხვას გადასცემს, ახალი მეპატრონე სხვა კულტურას თესავს, მაგალითად, სიმინდს და წინა სეზონის მულჩირების ნარჩენები მიწაში რჩება.

სახელმწიფოს მხრიდან მონიტორინგი რთულია – ზედამხედველობისთვის საჭირო ტექნოლოგიები, როგორიცაა დრონები ან ვერტმფრენები, რაც სერიოზულ რესურსს მოითხოვს. ამავდროულად, მცირე საწარმოების რეგულირება ეფექტურად არ ხდება, რაც საბოლოოდ ბაზარზე პროდუქტის გაძვირებას იწვევს.

- **თქვენი ორგანიზაცია ინოვაციური პროგრამებით არის დაკავებული, როგორც ვიცით, რა ტიპის პროექტებზე მუშაობთ?**

რ5: ჩვენი ორგანიზაცია "ჯიტას" (საქართველოს ინოვაციების და ტექნოლოგიების სააგენტოს) პროექტებზე ვმუშაობთ. ერთ-ერთი პროექტი განსაკუთრებულად საინტერესო იყო – ბიჭებმა ტყემლისგან უნიკალური პროდუქტი შექმნეს, მაგრამ ეკოლოგიურად სუფთა ნედლეულის მოძიება ვერ მოხერხდა. ბაზარზე სუფთა პროდუქტი არ გვხვდება, რაც მასობრივი წარმოებისთვის სერიოზულ გამოწვევად რჩება.

მიგრაცია

- **როგორ აისახება მიგრაციის ტალღა თქვენს რეგიონზე?**

ძალიან ბევრი ადამიანი მიგრაციაში წავიდა. ადრე, ძირითადად ქართველები, რუსეთსა და ყაზახეთში გადადიოდნენ. ახლა კი ტენდენცია შეიცვალა, ჩვენი სოფლიდან ხალხი, ამერიკასა და მექსიკაშიც მიდის. ბევრს გრინ-კარტა აქვს, რაც ჩვენს უბანში, შეიძლება ითქვას, „სპეციალობად“ იქცა. იციან, როგორ შეავსონ განაცხადი გამართულად და მოიგონ. ეს მიგრაცია ძირითადად ინტელექტუალური რესურსების გადინებას იწვევს. ადრე მუშახელი გადიოდა, ახლა კი ბიზნესი და ციფრული პროექტებიც გადატანილია უცხოეთში.

მუშახელი საქართველოდან ჯგუფურად გადის. კაბალიდან ხშირად მიდიან 20-30-კაციანი ჯგუფები, ორგანიზატორების ხელმძღვანელობით. ამ ორგანიზატორებმა ზუსტად იციან, ვის სად მიიყვანონ სამუშაოდ.

- **არის თუ არა, თქვენს მუნიციპალიტეტში, სხვა ქვეყნებიდან მიგრანტების დასაქმების შემთხვევები?**

აქამდე, დღიური ანაზღაურებით, ვენახებში ქართველი მუშები მუშაობდნენ, მაგრამ საქმის გაჭიანურებას ცდილობდნენ, რომ მეტი ფული მიეღოთ. ამის გამო, ფერმერებმა, ადგილობრივი ბრიგადები გაუშვეს და დაღესტნელები მოიყვანეს ყვარლის მუნიციპალიტეტიდან, რომლებიც იქ ვენახში სამუშაოდ ჩამოდიან. ისინი უფრო სწრაფად და ეფექტურად მუშაობენ, დღეში რამდენიმე ვენახს კრეფენ და სამჯერ მეტი სამუშაოს შესრულებას ასწრებენ. ჩვენი, ადგილობრივი მუშები, ხშირად მხოლოდ ერთ ვენახს ამუშავებენ და შემდეგ დასასვენებლად მიდიან.

- **შეგიძლიათ თქვენს მუნიციპალიტეტში მიგრაციის დონე განსაზღვროთ?**

მცირე სოფლის სკოლებში ჩატარებული კვლევებით დადგინდა, რომ 300 ბავშვიდან დაახლოებით ნახევარს, ერთი ოჯახის წევრი მაინც ჰყავს ემიგრაციაში, ხოლო ამ რაოდენობიდან 70 ბავშვს, ორივე მშობელი უცხოეთში ჰყავს წასული.

- **როგორ მოქმედებს ეს ბავშვების ფსიქოლოგიურ მდგომარეობაზე?**

ბავშვებს უჭირთ, მაგრამ სოფელში გარემო სხვანაირია – სივრცე უფრო თავისუფალია, ადამიანები ერთმანეთს მხარს უჭერენ და მეტი სიტბოა. თუმცა, განათლების მოტივაცია მაინც იკლებს, რადგან ბავშვს მუდმივად აკლია მშობლების ყურადღება.

- **როგორია მიგრაციის გავლენა ქართულ ოჯახებზე?**

მიგრაციის თემა ძალიან მტკივნეულია. დედები და მამები გადიან ქვეყნიდან, განსაკუთრებით საბერძნეთსა და იტალიაში და ბავშვები რჩებიან ოჯახში, სხვების მზრუნველობის ქვეშ. მაგალითად, მე ექვსი დედამამიშვილი მყავს და ოთხი ემიგრაციაშია. ეს ცვლის ოჯახურ სტრუქტურას და ბავშვების აღზრდის პროცესს. ახლა ტენდენცია ასეთია: მამები მიდიან, დედები კი შვილებთან რჩებიან. თუმცა, ესაც არ არის საკმარისი, რადგან ოჯახის ერთად ყოფნა მხოლოდ ძლიერი ფინანსური ყოფით არ განისაზღვრება.

- **როგორ აისახება მიგრაცია სოფლის ცხოვრებაზე?**

სოფლებში მოსახლეობის რაოდენობა მნიშვნელოვნად შემცირებულია, რაც ბიზნესის და კულტურული განვითარების ინიციატივებს ზღუდავს. მაგალითად, კაფეს ან მცირე

საწარმოს გახსნის იდეამ შესაძლოა არ იმუშაოს მხოლოდ იმის გამო, რომ საკმარისი მომხმარებელი არ იქნება.

- **როგორია მიგრაციის შემდგომი რეინტეგრაციის პროცესი, როდესაც ადამიანები საქართველოში ბრუნდებიან?**

რ1: როდესაც მიგრანტები ბრუნდებიან სოფელში, მათ წინაშე ბევრად მეტი გამოწვევაა, ვიდრე იმ ქვეყანაში, სადაც ისინი წლები მუშაობდნენ და ცხოვრობდნენ. ტრანსპორტის არქონა, ერთ-ერთი მთავარი პრობლემაა, ერთი ადგილიდან მეორეზე მარტივად ვერ გადაადგილდები. საზღვარგარეთ, სადაც ვცხოვრობდი, ყოველ ნაბიჯზე საზოგადოებრივი ტრანსპორტი ხელმისაწვდომია და ხალხს გადაადგილების პრობლემა არ აქვს. აქ კი ტაქსით წასვლაც ფუფუნებაა. თუ მანქანა არ გყავს, ვერსად წახვალ.

- **რა უნდა გაკეთდეს სახლში დაბრუნებული მიგრანტების ადაპტაციის გასაადვილებლად?**

რ1: აუცილებელია, რომ ქვეყანაში იყოს საინფორმაციო პროგრამები და სერვისები, რომლებიც დაბრუნებულ მიგრანტებს, ახალ რეალობასთან შეგუებაში დაეხმარება. უნდა არსებობდეს ტრენინგები მცირე ბიზნესის დასაწყებად, რათა ადამიანები აქვე შეძლონ ღირსეული ცხოვრება. რეინტეგრაცია მხოლოდ მაშინ იქნება წარმატებული, როცა ადამიანები თავს იგრძნობენ უსაფრთხოდ და სრულფასოვნად.

- **რამდენად მწვავეა სოციალური პრობლემები კახეთის რეგიონში?**

მუშახელი, რომელიც ვენახში მუშაობს, დღიურად დაახლოებით 50 ლარს იღებს. თუმცა პრობლემაა, რომ სამუშაო დღის დასრულების შემდეგ, ბევრს სხვა მიზანი აქვს – მაგალითად, სასმელი იყიდოს და მეგობრებთან ერთად დაჯდეს და დალიოს. ეს ტრადიცია საკმაოდ გავრცელებულია კახეთში და სოციალური პრობლემების წყაროც არის.

გურჯაანში, ყვარლის სოფლებსა და ზოგადად კახეთის რეგიონში, გავრცელებულია "ორი-სამი ჭიქის" ტრადიცია, რაც ხშირად უფრო დიდ პრობლემად იქცევა. შედეგად, ოჯახებში ჩხუბი და ძალადობა ხშირია.

თანამშრომლობა

- **როგორია თქვენი გამოცდილება თვითმმართველობასთან თანამშრომლობაში?**

რ5: საქართველოს მასშტაბით, ჩვენი ორგანიზაციისთვის, ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტი ერთ-ერთი საუკეთესო მაგალითია. მუნიციპალიტეტის მხარდაჭერით გვაქვს სივრცეები, სადაც ვატარებთ სხვადასხვა ტრენინგს და შეხვედრას. ინფრასტრუქტურული განვითარების მხრივაც გვაქვს წარმატებები – თვითმმართველობა ხშირად მოიპოვებს გრანტებს და არ უჭირს საერთაშორისო ორგანიზაციებთან თანამშრომლობა.

- **რით განსხვავდება ერთმანეთისგან, სასაზღვრო მუნიციპალიტეტში არსებული სიტუაცია, სხვა მუნიციპალიტეტებისაგან?**

რ5: პრობლემები, რომლებსაც სასაზღვრო ზონასთან მცხოვრები მოსახლეობა აწყდება, თითქმის ყველა მუნიციპალიტეტში ერთნაირია. მიუხედავად იმისა, რომ გარდაბანი თბილისთან შედარებით ახლოს მდებარეობს, იქაც არის იგივე გამოწვევები – პოლიეთნიკური მოსახლეობა, ინფრასტრუქტურის ნაკლებობა და შრომითი პირობები – ეს საერთო პრობლემებია.

- **როგორია ეთნიკურად ქართველებისა და აზერბაიჯანელების ურთიერთობა რეგიონში?**

რ5: ჩვენი თემები მეგობრულად ცხოვრობენ და ერთმანეთთან კონფლიქტი არ გვქონია. მიგრაციის საკითხებზე ჩატარებულ შეხვედრებზე ვცდილობთ, ყველა ჯგუფის ხმა გავითვალისწინოთ.

- **რა როლს თამაშობს ადგილობრივი ხელისუფლება პროექტების წარმატებაში?**

ლაგოდების მერი ჩვენთვის არა მხოლოდ საჯარო მოხელეა, არამედ ადამიანი, რომელიც გულით აკეთებს თავის საქმეს. მისი კომპეტენცია და ინიციატივები მუნიციპალიტეტის განვითარებაზეა ორიენტირებული.

- **როგორი მუნიციპალიტეტის განვითარებაზე?**

რ5: განვითარების მთავარი პრინციპი თანამშრომლობა და რესურსების ეფექტურად გამოყენებაა. მერმა იცის, როგორ გამოიყენოს სხვადასხვა ტიპის რესურსი – იქნება ეს საგანმანათლებლო, ინფრასტრუქტურული თუ ფინანსური. მნიშვნელოვანია ისეთი ადამიანების დაფასება, რომლებიც პროფესიონალურად უდგებიან საკუთარ მოვალეობას და მუნიციპალიტეტის განვითარებაზე ზრუნავენ.

- **როგორია დღეს არასამთავრობო ორგანიზაციების და საჯარო სექტორის თანამშრომლობა?**

დღეს საჯარო სექტორს მითითება აქვს, რომ არასამთავრობო ორგანიზაციებთან ნაკლებად ითანამშრომლოს. ეს ეხება ყველა სფეროს და კვლევით ჯგუფებსაც.

ბოლო პერიოდში რთული ვითარებაა. მაგალითად, პირველად მოხდა ისე, რომ სკოლის დირექტორმა პირდაპირ თქვა უარი თანამშრომლობაზე. დირექტორმა მითხრა: „მართლა ვერ მოვახერხებ“. ეს ნიშანია, რომ სიტუაცია დამაბულია და ეს, რა თქმა უნდა, პრობლემაა.

- **როგორია საზოგადოების დამოკიდებულება პოლიტიკური პროცესების მიმართ?**

ახლა ის დროა, როცა პოლიტიკიდან დაწყებული საზოგადოებრივ ურთიერთობებამდე, ყველა სფეროში გულწრფელობა აუცილებელია. არ უნდა შეგვეშინდეს სიმართლის გაჟღერების, რადგან ეს არის გზა, რომლითაც უნდა განვითარებისკენ წავიდეთ.

L-3

ფოკუს ჯგუფის მასალები

არასამთავრობო სექტორის სირთულებები და მუშაობის სპეციფიკა

- როგორია თქვენი არასამთავრობო ორგანიზაციის თანამშრომლობა ადგილობრივ თემებთან და მმართველ ორგანოებთან?

ჩვენ 1998 წლიდან ვმოქმედებთ ლაგოდეხში და ვფარავთ კახეთის რეგიონს. ვფიქრობ, ამ წლების განმავლობაში, მხოლოდ სასიკეთო საქმეებს ვაკეთებთ. ვცდილობთ მჭიდრო თანამშრომლობას ადგილობრივ სათემო ჯგუფებთან და მუნიციპალიტეტებთან. გვჯერა, რომ ყველაფერს ვაკეთებთ, რაც შეგვიძლია მუნიციპალიტეტების მხარდასაჭერად.

მაგალითად, ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი მიმართულება სათემო ჯგუფების ჩამოყალიბება და მათი ჩართულობა თემების საქმიანობაში. ჩვენ ასევე ვმუშაობთ არაფორმალური განათლების პოპულარიზაციის მიმართულებით.

- როგორ აისახა თქვენს საქმიანობაზე ბოლო პერიოდში მიღებული კანონი უცხოურ აგენტებზე?

სიტყვა „აგენტი“, ბოლო დროს, საქართველოში საკმაოდ ნეგატიურად აღიქმება. ადრე საკუთარ თავს „ცვლილებების აგენტებს“ ვუწოდებდით, რადგან ჩვენი მიზანი საზოგადოების განვითარების ხელშეწყობა იყო. თუმცა, იმას ვერ დავთანხმდებით, რომ ჩვენი საქმიანობა უცხოური ინტერესების გამტარებლებად ჩაითვალოს. ჩვენ, ყოველთვის, მხოლოდ საქართველოს განვითარებაზე ვიყავით ორიენტირებული.

სათემო მუშაობის მოდელები და გამოწვევები

- რას იტყვით, რა წარმატებებს მიაღწიეთ სათემო მუშაობაში?

ჩვენი მუშაობა ყოველთვის მიმართული იყო თემის ინტერესების დაცვისკენ. ფორმირებული გვაქვს სათემო ჯგუფები, რომლებიც მჭიდროდ არიან ჩართული ადგილობრივი პრობლემების გადაწყვეტაში. ისინი მუშაობენ განათლების გაუმჯობესებაზე, ინფრასტრუქტურულ პროექტებზე და სხვა მნიშვნელოვან საკითხებზე. თემებთან მუშაობა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია იმ პირობებში, როცა მუნიციპალიტეტები ხშირად ვერ ახერხებენ საჭიროებების სრულფასოვნად დაკმაყოფილებას. ჩვენ ვეხმარებით ადგილობრივებს, საკუთარი საჭიროებების გააზრებაში და მათთვის პრიორიტეტების დადგენაში.

ადგილობრივი თემების მხარდაჭერა და ეკოლოგიური ინიციატივები

- თქვენ ახსენეთ სათემო მხარდაჭერა. რა არის თქვენი ორგანიზაციის ძირითადი მიმართულებები ამ კუთხით?

ჩვენი ორგანიზაცია მუშაობს ისეთი ჯგუფების მხარდასაჭერად, რომლებიც ყველაზე მეტად საჭიროებენ დახმარებას: ახალგაზრდები, ქალები, ბავშვები და ხანდაზმულები. ძირითადი მიზანი არის ადგილობრივ თემებში ადამიანების გაძლიერება, მათთვის განვითარების შესაძლებლობების შექმნა.

გარდა ამისა, გარემოს დაცვის მიმართულებითაც ვმუშაობთ. მაგალითად, სულ ახლახან დავასრულეთ პროექტი, რომლის ფარგლებში ნარჩენების მოსათავსებელი კონტეინერები და ნაგავმზიდი მანქანა შევიძინეთ. პროექტი განხორციელდა თვითმმართველობასთან თანამშრომლობით.

ჩვენი ინიციატივები ეხმარება გარემოს დაცვით საკითხებზე ცნობიერების ამაღლებას. მაგალითად, სკოლებში დავწერეთ ენერგოეფექტური ტექნოლოგიების მოდელები. ეს მოიცავს ქარის გენერატორებს, მზის წყლის გამაცხელებლებს, ბიოგაზის აპარატებს და სხვა მოწყობილობებს. ბავშვები სწავლობენ, როგორ გამოიყენონ ეს ტექნოლოგიები, როგორ დაზოგონ გამოლევადი ენერგია და გამოიყენონ ენერგოეფექტური სისტემები, რაც თავის მხრივ ხელს შეუწყობს გარემოზე მავნე ზემოქმედების შემცირებას.

განათლებისა და სოციალური მეწარმეობის წახალისება

- **თქვენ ასევე ახსენეთ მეწარმეობის განვითარება. როგორ ეხმარებით ახალგაზრდებს ამ მიმართულებით?**

ბოლო სამი წლის განმავლობაში აქტიურად ვმუშაობთ სოციალური მეწარმეობის განვითარებაზე. ოთხ მუნიციპალიტეტში დავწერეთ სოციალური მეწარმეობის მოდელები, მათ შორის ლაგოდეხში.

ვაცნობთ ახალგაზრდებს მეწარმეობისთვის საჭირო უნარებს და ვეხმარებით სკოლებში სასკოლო კლუბების შექმნას. ეს კლუბები მათ საშუალებას აძლევს, იმუშაონ საკუთარ იდეებზე, შეისწავლონ ბიზნესის მართვა და თავად განახორციელონ პატარა პროექტები.

ენერგოეფექტური სისტემები და მათი ფინანსური ასპექტები

პროექტების დაფინანსება და თანამშრომლობა

ჩვენ ვთანამშრომლობთ ადგილობრივ თვითმმართველობებთან, რათა მათ ბიუჯეტში ჩადონ სოციალური პროექტების თანადაფინანსება. მაგალითად, ენერგოეფექტური ტექნოლოგიების დანერგვა სკოლებსა და ბაღებში, რაც ეკოლოგიურ და ეკონომიკურ სარგებელს ქმნის. ენერგიის დაზოგვა მნიშვნელოვნად ამცირებს ხარჯებს, ხოლო ადგილობრივი თემები ამ ინიციატივებისგან დიდ სარგებელს იღებენ.

- **ენერგოეფექტური სისტემები სკოლებში**

სკოლებში დაინერგა თანამედროვე ენერგოეფექტური ტექნოლოგიები, მათ შორის ქარის გენერატორები, მზის პანელები და სხვა მოწყობილობები. ამასთან, შექმნილია ლაბორატორიული სტენდები, სადაც მოსწავლეები პრაქტიკულად სწავლობენ ამ სისტემების მუშაობას.

პარალელურად, პედაგოგებისთვის შემუშავებულია რვა მოდულიანი სილაბუსი, რომელიც არაფორმალური განათლების მეთოდოლოგიას ეფუძნება და მათ გადამზადებას მოიცავს.

ენერგოეფექტური ტექნოლოგიების გამოწვევები და უპირატესობები

- **რატომ არ არის ეს ტექნოლოგიები ფართოდ გავრცელებული?**

ენერგოეფექტური სისტემების გაუვრცელებლობის მთავარი ბარიერი, ფინანსურად მაღალი, საწყისი დანახარჯებია. მიუხედავად იმისა, რომ ეს ინვესტიცია 10-12 წელიწადში სრულად ამართლებს და შემდგომ უკვე მოგებაზე გადადის, ადამიანებისთვის ეს ხანგრძლივი პერიოდი სირთულეს წარმოადგენს.

ასევე, გარკვეული კომპონენტები, როგორიცაა აკუმულატორები, პერიოდულად გამოცვლას საჭიროებენ, რაც დამატებით ხარჯებს ქმნის. თუმცა, არსებობს ისეთი სისტემებიც, რომლებიც აკუმულატორების გარეშე მუშაობს და უფრო ეკონომიურ ალტერნატივას წარმოადგენს.

- **სად არის ეს ტექნოლოგიები ყველაზე ეფექტური?**

მზის პანელები იდეალური გამოსავალია ისეთ რეგიონებში, სადაც ელექტროენერგია არასანდოა ან ხშირად ითიშება. შერეული სისტემები, რომლებიც აკუმულატორების მხარდაჭერით მუშაობს, ასევე კარგი გამოსავალია, როდესაც სტაბილური ენერგომომარაგება პრობლემატურია.

- **როგორ აისახება ეს პროექტი სკოლებსა და ოჯახებზე?**

ენერგოეფექტური სისტემების დანერგვამ სკოლებში ენერგიის დაზოგვა და გარემოზე დადებითი ზემოქმედება უზრუნველყო. მაგალითად, ზაფხულის განმავლობაში სკოლები ენერგიას აგროვებენ, რასაც სასწავლო წლის დაწყების შემდეგ იყენებენ.

რაც შეეხება ოჯახებს, სპეციალური პროგრამის ფარგლებში, მზის პანელები დამონტაჟდა 20 სოციალურად დაუცველ ოჯახში, რაც მნიშვნელოვნად ამცირებს მათ ხარჯებს.

- **რამდენად ხელმისაწვდომია ეს ტექნოლოგია?**

საშუალოდ, 2 კილოვატიანი სისტემა, რომელიც ერთ ოჯახს სრულად ამარაგებს, დაახლოებით 1000 დოლარი ღირს. გრძელვადიან პერსპექტივაში, ეს დანახარჯი სრულად ამართლებს, რადგან დაზოგილი ენერგია ხარჯების შემცირებას უზრუნველყოფს. თუმცა, საწყისი ინვესტიცია ბევრისთვის კვლავ მნიშვნელოვან ბარიერად რჩება.

გენდერული სტერეოტიპები და ტრადიციები თემებში

- **როგორ მოქმედებს თემთა ტრადიციები გოგონებზე?**

ხშირად, ოჯახის უფროსების მიერ დაგეგმილი გოგონების ცხოვრების მომავალი, წინასწარ განისაზღვრება. ბევრ თემში ქორწინება ბავშვობიდანვე იგეგმება, გადაწყვეტილებას კი ოჯახის უფროსი წევრები იღებენ. გოგონების განათლებას ნაკლები მნიშვნელობა ენიჭება, რაც მათ ფინანსურად მეუღლის ოჯახზე დამოკიდებულს ხდის.

- **არსებობს თუ არა წინააღმდეგობა ასეთ ტრადიციებთან?**

ცალკეული შემთხვევები გვიჩვენებს, რომ გოგონები ცდილობენ წინააღმდეგობას. მაგალითად, ერთ-ერთმა გოგონამ დახმარებისთვის მოგვმართა, რადგან ეჭვობდა, რომ მის მოტაცებას აპირებდნენ. ასეთი ცნობიერება პროგრესის ნიშანია. ბოლო წლებში, რამდენიმე გოგონამ უარი თქვა ქორწინებაზე, მიუხედავად ოჯახური ზეწოლისა. ცვლილება განსაკუთრებით შეინიშნება იმ სკოლებში, სადაც ადმინისტრაციაში ქალები საქმიანობენ და მოსწავლეებს შეუძლიათ კონსულტაციის მიღება.

- **როგორ ებრძვით ამ გამოწვევას?**

მიმდინარეობს საზოგადოების ინფორმირება, შეხვედრები სკოლებში, სადაც განიხილება გენდერული თანასწორობა და განათლების მნიშვნელობა. პროცესში ვრთავთ იურისტებსა და ექიმებს, რომლებიც სამართლებრივ და ჯანმრთელობის საკითხებზე ლაპარაკობენ.

ეკონომიკური ფაქტორები და საზოგადოებრივი ცნობიერება

- **როგორ შეიძლება ეკონომიკამ ხელი შეუწყოს ტრადიციების შეცვლას?**

ეკონომიკური დამოუკიდებლობა, ერთ-ერთი უმთავრესი წინაპირობაა, ტრადიციების ცვლილებისთვის. მნიშვნელოვანია, რომ ოჯახებს და გოგონებს ჰქონდეთ ფინანსური დამოუკიდებლობის შესაძლებლობა. ამ მიზნით, ტარდება სპეციალური საგანმანათლებლო პროგრამები, რომლებიც ქალებს სამეწარმეო უნარების განვითარების შესაძლებლობას აძლევს.

გარდა ამისა, ხორციელდება თანამშრომლობა ადგილობრივ თვითმმართველობებთან, რათა მათი ბიუჯეტები მოიცავდეს სოციალური მეწარმეობის მხარდამჭერ პროექტებს. ამგვარი მიდგომა არა მხოლოდ ეკონომიკურ სარგებელს უზრუნველყოფს, არამედ ხელს უწყობს თემში არსებული სტერეოტიპების ეტაპობრივ ნგრევას.

მთავარი მიზანია, რომ გოგონებს ჰქონდეთ არჩევანი განათლების, კარიერისა და დამოუკიდებელი ცხოვრების მიმართულებით, რათა მათ შეძლონ საკუთარი მომავლის დამოუკიდებლად განსაზღვრა.

ადრეული ქორწინება და მისი გამოწვევები

- **რა პრობლემებს აწყდებით ადრეული ქორწინების საკითხზე მუშაობისას?**

ადრეული ქორწინება საქართველოში კვლავ სერიოზული პრობლემა რჩება, განსაკუთრებით ეთნიკურ უმცირესობებში. ქართულ თემებში ეს ხშირად უკავშირდება ეკონომიკურ სირთულეებს, ხოლო აზერბაიჯანულ თემებში – ტრადიციულ შეხედულებებს. ხშირად, გოგონების მომავალს ოჯახები წყვეტენ, რაც მათ განათლებას და ეკონომიკურ დამოუკიდებლობას ზღუდავს.

- **როგორ მუშაობთ თემში ამ პრობლემის დასაძლევად?**

ვიწყებთ მუშაობას უფროსი თაობის წარმომადგენლებთან, სკოლის ადმინისტრაციასთან და მასწავლებლებთან. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ბიჭებთან საუბარს, რათა მათ გააცნობიერონ ადრეული ქორწინების სამართლებრივი და სოციალური შედეგები. ვაწვდით ინფორმაციას მათი უფლებების დაცვის გზებზე და სამართლებრივ შედეგებზე, რაც ბიჭებისთვისაც მნიშვნელოვან გაკვეთილად იქცევა. მთავარი მიდგომა არის გრძელვადიანი დიალოგი ახალგაზრდებთან და მათი ინფორმირება კანონმდებლობის შესახებ, რომელიც არასრულწლოვანზე ქორწინებას მოსდევს.

- **როგორ ირღვევა გოგონების უფლებები?**

მრავალ თემში ქორწინება აღიქმება, როგორც სოციალური შეთანხმება, სადაც მატერიალური სარგებელი პრიორიტეტულია. გოგონები მიიჩნევენ, რომ ქორწინებით ცხოვრებას გაიმჯობესებენ, თუმცა რეალობა სხვაა – ისინი განათლების გარეშე რჩებიან და ეკონომიკურად დამოკიდებული ხდებიან.

საზოგადოებრივი გამოწვევები და ოჯახური ძალადობა

- **როგორ იცვლებოდა ოჯახური ძალადობის თემაზე არსებული სიტუაცია თქვენი საქმიანობის პერიოდში?**

სამუშაოს დაწყებისას ქვეყანაში პრაქტიკულად არ არსებობდა ძალადობის მსხვერპლთა დახმარების შესაბამისი ინფრასტრუქტურა. პირველ ეტაპზე, მოქმედი თავშესაფრები, მხოლოდ შეზღუდული პერიოდის განმავლობაში უზრუნველყოფდნენ მსხვერპლთა მხარდაჭერას.

ამჟამად მდგომარეობა გაუმჯობესებულია, თუმცა კვლავ მრავალი გამოწვევა რჩება. ტრადიციები და საზოგადოებრივი სირცხვილის განცდა, ოჯახური ძალადობის პრობლემის ღიად განხილვას მნიშვნელოვნად უშლის ხელს.

- **რა ნაბიჯების გადადგმა საჭირო მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად?**

მნიშვნელოვანია, გაძლიერდეს სამთავრობო და არასამთავრობო სექტორის თანამშრომლობა. აუცილებელია, რომ ქალთა თავშესაფრებმა მსხვერპლს შესთავაზონ არა მხოლოდ დროებითი საცხოვრებელი, არამედ გრძელვადიანი მხარდაჭერა – მათ შორის განათლება, პროფესიული გადამზადება და დასაქმების ხელშეწყობა.

ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტორი არის ქალთა გაძლიერება. მაგალითად, ერთ-ერთმა მსხვერპლმა, რომელმაც თავშესაფარში მიიღო დახმარება, მოგვიანებით პროფესია შეისწავლა და დამოუკიდებელი ცხოვრება დაიწყო.

ბავშვთა უფლებები და განათლების გამოწვევები: მშობლები, სკოლა და მანდატურები

- **ბავშვთა უფლებებისა და მათი დაცვის გამოწვევები: ბავშვების შრომის გამოყენება სოფლის თემებში.**

მშობლები ხშირად ბავშვის განათლებას პრიორიტეტად არ განიხილავენ და უპირატესობას ანიჭებენ მოსავლის აღებას, ვიდრე ბავშვის სკოლის გაკვეთილებზე დასწრებას. განსაკუთრებული ეს სირთულეები შეინიშნება იმ თემებში, სადაც ბავშვების შრომას განათლებაზე მაღლა აყენებენ. მაგალითად, ზოგიერთ თემში, მშობლები, არჩევენ ბავშვების სასკოლო გაკვეთილებზე დასწრებასა და სოფლად სამუშაოებში მონაწილეობის მიღებას შორის მორიგეობით აკეთებენ, რაც მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს.

უფროსკლასელები, ძირითადად სკოლაში აღარ დადიან, რადგან აქტიურად არიან ჩართულები სოფლის მეურნეობაში. ისინი მუშაობენ სათბურებში, ფარეხებში და სხვა ფიზიკურ საქმიანობაში, რაც მნიშვნელოვან ზიანს აყენებს მათ განათლებას.

მაგალითად, ტრენინგი ჩავატარეთ ერთ-ერთ სოფელში. მშობლები წინასწარ გაფრთხილებული იყვნენ. თუმცა, შეხვედრის მიმდინარეობისას, ერთი ბიჭის დედამ სკოლის ეზოში ყვირილით შემოირბინა: „სად არის ჩემი შვილი!“ დედის მთავარი წუხილი ის იყო, რომ ბავშვი სახლში დროულად არ დაბრუნდა და ვენახში „საქმე გაუფუჭდა“.

საბოლოოდ, მან ბავშვს ძალის გამოყენებით დაატოვებინა შეხვედრა, თანაც სხვა ბავშვების თვალწინ.

ბავშვთა უფლებების დარღვევის პრობლემის გადაჭრა ეტაპობრივი მუშაობით ხდება. პირველ რიგში ტარდება საინფორმაციო შეხვედრები მშობლებისთვის, რათა ბავშვთა უფლებების დაცვის კუთხით, გაიზარდოს მათი ცნობიერება.

- **ტრენინგების მნიშვნელობა**

ტრენინგების პროცესში მოზარდები აქტიურად ერთვებიან. განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც სწავლების მეთოდოლოგია ინტერაქტიური და პრაქტიკულია. მაგალითად, ერთ-ერთ რეგიონში, ბულინგის შესახებ ჩატარებული ტრენინგი მოიცავდა მრავალფეროვან აქტივობებს, რამაც მნიშვნელოვნად გაზარდა მონაწილეთა ჩართულობა. მოსწავლეები ღიად იზიარებდნენ საკუთარ გამოცდილებას და ინტერესით ეკიდებოდნენ განხილულ საკითხებს. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ გარკვეულ შემთხვევებში ინდივიდუალური რეაქციები განსხვავდება, ზოგიერთმა მოზარდმა ტრენინგი უარყოფითად მიიღო და ჩათვალა, რომ განხილული თემები ტრადიციული ღირებულებების წინააღმდეგ იყო მიმართული.

- **მანდატურების როლი სკოლებში**

სასკოლო გარემოში მანდატურების ფუნქცია უკავშირდება მოსწავლეთა უსაფრთხოების უზრუნველყოფას, თუმცა პრაქტიკაში ხშირად ხდება მათი მხრიდან, უფლებამოსილების გადამეტება. მაგალითად, ერთ-ერთ სკოლაში მანდატურებმა მოსწავლეებს შეუზღუდეს, ხანმოკლე შესვენებების დროს, ეზოში გასვლა.

მანდატურების პროფესიული საქმიანობის ხარისხის გასაუმჯობესებლად, აუცილებელია, მათთვის სპეციალური გადამზადების კურსების დანერგვა, რომლებიც ეთიკურ და ფსიქოლოგიურ ასპექტებს მოიცავს. ამასთან, მნიშვნელოვანია, რომ სკოლებში გაძლიერდეს ფსიქოლოგიური მომსახურება, რათა მოსწავლეთა ფსიქო-სოციალური კეთილდღეობა სათანადოდ იყოს დაცული.

- **კულტურული ბარიერების გავლენა ბავშვებზე**

კულტურული ბარიერების გავლენა ბავშვთა უფლებებზე მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს, განსაკუთრებით ისეთ თემებში, სადაც ტრადიციები განათლებასა და პიროვნულ განვითარებას ზღუდავს. ასეთ საკითხებზე მუშაობა მოითხოვს თანმიმდევრულ და გრძელვადიან სტრატეგიას, რომელშიც ჩართული იქნება როგორც სკოლები, ისე ადგილობრივი ხელისუფლების წარმომადგენლები. უმნიშვნელოვანესია, თემში ნდობის გაღრმავება და საზოგადოებრივი ცნობიერების ამაღლება, რათა აღიარებულ იქნას ბავშვების უფლება განათლების მიღებასა და ძალადობისგან თავისუფალ ცხოვრებაზე.

სისტემური გამოწვევები

- **როგორია ნარკოტიკების პრობლემა რეგიონებში?**

ბოლო ორი წლის განმავლობაში ნარკოტიკებთან დაკავშირებული პრობლემები გამწვავდა. განსაკუთრებით აღსანიშნავია კანაფის კულტივაციის შემთხვევები. კანონი იმდენად ლიბერალურია, რომ სამართალდამცავი ორგანოები ვერ ახერხებენ სიტუაციის მართვას. ისინი ხშირად აღმოაჩენენ დიდი ტერიტორიებს, სადაც კანაფი მასიურად არის გაშენებული. პოლიცია ამოიღებს და ანადგურებს მოსავალს, მაგრამ სოციალური სტრუქტურის პრობლემა კვლავ რჩება.

ჩანაცვლების პროგრამებში ჩართული პირების უმეტესობა 40 წელს გადაცილებული მამაკაცებია, რომლებიც 90-იან წლებში ნარკოტიკებზე დამოკიდებულები გახდნენ. ამ მხრივ, ახალგაზრდებში ვითარება შედარებით უკეთესია, თუმცა, ალკოჰოლიზმი კვლავ სერიოზული პრობლემაა.

მიგრაციის ტენდენციები

- **როგორ მოქმედებს მიგრაცია ბავშვებზე?**

მიგრაცია კატასტროფულად გაზრდილია. თითქმის ყოველ მესამე ოჯახში არის ერთი ან ორი წევრი, რომლებიც საზღვარგარეთ მუშაობენ. აზერბაიჯანული თემებიდან, ძირითადად, ყაზახეთში, თურქეთსა და შუა აზიის ქვეყნებში მიდიან. ქართველები კი უფრო ევროპასა და ამერიკაში. ქალები, უმეტესად საბერძნეთში, იტალიაში და თურქეთში მუშაობენ მომვლელებად ან მოსამსახურეებად, ხოლო მამაკაცები სეზონურ სამუშაოებზე, მაგალითად, ჩაის ან თხილის კრეფაზე.

მიგრანტების ბავშვები განსაკუთრებით მოწყვლადი არიან. როცა მშობლები უცხოეთშია წასული, ბავშვების აღზრდა ბებია-ბაბუას ან სხვა ოჯახის წევრებს ევალებათ. ეს პროცესები ხშირად იწვევს ბავშვებში ემოციურ და ფსიქოლოგიურ პრობლემებს, რადგან მშობლების წასვლა მათთვის მტკივნეულია.

- **არის რაიმე სტატისტიკა, რომელიც მიგრანტების რაოდენობას ასახავს?**

ზუსტი სტატისტიკა არ არსებობს. თუმცა, პრაქტიკულად, ყველა ოჯახში არის მინიმუმ ერთი წევრი, რომელიც ემიგრაციაშია. ეს დაახლოებით 20-30%-იანი მაჩვენებელია.

- **როგორია თქვენი რეკომენდაციები ამ პრობლემების მოგვარებისთვის?**

მნიშვნელოვანია ბავშვებისთვის განათლების ხელმისაწვდომობის გაზრდა და მათი შრომითი ექსპლუატაციის პრევენცია. ასევე, საჭიროა მიგრაციის პროცესის რეგულირება და ოჯახების მხარდაჭერა, რომ მათ არ მოუწიოთ სოციალური ან ეკონომიკური საჭიროებების გამო, ბავშვების სკოლიდან გამოყვანა.

ჯანდაცვის გამოწვევები და ადგილობრივი ინიციატივები ლაგოდეხში

- **რა მდგომარეობაა ლაგოდეხში ჯანდაცვის სფეროში?**

ლაგოდეხში გვაქვს ორი ძირითადი სამედიცინო დაწესებულება: შპს „არქიმედე“, რომელიც ქსელური ორგანიზაციაა, და ადგილობრივი შპს „კელაპტარი“, რომელიც ლაგოდეხელი ექიმებითაა დაკომპლექტებული. გარდა ამისა, სოფლებში მცირე ამბულატორიებიც გვაქვს, სადაც ოჯახის ექიმები პირველადი დახმარების სერვისებს სთავაზობენ მოსახლეობას.

- **როგორია სამედიცინო კადრების კვალიფიკაცია?**

ზოგადად კვალიფიციური კადრების ნაკლებობას ვგრძნობთ, თუმცა ლაგოდეხში, ზოგიერთი მიმართულებით, მაღალი დონის სპეციალისტები მუშაობენ. ქირურგიისა და გინეკოლოგიის სფეროში ძალიან ძლიერი პროფესიონალები გვყავს. მაგალითად, ქირურგ გივი ლოზჟანიძეს, თბილისში და სხვა რეგიონებში კარგად იცნობენ.

- **სამედიცინო ტექნოლოგიური აღჭურვილობა როგორი მდგომარეობაშია?**

სამწუხაროდ, ტექნოლოგიური თვალსაზრისით, კარგად აღჭურვილი კლინიკები არ გვაქვს. როდესაც რთული გამოკვლევა ან სხვა ტექნიკური სერვისი არის საჭირო, პაციენტებს თელავში ან თბილისში უწევთ წასვლა.

- **რა ნაბიჯები იდგმება ჯანდაცვის სერვისების გასაუმჯობესებლად?**

ადგილობრივი თვითმმართველობა, სათემო ორგანიზაციებთან ერთად, პერიოდულად გეგმავს მომსახურების ადგილზე შეთავაზებას. მაგალითად, მობილური სამედიცინო ბრიგადები სისტემატურად ჩამოჰყავთ. ხშირად მუნიციპალიტეტი ფარავს ექიმების ტრანსპორტირების და ღამისთევის ხარჯებს.

- **რა პრობლემებია დაფინანსებასთან დაკავშირებით?**

სამწუხაროდ, ადგილობრივი ფინანსები ხშირად საკმარისი არ არის. მაგალითად, ლაგოდეხში, როდესაც ინფრასტრუქტურული ცვლილებები გვჭირდებოდა, ფონდები ვერ მოვიზიდეთ და ხელფასებიდან შევაგროვეთ ფული, ასე ნაწილ-ნაწილ დავაგეთ ოთახებში იატაკი.

აზერბაიჯანთან საზღვრის ჩაკეტვის გავლენა ეკონომიკასა და რეგიონულ განვითარებაზე

• რა გავლენას ახდენს აზერბაიჯანთან საზღვრის ჩაკეტვა რეგიონის ეკონომიკაზე?

საზღვრის ჩაკეტვამ მნიშვნელოვნად შეამცირა ეკონომიკური აქტივობა, განსაკუთრებით ტურიზმის, ვაჭრობისა და ადგილობრივი პროდუქტების გაცვლის სფეროებში. მაგალითად, ადრე თაფლის ექსპორტი ხდებოდა, სათბური პროდუქცია მოჰქონდათ აზერბაიჯანიდან და რეგიონში ტურისტული მიმოსვლაც აქტიური იყო. ახლა ეს ყველაფერი შეჩერებულია, რაც, რა თქმა უნდა ნეგატიურად აისახება მოსახლეობის შემოსავალზე.

საზღვრის ჩაკეტვა პირდაპირ აისახა რეგიონის ეკონომიკურ აქტივობაზე. მაგალითად, ადრე აქედან აზერბაიჯანში თაფლი გაჰქონდათ, იქიდან კი საყოფაცხოვრებო პროდუქტები და საწვავი შემოდის. ახლა კი ეს აქტივობები პრაქტიკულად შეწყდა. მცირე კომერცია, რაც ტრაილერებით ან „ტიპარკებით“ ხორციელდება, ვერ ფარავს დანაკლისს.

• არის თუ არა გეგმა, როდის გაიხსნება საზღვარი?

ადრე აცხადებდნენ, რომ გახსნა მაისში (2024) მოხდებოდა, მაგრამ ახლა ამბობენ, რომ წლის ბოლომდე ეს არ იგეგმება. ეს სიტუაცია ორივე მხარისთვის ეკონომიკური გამოწვევაა, თუმცა ჩვენთვის, როგორც საზღვრისპირა რეგიონისთვის, უფრო მნიშვნელოვანია საზღვრის გახსნა.

• რა პრობლემებია რეგიონში საერთაშორისო ტრანზიტის თვალსაზრისით?

ლაგოდეხი საქართველოსა და აზერბაიჯანის დამაკავშირებელ მთავარ გზაზეა განლაგებული, რაც რეგიონს სტრატეგიულ მნიშვნელობას ანიჭებს. თუმცა, სატრანზიტო გზიდან რეგიონის ბიუჯეტში დამატებითი შემოსავლები არ შემოდის. სატრანსპორტო ნაკადები რეგიონს დამატებით არაფერს მატებს, რადგან ყველაფერი ცენტრალური ბიუჯეტიდან ფინანსდება.

• როგორ აისახება ეს ადგილობრივ განვითარებაზე?

რეგიონში არ ხორციელდება დიდი ინფრასტრუქტურული პროექტები ან ინიციატივები, რომლებიც ადგილობრივ ეკონომიკას გააძლიერებდა. მოსახლეობა ხვდება, რომ სატრანზიტო გზის გავლა მხოლოდ გადაადგილების კომფორტით შემოიფარგლება, ხოლო გლობალურ პროექტებში ჩართულობა არ ხდება.

• არის რაიმე ინიციატივა, რომ რეგიონი უფრო მეტად ჩაერთოს ეკონომიკურ პროექტებში?

ინიციატივები და გეგმები არსებობს, მაგრამ მათი განხორციელება სერიოზულ ბარიერებს აწყდება. მაგალითად, საერთაშორისო დერეფნის პროექტები, რომლებიც აზიის ქვეყნებს დააკავშირებს აზერბაიჯანის გავლით, შესაძლოა რეგიონისთვის გარკვეული სარგებელის მომტანი იყოს, მაგრამ ამ დროისთვის ეს მხოლოდ ვარაუდია.

• ადგილობრივი მოსახლეობა როგორ აღიქვამს ამ პრობლემებს?

მოსახლეობა ხედავს, რომ რეგიონი იზოლაციისა და ეკონომიკური აქტივობების ნაკლებობის გამო, სირთულეებს განიცდის. ამასთან, მნიშვნელოვანი სტრუქტურული ცვლილებები, რომლებიც ადგილობრივ განვითარებას შეუწყობდა ხელს, არ ჩანს.

• როგორია თქვენი რეკომენდაციები ამ პრობლემის მოსაგვარებლად?

საჭიროა, რომ რეგიონში გლობალური ეკონომიკური პროექტების განხორციელება დაიწყოს. სატრანზიტო გზების სარგებელი უფრო ფართოდ უნდა აისახოს ადგილობრივ ბიუჯეტზე და მოსახლეობაზე. ეს შეიძლება მოხდეს ინფრასტრუქტურული ინვესტიციების გაზრდის, ტურიზმის ხელშეწყობისა და რეგიონში დასაქმების ახალი შესაძლებლობების შექმნის გზით.

საზღვრისპირა რეგიონის გამოწვევები და განვითარების პერსპექტივები

- როგორ მოქმედებს სატრანზიტო გზები რეგიონის ეკონომიკაზე?

ლაგოდეხი საქართველო-აზერბაიჯანის დამაკავშირებელ გზაზე მდებარეობს, რაც, თეორიულად, რეგიონისთვის დიდი უპირატესობა უნდა იყოს, მაგრამ პრაქტიკაში არაფერი შემოდის ადგილობრივ ბიუჯეტში, თანხები ცენტრალურ ბიუჯეტში მიდის, ხოლო მუნიციპალიტეტში არცერთი გლობალური ეკონომიკური პროექტი არ ხორციელდება.

- რა არის მთავარი გამოწვევა, რომელსაც რეგიონი აწყდება?

რეგიონში, როგორც მოსაზღვრე რაიონში, დიდი პროექტების დეფიციტია. არ გვაქვს რკინიგზა, მსხვილი ინფრასტრუქტურული ინიციატივები, და ტურიზმიც საკმაოდ სუსტია. მაგალითად, ნაკრძალში ტურისტები მოდიან, მაგრამ ბევრი მათგანი არ შედის ნაკრძალის სიღრმეში – სჭირდება სპეციალური ეკიპირება, დრო და ენერგია, რაც ყველას არ აქვს.

- რეგიონის განვითარების თვალსაზრისით, რა პროექტებია დაგეგმილი და როგორ აისახება ისინი მოსახლეობაზე?

რაიონში არ ხორციელდება გლობალური პროექტები, რომლებიც სერიოზულ ეკონომიკურ ცვლილებებს მოახდენდა. ერთადერთი უფრო მასშტაბური პროექტი, რაც ამჟამად განიხილება, არის სატრანზიტო გზა, რომელმაც შესაძლოა ჩვენი რეგიონისთვის რაღაც სარგებელი მოიტანოს. თუმცა ესეც მოკლევადიანი პროექტია და ადგილობრივი მუნიციპალიტეტის განვითარებაზე განსაკუთრებულ გავლენას ვერ მოახდენს. ერთადერთი, რაზეც საუბრობენ, ესაა ტურიზმის განვითარება, მაგალითად, „ხის კენწეროების ბილიკი“, რაც უკვე წლებია განხილვის ეტაპზეა. თუმცა მსგავსი პროექტები მოსახლეობის ფართო ფენისთვის მნიშვნელოვანი ეკონომიკური სარგებლის მომტანი ვერ იქნება, რადგან აქ ტურისტები რამდენიმე დღით თუ დარჩებიან.

ეთნიკური უმცირესობებისა და ტოლერანტობის გამოწვევები

- მთავარი გამოწვევები

ქვეყანას აქვს ზოგადი პოლიტიკა ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაციის მიმართულებით, თუმცა პრაქტიკული დანერგვა ადგილზე არ ხდება. კაბალის მსგავს თემებში მიდგომა არაერთგვაროვანია – ერთნი იზოლაციის პოლიტიკას ემხრობიან, სხვები კი ინტეგრაციის საჭიროებაზე საუბრობენ. არ არსებობს ერთიანი სტრატეგია, როგორ უნდა მოხდეს მათთან თანამშრომლობა და მათი ჩართულობის უზრუნველყოფა.

- როგორ შეიძლება გაუმჯობესდეს მდგომარეობა?

საჭიროა კონკრეტული გეგმა და გაიდლაინები, რომლებიც ნათლად განსაზღვრავს ეთნიკური თემებთან მუშაობის მეთოდებს. ინტეგრაციის პროცესი უნდა იყოს მიზანმიმართული და დაფუძნებული ადგილობრივ საჭიროებებზე. ამასთან, მნიშვნელოვანია ისეთი ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელება, რომლებიც რეგიონის განვითარებასა და უმცირესობების აქტიურ ჩართულობას შეუწყობს ხელს.

- კულტურული განსხვავების დაძლევის გამოცდილება:

ერთობლივი ღონისძიებები და ტოლერანტობის განვითარება, არის ყველაზე ეფექტური გზა. ახალგაზრდებთან ჩატარებული აქტივობები, როგორიცაა „მეგობრობის ფესტივალი“, აჩვენებს, რომ კომუნიკაციის პრობლემების გადალახვა შესაძლებელია და განსხვავებები სიღრმისეული არ არის. თუმცა მსგავსი ღონისძიებები საკმარისად ხშირად არ ტარდება, რაც კვლავ პრობლემად რჩება.

- ტოლერანტობის გასაზრდელად საჭირო ნაბიჯები

სახელმწიფოს უნდა ჰქონდეს მკაფიო პოლიტიკა, რომელიც დისკრიმინაციას გამორიცხავს და თანასწორობას უზრუნველყოფს. საჭიროა ნაბიჯები შემდეგ სფეროებში:

1. **განათლება** – ტოლერანტობის კულტურა უნდა დაიწყოს სკოლიდან. ბავშვებმა უნდა ისწავლონ განსხვავებულის მიღება.
2. **კანონმდებლობა** – დისკრიმინაციის საწინააღმდეგო კანონმდებლობა უნდა იყოს მკაფიო და ეფექტური.
3. **საზოგადოებრივი კამპანიები** – უნდა ჩატარდეს აქტიური საინფორმაციო კამპანიები თანასწორობის მხარდასაჭერად.
4. **რეგულაციების გამკაცრება** – სახელმწიფოს ვალდებულებაა, დაიცვას ყველა მოქალაქე დისკრიმინაციისგან.

- **სხვა ქვეყნებში რა გამოცდილება გაქვთ ნანახი?**

შარშან მოლდოვაში ტრენინგზე ვიყავი და საინტერესო გამოცდილება მივიღე. თუმცა, თემატიკის ნაწილად, სექსუალური უმცირესობების პრობლემატიკაც იყო წამოწეული, რაც რეგიონების კონტექსტში გადამეტებულად მომეჩვენა. იქაც ჩანს, რომ მსგავსი საკითხები მხოლოდ ზედაპირულად განიხილება, რეალური საჭიროებები კი ყურადღების მიღმა რჩება.

ხშირად თითიდან გამოწვეული პრობლემები აქტიურდება. მაგალითად, ზოგადად აცხადებენ, რომ ევროპა არ გვჭირდება, რადგან იქ "ამას" ან "იმას" აკეთებენ. სინამდვილეში, რეალური პრობლემები არსად ჩანს. ეს უფრო მანიპულაციაა, როცა განათლებაზე ან კულტურაზე საუბრის ნაცვლად, ყურადღებას სხვა საკითხებზე გადააქვთ.

- **რატომ ხდება სექსუალური უმცირესობების თემების ყურადღების ცენტრში მოქცევა?**

როგორც ჩანს, ეს უფრო ფსიქოლოგიური და პოლიტიკური ხრიკია. ჩვენ ხშირად გვაკრიტიკებენ იმ მოტივით, რომ ტოლერანტობა უნდა გაიზარდოს, მათ შორის სექსუალური უმცირესობების მიმართ. სინამდვილეში, თუ ეს ადამიანური უფლებები იქნება დაცული, შემდეგი ნაბიჯი იქნება სხვა უმცირესობების მიღება და ინტეგრაცია, იქნება ეს ეთნიკური თუ რელიგიური.

ტოლერანტობა ბუნებრივად არ ჩნდება, ადამიანში ბუნებრივად არსებობს შიში უცნობის მიმართ, რაც თავდაცვის მექანიზმია. ამიტომ საჭიროა ისეთი კანონები, რომლებიც ადამიანს დისკრიმინაციისგან დაიცავს და მასში ტოლერანტობას ჩამოაყალიბებს.

- **როგორ ფიქრობთ, როგორია საზოგადოების დამოკიდებულება მიმდინარე პრობლემებზე?**

მთავარი პრობლემა ისაა, რომ საზოგადოება ადვილად იჯერებს ნეგატიურს, განსაკუთრებით მაშინ, როცა ამას თანამდებობის პირები ამბობენ. უარყოფა ავტომატურად განწყობას ქმნის, რომ რაღაც არასწორია. როცა ხალხს უარყოფითი ინფორმაცია მიეწოდება, ამის დადასტურების მცდელობა ძალიან რთულია.

კრიტიკული აზროვნება მხოლოდ საზოგადოების მცირე ნაწილშია განვითარებული. ეს ადამიანები მოვლენებს დამოუკიდებლად ანალიზებენ და რეალობას სხვაგვარად აფასებენ. თუმცა, მასების მართვა სხვა პრინციპით ხდება – რასაც ეტყვი, იმასვე იმეორებენ. რა თქმა უნდა, ასეთ სიტუაციებში ადამიანის უფლებები ხშირად ირღვევა. პრობლემა ის არის, რომ როდესაც ხელისუფლება თავად ქმნის ამგვარ ნეგატიურ ნარატივს, ეს ფართო საზოგადოებაში ფესვებს იდგამს. ასეთი მიდგომა ხელს უშლის პროგრესს, რადგან ადამიანებს შორის ნდობა იკარგება.

- **თქვენი აზრით, გამოსავალი რა შეიძლება იყოს?**

აუცილებელია მეტი მუშაობა ცნობიერების ამაღლებაზე და საზოგადოების სწორი ინფორმირება. პრობლემების პოლიტიკური მანიპულაციებისთვის გამოყენება უნდა დასრულდეს, რათა ადამიანებმა ნდობა შეინარჩუნონ ერთმანეთის მიმართ და რეალურ პრობლემებზე იყოს ყურადღება გამახვილებული.

ახალგაზრდული პოლიტიკა, ინფრასტრუქტურა და ეკოლოგიური პრობლემები ლაგოდებში

• როგორია ახალგაზრდული საქმიანობის მდგომარეობა ლაგოდებში?

ახალგაზრდული საქმიანობა ძირითადად ფორმალურ ღონისძიებებს ემყარება. ერთჯერადი აქტივობები, მაგალითად, კონცერტები და ტაშ-ფანდური ტარდება, მაგრამ ეს ყველაფერი დროებითია და სისტემური სტრატეგია არ არსებობს. ნიჭიერი ბავშვების წახალისება და მათი შემოქმედებითი პოტენციალის გამოვლენა, არ ხდება.

• არის რაიმე სათემო ჯგუფები, რომლებიც ახალგაზრდების განვითარებას უწყობენ ხელს?

ლაგოდებში ხუთი სათემო ჯგუფია, ხოლო კახეთის მასშტაბით რამდენიმე. იქ, სადაც ეს ჯგუფები არსებობს, ახალგაზრდები აქტიურად მონაწილეობენ ტრენინგებსა და საგანმანათლებლო აქტივობებში. თუმცა, სოფლებში, სადაც მსგავსი ჯგუფები არ არის, ახალგაზრდებს არ აქვთ შესაძლებლობა განვითარდნენ, რაც მათ ალტერნატიულ საქმიანობებსა და უარყოფით გავლენისაკენ უბიძგებს.

• როგორია ინფრასტრუქტურა ახალგაზრდებისთვის?

ინფრასტრუქტურა თითქმის არ არსებობს. მაგალითად, კულტურის სახლი და სპორტული დაწესებულებები ან არ არის ან სრულიად მოუწყვრთველია. ბავშვებს და ახალგაზრდებს არა აქვთ აუზი, სპორტული დარბაზები და სათანადო ადგილები თავიანთი უნარების გასავითარებლად. ეს პრობლემა განსაკუთრებით მწვავედ იგრძნობა სოფლებში.

• რა არის მთავარი გამოწვევები ახალგაზრდებისთვის ლაგოდებში და მის სოფლებში?

მთავარი პრობლემა ინფრასტრუქტურის და ახალგაზრდებისთვის ხელმისაწვდომი სივრცეების ნაკლებობაა. მაგალითად, ექვსი საათის შემდეგ, ახალგაზრდებს არ აქვთ სივრცე, სადაც დროის სასარგებლოდ გატარება შეუძლიათ. კულტურის სახლები და სპორტული მოედნები ან საერთოდ არ არის ან უმოქმედოა. შედეგად, ახალგაზრდები ხშირად უსაქმურობენ ან უარყოფით აქტივობებში ერთვებიან.

• არის რაიმე წარმატებული ინიციატივა, რაც ამ პრობლემების გადაჭრაში გეხმარება?

ჩვენ ორგანიზაციას აქვს ხუთი სათემო ჯგუფი, რომლებიც სხვადასხვა სოფელში აქტიურად მუშაობს. ამ ჯგუფების ბაზაზე ვაწყობთ ხატვის, ჭადრაკის, ცეკვის და სხვა წრეებს. ახალგაზრდები ამ აქტივობებით არიან დაკავებული და კვირაში ორი-სამი დღე მაინც აქვთ რაიმე სიახლე.

• ინფრასტრუქტურული პრობლემების გარდა, კიდევ რა არის მნიშვნელოვანი?

ახალგაზრდებს არ აქვთ სპორტული კომპლექსები და საცურაო აუზები. მაგალითად, სკოლებში სავარჯიშო დარბაზებიც კი არ არის. ისეთი საკითხები, როგორიცაა სპორტული წრეები და კულტურული ღონისძიებები, პირდაპირ კავშირშია ახალგაზრდების განვითარებასთან.

• როგორია აზერბაიჯანულ თემებში არსებული ვითარება?

აზერბაიჯანულ თემებში, სხვა თემების მსგავსად, ძალიან დიდი მოთხოვნაა კულტურულ და სპორტულ ინფრასტრუქტურაზე. ომბუდსმენის ვიზიტის დროს, ადგილობრივებმა ითხოვეს კულტურის სახლი და სპორტული წრეების შექმნა. მაგრამ სამწუხაროდ, პოლიტიკა და სტრატეგია ამ მიმართულებით თითქმის არ არსებობს.

საზოგადოებრივი აზრი და კრიტიკული აზროვნების პრობლემა

- როგორია განსხვავებული ჯგუფების როლი დეზინფორმაციის, მანიპულაციის, პროცესში?

საზოგადოება სამ ძირითად კატეგორიად შეიძლება დავყოთ:

1. **კრიტიკულად მოაზროვნეები** – ისინი ყველაფერს დამოუკიდებლად აანალიზებენ და ყოველთვის არ თანხმდებიან.
 2. **დასაქმებული ადამიანები** – მათ ხშირად უწევთ არჩევანის გაკეთება საკუთარი ოჯახების კეთილდღეობას და ხმის ამოღებას შორის. ასეთი ადამიანები ხშირად იძულებული არიან, თქმისგან თავი შეიკავონ, რადგან იციან, რომ წინააღმდეგობის გაწევით, სამსახურს დაკარგავენ.
 3. **საბჭოთა კავშირის ნოსტალგიით განწყობილები** – ეს ადამიანები ფიქრობენ, რომ ყველაფერი უნდა გაკეთდეს ისე, როგორც წარსულში ხდებოდა.
- როგორია თქვენი პირადი გამოცდილება ამ კონტექსტში?

პირადად ჩემს შემთხვევაშიც ყოფილა, რომ მეგობრები მოდიოდნენ და ფარულად მიცხადებდნენ – „გვესმის, მაგრამ გვაპატიე“. ისინი ხვდებოდნენ, რომ საკითხის მართებულობა ჩემ მხარეს იყო, მაგრამ სხვა გზა არ ჰქონდათ. მიუხედავად ამისა, ვცდილობდი, მათთვის გამეხსნა გზა და მეთქვა, რომ მათ არჩევანს პატივს ვცემ.

საზოგადოება, რომელიც **კრიტიკულად ფიქრობს, გაცილებით უფრო მდგრადი და განვითარებული იქნება**, რადგან მას უკეთ შეუძლია რეალობის გაანალიზება და შესაბამისი გადაწყვეტილებების მიღება.

- როგორ შეიძლება კრიტიკული აზროვნების განვითარება?

ეს უნდა იყოს განათლებაზე, ინფორმირებულობაზე და თავისუფალ აზროვნებაზე ორიენტირებული პროცესი. უნდა შევქმნათ ისეთი გარემო, სადაც ადამიანი საკუთარ აზრს გაბედულად გამოხატავს და ამაში მხარდაჭერას იგრძნობს.

ლაგოდებში ეკოლოგიური გამოწვევები

- თქვენ ახსენეთ ეკოლოგიური პრობლემები. რა არის ამ მხრივ მთავარი გამოწვევები?

ჩვენი რეგიონი მდინარეებითაა გარშემორტყმული, რომლებიც ნებისმიერ დროს შეიძლება ადიდდეს. ქალაქი ლაგოდები მოწყვლადია, რადგან მთის მდინარეები, რომლებიც მის მარჯვენა და მარცხენა მხარესაა, შეიძლება ბუნებრივი კატასტროფების წყარო გახდეს. ჩვენი რესურსები შეზღუდულია. საჭიროა სტრატეგიული მიდგომა, რაც უსაფრთხოების გარანტიას შექმნის. ჩვენ ადრე დავაყენეთ წინასწარი გაფრთხილების სიგნალის სისტემები კაბალაში და ლაგოდებშიც. მსგავსი სისტემების დამონტაჟება პოლიტური პარტნიორების დახმარებით განხორციელდა. თუმცა, ეს გრანტების ფარგლებში ხდებოდა და არ გაგრძელბულა. ეს სისტემა საკმაოდ ეფექტურია, მაგრამ ჩვენთან ამის სათანადო ინფრასტრუქტურა და რესურსები არ არის.

ეს სისტემები შექმნილია იმისთვის, რომ 15-20 წუთით ადრე შეგვატყობინოს მოსალოდნელი საფრთხის შესახებ. ამჟამად ეს სისტემები გაჩერებულია, რადგან არ ხდება მათი სათანადო ტექნიკური მოვლა და განახლება. სისტემა შედგება სენსორებისგან, რომლებიც მზის პანელებზე არის მიერთებული. ისინი აკონტროლებენ წყლის დონის ცვლილებებს და აწვდიან ინფორმაციას, როდესაც მდინარეში წყლის დონე საშიშ დონემდე მიაღწევს. ეს ინფორმაცია გადამცემი სიგნალებით უნდა მიეწოდოს ადგილობრივ მოსახლეობას.

- **რატომ არ მუშაობს სისტემა დღეს?**

პრობლემა ძირითადად ტექნიკური მომსახურებისა და ყურადღების ნაკლებობაშია. სიგნალები, რომლებიც სისტემამ უნდა გადასცეს, „იკარგება“ იმაში, თუ ვინ უნდა მიიღოს და წაიკითხოს ისინი.

- **როგორია მდინარეთა დაბინძურების პრობლემა?**

წყლის ხარისხის ანალიზი სისტემატურად არ ტარდება. მთის მდინარეებიდან და არტეზიული ჭებიდან მოპოვებული წყალი ხშირ შემთხვევაში დაბინძურებულია. სურსათის უვნებლობის სამსახური ზოგჯერ აკეთებს ანალიზებს, მაგრამ ეს არ არის საკმარისი. მდინარეებში დაბინძურების ძირითადი წყარო ნარჩენები და ქიმიური საშუალებებია.

- **ჭაბურღილების მდგომარეობა როგორ კონტროლდება?**

ჭაბურღილებს, რომლებსაც დაბინძურება აქვთ, სურსათის უვნებლობის სამსახური რეგულარულად ამოწმებს. როგორც წესი, ანალიზები ყოველ კვარტალში ტარდება. შედეგები იგზავნება მუნიციპალიტეტსა და რეგიონში.

- **მოსახლეობას ამ მონაცემებზე ხელი მიუწვდებათ?**

ზოგადად, ეს მონაცემები საჯაროა. სურსათის უვნებლობის სამსახურისგან მათი მიღება უფრო ზუსტად და მარტივად შეიძლება. ეს სამსახური რეგულარულად აწარმოებს ანალიზებს და აქვს ინფორმაცია, თუმცა ადგილობრივ დონეზე მათი გაცნობა ზოგჯერ შეფერხებულია.

- **როგორ ხდება სასმელი წყლის ხარისხის კონტროლი?**

როგორც წესი, სასმელი წყლის ხარისხს, ყოველ კვარტალში, სურსათის უვნებლობის სამსახური ამოწმებს. ანალიზის შედეგები იგზავნება მუნიციპალიტეტებსა და რეგიონებში. ამ მონაცემების ნაწილი ხელმისაწვდომია, თუმცა დეტალური ინფორმაცია ზოგჯერ არ გვაქვს. მაგალითად, „გაერთიანებული წყალმომარაგების კომპანია“ ემსახურება გარკვეულ სოფლებს, ხოლო დანარჩენებს - მუნიციპალიტეტი.

- **რა ხდება, როცა წყალი დაბინძურებულია?**

თუ ანალიზის დროს წყლის დაბინძურება დაფიქსირდა, მოსახლეობას აფრთხილებენ, რომ წყალი მოხმარებამდე აუცილებლად უნდა ადუღდეს. ეს ინფორმაცია მოსახლეობას მერიის ან სოფლის წარმომადგენლის საშუალებით მიეწოდება. თუმცა, ძირეულად პრობლემის აღმოფხვრაზე მუშაობა იშვიათად ხდება. მაგალითად, რეზერვუარების დასუფთავება ან მათი განახლება.

- **შესაძლებელია ამ პროცესების უფრო ეფექტურად მართვა?**

ვფიქრობ, რეგულარული და საფუძვლიანი ანალიზი აუცილებელია. ამას მნიშვნელოვანი ფინანსური რესურსი არ სჭირდება და შესაძლებელია მცირე გრანტების საშუალებით დაფინანსდეს. ასეთი ანალიზი გააძლიერებდა ნდობას და უკეთესი გადაწყვეტილებების მიღებას შეუწყობდა ხელს.

სასუქების მოხმარება და წყლის დაბინძურება

- **სასუქებისა და ქიმიკატების მოხმარებასთან დაკავშირებით, რა პრობლემებია?**

ერთ-ერთი მთავარი გამოწვევა სასუქების არასწორად მოხმარებაა, რაც წყლის რესურსების დაბინძურებას იწვევს. წყლის ანალიზი სისტემატურად არ ტარდება. ქალაქის წყალმომარაგება ზოგჯერ მთის მდინარეებიდან ან არტეზიული ჭებიდან ხდება, მაგრამ ეს წყაროები სათანადოდ არ მოწმდება.

- **თუ გაკეთდა რაიმე ანალიზი წყლის ხარისხთან დაკავშირებით?**

კონკრეტული შედეგები არ გვაქვს, თუმცა ცნობილია, რომ ხშირად წყალი არ აკმაყოფილებს სტანდარტებს. ძირითადად, წყლის უსაფრთხოებას პროდუქციის ხარისხის სამსახური ამოწმებს, მაგრამ სოფლებში ეს პროცესი ნაკლებად რეგულარულია.

- რა არის მთავარი რისკი ამ კუთხით?

სასუქებისა და ქიმიური ნივთიერებების გადაჭარბებული ან არასწორი მოხმარება არა მხოლოდ წყლის დაბინძურებას იწვევს, არამედ ზიანს აყენებს ნიადაგსაც. ეს პრობლემები გავლენას ახდენენ როგორც გარემოზე, ასევე მოსახლეობის ჯანმრთელობაზე.

წყლისა და კანალიზაციის სისტემის პრობლემები ლაგოდეხში

- კანალიზაციის ინფრასტრუქტურის მდგომარეობა

ლაგოდეხის ქალაქის მხოლოდ 25%-ში არსებობს კანალიზაციის ცენტრალიზებული სისტემა, დანარჩენ უბნებში ეს ინფრასტრუქტურა სრულიად არ არის მოწყობილი. ბევრ ადგილზე კანალიზაციის ნარჩენები პირდაპირ მდინარეში ჩაედინება, რაც მნიშვნელოვან ეკოლოგიურ და ჯანდაცვის პრობლემებს ქმნის.

- ეკოლოგიური პრობლემები და მათი გავლენა

კანალიზაციის სისტემის არარსებობა იწვევს ნიადაგისა და წყლის დაბინძურებას, რაც უარყოფითად მოქმედებს ბიომრავალფეროვნებაზე, ფუტკრებზე, მცენარეულობაზე და ზოგადად გარემოზე. დაბინძურებული წყლის პრობლემა აზერბაიჯანამდე ვრცელდება, რაც საერთაშორისო ეკოლოგიურ საკითხებს აჩენს.

- ინფრასტრუქტურული პროექტების მდგომარეობა

ბოლო წლებში ლაგოდეხში გზები რამდენჯერმე გადაითხარა, მაგრამ კანალიზაციის სისტემის გაკეთება ამ პროექტებს არ მოჰყოლია. შედეგად, დღეს კანალიზაციის სრულად გაყვანისთვის, უკვე დაგებული ქუჩების ხელახლა გათხრა გახდა საჭირო, რაც დიდ ხარჯებს მოითხოვს და პროცესს აფერხებს.

- წყალმომარაგება და ტარიფები

საქართველოში წყლის სამი ტარიფი: თბილისის, ბათუმის და დანარჩენი საქართველოს. ჩვენ „დანარჩენ საქართველოს“ კატეგორიაში ვართ. ტარიფი დაბალია, მაგრამ ეს არა იმიტომ, რომ სისტემა კარგად მუშაობს, არამედ იმიტომ, რომ წყლის მოპოვება ჩვენთან იაფია. თუმცა, კოლექტორის არარსებობა და მაღალი გადასახადები იწვევს იმას, რომ სისტემა კარგად არ ფუნქციონირებს. ფილტრაციის სისტემის არარსებობა გამოწვეულია ბიუჯეტის შეზღუდვით და დაუგეგმავი ინფრასტრუქტურული გადაწყვეტილებებით. შესაძლებელია წყალმომარაგების ოპერირებასთან დაკავშირებული ხარჯების შემცირებაც ერთ-ერთი მიზეზი იყოს.

ლაგოდეხში წყლის დიდი მარაგია, მაგრამ სტაბილური წყალმომარაგება კვლავ პრობლემად რჩება. ქალაქში წყლის ტარიფი 48 თეთრია, რაც ბევრად მაღალია, ვიდრე თბილისში, სადაც ტარიფი მხოლოდ 17 თეთრია, თუმცა ინფრასტრუქტურის გაუმართაობა ამ თანხის გამართლებას ართულებს. ადრე ტარიფები სულადობით განისაზღვრებოდა, მაგრამ ეს მიდგომა აღარ გამოიყენება. ახლა ტარიფები სხვა ფაქტორებზეა დამოკიდებული, რაც კიდევ უფრო ართულებს სისტემის მართვას. ადგილობრივი მოსახლეობა ხშირად არ იხდის წყლის გადასახადს, რაც ნაწილობრივ მაღალი ტარიფით და ნაწილობრივ სისტემის ხარვეზებითაა გამოწვეული. ზოგიერთი ოჯახი წყალს თვითდინებით იღებს და გადასახადს საერთოდ არ იხდის.

ქალაქის ტერიტორიაზე წყლის მიწოდება ხშირად სარწყავი სისტემების გამოყენებით ხდება, რაც დამატებით ზეწოლას იწვევს. სარწყავი და სასმელი წყლის განაწილებას შორის დიფერენცირებული მიდგომა არ არსებობს, რაც სოფლებში ვითარებას ართულებს.

- ბოლო პერიოდში ინფრასტრუქტურული ცვლილებები თუ განხორციელდა?

იყო მცდელობები, რომ წყლის მიწოდების სისტემები მოწესრიგებულიყო. მაგალითად, მიწების გაწმენდის პროცესი მიმდინარეობდა, რათა წყალი მოსახლეობას შეუფერხებლად მიეღო. ადრე მიწები ქვებით და ნარჩენებით იყო გაჭედილი, რაც სისტემას სერიოზულად

აზიანებდა. თუმცა, ეს მხოლოდ მცირე წინსვლაა და სისტემის სრულად განახლება კვლავ საჭიროა.

- **რა შეიძლება გაკეთდეს ამ საკითხის მოსაწესრიგებლად?**

საჭიროა მეტი ფინანსური რესურსი და ყურადღება ადგილობრივი ბიუჯეტიდან. ფილტრაციის სისტემების დანერგვა პრიორიტეტი უნდა იყოს, რადგან ეს ეხება როგორც ეკოლოგიურ, ასევე ჯანდაცვის საკითხებს.

ნარჩენების მართვის პრობლემები ლაგოდეხში

- **რას აკეთებთ ამ პრობლემების გადასაჭრელად?**

ეს ძალიან ძვირადღირებული პროექტია და მუნიციპალიტეტს სჭირდება დამატებითი დაფინანსება. სრული ინფრასტრუქტურული განახლება გადაუდებელია, მაგრამ ამისთვის დიდ რესურსები უნდა მოიძებნოს.

- **როგორ ხდება ნარჩენების მართვა?**

ლაგოდეხი ბოლო წლებში ყველაზე სუფთა მუნიციპალიტეტის სტატუსს ატარებს. დიდი ყურადღება ექცევა ნარჩენების მართვის სისტემას. ამას მიემატა ჩვენ მიერ მუნიციპალიტეტისთვის გადამცემული ურნები და ერთი ერთეული ნაგავმზიდი მანქანა. ასევე, ლაგოდეხში ნარჩენების სეპარირების სისტემაც დაიწერა. პლასტიკისა და შუშის სეპარირება უკვე დაიწყო.

- **ადგილობრივები ამ ცვლილებებს როგორ აღიქვამენ?**

ადგილობრივებმა, რომლებსაც ახლა უკვე შედეგები და მოწესრიგებული სისტემა აქვთ ნანახი, ნებაყოფლობით დაიწყეს გადასახადების გადახდა. ისინი ხედავენ, რომ სისტემა რეალურად მუშაობს და პატივისცემით ეკიდებიან მის დაცვას.

ლაგოდეხის ეკოლოგიური და ეკონომიკური გამოწვევები

- **როგორია მდგომარეობა ლაგოდეხის ჭალის ტყეებთან დაკავშირებით?**

ჭალის ტყეები, რომლებიც ალაზნის პირს მდებარეობდა, მასიურად გაიჩეხა. მუხის ძველი ხეები თითქმის განადგურებულია. ეს პრობლემა გამოწვეულია სოციალურად დაუცველი მოსახლეობის მიერ უკანონო ჭრებით. მუხის ხე ძვირფასი მასალაა, რომელიც აქ ხშირად გამოიყენება შეშის ან სამშენებლო საჭიროებებისთვის.

- **რა განაპირობებს ჭალის ტყეების ასეთ მდგომარეობას?**

ძირითადი მიზეზი არის გაზის ტარიფების სიძვირე. მოსახლეობისთვის შეშის გამოყენება უფრო ხელმისაწვდომი და იაფია, რის გამოც ისინი ირჩევენ ხეების მოჭრას. თუმცა, პრობლემას ამწვავებს მანკიერი სისტემა, სადაც სამართლებრივი მექანიზმები ვერ უზრუნველყოფენ ეფექტურ კონტროლს.

ამ პროცესს შესაბამისი სამსახურები აკონტროლებდნენ, ოქმებსაც ადგენდნენ, მაგრამ სოციალურად დაუცველი მოსახლეობა ჯარიმებს ვერ იხდიდა, რაც დაუსჯელობის განცდას იწვევდა და ხეების ჭრის პროცესის გაგრძელებას ხელს უწყობდა. ერთადერთი გამონაკლისი არის ერთი მონადირული მეურნეობა, რომელმაც მოახერხა ტყის ნაწილი შეენარჩუნებინა და ძველი მუხები დაეცვა.

- **არის რაიმე ნაბიჯები გადადგმული ამ პრობლემის მოსაგვარებლად?**

ეროვნული პარკის ტერიტორია მკაცრად კონტროლდება, რაც ამცირებს ტყეების მასობრივ ჭრას. ტყეში შესვლისთვის ბილეთების სისტემა ამოქმედდა, თუმცა მათი გამოყენება ზოგჯერ არასწორად ხდება. პრობლემები კვლავ რჩება სოფლების მიმდებარე ტერიტორიებზე, სადაც ხეების ჭრა უკონტროლოდ მიმდინარეობს.

ლაგოდების სოფლის მეურნეობა და ადგილობრივი წარმოების გამოწვევები

- **როგორია სოფლის მეურნეობის მდგომარეობა ლაგოდებში?**

ადგილობრივი სოფლის მეურნეობის ერთ-ერთი ძირითადი მიმართულება, ბაღჩეული და ბოსტნეული კულტურების წარმოებაა. ლაგოდებში სასათბურე მეურნეობები მრავლად არის, მაგრამ სოფლებში, სადაც კიტრი, პომიდორი და სხვა ბოსტნეული მოჰყავთ, წლიური მასშტაბური წარმოების სათბურები პრაქტიკულად არ არსებობს. **წარმოება ძირითადად სეზონურია**, აქტიური ზაფხულიდან გვიან შემოდგომამდე. ზამთრის პერიოდში, ბაზარზე იმპორტირებული პროდუქცია დომინირებს, რაც ადგილობრივ ფერმერებს კონკურენციას უქმნის.

- **როგორია გადამამუშავებელი ინდუსტრიის მდგომარეობა?**

სამწუხაროდ, ლაგოდებში გადამამუშავებელი ქარხნების სიმცირეა. ადგილობრივი მწარმოებლები ვერ ახერხებენ მოყვანილი პროდუქციის საკმარისად გადამამუშავებას ან საექსპორტოდ გაზიდვას. ეს მნიშვნელოვნად ამცირებს სექტორის განვითარებისა და შემოსავლების მიღების შესაძლებლობებს.

- **რა გამოწვევებს აწყდებიან ადგილობრივი ფერმერები?**

ერთ-ერთი ძირითადი პრობლემა არის სათბურის მართვა, რომელიც ძალიან ხარჯიანია. გაზისა და წყლის მაღალი ტარიფები, სასუქების მაღალი ფასები, ფერმერებისთვის წარმოებას აძნელებს. მაგალითად, ზამთარში მოყვანილი პომიდორი ბევრად ძვირი უჯდება ადგილობრივ მეწარმეს, ვიდრე თურქეთიდან ან აზერბაიჯანიდან შემოტანილი პროდუქტი.

- **რა გავლენას ახდენს იმპორტირებული პროდუქცია ადგილობრივ ბაზარზე?**

იაფი იმპორტირებული პროდუქცია ადგილობრივ მწარმოებლებს, ბაზრისთვის სტიმულს უკარგავს. მაგალითად, ზამთარში თურქეთიდან შემოტანილი პომიდორი ბაზარზე ისე იაფად იყიდება, რომ ადგილობრივ მეწარმეებს კონკურენცია ძალიან უჭირთ. იმპორტირებული პროდუქტი ბაზარზე თითქმის ცხრაჯერ იაფად იყიდება. რუსეთიდან და უკრაინიდან ხორბლის დიდი რაოდენობით შემოდიან, ბაზარზე ფასი დაადო, რის შედეგადაც ბევრმა ფერმერმა ხორბლის მოყვანა შეწყვიტა.

- **რაც შეეხება სასუქებს და ბიო-პროდუქციას, როგორია მდგომარეობა ამ მიმართულებით?**

ორგანული სასუქების გამოყენება რთული პროცესია. ბევრმა ფერმერმა არ იცის მათი სწორად გამოყენება. მაგალითად, ზოგიერთი ბიო-პრეპარატი, როგორცაა ბაქტერიული სასუქი, სწორად უნდა განზავდეს და მიწის მორწყვისას დამატებითი ორგანული მასალა სჭირდება. ამ ცოდნის ნაკლებობამ შეიძლება სასუქების ეფექტიანობა შეამციროს.

- **მიგაჩნიათ, რომ რეგიონებში სოფლის მეურნეობის განვითარებისთვის საკმარისი რესურსებია?**

არა მხოლოდ რესურსების დეფიციტია, არამედ ცოდნისა და გამოცდილების ნაკლებობაც. ადგილობრივი ფერმერები ხშირად მარტო დგანან ამ პრობლემების წინაშე. მნიშვნელოვანია, რომ მათ უფრო მეტი განათლება და ტექნიკური მხარდაჭერა მიეწოდოს.

ტურიზმის განვითარების პერსპექტივები ლაგოდებში

- **როგორია ტურიზმის განვითარების პერსპექტივები ლაგოდებში?**

ლაგოდებში ტურიზმის პოტენციალი განსხვავდება კახეთის სხვა რეგიონებისგან. მაგალითად, სიღნაღი და ყვარელი ცნობილია ღვინის ტურიზმით, ხოლო ჩვენთან შესაძლებელია ეკოტურიზმის განვითარება. თუმცა, ბრენდინგი და რეკლამირება სათანადოდ არ ხდება, რაც განვითარების შეზღუდვის მიზეზია.

- **რა არის მთავარი გამოწვევა?**

ტურიზმისთვის ინფრასტრუქტურა საკმარისად არ არის განვითარებული. მაგალითად, ნაკრძალის ინფრასტრუქტურა შორეული ლაშქრობებისთვის, შესაბამის ეკიპირებას მოითხოვს, რაც უმრავლესი ტურისტისთვის მიუწვდომელია. ასევე, საჭირო იქნება ატრაქციონებისა და ადგილობრივი ღირსშესანიშნაობების განვითარება, რათა ტურისტებმა რეგიონში უფრო ხანგრძლივად დარჩენა მოისურვონ.

თვითმმართველობის გამოწვევები და საზოგადოების ჩართულობა

- **რა ბიუჯეტით მუშაობს მუნიციპალიტეტი?**

ლაგოდეხის ინფრასტრუქტურაზე წლიურად მილიონები იხარჯება⁹⁸, რაც ძალიან მცირეა, განსაკუთრებით იმის გათვალისწინებით, რომ მუნიციპალიტეტში 67 სოფელი და ქალაქი შედის. ამიტომ მასშტაბური პროექტების განხორციელება რთულია.

- **რა გამოწვევებია დაკავშირებული მუნიციპალურ ბიუჯეტთან?**

მთავარი პრობლემა არის, რომ რეგიონში ცენტრიდან მხოლოდ მცირედი სახსრები მოდის. ბიუჯეტური დეფიციტის გამო, ადგილობრივი ინფრასტრუქტურული პროექტები შეზღუდულია. მაგალითად, ტრანსპორტისა და კომუნიკაციების საკითხები, განსაკუთრებით გზებისა და რკინიგზის განვითარება, შეჩერებულია.

- **რა არის საჭირო რეგიონის სრულფასოვანი განვითარებისათვის?**

საჭიროა, ადგილობრივ დონეზე, გრძელვადიანი ხედვის ჩამოყალიბება. მათ შორის, ინფრასტრუქტურული და ეკოლოგიური პროექტების მხარდაჭერა. ეს მოიცავს ტურიზმის განვითარებას, ეკოლოგიური პრობლემების მოგვარებას, ეთნიკურ ინტეგრაციასა და განათლებაზე ინვესტირებას.

- **როგორ შეიძლება ეს ყველაფერი რეალობად იქცეს?**

მნიშვნელოვანია, რომ სახელმწიფო უფრო აქტიურად ჩაერთოს რეგიონების განვითარების პროცესში, უზრუნველყოს მათი ბიუჯეტის ზრდა და ცენტრალური რესურსები მოახმაროს გლობალური პროექტების განხორციელებას. ამისთვის საჭიროა თანმიმდევრული და დეტალური სტრატეგია, რაც ყველა მნიშვნელოვან სფეროს ეხება.

⁹⁸ 2024 წლის 3 კვარტლის ბიუჯეტის მიხედვით ინფრასტრუქტურის განვითარებაზე დიხარჯა – 14.9 მილიონი ლარი

L-4

დ - ინტერვიუერი

მ - რესპონდენტი

თ - რესპონდენტი

ი - პროექტის ექსპერტი

დ: რეგიონში აზერბაიჯანელებისა და სხვა ეთნიკური ჯგუფების სიმრავლეა. როგორია მათი ინტეგრაცია?

მ: ჩვენთან ასევე ცხოვრობენ რუსები, უზბეკები, მალაკანები, იეზიდები და სხვებიც, როგორღაც ვახერხებთ მშვიდობიან თანაცხოვრებას. ბოლო წლებში გაივსო ქართული სკოლები აზერბაიჯანელი მოსწავლეებით. სოფელ გიორგეთში ვცხოვრობ, კაბალის ახლოს და ახლა ჩვენთან მოსწავლეთა უმეტესობა აზერბაიჯანელია. 2007 წელს, როდესაც სკოლა დავაშთავრე, იქ არც ერთი აზერბაიჯანელი მოსწავლე არ იყო.

დ: რას უკავშირებთ ამ მოვლენას?

მ: განვითარებას. ადამიანები მიხვდნენ, რომ მხოლოდ ბაზარში დგომა, რაღაცის გაყიდვა და ამით სარგებელი, ნორმალური ცხოვრებისთვის არასაკმარისია. განათლება და სწავლა აუცილებელია და თუ ის ქართულ სკოლას დაამთავრებს, მას საქართველოში და სხვაგანაც, მომავალი ექნება.

დ: პედაგოგები საკმარისია?

მ: უჭირთ, არ არის საკმარისი. ასევე, ზოგან ქართველები იჩაგრებიან. კლასში ბევრი ბავშვია, აზერბაიჯანელი ბავშვები მეტია, მათ სხვაგვარად უნდა აუხსნა და მასწავლებელს არ რჩება დრო, ქართველ ბავშვებს ყურადღება მიაქციოს.

დ: გამოსავალს რას ხედავთ?

მ: აზერბაიჯანული თემი ოთხ სოფელში ცხოვრობს. კაბალის თემში შედის: კაბალი, განჯალა, ყარაჯალა, უზუნთალა. ყველა სოფელში არის საკმაოდ დიდი სკოლა. ერთი მათგანი თანამედროვე სტანდარტით არის აშენებული. საბავშვო ბაღიც კარგი აქვთ, მაგრამ ბავშვების მისვლა-მოსვლა ნაკლებია იქ და ძალიან კარგადაც შეიძლება ორი სკოლა გადაკეთდეს ქართულ სკოლად, ორი დარჩეს აზერბაიჯანულად. ეს გამოიწვევს იმას, რომ აზერბაიჯანელი ბავშვები დროს არ დაკარგავენ შორს სიარულით, ადგილზე ეყოლებათ შესაბამისი მასწავლებლები, რომლებიც აზერბაიჯანულიდან უკეთესად აუხსნიან ქართულს და ბავშვებიც მალე ისწავლიან. ასევე, ქართულ სკოლებში ქართველი ბავშვები არ დაიჩაგრებიან. ეს ცუდი სიტყვაა, მაგრამ ასეა, მათ ახლა მასწავლებლებისგან ყურადღება აკლდებათ.

დ: ვინმეს დათვლილი აქვს, რამდენი ბავშვია აზერბაიჯანულ სკოლებში და რამდენი ქართულში?

მ: რა თქმა უნდა, აზერბაიჯანულ მჭიდროდ დასახლებულ რაიონში, აზერბაიჯანელებს მეტი ბავშვი ჰყავთ, ვიდრე ქართველებს. ოთხ სკოლაში დაახლოებით 400 ბავშვია, ქართულ სკოლებში დაახლოებით 100-120. ახლა აზერბაიჯანელების ცნობიერება ამალდა, უმაღლეს სასწავლებლებს ბევრი ამთავრებს. თუ ადრე 8-12 ბავშვი ჰყავდათ, ახლა ეს რაოდენობა შემცირდა ისევე, როგორც ქართველებში. მათ სურთ სხვაგვარი, უფრო ცივილური ცხოვრება. მაგრამ თუ ახალგაზრდები და ბავშვები უფრო ჩართულები არიან დღევანდელ ცხოვრებაში, იქნება ეს სოციალური ქსელები თუ პირდაპირი ურთიერთობები და ამიტაც სწავლობენ ქართულს, მშობლების თაობამ არ იცის ქართული. ქართული კი არა, ზოგიერთმა აზერბაიჯანული წერა-კითხვაც არ იცის. ამიტომ ქონების ლეგალიზაციის საბუთების გაფორმების დროს, წარმოიშობა პრობლემები, რომელზეც ქალბატონი თ. უფრო დაწვრილებით მოგახსენებთ. საბუთების გაფორმების დროს ხან თარჯიმანთან უწევს სირბილი და ხან იურისტებთან.

თ: ადრე ისე იზადებოდნენ და გარდაიცვლებოდნენ, რომ არც დაბადების მოწმობა ჰქონდათ, არც პასპორტი, არც პიროვნების დამადასტურებელი რამე საბუთი. სულ მიკვირდა, ან პენსია არ უნდოდათ, ან სწავლა, ან ექიმი.. ისეთი ბნელი კუთხე იყო, ცხვრის და ძროხების მწყემსობის გარდა, საერთოდ არაფერი აინტერესებდათ. მამა-პაპა მწყემსი ჰყავდათ და თვითონაც დაბადებისთანავე იგივე ცხოვრება ჰქონდათ განსაზღვრული. პენსიაც არ სჭირდებოდათ, იმდენი შემოსავალი ჰქონდათ. ახლა ასე აღარაა.

დ: ახლა რა პრობლემას აწყდებით?

თ: პრობლემას მაშინ ვაწყდებით, როდესაც საკომლო ქონებაა დასარეგისტრირებელი, რომელშიც კომლის წევრები წერია. მათი კომლი ყოველთვის არის მრავალრიცხოვანი, 7-8 წევრია და დღეს მოქმედი კანონმდებლობის მიხედვით, ყველა კომლის წევრი არის თანამესაკუთრე. როდესაც ქონება რეგისტრირდება, ყველას აქვს პრეტენზია, რომ თანამესაკუთრე იყოს. აქ ვაწყდებით პრობლემას, რომ ზოგს არ აქვს საქართველოს მოქალაქეობა და ისეა კომლის წევრი. ეს არ ზღუდავს ქონების რეგისტრაციას, მაგრამ რადგან იქით, აზერბაიჯანში ან სადმე სხვაგან, არის წასული და იქ ცხოვრობს, იქიდან მინდობილობის გადმოგზავნა ან ჩამოსვლა, ახლა გართულებულია. აზერბაიჯანიდან მხოლოდ საჰაერო მიმოსვლა გვაქვს და სახმელეთო, არ არის⁹. ამ დროს ტერიტორიულად აზერბაიჯანი აგერ, ორ ნაბიჯშია. ეს ქმნის პრობლემას იმიტომაც, რომ ეს ქონება ვიღაცაზე უკვე გასხვისებულია და შემდეგი დაინტერესებულია პირველადი ტრანსაქციით გადმოიფორმოს. პირველად ტრანსაქციაში იგულისხმება, რომ კომლის ყველა წევრის საინდივიდუალური ნომერით ყველა წევრის მინდობილობა უნდა არსებობდეს სხვა პირზე გასხვისების შესახებ. აი აქ, ხშირად არის პრობლემები, რომ ვერ მოდიან, ვერ მოაქვთ საბუთი, ათასი ლარი უჯდებათ ერთი ქაღალდის მოპოვება. ონლაინ მინდობილობა ვერ კეთდება, რადგან მოქალაქე არ არის, ამიტომ ხდება ნოტარიუსის მიერ იდენტიფიცირება. ხშირად პიროვნება ისე წავიდა ქვეყნიდან, რომ მოქალაქეობა არ ჰქონდა და ჩარჩა ამ საკომლო საარქივო ჩანაწერებში. ესეც ძალიან ხშირი მოვლენაა.

დ: რამდენად ხშირია?

თ: პროცენტულად ვიტყვოდი 50 შემთხვევაში 2-3, მაგრამ მთლიანი პროცესი გაწელილია.

ი: არასაკუთრებაში გამიჯვნას ითხოვენ ხოლმე, ეს პრობლემა როდის წარმოიშობა?

თ: გმადლობთ, რომ შემახსენეთ. გარდა იმისა, რომ გასხვისების პრობლემა დგას, ამის გარდა ვერ იყიდის წილს, თუ მინდობილობა არ აქვს. ამის გარდა არის შემთხვევები, როდესაც ოჯახი, რომელიც აქ ცხოვრობს და სურს საკუთრება კომერციულ ფართად გადააქციოს, ანდა გარკვეული ნაწილი გამიჯნოს და გადაიყვანოს სასოფლო-სამეურნეო კატეგორიაში, რათა შემდეგ კომერციული მიზნებისთვის გამოიყენოს. ამასაც ვერ ახერხებენ, რადგან თანამესაკუთრის თანხმობა აქაც სჭირდება. აი ეს კატეგორია არის, ვინც წვალობს, წასვლა-ჩამოსვლა სჭირდებათ და პროცესი იწელება.

ი: სასოფლო-სამეურნეო ახსენეთ. ახლა წამოვიდა ორგანული კანონის თემა, სასოფლო-სამეურნეო მიწების საკუთრების შესახებ. ეგ პრობლემა რამდენად დგას? პირობითად, გადასახლდა, მოქალაქეობა არ აქვს, მიიღო სხვა ქვეყნის მოქალაქეობა და სასოფლო-სამეურნეო მიწის მხრივ რას აკეთებს?

თ: სხვათა შორის, ეს აზერბაიჯანელებთან უფრო იშვიათად არის. ოსურ მოსახლეობას უფრო აქვს ეგ პრობლემა. პრობლემა ის არის, რომ საკუთრების დადგენის დოკუმენტში მიჩნეულია საარქივო ცნობა საბოლოო ჩანაწერის და მისი ქონების მითითებით და თუ იმ ცნობაში მითითებულია მაგალითად, 0,50 კვ. მიწა ესე იგი 5000 კვადრატული, მას უფლება არ აქვს, რომ აღიარება მოახდინოს დანარჩენ დაკავებულ ფართობზე. ვთქვათ, ნახევარი ჰექტარი მიწა აქვს, მაგრამ აზომვით აღმოჩნდა 7000 კვადრატული. მაშინ იმ 2000 კვ.

¹ პანდემიასთან დაკავშირებული შეზღუდვის შემდეგ, აზერბაიჯანულ მხარეს ჯერ არ გაუხსნია თავისი სახმელეთო საზღვარი

აღიარება არის საჭირო, მაგრამ არ ხდება, რადგან მოქალაქეობის არმქონე პირს მეტი აღიარების უფლება არ აქვს. ამიტომ ასეთი პირები ხშირად ზარალდებიან და ამ ქონების რეგისტრაციას ვერ ახდენენ. ამიტომ ისინი საქართველოს მოქალაქეს უთმობენ ამ ქონებას და შემდეგ ის ასხვისებს ისევ მათზე. ესე იგი, ზედმეტი ხარჯის გაწევა უწევთ ხოლმე.

დ: რამდენი პროცენტი იქნება ამგვარი შემთხვევები?

თ: მთლიანობაში თუ ავიღებთ, ასი ათასი განცხადება შეიძლება მქონდეს განხილული და აქედან 7-8% იყოს ასეთი პრობლემური.

დ: საკმაოდ დიდი პროცენტი.

თ: დიახ. ამავე დროს არის სახელების პრობლემა. საკომლო ჩანაწერები ხშირად არასწორადაა შევსებული. ჩანაწერებს მდივანი აკეთებდა და თავისი ფანტაზიით წერდა, ამას კი არავინ ამოწმებდა. არა და, ახლა ის არის იურიდიული სახელი, რაც მაშინ მდივანმა ჩაჯდებოდა. მოქალაქე მოდის ჩვენთან, საარქივო ცნობაში უწერია ილჰამი, მაგრამ პასპორტში უწერია ირგანი. მაგალითს გეტყვით, ყაზახეთში ბავშვი დაიბადა და იქ დაარქვეს ბაბუის სახელი. იქ სხვანაირად გაატარეს, ბაბუას სხვა სახელი ერქვა, წამოვიდნენ და აქ სასამართლო დასჭირდათ, რომ ერთი და იგივე პიროვნებაზეა ლაპარაკი.

მ: სამკვიდროს როდესაც ვხსნით, სახელების დადგენა, დაბადების თარიღის დადგენა, ძალიან პრობლემურია; ერთგან სხვა წერია, მეორეგან სხვა. როგორ ავსებდნენ, რას ფანტაზიობდნენ, გადაირევი, ერთგან სქესიც კი იყო შეცვლილი. ერთ ადამიანს პასპორტს ვუკეთებდი, ადრე აღებულ პასპორტში ჩვეულებრივი მონაცემები ჰქონდა და შემდგომ საბუთებში მამრობითის ნაცვლად ეწერა მდედრობითი. ის კაცი გადაგვერია, ყვიროდა, რა ვქნა პასპორტი გაჩვენოთო. როგორც ბოლოს გამოვიკვლიეთ, გოგო-ბიჭი ტყუპები დაბადებულან და გოგონა გარდაცვლილა. ცნობის გაცემის დროს ექიმს არევია. ასეა, ზოგჯერ ერევათ, ზოგჯერ, არ ვიცი რატომ, ხუმრობდნენ ბოროტად, მაგრამ მე დიდ პრობლემას ვაწყდები საბუთების მიღების დროს. 40% სახელების და გვარების დაზუსტებას და დადგენას ვუნდები.

დ: ახლაც?

მ: დიახ, არა მხოლოდ აზერბაიჯანულ თემში, არამედ ქართულ თემშიც, ასეა. არეულია დაბადების წლები, სახელები, გვარები. ვხუმრობ ხოლმე, ლამის დავით აღმაშენებლამდე ჩასვლა მიწევს, ბებია და ბაბუა როდის დაიბადა, ვის რა ერქვა და ვინ რა გვარის იყო. აზერბაიჯანულ თემში საქმეს უფრო ართულებს, რომ არ ჰქონდათ გვარები, ყიზი გოგო იყო ოღლი ბიჭი.

დ: გვარები არ ჰქონდათ?

მ: ახლა აქვთ, მაგრამ ადრე არ ჰქონდათ.

თ: ასეა, ისტორიის უახლეს არქივში, რომელთან მუშაობაც ხშირად გვიხდება, 1936 წლამდე არ არის დაბადების მოწმობები, მერე დაიწყეს. კიდევ, ეკლესიის წიგნებში გატარებულები გვაქვს. მაშინ ხომ საბჭოები არ არსებობდა. ზოგს მამის სახელი უწერია და გვარის გრაფა ცარიელია. იგულისხმება პაპის პაპის გვარის ვიღაც წინაპარი, რომელიც მხოლოდ ოჯახებმა იციან, საბუთებში არ არის.

დ: რეესტრის შექმნის შემდეგ ხომ მოგვარდა ეს პრობლემა?

თ: თანდათან სწორდება. ამ უნიკალური პირადი ნომრის მინიჭებით გასწორდა, ელექტრონული ბაზის მეშვეობით. მაგრამ, ვისაც ახლა სჭირდება, ახლა აწესრიგებს საბუთებს, მის მონაცემებს დადგენა სჭირდება.

დ: ახლა ხდება დადგენა ?

თ: დიახ, ჩვენ სამი და ვართ. მამაჩემს ვალოდია ერქვა. ორ დას ვალოდიას ასული გვიწერია, მესამეს - ვლადიმერის ასული. მოგვიწია დამტკიცება, რომ დები ვართ.

მ: ახლა ზუსტად ძველი საბუთების მოგვარების პრობლემის გადაწყვეტა მიმდინარეობს. ვინც ახლა იზადება, მას ეს პრობლემა არ აქვს. მაგრამ ვთქვათ, ადამიანი პენსიაში გადის, მისი დაბადების დროს და ადგილს ახლა ვადგენთ. ადგილობრივი მუნიციპალიტეტი

ადგენს აქტს, ამ აქტს ვუგზავნით სამოქალაქო რეესტრს, ის ადგენს და ანიჭებს პირადობის ნომერს. გართულებული ამბავია, რადგან მათ არც პასპორტი აქვთ, არც სხვა რამ საბუთი.

ი: სასოფლო სამეურნეო მიწების საკითხი გასაგებია, მაგრამ სხვა საკითხები უფრო კომერციული მიმართულების მხრივ როგორ არის, რამდენად აქვთ ინტერესი გამოყენებად მიწებზე ბუნებრივი რესურსების ფლობაზე? ეს შეიძლება წიაღისწულის მოპოვება იყოს, შეიძლება იყოს წყლის რესურსების გამოყენება, რამდენად დაინტერესებული არიან? რამდენია პროცენტულად რეგისტრაციის მოთხოვნა ამ კატეგორიების მიხედვით?

თ: ლაგოდეხის რაიონში ერთადერთი კაბალის საკრებულოს თემია, რომლებიც ყველაზე აქტიურები არიან, ზუსტად კომერციული კუთხით. კაბალის თემში თუ ყოფილხართ, გზის ორივე მხარეს დაინახავდით მაღაზიებს, ავტო სამრეცხაოებს, ავტოგასამართ, ავტო სარემონტო სადგურებს, რკინის საამქროებს. ამ ბოლო დროს, მიწის მიზნობრიობის ცვლილება ცოტა მეტ დასაბუთებას მოითხოვს. საჯარო რეესტრში შექმნილია კომისია, რომელიც ამ საკითხს განიხილავს. მოგეხსენებათ, სასოფლო-სამეურნეო მიწა არ სხვისდება უცხოელზე, ხოლო არასასოფლო მიწები სხვისდება. ამიტომ, ადვილად რომ არ გადაიყვანონ არა სასოფლო კატეგორიაზე და არ გაასხვისონ უცხოელზე, სახელმწიფომ ცოტა შეზღუდა ამ კატეგორიის რეგისტრაციაში ცვლილება. საჯარო რეესტრის რვაკაციანი კომისია იკვლევს, რატომ სურს კატეგორიის შეცვლა.

ი: მთავრობის დადგენილებით, კანონი ითვალისწინებს, რომ გამონაკლის შემთხვევაში, მიწა საკუთრებაში უცხოელს შეიძლება გადაეცეს.

მ: ჩვენთან ასეთი რამ არ მახსენდება.

თ: დიახ, ჩვენთან არ ყოფილა, რადგან უცხოელმა დიდი ინვესტიცია უნდა ჩადოს, რომ აუქციონის გვერდის ავლით მისცენ მიწა საკუთრებაში.

დ: თუ შეიძლება გვითხავთ, რაც ამ რაიონს გავცანი ვნახე, რომ ამერიკელებიც ჩამოსახლებულან ლაგოდეხში. რამდენი უცხოელია სულ ჩამოსახლებული და საიდან?

თ: სულ ოთხი ოჯახია. ისინი საკუთრებას საქართველოს მოქალაქეზე აფორმებენ. ვინც თქვენ ახსენეთ, შეერთებული შტატებიდან ოჯახით არის ჩამოსული. 9 შვილი ჰყავთ, სარწმუნოებრივად რაღაც სხვანაირები არიან, მგონი მორმონები. ძალიან მოწონთ ლაგოდეხი, ჩვენი კლიმატი.

დ: ჩვენს მოქალაქეებზე აფორმებენ ქონებას?

თ: დიახ, როგორც ვიცი, ორი ქონება ერთ პიროვნებაზეა. ეს ქალბატონი შეერთებულ შტატებში მათთან ცხოვრობდა და მერე აქ ჩამოვიდნენ.

დ: აზერბაიჯანელები თუ არიან აქ ჩამოსულები საცხოვრებლად?

თ: დიახ, არიან.

დ: ინგილოებიც არიან, ხომ?

თ: დიახ, მაგრამ ცოტა.

მ: ინგილოები ახლა არ არიან. ეს ადრე იყო, როდესაც იქაც ცხოვრობდნენ და აქაც. ახლა ხომ მიმოსვლა გართულებულია. ამ მხრივ აზერბაიჯანელებსაც პრობლემა შეექმნათ. მათ აქ კანონიერ ყოფნას ვადა გაუვიდა, მიმართავენ რეესტრს ბინადრობის უფლებაზე. მოხუცია, გადაფრენა აზერბაიჯანში არ შეუძლია. იქ პენსიას ვერ იღებს, არც აქაური სოციალური დაცვა აქვს, იქაც აღარ აქვს სოციალური დაცვა და ასე მოწყვეტილები არიან. ბევრნი არიან ასეთები, დაახლოებით 5%-დან 10%-მდე. საზღვრის ჩაკეტვა ჩენთვისაც დიდ პრობლემას ქმნის, იმედია დროებითი მოვლენაა. აი, ახლა გიორგობას, ჩვენებმა ქურმუხის წმინდა გიორგის სალოცავზე ასვლა ვერ შეძლეს, რაც სამწუხაროა.

დ: სასაზღვრო ზონის მიწებთან თუ არის პრობლემა?

თ: პრობლემა არის, რომ სასაზღვრო ზონის სიგანის სახმელეთო ზოლი გაიზარდა; ადრე სიგანე 500² მეტრი იყო და ახლა გახდა 5000 მეტრი¹⁰⁰. ერთმა სერიოზულმა ბიზნესმენმა იყიდა 12 ჰექტარი და საშვის გარეშე იქ ვერ შედის. სურდა ტურისტული ინფრასტრუქტურა მოეწყო, მაგრამ არაფერი გამოდის. 25000 დოლარი გადაიხადა 12 ჰექტარში, იქ ულამაზესი ბუნებაა, 2 ჰექტარზე ბუნებრივი ტბაა, მაგრამ ყველაფერმა ამან დაკარგა ხიბლი. იქ ტურისტები როგორ უნდა შევიდნენ, ხომ? თუმცა ამ ბოლო დროს ვიყავი, რაღაც შენობა უნდა ამეზომა და უპრობლემოდ შემიშვეს. შეიძლება შეცვალებს ადგილობრივებისთვის, არ ვიცი.

დ: აზერბაიჯანის მხრიდან რამდენია სასაზღვრო ზონა?

თ: კი ვიცოდი, მაგრამ არ მახსოვს. ადრე ხშირად ხდებოდა, რომ საძოვრები ხან იქით ხვდებოდა, ხან აქეთ, საზღვარი არ იყო კარგად გამიჯნული¹⁰¹.

ი: სასაზღვრო ზონაში რამე ადმინისტრაციული ინფრასტრუქტურა მოეწყო?

თ: ჩვენს მხარეს, რაც ეს სასაზღვრო ზონა გაიზარდა, უმეტესად სასოფლო-სამეურნეო მიწებია მოხვედრილი.

ი: იცით რას ვგულისხმობ, პირობითად რომ გაფართოვდა ეს ზოლი, სხვა საკითხია უსაფრთხოების მიზნით თუ გააფართოვა და ძალიანაც მესმის სახელმწიფოს ასეთი მიდგომა, მაგრამ არსებობს მეორე მიდგომა, რომ არა მხოლოდ უსაფრთხოების, არამედ შესაბამისი ინფრასტრუქტურის შესაქმნელად იქნას ეს ტერიტორია გამოყენებული. ვგულისხმობ სამხედრო სასაზღვრო ინფრასტრუქტურისთვის დამახასიათებელი ობიექტები მოეწყო ან განვითარდა სასაზღვრო ზონა უსაფრთხოების თვალსაზრისით? რა იყო მიზანი სასაზღვრო ზონის გაზრდის, ეს მაინტერესებს?

მ: მეც ზუსტად მაგას ვამბობ, რომ არაფერი შეცვლილა. ვთქვათ, სამხედრო ბაზა ჩააყენეს ან რამე ააშენეს, არაფერი. როგორც იყო ადრე ლაგოდებში, ისეა ახლაც.

ი: რატომ გააფართოვეს მაშინ? ვგულისხმობ, კარგია სახელმწიფოს ინტერესი, რომ უსაფრთხოება გაზარდოს, მაგრამ..

მ: არ ვიცი რატომ, მაგრამ ვფიქრობ, რასაც თქვენ ამბობთ, უსაფრთხოება რუსეთის საზღვრისკენ უნდა გაზარდონ. რაც შეეხება აზერბაიჯანს, ჩემი დაკვირვებით, რაც მეტად მეგობრულ დამოკიდებულებაში ხარ, მით მეტად მეგობრულები ხდებიან. როგორც კი დაცინვას და აგრესიას იწყებ, ისინიც გადმოდიან დაცინვასა და აგრესიაზე. რაც მეტ პატივს სცემ, მით მეტ პატივს გცემენ. ჩემს შემთხვევაში ასეა, გადასარევი ურთიერთობა აქვს ყველას.

¹⁰⁰ სასაზღვრო ზონა – საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის ხაზიდან ან სანაპირო ზოლიდან საქართველოს ტერიტორიის სიღრმეში შემავალი, არაუმეტეს 5 კილომეტრის სიგანის სახმელეთო ზოლი, აგრეთვე საერთაშორისო აეროპორტის (აეროდრომის), რკინიგზის სადგურის, საერთაშორისო სამდინარო და საზღვაო პორტის ტერიტორიის ნაწილი, სადაც ხორციელდება საზღვრის გადაკვეთასთან დაკავშირებული სასაზღვრო კონტროლი. განსაკუთრებულ შემთხვევაში, რელიეფის გათვალისწინებით, საქართველოს მთავრობის დადგენილებით საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის სახმელეთო მონაკვეთზე სასაზღვრო ზონა შეიძლება განისაზღვროს საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის ხაზიდან 30 კილომეტრით (საქართველოს კანონი საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის შესახებ, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31966?publication=37>)

¹⁰¹ სასაზღვრო ზოლის სიგანე 1 კმ-მდე. დაფუძნებულია უშუალოდ აზერბაიჯანის რესპუბლიკის სახელმწიფო ხაზის გასწვრივ მის სახმელეთო საზღვრებზე ან სასაზღვრო მდინარეების, ტბების და წყლის სხვა ობიექტების ნაპირებზე. აზერბაიჯანში სასაზღვრო ზონის ფიქსირებული არ არის და იგი განისაზღვრება შესაბამისი ორგანოების გადაწყვეტილებით, თუმცა საშუალოდ შეადგენს დაახლოებით 10 კილომეტრს.

ი: რელიგიური ორგანიზაციები, სპორტული ან რაღაც „შემოქმედებითი“ გაერთიანებები თუ არის რეგისტრირებული და ისინი თავის სახელით, ან სხვების დახმარებით ხომ არ ცდილობენ მიწების ან ობიექტების დარეგისტრირებას?

მ: არა, ჩვენთან მსგავსი არ ვიცი, მაგრამ არაოფიციალური ინფორმაციით, არის კაბალში რამდენიმე რელიგიური დაჯგუფება. ერთ ერთი არის ვაჰაბიტები და მეორეც რაღაც სექტა. იქიდან ვიცი, რომ კაცმა ქორწინებიდან ხუთ დღეში ჩემთან შემოიტანა განქორწინებაზე სარჩელი. თავიდან არ მეუბნებოდა, მაგრამ შემდეგ გაირკვა, რომ მისი ცოლი რაღაც რელიგიური სექტის წევრი იყო, რომელსაც შეემლო სექსუალური ურთიერთობის დამყარება ყველა მამაკაცთან, მათ შორის მამამთილთან და მამასთან. საოცარია, მუსულმანებთან მსგავსი რამ. ბოლოს სარჩელი გამოვიტანეთ და თანხმობით მოხდა განქორწინება. არ ვიცი რამდენად დიდი და გავრცელებულია ეს სექტა. კიდევ, იყო სკოლაში ასეთი ფაქტი, რომ მეათე კლასში გოგონამ დაიხურა თავსაბურავი და სკოლაში დაიწყო ალაჰზე ლაპარაკი. ოჯახი კი სასტიკი წინააღმდეგი იყო, სკოლაში იჩივლეს. ბოლოს მამამ სცემა და მამამისი ძალადობის მუხლით დაიჭირეს. ის გოგონა კი ჯიუტად ამბობდა, რომ გაიზრდება, აუცილებლად წავა ჯიჰადისტებთან ერთად საბრძოლველად.

დ: კაცები ხომ არ არიან წასული საბრძოლველად?

მ: არა, ეს ალბათ უფრო სხვაგან, აქ მსგავსი არ ხდება.

დ: ფულის საქმეა, აგიტატორები გურიაშიც კი დადიოდნენ და ხალხს აგროვებდნენ. აქ არ სურთ ფულზე იომონ?

მ: ცოტა დისკრიმინაციულ რამეს ვიტყვი, მაგრამ ფულის ამბავი აქ სხვაგვარია, მშვენივრად ცხოვრობენ. არის დაუდასტურებელი ცნობები, რომ აქვთ ნარკოტიკების ბიზნესი და ამას ჩვენი მთავრობიდან „კრიშავენ“.

დ: საქართველოში იმდენს აქვს ეზოებში კანაფი დათესილი რომ არ იყიდება, რა ბიზნესი უნდა იყოს?

მ: აქ პატარა რაოდენობაზე არ არის ლაპარაკი, სადაც მე ვიცი და სხვებმაც იციან, მთავრობამ არ იცის? ხომ გამორიცხულია. გამოდის, რომ ეს რესურსი სადღაც გადის და იყიდება. სათბურებში გარშემო ირგება სხვა რაღაც, შიგნით კი სხვა რაღაც მოჰყავთ. დროებით არის გადაღებული, ზუსტად ვიცი. სოფლებში რომ შეხვალ, მიხვდები, რომ არ შეიძლება მხოლოდ მწვანელით ასე გამდიდრდეს ოჯახი, ასეთი სახლები ააშენონ, ამხელა გალავანი შემოარტყან კარ-მიდამოს. ამიტომ ფულის გამო, ომში წავიდეს ან ვინმემ შვილი გააგზავნოს, გამორიცხულია, რატომ აიტკივებენ თავს.

დ: კიდევ ერთი კითხვა მაქვს, როგორც მითხრეს პანდემიის დროს, საქართველოს ბანკში და „ლიბერთი ბანკში“ აზერბაიჯანელების რიგები იდგა, ამბობენ, რომ ისინი „სოკარისგან“ დახმარებას იღებდნენ, ქართველებს ამ დახმარებას არ აძლევდნენ. მართალია ეს?

მ: არ ვიცი, მაგრამ „სოკარი“ რომ თავიდან გაზის საფასურს არ ითხოვდა, ეს ვიცი. პირველი მილი ზუსტად კაბალში იყო შეყვანილი, ქართული სოფლების გვერდის ავლით. ქართულ სოფლებში გამრიცხვენილება და გაზის შეყვანა 5-6 წლის შემდეგ მოხდა.

დ: რას იზამ, თავისი ჯიში ახლოა ყველასთვის, მაგრამ მაინც მიკვირს, რატომ გამოიდეხ თავი და ბავშვები ქართულ სკოლებში რატომ გადაიყვანეს?

მ: დრომ მოიტანა. თუ მშობლები და მამა-პაპანი ჩაკეტილად ცხოვრობდნენ ახალმა დრომ სხვა გამოწვევები დააყენა. ახლა ბავშვებს რომ ჰკითხო, ყველას მსოფლიოს ქალაქებში მოგზაურობა უნდა. არის კიდევ ერთი გარემოება, რაც ჩემი აზრით, მშობლებისგან ბავშვების ქართულ სკოლებში მიყვანა განაპირობა. მათი ინტერესები ვილაცამ ხომ უნდა დაიცვას, ვინც ამ ქვეყნის კანონმდებლობა კარგად იცის და ქართულ ენაზე კარგი კომუნიკაცია შეუძლია. მათი აზრით, მე - ქართველი, მათ ინტერესებს ისე ვარ დავიცავ, როგორც თავისიანი. ამიტომ სჯობს, თვითონ იყოს განათლებული. ამასთან, პოლიტიკურად ამხელა ამომრჩეველია და სჭირდებათ სრულფასოვანი წარმომადგენელი,

ვინც მათ ინტერესებს მაქსიმალურად დაიცავს. ეს გაიაზრეს და თავიანთი თემის სამომავლოდ წარმომადგენლებს ზრდიან.

თ: ჩვენ თვალწინ ხდება ეს. ბავშვებს ადრე რუსეთში აგზავნიდნენ სასწავლებლად, იქიდან ისეთი განათლებულები, ისეთი რაფინირებული ინტელიგენტები ჩამოვიდნენ, რომ თვალს უხაროდა ამ ბიჭების დანახვა. ჩვენ რაიონში, მაჟორიტარული არჩევნების დროს, ამ სოფლების ხმა ხშირად გადაწყვეტი იყო და არ გამიკვირდება, რომ სამომავლოდ თავისი წარმომადგენელი წამოაყენონ, არჩევნებიც მოიგონ და რაიონის დეპუტატებადაც მოგვევლინონ. ჩემთან როდესაც მემკვიდრეობის დამტკიცებაზე მოდიან, ახლა სულ სხვა ხალხია, ვიდრე მათი მამები იყვნენ, რომელთაც ადრე მემკვიდრეობა პაპებისაგან მე დავუმტკიცე.

დ: როგორ ფიქრობთ, თქვენთვის ეს კარგია?

თ: არც ისე, თუ ჩვენები არაფერს გააკეთებენ და სიზარმაცეს გადაწყვიტავენ. თუმცა, ისე ეს, რა თქმა უნდა კარგია, რაც მეტი განათლებული და ჩვენთან ინტეგრირებული თემი გვეყოლება.

დ: მთლიანობაში მოსახლეობის დემოგრაფიული რაოდენობა როგორია, იმატებს თუ იკლებს?

თ: იკლებს. აზერბაიჯანელები ახლა ორ ბავშვზე ჩერდებიან. ჩვენთან პატრიარქმა რომ გამოაცხადა, მესამე ბავშვის ნათლია ვიქნებო, ამიტომ ძალიან ბევრი აჩენს მესამეს. მაგრამ მთლიანობაში, იკლებს.

მ: ეს მიწის საკითხმაც გამოიწვია. ადრე საბჭოთა დროს მიწას უსასყიდლოდ აძლევდნენ, ამიტომ აჩენდნენ ბევრ ბავშვს. ახლა კი უნდა იყიდო, რომ ახალი ოჯახი დაასახლო. ძველი, რაც მამა-პაპიდან ჰქონდათ, აითვისეს, ახლა ახლის შემენა გახდა საჭირო. ისეც ხდება, რომ ქართულ სოფელში აზერბაიჯანელმა იყიდა მიწა და სოფელმა არ მიიღო. თანხა დააბრუნებინეს, არ გვინდა აზერბაიჯანელი სოფელშიო. ამ მხრივ არის გაუგებრობები. ქართულ სოფლებში მიწა არ იყიდება, ვერ ყიდიან, უპატრონოდ გდია და აზერბაიჯანულ სოფლებში კი გასაყიდი მიწა აღარ არის. ამიტომ, დაიწყო რაიონებიდან აზერბაიჯანელების ქალაქებში გადასახლება. მაგრამ მათ მიწა და სოფელი უფრო აწყობთ, საქონელი ჰყავთ, ცხვარ-ძროხა, მიწას ამუშავებენ, მძიმეა ზოგიერთისთვის ადგილის დატოვება.

დ: ხშირია კონფლიქტები ქართველებსა და აზერბაიჯანელებს შორის?

მ: ხშირიაო ვერ ვიტყვი, მაგრამ ჩვენს სკოლაში ბავშვებს შორის იყო კონფლიქტი რელიგიურ და ეთნიკურ ნიადაგზე. განათლების სამინისტრომდე მივიდა საქმე, მაგრამ იქ არავის მოუხდენია შესაბამისი პრევენციული ღონისძიებების გატარება. სკოლას აუცილებლად უნდა ჰყავდეს ადგილზე მომუშავე ფსიქოლოგი. ერთხელ ვინმე რომ ჩამოვა და ტრენინგს ჩაატარებს, არაფერს შველის. ცნობილია, რომ ათ დღეში ერთხელ მაინც უნდა იყოს ფსიქოლოგის შეხვედრა ბავშვთან, რომ მასში არსებული პრობლემა მოაგვარო.

დ: არავის ჩაუტარებია ამ ბავშვებთან მუშაობა?

მ: იყო შეხვედრა პოლიციასთან, მათ ჩაატარეს მუშაობა ბავშვებთან, მაგრამ ეს ერთჯერადად იყო. ჩვენც დავდივართ სკოლებში, ვუტარებთ ღია გაკვეთილებს მათი უფლებების შესახებ, მაგრამ პიროვნულად საჭიროა სკოლებში, ადგილზე ფსიქოლოგი არსებობდეს, რაც არ გვყავს. ადრე სამი სოციალური მუშაკი გვყავდა, ვერ გაამართლა. ვერ ვიტყვი, რომ მეგობრობა არ არის. არის, რა თქმა უნდა, მაგრამ გამწვავებები ხდება ხოლმე. პიროვნულ დონეზე არის, მაგრამ უფრო მასიურ დონეზეც ხდება გაუგებრობები.

დ: ჩვენ თავიდან ლაპარაკი დავიწყეთ, რომ აზერბაიჯანელი ბავშვების ქართულ სკოლებში გადასვლის გამო, ქართველი ბავშვები იზაგრებიან და ცალკე ქართული სკოლები უნდა გაიხსნას აზერბაიჯანელებისთვის. მაგრამ მაშინ რაღა ინტეგრაცია იქნება, როგორ შეეჩვევიან ერთმანეთს?

მ: ბალანსი უნდა იყოს დაცული. წარმოდგინეთ, კლასში 12 აზერბაიჯანელი ბავშვია, რომელმაც ქართული ლაპარაკი, წერა-კითხვა არ იცის. სახლშიც არავინ ეხმარება გაკვეთილების მომზადებაში. მასწავლებელს დიდი დრო სჭირდება მათ ასწავლოს და ამით ქართველი ბავშვები იჩაგრებიან. საჭიროა რაღაც სპეციალური მექანიზმი შემუშავდეს, რომ ყველამ თანაბრად ისწავლოს და მასწავლებელმა თანაბრად მიაქციოს მათ ყურადღება. ინტეგრაციის პარალელურად სწავლების მექანიზმიც უნდა შემუშავდეს. კიდევ ერთი დაკვირვება მაქვს, ბავშვები, რომლებიც ბალიდან ერთად მოდიან, უფრო მეგობრულები არიან ერთმანეთთან, ვიდრე სხვა ბავშვები, რომლებთანაც საერთო ბალი არ აქვთ გავლილი.

დ: რომელ ბაღში, ქართულში?

მ: დიახ. მათ ენაც იციან, ქცევის წესებიც იციან, როგორ უნდა მოიქცნენ სკოლაში მასწავლებელთან. იციან ლექსები, სიმღერა, ცეკვა. აი, ახალ წელს ჩვენთან ბავშვებმა კულტურული პროგრამა წარმოადგინეს; აზერბაიჯანელებმა თავისი, ქართველებმა თავისი. შესანიშნავი სადამო-კონცერტი მოეწყო. შოკირებული ვიყავი, რომ ეს შეძლო ჩვენი სკოლის ერთმა ხელოვნების მასწავლებელმა. ეს მართლაც პედაგოგის დამსახურებაა.

თ: ჩვენთან არის სოფელი ფონა, სადაც ოსები ცხოვრობდნენ. აი, ცნობილი მოვლენების დროს,¹⁰² გადავიდნენ ზოგი სამხრეთ, ზოგი ჩრდილო ოსეთში. მერე დაიწყეს თავისი აქაური სახლ-კარის და მიწის გაყიდვა, რომელიც აზერებმა იყიდეს. ახლა სოფელში 60% აზერი ცხოვრობს და 30% ოსი. ერთმანეთშიც მშვენიერი ურთიერთობა აქვთ. ძალიან კეთილგანწყობილი, მეზობლური ურთიერთობები ჩამოყალიბდა ერთმანეთში.

ი: თქვენ პრობლემებზე ილაპარაკეთ, თქვენს სათაო უწყებაში რამე ტრენინგი ან სემინარები თუ გამართულა ამ საკითხების ირგვლივ, როგორ უნდა გადაწყვიტოთ, რა უნდა გაკეთდეს?

თ: ინდივიდუალურად, კანონით გაწერილი წესით ვმოქმედებთ.

მ: თქვენ თუ მოსახლეობაზე კითხულობთ, მათ არ უყვართ შეხვედრებზე სიარული. აი ახლა, ევროკავშირის დაფინანსებით, იყო პროექტი ოჯახურ ძალადობაზე და ჩემი ხატრით მოდიოდნენ მშობლები. რაც შეეხება ბავშვების თაობას, ყველა შეხვედრას ესწრებიან, ყველგან დადიან. უფროსები კი ძლივს მოვიყვანე, მეუბნებიან - ვიცით, თუ რამე დაგვჭირდა, შენთან მოვალთ! რაც შეეხება ჩვენს მუნიციპალიტეტს, უნდა ვთქვა, რომ თუ რამე სადმე კეთდება, ჩვენთანაც კეთდება. კაბალის კულტურულ ცენტრში ხშირად არის არასამთავრობო ორგანიზაციის შეხვედრები.

დ: ადგილობრივი ხელისუფლება რას აკეთებს?

მ: მუნიციპალიტეტიდანაც კი ჩადიან, აცნობენ მათ უფლებებს რა სერვისები აქვთ, რით შეიძლება ისარგებლონ და ასე შემდეგ. მაგრამ, სანამ საკითხი პირადად არ შეეხებათ, მოსახლეობის დაინტერესება არ არის, ეს საკითხები მოისმინონ. მერე ჩვენთან მოდიან და გვეკითხებიან.

დ: თქვენ საბავშვო ბაღები ახსენეთ, საკმარისია, ყველა სოფელშია საბავშვო ბაღი?

მ: დიახ, ყველგანაა. კაბალშიც არის ახლად აშენებული საბავშვო ბაღი. საქართველოს მასშტაბით ერთ-ერთი პირველი წამყვანი მუნიციპალიტეტი ვართ, სადაც ყველაზე მეტი ბაღი აშენდა და გარემონტდა. ჩვენ მერს ღვაწლს ნუ დავუკარგავთ, რომ ყველაზე კარგად ინტეგრირებული, კარგი მასწავლებლებით დაკომპლექტებული, ბაღები გვაქვს. ახლა კაბალის მოსახლეობა თვითონ ატარებს ბავშვებს მიმდებარე ქართულ სოფლებში, რომ ბავშვებმა ქართული ისწავლონ, რომ მერე არ გაუჭირდეთ სკოლაში სწავლა. თვითონ კაბალში არის დიდი აზერბაიჯანული ბაღი და სკოლა.

დ: ეს კომერციული ბაღია?

მ: არა, ეს ყველა სახელმწიფო ბაღია. აზერბაიჯანელებს, როგორც საქართველოს მოქალაქეებს, უფლება აქვთ ბავშვობიდან შეისწავლონ სახელმწიფო ენა. ამიტომ ვამბობ,

¹⁰² 2008 წლის მოვლენები

რომ კაბალში გახსნან ქართული ბალი და სკოლა, რათა დაბალანსდეს ეს საკითხი და ქართული სოფლების ბაღებს და სკოლებს არ დააწვეს ზედმეტი ტვირთი.

დ: მათ ასევე უფლება აქვთ ჯანდაცვაზე, ამ კუთხით იციან თავისი უფლებები?

მ: აქაც განათლებაა პირველადი. ავადმყოფობის შემთხვევაში მათ საავადმყოფოც აქვთ და ექიმებიც საკმარისია, მაგრამ წელიწადში ერთხელ რომ შემოწმება გაიარონ, ეს უკვე ინდივიდუალურია. საშუალო და ჭარმაგმა თაობამ არ იცის, რომ არსებობს გადამდები დაავადებები და ასე შემდეგ. მოსმენაც არ სურთ და ისევ განათლების პრობლემას ვაწყდებით. ენობრივი ბარიერი აფერხებს სოციალური დაცვის სისტემაში წვდომას, მათ არ იციან ჯანდაცვის პროგრამებზე წვდომის უფლება. მაგალითად, ქალი მივიდა გინეკოლოგთან და თან მეზობლის ბიჭი მოიყვანა, როგორც თარჯიმანი. კონსულტაცია არ შედგა, მაგრამ სიტუაცია ბევრს მეტყველებს...

დ: ოჯახში ძალადობის შემთხვევები თუ არის, პოლიციას თუ იმახებენ?

მ: ადრე ხომ 12-13 წლისებს ათხოვებდნენ, პირდაპირ სკოლიდან მიჰყავდათ. რა განათლება? მეშვიდე კლასამდე თუ მიაღწევდნენ ან თხოვდებოდნენ, ან იტაცებდნენ. ახლა ცოტა შეიცვალა. პოლიციას ყველაფერზე იმახებენ, მეზობლის ქალებმაც რომ იჩხუბონ, იმახებენ. ოჯახური ძალადობის დროს, მეზობლები და სხვები ნაკლებად ერევიან, თვითონ ოჯახიდან იმახებენ. რამდენიმე თვის წინ ჩემთან დედა იყო მოსული, რომლის ქალიშვილიც უკვე 17 წლისაა და ქმრის ოჯახში გადავიდა საცხოვრებლად. ეს კრიმინალი უკვე არ არის, მაგრამ ქორწინების უფლება 18 წლამდე არ აქვს. დედას სურდა შვილის სახლში დაბრუნება და მთხოვდა, რა შეიძლება გავაკეთო, რომ დაბრუნდესო. აქ ისევ წრეზე მივდივართ, ფსიქოლოგი გვჭირდება, სოციალური მუშაკი გვჭირდება, რაც არ გვყავს. მთელ რაიონზე ერთი ფსიქოლოგია, რომელსაც იმდენი საქმე აყრია თავზე, რომ ყველას ვერ აუდის. ხომ ვინმემ უნდა გამოკვეთოს სასამართლოს სარჩელისთვის ის გოგონა ძალით წაიყვანეს თუ თვითონ უნდა იმ ოჯახში ყოფნა. თუ ეს ზუსტად არ გაირკვა, როგორ დავუბრუნებთ დედის ოჯახს?

დ: რამდენად არის ოჯახში გარჩევა ვაჟიშვილს და ქალიშვილს შორის?

მ: ესეც ინდივიდუალურია, ისევ ოჯახის განათლების და სოციალურ სტატუსს შეეხება. ჩემთან ერთი აზერბაიჯანელი ქალი მოდის, ქალ-ვაჟი ჰყავს. მეუბნება, ბიჭი არ სწავლობს, ჯანდაბამდე გზა ჰქონია, რამე საქმეს ეწევა, მაგრამ გოგონამ აუცილებლად უნდა ისწავლოს, სამედიცინოზე ჩააბაროს, ექიმი გამოვიდეს, რათა თავის რჩენა ღირსეულად შეძლოს და სხვაზე არ იყოს დამოკიდებული. რამე რომ მოუვიდეს, რომ მომტაცონ, მთელ სახლს ავუფეთქებ იმათო. არიან ასეთი მშობლები, ერთეულებია, მაგრამ ისინი შემდეგ ქმნიან ახალ მიდგომას, რომელსაც სხვებიც გაიზიარებენ.

დ: თქვენთან ეკოლოგიის მხრივ როგორი მდგომარეობაა?

მ: მთლიანად რაიონი არ ვიცი, მაგრამ სოფელი, სადაც ვცხოვრობ, ცუდ მდგომარეობაშია. ჩვენთან არის ცემენტის ქარხანა. მრავალი წელია ვიბრძვით, რომ ფილტრები დააყენოს, მაგრამ უშედეგოდ. სოფელში ყველაფერი ნაცრისფერია: სახლები, მანქანები, სარეცხი.. სოფელმა სასამართლოში უჩივლა ქარხნის მეპატრონეს. ქარხანას სასამართლომ ჯარიმა დააკისრა. ქარხანა დაიხურა, მაგრამ ჯარიმა არ გადაიხადეს. ცოტა ხანში ქარხანამ, სხვა დასახელებით, თავიდან გაიარა რეგისტრაცია და ისევ მუშაობს (მასალას აქვე ერთვის ცემენტის ქარხნის ფოტოები და სასამართლოს გადაწყვეტილება).

დ: მიგრაციაზე რას გვეტყვით, ბევრი მიდის აქედან?

მ: საერთოდ ჩვენთან მწვავედ დგას მართლა საქმიანი, მცოდნე, ქვეყნისთვის გულანთებული ადამიანების ყოფნა არ ყოფნის საკითხი. ბოლო წლებში ძალიან ბევრი წავიდა საზღვარგარეთ. არც აპირებენ დაბრუნებას. ჩემი მეგობრების უმრავლესობა წასულია.

დ: როგორია სტატისტიკა?

მ: მუნიციპალურ დონეზე სტატისტიკა არ არის, მაგრამ შენს გარშემო რომ უამრავი ნათესავი, მეგობარი, ნაცნობი წასულია, ამას ხომ რეალურად ვხედავთ. აი, ჩვენ პოლიციელის განათლების დონით ვართ ახლა უკმაყოფილო. ამ დროს, ის განათლებული და მცოდნე პოლიციელები საზღვარგარეთ წავიდნენ და იქ კარგ სამსახურშიც არიან დასაქმებულები. პოლიციაშიც კვალიფიციური კადრების ნაკლებობა აქვთ, რაც აისახება, როგორც მათ პროფესიონალიზმზე, ასევე მოსახლეობასთან ურთიერთობაზე. უმრავლესობას არ აქვს სათანადო კვალიფიკაცია. არც მოქალაქის უფლებები იციან და არც პოლიციელის. თუმცა, არიან პოლიციელები, რომლებსაც ენდობი და შეგიძლია შენი სიცოცხლეც კი მიიღო, მაგრამ ასეთი ადამიანების რაოდენობა მცირეა. ეს არის შედეგი იმისა, რომ განათლებული და კვალიფიციური კადრები ქვეყნიდან მიდიან და აღარ ბრუნდებიან.

დ: თქვენ ხომ არ წახვედით?

მ: ჯერჯერობით, ოჯახური მდგომარეობის გამო. მეც წავალ ალბათ. დავიღალე. 35 წლის ვარ, 13 წელია უწყვეტად ვმუშაობ. ამ 13 წლის განმავლობაში არ მახსოვს, რომ რამე კარგად ყოფილიყო ამ ქვეყანაში და მე ამ პრობლემაზე გავჩუმებულიყავი. ამდენი ყვირილით და ომით დავიღალე.

დ: ჩვენ ყველა თუ წავედით აქედან, ვინ გამოასწორებს? ეს არ არის გამოსავალი.

მ: კი, მაგრამ რაღა ყველაფერი ჩემზე უნდა გადატყდეს?

დ: თუ ჩვენ არა, სხვა ვინ გააკეთებს? სჯობს ასე ვიფიქროთ.

L-5

დ – ინტერვიუერი

რ1 - რესპონდენტი

რ1: ამ სოფელს საინტერესო ისტორია აქვს. თავდაპირველად აქ მალაკანები დასახლდნენ. დიახ, ისინი დაახლოებით 120 წლის წინ ჩამოვიდნენ სომხეთიდან – ან იქნებ თურქეთიდან.

დ: არა, მე ვფიქრობ, რომ ისინი სომხეთიდან კი არა, რუსეთიდან მოვიდნენ, 1830-იან ან 1840-იან წლებში. ისინი იქიდან წამოვიდნენ, რადგან მართლმადიდებლურ ეკლესიასთან განხეთქილება მოხდა. ზოგიერთი თურქეთში გადავიდა, ხოლო პირველი მსოფლიო ომის დროს, ნაწილმა სომხეთში გადაინაცვლა. მაშინ ის რუსეთის იმპერიის ნაწილი იყო.

რ1: მოგიყვები რა განათლება მაქვს. როდესაც მაგისტრატურაში ვსწავლობდი, ჩემი სპეციალიზაცია იყო საერთაშორისო განვითარება, კერძოდ, საზოგადოებრივი და მდგრადი განვითარება.

განვითარების პროექტების გამოწვევები საქართველოში

რ1: საქართველოს განვითარებისთვის განკუთვნილი პროექტების უმეტესობა მდგრადი არ არის, რადგან ეს პროექტები რეალურ პრობლემებზე არ არის დაფუძნებული. ისინი უცხოელებმა შეიმუშავეს იმ აზრით, რომ "თუ ამან სხვაგან იმუშავა, აქაც იმუშავებს".

დ: რატომ ხდება ასე?

რ1: მათთვის ეს მარტივია, მაგრამ ჩვენთვის, ჩვენი ქვეყნისთვის, არა. არ არსებობს საზოგადოების ჩართულობა, ადგილობრივი პასუხისმგებლობა. თუ გინდა, რომ პროექტი საქართველოში წარმატებული იყოს, მოსახლეობა უნდა იყოს ჩართული. საჭიროა კვლევა იმის გასაგებად, რა სჭირდებათ რეალურად საზოგადოებებს. ამისათვის სოფელში უნდა იცხოვრო და ადგილობრივი დინამიკა უნდა გაითავისო.

ადგილობრივი ეკონომიკური პოტენციალი

რ1: აი, მაგალითად, ეს სოფელი – საკმარისი ფული რომ მქონდეს, მცირე ქარხანას გავხსნიდი, სადაც მიწის თხილსა და სხვა მსგავს კაკლისებურებს გადავამუშავებდი, დავაფასებდი და გაყიდვაში გამოვუშვებდი. ნედლეული გვაქვს, მაგრამ გადამამუშავება არ ხდება. სხვები მოდიან, ყიდულობენ პომიდორსა და ლობიოს, შემდეგ სხვაგან ასაღებენ და მომგებიანად ყიდიან. ამდენად, ყველა მოგება შუამავლებს რჩებათ.

თანამშრომლობის გამოწვევები საქართველოში

რ1: კიდევ ერთი პრობლემა არის, რომ ქართველებს ურთიერთთანამშრომლობა უჭირთ. პირველი კითხვა ყოველთვის არის: "ვინ იქნება უფროსი?"

დ: ამ საკითხზეც გიმუშავიათ?

რ1: დიახ, ამ საკითხზე ანგარიშები დაწერე USAID-ისთვის. პრობლემა იმაშია, რომ ხალხი ზედმეტად ფოკუსირებულია პირად სარგებელზე, ვიდრე საერთო კეთილდღეობაზე.

კორუფცია და არასწორი მენეჯმენტი განვითარების პროექტებში

რ1: ასევე, მე შევაფასე Millennium Challenge Corporation (MCC)-ის პროექტი აქ. იმდენი კორუფცია გამოვავლინე, რომ IT დეპარტამენტის ხელმძღვანელი სამსახურიდან გაათავისუფლეს, ხოლო USAID-ის დირექტორი მადაგასკარში გადაიყვანეს.

დ: ეს სერიოზული ბრალდებაა.

რ1: იმ რაოდენობის ფულით, რაც საქართველოში არის ჩადებული, ჩვენ განვითარების ლიდერები უნდა ვიყოთ. მაგრამ რეალობაში უკან ვართ. რატომ? კორუფცია, ცუდი საპროექტო მენეჯმენტი და რეალურად, საზოგადოებრივი ჩართულობის არარსებობა.

დ: მაშ, რა უნდა შეიცვალოს?

რ1: უნდა შეიცვალოს როგორც დონორების, ასევე განმახორციელებელი ორგანიზაციების მიდგომა. პროექტების ბენეფიციარები – ადგილობრივი მოსახლეობა – იშვიათად იღებს რეალურ სარგებელს. გრანტები საბოლოოდ "გრანტის მჭამელების" ხელში ხვდება.

დ: რას გულისხმობთ?

რ1: შეხედეთ შეერთებულ შტატებში მიმდინარე დისკუსიას, უცხოური დახმარების კონტროლის შესახებ. USAID-მა აქ მილიონები დახარჯა, მაგრამ სად წავიდა ეს ფული?

ნამდვილად საზოგადოებაზე დაფუძნებული განვითარების საჭიროება

რ1: თუ გინდა, რომ პროექტი საქართველოში წარმატებული იყოს, თავი და თავი ადგილობრივი მოსახლეობის საჭიროებაზე უნდა იყოს გათვლილი. წადი სოფელში არა იმისთვის, რომ პროექტი წარადგინო ან ფული შესთავაზო, არამედ ჰკითხე: „რა გჭირდებათ? რა რესურსები გაქვთ?“

დ: გეთანხმებით, ეს ლოგიკურია.

რ1: ყველა საუბრობს ჩართულობაზე და მდგრად განვითარებაზე, მაგრამ ძალიან ცოტამ იცის, რას ნიშნავს ეს სინამდვილეში. **საზოგადოების ნამდვილად ჩართულობის განვითარება იწყება საზოგადოების მოსმენით და არა გარედან თავსმოხვეული "გადაჭრის გზებით".**

დ: მაშინ დავაზუსტოთ, თქვენთვის რას ნიშნავს ჩართულობითი განვითარება?

რ1: ძალიან მარტივია, თუ დაფინანსება მთავრდება, პროექტი მაინც უნდა გაგრძელდეს. მაგრამ აქ, საქართველოში, როცა ფული ამოიწურება, პროექტიც მთავრდება. რაც პროექტისგან რჩება, იმას უბრალოდ იპარავენ.

დ: ეს საკმაოდ მკაცრი რეალობაა.

რ1: დიახ, ეს რეალობაა. ეს შემზარავი სურათია. და ზოგჯერ, რაც უფრო ნაკლებს აკეთებ ხალხისთვის, მით უკეთესია მათთვის – რადგან ეს აიძულებს, რაღაც თავად გააკეთონ.

სასოფლო-სამეურნეო გამოწვევები და მარტივი გადაწყვეტილებები

რ1: აი, მაგალითად, ისეთი მარტივი რამ, როგორიცაა სათესლე მასალის, სასუქის მიწოდება ან თუნდაც ელემენტარული ნიადაგის ანალიზი. აქ ადამიანები სასუქს ისე იყენებენ, რომ არ იციან რეალურად რა სჭირდება ნიადაგს.

დ: გამოდის რომ, ისინი რესურსებს ფუჭად ხარჯავენ?

რ1: ზუსტად. ამ სოფელში ნიადაგს ძალიან დაბალი pH აქვს. მე ლაბორატორიული ანალიზი არ მჭირდება. 30-წლიანი გამოცდილების შემდეგ, ამის დადგენა მარტივი 5 დოლარიანი ტესტით შემოიძლია.

დ: როგორ?

რ1: ვიყიდე კალციუმის კარბონატი, კირის ქვა – კირის მასალა. აქ მოვიტანე და ჩემს მიწას მოვაყარე. ხალხს ეგონა, რომ გაგიჟებული ვიყავი. მაგრამ ასეთი მარტივი მეთოდი შეიძლება ძალიან დიდ შედეგს იძლეოდეს.

პრობლემა მარტივ გადაწყვეტილებებში

რ1: არავის აინტერესებს მარტივი გადაწყვეტილებები, რადგან მარტივ რამეში დიდ ფულს ვერ იშოვი. ყველას დიდი ბიუჯეტები სჭირდება, რთული პროექტებისთვის.

დ: მაგალითად, "Millennium Challenge Corporation"?

რ1: ზუსტად. სააკაშვილის დროს, მმართველ პარტიასთან დაახლოებული ხალხი გრანტებს შიგნიდან ჭამდა.

კორუფცია განვითარების პროექტებში

დ: მაგრამ ყველა ორგანიზაცია ასეთი არ არის.

რ1: უმეტესობა არის. შეიძლება ითქვას, მათი დიდი ნაწილი. იმ ფულის რაოდენობა, რაც რეალურად მიდის ბენეფიციარებთან, ძალიან მცირეა. პროექტის მენეჯერებს კი სოფლის ხალხთან ლაპარაკიც არ შეუძლიათ, არ იციან როგორ დაელაპარაკონ.

დ: დღეს რამდენიმე ორგანიზაციის წარმომადგენლებს შევხვდით. ისინი საკმაოდ აქტიურად იყვნენ ჩართული თავიანთ პროექტებში.

რ1: დიახ, მაგრამ როცა უფრო ახლოდან შეხედავ, ხარისხი არ არის.

დ: მესმის. ზოგიერთ საკითხში გეთანხმებით.

მცირე ჯგუფების ძალა

რ1: არსებობს ცნობილი ანთროპოლოგი მარგარეტ მიდი, რომელმაც თქვა: „არასდროს შეგეპაროს ეჭვი იმაში, რომ მოაზროვნე და ერთგული მოქალაქეების მცირე ჯგუფს შეუძლია შეცვალოს მსოფლიო; სინამდვილეში, მხოლოდ ასე ხდება ცვლილებები.“

დ: მართალია.

რ1: ისტორიის განმავლობაში ყოველთვის იყო რამდენიმე ერთგული ადამიანი – ისინი, ვისაც ნამდვილად სჯეროდათ თავიანთი საქმის. ასეთი ხალხია, ვინც რეალურ ცვლილებებს ახდენს.

წყლის მენეჯმენტი და ჩავარდნილი ინფრასტრუქტურული პროექტები

რ1: აი, მაგალითად ეს სოფელი ავიღოთ. გაჩვენებ, რამდენად აბსურდულია ზოგიერთი პროექტი. თუ 40-50 მეტრით გაბურღავ, აქ იმდენი წყალი იქნება, რამდენიც გინდა. მაგრამ ამის ნაცვლად, მათ წამოიწყეს დიდი პროექტი – ლაგოდეხიდან სოფლამდე, პლასტმასის მილებით, წყლის მოყვანა. ნორმალური, გამძლე მილების გამოყენების ნაცვლად, იაფფასიანი მილები იყიდეს და ახლა მუდმივად აქვთ მილების გაჟონვა და დაზიანება. თვეში სამი-ოთხი დღე სოფელში საერთოდ არ არის წყალი.

დ: რატომ?

რ1: ეგრეთ წოდებული „ექსპერტების“ გამო – ევროპელი ექსპერტები, საერთაშორისო კონსულტანტები. რომ ეცხოვრათ ამ სოფელში, დაინახავდნენ, რომ წყალი აქვს.

დ: საიდან მოდის წყალი?

რ1: აქვე, მიწის ქვეშ, გზის გადაღმა. სამი-ოთხი სახლის იქით ყველას თავისი ჭა აქვს. რომ დაენახათ ეს, მთელ სოფელს შეეძლებოდა წყლის პრობლემის მდგრადი გადაწყვეტა.

წყლის რესურსების ხელმისაწვდომობა

დ: რამდენი ჭაა აქ? წყლამდე სიღრმე რამდენია?

რ1: ოჰ, მხოლოდ 5 ან 6 მეტრით დაბლა და წყალს წააწყდები.

დ: მაგრამ სასმელად ვარგისია?

რ1: სასმელად – არა. მაგრამ არტეზიული წყალი ძალიან კარგია, როგორც საყოფაცხოვრებო საქმიანობისთვის, ასევე თევზის ფერმებისთვის.

ადგილობრივი ეკონომიკური პოტენციალი და ხელიდან გაშვებული შესაძლებლობები

რ1: მაგალითად, თევზის გასამრავლებელ გუბურებზე ხომ შეიძლება პროექტის შექმნა? მაღაზიებში რომ შეხვალ, თევზი და ყველაფერი იმპორტულია. მაგრამ აქ ძალიან კარგი, ცოცხალი თევზის წარმოება შეიძლებოდა.

ისტორიული და კულტურული გავლენა შრომის ეთიკაზე

რ1: ადამიანები, ვინც ასეთ საქმეებზე მუშაობდნენ – ისინი რუსი მაღაკანები იყვნენ.

დ: ახლა აღარ არიან?

რ1: არა, აღარ არიან, მაგრამ მათი წინაპრები მუშაობდნენ. საქმე იმაშია, რომ კულტურას და შრომისადმი დამოკიდებულებას უნდა შეხედო. მაგალითად, დღეს ვმუშაობდი და ერთი მონაკვეთი დაუმთავრებელი დამრჩა. ერთი მეზობელი მოვიდა დასახმარებლად – რუსია, მისი მამაც რუსი იყო. სამ საათში ყველაფერი გაკეთდა და თან, უმაღლესი ხარისხით. მაგრამ ქართველები რომ ყოფილიყვნენ... ბოდიში, მაგრამ აი, როგორ იქნებოდა: „როგორ უნდა გავაკეთოთ?“ ან „არა, არა, ასე არ არის სწორი!“ ყველა ექსპერტია, მაგრამ რეალურად არაფერი იციან.

დ: გუშინ ვიღაცამ იგივე მითხრა – როცა ქართველები ქართველებს ქირაობენ სამუშაოდ, ბოლოს იმედგაცრუებული რჩებიან, მაგრამ როცა აზერბაიჯანელებს ქირაობენ – ისინი მუშაობენ.

რ1: დიახ, აზერბაიჯანელები კარგად მუშაობენ.

მენტალიტეტი და ცვლილების აუცილებლობა

დ: მაშ, რა უნდა შევცვალოთ?

რ1: ადამიანების მენტალიტეტი. ყველაფერი თავიდან უნდა დავიწყოთ. ბოდიში, რომ ასე ვამბობ, მაგრამ ხალხს სოციალური დახმარება კი არა, ინსტრუმენტები უნდა მისცე. თესლი მიეცი და უთხარი: „აი, მიწა – იმუშავე! იყიდე ძროხა, გააკეთე რამე!“ რადგან ადამიანები ვერ დაელოდებიან, როდის უშველის მთავრობა. მათ შრომის მოტივაცია უნდა ჰქონდეთ. პრობლემა იმაშია, რომ ბევრისთვის გარკვეული სამუშაოს შესრულება, სამარცხვინოა. ბევრი ქართველი საზღვარგარეთ მიდის და მძიმე სამუშაოზე შრომობს. მაგრამ აქ, საკუთარ ქვეყანაში, იგივე სამუშაოს არ გააკეთებს. აქ გეტყვიან: „მე ორი დიპლომი მაქვს, ასეთ საქმეს ვერ გავაკეთებ!“, „მე უმაღლესი განათლება მაქვს!

შრომისა და განათლებისადმი დამოკიდებულება

რ1: ნამდვილი ამბავი უნდა მოგიყვებოდეს. როდესაც პირველად ჩამოვედი საქართველოში, ერთერთ რეგიონში რამდენიმე ასეულ ჰექტარ თამბაქოს ვამუშავებდით. თესლი ამერიკიდან ჩამოვიტანე. ერთხელ სასტუმროში ვიყავი და უნივერსიტეტის სტუდენტების ჯგუფი გავიცანი. ერთ-ერთი მათგანი, ანთროპოლოგიის კურსდამთავრებული, ჩემთან მოვიდა და მკითხა: „იქნებ სამსახური გაქვთ ჩემთვის?“

ვკითხე: „რა შეგიძლიათ?“

მიპასუხა: „ბიზნესის დიპლომი მაქვს.“

ვუთხარი: „კარგია. მაგრამ ამ მომენტში ბიზნესის სპეციალისტი არ მჭირდება. მჭირდება ადამიანი, რომელსაც ცოტა ინგლისური ესმის და თამბაქოს აწონის, სახელებს ჩაწერს და კონტეინერების დალაგებაში დამეხმარება“.

მითხრა: „ოჰ, მე უმაღლესი განათლება მაქვს! ეგ საქმე როგორ გავაკეთო? ჩემმა მშობლებმა რა უნდა თქვან?“

და მე ვიფიქრე: „აბა, რაში მარგია ეს უმაღლესი განათლების დიპლომი?“

ნახეთ, მე თვითონ ორი მაგისტრის ხარისხი მაქვს. სხვა ქვეყანაში ეს დოქტორანტურას უტოლდება. მაგრამ დასავლეთში, შენი პირველი სამუშაო დღის პირველივე წუთებში შეიძლება ცოცხი მოგცენ და გითხრან: „წადი, იატაკი მოგავე, ვნახოთ როგორ მუშაობ“.

ისინი გიყურებენ – რამდენად შეგიძლია გუნდთან ერთად მუშაობა, რამდენად პატივს სცემ სხვა სამუშაოებს, ყველაზე მარტივი დავალების შესრულებისას, რამდენად პასუხისმგებლიანი ხარ. აქ კი რა ხდება? აქ ყველას სურს პირდაპირ მწვერვალიდან დაიწყოს. ევროპაში მიდიან – და იქ მწვერვალი დაკავებულია. მუშაობენ ნებისმიერ სამუშაოზე. დიახ, შრომობენ. ამერიკაში მიდიან – და მძიმე სამუშაოებს ასრულებენ, ყველაფერს აკეთებენ. მაგრამ აქ? გარემო რომ იცვლება, ადამიანი სხვაგვარად იქცევა. თუ არჩევანი აღარ გაქვს ან ძალიან წარმატებული ხდები ან სრულიად ეცემი.

დ: მაგრამ რატომ უნდა დატოვოს ვინმემ ასეთი ლამაზი ქვეყანა?

რ1: აქ ყველაფერი აქვთ. ერთადერთი პრობლემა ადამიანების მენტალიტეტია. არ უნდათ მუშაობა. არ უნდათ დამოუკიდებელი აზროვნება. უნდათ, რომ ყველაფერი სხვამ მისცეს. უნდათ იმგზავრონ ძვირადღირებული მანქანით მაშინ, როდესაც მისი ფასის გადახდა არ შეუძლიათ.

ფინანსური განათლება და ვალების კრიზისი

რ1: საქართველოს მოსახლეობის ნახევარს ბანკებთან პრობლემები აქვს. ქვეყანაში ფინანსური განათლება პრაქტიკულად არ არსებობს. არსებობს „ფინანსური განათლების“ პროექტები, მაგრამ ყველა ბანკი მტაცებლური კრედიტების სისტემაშია ჩართული. ისინი სესხს აძლევენ იმ ხალხს, ვინც არ შეუძლია მისი გადახდა.

დ: დიახ, მაღალი შემოსავლის მქონე ადამიანებიც კი ვალებში იხრჩობიან.

რ1: დიახ! და როცა ოჯახები ყველაფერს კარგავენ, ქალებს უწევთ სუროგაციის გზით ფულის შოვნა – აქირავენ თავის სხეულს, რათა ჩიკაგოდან ჰომოსექსუალური წყვილებისთვის ბავშვები გააჩინონ. ამაზე სტატია დავწერე. კვლევაც ჩავატარე.

განათლების ნგრევა

რ1: ნამდვილი პრობლემა განათლებაა. ის სრულად განადგურებულია. პროფესიული განათლება სკოლებში საერთოდ არ არსებობს. სკოლებიც აქვთ, კოლეჯებიც, მაგრამ რატომ არ აერთიანებენ მათ? სკოლებში უნდა ისწავლებოდეს პროფესიული უნარები. სკოლებში უნდა ისწავლებოდეს ფინანსური განათლება. სკოლებში უნდა ისწავლებოდეს მცირე სასოფლო-სამეურნეო უნარები – ეკონომიკა, მენეჯმენტი, მოსავლის წარმოება, ცხოველების მოვლა. ეს რთული არ არის. ეს ძალიან მარტივია. საქართველოს ნახევარს ბანკებთან პრობლემები აქვს. ქვეყანაში ფინანსური განათლება არ არსებობს, ყველა ბანკი მტაცებლური, მაღალ პროცენტით სესხების პოლიტიკაშია ჩართული. ისინი ფულს აძლევენ იმ ხალხს, ვისაც მისი გადახდა არ შეუძლია. ერთხელ ინტერვიუში ვთქვი: „საქართველოსთვის საუკეთესო გამოსავალი იქნება გარშემო დიდი ღობის შემოვლება, რომ არავინ გავიდეს.“ ვიცი, რომ ეს რადიკალურად ჟღერს, მაგრამ დავაზუსტებ – ადამიანები ქვეყანაში უნდა დარჩნენ. მათ უნდა დაეხმარო ტექნიკური ცოდნით, მისცე რჩევები, შეიძლება მცირე სესხებიც, მაგრამ უთხრა: „შენი პრობლემები შენ უნდა მოაგვარო. განათლებიდან დაიწყე. ამ ქვეყნიდან არ გახვალ, სანამ ყველაფერს ნორმალურად არ დააღაგებ“.

დ: მესმის, რას გულისხმობთ. მაგრამ... ეს შეუძლებელია.

რ1: ვიცი, რომ შეუძლებელია და სწორედ ამიტომ საქართველო, როგორც ქვეყანა, კვდება, ყველა გარბის.

კორუფცია განვითარების პროექტებში

რ1: ერთ-ერთი პროექტი, რომელიც დავწერე, ეხებოდა თევზის მეურნეობას დანიის ლტოლვილთა საბჭოსთვის (Danish Refugee Council) Millennium Challenge Corporation-ის ფარგლებში). მაგრამ „ნაციონალური მოძრაობა“ ამ პროექტზე კონტროლის მოპოვებას ცდილობდა. ისინი პროექტის თანხებზე გავლენას ცდილობდნენ და დანიის მხარემ უბრალოდ თქვა: „ამაში არ ჩავერევით“. მათ იცოდნენ, რაც მოხდებოდა. ისინი ძალიან კარგად იცნობდნენ USAID-ის, სახელმწიფო დეპარტამენტის და სხვა პროექტებიდან მოპარული ფულის ისტორიებს. ამ ქვეყანამ დახმარების სახით 1 მილიარდ დოლარზე მეტი მიიღო. სად წავიდა ეს ფული?

სახელმწიფოს კონტროლი არასამთავრობოებზე

რ1: მე სიმართლე ვიცი. თავად ვნახე, რა ხდებოდა. 90-იან წლებში იყო NGO „ჰორიზონტი“, სადაც 10 წელი მოხალისედ ვიმუშავე. მათთან უზარმაზარი დაფინანსება შემოდიოდა. მაგრამ სააკაშვილის მოსვლის შემდეგ, სახელმწიფომ NGO-ების დაფინანსება შეწყვიტა.

დ: რატომ?

რ1: იმიტომ, რომ მთავრობას ძალაუფლება უკვე ჰქონდა და დამოუკიდებელი ორგანიზაციები აღარ სჭირდებოდა.

კორუფცია განათლების სექტორში

რ1: გახსოვთ მაშკინი?

დ: განათლების მინისტრი?

რ1: დიახ. რა გააკეთა? ყველა ძველი სახელმძღვანელო გააუქმა და თქვა: „მხოლოდ ჩემი წიგნები უნდა იყიდოთ.“ იმიტომ, რომ საკუთარი სახელმძღვანელოების ბიზნესი ჰქონდა.

დ: იქნებ წიგნები ვარგოდა?

რ1: საშინელება იყო. საქართველოს განათლების სისტემა მსოფლიოში 173 ქვეყნიდან 164-ე ადგილზეა. 15 წლის მოზარდების 70% ვერც კი კითხულობს მარტივ ტექსტს და ვერ პასუხობს ელემენტარულ კითხვებს. ანალიტიკური აზროვნება საერთოდ არ არსებობს. ასე რომ, როდესაც ხედავ ამ სახელმძღვანელოებს, არ უნდა გაგიკვირდეს – ბავშვები ელემენტარულსაც კი ვერ სწავლობენ.

დ: რატომ?

რ1: იმიტომ, რომ ასეთი ადამიანები ფიქრობენ, თითქოს ყველაფერი იციან. ისინი განათლებას ბიზნესად აღიქვამენ. და როდესაც თავად ჩაატარეს სტატისტიკური კვლევები განათლებაზე, მაშინაც კი გაოცებულები დარჩნენ შედეგებით.

სოფლისა და ქალაქის მოსწავლეების განსხვავება

რ1: პარასკეობით და შაბათობით ვასწავლი ბავშვებს გორში და სოფლებში. აქ ოთხ სკოლაში მიმუშავია. ვასწავლიდი ინგლისურს, ვატარებდი ტრენინგებს, ვცდილობდი კრიტიკული აზროვნება მესწავლებინა. და იცით რა აღმოვაჩინე? სოფლის ბავშვები ქალაქის ბავშვებზე ჭკვიანები არიან. უფრო სტაბილურები, უფრო კონცენტრირებულები.

დ: რატომ ფიქრობთ ასე?

რ1: იმიტომ, რომ მათ აქვთ მოტივაცია. მათი ოჯახები განათლებას უჭერენ მხარს. „შავი კულტურა“ მათ არ აქვთ – ქუჩის მენტალიტეტი, დანაშაული, ბანდები. სოფლებში ტრადიციული ღირებულებები უფრო ძლიერია. ძალიან აქტიური, ჭკვიანი, ნიჭიერი ბავშვები არიან. სოფლებში განათლებული ადამიანები ხშირად მასწავლებლები ხდებიან, რადგან სხვა სამუშაო ადგილები არ არის. თუ ცოტა ინგლისური იცი და განათლება გაქვს, სამსახურს მარტივად იშოვნ. დიდებული მასწავლებელი კი არ უნდა იყო – მთავარია, ელემენტარული ცოდნა გქონდეს. სინამდვილეში პროცენტულად, სოფლებში უფრო მეტი კარგი მოსწავლეა, ვიდრე თბილისში.

დ: ისინი როგორ უყურებენ მომავალს?

რ1: ვეკითხები: „რას აპირებ ცხოვრებაში?“

- „უნივერსიტეტში მინდა წასვლა.“

- „რატომ? რა მოგიტანს უნივერსიტეტი? დიპლომს პრაქტიკული უნარების გარეშე? რა აზრი აქვს?“

პრაქტიკული განათლება: „სწავლისთვის მუშაობა, მუშაობით სწავლა“

დ: თქვენთვის პროფესიული განათლება რას ნიშნავს?

რ1: ეს არის პრაქტიკული უნარების სწავლება – რეალური პროფესიული სკოლების შექმნა. ვთქვათ, შედუღება, ხის დამუშავება,.. რეალური პროფესიები. ამერიკაში ახლა უზარმაზარი პროგრამა დაიწყო – Future Farmers of America. მათი დევიზია: „სწავლისთვის მუშაობა, მუშაობით სწავლა“. იმიტომ, რომ მათ ესმით – განათლება პრაქტიკული ცოდნის გარეშე, არაფერია.

დ: ჩვენ შარშან, ვცადეთ პროფესიული სკოლებისთვის პროგრამების შექმნა. მონაწილეებს წიგნები დავურიგეთ, მაგრამ ტრენინგებზე მოსულები იმ წიგნებს საერთოდ არ კითხულობდნენ, რაც ჩვენ მივეცით. ეს ტრენინგის შემდეგ შევამჩნიეთ, რადგან შემდეგ ტრენინგზე ისევ იგივე კითხვებს სვამდნენ, რომლებზეც პასუხები უკვე წიგნებში ჰქონდათ!

რ1: და რა გააკეთეთ?

დ: ყველაფერი გავამარტივეთ. მოკლე ტექსტები. მარტივი სურათები, ვიზუალური მასალა.

რ1: ანუ არ კითხულობენ?

დ: კითხვა კი იციან, მაგრამ წაკითხულის ანალიზი არ შეუძლიათ.

რ1: არ ვიცი, ხალხს რა დაემართა. თითქოს აზროვნების დეგრადაციაა. ბევრი ჭკვიანი, აქტიური ადამიანი, ვისაც აზროვნება შეუძლია – საქართველოდან წავიდა და ისინი აღარ ბრუნდებიან.

დ: მაშინ ვინ მოახერხებს ასეთ გარემოში წარმატებას?

რ1: ისინი, ვინც რისკს არ უშინდება – ემიგრანტები ამერიკაში. რატომ გაიზარდა ამერიკა ასე სწრაფად? რისკიანი, მოქმედი ადამიანები ჩადიოდნენ იქ ახალი ცხოვრების დასაწყებად.

პროექტების მდგრადობისა და განვითარების მუშაობის გამოწვევები - მოკლევადიანი

პროექტების პრობლემა

რ1: მცირე, საზოგადოებაზე დაფუძნებული პროექტები მუშაობს, რადგან ხალხს მათი განხორციელება აინტერესებს. ეს უნივერსიტეტში ვისწავლე. გავცანი მთელ

ლიტერატურას: მდგრადი განვითარება, ჩართულობითი განვითარება. პროექტები უნდა იყოს რეალურ პრობლემებზე დაფუძნებული. ისინი უნდა იყოს ისეთი მასშტაბის, რომ მართვადი იყოს. თუ მდგრადობა არ არსებობს – ეს უკვე პროექტი აღარ არის.

დ: თქვენი აზრით, რა არის მთავარი პრობლემა?

რ1: თუ ორგანიზაციებს მართვის კარგი სისტემა და კომპეტენტური ექსპერტები ჰყავდათ, მაშინ ალბათ შესაძლებელი იქნებოდა უკეთესი შედეგების მიღწევა. მაგრამ პრობლემა ის არის, რომ პროექტები ძალიან მოკლევადიანია – სამი წელი. რეალურ პროექტს მინიმუმ 8-10 წელი სჭირდება, რადგან ის სწორად უნდა გაკეთდეს. მათ კი სწრაფი შედეგები უნდათ. უნდათ უბრალოდ ჩამონათვალი შეავსონ და შემდეგ გადავიდნენ შემდეგ პროექტზე. ამიტომ ასეთი პროექტები არ მუშაობს.

დ: იმიტომ, რომ რეალურ გარემოსთან შეუსაბამოდ არის შექმნილი?

რ1: დიახ. პროექტებს ძალიან სწრაფად აწყობენ. მოსარგებლები (ბენეფიციარები) პროცესში რეალურად არ მონაწილეობენ. ისინი აკეთებენ იმას, რაც შეუძლიათ, მაგრამ არ იციან, სწორად როგორ გააკეთონ.

უვადო სწავლის (Lifelong Learning) და კრიტიკული აზროვნების შემცირება

რ1: მე ახალგაზრდების განვითარებას ვსწავლობდი. ყველა ახალგაზრდულ პროგრამაში მონაწილეობა მივიღე. „Future Farmers of America“-ს მრჩეველი ვიყავი. სკოლებში ვასწავლიდი აგრონომიას, სათბურის მართვას, ხელოსნობას. განათლების ფსიქოლოგია, განვითარების ფსიქოლოგია, სწავლის მეთოდოლოგიები – ეს ყველაფერი შევისწავლე. მჯერა, რომ განათლება უწყვეტი პროცესია. მაგრამ აქ, საქართველოში, უნივერსიტეტის დამთავრების შემდეგ სწავლა მთავრდება.

დ: რატომ ფიქრობთ ასე?

რ1: უმაღლესი განათლების მქონე ადამიანების უმეტესობამ ძალიან ცოტა იცის, რადგან ახალ ცოდნას აღარ ეძებენ, აღარ კითხულობენ. ზოგადად, ალბათ მხოლოდ 10-15% ადამიანისა ფლობს კრიტიკული აზროვნების უნარს. რა თქმა უნდა, ყველაფერი ცუდად არ არის, გამონაკლისები ყოველთვის არსებობს.

არასამთავრობო ორგანიზაციები: განზრახვებიდან რეალობამდე

რ1: ჩემი მუშაობის პროცესში ბევრი NGO-ში ჩართული ადამიანი გავიცანი. სწრაფად ვისწავლე, როგორ შევაფასო მათი ხასიათი. ზოგიერთი ორგანიზაცია კარგი განზრახვით იწყებს – მაგრამ მოგვიანებით, მხოლოდ მოგებაზე კონცენტრირდება. ამ სფეროში, ვის იცნობ, ხშირად უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე რას აკეთებ. 2003 წლიდან ვაანალიზებ, როგორ გამოიყენება განვითარების ფონდები და როგორ შეიძლება პროექტების შედეგების გაუმჯობესება. მაქვს დაწერილი სტატიები პროექტების მენეჯმენტზე და საუკეთესო პრაქტიკებზე. ეს გამოცდილება მიბიძგებს, ახალი პროექტები უფრო ეფექტურად და გამჭვირვალედ შევქმნა.

L-6

**ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტი, სოფელი დავითიანი
საუბარი სოფლის მცხოვრებლებთან**

დ - ინტერვიუერი

რ1, რ2, რ3 - რესპონდენტები

დ: თქვენთვის რა სახის შეზღუდვებია აქ სასაზღვრო ზოლთან დაკავშირებით?

რ1: თვითონ სოფელში შეზღუდვები ნამდვილად არ არის. ერთი ეს არის, რომ საშვის გარეშე არ გვიშვებენ ჩვენს ყანებსა და ნაკვეთებში. საშვი უნდა ავიღოთ ულიანოვკაში. გვამლევენ 3 თვიან საშვს. 6 თვიან საშვს აძლევენ მხოლოდ ტრაქტორისტებს, ჩვენ კი გვამლევენ 3 თვიანს. ამგვარი შეზღუდვა რატომ არის, ვერ გაიგებ.

დ: რა იქნებოდა თქვენთვის უკეთესი?

რ1: მოგვცენ გრძელვადიანი ან უვადო საშვი. ერთ წლიანი საშვი კარგი იქნებოდა, ავიღებდი და მერე მთელი წელი თავისუფალად ვივლიდი.

რ2: რა საჭირო იყო ეს სასაზღვრო ადგილი, აქამდე არ იყო, ახლა რატომ არის? უვადო საშვი კარგი იქნებოდა.

დ: თქვენს მხარეში შერეული მოსახლეობა ცხოვრობს?

რ1: დიახ, მოსახლეობა ამ რაიონში შერეულია, ქართველებიცაა ვართ, ინგილოებიც არიან, თათრებიც არიან, ქურთებიც არიან, რუსებიც არიან, მაღაკანებიც არიან. მეგობრულად ვცხოვრობთ, ერთმანეთში მისვლა მოსვლა გვაქვს, ერთმანეთს პატივს ვცემთ.

დ: რას მოითხოვდით ადგილობრივი ხელისუფლებისგან?

რ1: სოფელს არა აქვს აფთიაქი, არ გვაქვს საბავშვო ბაღი...

დ: ბაღს მაინც რატომ არ აკეთებენ?

რ1: ჩვენთან უმაღლესი განათლებით არავინ გვყავს. აქ ძირითადად რუსულენოვანი მოსახლეობა ცხოვრობს. 9 კლასიან რუსულ სკოლას ამთავრებენ და აქვე რჩებიან. ბაღს და აფთიაქს ვერ გააკეთებენ, თუ სხვა სოფლიდან უმაღლესდამთავრებული არ მოვიდა, მაგრამ აქ სხვა სოფლებიდან არავინ მოდის.

რ3: უმაღლესი განათლებით აქ არავინ არის, სხვაგან ვერავის ვპოულობთ, ვინც საბავშვო ბაღს და აფთიაქს გაუძღვება.

დ: სარწყავი წყალი გაქვთ?

რ1: როდესაც სარწყავ წყალს უშვებენ, დასაღევ წყალს წყვეტენ. მორწყვის შემდეგ, დასაღევი წყალი, რამდენიმე კვირა არ მოდის, რადგან ხალხი ფულს იხდის და სარწყავად უშვებენ იგივე დასაღევ წყალს, სოფელი კი უწყლოდ რჩება. გვაქვს ჭაბურღილი, საიდანაც სოფელი წყალს ეზიდება, მაგრამ ძალიან ძნელია. მარტო აქ არაა ეს პრობლემა, რაიონში ყველგან ასეა.

დ: სოფელში მუნიციპალური ავტობუსი მოძრაობს?

რ1: არ არის ავტობუსი. ერთიც კი არ არის, რომ ხალხმა ცენტრამდე იაროს. აქ იაფად არავინ მოგვიყვანს, 15-20 ლარს აძლევენ ტაქსიში. მიდიან 20 ლარად ლაგოდეხში, საქმეს აკეთებენ და მერე მოდიან, მოსვლაც იგივე 20 ლარი ღირს. ერთი ავტობუსი ვერ გამოყვეს კვირაში ერთი დღე რომ მაინც იაროს.

რ2: მინიმუმ 40 ლარი გვეხარჯება ბაზარში წასასვლელად და უკან დასაბრუნებლად.

დ: სარწყავი წყალი უფასოა თუ ახლა ტენდერში მოგებული კომპანია თანხას გახდევინებთ?

რ1: ერთი ჰექტარის მორწყვა 70 ლარი ღირს. 10 ჰექტარის 700 ლარი, შარშან ასე გადავიხადე. მოსავლის თვითღირებულება გაგვიძვირდა, საწვავი ძვირი ღირს, სათესლე მასალა ძვირია. 1000 ლარზე ნაკლებად არ გვიჯდება მოხვნა, კულტივირება და დათესვა. შარშან 17 ჰექტარზე ავიღე მოსავალი და 10 000 ლარი ტრაქტორის ფული ვერ დავფარე. 17 ტონა სიმინდი ავიღე და 9 ტონა ხორბალი, 10 ათასი ვერ ავიღე, მუშაობას და მოსავლის მოყვანას

არ აქვს ფასი. ახლა ბევრმა აღარც დათესა და დაუმუშავებელი დარჩა მიწა. მე 1 ჰექტარი დავთესე, როცა ადრე 5 ჰექტარს ვთესავდი. რისთვის დავთესო? საზღვარგარეთიდან შემოაქვთ იაფფასიანი და ჩვენი მოსავალი ისე რჩება.

რ2: ერთჯერადად მორწყვა ღირს 70 ლარი. თუ კიდევ დაგჭირდება და ისევ 70 უნდა გადაიხადო.

დ: სარწყავ წყალში, რომელიც სოფელს ადრე ბუნებრივად მოგეწოდებოდათ და უფასო იყო, რომელშიც ახლა ფულს იხდით, იმ ტენდერში გამარჯვებულმა კომპანიამ რაიმე გაგიკეთათ, ინფრასტრუქტურა, მიწები, არხები?

რ1: არაფერი გაუკეთებიათ. წყალი ჩემს ნაკვეთში ადრეც ამოდიოდა და ახლაც მიდის. არც არხი გაჭრილა და არც არაფერი, მაგრამ ფულს გვახდევინებენ. ამაზეც სულ ჩხუბია, აღარ გვიღირს ასე ცხოვრება.

რ2: არც არხები და არც მიწები გამოუცვლიათ, როგორც იყო, ისეც არის, მაგრამ ფულს მაინც გვახდევინებენ

დ: ნაგავი თუ მაინც გააქვთ?

რ1: დასუფთავების სამსახური მუშაობს კვირაში ერთხელ, ხუთშაბათობით.

დ: რატომ ვერ ახერხებთ პროდუქციის გაყიდვას?

რ3: გზა არ არის. ფოტო გადაუღეთ, ეს გზას ჰგავს?! თუ სოფელში გზა არ არის, პროდუქციას ვერ გაიტან. ლაგოდეხიდან სოფელში ჩამოსვლა ძვირი ღირს.

დ: რა უნდა გააკეთოს სახელმწიფომ, რომ მოსახლეობა სოფელში დარჩეს და სასაზღვრო ზოლიდან არ წავიდეს?

რ2: გზის გაკეთება დაიწყეს, ჯერ სანახევროდ გაკეთებულია. დანარჩენი ყველაფერი გასაკეთებელია. პრობლემების მეტი რა გვაქვს, რომ არ გაიქცეს ხალხი გადასახადები უნდა შეამცირონ, მოხსნან გადასახადი სარწყავ წყალზე, უნდა დარჩეს არტეზიული წყლები. ხორბალი ვერ გავყიდე შარშან და მოყვანას აღარც ვაპირებ. სიმინდი შარშანწინ გავყიდე 72 თეთრად, შარშან 45 თეთრად, იქიდან, პროცენტის ჩამოჭრის შემდეგ, დამრჩა 38 თეთრი. აღარ ვითვლი, მოსავლის მოსაყვანად, რაც დავხარჯე, რომლის გარეშეც ვერ მოიყვან მოსავალს.

არის განათლების პრობლემა, ტრანსპორტირების პრობლემა. საბჭოთა კავშირის დროს ყველა საბუთი რუსულად კეთდებოდა, ახლა არა. ჩემმა შვილიშვილებმა იციან ქართული და მათ პრობლემა არ აქვთ, მაგრამ ჩვენს ასაკში ძნელია სწავლა. სამუშაოს კი ყოველთვის გამოვძებნი, თვალები ახლაც დაწითლებული მაქვს, შედუღებაზე ვმუშაობ. მე სულ ვმუშაობ, უსაქმოდ რა გამაჩერებს.

რ1: ნუ შემოაქვთ საზღვარგარეთიდან იაფი მარცვლეული, ჩვენი პროდუქცია უფრო ხარისხიანია და სჯობს. ჩვენ აღარ გვაქვს იმის საშუალება, რომ ჩვენი მოწეული მოსავალი გავყიდოთ და ოჯახები ვარჩინოთ. ასევე კარგი იქნებოდა შეღავათიანი ფასი წყალზე, სასუქზე, საწვავზე. კარგი იქნებოდა, როგორც მთიან სოფლებშია, აქაც იგივე კანონი მოქმედებდეს. იქ გაზი და ელექტრონი უფასოა, პენსიებიც მაღალი აქვთ. აქ, არც ჩვენთვის და არც მომავალი თაობისთვის, არაფერი არ არის. ბავშვები ამთავრებენ 9 კლასს და მორჩა, პერსპექტივას ვერ ხედავენ. სოფელს არაფერზე აქვს შეღავათი. მეტი რა გითხრათ, სესხებს იღებენ, რომ მოსავალი მოიყვანონ.

რ3: სადაა ნორმალური ცხოვრება, საწყობებს ყიდიან უკვე, რომ ბანკის კრედიტები დაფარონ.

დ: ცნობილია, რომ აქ ადრე მაღალი ხარისხის თაფლი გქონდათ გასაყიდად. ისევ გყავთ ფუტკარი?

რ1: დიახ მე მყავდა, მაგრამ უმეტესობა დამელუპა, დაახლოებით 90%. ახლა 10-15 ოჯახი დამრჩა, მაშინ როცა 50 ოჯახი მყავდა.

დ: რა იყო ამის მიზეზი?

რ1: მიზეზი იყო ის, რომ ყველაფერი იწამლება - სიმინდი, ვენახი.. ასევე, ყველაფერი იწამლება ფაროსანას პესტიციდებით შეწამვლის გამო.

დ: რა პრობლემა გაქვთ ახალგაზრდებთან დაკავშირებით, რამდენი გავიდა საზღვარგარეთ, რატომ მიდიან?

რ1: აქ შემოსავალი არ არის, ოჯახებში ჩხუბია, ტოვებენ ოჯახებს, მიდიან პოლონეთში სამუშაოდ. ჩემმა ოჯახის წევრებმა, ნაავადმყოფარ ადამიანს დამიტოვეს სამი შვილი და პოლონეთში სამუშაოდ წავიდნენ, რა ექნათ? სხვა გზა არ ჰქონდათ. სოფლიდან უსახსრობის გამო, ბევრი მიდის, ბევრიც უკვე წასულია. სოფელში სკოლის ასაკის ბევრი ბავშვია, მოვითხოვეთ მათთვის გასართობად სტადიონის გაკეთება. ჩვენ, სოფელი დავეხმარებოდით ფიზიკურად, მაგრამ ერთი სტადიონიც არ გაგვიკეთეს, სხვაზე ხომ ლაპარაკი ზედმეტია.

რ2: საშუალო და ახალგაზრდა თაობა სხვაგან მიდის სამუშაოდ. მხოლოდ პოლონეთში არა, აქაც, ზოგი ლაგოდეხში, ზოგი თბილისში და იქ ცხოვრებას იწყობენ. დიახ, დავრჩით აქ ბებია-ბაბუა და შვილიშვილები. ამიტომაც ნაკლები ყურადღება გვაქვს.

დ: მითხრეს, რომ ვიღაც აპირებდა აქ, სოფლის თავში, სასაფლაოს გაკეთებას, საიდანაც დასაღვეი წყალი მოდის. როგორ დასრულდა ეს საქმე?

რ1: მოსახლეობა არ დათანხმდა და იმანაც თქვა, სადაც მეტყვით, იქ გავაკეთებო.

დ: სოფელში რამდენი კომლია? რამდენი ადამიანი ცხოვრობს?

რ1: 200 კომლია დაახლოებით. ჩვენ არანაირი შემოსავალი არ გვაქვს, სტაბილური შემოსავალი მხოლოდ პენსია არის.

დ: სასაზღვრო ზონასთან ტერიტორიები როგორ უნდა დარჩეს უკაცრიელი, ეს ხომ სახელმწიფოს დაცულობას და უსაფრთხოებას ეხება?

რ2: მე მაშინ ვთვლი თავს უსაფრთხოდ, როდესაც ჩვენ გვიცავენ. ამ მხრივ დაცულები ვართ.

დ: თქვენი უფლებებიც უნდა იყოს დაცული. გმადლობთ საუბრისათვის.

S-1

დ - ინტერვიუერი

ისმ. - რესპონდენტი

გ. - რესპონდენტი

დ: ყველაზე მეტად რა პრობლემა გაქვთ სოფელში?

ისმ.: წყალი! წყალი არ არის! ეს პრობლემა, უმეტესად ძალიან მწვავედ დგას, ლამბალოსაკენ და ქეშალოში, უფრო თულარის მიმართულებით. ყაზლარში სასმელი წყალი საერთოდ არ არის.

დ: აბა როგორ ხართ, რა წყალს სვამთ?

ისმ.: წყაროებზე შორს ქალები და ბავშვები მიდიან და ზოგი ხელით, ზოგი ურიკით ეზიდება წყალს. ძალიან გვიჭირს.

დ: სარწყავი წყალი გაქვთ?

ისმ.: შეიძლება ითქვას, რომ სარწყავი წყალიც პრობლემაა, იორი შორსაა აქედან, სიმიდს კი მორწყვა უნდა, ძნელია.

დ: ფერმერებს არ უჭირთ ასე ცხოვრება? საქონელი, ბაღა-ბაღი ხომ სჭირდებათ?

ისმ.: აქ სამოვრებიც კი არ არის, გაყიდეს მგონი ირანელებზე¹⁰³, სოფელს სამოვარი არ აქვს. ერთ ძროხასაც ვერ შეინახავ ოჯახის, ბავშვების საჭიროებისთვის.

დ: თქვენ ხომ თქვით, რომ აქაურები ფერმერობას მისდევენ?

ისმ.: დიახ, მაგრამ აქ არა, უფრო კახეთის მხარეს მიდიან, ალვანში, ან ქირაობენ, ან არენდით იღებენ მიწებს.

დ: აქ ფერმერები არ არიან?

ისმ.: აქ არაფერი არ არის. აქაურები მიდიან კახეთში, დედოფლისწყაროსკენ, ან თუშეთში ან ჯავახეთში იჯარით იღებენ მიწებს და სამოვრებს. აი აქ, გახედეთ იმ მთას, იქით სხვა ცხოვრებაა, ავტონომია აქვთ უცხოელებს, მათ ჩვენი სამოვრები მიყიდეს. ჩვენთან კი ორ ძროხასაც ვერ შეინახავ, ვერაფერს აჭმევ. სამოვრები ცალკე პრობლემაა, წყალი კიდეც, სხვა. გული მწყდება, ამხელა სოფელია და ადგილზე არაფერი გვაქვს.

დ: ხელისუფლებამ არ იცის თქვენი პრობლემები?

ისმ.: ეჰ! აი, არჩევნების წინ ჩამოვლენ, ერთ-ორ სიტყვას აზერბაიჯანულად ისწავლიან - ძმებო და დებო! - დაგვიპირდებიან და არჩევნების შემდეგ ქრებიან, ცოცხალი ვართ თუ მკვდრები, არავის ახსოვს.

დ: სკოლა არის?

ისმ.: სკოლა არსებობს, აზერბაიჯანული სექტორი ცალკე, ქართული ცალკე. ვისაც როგორ უნდა იმ სექტორს აირჩევს.

დ: უფრო მეტი რომელ სექტორს ირჩევს?

ისმ.: მეტად აზერბაიჯანულ სექტორში მიდიან, მაგრამ ბოლო დროს ქართულ სექტორშიც არ არის ნაკლებობა. აქამდე ჩვენ გარიყულივით ვიყავით, უცხოელებით, არ ვიცოდით სად იყო ჩვენი სამშობლო. მერე გვითხრეს, რომ ეს ჩვენი სამშობლოა და ჩვენც ქართულის სწავლა დავიწყეთ. ადრე გვეუბნებოდნენ, თათრები ხართ, აი ჩოხანდარის იქით არის თქვენი ადგილი, იქ წაეთრიეთო.

დ: ახლაც ასეა?

რ1: ახლა არა, ძალიან ნაკლებად. მე მაგალითად არ ვგრძნობ, რომ უცხო ვარ, რიგით ქართველად ვთვლი თავს, მაგრამ ზოგიერთები კი არა. ვფიქრობ, ჩვენს შორის მთავარი პრობლემა, ენის ბარიერია. სულ ვფიქრობ, ამბობენ, რომ საჭიროა აზერბაიჯანულ ხალხის ინტეგრაცია, მაგრამ ინტეგრაცია ორმხრივი უნდა იყოს, მე ქართული საზოგადოებისაგან

¹⁰³ არის ინფორმაცია, რომ მიწები არარის გაყიდულ.

ამას არ ვგრძნობ, სითბოს არ ვგრძნობ. მაგალითად, უნივერსიტეტებში ქართული ენის კურსი ხომ არსებობს, ის ჩემისთანა მოქალაქეებისთვის ფასიანი არ უნდა იყოს.

დ: ფასიანია?

ისმ.: დიახ, 2250 ლარია. ეს ასე არ უნდა იყოს. ჩვენ კი გვსაყვედურობენ, რომ არ ვსწავლობთ ქართულს. რეალურად კი შენ ხომ უნდა გინდოდეს, ვისწავლო სახელმწიფო ენა, რატომ არ მიწყობ ხელს? მაგალითად, აზერბაიჯანში არის ქართული მოსახლეობა. იქ მათ მშობლიური ქართული ენა იციან და აზერბაიჯანულს ასწავლიან, როგორც სახელმწიფო ენას, ამაში ცუდი არაფერია. ჩვენც ასე გვსურს, ჩვენი ხალხის უმრავლესობას უნდა იცოდეს სახელმწიფო ქართული ენა. ელემენტარულად, სახელმწიფო სამსახურებში რომ წახვალ, ექიმთან რომ წახვალ, გჭირდება.

დ: აი, ეს ხალხი ბაზარში, საიდან არიან, იორმულანლოდან?

ისმ.: თუ გაინტერესებთ, ყველის ბაზარში გადავიდეთ. იორმულანლოს ბაზრობა ყველაზე დიდია რეგიონში. ზოგიერთი იორმულანლოდან არის, ზოგიერთი კაბალიდან, გარდაბანიდან, მარნეულიდან, სართიჭალიდან ჩამოდის. აქედან გადის არაბეთში, თურქეთში - ცხვარი, ხორცი, კარაქი. სხვებიც აქ ყიდულობენ.

დ: როგორ? თქვენ ხომ ამბობთ, რომ არც წყალი გაქვთ, არც საძოვრები?

ისმ.: სხვა მხარეებიდან ჩამოდიან, თუშეთიდან, კახეთიდან, მარნეულიდან ჩამოაქვთ... ჩვენი ხალხი სხვა რეგიონებში დადის ზაფხულში და ყიდულობენ, ჩამოაქვთ საქონელი, ჩამოყავთ ცხვარი, ყველი, კარაქი და აქ ყიდიან... მაგრამ გარშემო უკვე ჩვენი არაფერია, იქით სხვა სოფლებია, ქემალო და მულანლო, მწვანედ რომ მოჩანს. აქ 3500-მდეა მოსახლეობა.

ყველის გამყიდველთან საუბარი

დ: ყველი რომ ჩამოგაქვთ, აქ სუფთად როგორ ინახავთ, ამბობენ წყალი არ არისო?

გ: წყალი სამ-ოთხ კილომეტრშია. მოგვაქვს ურიკებით და მანქანებით. აქ არის ჭები, მაგრამ უნდა გათხარო 100-120 მეტრზე, რომ წყალი ამოვიდეს.

ისმ.: მოსახლეობაში ზოგს ჭა გვაქვს, ძალიან ძვირფასია წყალი, მაგრამ მლაშეა. არ ვარგა სასმელად, მაგრამ რა ვქნათ ვსვამთ, მაინც ვსვამთ. მაგის გამო ორი ოპერაცია მაქვს გაკეთებული, კენჭები ამომიღეს. აქ ბევრს აქვს ეს პრობლემა, ვფიქრობ, წყლის ბრალია.

ინტერვიუს გაგრძელება ისმ-თან:

დ: კიდევ რა პრობლემები გაქვთ?

ისმ.: ბაგა-ბაღები არა გვაქვს სოფლებში. ერთი ბაგა-ბაღია, რომელიც „სოკარმა“ ააშენა და აფინანსებს. ადრეც გითხარი, ინტეგრაციოდ, ერთი ბაგა-ბაღი არ არის, სადაც პატარები ქართულს ისწავლიდნენ, თორემ აზერბაიჯანულს სახლშიც კარგად სწავლობენ.

დ: თბილისშიც კი ბაგა-ბაღები კომერციულია, თუმცა სახელმწიფო ბაღებიც არის. რატომ თვითონ მოსახლეობა არ ზრუნავს ამ საკითხზე? აი, თუნდაც ეს ბაზარი, ხომ შეიძლება უფრო ცივილურად მოეწყოს და მიწაზე არ ეყაროს პროდუქცია. ეს ხომ სერიოზული ბიზნესია. ამ ბაზრის პატრონებს ხომ უზარმაზარი შემოსავალი აქვთ?

ისმ.: ახლა ერთ ლარს იღებენ.

დ: მაშინ ათს აიღებდნენ, რატომ არ აკეთებენ?

ისმ.: საქმე იმაშია, რომ არ უნდათ, არ აწყობთ... სასწრაფო დახმარების პრობლემა გვაქვს. ორსული ქალი ცუდად რომ გახდეს, ვრეკავთ და სანამ საგარეჯოდან მანქანა მოვა, შეიძლება ქალს რამე დაემართოს. საგარეჯოდან ჩვენამდე 40-45 წუთი სასწრაფოს მოსვლას სჭირდება. მთავარი გზა კი კარგია, ძველი გაკეთებული, მაგრამ სოფლის შიდა გზები არ არსებობს. გზები რომ კარგი იყოს 20 წუთში მოვიდოდა მანქანა.

დ: ირანელმა რომ იყიდა მიწები, იქ რას აკეთებს?

ისმ.: ყველაფერს თვითონ აკეთებს. სიმინდი აქვს, ბოსტანი...

დ: წყალი?

ისმ.: წყალი აქვს. იმას იმდენი შემოსავალი აქვს, რომ ჭაბურღილის და არხის გაჭრის პრობლემა არ აქვს.

დ: აქედან აზერბაიჯანის საზღვარი ახლოა?

ისმ.: აქედან არც სამანქანო გზაა და არც სოფლები. იქით მხრიდან სოფლები არის. საცალფეხო ბილიკები ალბათ არის, მანამდე 12-13 კილომეტრი იქნება.

დ: არალეგალურად ხომ არ გადადის იქ ხალხი?

ისმ.: არა, არც გამიგია. იქ ტერიტორია დაცულია.

დ: თქვენი ხალხი რას აკეთებს თუ არც წყალია და არც საძოვრები, რით ირჩენენ თავს, რას აკეთებენ?

ისმ.: უმეტესად ახლა მწყემსები მთაში მიდიან, ცხვარს და ძროხებს მწყემსავენ, ჯავახეთში.

დ: საზღვარგარეთ არ მიდიან?

ისმ.: კი, როგორ არა, მიდიან ახალგაზრდები, უმეტესად პოლონეთსა და გერმანიაში. ადრე თურქეთშიც მიდიოდნენ, მაგრამ ახლა არ მიდიან, თურქული ლირა გაუფასურდა და ამიტომ. სად აღარ მიდიან, ისლანდიაშიც, ლიტვაშიც მიდიან, ხელოსნებად მუშაობენ.

დ: თბილისშიც მუშაობენ „ინდექს ტაქსიზე“ ვნახე.

ისმ.: თბილისში უმეტესად სწავლობენ. კი, ოღონდ სამსახური მონახონ, იქვე მუშაობენ. ხალხი აქ ღარიბად ცხოვრობს. მთელს რეგიონში სოფლებიდან მხოლოდ იორმულანლოდან არ გადის საძოვრებზე ნახირი. მაწონს ვყიდულობთ, 2,5 ლარი ღირს ქილა.

დ: სარწმუნოებით აქ შიიტები ხართ, თუ სუნიტები?

ისმ.: აქ სუნიტები ვართ. შიიტები უმეტესად მარნეულისკენ ცხოვრობენ.

დ: აქ ვაჰაბიტები არიან?

ისმ.: კი დააპირეს აქ თავისი რწმენის გავრცელება, მაგრამ დიდად არ გამოუვიდათ და წავიდნენ. ისე, რა ვიცი, შეიძლება ჩუმად არსებობენ. მაგათი მიზანია, ჩვენ მუსლიმები, შიიტები და სუნიტები ერთმანეთს გადაგვიდონ. ისინი უცხოეთიდან ფინანსდებიან და სულაც არ აინტერესებთ, როგორ ვცხოვრობთ, რა გვიჭირს, რა გვიღბინს. გაუნათლებლებს და პრიმიტივებს პოულობენ და ტერორისტულ ორგანიზაციაში მიჰყავთ საომრად. ჩვენი ხალხი კარგი მეომარია, ეს იციან. ამიტომ საჭიროა განათლება, სწავლა, რომ სხვა მიზნები ჰქონდეს ჩვენს ხალხს.

S-2

დ - ინტერვიუერი

ისმ - რესპონდენტი

მ - რესპონდენტი

დ: წყლის პრობლემაზე სხვებთან უკვე ვილაპარაკეთ, თქვენ დამატებით რას იტყვით?

მ: გზის პრობლემაც გვაქვს. წყალი დიდი პრობლემაა, დასაღვეი ცალკე, მაგრამ სარწყავი წყალიც არ გვაქვს, გადამწვარია ეზოები. კიდევ, ბაგა-ბაღი მხოლოდ ერთია, რომელიც „სოკარმა“ ორი წლის წინ ააშენა. იორმულანლოში 3500 მოსახლეა და ბაღი მხოლოდ 200 ბავშვზეა გათვლილი.

დ: ერთ სოფელს გულისხმობთ თუ მთლიან ტერიტორიას?

მ: არა, იორმულანლო რვა სოფლის გაერთიანებაა, ასე ვეძახით. აქამდე ეს ბაგა-ბაღიც არ იყო. შენობა გვექონდა, მაგრამ ახლა გახსნეს.

დ: რამდენი სკოლაა?

ისმ: სკოლები არის მულანლოში, თულარში, ქეშალოში, ლამბალოში, დუზაგრამაში და აქ, იორმულანლოში.

ლამბალოს სკოლაში თულარის ბავშვებიც დადიან, ახლოს არის. კაზლარში მხოლოდ დაწყებითი სკოლაა, 500-მდე მოსახლეა იქ. სულ ბოლო სოფელია. ბავშვები, დაწყებითი სკოლის შემდეგ, სამი კილომეტრის დაშორებით, სოფელ თულარში დადიან. არ არის სკოლა წიწმატიანში, იქაც 500-მდე მოსახლეა. სულ 6 სკოლა გვაქვს...

დ: სოფლებს შორის ტრანსპორტი როგორ მუშაობს? ბავშვები სკოლაში როგორ დადიან?

მ: არის სკოლის „მარშრუტკა“, მაგრამ მას ვიღაც კერძო პირები, მდიდარი კაცები, აფინანსებენ.

დ: სატრანსპორტო სახელმწიფო სერვისები აქ არ არის?

ისმ: თქვენ რასაც გულისხმობთ, „მარშრუტკები“ არ არის. ვისაც მანქანა ჰყავს, ასე დადის, დანარჩენი ფეხით.

დ: საავადმყოფოში თუ გჭირდებათ წასვლა?

ისმ: ან მანქანით, ან ფეხით, ან ტაქსით.

დ: აქედან საგარეჯოში ტაქსი რამდენს გართმევთ?

მ: 50 ლარს.

დ: რა ამბავია?

მ: მეტსაც იღებენ, თბილისში ჩასვლა 80-100 ლარია.

დ: იცნობთ აქ გამგებელი, ვინ არის? თვითმმართველობა რას აკეთებს?

მ: კი, ვიცნობთ, საგარეჯოშია.

ისმ: ვიცნობ, ვინც არიან, ქეშალოს თვითმმართველობაში.

დ: მერე რას ამბობენ? რამე იდეები არ აწუხებთ, რომ გააუმჯობესონ სოფლებების ცხოვრება?

ისმ: გამგებელი, რაც აირჩიეს, არაფერი გაუკეთებია. არჩევნებამდე აქტიურობდა, „ოცნების“ ხალხთან ერთად სახლებში დადიოდა, ყველაფერს გვპირდებოდა. მერე აირჩიეს გამგებლად.

მ: არა, გამგებელი სულ უქმად არ არის, გარე განათება გაგვიკეთა. ბოლო დროს ერთი ავტობუსის მარშრუტია, საგარეჯოდან სოფლებში, მაგრამ დღეში ერთხელ, დილით მოდის და უკან საღამოს ბრუნდება.

დ: ბილეთის ფულს ხომ იხდით, ეს ხომ ბიზნესია?

ისმ: ცოტა ხალხი დადის და ალბათ ამიტომ, მეტჯერ არ მოძრაობს.

დ: სხვა კიდეც რა გაწუხებთ?

ისმ: აი, ბაღები ხომ ნახეთ, იქ ჩვენი სამოვრები იყო, ეკონომიკის სამინისტრომ ირანელებზე გაყიდა.

დ: როდის გაიყიდა?

მ: ათ წელზე მეტია. ადრე ამ ადგილებს სამოვრად სოფლები იყენებდნენ. რაც ისინი ჩამოვიდნენ და საქმე დაიწყეს, ახლა ვეღარ შევდივართ. ადრე აქ ფერმები იყო, აიღეს და ფერმებთან ერთად გაყიდეს.

დ: სად წავიდა ის ფერმები და მწყემსები?

ისმ: ჯანდაბაში!

დ: ფერმებთან ერთად გადასცეს იჯარით?

ისმ: არა, გაყიდეს. იქ ახლა ირანელებმა ფისტას ბაღები გააშენეს. არის კაკლის, ნუშის ბაღები. სიმინდის ყანები აქვთ. იქ რომ შედიხარ, გეკითხებიან, ვისთან მიდიხარო, თითქოს ავტონომიური რესპუბლიკა ჰქონდეთ. ზევით მთებისკენ, ბავშვებთან ერთად რომ გინდოდეს მანქანით გასეირნება, გაჩერებენ და გეკითხებიან.

დ: უთქვენოდ როგორ გაყიდეს მიწები, რატომ არაფერი თქვით?

ისმ: ყველას ჰყავს პატრონი, სხვებს ვერ უბედავენ. აი სვანები, მათ მაგარი პატრონი და ზურგი აქვთ, ჩვენ ვინ გვყავს? არავინ. ვინც არის გამგეობაში, ეშინია თავის ადგილის დაკარგვის და არაფერს ამბობს. აი, საქართველოს პარლამენტში ორი კაცია თუ სამი ჩვენგან, ხმას არავინ იღებს. მარნეულში დიდი წყალდიდობა იყო, ვინმე დაგვეხმარა? არავინ. არც უფიქრიათ დახმარებაზე. პარლამენტში ვინც არის, დეპუტატი მარნეულიდან, ხმა ამოიღო? არა! არ ეუბნება მთავრობას, აი, ეს გვიჭირს, ეს გვჭირდება. არც იცის, არც მოდის აქ.

დ: ყველა პრობლემა გადასაწყვეტი გქონიათ - წყალი, სამედიცინო დახმარება, მგზავრობა...

მ: კლინიკა არის კერძო, მაგრამ სახელმწიფო დაფინანსებით, უფასოდ არის ბავშვებისთვის და პენსიონერებისთვის. მაგრამ ამდენ სოფელს ერთი სასწრაფო დახმარება არ უნდა ჰყავდეს? ხშირია სიკვდილის შემთხვევები, სანამ სასწრაფო ჩამოვა და წაიყვანს.

დ: ესე იგი, სამედიცინო დაწესებულება სახელმწიფო დაფინანსებით ამ რვა სოფელში არის, პოლიკლინიკაა უბრალო, ხომ?

ისმ: პოლიკლინიკა არის და გადაუდებელი 24 საათიანი, არის ამბულატორია. მაგრამ სასწრაფო გამოძახება მოდის მხოლოდ ჯეო-ჰოსპიტალიდან, საგარეჯოდან.

დ: რვა სოფელზე ერთი საავადმყოფო გაქვთ. ექიმები როგორი გყავთ?

მ: ჩვეულებრივი, როგორც ყველგან, ზოგი კარგი, ზოგი ისე რა.. ესეც არ ვქონდა, ყველა ვლოცულობთ, როდესაც ეს საავადმყოფო გაიხსნა.

დ: სამედიცინო პერსონალი ადგილობრივია თუ ჩამოსული?

ისმ: აქაურებიც არიან და თბილისიდანაც დადიან. ყოველ შაბათ-კვირას თბილისიდან კონსულტაციაზე ჩამოდიან სპეციალისტები, ოფთალმოლოგები, ტრავმატოლოგები, კბილის ექიმები და სხვები.

დ: ინვალიდების და მოხუცებისთვის, ლოგინში ჩავარდნილებისთვის სპეციალური პროგრამა მუშაობს?

ისმ: არა, არ არის, ოჯახი უვლის. რას გულისხმობთ ამ პროგრამებში?

დ: სოციალური მუშაკები არსებობენ და დახმარების სხვადასხვა სოციალური პროგრამა არის.

ისმ: ეს პროგრამები ალბათ არის, მაგრამ ჩვენ არ ვიცით. საგარეჯოს გამგეობაში მოდის ამ საკითხებზე ინფორმაციები ქართულად. იმათმა იციან და არ გვეუბნებიან, არც თარგმნიან აზერბაიჯანულ ენაზე. შეიძლება არც მალავენ, მაგრამ სოფლებში რა იცის გლეხმა ამ პროგრამებზე? სამაგიეროდ, არჩევნების წინ უამრავი ქაღალდით ივსება სოფლები, ყველაფერს თარგმნიან - პროგრამებს, კანდიდატების გვარებს და სახელებს, ბიოგრაფიებს, პოლიტიკურ პლათფორმებს. ასევე, რა და როგორ უნდა შემოვხაზოთ. ყველაფერს

თარგმნიან, როცა აწყობთ. სხვა დროს არ თარგმნიან, მხოლოდ ქართულად არის საიტზე. ქართული კი ყველამ ხომ არ იცის და არც ინტერნეტის მოხმარება იციან გლეხებმა.

დ: აი, ვილაპარაკეთ რამდენიმე პრობლემაზე, წყალი, გზა, საბავშვო ბაღი, სასწრაფო დახმარება, სკოლა, საავადმყოფო. კიდევ?

ისმ: კიდევ სამოვარი. ეს ყველაზე მწვავე პრობლემაა. ამხელა სოფლებიდან ნახირი არ გადის. ეს ძალიან დიდი პრობლემაა.

დ: დარჩა მიწა, რომელიც არ არის გაყიდული? სამოვარს ვგულისხმობ.

ისმ: არა, არ არის.

დ: აბა, თუ გაყიდულია, ეს მიწები მათ კანონით ეკუთვნით, იქ ხომ ვერ შეხვალთ?

ისმ: დიახ, ვერ შევალთ. რატომ დაგვტოვეს სამოვრების გარეშე, რატომ? ეს ნიშნავს, რომ ადექი და წადი. მივდივართ, თურქეთში, პოლონეთში, გერმანიაში..

დ: ასე მთელი საქართველო მიდის სხვაგან სამუშაოდ.

მ: დიახ, ასეა. თურქეთში ვიყავი. 2006-ში წავედი, იქ სამი წელი, მაღაზიაში ვმუშაობდი. უამრავი ქართველი, უმეტესად ქალები მუშაობდნენ იქ. ჩვენს მაღაზიაში დადიოდნენ. ვეკითხებოდი, რატომ ჩამოხვედით აქ მხოლოდ ქალები სამუშაოდ, მარტო როგორ გიშვებენ აქ მამები და ქმრები, თვითონ რატომ არ მუშაობენ? მეუბნებოდნენ, რომ ძალიან უჭირთ, რომ საქართველოში არ არის სამუშაო. ძალიან მეწყინა, გული მომიკვდა, ასე როგორ შეიძლება? მძიმე სამუშაოს ასრულებდნენ, კაცის საქმეზე მუშაობდნენ პლანტაციებში, ზოგი ტერმინალში ტვირთს ეზიდებოდა, მანქანებს ტვირთავდნენ, ან მძიმე პირობებში ოჯახებში მსახურობდნენ. უმუშევრობა მხოლოდ ეთნიკური აზერბაიჯანელების პრობლემა არ არის, ჩვენც ხომ საქართველოს სრულუფლებიანი მოქალაქეები ვართ, დანარჩენ საქართველოშიც ასეა. ჩვენთან უფრო ნაკლებად არის ქალის მარტო გაშვება უცხოეთში სამუშაოდ, უფრო კაცები მიდიან. იორმულანლო დანარჩენი აზერბაიჯანელებისგან განსხვავებულია, სულ სხვა ადათ-წესები გვაქვს, ვიდრე გარდაბანში ან მარნეულსა და ფონიჭალაში მცხოვრებ აზერბაიჯანელებს.

დ: თქვენი თემი საქართველოში როგორ მოხვდა?

მ: მეც მაინტერესებს ეგ ამბავი. ნათქვამია, რომ 500-600 წლის წინ ჩამოვედით, მგონი აზერბაიჯანის ყაზახიდან, თორიდან. მათი დიალექტი ზუსტად ჩვენსაირია.

დ: იქ საიდან ჩამოვიდნენ?

ისმ: რა ვიცი, ბაქოში რომ ჩავდივართ, იქ ვამბობთ, რომ ყაზახიდან ვართ, თორიდან ვართ, რომ თავისიანად მიგვიღონ, დიალექტიც ერთი გვაქვს. რომ ვთქვათ იორმულანლო, აქ ხომ აზერბაიჯანელებს გვეძახიან, ბაქოში კი გურჯისტანელებს, უცხოდ გვიღებენ (იცინის).

დ: თქვენ პრობლემები ჩამოთვალეთ, რას ფიქრობთ, როგორ უნდა გადაწყდეს ეს პრობლემები?

მ: თავიდან ყველაფერი განათლებიდან უნდა დავიწყოთ, ბაგა-ბაღიდან. მერე უნდა ვისწავლოთ საიდან უნდა მოვითხოვოთ, როგორ? ხალხმა არ იცის თავის უფლებები. ენა თუ არ იცის მოსახლეობამ, სად უნდა წავიდეს და რა უნდა მოითხოვოს? მიხარია, რომ ბოლო დროს ბევრი სტუდენტები გვყავს, აქ წელიწადში 300 სტუდენტი მაინც არის.

დ: თუ სკოლა არ გივარგათ, სტუდენტები როგორ ხდებიან?

მ: რეპეტიტორებთან ემზადებიან, 80 ლარი ღირს.

დ: ქართულად?

მ: არა, მათემატიკა. ჩვენ და სომხები 1+4 პროგრამით აბარებენ მათემატიკას და ლოგიკას. მერე ერთი წელი ქართულის კურსია და სწავლას აგრძელებენ სხვებთან ერთად.

დ: ერთი წელი ჰყოფნით ქართულის შესასწავლად?

მ: აბა რას ეყოფა, როგორღაც სწავლობენ, კერძოდ ემზადებიან.

დ: თქვენ სულ პრობლემებზე ლაპარაკობთ, მაგრამ გადაწყვეტა? როგორ უნდა გადაწყვიტოთ? ვთქვათ, ბაგა-ბაღის შენობა არის, შემდეგ რომ იმუშაოს, სოფელი მიხედავს?

ისმ: თუ იქნება, მიხედავს, მაგრამ არ არის. ვინ ააშენებს?

დ: არის პროგრამები, ზოგი საელჩო აქ სკოლებს აშენებს, მაგრამ ბაგა-ბაღებს თუ აშენებენ, არ ვიცი, გაგიგებთ.

მ: თუ სკოლებზეა საქმე, კაზლარში სულ არ არის მეექვსე კლასის მერე სკოლა, 500-მდე მოსახლეა იქ. სულ ბოლო სოფელია. ბავშვები სკოლაში, სამ კილომეტრზე, სოფელ თულარში დადიან.

დ: იმ სოფელში საბჭოთა დროს იყო სკოლა?

მ: მაშინაც მხოლოდ დაწყებითი პატარა სკოლა იყო, ბოსელივით სახლში. შემდეგ ბავშვები ისევ დიდ სოფელში დადიოდნენ.

დ: ერთი ძველი შენობა რომ აგელოთ, რემონტის მასალას რომელიმე საელჩო გაიღებდა. მათ სურთ, რომ თქვენგანაც იყოს შრომის წილი, რადგან იციან, რომ საკუთარ ნაშრომს ადამიანი უფრო აფასებს და მოუვლის. ამას შეძლებდით?

მ: რატომაც არა, შეიძლებოდა..

დ: წყლის პრობლემაზე ადგილობრივ თვითმმართველობაში რას ამბობენ? ერთი არტეზიული ჭა რომ გააკეთოთ, თავისი ფილტრით, დავიჯერო შეუძლებელია?

მ: ყოველი არჩევნების წინ გვპირდებიან, მერე ავიწყდებათ. ახლაც გვპირდებიან

დ: რატომ არ ითხოვთ?

მ: მერე მოვლენ ნაწყენები, გეტყვიან, შენ შენს საქმეს მიხედე, რა ამბავში ხარ? დამე პოლიციას დაგაყენებენ თავზე. ხომ გესმით, ცუდი რამ შეიძლება მოხდეს, ოჯახი მყავს, შვილები, ციხეში რატომ და რისთვის უნდა მოვხვდე, მეც ვჩუმდები. ასეა, ყველა ასეა.

დ: პირიქით უნდა იყოს, სასაზღვრო მუნიციპალიტეტია და თქვენ კარგად უნდა ცხოვრობდეთ, მყარად იყოთ. ასე არაა?

მ: ეჰ, ასეა. ჩვენ პატივს ვცემთ ჩვენს ქვეყანას, ერთად გვსურს ცხოვრება. ჩვენი ბავშვები ქალაქში სწავლობენ. აი, ვისაც ფული აქვს, აგერ სოფელში პოლიკლინიკა ააშენეს. ჩვენებმა ააშენეს, ფულიანმა ხალხმა და დღესაც უვლიან.

დ: სადაა აბა მთავრობა, ერთი პრობლემის გადაწყვეტა, წყლის გაკეთება, რა გახდა?

ისმ: შემოდგომაზე მოვლენ, როგორც გაზაფხულზე მერცხლები მოდიან და ზამთარში მიფრინავენ. ასეც ესენი, არჩევნების წინ მოვლენ და მერე გაფრინდებიან მომავალ არჩევნებამდე.

დ: კანალიზაცია არის? თუმცა რა კანალიზაცია, წყალი არ გაქვთ.

ისმ: ნაგვის ურნები მხოლოდ საჩვენებლად დადგეს გზებზე. ზევით სოფლებში კი სულ არ ადის ნაგვის მანქანა.

დ: აბა ნაგავს სად ყრიან?

მ: სადაც მოუხერხდებათ იქ ყრიან, ან თავისი მანქანით გააქვთ.

დ: მაინც რით ცხოვრობს ეს სოფელი, რა შემოსავალი აქვთ?

მ: მთაში საქონელს უვლიან. ადგილზე მოსახლეობის 40% -ია მხოლოდ, დანარჩენები გასული არიან ჯავახეთში, თუშეთში, ტაბაწყურში და ბაკურიანის მთებში, ზემო აჭარაში..

დ: მიგრაციაში რამდენია?

ისმ: უმეტესად ახალგაზრდა კაცები მიდიან. ყველა ოჯახიდან არიან წასულები ევროპაში.

დ: ეკოლოგიური პრობლემები გაქვთ?

ისმ: ნაგავზე ხომ ვთქვით. ჩვენთან ქარხნები არ არის, არც წარმოება. ეკოლოგიურად სუფთა ჰაერი გვაქვს, მეტი არაფერი. ჩამოდით, ისუნთქეთ სუფთა ჰაერი.

S-3

დ - ინტერვიუერი

ლ - რესპონდენტი

დ: ჩვენ საგარეჯოს ეკოლოგიურ პრობლემებზე ალბათ ვილაპარაკებთ და კარგი იქნება, თუ იცით და იტყვით, გარდაბნის და ლაგოდების მდგომარეობის შესახებ?

ლ: ჩვენ მცენარეთა დაცვაზე, მცენარეების მავნებლებისაგან დაცვაზე, ვმუშაობთ. პრობლემა გვექონდა, როდესაც აზიური ფაროსანა გაჩნდა. შემდეგ, კალიების შემოსევა და ჩვენ ამ გამოწვევების წინააღმდეგ ღონისძიებებს ვატარებთ. არის სპეციალიზებული შხამ-ქიმიკატების მაღაზიები, რომლებიც ჩვენგან ინფორმირებული არიან, რა დროს, რა ნივთიერება უნდა მოიხმაროს მომხმარებელმა, რა დაავადება მძლავრობს მოცემულ მომენტში და როგორი საშუალებების გამოყენებაა ამ დროს საჭირო. ჩვენთან ისეთი მავნებლები არ არის გავრცელებული, რომლის წინააღმდეგაც ჩვენ სრულიად უძლური ვიქნებოდით. აზიური ფაროსანა იყო და ახლა ის სრულიად დამორჩილებულია.

დ: კლიმატის ცვლილებები როგორ მოქმედებს მცენარეებზე და მავნებლების გავრცელებაზე?

ლ: თუ კლიმატის ცვლილებაზე დამოკიდებულია მავნებლების გავრცელება, მაშინ წამლით დამუშავების ვადები მცირდება და უფრო ხშირად ხდება მცენარეთა შეწამვლა. ჯერჯერობით არ გვაქვს იმგვარი პრობლემა, რომ ვერ მოვერიოთ.

დ: პესტიციდებზე და ქიმიური სასუქის გამოყენებაზე რას გვეტყვით?

ლ: თუ მათ გამოვიყენებთ ინსტრუქციით, მაშინ პრობლემა არ არის. ჩვენთან ნოემბრის თვიდან შეგვაქვს ფოსფორიანი სასუქი და შემდეგ მიმდინარეობს ნიადაგის დამუშავება. სასუქი აუცილებლად დამუშავებული ნიადაგის ქვეშ უნდა მოხდეს. მაგალითად ფოსფორიანი სასუქი 6 თვის განმავლობაში იშლება და ასე მიეწოდება მცენარეს. გვარჯილას შეტანა კი გაზაფხულზე ხდება. გვარჯილა ადვილად აორთქლებადია და ადვილად შესათვისებელია ნიადაგისათვის. ამიტომ მისი შეტანა სულ სხვაგვარ პირობებში უნდა მოხდეს მაშინ, როდესაც მცენარე ვეგეტაციურ პერიოდს გადის, ამიტომ შეიტანება მცენარის ზრდის დროს. როდესაც მცენარეს სძინავს, მაშინ გვარჯილას შეტანა არის გადაყრილი ფული და დრო. ამიტომ სოფლებში, ამ სპეციალურ მაღაზიებშიც უნდა იყოს და გავრცელდეს ინფორმაცია, როდის და რა ტიპის სასუქის შეტანაა ნიადაგში საჭირო. ჩვენ ყველანაირად ვცდილობთ, რომ ინფორმაცია გავრცელდეს, მაგრამ სამწუხაროდ ყველგან წვდომა არ გვაქვს.

დ: სოფლის მეურნეობაში ამ ქიმიური სასუქის არასწორი გამოყენება ხდება. რა პრობლემებია საგარეჯოში, როგორ მუშაობთ აღნიშნულ საკითხზე?

ლ: სპეციალიზებულ მაღაზიაში მყიდველს ინსტრუქციას აძლევენ, როდის რა სასუქის შეტანა შეიძლება. მაღაზიაში არიან ინსტრუქტორები, რომლებიც დაწვრილებით უხსნიან მყიდველს ყველაფერს.

დ: მაგრამ მყიდველები იჯერებენ? პრობლემები ხომ არსებობს?

ლ: დიახ, როდესაც აჩვენებ რამდენი წამალი, ან რამდენი სასუქი უნდა დაყაროს, ზოგიერთი ორმაგს და სამმაგს აყრის. ჰგონიათ, რომ თუ მეტს დაყრის, უკეთესი იქნება და არ ფიქრობენ, რომ ზედმეტი დოზა მცენარეს ავნებს. ეს იმაზეც არის დამოკიდებული, მეურნეს, რომელსაც რჩევას აძლევ და რომელიც ამ პროდუქციას ყიდულობს, სწორად ესმის თუ არა, რასაც ურჩევ. ეს იმ პიროვნების განვითარებაზეც არის დამოკიდებული.

დ: ადგილობრივი ტელევიზიით თუ ხდება ამ თემების გაშუქება?

ლ: არა, ჩვენთან ტელევიზია არ არის. ადრე, რაიონულ გაზეთში ვაქვეყნებდით სად, როდის რა მოვლენა არის მოსალოდნელი; რის გაკეთება არის საჭირო და ხალხი ძალიან კმაყოფილი იყო. ყოველ ნომერში ვაქვეყნებდით რჩევებს. ხალხი გაზეთის ახალ ნომერს

ელოდა ხოლმე, მე მეკითხებოდნენ. შემდეგ აგვიკრძალეს გაზეთში დაბეჭდვა. ის სპეციალიზებული მაღაზიები ხომ არის, იქ უნდა მისცენ ხალხს რეკომენდაციები და გაზეთში აღარ დაიწეროსო.

დ: შხამქიმიკატების ინსტრუქციაში წერია, რომ გამოყენებისას რაიმე დამცავი ჩასაცმელი, პირბადე უნდა იხმარო, რომ ის საშიშია, ვთქვათ, სასუნთქი ორგანოებისთვის ან ალერგიულ რეაქციებს იწვევს?

ლ: დიახ, გამოყენების დროს პირბადე უნდა იხმარო, ხელთათმანები, სპეცტანსაცმელი. ამას ძალიან ბევრი არ აკეთებს. განსაკუთრებით, როდესაც ობიექტზე ვინმე ტრაქტორით შედის, შეხვები იფრქვევა, ბურუსი ჩნდება, ძალიან საშიშია. ზოგი ხმარობს, ზოგი არა. ამბობენ, აბა მაგიტო რა უნდა დამემართოსო, ყველას კუდში ხომ არ სდევ?

დ: თქვენთან, სასოფლო სამეურნეო სფეროში, ძირითადად რომელი კულტურებია გავრცელებული?

ლ: საგარეჯოში ძირითადად ვენახია. ასევე, საშემოდგომო კულტურები, სიმინდი და ბოსტნეული. ხილიდან ძირითადად ატამის ბაღებია, საკარმიდამო ნაკვეთებში კი ყველანაირი ხილი აქვთ, რაც საქართველოში ხარობს.

დ: სარწყავი წყლის არხები გაქვთ? ახალია თუ ძველი?

ლ: დიახ, ჩვენთან იორის წყლის მაგისტრალური ხაზია. სარწყავი წყლის სისტემა მუშაობს, ძველიც არის და ახალსაც აკეთებენ, ზოგან ძველის რემონტიც მიმდინარეობს.

დ: რადგან თქვენთან ბაღჩეულიც მოჰყავთ, ცელოფანით მულჩირების პრობლემაც გექნებათ?

ლ: დიახ, ცელოფანზეც მოჰყავთ.

დ: მერე ხარისხიანია ის ცელოფანი? უხარისხო ცელოფანი ხომ მთელი სეზონი ვერ უძლებს, იშლება და ნიადაგში შედის?

ლ: უნდა აკრიფონ ცელოფანი. წელს მე დავთესე ცელოფანზე. ძალიან კარგია, რომ იქ ნიადაგის დამუშავება იმდენად აღარ არის საჭირო. ცელოფანი მაღლა არ უშვებს სარეველებს, მაგრამ როდესაც მოვიყვან მოსავალს, ცელოფანი აუცილებლად უნდა აიკრიფოს. მეორე წელიწადს რომ მოვხნავ, შიგნით, მიწაში არ უნდა ჩავიდეს ცელოფანი.

დ: ამბობენ, რომ იაფი ცელოფანი სეზონის ბოლომდე არ ძლებს, იშლება და ისეთ მდგომარეობაშია, რომ ვერც გაწმენდ მისგან მიწას.

ლ: უნდა იცოდნენ, რაც მოუვა მიწას. სპეციალურ ცელოფანებსაც ყიდულობენ, მაგრამ ბევრს ამის საშუალებაც არ აქვს და არც იცის, რომ უხარისხო ცელოფანით მიწას აზიანებს. არ იცის და არც გაეგება მსგავსი რამ. ყველას თავისი შეგნება და პრინციპი აქვს, ყველას ვერ გააგებინებ.

დ: ამინდი ამ 20 წელიწადში შეიცვალა და თქვენ ამ მხრივ რა პრობლემებს აწყდებით?

ლ: როდესაც არასასურველი ამინდია, მაშინ შეწამვლა უფრო ხშირად არის საჭირო. ეს მაშინ, როდესაც წვიმიანი ამინდებია. არის კიდევ დაავადება, ვაზზე გაზაფხულის კვირტი როდესაც იშლება, იქ იბუდებს და კვირტს მოჰყვება. ამ დროს საჭიროა კვირაში ერთხელ მაინც შეწამვლა.

დ: მაგრამ ადრე ხომ ქარიშხლები და სეტყვა იშვიათად იყო?

ლ: ადრეც იყო, მაგრამ ახლა სეტყვის საწინააღმდეგო დანადგარებია. როგორც კი შეამჩნევენ სეტყვის ღრუბელს ესვრიან და ფანტავენ. თელავიდან ხდება ამისი მონიტორინგი. მაგრამ თუ დაისეტყვა, ყველამ იცის, რომ დასეტყვის შემდეგ აუცილებლად უნდა შეიწამლოს ვენახი. ვაზი ხომ ზიანდება და შეწამვლა სამკურნალო პრეპარატებით უნდა მოხდეს.

დ: სხვას რას ურჩევდით იმ ხალხს, ვინც სოფლის მეურნეობას მისდევს?

ლ: მე რა უნდა ვურჩიო, თვითონ უნდა იცოდნენ ყველაფერი. ერთს კი ვურჩევდი, რა კულტურაც მოჰყავს, სანამ დათესავს ან გააშენებს, ყველაფერი უნდა წაიკითხოს, მისი მოვლა-პატრონობის შესახებ, რომ იქიდან მიიღოს შემოსავალი. მოგება უნდა მიიღოს.

შეიძლება მოიყვანოს, მაგრამ იქიდან მოგება ვერ მიიღოს, თუ ამ კულტურის შესახებ ყველაფერი არ ეცოდინება.

დ: ჩვენი პროდუქცია ნაკლებად გადის სხვა ქვეყნებში, რადგან აქაურები ქიმიურად შეწამვლას ზედმეტად მისდევენ. ამას რა ეშველება?

ლ: ისინი მოგებაზე მუშაობენ, სხვა ქვეყნებში კი არა, აქვე ჰყიდიან. მაგრამ თვითონაც ხომ ხმარობენ და ამაზე უნდა დაფიქრდნენ, როდესაც ზედმეტ შხამ-ქიმიკატებს და სასუქს იყენებენ, ის ადამიანისთვისაც საზიანოა და მცენარესაც აზიანებს, ადრე კვდება მცენარე.

დ: თქვენს მუნიციპალიტეტში ორგანული სასუქი თუ არის გავრცელებული?

ლ: როგორ არა, საქონელი ხომ ჰყავთ და მისგან ნაკელიც აქვთ. ის წინასწარ უნდა დამუშავდეს და დაიწვას. ერთ ჰექტარზე 60 ტონა ამგვარი სასუქი სამი წლის განმავლობაში სამყოფია.

დ: თქვენს მაღაზიებში თუ იყიდება ორგანული სასუქები და თქვენს მუნიციპალიტეტში ვინმე თუ გადავიდა ასეთ სასუქზე?

ლ: ორგანული სასუქი იმდენად ძვირია, რომ გლეხს არ უღირს მისი გამოყენება. თვითონ თუ ჰყავს ცხოველები ან თუ ვინმე ყიდის ნაკელს, მისგან შემოაქვთ.

დ: ეს უცხოურია ძვირი, მაგრამ ქართული „ორგანიკა“ ძვირი არ არის. 4-5 ლარი ღირს ლიტრი. ერთ ჰექტარზე 3-5 ლიტრია საჭირო. რა არის საჭირო, რომ მეურნეები ორგანულ სასუქზე და შეწამვლის საშუალებებზე გადავიდნენ?

ლ: მისაღები ფასი უნდა ჰქონდეს და ვინც ამას ამზადებს უნდა დააინტერესოს მოსახლეობა. უნდა ჰქონდეს საცდელი-სადემონსტრაციო ნაკვეთი, სადაც აჩვენებს ამ წესით დამუშავებულ-მოყვანილ პროდუქციას. ხალხმა შედეგი უნდა დაინახოს, რომ პროდუქცია იაფია, უვნებელია და მომგებიანია მისი გამოყენება.

დ: სამინისტროს აქვს ასეთი ნაკვეთები და იქ გამოსცადეს ეს პროდუქცია, სერთიფიკატიც აქვს უკვე ათი წელია. წიგნის გამოვიდა ამის შესახებ, მაგრამ ეტყობა..

ლ: წიგნს ვინ კითხულობს? გვარჯილა შეაქვთ და მორჩა.

დ: ნაკელზე ამბობდით?

ლ: ამათ გვარჯილა ურჩევნიათ. ნაკელი რომ დაიწვას, მითუმეტეს თუ გორებად არის, წელიწადზე მეტი სჭირდება. თუ თვითონ ჰყავთ საქონელი, მაშინ იყენებენ, ისე არა. ამ საქმეში ყველა თავის გამოცდილებას მიჰყვება. შეიძლება ჩვენ ვურჩიოთ, მაგრამ ის ისევ თავისი ხარჯის მიხედვით, თავისი გამოცდილებით ზომავს. ამავე დროს, ნაკელი კი კარგია, სამი წელი ყოფნის შეტანა, მაგრამ ვთქვათ, ჰექტარზე 60 ტონის შეტანა რამდენი ჯდება? რამდენი რეისი უნდა გააკეთოს მანქანამ, რომ 60 ტონა გადაიტანოს? ფერმიდან ნაკელის გამოტანაზე თვითონ ფერმის პატრონმა უნდა იზრუნოს. ვინც დაინტერესებულია ბიოლოგიური სასუქი გამოიყენოს, მაშინ მისი ინტერესიც უნდა იყოს მოიძიოს და დაუკავშირდეს ამ ფერმებს.

დ: ევროპულ სტანდარტებში უნდა ჩავჯდეთ, თუ ევროპისკენ მივდივართ..

ლ: რა თქმა უნდა, ბევრი საქმეა.

დ: სტანდარტებში როგორ ჩავჯდებით თუ ქიმიური განოყიერების გზით წავალთ?

ლ: ლაგოდეხში ძირითადად ბოსტნეული მოჰყავთ. ყველა სტანდარტს არღვევენ, შეტანის კულტურა არ აქვთ. მხოლოდ იმაზე ფიქრობენ, რაც შეიძლება მეტი მოიყვანონ და გაასაღონ. მწვანელი კი ისეთი სათუთი პროდუქტია, იქ ქიმიის გამოყენება ნამდვილად არ შეიძლება, პირდაპირ გადადის შხამი ადამიანზე. მრავალწლიანმა კულტურებმა ქიმიას კიდევ შეიძლება გაუძლოს, მაგრამ ბოსტნეულში ქიმიის გამოყენება არის საშინელება.

დ: უარესი მოგისმინე ლაგოდეხში. ჭაბურღილებში ამ შხამქიმიკატებს ასხამენ და პირდაპირ ასე რწყავენ ბაღებს. არ ფიქრობენ, რომ ამ ჭაბურღილიდან ნიადაგში და მიწისქვეშა წყლების სისტემა ბინძურდება, სხვაგანაც გადის ეს შხამი.

ლ: საშინელებაა, მაგრამ ხალხი ახლა გადარჩენაზე ფიქრობს, აღარაფერს უყურებს. მათ ურჩევნიათ სასუქი შეიტანონ, მეტი პროდუქცია გაყიდონ, მეტი მოგება ნახონ. სასუქიც

საკმაოდ ძვირი უჯდებათ და უკვე აღარ ფიქრობენ, რაღაც ახალი ინოვაცია სცადონ, ან ბიო-სასუქი გამოიყენონ.

დ: ადრინდელთან შედარებით გაუარესდა სიტუაცია თუ უკეთ არის სასოფლო სამეურნეო საქმე? რასაც ვუყურებ, სათბურებიც უამრავია, მეტი ქართული პროდუქცია არის ბაზარზე. თითქოს სოფელი ფეხზე დადგა.

ლ: რა თქმა უნდა, ხალხმა ახლა მეტი მოგება ნახა, მეტი ხალხი შეძლებული გახდა, მაგრამ ამ ბიოლოგიური საშუალებების გამოყენებას არაფერი ეშველა. ორგანული სასუქი რომ კარგია, თვითონაც მშვენივრად იციან.

დ: ცოცხლებს დაგვტოვებენ ჩვენი გლეხები თუ მთლად მოგვწამლავენ?

ლ: ინსტიტუტში ჩემი ლექტორი ამბობდა, ბაზარში დიდ და ლამაზ ხილს ნუ იყიდი, პატარა და ჭიანი იყიდეთო. თუ ჭიას შეერგება, შენც შეგერგებაო (იცინის).

დასკვნა

ეს წიგნი ეძღვნება მდგრად განვითარებასა და უსაფრთხოების გამოწვევებს საქართველოს სასაზღვრო რეგიონებში — გარდაბანში, ლაგოდეხსა და საგარეჯოში. წიგნი შეიძლება არ გახდეს პოპულარული საკითხავი სოციალური მედიისა და მყისიერი კონტენტის ეპოქაში, თუმცა მისი ღირებულება სხვაგვარია: ის სარკის მსგავსად ასახავს თანამედროვე საქართველოს რთულ რეალობას — მის სოციალურ, კულტურულ და გარემოსდაცვით გამოწვევებს, რომლებიც გადაჯაჭვულია ეთნიკურ მრავალფეროვნებასთან. ჩვენ გვჯერა, რომ ეს ნაშრომი ქვეყნის ისტორიის ქრონიკებში შევა, როგორც თავისი დროის, მისი ბრძოლისა და მისი იმედების, მოწმობა.

ამ წიგნის განსაკუთრებული მნიშვნელობა მისი შექმნის ინოვაციურ მიდგომაშია. საქართველოში პირველად, ჩვენმა კვლევითმა ჯგუფმა, გამოიყენა ხელოვნური ინტელექტი ინტერვიუების კონტენტ-ანალიზისა და მათი ნაწილობრივი გაშიფვრისთვის. ეს გამოცდილება გახდა პიონერული ნაბიჯი, რომელმაც ახალი ჰორიზონტები გაგვიხსნა ჩვენს ქვეყანაში მეცნიერული კვლევების მხრივ. ჩვენ ვაცნობიერებთ, რომ სხვებიც გაჰყვებიან ამ გზას, მაგრამ ვამაყობთ, რომ პირველებმა გავიარეთ ეს გზა, გავაერთიანეთ ადამიანის ინტელექტი ხელოვნური ინტელექტის ძლიერ ინსტრუმენტებთან.

ამ წიგნში წარმოდგენილი მასალები არა მხოლოდ ერთი პროექტის შედეგია, არამედ საფუძველია ასობით სამომავლო ინიციატივისთვის. ისინი შეიცავს იდეებს, რომლებიც ელოდება განხორციელებას, შთააგონებს მოქმედებებს, რომლებიც მიმართულია მდგრადი განვითარებისა და უსაფრთხოების გაძლიერებისაკენ.

დღეს, როდესაც მეცნიერება გვახსენებს, რომ რეალობა არის შესაძლებლობების ერთობლიობა, ახალი და მომავალი ტალღის ფუნქციების მსგავსი, ჩვენ გვესმის: მომავალი დამოკიდებულია იმაზე, თუ რის შექმნას ავირჩევთ და იმედი გვაქვს, რომ ეს წიგნი გახდება იმპულსი მათთვის, ვინც მზადაა იოცნებოს, იმოქმედოს და ააშენოს უფრო სამართლიანი და ჰარმონიული საქართველო.

ლიტერატურა

1. Connolly, K. (2018, October). Germany summons Turkish ambassador over 'wolf' goal celebration. The Guardian. <https://www.theguardian.com>
2. Diakonidze, M. (2019). Leading factors of sustainable rural tourism development: Case of Georgia. Journal of Corporate Governance, Insurance, and Risk Management, 6(1).
3. European Union Water Initiative Plus for Eastern Partnership Countries. (2019). Development of draft river basin management plan for Alazani/Iori river basin in Georgia: Thematic summary – Part I characterisation (ENI/2016/372-403). <http://euwipluseast.eu>
4. Guillén-Royo, M. (2015). Sustainability and wellbeing: Human-scale development in practice. Routledge.
5. Hansen, M. S. B. (2022). The SDGs in Georgia: An explanatory case study on the roles of humanitarian organisations.
6. Ibietan, J. (2010). The role of local government in rural development issues. Knowledge Review, 20(2), 1–10.
7. Lavergne, R., & Saxby, J. (2001). Capacity development: Vision and implications. CIDA Canadian International Development Agency.
8. Le Blanc, D., et al. (2012). Development cooperation in the light of sustainable development and the SDGs: Preliminary exploration of the issues. UNDESA.
9. Meadows, D., & Randers, J. (1992). Beyond the limits. Earthscan Publications.
10. Metreveli, R. (2020, October 19). David Gareji Monastery Complex – An integral part of ancient cultural heritage of Georgia. Georgian National Academy of Sciences. <http://science.org.ge/?p=8247&lang=en>
11. Okruashvili, N., Paresashvili, N., & Damenia, N. (2023, May). Organic farming as a priority direction of sustainable development of the agricultural sphere of Georgia. Business and Management. <https://doi.org/10.3846/bm.2023.1006>
12. Sharma, S., Sharma, P., & Kumar, A. (2020). A critical review of studies related to construction and computation of Sustainable Development Indices. Ecological Indicators, 112. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2019.106061>
13. Stavridis, J. (2008). U.S. Southern Command 2008 Posture Statement.
14. Stephenson, M. (2013). Twenty years of multi-level governance: Where does it come from? What is it? Where is it going? <https://halshs.archives-ouvertes.fr/hal-01024837/document>
15. Stockholm Environment Institute. (2015). Integrating sustainable development and security. <https://www.americanprogress.org/article/sustainable-security-101/>
16. UCLG. (2015, December). The local dimension of the 2030 Agenda [Motion]. World Council of the UCLG.
17. United Nations. (1992). Report of the United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, 3-14 June 1992, Volume 1, Resolutions adopted by the Conference. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/836/55/PDF/N9283655.pdf?OpenElement>
18. United Nations. (2023). The Sustainable Development Goals Report 2023. <https://unstats.un.org/sdgs/report/2023/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2023.pdf>
19. United Nations Development Programme. (1994). New dimensions of human security. Human Development Report 1994 (pp. 24, 27). Oxford University Press.
20. United Nations Development Programme. (2021, February). Country programme document for Georgia (2021–2025). Executive Board of the United Nations Development Programme, the United Nations Population Fund and the United Nations Office for Project Services.
21. UN-Habitat. (2009). International guidelines on decentralization and access to basic services. <https://unhabitat.org/books/international-guidelines-on-decentralization-and-access-to-basic-services>

22. Vasstrøm, M. (2019). The role of local government in rural communities: Culture-based development strategies. *Local Government Studies*, 45(6). <https://doi.org/10.1080/03003930.2019.1590200>
23. World Bank Group. (2023). Agriculture, water, and land policies to scale up sustainable agri-food systems in Georgia: Synthesis report and way forward. <https://www.worldbank.org/en/country/georgia/publication/agriculture-water-and-land-policies-to-scale-up-sustainable-agri-food-systems-in-georgia>
24. Zarandia, E. (2018, September). Expansion of capacity development of local self-government in Georgia. International Conference on Applied Research in Management, Economics and Accounting, Brussels, Belgium.
25. Chirodea, F., Soproni, L., & Marian, M. (2024). European Union Tools for the Sustainable Development of Border Regions. *Sustainability*, 16(1), 388. <https://doi.org/10.3390/su16010388>
26. Yi, C., Xu, Z., & Liu, H. (2024). Sustainable development in global border regions. *Science*, 384(6702), 1309. <https://doi.org/10.1126/science.adp0639>
27. Saunders, A. Protecting sustainable livelihoods with innovative border security. International Organization for Migration (IOM), Republic of the Marshall Islands. https://international-partnerships.ec.europa.eu/news-and-events/stories/protecting-sustainable-livelihoods-innovative-border-security_en
28. Regional Program of Action for Peace and Security, Sub-Program of Action for Joint Security Management of Common Borders, Project Number 1.1.3: Development of Border Zones and Promotion of Human Security. (2006, September 21).
29. Lee, C. (2000). Sustainable development of cross-border regions: A methodological study. *Chinese Geographical Science*, 10(3), 197–20; <https://doi.org/10.1007/S11769-000-0049-Y>
30. Wang, P., Lu, R., Fan, T., Zhang, L., & Nong, X. (2025). Integrated optimization of border ecosystem services and risks: A multiscale exploration considering the past and future. *Environmental Impact Assessment Review*, 115, 107986. <https://doi.org/10.1016/j.eiar.2025.107986>
31. Korolchuk, L., & Savosh, L. (2024). Sustainable Development Diplomacy as a Modern Form of Diplomacy in the Context of International Security in Light of the Russian-Ukrainian War. *Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego*, 18(1). <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1255334>
32. Modolo, L., Petitjean, J.-L., & Côme, T. (2020). Is the Border Infrastructure a Catalyst for Implementation of a Sustainable Development Management System Within Local Authorities? The Example of the Community of Townships of the Crêtes Pré-Ardennaises. *Gestion et Management Public*, 8(3), 11–46. <https://doi.org/10.3917/gmp.083.0011>
33. Korhonen, J. E., Koskivaara, A., Makkonen, T., Yakusheva, N., & Malkamäki, A. (2021). Resilient cross-border regional innovation systems for sustainability? A systematic review of drivers and constraints. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 34(2), 202–221. <https://doi.org/10.1080/13511610.2020.1867518>
34. Celaya-Tentori, M., & Barajas-Escamilla, M. R. (2024). The building of cross-border mega-regions: The Cali-Baja experience. *Revista de Estudios Andaluces*, (48), 67–92. <https://dx.doi.org/10.12795/rea.2024.i48.04>
35. Lyu, H. (2024). Socio-economic effects of border trade and sustainable development pathways. *Journal of Trends in Financial and Economics*, 1. <https://doi.org/10.61784/jtfe3013>
36. Więckowski, M. (2021). Sustainable transport for border areas in the European Union. *Europa XXI*, 40, 127–136. <http://doi.org/10.7163/Eu21.2021.40.9>
37. Farion, O., Kupriyenko, D., Demianiuk, Y., & Nikitiuk, A. (2023). Combating cross-border organized crime in the border region of the state: Strategy development methodology. *Journal of Liberty and International Affairs*, 9(2), 208–229. <https://doi.org/10.47305/JLIA2392246f>
38. United Nations Economic Commission for Europe, ODI, and Global Land Alliance. (2022). Sustainable Development and Security of Property Rights in the UNECE Region: An assessment of perceived tenure security for land and housing. Geneva.

39. Xue, S., Xiao, H., & Ren, J. (2024). Cross-border interactions on the sustainable development between global countries. *Resources, Conservation and Recycling*, 204, 107525. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2024.107525>
40. აგეიშვილი, გ., საღარეიშვილი, მ., & ჟამურაშვილი, ლ. (2022). განათლების სექტორის მიმოხილვა: ეთნიკური უმცირესობების და სოციალურად მოწყვლადი ჯგუფების გამოწვევების იდენტიფიცირება. თბილისი.
41. ახოზაძე, ს. (2019, January). Development of draft river basin management plan for Alazani/Iori river basin in Georgia, Thematic summary – Part I characterisation. Regional Environmental Centre for the Caucasus.
42. ახოზაძე, ს., რუხაძე, ა., ბარნოვი, ე., ჯიბლაძე, ქ., & ზუმბულიძე, მ. (2020). რესურსების შეთანხმებული გამოყენება ტრანსსასაზღვრო აუზებში: წყლის-საკვების-ენერგიის-ეკოსისტემების ურთიერთკავშირის შეფასება, ურთიერთკავშირის შეფასების შეჯამება მდ. ალაზანი/განიხის აუზში (აზერბაიჯანი, საქართველო).
43. European Union Water Initiative Plus for Eastern Partnership Countries. (2020). ალაზნის პილოტურ აუზში სენსიტიური ტერიტორიების იდენტიფიცირება. *Georgia's Environmental Outlook – GEO*.
44. გარდაბნის მუნიციპალიტეტი. (2022). გარდაბნის მუნიციპალიტეტის პრიორიტეტების დოკუმენტი, 2022-2025 წლები.
45. გეგზაია, ბ., ხარაიშვილი, ე., მუშკუდიანი, ზ., გოლეტიანი, ქ., & წილოსანი, ა. (2021). Challenges of sustainable and equal development of regions in Georgia. *E3S Web of Conferences*, 280, 11007 <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202128011007>
46. გოგბერაშვილი, ე. „დარღვევებმა იკლო“ - რა ხარისხის პესტიციდები და აგროქიმიკატები იყიდება ბაზარზე? // Business Media. — 2024. — 17 თებერვალი. — URL: <https://bm.ge/news/darghvevebma-iklo-ra-khariskhis-pestitsidebi-da-agroqimikatebi-iyideba-bazarze> (წვდომის თარიღი: 24.06.2025).
47. ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტი. (2016, September 28). ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტის ადგილობრივი განვითარების სტრატეგია 2016-2020.
48. ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტი. (2024). ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტის მერის მიერ გაწეული საქმიანობის ანგარიში. <https://lagodekhi.gov.ge/ge/meris-2024-clis-angarishi>
49. ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტი. (2024). ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტის 2024-2027 წლების საშუალოვადიანი პრიორიტეტების დოკუმენტი.
50. საერთო ენის ძიებაში. (2018). <https://liberali.ge/articles/view/3718/saerto--enis--dziebashi>
51. საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. (2016). საქართველოს ნარჩენების მართვის 2016-2030 წლების ეროვნული სტრატეგია.
52. საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. (2022). სოფლის მეურნეობა ძირითადი ტენდენციები, სოფლის მეურნეობა რიცხვებში. თბილისი.
53. საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. (2023). Agriculture and Rural Development Strategy of Georgia 2021-2027 and Action Plan 2021-2023, Performance Monitoring Report for 2023.
54. საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. (2024). სამოქალაქო თანასწორობისა და ინტეგრაციის სახელმწიფო სტრატეგიის 2023-2024 წლების სამოქმედო გეგმის, 2023 წლის შესრულების ანგარიში.
55. საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. (2025). 2022-2026 წლებისთვის საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეოთხე ეროვნული პროგრამის, 2024 წლის მონიტორინგის ანგარიში.
56. საქართველოს მთავრობა. (2014). საქართველოს ორგანული კანონი, ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ. <https://mof.ge/show law.aspx?id=1008>

57. საქართველოს მთავრობა. (2014). ხედვა 2030 საქართველოს განვითარების სტრატეგია.
58. საქართველოს მთავრობა. (2015, October 30). საქართველოს მთავრობის დადგენილება №558, საჯარო სამართლის იურიდიული პირის – საქართველოს მუნიციპალური განვითარების ფონდის დაფუძნების, სამეთვალყურეო საბჭოს განსაზღვრისა და მისი დებულების დამტკიცების შესახებ. <http://mdf.org.ge/>
59. საქართველოს მთავრობა. (2020). 2020–2025 წლების დეცენტრალიზაციის სტრატეგია. <https://mrdi.gov.ge/uploads/publications/5e467a975a3be.pdf>
60. საქართველოს მთავრობა. (2020). გაეროს მდგრადი განვითარების თანამშრომლობის ხელშეკრულება 2021–2025. თბილისი.
61. საქართველოს მთავრობა. (2022). ძალადობის პრევენციის ეროვნული სტრატეგია (სამუშაო ვერსია). https://www.gov.ge/index.php?lang_id=geo&sec_id=405
62. საქართველოს მთავრობა. (2024). დეცენტრალიზაციის 2020–2025 წლების სტრატეგიის განხორციელების 2024–2025 წლების სამოქმედო გეგმა. <https://mrdi.gov.ge/pdf/6666f4e9a9416.pdf/matsne-6190776-0.pdf>
63. საქართველოს სახალხო დამცველი. (2022). „სოფლის ექიმის“ სახელმწიფო პროგრამის ფარგლებში მოსახლეობისათვის პირველადი ჯანდაცვის მომსახურებაზე ხელმისაწვდომობის მონიტორინგის შედეგები - ინფრასტრუქტურის შეფასება.
64. საქსტატი. (2024). სტატისტიკური ინფორმაცია საქართველოს რეგიონებისა და მუნიციპალიტეტების მიხედვით. <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/54/jandatsva>
65. ჩავლეიშვილი, მ., ხარაიშვილი, ე., & ერკომაიშვილი, გ. (2018). The scale of farms and development perspectives in Georgia. *International Journal of Economics and Management Engineering*, 12(4).
66. კანდელაკი, ს. (2020, August). ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაცია საქართველოში: პოლიტიკური ჩართულობის ბარიერები (პოლიტიკის დოკუმენტი #16). საქართველოს პოლიტიკის ინსტიტუტი.
67. ქადაგიძე, მ., & ჭანტურია, გ. (2023). მიმოხილვითი ანგარიში მდგრადი განვითარების მეოთხე მიზნის განხორციელების შესახებ. თბილისი.
68. ხომერიკი, გ., მელაძე, გ., ნადარეიშვილი, ნ., თუთბერიძე, მ., კვირკველია, ნ., ჯვარშიშვილი, ს., თავაძე, გ., & ბოკერია, მ. (2022). Demographic issues of social-economic development of Eastern Georgia: Population as a demographic potential. *Georgian Geographical Journal*, 2(1), 10–23.
69. ნარმანია, დ., კემელაშვილი, გ., ჩოხელი, ე., & კიკუტაძე, ვ. (2022). Challenges of development of demand-oriented labor market in Georgia. *International Journal of Social Sciences*, 11(2). <https://doi.org/10.52950/SS.2022.11.2.006>
70. ტაბუკაშვილი, მ. (2015). *Philanthropy for social justice and peace*. 18818 in Georgian Way.
71. თაბუკაშვილი, მ., ნაზაროვა, წ., & სხვ. (2007). სოფლის ღირსება: [წიგნი მოიცავს საქართველოში მცხოვრებ ქალთა უფლებებს]. ISBN: 9789941001871
72. ტურაშვილი, თ., & ნიკურაძე, გ. (2020). მდგრადი განვითარების მიზნების პრაქტიკული სახელმძღვანელო ლოკალიზაციის პრაქტიკული სახელმძღვანელო. თბილისი. <https://sdg.gov.ge/uploads/2020/10/1606937843SDG%20Localization%20Manual%20GEO.pdf>

**Sustainable Development and Security Challenges in Georgia's Border Regions:
Gardabani, Lagodekhi, Sagarejo (Research)**

This work was supported by Shota Rustaveli National Science Foundation of Georgia (SRNSFG) # BRG-I-23-037 „Study of Sustainable Development and Security Issues in the Border Regions of Georgia: The Cases of Gardabani, Lagodekhi, and Sagarejo“

Head of Project: I. Kokaia

Project Coordinator: Ts. Nazarova

Authors: M. Areshidze, I. Kldiashvili, Ts. Nazarova, G. Tsopurashvili

Editors: M. Iashvili, M. Salukvadze

**People's Harmonious Development Society
Tbilisi, 2025**